National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

SOU
1964:57 A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:57

Justitiedepartementet

UTSÖKNINGSRÄTT
III

EXEKUTION I LÖN, BENEFICIUM M. M.

FÖRSLAG AV LAGBEREDNINGEN

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlån. Del I. Kihlström. 96 s. Fi.
2. Indexlån. Del II. Kihlström. 526 s. Fi.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte. 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Fi.
7. Statens skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Fi.
8. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte. 88 s. Jo.
9. Arbetstidsförkortningens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsinteckning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 149 s. Ju.
11. Älgfrågan. Norstedt & Söner. 188 s. Jo.
12. Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. Esselte. 302 s. Jo.
13. Religionsfrihet. AB Wilhelmssons Boktryckeri. XXVIII + 594 s. E.
14. Svensk namnbok 1964. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 227 s. Ju.
15. Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerströmaffären. Norstedt & Söner. 117 s. Ju.
16. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala. LIII + 324 s. E.
17. Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
18. Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. Marcus. 187 s. H.
19. Kommunal skatteutjämning. Kihlström. 419 s. Fi.
20. Krigsmaktens förbandssjukvård. Esselte. 222 s. Fö.
21. Bilskrotning. Esselte. 75 s. K.
22. Förbud mot utförsel av kulturföremål. Kihlström. 67 s. E.
23. Kronhjortsreservat m. m. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 109 s. Jo.
24. Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. Esselte. 279 s. S.
25. Nytt skattesystem. Esselte. 827 s. Fi.
26. Offentliga byggnader 3. Ekonomiskt byggande. Esselte. 103 s. K.
27. Lag om förvaltningsförfarandet. Esselte. 719 s. Ju.
28. Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. Holmqvist skrivbyrå & kontorstryckeri. 39 s. Ju.
29. Koncernbidrag m. m. Esselte. 160 s. Fi.
30. Kristendomsundervisningen. Esselte. 182 s. E.
31. Skadestånd II. Esselte. 170 + 62 s. Ju.
32. Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. Marcus. 118 s. Ju.
33. Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stålgemenskapen. Marcus. 521 s. H.
34. Äktenskapsrätt I. Författningstext. Marcus. 96 s. Ju.
35. Äktenskapsrätt II. Motiv. Marcus. 597 s. Ju.
36. Ökat stöd till barnfamiljer. Esselte. 148 s. S.
37. Lantbrukets strukturutveckling. Esselte. 251 s. Jo.
38. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 3. Kap. 6 i förslaget till regeringsform. Marcus. 98 s. Ju.
39. Rapport och arbetsmaterial från arbetsgruppen för det kommunala sambandet juni 1964. Marcus. 179 s. Ju.
40. Mentalsjukvårdslag. Esselte. 418 s. S.
41. Bostadsstöd för pensionärer. Hæggström. 105 s. I.
42. Kommunal markpolitik. Esselte. 117 s. I.
43. Social omvårdnad av handikappade. Esselte. 208 + 16 s. ill. S.
44. Skolans försörjning med lärare II. Esselte. 296 s. E.
45. Sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildning. Esselte. 319 s. S.
46. Sjuksköterskeutbildningen II. Vissa grundläggande undersökningar. Esselte. 196 s. S.
47. Friluftslivet i Sverige. Del I. Utgångsläge och utvecklingstendenser. Svenska Reproduktions AB. 218 s. K.
48. Farmaceutisk utbildning och forskning. Esselte. 256 s. E.
49. Rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt & Söner. 78 s. Ju.
50. Samordnad rehabilitering. Del I. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 223 s. S.
51. Samordnad rehabilitering. Del II. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 105 s. S.
52. Statslån till samfundslokaler. Kihlström. 58 s. I.
53. Organisation av skolledningen i grundskolan. Esselte. 172 s. E.
54. Konsumentupplysning i televisionen. Hæggström. 120 s. K.
55. Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens område. Esselte. 208 s. Jo.
56. Organisations- och samarbetsfrågor i Stockholmsområdet. Esselte. 140 s. + 1 utviksblad. I.
57. Utsökningsrätt III. Norstedt & Söner. 359 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964: 57

Justitiedepartementet

UTSÖKNINGSRÄTT

III

EXEKUTION I LÖN
BENEFICIUM M.M.

FÖRSLAG AV
LAGBEREDNINGEN

KUNGL. BOKTRYCKERIET P.A. NORSTEDT & SÖNER
STOCKHOLM 1964

Innehåll

Skrivelse till Konungen 7
Förslag till lag om införsel i avlöning m. m. (införsellag) 9
Förslag till lag om ändring i utsökningslagen 15
Förslag till lag om ändring i konkurslagen 29
Förslag till lag angående tillägg till 20 kap. föräldrabalken 33
Förslag till lag om ändring i 17 kap. handelsbalken 34
Förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1917 (nr 381) om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket 37
Förslag till lag om införsel för uttagande av utländska utskylder eller allmänna avgifter 42
Förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff 42
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 118 och 123 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal 43
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon 43
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 20 kap. 6 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring 44
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 50 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring 44
Förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § militärersättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) 45
Förslag till lag om ändrad lydelse av 74 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) 46

Motiv

1 kap. Inledning 47
Beredningen 47

2 kap. Om införsel 51
Historik 51
Gällande rätt 54
Utländsk rätt 57
Reformkrav 60
Beredningen 69

3 kap. De särskilda bestämmelserna i förslaget till införsellag 81
1 § 81
Gällande rätt 81. Beredningen 93.
2 § 105
3 § 114
4 § 120
5 § 128
6 § 133
7 § 136

8 § 149
9 § 160
10 § 163
11 § 169
12 § 170
13 § 174
14 § 174
15 § 178
16 § 180
17 § 185
18 § 187
19 § 188
20 § 192
21 § 193
22 § 194
23 § 195
Övergångsbestämmelserna 195

4 kap. Partiella reformer beträffande utmätningsinstitutet 201
Gällande rätt m. m. 202
Utländsk rätt 209
Reformkrav 213
Beredningen 217
Allmänna synpunkter 217. Beneficium i lösöre o. l. 221. Bostäder och arbetslokaler 222. Särskilda rättigheter o. l. 223. Utmätning av avlöning m. m. 225.

5 kap. De särskilda bestämmelserna i förslaget till lag om ändring i utsökningslagen 229
54 a § 229
62 och 63 §§ 229
64 § 232
65 § 233
66 § 242
67 § 252
67 a § 258
67 b § 262
67 c § 273
67 d § 276
67 e § 279
74 § 281
77 § 284
137 och 164 §§ 285
201 § 286
205 § 287
Ikraftträdandet 287

6 kap. Ändringar i konkurslagen 288
Inledning 288
Gäldenärens arbetsförtjänst under konkursen m. m. (27 §) 289
Gäldenärens beneficium m. m. (97 och 98 §§) 295
Ändring i 199 § 299
Övergångsbestämmelser 301

7 kap. Övriga lagförslag 301
Inledning 301
Tillägg till 20 kap. föräldrabalken 303
Ändring i 17 kap. handelsbalken 307
Ändring i lagen om avflyttningsförbud 310
Införsel för uttagande av utländska utskylder eller allmänna avgifter 325
Ändrad lydelse av 3 § i 1964 års lag om verkställighet av bötesstraff 327
Ändringar i försäkringsavtalslagen, trafikförsäkringslagen, lagen om allmän försäkring, yrkesskadeförsäkringslagen och militärersättningsförordningen 328
Ändrad lydelse av 74 § barnavårdslagen 330

Kort sammanfattning 332

Bilagor

1. Utkast till kungörelse med vissa bestämmelser om införsel i sjukpenning m. m. 335
Utkast till kungörelse med tillämpningsbestämmelser till införsellagen . . 336
Utkast till kungörelse om ändring i kungörelsen den 14 december 1917 (nr 870) om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål samt angående vad vid utsökningslagens tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas . 341
2. Begärd och verkställd löneutmätning i enskilda mål år 1957 342
3. Översikt över reglerna i vissa främmande länder om exekution i avlöning m. m. 343
4. Översikt över beneficiumreglerna i vissa främmande länder 348

Förkortningar 358

Till KONUNGEN

I redan avgivna betänkanden Utsökningsrätt I och II har beredningen framlagt förslag om vissa partiella reformer på utsökningsrättens område. Reformförslagen har, efter vissa jämkningar, genomförts såvitt angår Utsök-

ningsrätt I och andra avdelningen av Utsökningsrätt II. Beredningen får härmed, i enlighet med förut tillkännagiven arbetsplan, i underdånighet avlämna betänkande med förslag till ytterligare partiella reformer.

Betänkandet innehåller förslag till en ny införsellag, avsedd att framdeles intagas som ett kapitel i en blivande utsökningsbalk. Vidare har utsökningslagens regler om beneficium och andra undantag från utmätning samt om utmätning av lön m. m. reviderats. Även i konkurslagen och ett antal andra lagar och författningar föreslås ändringar.

Sedan beredningen avgav sitt betänkande Utsökningsrätt II, har hovrättsrådet H. N. I. Ulveson den 4 oktober 1963 erhållit begärt entledigande från förordnandet att vara ledamot i beredningen samt hovrättsassessorn G. P. T. Dyrssen utsetts till ny ledamot fr. o. m. den 16 i samma månad.

Beredningen har samrått med sin rådgivande nämnd, i vilken ingår riksombudsmannen J. Adolfsson, ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren L. D. Cassel, direktören i Svenska arbetsgivareföreningen E. L. W. Forstadius, ledamoten av riksdagens första kammare juristen i Tjänstemännens centralorganisation J. L. Geijer, juristen i Landsorganisationen S. G. Gustafsson, ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren G. R. Johansson i Dockered, advokaten U. N. Kihlman samt ledamoten av riksdagens första kammare journalisten Lisa Mattson. I arbetet har vidare deltagit bl. a. följande experter hos beredningen, nämligen förste stadsfogden friherre J. O. Beck-Friis, byråchefen E. B. A. Ehnbom, stadsfogden N. O. Frykholm, landsfiskalen A. Gustafson och professorn L. T. Welamson.

Frågorna om exekution i lön o. l. samt om beneficium och annat undantagande från utmätning har varit föremål för överläggningar med delegerade från Danmark, Finland och Norge bl. a. vid sammanträden i Stockholm den 29—31 mars 1962, i Oslo den 22 och 23 januari 1963 och i Helsingfors den 1—3 oktober 1964. Dessa överläggningar har icke lett till några gemensamma förslag. Lagstiftningsfrågan ligger olika till i de skilda länderna. I Norge finns sålunda redan sedan åtskilliga år förslag i ämnet, men modifikationer övervägs med anledning av de nordiska överläggningarna. I Danmark åsyftas endast begränsade ändringar på området, och i Finland är någon ny lagstiftning i de ämnen som nyss nämnts icke aktuell.

Ändringarna i konkurslagen har behandlats vid nordiskt samarbete på konkurslagstiftningens område, vid vilket beredningen varit representerad. Ej heller i denna del har det varit aktuellt att upprätta gemensamma förslag.

Underdånigst

GÖSTA WALIN

ULF LUNDVIK GÖSTA DYRSSEN

Stockholm den 20 november 1964.

Förslag till

Lag om införsel i avlöning m. m. (införsellag)

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

För vissa fordringar må genom införsel, med den företrädesrätt som därav följer, tagas i anspråk

arbetstagares avlöning, vare sig den utgår i form av tidlön, ackordsersättning, provision eller annan gottgörelse,

vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt samt

vad som utgår såsom pension, livränta eller annan periodisk förmån.

Vad i denna lag sägs om arbetstagares avlöning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden äro jämförliga med en arbetstagares.

Med livränta skall vid tillämpning av lagen, såvitt angår införsel för fordran som avses under 2 § a) eller b), likställas sjukpenning och annan dagersättning som utgår på grund av sjukdom eller olycksfall eller av annan sådan anledning.

Lagen äger icke tillämpning, när gäldenären är dödsbo eller annan juridisk person.

2 §.

Fordringar, som må uttagas genom införsel, äro

a) underhållsbidrag enligt giftermåls- eller föräldrabalken,

b) bidrag, som tillkommer kommun, för omhändertaget barn enligt barnavårdslagen eller till hjälptagares försörjning enligt lagen om socialhjälp,

c) skatter och allmänna avgifter i fall som Konungen med riksdagen bestämmer samt

d) böter och viten.

3 §.

Fråga om införsel upptages av utmätningsmannen, där gäldenären är bosatt eller, om han icke är bosatt här i riket, där arbetsgivaren eller, i fråga om införsel i annan förmån än avlöning, den som skall utgiva förmånen finnes.

Skall betalning ske från ort utom hans tjänstgöringsområde, äger utmätningsmannen, när det finnes ändamålsenligt, erhålla biträde av utmätningsmannen i den orten.

4 §.

Införsel för underhållsbidrag må ej äga rum, med mindre bidraget är fastställt genom skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse eller genom lagakraftvunnen dom eller beslut som må verkställas lika med sådan dom. Tillika förutsättes, att något bidragsbelopp utestår oguldet när beslut meddelas eller att gäldenären eljest visat försumlighet vid fullgörande av underhållsskyldigheten och anledning finnes till antagande att försummelsen kommer att upprepas.

Bidragsbelopp, som förfallit till betalning tidigare än två år före början av den kalendermånad under vilken verkställigheten skall ske, må ej uttagas genom införsel. Vid tillämpning av vad nu sagts skall bidrag, varom sägs i 7 kap. 10 § föräldrabalken, icke anses förfallet till betalning innan det blivit till beloppet bestämt.

Införseln må ej så bestämmas, att innehållande skulle komma att äga rum för annat bidragsbelopp än sådant som är förfallet då verkställigheten skall ske eller som förfaller näst därefter.

Är fråga om införsel för engångsbelopp, skall, när det finnes påkallat, en skälig fördelning i skilda bidragsbelopp äga rum med hänsyn till den tid för vilken beloppet är avsett och övriga omständigheter. De särskilda bidragsbeloppen anses vid tillämpningen av införseln förfallna efter vad som sålunda bestämts.

Är talan om förbindelse, som avses i första stycket, anhängig vid domstol, äger denna förordna, att införsel tills vidare ej må äga rum.

5 §.

Införsel för kommuns fordran på bidrag förutsätter, att beloppet fastställts enligt vad som är stadgat därom, och må ej avse annat bidrag än sådant som belöper på tiden därefter. Tillika förutsättes, att något bidragsbelopp utestår oguldet när beslut meddelas eller att gäldenären eljest visat försumlighet vid fullgörande av bidragsskyldigheten och anledning finnes till antagande att försummelsen kommer att upprepas. Vad som stadgas i 4 § andra, tredje och femte styckena skall äga motsvarande tillämpning.

Om villkoren för uttagande av skatter och allmänna avgifter genom införsel gäller vad Konungen med riksdagen förordnar därom.

Böter och viten må ej uttagas genom införsel, med mindre dom eller beslut, varigenom de ålagts, har vunnit laga kraft eller enligt vad därom är särskilt stadgat må verkställas lika med lagakraftvunnen dom.

6 §.

Innan beslut om införsel i avlöning meddelas skall tillfälle beredas gäldenären att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd tidsutdräkt. Byter gäldenären anställning, erfordras ej för införsel hos den nya arbetsgivaren att gäldenären höres på nytt, om ej särskilda skäl äro därtill.

7 §.

Utmätningsmannen bestämmer dels hur mycket som högst må innehållas vid varje avlöningstillfälle *(införselbeloppet)*, dels ock ett belopp, som skall vara gäldenären förbehållet för eget underhåll och familjens behov samt till fullgörande av betalningsskyldighet till annan, vilken vid införsel njuter lika rätt eller bättre rätt än sökanden *(förbehållna beloppet)*. Vid införselbeloppets bestämmande skall skälig hänsyn tagas till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utföres.

Införsel för underhållsbidrag har företräde framför skatteavdrag. I beslut om sådan införsel skall föreskrivas, att införselbeloppet skall innehållas i den mån lönen överstiger förbehållna beloppet. Vid annan införsel har skatteavdraget företräde, och beslutet skall upptaga föreskrift om att införselbeloppet skall innehållas i den mån lönen efter skatteavdraget överstiger förbehållna beloppet.

Om det erfordras, äger utmätningsmannen föreskriva, att arbetsgivaren skall så anpassa sättet för avlöningens utbetalande att införseln kan verkställas i därför lämpad ordning.

Utmätningsmannen skall underrätta arbetsgivaren om sitt beslut.

8 §.

Är fråga om införsel för olika slags fordringar, äga de inbördes företräde i den ordning som upptagits i 2 §.

Påkalla två eller flera underhållsberättigade införsel, fördelas innehållet belopp efter de löpande bidragens storlek. Av bidrag, varom sägs i 7 kap. 10 § föräldrabalken, räknas härvid en tolftedel som löpande. Har mera innehållits än som svarar mot de löpande bidragen, skall bidrag som stått ute längre äga företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

Delbetalning, som inflyter på viss underhållsberättigads fordran, skall i första hand avräknas på det belopp som stått ute längst och alltjämt kan uttagas genom införsel.

Av fordringar, som avses i 2 § b)—d), skall inom varje grupp vad som stått ute längst njuta företräde.

9 §.

Vid tillämpning av 8 § må underhållsbidrag som avses i 5 kap. 5 § giftermålsbalken, om det överstiger vad som skäligen bör tillkomma fa-

miljen, jämkas med hänsyn till annan fordran som samtidigt är föremål för införsel. Jämväl annat underhållsbidrag må jämkas enligt vad nu sagts, om det i särskilt fall finnes otillbörligt högt.

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning, om till följd av införsel för underhållsbidrag som där avses skatteavdrag eller utmätning ej kan äga rum.

10 §.

Arbetsgivaren skall tillställa utmätningsmannen innehållet belopp på tid och sätt som denne bestämmer i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

Om särskild anledning förekommer därtill, äger utmätningsmannen ålägga arbetsgivaren att omedelbart tillställa honom innehållet belopp.

Utbetalar arbetsgivaren avlöning i uppenbar strid mot beslut om införsel eller underlåter han att inom föreskriven tid eller på anfordran tillställa utmätningsmannen innehållet belopp, må denne omedelbart uttaga det hos arbetsgivaren genom utmätning eller införsel. Införsel som nu sagts må ej pågå mer än två år från det beloppet innehållits eller bort innehållas av arbetsgivaren. Beloppet skall vid sådan införsel, allt efter beskaffenheten av de poster som ingå däri, likställas med fordringar som avses i 2 §.

11 §.

Hava medel innehållits för fordran som avses i 2 § b), c) eller d), skall gäldenären icke vidare häfta för den del av fordringen som motsvaras av innehållet belopp, även om det icke kan uttagas hos arbetsgivaren.

12 §.

Beslut om införsel må ändras, om senare upplysta omständigheter eller ändrade förhållanden föranleda därtill.

Betalar gäldenären förfallna bidrag som avses i 2 § a) eller b), må införseln hävas, om sannolika skäl äro att bidragsskyldigheten skall fullgöras för framtiden.

Utmätningsmannen skall underrätta arbetsgivaren, när han ändrat eller upphävt tidigare införselbeslut.

13 §.

Vad i 6—12 §§ stadgas med avseende å införsel i avlöning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om införsel i annan förmån som avses i 1 §.

14 §.

Arbetar gäldenären utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning hos make eller annan i dennes förvärvsverksamhet, och kan till följd därav

fordran som avses i 2 § a) eller b) ej uttagas genom införsel, äger utmätningsmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och intill dess annorlunda förordnas, till utmätningsmannen utgiva så mycket som kunnat uttagas genom införsel, om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som arbetsgivaren erhålla tillfälle att yttra sig.

Vad sålunda utgives skall räknas som genom införsel innehållen lön. Underlåter arbetsgivaren att utgiva belopp som bestämts genom beslutet, gäller vad som i 10 § är stadgat för det fallet att arbetsgivare underlåtit att tillställa utmätningsmannen genom införsel innehållet belopp.

15 §.

När införsel beviljats, må gäldenären icke i strid däremot genom överlåtelse eller annorledes förfoga över sin rätt, såvitt ej utmätningsmannen av särskilda skäl medgiver det.

16 §.

Sker utmätning av avlöning eller annat, vari införsel beviljats, går införseln före utmätningen.

Har införsel för viss fordran beviljats i pension, livränta eller annan periodisk förmån och tages därefter rättigheten såsom sådan, när det kan ske, i mät för annan fordran, skall införselfordringen äga företräde till betalning ur vad som inflyter till följd av utmätningen. Såvitt angår underhållsbidrag eller kommuns fordran på bidrag gäller vad nu sagts bidragsbelopp, som förfallit när utmätningen ägde rum eller förfaller näst därefter.

Belopp som innehållits enligt denna lag må ej tagas i mät för annan gäldenärens skuld.

17 §.

Införsel må äga rum utan hinder av gäldenärs konkurs, i den mån ej avlöning eller annat som införseln gäller skall enligt 27 § konkurslagen ingå i konkursboet.

18 §.

Har enligt beslut om införsel annat än penningar innehållits, skall i fråga om försäljning därav gälla vad som är stadgat angående försäljning av utmätt lös egendom.

19 §.

Den som underlåter att inom föreskriven tid tillställa utmätningsmannen belopp som enligt beslut om införsel skolat innehållas dömes, om förseelsen ej var ursäktlig, till dagsböter.

Om straff för den som försummar att ställa sig till efterrättelse bestäm-

melser som Konungen meddelat med stöd av denna lag stadgas i samma bestämmelser.

20 §.

Klagan över utmätningsmans beslut rörande införsel föres skriftligen hos överexekutor. Klagan är ej inskränkt till viss tid.

21 §.

Införsel sker utan avgift.

Kostnad för utmätning i fall, varom sägs i 10 § tredje stycket, må ej uttagas hos den, för vars fordran utmätning sker. Ej heller må kostnad för försäljning som avses i 18 § uttagas hos sökanden, om köpeskillingen för den sålda egendomen ej förslår till försäljningskostnaden. Utgift, från vilken befrielse sålunda njutits, skall bestridas av allmänna medel.

22 §.

I fråga om införsel i sjukpenning eller annan dagersättning som avses i 1 § må Konungen stadga de avvikelser från lagens bestämmelser om förfarandet som föranledas av ärendenas beskaffenhet.

23 §.

Närmare föreskrifter om förfarandet i införselärenden och om dagbok meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den — — —

Genom nya lagen upphäves lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta.

Med avseende å ikraftträdandet skall i övrigt gälla följande:

1. Beslut om införsel som meddelats före ikraftträdandet må jämväl därefter tillämpas enligt sitt innehåll intill dess utmätningsmannen bestämmer annorlunda. Om fordran som avses med beslutet icke enligt nya lagen må uttagas genom införsel, skall beslutet hävas, såvitt ej annat följer av vad nedan under 3 sägs.

2. Ärende som utmätningsman upptagit före ikraftträdandet skall, om gäldenären är bosatt inom annan utmätningsmans tjänstgöringsområde, överflyttas till denne, såframt det ej finnes mera ändamålsenligt att ärendet tills vidare handlägges av den förre.

3. Vad i övergångsbestämmelserna till lagen den 17 maj 1963 (nr 259) angående ändring i lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta är stadgat skall alltjämt lända till efterrättelse. Med äldre lag skall härvid förstås 6 § i sistnämnda lag enligt dess lydelse före den 1 januari 1964, och hänvisningen till 6 § i dess lydelse efter sistnämnda dag skall avse 4 § andra stycket i den nu antagna lagen.

Förslag till

Lag om ändring i utsökningslagen

Härigenom förordnas, *att* 54 a, 62—67, 74, 77, 137, 164, 201 och 205 §§ utsökningslagen[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt angives i det följande *samt att* i nämnda lag skola införas fem nya paragrafer, betecknade 67 a—e §§, med nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*[2]
54 a §.	
På grund av *skriftligt avtal,* som bevittnats av två personer, må utmätning äga rum för bidrag, som någon enligt *avtalet* skolat utgiva till fullgörande av underhållsskyldighet jämlikt giftermåls- eller föräldrabalken eller skolat erlägga till barnavårdsnämnd såsom ersättning för barns vård jämlikt barnavårdslagen. Beträffande underhållsbidrag till make skall dock vad nu sagts ej äga tillämpning, med mindre makarna under den tid bidraget avser levde och alltjämt leva åtskilda på grund av söndring eller efter hemskillnad.	På grund av *skriftlig förbindelse,* som bevittnats av två personer, må utmätning äga rum för bidrag, som någon enligt *förbindelsen* skolat utgiva till fullgörande av underhållsskyldighet jämlikt giftermåls- eller föräldrabalken eller skolat erlägga till barnavårdsnämnd såsom ersättning för barns vård jämlikt barnavårdslagen. Beträffande underhållsbidrag till make skall dock vad nu sagts ej äga tillämpning, med mindre makarna under den tid bidraget avser levde och alltjämt leva åtskilda på grund av söndring eller efter hemskillnad.
Har bidrag som avses i 1 mom. förfallit till betalning tidigare än tre år innan ansökan gjordes, må utmätning på grund av *avtalet* ej ske, om gäldenären påstår att bidraget guldits och invändningen ej kan med hänsyn till omständigheterna i övrigt lämnas utan avseende. Vid tillämpning av vad nu sagts skall	Har bidrag som avses i 1 mom. förfallit till betalning tidigare än tre år innan ansökan gjordes, må utmätning på grund av *förbindelsen* ej ske, om gäldenären påstår att bidraget guldits och invändningen ej kan med hänsyn till omständigheterna i övrigt lämnas utan avseende. Vid tillämpning av vad nu sagts

[1] Senaste lydelse av 164 och 205 §§ se SFS 1912: 211, av 137 § se 1917: 307, av 67 § se 1927: 80, av 65 § se 1955: 58, av 63, 66 och 74 §§ se 1955: 234, av 77 och 201 §§ se 1963: 255 samt av 62 § se 1964: 86.
54 a § införd genom SFS 1963: 255.

[2] Mindre språkliga ändringar utan saklig betydelse har i detta och följande lagförslag som regel ej utmärkts genom kursiveringar.

(Nuvarande lydelse)

bidrag, varom sägs i 7 kap. 10 § föräldrabalken, icke anses förfallet till betalning innan det blivit genom *avtalet* till beloppet bestämt.

Är talan om *avtalet* anhängig vid domstol, äger denna förordna, att utmätning på grund av *avtalet* tills vidare ej må äga rum.

Den som vill erhålla utmätning skall ingiva *avtalet* i huvudskrift till utmätningsmannen.

(Föreslagen lydelse)

skall bidrag, varom sägs i 7 kap. 10 § föräldrabalken, icke anses förfallet till betalning innan det blivit genom *förbindelsen* till beloppet bestämt.

Är talan om *förbindelsen* anhängig vid domstol, äger denna förordna, att utmätning på grund av *förbindelsen* tills vidare ej må äga rum.

Den som vill erhålla utmätning skall ingiva *förbindelsen* i huvudskrift till utmätningsmannen.

62 §.[3]

Av gäldenärs tillgångar skola, där ej borgenär och gäldenär annorlunda sämjas, tagas i mät först andra lösören än luftfartyg, därnäst fordran eller annan rättighet, som kan överlåtas, och sist luftfartyg eller fast egendom. Sådana obligationer eller andra värdepapper, vilka med lätthet kunna i penningar förvandlas, skola i fråga om ordningen för deras utmätande anses lika med lösören.

Häftar på grund av inteckning gäldenärens fasta egendom eller luftfartyg eller reservdelar till sådant fartyg för fordran, varför utmätning skall ske, eller är fordringen förenad med luftpanträtt i sådant fartyg, varde den egendom först utmätt, där ej borgenären hellre vill taga betalning ur annan egendom. Skall utmätning på en gång ske för fleras fordringar, må borgenär, för vars fordran viss egendom sålunda häftar, ej för vad därur kan utgå till förfång för annan borge-

När utmätning förestår, skall iakttagas, att av utmätningsbara tillgångar bör i första hand tagas i anspråk egendom som kan användas till borgenärens förnöjande med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären. Tillgångar som höra samman böra såvitt möjligt ej skiljas.

Häftar på grund av inteckning gäldenärens fasta egendom eller luftfartyg eller reservdelar till sådant fartyg för fordran, varför utmätning skall ske, eller är fordringen förenad med luftpanträtt i sådant fartyg, skall den egendomen först utmätas, om ej borgenären hellre vill taga betalning ur annan egendom. Skall utmätning på en gång ske för fleras fordringar, må borgenär, för vars fordran viss egendom sålunda häftar, ej för vad därur kan utgå till förfång för annan

[3] Såsom angivits i not 1 har 62 § erhållit sin nuvarande lydelse genom SFS 1964: 86.

(Nuvarande lydelse)

när taga betalning ur övriga tillgångar.

(63 §.)

Ej må, med mindre borgenären det begär, utmätning av fast egendom eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till sådant fartyg ske för annan fordran än sådan, för vilken egendomen på grund av inteckning häftar eller som, där fråga är om luftfartyg, är förenad med luftpanträtt i fartyget.

(62 §.)

Vid utmätning för fordran på grund av avbetalningsköp skall föreskriften i 16 § andra stycket lagen om avbetalningsköp iakttagas.[4]

66 §.[5]

Ej må något, som till fartyg eller luftfartyg hörer, tagas i mät annorledes än genom utmätning av fartyget eller luftfartyget.

Omfattar inteckning i luftfartyg jämväl reservdelar, må ej särskild av de på viss plats förvarade reservdelarna för sig utmätas, med mindre inteckningshavaren därtill samtycker.

Av lösören skall vad gäldenären för sin näring behöver eller minst kan umbära sist utmätas. Uppgiver gäldenär viss egendom till utmätning, bör den företrädesvis i mät tagas, där sådant lämpligen samt utan

(Föreslagen lydelse)

borgenär taga betalning ur övriga tillgångar.

Ej må, med mindre borgenären begär det, utmätning av fast egendom eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till sådant fartyg ske för annan fordran än sådan, för vilken egendomen på grund av inteckning häftar eller som, när fråga är om luftfartyg, är förenad med luftpanträtt i fartyget.

63 §.

Vad som hör till fartyg eller luftfartyg må ej tagas i mät annorledes än genom utmätning av fartyget eller luftfartyget.

Omfattar inteckning i luftfartyg jämväl reservdelar, må ej särskild av de på viss plats förvarade reservdelarna utmätas för sig, med mindre inteckningshavaren samtycker därtill.

64 §.

Om undantag från utmätning av lös egendom gäller i övrigt vad nedan i 65—67 e §§ sägs.

[4] Detta mom. motsvaras i den föreslagna lydelsen av 66 § 6 mom.
[5] 63 § i nuvarande lydelse, se ovan vid 62 § 3 mom. i föreslagen lydelse.

(Nuvarande lydelse)

förfång för borgenär kan ske, och annan ordning ej är föreskriven.

(Föreslagen lydelse)

Det ankommer på gäldenären att så långt möjligt lämna de uppgifter som erfordras för utmätningsmannens prövning av vad som bör undantagas från utmätning. I övrigt skall utmätningsmannen vid tillämpning av bestämmelserna förfara efter vad som för honom är känt eller kan utrönas utan omgång.

Bestämmelserna i 65 och 67 a—67 e §§ äro ej, i vidare mån än som följer av 65 § 3 mom., tillämpliga, när gäldenären är juridisk person.

65 §.

Från utmätning skola undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst ettusenfemhundra kronor, eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst sexhundra kronor. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall från utmätning undantagas av det förråd, som i huset finnes, vad till underhåll för en månad tarvas, eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

Från utmätning undantages följande egendom:

1. kläder och andra föremål, som tjäna uteslutande till gäldenärens personliga bruk, intill skäligt värde;

2. möbler, husgeråd och annan utrustning som gäldenären behöver för ett anspråkslöst hem och dess skötsel;

3. arbetsredskap och annan utrustning som erfordras för gäldenärens förvärvsverksamhet eller yrkesutbildning ävensom djur, foder och dylikt som eljest behövs för hans försörjning, allt i den mån sammanlagda värdet icke överstiger tretusen kronor;

4. föremål med sådant övervägande personligt värde för gäldenären, att det måste anses uppenbart obilligt att taga egendomen i anspråk;

5. hyresrätt till lägenhet som tjänar gäldenären till stadigvarande bostad eller erfordras för hans förvärvsverksamhet, även om den på grund

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

av hyresvärdens samtycke eller eljest må överlåtas; samt

6. penningar, banktillgodohavande, annan fordran och förnödenheter, i den mån de skäligen erfordras för underhåll åt gäldenären intill dess inkomst som täcker behovet är att vänta, dock högst för en månad, om ej synnerliga skäl äro till längre tid.

Har gäldenären familj, skall vad som enligt 1—5 må undantagas bestämmas med skälig hänsyn jämväl till vad familjen brukar eller behöver. Om gäldenären eller någon som tillhör hans familj lider av lyte eller allvarlig sjukdom, skall detta också beaktas. I sådant fall må egendom som avses under 3, när synnerliga skäl äro, undantagas även om sammanlagda värdet överstiger tretusen kronor. Undantag enligt 6 skall bestämmas med skälig hänsyn även till den underhållsbörda som åvilar gäldenären.

Vid utmätning hos dödsbo äger vad ovan sägs motsvarande tillämpning såvitt angår dödsboet tillhörig egendom som den dödes efterlevande familj brukar eller behöver; i stället för vad som under 6 sägs skall dock gälla vad som stadgas i 18 kap. 5 § andra stycket ärvdabalken.

66 §.[6]

Egendom, som på grund av sin beskaffenhet, föreskrift vid gåva eller i testamente eller på annan, mot envar gällande grund ej må överlåtas, må icke heller tagas i mät, om ej annat stadgas eller eljest undantag gäller.

[6] 66 § i nuvarande lydelse, se ovan vid 63 § i föreslagen lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Medel, som för särskilt angivet ändamål anvisats gäldenären av staten, kommun eller annan menighet eller av samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning med allmännyttigt syfte eller insamlats bland allmänheten, må ej tagas i mät, om det strider mot det angivna ändamålet.

Skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat dylikt må ej tagas i mät för målsägandens gäld så länge skadeståndet innestår hos den som skall utgiva det. Vad nu sagts gäller, när skadestånd bestämts till livränta, rätten därtill.

Rättighet till pension eller livränta som förvärvats på annat sätt må icke tagas i mät, i den mån rättigheten skäligen erfordras för gäldenärens försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Vad nu sagts gäller dock ej, om gäldenären vid förvärv av rättigheten åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer.

I fall, då rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt ej må tagas i mät, må ej heller rätt till vederlag för utnyttjande av rättigheten utmätas innan denna så utnyttjats som förutsättes för att vederlag skall utgå och vederlaget kan beräknas.

Vid utmätning för fordran på grund av avbetalningsköp skall föreskriften i 16 § andra stycket lagen om avbetalningsköp iakttagas.[7]

Är eljest förbud särskilt stadgat

[7] Detta mom. motsvarar 62 § 3 mom. i nuvarande lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

mot utmätning, skall det också lända till efterrättelse.

Förbud som ovan sägs utgör ej hinder mot att utmätning av belopp, vilka utgå såsom pension eller livränta, sker i den ordning som angives i 67 d §.

67 §.

Gäldenärs innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning eller innestående pension å rikets stat må icke utmätas, förr än gäldenären är berättigad att avlöningen eller pensionen lyfta; och skall, ändå att avlöningen eller pensionen är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Är avlöningen eller pensionen lyftad, skall av penningar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas motsvarande belopp.

Vad sålunda stadgats om pension å rikets stat skall äga tillämpning jämväl å

annan pension eller livränta, som tillkommer gäldenär såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt femtiofem år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete; och

pension eller livränta vartill gäldenär eljest äger rätt, i den mån vad sålunda tillkommer honom icke

Vad i 65 och 66 §§ är stadgat om hinder mot utmätning må ej föranleda, att pant undantages från utmätning för pantfordringen eller att egendom, som borgenären äger hålla inne till säkerhet för sin fordran, undantages från utmätning därför. Vad nu sagts har ej avseende å hyresvärds eller jordägares rätt att kvarhålla egendom till säkerhet för fordran hos hyresgäst eller arrendator.

Anvisar gäldenären viss egendom till utmätning, må den också tagas i mät utan hinder av vad i 65 och 66 §§ stadgas, om egendomen kan överlåtas och utmätning därav ej uppenbart strider mot vad som är påkallat av hänsyn till gäldenärens eller hans familjs behov.

Om egendom som avses under 1—3 i 65 § har sådant värde att den ej kan undantagas enligt vad där sägs, må utmätning ske med förbehåll att gäldenären skall, efter egendomens försäljning, av behållna köpeskillingen utfå visst skäligt belopp för anskaffande av vad han behöver i den sålda egendomens ställe.

(Nuvarande lydelse)

överstiger ettusen femhundra kronors årsränta.

I fråga om viss ytterligare utmätningsfrihet för pension eller livränta som utgår på grund av försäkring stadgas i lagen om försäkringsavtal. Är eljest i lag eller författning stadgat, att viss egendom ej må utmätas, lände det till efterrättelse.

Om införsel i avlöning, pension eller livränta gälla särskilda bestämmelser.

(Föreslagen lydelse)

67 a §.

Arbetstagares avlöning, som innestår hos arbetsgivaren, må ej tagas i mät för hans gäld i vidare mån än i 67 b § sägs.

Vad i denna lag stadgas om arbetstagares avlöning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden äro jämförliga med en arbetstagares.

I fråga om förfarandet, när utmätning må äga rum, och vad därmed äger samband skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat angående införsel. Vad nu sagts gäller jämväl straff och annan påföljd, om meddelat beslut ej iakttages.

67 b §.

För utmätning av innestående avlöning gälla följande villkor:

1. Utmätning av annan avlöning än som avses nedan under 4 må ej mot gäldenärens bestridande äga rum, med mindre det är uppenbart att

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

gäldenären underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig.

2. Förordnande om utmätning må meddelas beträffande avlöning som förfaller under viss i förordnandet angiven tid eller beträffande viss avlöningspost.

Förordnandet må ej omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Skälig hänsyn skall vid utmätningen tagas till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utföres.

3. Utan gäldenärens medgivande må utmätning ej ett och samma kalenderår tillämpas under sammanlagt längre tid än tre månader eller, om särskilda skäl äro därtill, sex månader. Utmätning må ej heller under två kalenderår efter varandra ske så att avlöningen kommer att i en följd eller utan större uppehåll tagas i anspråk under längre tid än nu sagts. Om möjligt bör undvikas, att avlöningen tages i anspråk under gäldenärens semester eller i omedelbar anknytning därtill.

Gäldenären äger återkalla medgivande som nyss sagts, när utmätning tillämpats sex månader eller väsentligt ändrade förhållanden inträtt.

Meddelas förordnande om utmätning beträffande viss avlöningspost, skall förordnandet vid tillämpning av första stycket anses gälla den tid på vilken den posten belöper.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4. Arbetstagares rätt till ackordslön, provision eller annan ersättning, som innestår för längre tid än en månad, må tagas i mät, även om omständigheterna ej äro sådana som under 1 sägs. Detsamma gäller om avlöning, som gäldenären låtit innestå hos arbetsgivaren efter förfallodagen.

Vid tillämpning av vad som under 2 sägs skall, om ersättningen innestår för längre tid än en månad, särskild hänsyn tagas till detta förhållande. Bestämmelserna under 3 äga i sådant fall ej tillämpning.

5. Ersättning, som utgår i stället för semester och innestår hos arbetsgivaren, må ej i något fall utan gäldenärens medgivande tagas i mät, om det strider mot ändamålet med hans rätt därtill. Vad nu sagts gäller även semestermedel, som av arbetsgivaren inbetalats till och innestår hos särskild kassa.

6. Införsel och skatteavdrag gå före utmätning.

67 c §.

Utmätning av innestående avlöning skall ej anses fullbordad förrän den som skall utbetala avlöningen fått underrättelse om beslutet och det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning.

Tages avlöning i mät oaktat annan tillgång finnes, må, om det är påkallat av hänsyn till borgenärens rätt, jämväl den tillgången tagas i mät och vidare åtgärd i den delen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

anstå under högst ett år i avbidan att avlöning innehålles till betalning av fordringen.

Försättes gäldenären i konkurs, må förordnande om utmätning ej vinna tillämpning med avseende å avlöning som förfaller under konkursen.

67 d §.

Vad i 67 a—67 c §§ är stadgat om utmätning av avlöning skall i tillämpliga delar gälla beträffande utmätning av belopp, vilka utgå såsom pension eller livränta. Vid tillämpning av 67 b § skall iakttagas, att om beloppen förfalla med längre mellanrum än en månad, utmätning ej må äga rum i vidare mån än om de förfallit månadsvis.

Pågår jämlikt 1 mom. utmätning för viss fordran och tages därefter rättigheten såsom sådan, när det kan ske, i mät för annan fordran, skall så anses som om den senare utmätningen skett jämväl för ogulden del av den förra fordringen.

67 e §.

Skadestånd, avlöning eller annan förmån, som ej må tagas i mät medan den innestår hos annan, må ej heller utmätas i omedelbart samband med att den utbetalas.

74 §.

Utmätas penningar, skola de av utmätningsmannen om händer tagas. Lösören, som utmätas, skola, där de ej, efter ty nedan sägs, föras från stället, därstädes sättas i för-

Utmätas penningar, skola de omhändertagas av utmätningsmannen. *Medel, som gäldenären i utmätningsmål inbetalar till utmätningsmannen, äro att anse som utmätta i må-*

(Nuvarande lydelse)

var under utmätningsmannens försegling eller, om han finner det i brist av tjänliga förvaringsrum eller av annan orsak ej lämpligen kunna ske, med hans insegel eller skriftligt anslag eller på annat sätt så utmärkas, att uppenbart synes att godset blivit utmätt. Anses det utmätta ej kunna med säkerhet lämnas på stället under gäldenärens tillsyn, låte utmätningsmannen det av annan där vårdas eller till annat ställe föras, om det så ske kan och borgenär den för godsets vård eller flyttning nödiga kostnad förskjuter.

(Föreslagen lydelse)

let, om ej betalningen skett med villkor som strider häremot. Lösören som utmätas skola, när de ej efter vad som nedan sägs föras från stället, sättas i förvar därstädes under utmätningsmannens försegling eller, om han finner det i brist av tjänliga förvaringsrum eller av annan orsak ej lämpligen kunna ske, med hans insegel eller skriftligt anslag eller på annat sätt så utmärkas att det uppenbart synes att godset blivit utmätt. Anses det utmätta ej kunna med säkerhet lämnas på stället under gäldenärens tillsyn, skall utmätningsmannen låta det vårdas där av annan eller föras till annat ställe, om det kan ske och borgenär förskjuter nödig kostnad för godsets vård eller flyttning.

Utmätes gäldenärs — — — — — — att övergå.

Skall utmätning — — — — — — det äskar.

77 §.

Då utmätning av lös egendom är *verkställd så som i 73 § samt 74, 75 eller 76 § sägs,* njuter borgenären förmånsrätt i det utmätta efter vad som stadgas i 17 kap. 8 § handelsbalken, såvitt ej utmätningen enligt vad nedan sägs eller eljest går åter eller undanröjes.

Då utmätning av lös egendom är *fullbordad så som sägs i 67 c och 73—76 §§,* njuter borgenären förmånsrätt i det utmätta efter vad som stadgas i 17 kap. 8 § handelsbalken, såvitt ej utmätningen enligt vad nedan sägs eller eljest går åter eller undanröjes.

Finner utmätningsmannen — — — — — — ägde rum.

Om åtgärd — — — — — — över utmätningen.

137 §.

Då utmätt lös egendom blivit såld, *skall utmätningsmannen, skyndsamligen och, där ej nedan annorlunda stadgas, sist inom fjorton dagar efter försäljningen, av försäljnings-*

Då utmätt lös egendom blivit såld *eller penningar eljest influtit till utmätningsmannen, skall han snarast och, om ej nedan annorlunda stadgas, sist inom två veckor därefter*

(Nuvarande lydelse)

summan, så långt den förslår, tillhandahålla den, som utmätning vunnit, betalning för hans fordran. Hava penningar annorledes än efter försäljning till utmätningsmannen influtit, skola de inom lika tid därefter hållas borgenären till handa.

(Föreslagen lydelse)

tillhandahålla borgenären betalning för hans fordran i den mån medlen förslå. Är beloppet ringa och kan med skäl antagas, att ytterligare medel skola inflyta, må dock med redovisningen anstå under högst tre månader utöver sagda tid.

Innan dom — — — — — — eller borgen.

Har stadsfogde — — — — — — blivit underrättad.[8]

164 §.

Då enligt 141 § sammanträde för fördelning av köpeskilling för lös egendom skall äga rum, vare utmätningsmannen pliktig att utsätta sammanträdet att hållas inom fjorton dagar eller, om kungörelse i allmänna tidningarna erfordras, inom fyra veckor efter försäljningen.

Sammanträde som avses i 141 § skall hållas inom två veckor efter utgången av den i 137 § stadgade tiden.

201 §.

Vill gäldenär — — — — — — om utmätningen.

Vidtages rättelse — — — — — — om åtgärden.

När utmätning skett av avlöning, pension eller livränta i den ordning som stadgas i 67 a—67 d §§ eller av annan egendom i fall som sägs i 67 c § 2 mom., är klagan ej inskränkt till viss tid.

205 §.

Har den, som förer klagan efter ty i 201, 202 eller 203 § sägs, underlåtit att förete protokollet över den klandrade förrättningen, och är det ej ändå tillgängligt, då målet till avgörande företages, stånde förrättningen fast. Styrker klaganden, att laga hinder mött för protokollets utbekommande, förelägge överexeku-

När klagan ägt rum, skall överexekutor, om det är påkallat, infordra protokoll och andra handlingar i målet från utmätningsmannen.

[8] Efter lagändring som träder i kraft den 1 januari 1965 erhåller 3 mom. ändrad lydelse (se SFS 1964:446).

(Nuvarande lydelse)

tor viss tid för dess ingivande och give därvid till känna, att, där protokollet ej är tillgängligt då målet skall avgöras, klaganden förlorat sin talan.

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den — — —

Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen

Härigenom förordnas, att 27, 97, 98 och 199 §§ konkurslagen[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

27 §.

Till konkursbo räknas all egendom, som tillhörde gäldenären då beslutet om egendomsavträde meddelades eller tillfaller honom under konkursen och som är av beskaffenhet att kunna för gäld tagas i mät, så ock den egendom, som kan återvinnas till konkursboet. *Ej må dock av gäldenärs lön eller av vad gäldenär eljest kan genom eget arbete under konkursen förvärva mera tillkomma boet än som återstår sedan avdrag skett för gäldenärens, hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns skäliga underhåll; från arbetsförtjänst varde ock avdrag gjort för all kostnad till förlag.*

På förvaltaren och gäldenären ankomme att träffa överenskommelse om vad efter ty ovan sägs skall avdragas. Är ej sådan överenskommelse ingången innan en vecka förflutit från första borgenärssammanträdet eller, där fråga om avdrag senare uppkommit, inom en vecka därefter, varde frågan hänskjuten till rätten; äge ock borgenär, som är missnöjd med vad emellan förvaltaren och gäldenären överenskommits, att påkalla rättens prövning genom

(Föreslagen lydelse)

Till konkursbo räknas all egendom, som tillhörde gäldenären då beslutet om egendomsavträde meddelades eller tillfaller honom under konkursen och som är av beskaffenhet att kunna tagas i mät för gäld, så ock den egendom som kan återvinnas till konkursboet.

Avlöning eller därmed vid utmätning jämställd arbetsinkomst som innestår vid konkursens början så ock arbetsinkomst som gäldenären därefter förvärvar må dock behållas av honom, om den ej, sedan skatteavdrag skett enligt vad därom är stadgat, med skälig hänsyn tagen jämväl till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utförts, måste anses uppenbart överstiga vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Detsamma gäller i tillämpliga delar vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt så ock vad som utgår i pension eller livränta. Utan hinder av vad nu sagts må, om rättigheten till pension eller livränta är av beskaffenhet att

[1] Senaste lydelse av 97 § se SFS 1955:59 och av 199 § se 1946:809.

(Nuvarande lydelse)

skrift, som skall ingivas till konkursdomaren. Då fråga, som nu avses, skall prövas av rätten, infordre konkursdomaren yttrande i ärendet från rättens ombudsman och utsätte dag för handläggningen inför rätten. Kungörelse därom varde minst tio dagar före den utsatta dagen införd en gång i allmänna tidningarna och den eller de ortstidningar, som bestämts för offentliggörande av kungörelser om konkursen; varde ock särskild underrättelse meddelad förvaltaren och gäldenären ävensom, där borgenär är klagande, denne. Vad rätten besluter gånge i verkställighet, ändå att ändring däri sökes.

(Föreslagen lydelse)

kunna tagas i mät, konkursboet förfoga däröver.

Gäldenären är pliktig att underrätta förvaltaren om inkomst som avses i andra stycket. Vill förvaltaren göra anspråk på inkomsten, skall han därom underrätta arbetsgivare eller annan som skall utgiva förmånen. Innan sådan underrättelse givits må förfallet belopp utbetalas till gäldenären.

Tvist, i vad mån inkomsten må tillkomma konkursboet, prövas av rätten på ansökan av förvaltaren, borgenär, gäldenären eller underhållsberättigad. Konkursdomaren skall inhämta yttrande av rättens ombudsman och, om förvaltaren ej är sökande, av denne samt skyndsamt utsätta tid och plats för rättens sammanträde och därom underrätta gäldenären, förvaltaren och rättens ombudsman samt, om borgenär eller underhållsberättigad är sökande, denne. Rättens beslut länder till efterrättelse, ändå att talan föres däremot. Beslutet må på ansökan ändras, om senare upplysta omständigheter eller ändrade förhållanden föranleda därtill.

97 §.

Gäldenär skall av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades, där ej han själv eller hans make kan annorledes försörja familjen. Kan ej inom nämnda tid bouppteckningsed avläggas av

Gäldenären äger av konkursboet utfå egendom som enligt vad i 65 § utsökningslagen sägs må undantagas från utmätning.

I stället för vad som sägs i 65 § 1 mom. 6 utsökningslagen skall dock gälla, att om annan utväg saknas till försörjning, nödigt underhåll må utgå av konkursboet till gäldenären

(Nuvarande lydelse)

gäldenären, njute han underhåll till dess sådant skett. Gäldenären äge ock från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst ettusenfemhundra kronor eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst sexhundra kronor.

Vid bestämmande av vad gäldenären må bestås skall hänsyn tagas så väl till hans behov och boets ställning som ock till hans omsorg att göra rätt för sig och beredvillighet att fullgöra de skyldigheter, som enligt denna lag åligga honom.

Har dödsbos egendom avträtts till konkurs, skall underhåll njutas tills tre månader förflutit från dödsfallet.

(Föreslagen lydelse)

och hans familj eller annan underhållsberättigad under en månad från den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades, eller, om synnerliga skäl äro därtill, under den längre tid som finnes skälig.

I dödsbos konkurs tillkommer förmån, som sägs i första stycket, den dödes efterlevande familj; i fråga om underhåll av boet skall dock gälla vad som stadgas i 18 kap. 5 § andra stycket ärvdabalken.

98 §.

På rättens ombudsman ankomme att efter förvaltarens hörande besluta om vad enligt 97 § må tillerkännas gäldenären; och skall beslut därom meddelas så snart det påkallas och sist före utgången av den tid, under vilken gäldenären äger åtnjuta underhåll.

Nöjes ej gäldenären med beslutet eller menar förvaltaren eller borgenär, att gäldenären genom detsamma undfått mera än honom bör tillkomma, äge den missnöjde begära skriftligt besked om beslutets innehåll och inom fjorton dagar från utgången av tid, som i första stycket sägs, påkalla rättens prövning ge-

Det ankommer på förvaltaren att i samråd med rättens ombudsman handlägga fråga om vad som må utgå enligt 97 §. Uppkommer tvist, skall vad i 27 § är stadgat om prövning av fråga som där sägs äga motsvarande tillämpning.

(Nuvarande lydelse)

nom skrift, som skall ingivas till konkursdomaren.

Då fråga, som avses i denna paragraf, skall prövas av rätten, utsätte konkursdomaren för handläggningen därav viss dag efter utgången av den i andra stycket omförmälda klagotid. Kungörelse därom skall minst tio dagar före den utsatta dagen införas en gång i allmänna tidningarna och den eller de ortstidningar, som bestämts för offentliggörande av kungörelser om konkursen; och varde därjämte särskild underrättelse meddelad förvaltaren och gäldenären ävensom, där borgenär är klagande, denne.

(Föreslagen lydelse)

199 §.

Har ämbets- eller tjänsteman blivit försatt i konkurs, ankomme på den myndighet, under vilken gäldenären i och för tjänsten lyder, att pröva, huruvida han förr än fyra månader förflutit från det beslutet om egendomsavträde meddelades må åter inträda i utövning av tjänsten. Att i vissa fall den, som är i konkurstillstånd, ej må utöva ämbete eller tjänst, därom är särskilt stadgat.

Har ämbets- eller tjänsteman blivit försatt i konkurs, må den myndighet, under vilken han lyder, avstänga honom från tjänstens utövning under högst fyra månader från det beslutet om egendomsavträde meddelades. Att i vissa fall den som är i konkurstillstånd ej må utöva ämbete eller tjänst, därom är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den — — —

Äldre lag skall alltjämt äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde meddelats före nämnda dag. Såvitt rör inkomst som förfaller efter nya lagens ikraftträdande skall dock nya lagen gälla.

Förslag till

Lag angående tillägg till 20 kap. föräldrabalken

Härigenom förordnas, att i 20 kap. föräldrabalken skall införas en ny paragraf, betecknad 13 a §, med följande lydelse.

20 KAP.

13 a §.

Vad enligt denna balk, eller eljest enligt lag eller författning, gäller för det fall, att rätten jämlikt 12 § meddelat förordnande om underhållsbidrag till barn utom äktenskap eller barnets moder, skall äga motsvarande tillämpning, när någon genom skriftlig, av två personer bevittnad handling åtagit sig att utgiva sådant underhåll för tid innan faderskapet blivit fastställt.

Om verkställighet på grund av handlingen skall dock gälla vad eljest är stadgat angående verkställighet å förbindelse att utgiva underhåll enligt denna balk.

Bestämmelserna i 13 § här ovan skola vidare ej äga tillämpning, med mindre handlingen godkänts av barnavårdsmannen eller barnavårdsnämnden. Lika med att rätten skilt saken från sig utan att mannen funnits vara underhållsskyldig skall anses, att mannen enligt verkställd utredning icke kan vara fader till barnet. Tiden för ansökan om återbekommande av guldna bidragsbelopp skall räknas från det utredningen kom mannen till handa.

Denna lag träder i kraft den — — — men skall, såvitt angår rätt att söka åter eller av allmänna medel återbekomma guldna bidragsbelopp, icke gälla bidrag som belöpa på tid före lagens ikraftträdande.

Förslag till

Lag om ändring i 17 kap. handelsbalken

Härigenom förordnas, att 17 kap. 4, 11, 12 och 18 §§ handelsbalken[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt angives i det följande samt att i nämnda kapitel skall införas en ny paragraf, betecknad 15 a §, med nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
17 KAP.	
4 §.	
Är gäldbunden — — — — — — kortare tid.	
Förmånsrätt i — — — — — — nämnda lag.	
Har på grund av införsel jämlikt 1, 19 eller 20 § lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta innehållits avlönings-, pensions- eller livräntebelopp, som skulle utgått med förmånsrätt enligt första eller andra stycket, gälle samma förmånsrätt för fordran å det sålunda innehållna beloppet.	
Därefter skall — — — — — — lag sägs.	
11 §.	
Därefter skola, utan förmånsrätt sig emellan, gäldas: kyrkors, fattigkassors och socknemagasiners fordringar hos deras föreståndare; kronans, rikets ständers, städers och allmänna av Konungen stadfästade kassors, penningeverks och inrättningars fordringar hos de tjänstemän, som äro satte att deras inkomster uppbära, för vad av sådan uppbörd hos dem innestår; fordringar hos utmätningsmän och andra, som äga att med utsökningsmål taga befattning eller fått utmät-	Därefter skola, utan förmånsrätt sig emellan, gäldas: kyrkors, fattigkassors och socknemagasiners fordringar hos deras föreståndare; kronans, rikets ständers, städers och allmänna av Konungen stadfästade kassors, penningeverks och inrättningars fordringar hos de tjänstemän, som äro satte att deras inkomster uppbära, för vad av sådan uppbörd hos dem innestår; fordringar hos utmätningsmän och andra, som äga att med utsökningsmål taga befattning eller fått utmät-

[1] Senaste lydelse av 4, 11 och 18 §§ se SFS 1953: 74 samt av 12 § se 1960: 96.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
ningsmans uppdrag att verkställa indrivning, för vad till dem i sådan egenskap överlämnats; så ock fordringar i övrigt hos kronans ämbets- eller tjänstemän för egendom, som desse, i och för ämbete eller tjänst, emottagit. *Har ersättning av allmänna medel utgått för vad av ämbets- eller tjänsteman, eller av annan, som äger att med utsökningsmål taga befattning eller fått utmätningsmans uppdrag att verkställa indrivning, tillgripits och förskingrats, skall, där kronan av honom söker sitt åter, den fordran utgå med förmånsrätt, som nu är sagd.*	ningsmans uppdrag att verkställa indrivning, för vad till dem i sådan egenskap överlämnats; så ock fordringar i övrigt hos kronans ämbets- eller tjänstemän för egendom, som desse, i och för ämbete eller tjänst, emottagit.
Sedan uttages fordran å sådan på tiden efter konkursansökningens ingivande belöpande sjukhjälp eller livränta, som det enligt lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åligger gäldenären att utgiva. *Har på grund av införsel jämlikt 1, 19 eller 20 § lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta innehållits livräntebelopp, som skulle utgått med förmånsrätt enligt nästföregående punkt, gälle samma förmånsrätt för fordran å det sålunda innehållna beloppet.*	Sedan uttages fordran å sådan på tiden efter konkursansökningens ingivande belöpande sjukhjälp eller livränta, som det enligt lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åligger gäldenären att utgiva.

Förmånsrätt efter — — — — — enligt 4 §.

12 §.

Sist skola — — — — — — tilläggspension, m. m.

Enahanda förmånsrätt tillkomme kronan för fordran å belopp, som innehållits genom skatteavdrag för utskylder, avgifter eller bidrag, vilka avses i första stycket, eller sjömansskatt *eller på grund av införsel för utskylder eller allmänna avgifter,*	Enahanda förmånsrätt tillkommer kronan för fordran å belopp, som innehållits genom skatteavdrag för utskylder, avgifter eller bidrag, vilka avses i första stycket, eller sjömansskatt, dock endast i den mån innehållandet skett innan beslutet

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
dock endast i den mån innehållandet skett innan beslutet om egendomens avträdande till konkurs meddelas men ej tidigare än två år före konkursansökningens ingivande.	om egendomens avträdande till konkurs meddelas men ej tidigare än två år före konkursansökningens ingivande.
Förmånsrätt som — — — — — — konkursansökningens ingivande.	
	15 a §.
	Förmånsrätt varom ovan sägs består, oavsett om fordringen överlåtes eller tages i anspråk genom utmätning eller införsel eller eljest övergår till annan.
18 §.	
Böter och viten *ävensom fordran å belopp, som innehållits på grund av införsel för böter eller viten,* äga minsta rätt.	Böter och viten äga minsta rätt.

Denna lag träder i kraft den — — — men skall icke äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde meddelats dessförinnan.

Förslag till

Lag om ändring i lagen den 14 juni 1917 (nr 381) om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket

Härigenom förordnas, att 1—4, 8 och 9 §§ lagen den 14 juni 1917 om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande sägs samt att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 11 §, med nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
1 §.	
Den, som enligt *rättens eller domarens beslut* eller *skriftligt,* av två personer *bevittnat avtal* är pliktig att *till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet* utgiva underhållsbidrag till barn eller adoptivbarn under *sexton* år, må ej avflytta från riket, *med mindre han hos överexekutor i den ort, där han har sitt hemvist, ställt av överexekutor godkänd pant eller borgen för underhållsskyldighetens fullgörande, till dess barnet fyllt sexton år.*	Den som enligt *skriftlig,* av två personer *bevittnad förbindelse* eller *enligt lagakraftvunnen dom eller beslut som må verkställas lika med sådan dom* är pliktig att till barn eller adoptivbarn under *aderton* år utgiva underhållsbidrag *enligt föräldrabalken* må ej avflytta från riket *utan att betalningen eller indrivningen av underhållsbidraget kan anses skäligen säkerställd eller undantag medgives enligt vad nedan sägs.*
Vad sålunda stadgats skall äga tillämpning jämväl beträffande enskild försörjningsskyldig, som enligt myndighets beslut är pliktig att till fattigvårdsstyrelse utgiva bidrag till försörjning av barn eller adoptivbarn under sexton år, så ock beträffande den, som enligt myndighets beslut eller skriftligt, av två personer bevittnat avtal är pliktig att till fullgörande av ersättningsskyldighet jämlikt lagen om samhällets barnavård till barnavårdsnämnd utgiva bidrag	

[1] Senaste lydelse av 1—3 §§ se SFS 1924: 371.

(Nuvarande lydelse)

till vård av barn eller adoptivbarn i nämnda ålder; och skall i sådant fall vad i denna lag sägs om underhållsberättigad gälla fattigvårdsstyrelsen eller barnavårdsnämnden.

Borgen må ej godkännas, med mindre den ingåtts såsom för egen skuld och, där borgesmännen äro flera, de borgat en för alla och alla för en.

Det åligge överexekutor att, där den underhållsberättigades hemvist är känt, till denne med posten avsända underrättelse därom att säkerhet blivit ställd.

Finnes anledning antaga, att underhållsskyldigs avflyttning icke skall lända den underhållsberättiga-

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Indrivningen av underhållsbidrag skall anses säkerställd, om den underhållsskyldige avflyttar för att bosätta sig i Danmark, Finland, Island eller Norge. Konungen äger förordna, att detsamma skall gälla med avseende å avflyttning till annat land, med vilket Sverige ingått avtal om bistånd vid indrivning av underhållsbidrag.

När indrivningen ej skall anses säkerställd enligt vad i första stycket sägs, skall hos överexekutor ställas pant eller borgen som överexekutor godkänner. Borgen må ej godkännas, med mindre den ingåtts såsom för egen skuld och, om borgensmännen äro flera, de borgat en för alla och alla för en. Vill den underhållsskyldige på annat sätt säkerställa betalningen av underhållsbidrag, prövar överexekutor, om det kan godtagas.

Förmår den underhållsskyldige icke säkerställa betalningen av underhållsbidraget och äro omständighe-

(Nuvarande lydelse)

de till men, eller förekomma ömmande omständigheter, må överexekutor på ansökan befria den underhållsskyldige från att ställa pant eller borgen.

Innan befrielse, som nu är sagd, meddelas, give överexekutor den underhållsberättigade samt, där så finnes erforderligt, fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd tillfälle att yttra sig i ärendet.

(Föreslagen lydelse)

terna ömmande, äger överexekutor medgiva honom att avflytta utan hinder av vad ovan sagts.

Innan överexekutor godkänner pant eller borgen eller annat sätt för betalningens säkerställande eller lämnar medgivande enligt tredje stycket skall tillfälle att yttra sig beredas någon, som företräder barnet, och barnavårdsnämnden, om det kan ske utan oskäligt uppehåll. När beslut meddelats, skall överexekutor också underrätta dem.

3 §.

Är fara för handen, att underhållsskyldig avflyttar från riket utan att hava fullgjort honom åliggande skyldighet att ställa säkerhet, äge utmätningsman på begäran av *den underhållsberättigade, fattigvårdsstyrelse* eller barnavårdsnämnd *meddela förbud för den underhållsskyldige att avflytta.*

Av utmätningsmannen meddelat avflyttningsförbud skall av honom genast underställas överexekutors prövning, men gånge ändock i verkställighet, där ej överexekutor annorlunda förordnar.

Varder ansökan om avflyttningsförbud ej av utmätningsmannen bifallen, må hans beslut hos överexekutor överklagas, efter vad i utsök-

Kan underhållsskyldig befaras avflytta från riket utan att hava fullgjort honom åliggande skyldighet att ställa säkerhet, äger utmätningsman, på begäran av *någon som företräder barnet* eller av barnavårdsnämnden, *förbjuda honom att avflytta. Den underhållsskyldige tillhörig lös egendom må också av utmätningsman beläggas med kvarstad i avbidan på prövning som sägs i 9 §. Om sådan kvarstad gäller i övrigt i tillämpliga delar vad som stadgats i 183, 186, 188, 190 och 199 §§ utsökningslagen.*

Utmätningsmannens beslut går omedelbart i verkställighet men skall underställas överexekutors prövning.

Bifaller icke utmätningsman ansökan om avflyttningsförbud eller kvarstad, må klagan över hans beslut föras skriftligen hos överexeku-

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
ningslagen är stadgat om klagan över utmätningsmans förfarande.	*tor. Klagan är ej inskränkt till viss tid.*
4 §.	
Ej må — — — — — — slutligen prövats.	
	Vad nu sagts om avflyttningsförbud äger motsvarande tillämpning i fråga om kvarstad.
8 §.	
Avflyttningsförbud skall genom försorg av den myndighet, som meddelat förbudet, kungöras för rikets polismyndigheter; och åligge det polismyndighet att, där den underhållsskyldige söker avflytta från riket, hindra hans resa.	*Om avflyttningsförbud skall underrättelse ofördröjligen tillställas rikspolisstyrelsen. Blir av utmätningsman meddelat förbud ej fastställt eller upphäves förbud, skall rikspolisstyrelsen också underrättas.*
Varder av utmätningsmannen meddelat avflyttningsförbud ej av överexekutor fastställt, eller varder meddelat förbud enligt 5 § av överexekutor upphävt, eller visar hos överexekutor den, för vilken avflyttningsförbud meddelats, att han blivit i anledning av klagan därifrån befriad, skall sådant genom överexekutors försorg kungöras för polismyndigheterna.	*Det åligger polismyndighet att såvitt möjligt hindra, att underhållsskyldig avflyttar i strid mot meddelat förbud.*
Närmare bestämmelser om kungörande, varom nu är sagt, givas av Konungen.	
9 §.	
Har underhållsskyldig — — — — — — om året.	
Beträffande ifrågavarande mål gälle i tillämpliga delar vad om lagsökning för gäld är stadgat.	*I fråga om sådant mål skall tillämpas vad som enligt utsökningslagen gäller om mål, vari yrkats att överexekutor skall ålägga betalningsskyldighet.*
Vad den — — — — — — som återstår.	
Är underhållsskyldighet fastställd *genom beslut, som meddelats av do-*	Är underhållsskyldighet *ännu ej slutligt* fastställd, må utmätt egen-

(Nuvarande lydelse)

maren eller under rättegång eller genom slutligt utslag, som ej vunnit laga kraft, må utmätt egendom säljas allenast i den mån det erfordras för gäldande av förfallet bidrag. Varder talan *om underhållsskyldigheten* slutligen ogillad, skall vad *av egendomen* finnes i behåll återställas.

(Föreslagen lydelse)

dom säljas allenast i den mån det erfordras för gäldande av förfallet bidrag *eller den ej kan bevaras.* Blir talan slutligen ogillad *eller förfaller eljest frågan om underhållsskyldighet,* skall vad *som* finnes i behåll återställas.

11 §.

Bestämmelserna i denna lag skola äga motsvarande tillämpning, när någon, som är bosatt här i riket, har i Danmark, Finland, Island eller Norge utfäst sig eller förpliktats att utgiva underhållsbidrag till barn eller adoptivbarn under aderton år och verkställighet enligt vad därom är stadgat kan äga rum här. Konungen äger förordna, att lagens bestämmelser skola gälla jämväl när underhållsskyldigheten fastställts i annat land.

Konungen meddelar de särskilda föreskrifter som finnas erforderliga i fall som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den — — —

Förslag till

Lag om införsel för uttagande av utländska utskylder eller allmänna avgifter

Härigenom förordnas som följer.

Beträffande utländska utskylder eller allmänna avgifter, som enligt överenskommelse med främmande stat må indrivas här i riket, äger Konungen under förutsättning av ömsesidighet förordna, att de må uttagas genom införsel, samt bestämma villkoren härför.

Denna lag träder i kraft den — — —

Genom lagen upphäves lagen den 15 juni 1935 (nr 316) om införsel i avlöning, pension eller livränta för uttagande av oguldna utländska utskylder eller allmänna avgifter.

När i lag eller författning hänvisning förekommer till sistnämnda lag, skall i stället nya lagen gälla.

Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 20 mars 1964 (nr 168) om verkställighet av bötesstraff

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 20 mars 1964 om verkställighet av bötesstraff skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
3 §.	
Böter som — — —

Förslag till

Lag angående ändrad lydelse av 118 och 123 §§ lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal

Härigenom förordnas, att 118 och 123 §§ lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
118 §.	
Har någon — — — — — — — — äga tillämpning.	
Är den — — — — — — — — anses oåterkalleligt.	
Om utmätningsfrihet för livränta i vissa andra fall än då sådan följer av 116 § stadgas i utsökningslagen.	*Om förbud mot utmätning av rättighet till livränta i annat fall än då sådant följer av 116 § samt i vad mån livräntebelopp må tagas i mät stadgas i utsökningslagen.*
123 §.	
Fordran, som — — — — — — — — i mät.	
Om utmätningsfrihet för livränta i vissa andra fall än då sådan följer av denna paragraf stadgas i utsökningslagen.	*Vad nu sagts utgör icke hinder mot utmätning av livräntebelopp i den ordning som i utsökningslagen stadgas därom.*

Denna lag träder i kraft den — — —

Förslag till

Lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 10 maj 1929 (nr 77) om trafikförsäkring å motorfordon

Härigenom förordnas, att 23 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
23 §.	
Fordran hos försäkringsanstalt på skadestånd i anledning av personskada må ej för gäld tagas i mät.	*Angående förbud mot utmätning av skadestånd med anledning av personskada stadgas i utsökningslagen.*

Denna lag träder i kraft den — — —

Förslag till
Lag angående ändrad lydelse av 20 kap. 6 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas, att 20 kap. 6 § lagen den 25 maj 1962 om allmän försäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
20 KAP.	
6 §.	
Fordran å ersättning enligt denna lag, som innestår hos riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa, må ej tagas i mät för gäld. Ej heller må rätt till ersättning överlåtas, innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.	Fordran å ersättning enligt denna lag, som innestår hos riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa, må ej tagas i mät för gäld. Rätt till ersättning må ej heller överlåtas, innan ersättningen är tillgänglig för lyftning. *Vad nu sagts utgör icke hinder mot utmätning av belopp, vilka utgå såsom pension eller livränta, i den ordning som i utsökningslagen stadgas därom.*

Denna lag träder i kraft den — — —

Förslag till
Lag angående ändrad lydelse av 50 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring

Härigenom förordnas, att 50 § lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
50 §.	
Fordran å ersättning, som innestår hos försäkringsinrättning, må ej för gäld tagas i mät.	Fordran å ersättning, som innestår hos försäkringsinrättning, må ej tagas i mät för gäld. Rätt till er-

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
Ej heller må rätt till ersättning överlåtas, innan *den ersättningsberättigade äger lyfta ersättningen.*	sättning må ej heller överlåtas, innan *ersättningen är tillgänglig för lyftning.* *Vad nu sagts utgör icke hinder mot utmätning av livräntebelopp i den ordning som i utsökningslagen stadgas därom.*

Denna lag träder i kraft den — — —

Förslag till

Förordning om ändrad lydelse av 17 § militärersättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261)

Härigenom förordnas, att 17 § militärersättningsförordningen den 2 juni 1950[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
17 §.	
Fordran å ersättning, som innestår hos riksförsäkringsverket, må ej för gäld tagas i mät. Ej heller må rätt till ersättning överlåtas, innan *den ersättningsberättigade äger lyfta ersättningen.*	Fordran å ersättning, som innestår hos riksförsäkringsverket, må ej tagas i mät för gäld. Rätt till ersättning må ej heller överlåtas, innan *ersättningen är tillgänglig för lyftning.* *Vad nu sagts utgör icke hinder mot utmätning av livräntebelopp i den ordning som i utsökningslagen stadgas därom.*

Denna lag träder i kraft den — — —

[1] Senaste lydelse se SFS 1962:409.

Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 74 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)

Härigenom förordnas, att 74 § barnavårdslagen den 29 april 1960 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
74 §.	
Ersättning som — — — — — — — — omhändertagandet består.	
Bidragsskyldigheten må fastställas genom *avtal, vilket skall upprättas skriftligen och vara bevittnat av två personer. Kan avtal ej träffas,* bestämmes bidragsskyldigheten av länsstyrelsen på talan av kommunen. Angående sådan talan skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i 39 § lagen om socialhjälp.	Bidragsskyldigheten må fastställas genom *skriftlig förbindelse, som undertecknas av den ersättningsskyldige med två vittnen. I annat fall* bestämmes bidragsskyldigheten av länsstyrelsen på talan av kommunen. Angående sådan talan skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i 39 § lagen om socialhjälp.
På yrkande — — — — — — — — ny prövning.	

Denna lag träder i kraft den — — —

MOTIV

1 kap.

Inledning

I betänkande Utsökningsrätt I som lagberedningen avgav den 6 oktober 1961 redogjorde beredningen för tillkomsten av utsökningslagen och lämnade en översikt av dess innehåll och de ändringar som vidtagits under årens lopp. Vidare lämnade beredningen en redogörelse för reformkrav och reformförslag, för beredningens direktiv och nordiskt samarbete på området. Beredningen hänvisar i dessa delar till nämnda betänkande. De förslag som framlades i betänkandet avsåg ett flertal partiella reformer beträffande utmätningsinstitutet, främst själva förfarandet vid utmätning. Därjämte upptogs bl. a. förslag om vissa begränsade ändringar i införsellagen. Dessa förslag har numera genomförts[1]. Reformerna trädde i kraft den 1 januari 1964.

I enlighet med vad som uttalades i Utsökningsrätt I har beredningen nu verkställt en översyn av hela lagstiftningen om införsel. Enligt beredningens mening bör denna lag framdeles införas som ett särskilt kapitel i en blivande utsökningsbalk, med de modifikationer i redaktionellt hänseende som föranleds av att lagen upptages i en större enhet.

Det nordiska samarbete inom utsökningsrätten som omnämns redan i Utsökningsrätt I har fortsatt. Nya möten har ägt rum i Stockholm den 29—31 mars 1962, i Oslo den 22 och 23 januari 1963 och i Helsingfors den 1—3 oktober 1964. Överläggningarna har bl. a. gällt gäldenärens beneficium samt utmätning i avlöning, pension, livränta o. d., skadestånd och vederlag för utnyttjande av konstnärliga verk m. m., vilka ämnen behandlas i förevarande betänkande. Lagstiftningsfrågan ligger olika till i de skilda länderna och överläggningarna har icke lett till några gemensamma förslag.

Betänkandet innehåller även förslag till vissa ändringar i konkurslagen som sammanhänger med reglerna om beneficium. Dessa ändringar har behandlats vid nordiskt samarbete på konkurslagstiftningens område, vid vilket beredningen varit representerad.

Beredningen

Den polisreform som nu förestår leder till att polisväsendet, åklagarväsendet och exekutionsväsendet skils. Blivande utmätningsmän skall sålunda ägna hela sin tid åt exekutiva mål. Utmätningsmännen blir statsanställda

[1] Jfr SFS 255-260/1963.

såväl i stad som på landet och får stora tjänstgöringsområden. Det förutsätts, att utmätningsmännen kommer att ha avlagt juris kandidatexamen, när nyorganisationen blir helt genomförd. Tjänstebeteckningen blir kronofogde.[2]

Förslag till de jämkningar i UL som är påkallade av de organisatoriska reformerna har framlagts av beredningen i betänkandet Utsökningsrätt II som avgavs den 22 april 1963.[3] Förslagen i nu föreliggande betänkande har däremot intet direkt samband med organisationen. Det är emellertid helt naturligt gynnsamt för tillämpningen, om utmätningsmännens kvalifikationer blir så goda som möjligt. De exekutiva målen kräver omdöme och praktiskt handlag. Och särskilt i större städer uppkommer ofta rättsliga spörsmål som ställer betydande krav på juridiska kunskaper.

Beredningen har ansett sig i förevarande betänkande böra upptaga ett av de mera ömtåliga frågekomplexen inom exekutionsrätten, nämligen reglerna för exekution i lön. I direktiven för beredningen har föredragande departementschefen såsom en av de viktigaste frågorna särskilt nämnt utformningen av införselinstitutet och möjligheterna att utvidga tillämpningen av detta institut. Enligt vad han framhöll kunde användningen av införsel tänkas komma i fråga såvitt angår skadestånd på grund av brottslig gärning. Under senare år hade ofta, bland annat i riksdagen, framkommit önskemål om åtgärder för att effektivisera betalningen av sådana skadeståndsfordringar. Det var enligt departementschefens mening möjligt att införsel i lön kunde visa sig vara en lämplig form för uttagande även av andra typer av fordringar. Bland andra spörsmål som det fanns anledning att uppmärksamma vid utredningen nämnde departementschefen frågan om den omfattning, i vilken egendom bör undantagas från utmätning. Departementschefen har särskilt angivit, att beredningen skall vara oförhindrad att framlägga förslag till partiella reformer i avvaktan på översyn av lagstiftningen i dess helhet.

I Utsökningsrätt I uttalade beredningen, att den fann det lämpligt att i ett senare delbetänkande framlägga förslag om införselinstitutet i dess helhet. Denna tanke har fullföljts genom det nu föreliggande betänkandet. Beredningen har därvid behandlat frågan om möjligheten att utvidga införsellagens tillämpningsområde till att gälla även andra anspråk än gällande lag medger. För närvarande kan införsel äga rum för underhållsbidrag, skatter, böter och viten. Beredningen har ingående övervägt, huruvida möjlighet till införsel, enligt de regler som i övrigt för närvarande gäller därom, borde beredas jämväl vissa skadeståndsfordringar men tvekat att förorda en sådan utvidgning och privilegiering av en ny grupp fordringar. Enligt beredningens förslag skall det emellertid bli möjligt att

[2] Se prop. 100/1964.
[3] Jfr prop. 126/1964.

vinna utmätning i lön i en införselliknande ordning. Denna möjlighet skulle stå till buds för fordringsägare i allmänhet men vara betydligt mera begränsad och kunna medges endast under särskilda villkor, som gör att förfarandet givetvis icke får samma höga effekt som vanlig införsel. Beredningen har trott, att man måhända icke bör gå längre beträffande skadeståndsfordringar än till sådan utmätning i lön som sist nämnts. Skälen för beredningens ståndpunkt angives närmare i den del av betänkandet som handlar om införsel.

I fråga om de tillgångar som kan bli föremål för införsel innehåller förslaget flera nyheter. Med avlöning har uttryckligen likställts annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares. Vidare må införsel enligt förslaget äga rum bland annat i vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Bland andra nyheter må nämnas ett stadgande som ger möjlighet att ingripa i det fallet att gäldenären utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning arbetar hos make eller annan i dennes förvärvsverksamhet. Beträffande övriga ändringar i förhållande till gällande rätt får beredningen hänvisa till framställningen under 2 och 3 kap.

Enligt nu gällande lagstiftning kan gäldenärs lön tagas i anspråk dels genom införsel dels genom utmätning. Beslut om införsel meddelas med avseende å framdeles förfallande löneposter, medan utmätning får ske endast i avlöning som är förfallen. Införselinstitutet är mycket effektivt, under det att utmätning i lön endast med svårighet kan praktiseras. Den sker också under mindre tidsenliga former.

Det torde vara nödvändigt att modernisera institutet utmätning i lön. Beredningen har övervägt, huruvida det lämpligaste vore att sammanslå instituten införsel och utmätning i lön så att utmätning i lön hänfördes till en särskild kategori av införsel. Då det emellertid har synts tydligt, att särskilda förutsättningar för institutens användning måste stadgas och att även rättsverkningarna bör bli olika, har beredningen ej funnit några fördelar förenade med att sammanföra instituten. En sammanslagning kan i stället lätt bli vilseledande. Härtill kommer, att utmätning i lön har många beröringspunkter med den s. k. utmätningsordningen och med utmätning av andra fordringar, liksom med de regler om beneficium som hör till utmätningsinstitutet.

Enligt beredningens förslag skall utmätning i avlöning som innestår hos arbetsgivaren icke få äga rum mot arbetstagarens bestridande med mindre det är uppenbart att arbetstagaren underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig. Vidare skall sådan utmätning ej utan arbetstagarens medgivande få tillämpas längre än tre månader eller, om särskilda skäl föreligger, sex månader under ett och samma kalenderår. Utmätningen må ej omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad

som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. De angivna restriktiva villkoren skiljer väsentligt utmätning i lön från införsel. Särskilda bestämmelser meddelas bland annat om utmätning i ackordslön eller dylikt som innestår för längre tid.

Av det som nu anförts framgår, att beredningens förslag bland annat innehåller en väsentligt mera liberal beneficiumregel för utmätning i lön än för införsel. Regeln har nära samband med bestämmelserna om vad som i övrigt skall förbehållas gäldenären, när utmätning är aktuell. Beredningens förslag upptar därför även regler om beneficium i allmänhet. De ger ett betydligt större beneficium än för närvarande. En sådan utvidgning av beneficium kan enligt beredningens mening knappast genomföras utan att utmätning i lön må ske i ungefär den omfattning som förslaget innehåller. Skulle utmätning i lön ej medgivas, måste beneficiet i annan egendom minskas avsevärt, bland annat för att förmå gäldenären att använda sin arbetsinkomst till att betala sina skulder. Utmätning i lön kan vålla irritation och åsamkar även arbetsgivaren visst besvär men innebär i övrigt stora fördelar framför utmätning av lösöre m. m., då den ej leder till någon förlust vid försäljning eller annan realisation. Löneutmätning är liksom införsel en billig exekutionsform.

Den ordning som beredningen föreslår för utmätning i avlöning skall även gälla för utmätning av belopp, vilka utgår som pension eller livränta.

Såväl de allmänna beneficiumreglerna som frågan om utmätning av belopp, vilka utgår som pension eller livränta, har nära samband med frågan om skydd för vissa särskilda rättigheter mot utmätning. Beredningen har uppmärksammat rätten till skadestånd med anledning av personskada, rättigheter till pension och livränta i andra fall, såvitt angår utmätning av själva rättigheten som sådan, samt rätten till vederlag för utnyttjande av litterärt eller konstnärligt verk eller dylikt. Syftet med förslaget i denna del är att söka förebygga, att rättigheter som har betydelse på längre sikt för gäldenärens eller hans familjs försörjning går förlorade eller att de måste realiseras till underpris. Här bör nämnas, att familjerättskommittén har föreslagit ändringar i försäkringsavtalslagen som ger vidgat skydd för livförsäkring mot utmätning och i konkurs, samtidigt som även möjligheter till missbruk motverkas.[4]

Därest ändrade regler meddelas om beneficium vid utmätning, blir det nödvändigt att anpassa reglerna om beneficium i konkurs därefter. Beredningens förslag går i övrigt bland annat ut på att gäldenären, frånsett införsel, i allmänhet skall få behålla sin avlöning under pågående konkurs, om ej särskild anledning föreligger att taga någon del därav i anspråk. Införsel skall kunna fortgå under konkurs i större omfattning än nu, sålunda även för skatter, böter och viten, något som bland annat får sin betydelse vid de talrikt förekommande s. k. fattigkonkurserna.

Beredningen föreslår även vissa följdändringar i andra lagar.

[4] SOU 1964: 34 och 35.

2 kap.

Om införsel

Historik

I äldre tider förekom, att borgenär hos Kungl. Maj:t utverkade att gäldenärs från kronan utgående lön eller förläning anslogs till betalning av fordringen. Vid slutet av 1600-talet var förfarandet vanligt och en viss stadga hade vunnits i praxis.[1] Endast hälften av den årliga lönen fick tagas i anspråk och lönen fick icke angripas så länge annan egendom fanns att tillgå. Delvis hade dessa grundsatser fastslagits i särskilda författningar.[2]

I 1734 års lag stadgades i 7 kap. 2 § utsökningsbalken, att om gäldenären ej hade annat att betala med än årlig lön eller viss förläning, ej mer än hälften därav skulle gå i betalning för varje år. Närmare bestämmelser om förfarandet gavs i en förordning den 8 oktober 1740. Borgenär, som fått sin fordran fastställd, ägde vända sig direkt till statskontoret eller den myndighet eller ämbetsman som eljest utbetalade gäldenärens lön och där få hälften av lönen anslagen sig till betalning. Intyg skulle företes från domaren eller KB om att gäldenären saknade annan tillgång. Förfarandet, som benämndes införsel, kunde draga ut över avsevärd tid. — Åtskilliga undantag blev med tiden stadgade i fråga om rätten att vinna exekution i lön eller förläning.[3] Pensioner och gratial var i vidsträckt omfattning fritagna från exekution.[4] Någon motsvarande möjlighet torde icke ha funnits att få införsel i privatanställds lön.

Institutet införsel i lön synes ha fått en förhållandevis stor tillämpning och lett till vissa olägenheter och missbruk. Åren 1869, 1870 och 1876 väcktes i riksdagen motioner om institutets avskaffande. Nya lagberedningens år 1876 avgivna förslag till UL innehöll under 66 § stadgande om att gäldenärs innestående avlöning för allmän eller enskild tjänst eller innestående pension å rikets stat icke fick utmätas förrän gäldenären var berättigad att lyfta avlöningen eller pensionen. Vidare innehöll beredningens förslag till UP uttryckligt förbud mot beviljande av införsel eller fortsatt tillämpning av äldre införselbeslut. Som motiv för förslaget anfördes bl. a., att lönen icke kunde anses utgöra någon utmätningsbar tillgång förrän den blivit intjänad.

[1] Jfr Wedberg, Karl XII på justitietronen, s. 325 ff.

[2] Se Kungl. Maj:ts resolution och förklaring 28/5 1687 över lagens rätta förstånd uti åtskilliga mål II § 3 samt rättegångsprocessen uti övre och nedre borgrätten av 16/12 1687.

[3] I en förordning 1/4 1742 stadgades t. ex., att intet fick tagas av officerares lön, så länge de var i fält, med mindre de själva givit invisning på lönen för vad de till »utredning behövt och undfått» eller det kunde visas att de gjort gälden för sin mundering.

[4] Se t. ex. § 93 reglementet 26/10 1838 ang. styrelsen och förvaltningen av amiralitetskrigsmanskassan, § 103 reglementet 15/2 1840 ang. styrelsen och förvaltningen av arméns pensionskassa samt 36 § reglementet 21/2 1844 för civilstatens pensionsinrättning.

Beslagtagandet av den lön som gäldenären kunde komma att förvärva genom framtida arbete utgjorde en kvarleva av den ursprungliga personalexekutionen. Förfarandet var också i nationalekonomiskt hänseende skadligt. Arbetaren, vars lön på förhand togs i beslag, sökte om möjligt ny anställning. Blev han likväl kvar hos sin förra arbetsgivare, kunde denne icke påräkna att arbetet utfördes med nit och omsorg. Ej heller för borgenärerna i gemen utgjorde rättigheten att utmäta framtida lön någon verklig fördel. Tillvaron av en sådan rättighet underlättade nämligen för gäldenärerna att få kredit till belopp, som översteg den säkerhet arbetsförtjänsten erbjöd. Vad särskilt angår införsel i statstjänstemännens löner anmärktes, att den lön staten lämnade sina tjänare i de flesta fallen icke var större än vad som erfordrades för rätta utövandet av deras tjänster. Då statsintresset bjöd att staten tillförsäkrade sina tjänare pension efter viss tjänstetid, var det också i sin ordning, att lagstiftaren tillsåg att pensionen åtnjöts med samma rätt som lönen. Sådan pension hade därför i förslaget likställts med lön. — En av nya lagberedningens medlemmar var skiljaktig och förordade, att införsel generellt skulle kunna erhållas i gäldenärs lön från allmän eller enskild tjänst, därvid viss från fall till fall bestämd del av lönen skulle förbehållas gäldenären. Såsom skäl härför pekades bl. a. på behovet av att effektivt kunna uttaga skadeständs- och underhållsfordringar.

På grundval av nya lagberedningens förslag antogs år 1877 den alltjämt gällande UL jämte dess promulgationslag. Frågan om införsel i lön blev icke vidare berörd. 66 § i lagen och 8 § i UP överensstämde helt med förslaget. Stadgandet i 66 § UL överflyttades år 1901 med oförändrat innehåll till 67 §, där det fick plats som 1 mom.

Det dröjde icke länge efter ULs antagande förrän frågan om exekution i lön åter blev aktuell. Det var behovet av bättre möjligheter att uttaga underhållsfordringar, särskilt underhåll till barn utom äktenskap, som utlöste debatten. Åren 1892, 1893, 1901, 1907 och 1911 väcktes motioner i detta ämne i riksdagen, i flera fall under yrkande om att införsel skulle kunna erhållas i underhållsskyldigs lön. Riksdagen hemställde åren 1893 och 1907 om utredning och förslag till förbättring av de utomäktenskapliga barnens ställning.[5] Frågan upptogs av lagberedningen i ett år 1915 avgivet betänkande.[6] Beredningen föreslog, att införsel skulle kunna erhållas i avlöning, pension eller livränta för uttagande av underhåll till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn eller vissa andra underhållsberättigade. I motiven framhölls, att de skäl som eljest från rent humanitär synpunkt talade mot utmätning av avlöning icke ägde giltighet med avseende på utmätning för underhållsbidrag. Enligt förslaget skulle införsel även kunna erhållas för uttagande av dels skadestånd till följd av trolovnings brytande, äktenskaps

[5] Rskr 107/1893 och 75/1907.

[6] Lagberedningens förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken, III.

återgång eller äktenskapsskillnad, vilket satts att utgå å särskilda tider, och dels av fattigvårdssamhälles fordran å bidrag, som enskild försörjningsskyldig ålagts utgiva till försörjningsberättigads framtida underhåll.

På grundval av lagberedningens förslag antogs vid 1917 års riksdag den alltjämt gällande införsellagen. Lagen medgav i sin ursprungliga lydelse införsel endast för uttagande av familjerättsligt underhållsbidrag.[7] Förslaget om rätt att uttaga även skadestånd i anledning av trolovnings brytande m. m. genom införsel biträddes icke av riksdagen.[8] Förslaget om införsel för fattigvårdssamhälles fordran å underhållsbidrag framlades först vid 1918 års riksdag i samband med förslag till fattigvårdslag och föranledde då ett tillägg till införsellagen. Då sedermera år 1924 lag om samhällets barnavård antogs, öppnades möjlighet att använda införsel även för uttagande av bidrag, som någon enligt nämnda lag förpliktats att för framtiden utgiva till barnavårdsnämnd. I motiven betraktades utvidgningen som en konsekvens av 1918 års ändring och den nya barnavårdslagen.[9]

En ändring i InfL av väsentligt större räckvidd genomfördes vid 1918 års urtima riksdag, då införsel medgavs för uttagande av oguldna utskylder eller allmänna avgifter. I propositionen (nr 32) framhöll departementschefen, att det var ett allmänt intresse av allra största vikt att skatterna såvitt möjligt uttogs och blev tillgängliga för sina ändamål. Med dåvarande exekutiva bestämmelser var indrivningen emellertid förenad med avsevärda svårigheter. Vissa samtidigt föreslagna regler om undantagande av del av lönen för gäldenärens behov var i viss mån ägnade att försvåra skatteindrivningen. Skatter borde därför kunna uttagas även i icke förfallen lön. Några betänkligheter syntes icke möta mot genomförandet av en sådan reform. — År 1935 öppnades genom särskild lag möjlighet att uttaga oguldna utländska utskylder eller allmänna avgifter genom införsel. Genom ändring i InfL år 1956 medgavs vidare införsel för uttagande av kronans fordran å belopp, som arbetsgivare innehållit genom skatteavdrag enligt uppbördsförordningen eller på grund av införsel för utskylder eller allmänna avgifter men icke inbetalat. I propositionen i ämnet (nr 6) framhöll föredragande departementschefen, att förslaget var en konsekvens av att det år 1945 införda uppbördssystemet insköt arbetsgivaren mellan myndigheterna och den skattskyldige vid skatteinbetalningen.

Genom en lagändring 1937 öppnades slutligen möjlighet att använda införsel för uttagande av böter och viten. I den promemoria (SOU 1935: 56) som låg till grund för lagändringen framhölls, att det var principiellt oriktigt att låta en person undergå frihetsstraff för ett brott som domstolen

[7] Se 1 §, vilket lagrum år 1963 undergått vissa ändringar av, såvitt nu är i fråga, närmast redaktionell innebörd.

[8] Se LU 29/1917 s. 43. Frågan föranledde skiljaktiga beslut av kamrarna, se LU 58/1917 s. 16.

[9] Se fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande IV, del 1, avd. 2 s. 324 och prop. 151/1924 s. 12.

funnit böra sonas med böter. En effektiv bötesindrivning förutsatte, att större möjlighet bereddes att uttaga böterna ur vederbörandes lön än utmätningsinstitutet innebar. Hänsyn till den bötfällde själv kunde icke anses utgöra hinder mot införsel, och för den bötfälldes familj och övriga personer mot vilka han var underhållsskyldig kunde det i allmänhet icke antagas vara till större men att införsel skedde än att den bötfällde i stället undergick frihetsstraff och därigenom gick miste om inkomst under strafftiden och kanske förlorade sin anställning. Detsamma syntes gälla i fråga om den bötfälldes borgenärer i allmänhet. — Mot förslaget anmärktes under remissbehandlingen bl. a., att införsel för böter skulle kunna försämra andra fordringsägares rättsläge. I propositionen (nr 35/1937) uttalade departementschefen, att det icke kunde förnekas att det var föga tilltalande att vid konkurrens mellan ett kommunalt eller enskilt fordringsanspråk (av annat slag än skatter eller underhållsbidrag) och böter statens bötesfordran skulle kunna uttagas genom införsel på bekostnad av den enskildes eller kommunens anspråk. Man måste emellertid taga i betraktande, att därest böterna ej betalades, den bötfällde i många fall skulle komma att erhålla ett tämligen långvarigt förvandlingsstraff, varigenom den enskilde fordringsägarens möjlighet att få betalt skulle försämras i ännu högre grad. Därtill kom, att möjlighet att indriva böter genom införsel syntes vara en nödvändig förutsättning för genomförande av förslagen om att mindre böter icke skulle förvandlas och att villkorlig dom å förvandlingsstraffet skulle kunna meddelas om böterna ej blev betalda. Uppenbarligen kunde man i dessa fall icke gärna avstå från förvandlingsstraff utan att det dessförinnan gjorts allvarliga försök att indriva böterna.

Gällande rätt

Den skildrade utvecklingen har lett fram till att införsel enligt gällande lag är medgiven för uttagande av vissa särskilda fordringar. Enligt 1 § InfL får sålunda införsel äga rum för uttagande av underhållsbidrag enligt GB eller FB. Vissa begränsningar i möjligheten att uttaga underhållsbidrag för förfluten tid stadgas i 6 §. Enligt 20 § får införsel användas för uttagande av bidrag, som någon enligt lagen om socialhjälp har att utgiva till socialnämnd för försörjningsberättigads underhåll eller har att utgiva till barnavårdsnämnd till fullgörande av ersättningsskyldighet enligt barnavårdslagen. De i 6 § uppställda begränsningarna i fråga om möjligheten att uttaga äldre bidrag gäller även här. — För oguldna debiterade utskylder och allmänna avgifter får införsel ske enligt 21 §, dock endast inom tre år efter det utskylderna eller avgifterna förfallit till betalning. I 21 a § stadgas om införsel för uttagande av kronans fordran på skattemedel, som innehållits av arbetsgivare enligt UppbF eller på grund av införsel men ej redovisats, jämte restavgift. Även här gäller en viss tidsbegränsning. Slut-

ligen stadgas i 22 §, att böter och viten må uttagas genom införsel inom tre år från det beslutet vann laga kraft. — Enligt lagen den 15 juni 1935 om införsel i avlöning, pension eller livränta för uttagande av oguldna utländska utskylder eller allmänna avgifter äger Kungl. Maj:t under förutsättning av ömsesidighet förordna, att oguldna utländska utskylder eller allmänna avgifter må uttagas genom införsel här i riket. Sådant förordnande har meddelats bl. a. beträffande danska skatter (SFS 504/1954), norska skatter (SFS 592/1950, ändrad genom 566/1952) och finska offentliga avgifter (SFS 287/1943, ändrad genom 564/1952; jfr även SFS 12/1951).

Beslut om införsel innebär, att den som har att utbetala lönen, pensionen eller livräntan åläggs att vid varje utbetalningstillfälle innehålla viss del därav och redovisa den till utmätningsmannen. Nödigt belopp skall dock undantagas för gäldenärens eget uppehälle och för hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn som icke åtnjuter underhållsbidrag av honom. Utbetalar arbetsgivaren eller jämställd medel i uppenbar strid mot införselbeslutet eller underlåter han att tillställa utmätningsmannen innehållet belopp, äger utmätningsmannen omedelbart uttaga beloppet hos honom genom utmätning. Den försumlige riskerar också att straffas (dagsböter).

Införselinstitutet har fått stor användning och synes i allmänhet fungera på ett tillfredsställande sätt. Antalet inkomna ansökningar om införsel för uttagande av underhållsbidrag utgjorde år 1957 i hela landet 24 438.[10] Till jämförelse må nämnas, att hela antalet handlagda mål om sådan införsel (alltså såväl under året inkomna ansökningar som äldre ännu ej slutförda mål) utgjorde år 1963 61 236, därav i Stockholm 15 781. Under år 1957 uttogs genom införsel skatter och allmänna avgifter till ett sammanlagt belopp av 14 270 000 kronor.[11] Rörande bötesinförsel föreligger uppgifter från Stockholm som utvisar att antalet införselbeslut utgjorde 5 932 under år 1957 och 8 143 under år 1958.

Lön, pension eller livränta kan även tagas i anspråk genom utmätning. Enligt 67 § UL får dock innestående lön icke tagas i mät förrän gäldenären är berättigad att lyfta lönen. Det anses, att utmätningsmannen icke på förhand får meddela arbetsgivaren förbud att utbetala något till gäldenären[12] och att utmätning får ske först vid den tid på dagen, då gäldenären kunnat lyfta lönen.[13] Det har vidare hävdats, att utmätningsmannen icke bör ställa sig till borgenärens förfogande för att löpa i kapp med gäldenären om beloppets utfående.[14] Konsekvensen har blivit, att utmätning av lön mera

[10] Ang. fördelningen länsvis se Utsökningsrätt I s. 157.
[11] Ang. fördelningen länsvis se Utsökningsrätt I s. 160.
[12] Se Hassler s. 159 not 96, Lundberg s. 67, Olivecrona s. 67.
[13] Se SvJT 1935 rf s. 1, JO 1940 s. 196 ff, Hassler s. 159, Lundberg s. 67. Ang. frågan om lönen var förfallen se även SvJT 1952 s. 290 och 1962 rf s. 49.
[14] Se Trygger II s. 218 och Olivecrona s. 67.

sällan kan genomföras. Att utmätning av lön dock icke är utan betydelse framgår av de undersökningar som verkställts av den särskilda utredningen för förberedande översyn av UL m. m. Dessa visade, att under år 1957 genomfördes omkring 1 000 löneutmätningar i enskilda mål i landet (se bil. 2 till detta betänkande). Till jämförelse må nämnas, att hela antalet enskilda mål om utmätning under nämnda år uppgick till 101 632. Löneutmätning används också i viss omfattning för uttagande av skatt som ej kan indrivas genom införsel.

Utmätning av avlöning på arbetsplatsen brukar tillgå så att utmätningsmannen inställer sig där och omhändertar beloppet. Erforderlig del av lönen förbehålls dock arbetstagaren för hans och familjens försörjning. Vägrar arbetsgivaren att utge beloppet, förklarar utmätningsmannen beloppet i mät och meddelar arbetsgivaren betalningsförbud.[15]

Reglerna om utmätning av lön i 67 § UL gäller i viss utsträckning även utmätning av gäldenärs pension eller livränta. Sålunda är reglerna om löneutmätning utan vidare tillämpliga på pension å rikets stat. Samma regler skall vidare tillämpas vid utmätning av annan pension eller livränta, som tillkommer gäldenären såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt femtiofem år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete. Även pension eller livränta, vartill gäldenären eljest äger rätt, följer samma regler, dock endast i den mån vad sålunda tillkommer gäldenären icke överstiger 1 500 kronors årsränta.

Härutöver finns i flera fall förbud mot utmätning av pension eller livränta stadgat i särskild lag. I 118 § FAL, jämförd med 116 §, uppställes sålunda visst skydd för livränteförsäkring. Om försäkringen tagits å försäkringstagarens eller hans makes liv, får rätt, som på grund av försäkringsavtalet tillkommer endera av dem, i princip icke tagas i mät för någonderas gäld. Undantag gäller om premierna fördelats över allenast en kortare tid eller eljest på sådant sätt att försäkringen framstår mera som en vanlig kapitalplacering. Något skydd mot utmätning av utfallande livräntebelopp innefattar dessa regler dock icke. I 123 § samma lag stadgas att fordran, som på grund av olycksfalls- eller sjukförsäkring innestår hos försäkringsgivaren, ej får tagas i mät. Detta gäller även fordran på förfallet livräntebelopp, när livräntan utgår till följd av sådan försäkring. — Socialförsäkringslagstiftningen innehåller i flera fall förbud mot utmätning av pension eller livränta. Lagen om allmän försäkring, som äger tillämpning bl. a. på folkpension och tilläggspension, stadgar sålunda i 20 kap. 6 §, att fordran å ersättning enligt lagen, vilken innestår hos riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa, ej må tagas i mät. Lagen om yrkesskadeförsäkring upptager i 50 § och militärersättningsförordningen i 17 § motsvarande utmätningsförbud.

Utmätning av utfallande pensions- eller livräntebelopp möter i stort sett samma svårigheter som utmätning av lön. Utmätning av livräntas kapitalvärde — i den mån detta icke är skyddat mot utmätning[16] — förekommer i

[15] Jfr NJA 1888 s. 295, 1903 s. 218.

[16] I praxis har regeln i 67 § UL om utmätning av livränta tillämpats på vissa testamentariska avkomsträtter, se NJA 1950 s. 637. När av testamentet följer förbud mot överlåtelse av avkomsträtten, har utmätning ansetts otillåten, se NJA 1937 s. 584.

någon utsträckning men fullföljes endast undantagsvis fram till försäljning.

Utländsk rätt

Danmark. Enligt § 511 tredje stycket DRPL kan utmätning icke ske av »medhjælper- eller arbejdsløn» som ej är förfallen till betalning. I praxis har (enligt Gomard s. 72) dock utmätning medgivits före förfallotiden, om lönen varit i sin helhet intjänad. Denna utväg synes icke ha blivit anlitad i någon större utsträckning. Beträffande »embeds- eller bestillingsløn» och liknande intäkter stadgas i § 513 ovillkorligt förbud mot utmätning så länge lönen icke blivit utbetald. Regeln gäller också pension och liknande understöd som utgår från staten, kommun eller annan offentlig kassa. Ytterligare stadgas i § 514 utmätningsfrihet för bl.a. vissa löneförmåner åt militärer samt dagtraktamenten.

Vad nu sagts om utmätningsskydd medför icke hinder mot att i särskilda fall taga lön o. l. i anspråk genom föreläggande för arbetsgivaren att innehålla och redovisa viss del därav, d. v. s. på ett sätt som liknar införsel. Fordringar som får uttagas med denna metod är familjerättsligt underhållsbidrag, vissa det allmännas regresskrav samt skatter. Däremot står någon motsvarande möjlighet icke till buds för indrivning av böter.

Om uttagande av underhållsbidrag ur lön o. l. stadgas i §§ 5—9 samt §§ 22 och 23 av lov 24 april 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag. Förutom lön och annat arbetsvederlag, såsom provision, tantiem, gratial och semesterersättning, får för ändamålet tagas i anspråk pension, livränta, understöd samt ränta av bandlagt kapital m. m. Innehållandet skall bestämmas så att gäldenären får behålla vad som är nödvändigt för hans och familjens underhåll. Om lön e. d. skall innehållas för flera underhållsberättigades räkning, fördelas innehållet belopp mellan dem efter indrivningsmyndighetens bestämmande. Indrivning i här avsedd ordning får ske endast om framställning därom gjorts inom ett år efter bidragets förfallodag och får ej omfatta bidragsbelopp som utestått förfallet i mer än fem år. Föreläggande om att lön e. d. skall innehållas meddelas av polismyndigheten i den ort där gäldenären bor eller, om han ej är bosatt i Danmark, där innehållandet skall ske. I Köpenhamn ankommer uppgiften på överpresidenten. Närmare bestämmelser om förfarandet har meddelats i ett cirkulär från justitieministeriet av den 28 juni 1963.

Enligt lov 31 maj 1961 om offentlig forsorg (jfr också lov nr 164/1963 och socialministeriets cirkulär den 28 juni 1963) får vissa det allmännas regresskrav (krav på återgäldande av bidragsförskott m. m.) indrivas enligt huvudsakligen samma regler som gäller för uttagande av underhållsbidrag (se §§ 34 och 97); i andra fall blir reglerna om indrivning av skatt tillämpliga (se § 32).

Beträffande skatter (personlig kommunalskatt, statlig inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.) stadgas i § 42 lov 18 februar 1937 vedrørende personlig skat til kommunen, att om betalning ej erläggs inom föreskriven tid, vederbörande myndighet kan förelägga den skattskyldiges arbetsgivare att innehålla viss del av dennes lön, provision eller annat arbetsvederlag till skattens betalning. Motsvarande gäller, när den skattskyldige uppbär pension eller liknande understöd. Högst 25 % av inkomsten får tagas i anspråk hos den som är familjeförsörjare; hos annan skattskyldig må innehållandet omfatta högst 40 %.

Finland. 4 kap. 6 § ULF upptog ursprungligen ett generellt förbud mot utmätning av avlöning förrän gäldenären var berättigad att lyfta den. Förbudet iakttogs dock icke i utmätningsmännens praxis utan det synes ha varit vanligt, att betalningsförbud tillställdes arbetsgivaren före lönens förfallodag på huvudsakligen samma sätt som vid införsel. Genom vissa år 1941 och 1955 genomförda lagändringar blev detta förfarande legaliserat. I sin nuvarande lydelse upptager 4 kap. 6 § ULF stadgande, att betalningsförbud som meddelats vid utmätning av lön gäller till dess utmätningsmannen skriftligen meddelat arbetsgivaren att fordringen blivit till fullo indriven. Utmätning av varje särskild avlöningspost anses verkställd, då beloppet omhändertagits av förrättningsmannen. Dessförinnan medför utmätningen icke förmånsrätt. För gäldenärens och hans anhörigas behov skall undantagas två tredjedelar av lönen, dock minst visst, i särskild ordning bestämt belopp, se förordning 29/6 1961. (För gäldenärens egen räkning skall undantagas 4 mark per dag; för varje anhörig tillkommer 1,25 mark per dag. Beloppen är dyrortsgraderade; i högsta dyrort förhöjs de med 30 %.) Reglerna om lön gäller även pension. Vissa pensioner är dock helt fritagna från utmätning (4 kap. 7 § ULF). Vid uttagande av underhåll till make eller barn är ingen del av lönen eller pensionen skyddad (4 kap. 8 §). Det antages dock, att gäldenären bör få behålla så mycket som oundgängligen behövs för hans uppehälle. Utmätning i lön har, enligt vad beredningen inhämtat, fått stor praktisk betydelse och anlitas för indrivning av alla slags fordringar, icke minst skatter. (Vissa statistiska uppgifter lämnas i Förhandlingarna å det tjugoförsta nordiska juristmötet s. 176 not 2.) Utmätning av annan tillgång försöks i allmänhet först om det skulle visa sig att löneutmätning icke ger resultat.

För uttagande av underhållsbidrag till make eller barn kan även användas införsel (108—113 §§ äktenskapslagen; 29—34 §§ lagen om barn utom äktenskap). Reglerna härom påminner om de i Sverige gällande. Införsel används dock sällan; i stället används utmätning av lön som ger i stort sett samma resultat. Hur det skall förfaras, när införsel och utmätning sammanträffar, är delvis ovisst och praxis lär variera. — För skatter och böter är införsel ej medgiven.

Norge. Enligt § 72 NTL kan en ännu ej förfallen fordran på lön eller annan gottgörelse för offentligt eller privat arbete icke tagas i mät. Detsamma gäller oförfallen fordran på pension e. d., som utgår från offentlig kassa eller inrättning. Även andra pensioner, livräntor o. d. skyddas under vissa förutsättningar. Enligt § 75 är bestämmelserna i § 72 icke tillämpliga, när utmätning skall ske för skatt eller annan offentlig avgift, för privat ersättningskrav i anledning av uppsåtlig skadegörande handling eller för krav som grundar sig på lagbestämd underhållsskyldighet, socialvårdens ersättningskrav av sådan anledning eller dess utlägg för gäldenären själv. Det antages emellertid, att utmätning ej heller i nu angivna fall får ske av ännu icke intjänad lön e. d., varför räckvidden av undantaget i § 75 är begränsad (se utkast till ny lov om tvangsfullbyrdelse 1954 s. 54).

För uttagande av underhållsbidrag, skatter och böter får enligt särskilda författningar anlitas ett införselliknande förfarande, lønnstrekk.

Såvitt rör underhållsbidrag, varmed jämställs kommuns krav på återgäldande av utgivet bidragsförskott, meddelas bestämmelser om lønnstrekk i §§ 8 samt 10—15 av lov 9 desember 1955 om innkreving av underholdsbidrag m. v. Lønnstrekk kan anordnas i avlöning och annan gottgörelse i pengar för arbete i annans tjänst, härunder inbegripet provision, honorar, tantiem o. l., samt vidare i pension, livränta och liknande intäkt. Lønnstrekk kan också ifrågakomma i andel i vinst vid fiske eller annan fångstverksamhet samt i provision som utgår vid köp, försäljning, inkasso, teckning av försäkring, beställning av annons och vid liknande arbete som mellanman. Då lønnstrekk skall anordnas, förelägger bidragsfogden (länsmannen eller i stad särskild befattningshavare), där gäldenären bor, arbetsgivaren eller den som eljest har att utbetala förmån varom fråga är att innehålla och till honom redovisa visst belopp av intäkten efter hand som den förfaller till betalning. För gäldenärens och hans närmastes behov skall därvid undantagas så mycket som oundgängligen erfordras för deras uppehälle. Innehållet belopp skall hållas avskilt intill dess redovisning sker. Om lønnstrekk skall ske för flera underhållsberättigades räkning och det belopp som kan tagas i anspråk icke förslår till gäldande av alla löpande bidrag, fördelas beloppet efter bidragens storlek, såframt ej särskilda omständigheter gör det skäligt att tillämpa annan fördelningsgrund. Bidrag till barn över 16 år bör i regel få stå tillbaka för annat bidrag.

Bestämmelser om lønnstrekk för skatt är meddelade i § 33 av lov 21 november 1952 om betaling og innkreving av skatt jämte därtill hörande administrativa författningar (se främst resolusjon 7/12 1956). För ändamålet får tagas i anspråk i stort sett samma inkomster som för gäldande av underhållsbidrag. Innehållandet — jämte eventuellt samtidigt förekommande källskatteavdrag — bör i allmänhet icke omfatta mera än 30 % av inkomsten. Källskatteavdrag har företräde framför lønnstrekk för skatt. Däremot saknas bestämmelse om vad som skall iakttagas vid konkurrens

mellan underhållsbidrag och skatt, något som lär ha medfört praktiska olägenheter. Tillämpningen av lønnstrekk ankommer på uppbördsmyndigheten.

Vad slutligen angår böter stadgas i § 28 straffeloven, att när den bötfällde har arbete hos annan, åklagaren kan förelägga arbetsgivaren att innehålla och redovisa så stor del av lönen som erfordras för att böterna skall bli betalda. Utan den bötfälldes samtycke får dock icke mera än 1/3 av lönen tagas i anspråk. Lønnstrekk för underhållsbidrag eller skatt har företräde framför böter. Enligt vad beredningen inhämtat förekommer lønnstrekk för böter jämförelsevis sällan.

Det år 1954 framlagda förslaget till ny lov om tvangsfullbyrdelse upptar, såvitt nu är i fråga, en bestämmelse som öppnar möjlighet att använda ett införselliknande förfarande även för uttagande av bl. a. skadestånd i anledning av brott eller uppsåtlig skadegörande handling. Förfarandet skall dock endast få användas i begränsad utsträckning. Det förutsätts, att närmare bestämmelser härom meddelas i administrativ ordning.

En översikt över motsvarande regler i vissa andra länder (Förbundsrepubliken Tyskland, Österrike, Schweiz, Frankrike, England och USA) lämnas i bil. 3 till betänkandet. Översikten visar, att i flertalet länder ett införselliknande förfarande står öppet för borgenärerna i gemen. I allmänhet medges gäldenären härvid ett mera rikligt beneficium, när vanlig fordran skall uttagas, än när indrivning skall ske av underhållsbidrag. I England och vissa av USAs delstater medges exekution i oförfallen lön endast för uttagande av underhållsbidrag. I praktiken medför detta, att vanlig borgenär sällan har möjlighet att få lönen tagen i anspråk. Betalning kan dock stundom framtvingas genom hot om gäldsfängelse.

Reformkrav

Vid upprepade tillfällen under senare tid har fråga väckts om att medge införsel även för andra fordringar än som nu avses i InfL.

Föreningen Sveriges landsfiskaler och förste stadsfogden i Göteborg avgav år 1944 till riksdagens första lagutskott yttrande i anledning av väckta motioner om införsel för skadestånd i anledning av misshandelsbrott.[17] Båda remissyttrandena berörde frågan om en generell införselexekution. Föreningen förordade därvid helt allmänt utredning i ämnet, under framhållande att det i praktiken sällan var möjligt att åtkomma gäldenärens avlöning med utmätning, under det att förste stadsfogden för sin del framförde det uppslaget, att exekutiv myndighet skulle få avgöra om fordringen i det särskilda fallet var sådan att den borde få uttagas genom införsel. Frågan om en generell införselexekution berördes också i en tidskriftsuppsats samma år av professorn Åke Hassler, som framhöll att det knappast kunde

[17] Se L¹U 42/1944 s. 9 f och s. 12.

anses tillfredsställande att införsel fick användas endast i speciella fall.[18] I en år 1955 publicerad uppsats[19] diskuterade numera professorn Lars Welamson samma problem och påvisade därvid olika möjligheter att avvärja befarade olägenheter av en generell införselexekution, såsom att låta gäldenären behålla viss procent av lönen i den mån denna översteg existensminimum och att begränsa den tid under vilken införseln skulle få äga rum. Endast om dessa utvägar befanns oframkomliga kunde man överväga att behålla det nuvarande systemet med ett för vissa fordringar begränsat införselinstitut. Uppsatsen bemöttes av stadsfogden Reinhold Eilard i en tidskriftsartikel.[20]. Problemet diskuterades vidare på det tjuguförsta nordiska juristmötet i Helsingfors 1957, därvid meningarna var delade.[21]

Vid den särskilda utredning för förberedande översyn av UL och därmed sammanhängande lagstiftning som föregick beredningens uppdrag gjordes en rundfråga till ett avsevärt antal myndigheter och organisationer för att utröna deras inställning till frågan om en vidgning av införselinstitutet. De ojämförligt flesta — däribland Sveriges riksbank, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Föreningen Sveriges landsfiskaler och Svenska exekutionsmännens riksförbund — svarade, att införsel enligt deras mening icke borde medgivas för alla slag av fordringar. Såsom skäl härför anfördes bl. a., att en generell införselrätt skulle stimulera till osund kreditgivning, belasta arbetsgivarna och minska löntagarnas arbetsvilja. Mot införselrätt för fordringar av alla slag vände sig också Landsorganisationen i Sverige, som fruktade att systemet skulle kunna medföra en oskälig belastning för gäldenärerna, samt Tjänstemännens centralorganisation och Sveriges akademikers centralorganisation. Den sistnämnda påpekade, att löntagaren riskerade att få sin ekonomiska situation blottställd inför arbetsgivare och arbetskamrater. Även Svenska arbetsgivareföreningen och Handelns arbetsgivareorganisation var avvisande. Sistnämnda organisation framhöll den börda en ökad användning av införsel skulle medföra för arbetsgivarna. Vissa myndigheter och organisationer — såsom länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Gävleborgs län och Svenska bankföreningen — inskränkte sig till att påpeka vanskligheterna av att medge införsel generellt. Länsstyrelserna i Gotlands och Kristianstads län samt Stockholms handelskammare framhöll som en tänkbar lösning, att införsel skulle kunna medges för domfäst fordran om och i den mån domstol eller överexekutor lämnade medgivande därtill. Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges stadsfogdar (under stark meningsskiljaktighet bland tillfrågade stadsfogdar) och

[18] Se SvJT 1944 s. 497 ff.
[19] Se Festskrift tillägnad Nils Herlitz, s. 388 ff.
[20] Se SvJT 1956 s. 200 ff; jfr också Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 199 ff.
[21] Se Förhandlingarna å det tjugoförsta nordiska juristmötet s. 176 ff.

förste stadsfogden i Göteborg ställde sig däremot positiva till tanken på en generell införselrätt. Remissinstanserna underströk härvid, att de vanliga exekutionsmedlen hade ringa effekt mot löntagarna, vilka kommit att utgöra en allt större grupp inom samhället. Man menade dock, att vissa slag av fordringar icke borde få tillgång till införsel. Advokatsamfundet tänkte härvid på kronans och försäkringsbolags regressanspråk, stadsfogdeföreningen på fordringar som förvärvats genom överlåtelse och förste stadsfogden i Göteborg på säljarens fordran vid avbetalningsköp. Utan invändning godtogs tanken på en generell införselmöjlighet av länsstyrelsen i Västmanlands län, överexekutor i Halmstad, stadsfogdarna i Motala och Halmstad samt Riksförbundet Landsbygdens folk. Sistnämnda organisation hävdade, att risken för ökad osund kreditgivning icke borde överskattas; tvärtom kunde det göras gällande, att en gäldenär som visste att införsel kunde komma i fråga i hans lön kände detta som ett återhållande moment vid ingående av avtal.

I debatten om en utvidgning av införselinstitutet har särskilt uppmärksammats frågan om införsel borde medgivas för uttagande av skadestånd i anledning av brott. Frågan drogs upp i motioner till 1944 års riksdag[22] med begäran om utredning och förslag till sådan ändring i införsellagen att införsel kunde erhållas för skadestånd som utdömts på grund av misshandelsbrott.

Motionerna behandlades av första lagutskottet, som inhämtade yttranden i ämnet från överståthållarämbetet, förste stadsfogden i Göteborg, Föreningen Sveriges stadsfogdar, Föreningen Sveriges landsfiskaler och Svenska polisförbundet. Samtliga remissmyndigheter var positivt inställda till en utvidgning av införselinstitutet i den riktning som angivits av motionärerna. I sitt utlåtande, nr 42, fann utskottet förslaget värt beaktande men hemställde likväl, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, enär frågan icke borde lösas i detta begränsade sammanhang. Utskottet framhöll härvid bl. a., att skäl kunde anföras för att bereda även fordringar på skadestånd för annat brott än misshandel ävensom vissa andra fordringar en förmånligare ställning i exekutivt hänseende. Huruvida det var lämpligt att tillgodose dessa önskemål genom en utvidgning av införselinstitutet, kunde dock ifrågasättas. Varje utvidgning av införselns tillämpningsområde innebar ett ingrepp i de intressen som lagstiftningen velat skydda genom bestämmelserna i 67 § UL om begränsning i rätten till utmätning i avlöning. En omfattande rätt till införsel skulle vidare i praktiken komma att verka ofördelaktigt på de intressen som för närvarande tillvaratogs genom införselinstitutet. Mot en allmän rätt till införsel för skadestånd på grund av brottslig gärning kunde enligt utskottets mening

[22] Ang. tidigare behandling av frågan om särskilda regler för uttagande av skadestånd i brottmål se en sammanfattande redogörelse i L¹U 42/1944 s. 4 f.

också invändas, att den i särskilda fall skulle kunna komma att motverka samhällets strävan att förhjälpa en frigiven fånge till ordnat arbete. — Utskottets utlåtande godtogs av riksdagen.

Frågan återkom vid 1952 års riksdag, som i anledning av väckt motion hemställde om en förutsättningslös utredning angående effektivare former för uttagande av ådömd ersättning för skador uppkomna i samband med tillgrepp av motorfordon.[23] I det till grund för riksdagens skrivelse liggande utskottsutlåtandet (L¹U 20) framhölls, att det icke syntes osannolikt att ett effektivare uttagande av ifrågavarande skadestånd än som var möjligt enligt gällande rätt skulle kunna medföra en minskning av antalet tillgrepp av motorfordon. Å andra sidan fick man icke förbise, att ett alltför hårdhänt uttagande av ådömt skadestånd kunde motverka att den dömde kom i ordnade levnadsförhållanden. Huruvida det var lämpligt att tillgodose önskemålet om effektivare former för indrivning av ifrågavarande skadestånd genom utvidgning av införselinstitutet, kunde enligt utskottet ifrågasättas. En blivande utredning på området borde icke bindas genom på förhand gjorda ställningstaganden utan vara helt förutsättningslös.

Vid 1954 års riksdag väcktes ånyo motioner med begäran om utredning och förslag om införsel för uttagande av ersättning till målsägande i brottmål. Första lagutskottet framhöll i sitt utlåtande i ämnet (nr 13), att ehuru tidigare anförda skäl mot en utvidgning av lagens tillämpningsområde alltjämt ägde giltighet, syntes dock kraven på en effektivare indrivning av skadestånd på grund av vissa brott göra sig gällande med sådan styrka att möjligheten att använda införsel borde övervägas vid en förutsättningslös utredning. Frågan kunde emellertid förväntas bli upptagen i ett vidare sammanhang — vid arbetet på en brottsbalk och den av riksdagen begärda revisionen av UL — varför utskottet ej kunde tillstyrka en särskild utredning. I enlighet med utskottets hemställan blev motionerna av riksdagen avslagna.

Även vid 1957 och 1958 års riksdagar väcktes motioner i frågan om införsel för uttagande av skadestånd, närmare bestämt skadestånd i anledning av tillgrepp av bil. Motionerna föranledde icke någon riksdagens åtgärd, därvid vederbörande utskott (ABU 3/1957, L¹U 9/1958 A) framhöll att frågan borde upptagas vid revisionen av UL.[24]

Frågan om införsel för skadestånd har också motionsvägen underställts 1964 års riksdag, även denna gång utan att föranleda någon åtgärd (L¹U 12/1964).

I riksdagen väcktes år 1960 motioner med hemställan om utredning och förslag i syfte att villkorlig dom regelmässigt skulle förknippas med före-

[23] Se Rskr 228/1952.

[24] Frågan om införsel för skadestånd i brottmål har även berörts i vissa interpellationssvar och svar på enkla frågor, se bl. a. andra kammarens protokoll 2/12 1958, 5/5 1959 och 29/11 1960. Jfr även L¹U 8/1963 s. 11.

skrift om betalning av skadestånd. Första lagutskottet, som behandlade motionerna, inhämtade yttranden från bl. a. skyddskonsulenten i Stockholms södra distrikt, skyddskonsulenten i Upplands distrikt och Föreningen Sveriges häradshövdingar. Samtliga remissinstanser ställde sig avvisande till den föreslagna lagändringen. Förstnämnda skyddskonsulent anförde:

En summarisk undersökning av levnadsvillkoren för de personer, som givits betalningsföreskrift, visar att det i alltför stor utsträckning rör sig om personer, som lever i närheten av existensminimum. Över 40 procent av de villkorligt dömda i detta distrikt ha betydande försörjningssvårigheter på grund av alkoholism, sjukdom och psykiska defekter av olika slag. Att regelmässigt giva denna stora grupp, om vilken man med säkerhet vet att en betydande del aldrig kommer att vinna full social anpassning, betalningsföreskrifter torde vara ett slag i luften och endast medföra, att värdet av föreskrifter i allmänhet råkar i fara. — — — Erfarenheten har visat, att övervakarens uppgift som rådgivare och stöd åt den villkorligt dömde helt står i motsättning till hans uppgift som inkasserare av skadeersättning.

Skyddskonsulenten i Upplands distrikt hade liknande erfarenheter:

Många av de villkorligt dömda är svårt handikappade på grund av psykiska defekter, som yttrar sig i bristande uthållighet, återkommande depressioner med alkohol- och narkotikamissbruk som följd. Andra har nog med att klara sin egen och en ofta stor familjs försörjning och lever ej sällan på existensminimum. Eftersläpande skatteskulder, böter, amorteringar av bosättningslån och underhållsbidrag till utomäktenskapliga barn eller barn i upplösta äktenskap nedsätter mångas betalningsförmåga.

Föreningen Sveriges häradshövdingar anförde:

Det brottslingsklientel, beträffande vilket föreskrift skulle vara påkallad, består i övervägande grad av unga människor, karakteriserade av hållningslöshet, bristande uthållighet, likgiltighet för andra människors egendom o. d. Åtskilliga av dem kunna ha förhållandevis välbetalt arbete men byta ofta arbetsanställning och få därigenom oregelbundna inkomster. De flesta äro mer eller mindre arbetsskygga och ha följaktligen svårt att försörja sig. Den skada dessa dömda personer gjort är ofta mycket betydande; deras skadeståndsskyldighet kan belöpa sig till tusentals kronor. Skadeståndsskyldighet med sådana belopp ter sig för den dömde som helt oöverkomlig. Domstolen för sin del finner det visserligen angeläget att den dömde förmås göra vad han kan för att gottgöra skadan. Men vid bedömande av huruvida föreskrift av ifrågavarande slag skall lämnas kan domstolen icke undgå att beakta även andra synpunkter och kanske särskilt hur en föreskrift inverkar på möjligheten att under prövotiden tillrättaföra den dömde. I vissa fall kan meddelandet av föreskrift vara ägnat att försvåra den dömdes återanpassning med till buds stående medel. Den dömde kan, om han över huvud kan beredas arbetsinkomst som nämnvärt överstiger vad han behöver för sin försörjning, väntas reagera ogynnsamt mot tvånget att betala skadestånd; hellre än att betala kan han sluta arbetet, varav kan följa återfall i misskötsamhet. Dessa synpunkter kunna icke frånkännas fog och de få ökad tyngd om man betänker, att den dömdes frivilliga medverkan icke kan undvaras vid resocialiseringsarbetet.

Utskottet (L¹U 26/1960) hemställde om avslag på motionerna. Enligt utskottets mening var det visserligen angeläget, att den dömde förmåddes ersätta skadan i möjlig och lämplig utsträckning. Det kunde emellertid icke ligga i samhällets intresse att driva sina strävanden på området med sådan skärpa att det motverkade önskemålet att den dömde kom i ordnade levnadsförhållanden och vann återanpassning till samhället. Utlåtandet godtogs av riksdagen. — Frågan återkom i motion vid 1961 års riksdag, även denna gång utan att föranleda någon åtgärd (L¹U 18/1961).

Lämpligheten av att medge införsel för uttagande av skadestånd i brottmål diskuterades även i professor Ivar Strahls år 1950 avgivna betänkande med Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område (SOU 1950: 16). Strahl framhöll där, att åläggande för en brottsling att ersätta den skada han orsakat genom sitt brott mången gång var ett pedagogiskt lämpligt medel att bringa honom till insikt om innebörden av hans gärning. Man kunde tänka sig att domstolen skulle få bestämma en betalningsplan som kunde förverkligas genom införsel. Domstolen skulle se till att den dömde icke blev över hövan betungad och kunna inskränka införseln till en del av skadeståndet.[25] I betänkandet rekommenderades bl. a., att man till övervägande upptog frågan om införsel för skadestånd på grund av brottslig gärning.[26] — Frågan behandlades även av strafflagberedningen, som dock icke framlade något förslag i ämnet. Strafflagberedningen (SOU 1956: 55) ansåg visserligen det vara av största vikt, att den som begick brott förmåddes att så långt som möjligt ersätta den skada han härigenom orsakat, men spörsmålet om användning av införsel för ändamålet borde lämpligen upptagas vid den förestående revisionen av UL.[27] — Beredningen nämnde även vissa andra uppslag som diskuterats i sammanhanget, nämligen att låta den skadeståndsberättigade få betalning ur böter som utdömdes för brottet och att av influtna böter bilda en kassa, från vilken skulle utbetalas ersättning till personer som lidit skada genom brott och icke kunnat utfå ersättning med anledning av skadan.[28] I syfte att ge ökad möjlighet att uttaga skadestånd föreslog beredningen — i anslutning till stadgandet i 8 § andra stycket i 1939 års lag om villkorlig dom — att i samband med villkorlig dom, skyddstillsyn och i vissa andra fall föreskrifter skulle kunna meddelas om tid och sätt för fullgörande av skadeståndsskyldigheten. Att dylik föreskrift var individualpreventivt motiverad förutsattes ej, utan den kunde användas enbart i syfte att målsäganden skulle få ut sitt skadestånd.[29]

[25] SOU 1950: 16 s. 155 f.
[26] SOU 1950: 16 s. 166.
[27] SOU 1956: 55 s. 60 f.
[28] SOU 1956: 55 s. 61 f. Ang. den närliggande frågan om statens övertagande av utdömt skadestånd se SU 183/1956 och L¹U 25/1961.
[29] SOU 1956: 55 s. 162.

Strafflagberedningens förslag till skyddslag kom efter viss överarbetning att ingå i det förslag till brottsbalk som framlades för 1962 års riksdag och där antogs med några ändringar. Vid remissen till lagrådet av förslaget i förevarande del framhöll departementschefen, att det såväl av hänsyn till målsäganden som av kriminalpolitiska skäl var angeläget att skadeståndsbetalningen i möjligaste mån främjades.[30] I huvudsaklig överensstämmelse med vad strafflagberedningen förordat föreslogs, att föreskrifter rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande skulle kunna meddelas vid villkorlig frigivning (26 kap. 15 §), vid villkorlig dom (27 kap. 5 §), vid skyddstillsyn (28 kap. 6 §) samt vid vård utom anstalt efter dom å ungdomsfängelse (29 kap. 7 §) eller internering (30 kap. 10 §). Departementschefen förordade i detta sammanhang, att skadeståndsföreskrifter meddelades i större utsträckning än dittills skett, men underströk samtidigt angelägenheten av att den dömde icke ålades så stora avbetalningar på skadeståndet att hans vilja och förmåga till återanpassning försvagades.[31] I första hand borde det ankomma på målsäganden att bevaka, att betalning skedde. Att anlita skyddskonsulenten såsom kontrollant ansågs i regel olämpligt med hänsyn till dennes allmänna ställning i arbetet med kriminalvård i frihet.[32] Förhoppningarna om att på nu angiven väg avsevärt förbättra skadeståndsbetalningen borde enligt departementschefens mening icke överdrivas. För en sådan förbättring syntes även böra övervägas andra åtgärder — bl. a. inom utsökningsväsendet — vilka dock icke kunde komma under övervägande i detta sammanhang. — Under förslagets behandling i riksdagen underströk vederbörande utskott i skilda sammanhang betydelsen av att den som genom brott förorsakat skada i möjlig och lämplig utsträckning förmåddes lämna ersättning.[33] I vissa motioner hade uttalats farhågor för att bötesstraff i samband med villkorlig dom skulle försämra målsägandens möjlighet att utfå utdömt skadestånd och i anledning därav hade föreslagits, att dagsböternas belopp i sådant fall skulle kunna jämkas. Utskottet, som avstyrkte motionerna, framhöll att det syntes mera sannolikt att motionärernas önskemål kunde uppnås genom reformer på verkställighetsplanet.[34]

Den förberedande utredningens rundfrågor till olika myndigheter och organisationer berörde även spörsmålet om införsel för skadestånd i brottmål. Det övervägande flertalet av de tillfrågade uttalade sin anslutning till tanken. I några yttranden förordades dock vissa begränsningar. Sålunda hävdade Föreningen Sveriges landsfiskaler och tre lokala landsfiskalsföreningar, att införsel borde ifrågakomma endast för skadeståndsfordringar som hade karaktär av underhåll eller avsåg ersättning för personskada.

[30] Prop. 10/1962 s. C 55.
[31] Prop. 10/1962 s. C 304.
[32] Prop. 10/1962 s. C 291.
[33] L¹U 42/1962 s. 66 f och s. 75.
[34] L¹U 42/1962 s. 67.

Länsstyrelsen i Kronobergs län ansåg, att endast skadestånd som kunde jämställas med underhåll borde kunna uttagas genom införsel. Enligt länsstyrelsens mening borde synpunkten av skadeståndets preventiva verkan icke vara avgörande. Det syntes lämpligt att låta domstolen i samband med domen förordna, att införsel skulle få äga rum. — Andra förslag i begränsande riktning som framfördes gick ut på att endast skadestånd för uppsåtligt brott skulle medtagas eller endast skadestånd för våld å person. Svenska socialvårdsförbundet var starkt kritiskt mot tanken på en generell möjlighet att uttaga skadestånd i brottmål genom införsel men menade, att en möjlighet kanske borde finnas att efter domstols prövning få införsel i speciella fall, då tredska uppenbarligen förelåg. Förbundet framhöll, att skadestånd särskilt i trafikmål kunde utdömas med stora belopp trots att förseelsen varit ringa. En obegränsad rätt till införsel i sådana fall skulle i praktiken tvinga den skyldige att leva på existensminimum kanske i åratal. Otvivelaktigt kunde detta medföra, att han blev fullständigt knäckt. — Tanken att införsel borde få ifrågakomma endast efter prövning i varje särskilt fall framfördes även av vissa enskilda landsfiskaler. — Några få remissinstanser, bl. a. länsstyrelsen i Jönköpings län och Landsorganisationen i Sverige, ställde sig helt negativa till varje utvidgning av införselinstitutet. Tjänstemännens centralorganisation ansåg, att så länge frågan om skäliga regler för jämkning av skadestånd i utomobligatoriska förhållanden var olöst, det ej var lämpligt att införa möjlighet till införsel för skadestånd i brottmål. Även Svenska exekutionsmännens riksförbund och vissa enskilda landsfiskaler motsatte sig tanken att medge införsel. Sveriges akademikers centralorganisation fann frågan tveksam med hänsyn till risken för att man försvårade den brottsliges återanpassning i samhället.

I den offentliga debatten har understundom förslag framförts om införsel för vissa andra speciella fordringar. Särskilt har man diskuterat, om icke statens fordran på återbetalning av bosättningslån borde få uttagas på denna väg. Redan i det betänkande (SOU 1936: 14) vari förslag först framlades om en statlig bosättningslåneverksamhet påpekades, att det i och för sig icke var omotiverat att medge införsel för indrivning av dessa lån, enär de utlämnades utan annan säkerhet än den som låg i låntagarens personliga vederhäftighet. Frågan borde emellertid stå öppen för förnyat övervägande, därest erfarenheterna framdeles skulle göra det erforderligt.[35] Under remissbehandlingen av betänkandet[36] framhöll överståthållarämbetet, att låntagarna åtminstone under den första tiden efter bosättningen i allmänhet saknade utmätningsbara tillgångar, varför införsel var det enda exekutionsmedel som med framgång kunde användas. Länsstyrelsen i Stockholms län ansåg det knappast försvarligt att utan vidare avvisa möjligheten av införsel. Depar-

[35] SOU 1936: 14 s. 36.
[36] Jfr prop. 41/1937 s. 35 f.

tementschefen[37] och sedermera även riksdagen,[38] där yrkande om införselrätt framfördes motionsvis, ansåg emellertid, att man i avbidan på närmare erfarenheter icke borde meddela några särbestämmelser om indrivningen av bosättningslån. — Frågan återkom 1946, då fullmäktige i riksbanken i ett remissyttrande över förslag till ändrade regler för bosättningslånen föreslog, att riksbanken skulle få tillgripa införsel mot försumlig låntagare. Fullmäktige framhöll, att det icke sällan förekom att låntagare underlät att betala, ehuru de borde kunna göra det, och att det därvid visat sig praktiskt taget uteslutet att framtvinga betalning genom utmätning.[39] Förslaget avvisades dock av departementschefen.[40] Riksdagen, där även denna gång motioner väcktes i ämnet, nöjde sig med att hemställa, att Kungl. Maj:t ville överväga frågan om vilka indrivningsåtgärder som lämpligen borde vidtagas för att få ett bättre indrivningsresultat.[41] En utredning i ämnet verkställdes sedermera av socialstyrelsen (se referat i prop. 53/1953), som med hänsyn till det stora antalet tredskofall ansåg sig, om än med tvekan, böra förorda, att riksbanken fick rätt att använda införsel i fall av uppenbar tredska. Socialstyrelsen betonade därvid, att bosättningslånen hade en särställning i förhållande till andra låneformer. Vid den efterföljande remissbehandlingen var meningarna mycket delade.[42] Departementschefen fann, att förslaget icke kunde undgå att väcka betänkligheter. I allt fall syntes frågan icke kunna lösas fristående utan borde upptagas i ett större sammanhang.[43] Något förslag i ämnet framlades alltså icke. Statsutskottet inskränkte sig till att uttala, att utskottet förutsatte att frågan ägnades fortsatt uppmärksamhet.[44]

Bland de övriga fordringar, som nämnts i debatten om en vidgad införselexekution, må nämnas fordran på återgäldande av vad som utgått i socialvård,[45] arbetsgivares regressfordran när han försummat göra skatteavdrag på anställds lön och därför nödgats betala dennes skatt,[46] fordran på belopp som arbetsgivare innehållit genom införsel för underhållsbidrag eller böter [47] och hyresfordran.[48] I svaren på den förberedande utredningens rundfrågor framkom också några uppslag. Länsstyrelsen i Östergötlands län och överexekutor i Gävle förordade, att man skulle kunna använda införsel för uttagande av utomobligatoriskt skadestånd överhuvud, alltså icke blott ska-

[37] Prop. 41/1937 s. 41.
[38] Jfr L²U 51/1937.
[39] Se prop. 272/1946 s. 16.
[40] Prop. 272/1946 s. 19.
[41] SU 199/1946 och Rskr 426/1946.
[42] Jfr prop. 53/1953.
[43] Prop. 53/1953 s. 33.
[44] SU 63/1953.
[45] Jfr prop. 35/1937 s. 36.
[46] Jfr prop. 6/1956 s. 17, 21 o. 24 f.
[47] Jfr prop. 6/1956 s. 16 f, s. 20 f o. 24; jfr L¹U 7/1956 s. 15 f.
[48] Se L¹U 42/1944 Bil. D.

destånd i brottmål. Länsstyrelserna i Stockholms och Skaraborgs län samt flera enskilda landsfiskaler menade, att införsel borde få användas för indrivning av rättegångskostnad som utgått av allmänna medel men skulle återgäldas av part. Generell införselrätt för statens och kommunernas fordringar förordades av länsstyrelsen i Kristianstads län. Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län nämnde bosättningslån och värnpliktslån. Sveriges riksbank förordade införsel för alla lån, som har karaktär av samhälleliga stödformer och där den vanliga anpassningen av kredit och kreditvillkor efter kreditrisk mer eller mindre saknades. Slutligen må nämnas, att flera utmätningsmän förordade införselrätt för s. k. hushållsgäld, d. v. s. gäld som avser utgifter för familjens dagliga behov.

Beredningen

Inom exekutionsväsendet är indrivningen av fordringsanspråk den ojämförligt största verksamhetsgrenen. Såväl privaträttsliga som offentligrättsliga krav är i stor utsträckning föremål för exekution. Det har av gammalt ansetts självfallet, att samhället borde erbjuda ett sanktionssystem för detta ändamål. Behovet därav är alltjämt obestridligt, om än frågan på senare tid kommit i ett delvis annat läge och behovet har växlande styrka på skilda fält. Beredningen vill söka i korthet antyda frågeställningen på några väsentliga områden.

Möjligheten till exekution har givetvis sin största betydelse som ett hot mot betalningsförsumliga. Man kan måhända tänka sig att det ekonomiska livet i det moderna samhället skulle kunna i viss utsträckning nöja sig med andra sanktioner, t. ex. avstängning från kredit eller andra former av blockad eller svartlistning. Att en ökad användning av sådan självhjälp skulle innebära någon vinst för samhället är dock svårt att förstå. Och på många områden är det helt visst ej genomförbart att ersätta den offentliga exekutionen med andra påtryckningsmedel. Att avskaffa tillgången till exekution för affärslivets fordringsanspråk skulle också strida mot rättsordningen i alla kulturländer och helt visst vålla så stora problem, att man ej kan reflektera därpå. En sådan åtgärd kan därför icke komma i fråga. Däremot kan affärslivets anpassningsmöjligheter inverka på de modaliteter som bör gälla för exekution i olika fall.

Om affärslivet har vissa möjligheter att använda andra sanktionssystem, gäller däremot i fråga om familjerättsliga underhållskrav o. l. som tillkommer make, barn och andra, att dessa intressenter i regel saknar möjlighet att tillvarataga sina intressen på något motsvarande sätt. Skulle tillgången till exekution för underhåll avskaffas eller inskränkas avsevärt, blev följden med all säkerhet, att det allmänna måste i ett mycket stort antal fall ingripa och övertaga underhållsbördan. Underhållskravens betydelse har också sedan länge föranlett en strävan att göra exekutionen för dem särskilt effektiv. Denna strävan är alltjämt välgrundad.

För indrivningen av det allmännas krav på skatter och andra allmänna avgifter måste också tvångsåtgärder uppenbart stå till buds för att betalningsförpliktelserna skall fullgöras i önskad omfattning. Genom att uttaga skatt vid källan har man hos oss, såvitt angår därmed avsedda inkomstskatter, skapat ett medel som säkerställer, att större delen av dessa skatter inflyter utan exekutiva åtgärder i traditionell bemärkelse. Det är emellertid en rent terminologisk fråga, om man vill beteckna upptagande av skatt vid källan som exekution eller ej. Ehuru behovet av vanliga exekutiva åtgärder i hög grad minskat på nämnda område, torde likväl saknas tillräcklig anledning att för de slag av skatter som kan uttagas vid källan avstå från andra indrivningsåtgärder, när skatten ej inflyter på nämnda sätt. För andra skatter kvarstår behov av exekution tills vidare oförminskat. Även för skatternas del kan det dock vara påkallat att överväga olika modaliteter under beaktande av den ekonomiska betydelse som skilda exekutiva åtgärder representerar för det allmänna.

Vad slutligen angår böter, viten o. l. är det ur kriminalpolitisk synpunkt av stor betydelse att möjlighet till exekution finns när betalning uteblir. Visserligen kan förvandlingsstraff tillgripas vid betalningsförsummelse, men detta gäller långt ifrån hela fältet, och vanlig indrivning av fordringen erbjuder även eljest uppenbara fördelar.

Sammanfattningsvis kan sägas, att de exekutiva tvångsmedlen nu liksom tidigare är nödvändiga för att upprätthålla önskvärd ordning. Det allmänna bör verka för att rättsreglerna med sagda medel upprätthålls så långt det är möjligt utan att obilliga verkningar uppkommer eller andra berättigade intressen åsidosätts.

Beredningens översyn av lagstiftningen om de exekutiva tvångsmedlen rör såvitt nu är i fråga främst införsel och utmätning men i begränsad mån även konkurs. Beredningen har funnit ändamålsenligt att behandla införselinstitutet först. Lön och därmed likartade inkomster är för många människor den enda tillgång som överhuvud kan åtkommas med exekution, och en nyreglering av nämnda institut kan bli av ganska genomgripande betydelse. Omprövningen gäller i främsta rummet för vilka fordringar institutet bör stå till buds. Men det är också angeläget att närmare undersöka vilka inkomster förutom vanlig lön som i våra dagar lämpligen kan bli föremål för införsel.

I rättssystematiskt hänseende innebär införselinstitutet såsom det nu är utformat hos oss, att vissa kategorier av fordringsanspråk privilegieras framför andra. Vid sidan av den förmånsrättsordning som enligt 17 kap. HB gäller i konkurs — i viss utsträckning även vid utmätning — har InfL tillskapat en prioritetsordning som skiljer mellan till införsel berättigade fordringar, å ena, och sådana fordringar som ej är förenade med rätt till införsel, å andra sidan. Inom den förra gruppen gäller ytterligare en priori-

tetsordning som är alldeles speciell för införsel. Enligt InfL går nämligen underhållsbidrag och vissa därmed jämställda fordringar före skatter och andra allmänna avgifter samt böter och viten. Skatter och andra allmänna avgifter går i sin tur vid införsel före böter och viten. Vid utmätning däremot konkurrerar underhållskrav, skatter och andra allmänna avgifter samt böter och viten på lika fot, bortsett från att en särskild beneficiumregel gäller för böter och viten.[49] I konkurs är skatter i vid omfattning förenade med förmånsrätt, medan förfallna underhållsbidrag då är oprioriterade samt böter och viten, liksom fordran på belopp som innehållits för böter eller viten, äger sämsta rätt, d. v. s. går efter även vanliga oprioriterade fordringar.

De inkonsekvenser som nu framhållits har föranlett viss kritik.[50] Beredningen har likväl icke i förevarande sammanhang eftersträvat att med anledning av påtalade inkonsekvenser åvägabringa någon större omläggning av systemet. Enligt beredningens mening är det lämpligt, att vissa kvalificerade fordringar må indrivas på ett särskilt effektivt sätt. Framför allt gäller detta underhållsbidrag. Vad angår konkurrensreglerna vid utmätning och konkurs är uppenbart, att den delvis mycket ålderdomliga förmånsrättsordningen i 17 kap. HB bör omarbetas från grunden. Om principerna för en sådan reform kan beredningen icke uttala sig i vidare mån än att det vid pågående nordiskt samarbete inom konkursrätten gör sig gällande en strävan att begränsa förmånsrätterna.

Införsel är en mycket effektiv indrivningsform. Dess användning leder ibland till att löntagaren reagerar med att lämna sin anställning. Detta torde dock ej inträffa i något större antal fall jämfört med antalet införselärenden. I tillämpningen är givetvis av särskild betydelse, hur stor del av inkomsten som förbehålls gäldenären. I denna del får praxis ständigt vara beredd att följa utvecklingen. I följd av penningvärdets fall och den allmänna standardhöjningen måste sålunda beneficium både nominellt och reellt successivt höjas undan för undan, så länge tendensen råder. Den ökning av beneficium som hänsyn till standardhöjningen i och för sig skulle föranleda motverkas dock i viss mån av motstående hänsyn, särskilt att underhållsberättigade kan bli obilligt behandlade därest underhållsskyldigs beneficium sätts alltför högt. Om så sker, kan ju den underhållsberättigades standard komma att pressas ned under vad som är rimligt vid en jämförelse mellan honom och den underhållsskyldige.

Enligt beredningens mening är det uteslutet att, om införselinstitutet såsom beredningen förutsätter får behålla ungefär nuvarande grad av effek-

[49] Hjerner har i Skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren s. 205 not 22 uttalat, att stadgandet om att böter äger minsta rätt torde äga tillämpning även i sådana fall då utmätning för böterna skett. Denna uppfattning överensstämmer ej med vad som brukat antagas, jfr t. ex. Welamson, Festskrift till Nils Herlitz s. 397.

[50] Welamson, a. a. s. 392 ff; jfr Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 199 ff.

tivitet, utvidga tillämpningen därav så att institutet skulle få användas för indrivning av alla slags fordringar utan åtskillnad. Institutet bör enligt beredningens mening stå till buds allenast i sådana fall då starka skäl kan åberopas. Det är icke heller givet, att vid en reform samtliga de krav för vilka införsel nu kan anlitas skall behålla denna förmån. Frågan får bedömas med hänsyn till vad beredningen föreslår i fråga om andra exekutionsformer. I detta hänseende vill beredningen framhålla följande.

Av vad tidigare anförts framgår, att beredningen föreslår en modernisering av reglerna för utmätning i lön. Dessa nya regler innebär i huvudsak, att utmätning i lön skall, liksom införsel, kunna ske genom åläggande för arbetsgivaren att innehålla viss del av lönen, ehuru möjligheterna att erhålla dylik utmätning skall vara relativt begränsade och gäldenären åtnjuta ett väsentligt större beneficium än vid införsel. Prövningen av frågan, vilka fordringar som skall kunna uttagas genom införsel, innebär på grund härav i realiteten ett val, huruvida de skall jämställas med de grupper som nu åtnjuter förmånen av tillgång till införsel som det mest effektiva exekutionsmedlet i lön eller om de skall hänvisas till möjligheten att enligt mera restriktiva regler erhålla utmätning i lön med sämre rätt än de fordringar för vilka införsel må äga rum. Med lön likställs i förslaget en del andra inkomster. I övrigt bör nämnas, att beneficium vid andra former av utmätning blir betydligt rymligare enligt beredningens förslag än enligt gällande lag.

Vid det övervägande som enligt det sagda bör ske kan enligt beredningens mening ej råda någon tvekan om att införsel alltjämt måste få äga rum för familjerättsliga underhållsfordringar. Dessa har regelmässigt en hög angelägenhetsgrad, och det framstår som helt naturligt, att en viss del av avlöningen genast reserveras för — utom den anställdes eget och hemmavarandes underhåll — försörjningen av dem som i övrigt är beroende av honom. Särskilt gäller detta underhållskrav som avser att tillgodose aktuella behov. Införsel må emellertid enligt gällande lag ske även för underhållskrav som förfallit någon tid tillbaka. Underhållskravet är då mera att jämställa med vanliga fordringar. En eftersläpning i betalningen inträder emellertid lätt och beredningen anser ej, att någon invändning skäligen kan göras mot att även underhåll för förfluten tid uttages genom införsel, om tiden såsom förhållandet är i InfL begränsas på lämpligt sätt och kraven alltså ej kumuleras för mycket.

Med familjerättsliga underhållsfordringar likställs i gällande lag sådana fall, då någon försörjningsskyldig enligt myndighets beslut är pliktig att till socialnämnd utgiva bidrag till den försörjningsberättigades underhåll och då någon enligt myndighets beslut eller visst slags avtal är pliktig att till fullgörande av ersättningsskyldighet jämlikt barnavårdslagen utgiva bidrag till barns vård. Ur ekonomisk synpunkt torde införselmöjligheten i dessa fall icke spela någon större roll för det allmänna. Nu nämnda krav

från det allmännas sida står emellertid så nära de familjerättsliga bidragen, att beredningen finner det naturligt att införsel alltjämt må äga rum för deras indrivning.

Vad härefter angår skatter och andra allmänna avgifter har som redan nämnts källskattesystemet i hög grad reducerat betydelsen av införsel. Till belysning av frågan må nämnas, att indrivningen genom införsel av skatt som avses i UppbF under år 1957 inbragte ett belopp av sammanlagt 14,2 miljoner kronor, medan summan av den debiterade slutliga skatten enligt nämnda års taxering uppgick till i runt tal 9,7 miljarder kronor. Säker uppgift saknas om hur mycket som uttagits genom införsel under senare år. Man torde emellertid kunna räkna med att indrivningen numera inbringar cirka 30 procent mera per år än 1957. Den debiterade slutliga skatten har ökat med i runt tal 50 procent. Det anförda resultatet av indrivning genom införsel är relativt sett icke så betydande som inkomstkälla för staten, men redan möjligheten att anlita införsel leder givetvis till att skatt frivilligt betalas i många fall där den eljest ej skulle kunna uttagas. Det kan synas mindre tilltalande, att det allmänna tillgodoser sina krav på skatter och allmänna avgifter före vanliga borgenärer, ehuru det allmänna kanske bäst kan bära den förlust som uppkommer genom att betalning uteblir. Beredningen vill erinra om att det i pågående nordiskt lagsamarbete på konkursrättens område övervägs att avskaffa gällande förmånsrätter för skatter i konkurs. Om förmånsrätt för skatter avskaffas i konkurs, kunde det onekligen synas konsekvent att även avskaffa möjligheten att indriva skatter genom införsel och jämställa skattekrav med fordringsanspråk som får indrivas allenast genom utmätning och konkurs. Beträffande införsel för skatter m. m. må i övrigt nämnas följande. Införsel för skatt gäller allenast skatt som blivit restförd, och den kommer därför ej att på samma sätt som avdrag för preliminärskatt hänföra sig till den aktuella inkomsten. Det kan här bl. a. vara fråga om krav mot personer som drivit någon form av rörelse och, sedan denna nedlagts, tagit anställning och som därefter häftar för större eller mindre skatterestantier för inkomst av rörelsen. För dem kan det vara mycket drygt, att eftersläpande skatter uttages genom införsel. Det är å andra sidan otvivelaktigt av betydelse för skattemoralen, att man kan effektivt hålla efter dem som av ett eller annat skäl undgått avdrag för preliminärskatt. Även ur rättvisesynpunkt de skattskyldiga emellan kan det bli stötande, om somliga för lätt undgår att vidkännas den börda som andra får bära. Det bör nämnas, att även om indrivning genom införsel skulle begränsas, skulle de exekutiva organen, när avskrivning ej sker, vara skyldiga att söka utfå resterande belopp ehuru med anlitande av andra indrivningsformer. Ur rent praktisk synpunkt är det förenat med obestridliga fördelar för indrivningsorganen att kunna använda sig av införsel framför att behöva tillgripa utmätning och i sista hand konkurs. Införsel är även för gäldenären såtillvida en förmånlig exekutionsform som den ej är

förenad med risk för någon värdeförstöring och är kostnadsfri. Indrivning genom utmätning och exekutiv försäljning ger i allmänhet ett ekonomiskt ogynnsamt utfall och drager kostnader som drabbar gäldenären. Ehuru det väl ej vore helt uteslutet att såvitt angår exekution i lön o. l. låta det allmänna åtnöjas med utmätning enligt vad beredningen föreslår därom, anser beredningen dock för sin del ej, att tillräckliga skäl föreligger att för skatteindrivningen uppställa de restriktioner som föreslagits beträffande utmätning i lön. Med hänsyn till det anförda bibehålles i förslaget möjligheten att indriva skatter och allmänna avgifter genom införsel. En avgränsning bör emellertid ske så att införsel företrädesvis förbehålles inkomstskatter, mindre avgifter av löpande natur o. l. Beredningen återkommer till denna fråga under 2 § i förslaget till ny lag om införsel.

Enligt gällande lag kan även böter och viten uttagas genom införsel. Att så må ske beror ej på att de belopp som kan indrivas har någon ekonomisk betydelse för det allmänna. Det är i stället kriminalpolitiska skäl som varit avgörande. Böter är ofta ett lämpligt straff, vilket så långt möjligt bör användas framför frihetsstraff, eftersom det ej är förenat med de olägenheter som frihetsberövande för med sig. Om bötesstraffet skall få avsedd verkan, bör försummelse att betala böterna som förut nämnts följas av lämplig sanktion. Att vid sidan av hotet med förvandlingsstraff, då denna möjlighet står till buds, nöja sig med utmätning och konkurs och avstå från införsel synes icke ändamålsenligt.

Av det sagda framgår, att beredningen ej anser sig böra förorda någon inskränkning i fråga om de olika slag av fordringar som må indrivas genom införsel, frånsett en viss begränsning inom gruppen skatter och andra allmänna avgifter.

Vad härefter angår frågan om införsel bör öppnas för andra krav än dem som avses i InfL har beredningen redan angivit, att det bör krävas vägande skäl för att någon ny grupp av fordringar skall upptagas bland de kategorier som må indrivas genom införsel. Det är främst beträffande skadestånd på grund av brott som önskemålen om en ändring gjort sig gällande.

Vid en bedömning av dessa önskemål synes man först böra överväga, vilka skadeståndsanspråk som överhuvud skulle kunna komma i fråga. Härvid synes till en början tydligt, att skadeståndskrav på inomobligatorisk grund, t. ex. skadestånd vid utebliven leverans, i princip ej bör hänföras dit. Gränsen mellan inom- och utomobligatoriska fall är dock flytande. Till stöd för ett skadeståndskrav kan ej sällan åberopas både inom- och utomobligatorisk grund. Även personskador kan ibland hänföras till inomobligatoriska fall (t. ex. bristande sjukvård). Om man i stället väljer en begränsning till skadestånd på brottslig grund, kan anmärkas, att även en sådan gräns blir godtycklig. Vållande till skada är ibland kriminaliserat men i regel icke. Att draga gränsen efter kriminaliseringen synes knappast rimligt ur exekutionsrättslig synpunkt.

Skadestånd vid uppsåtliga brott kunde snarare erbjuda en tänkbar begränsning. Slutligen kunde man överväga att medge införsel för ersättning med anledning av personskada i utomobligatoriska förhållanden, även om det ej är en så säkert grundad åtskillnad att ge ersättning för personskada ovillkorligt företräde framför ersättning för sakskada (inkl. förlust av egendom) t. ex. genom uppsåtlig skadegörelse eller stöld.

Oavsett vilken begränsning som må anses lämplig, får man ej göra sig några överdrivna föreställningar om betydelsen av införsel för ändamålet. Vad särskilt angår personskador förhåller det sig som bekant så, att de dominerande skadefallen utgör trafikskador, framförallt skador i följd av motorfordonstrafik. På detta område föreligger försäkringsplikt, och den skadelidande är därför tillgodosedd redan enligt nu gällande regler. Skadan betalas av försäkringsanstalten eller, såvitt angår skador vid bruk av statens fordon, av staten, och den skadelidande skulle inom det område som täcks av trafikförsäkring regelmässigt ej ha något att vinna av införsel hos skadeståndspliktig förare eller ägare. Däremot skulle försäkringsanstalten, eller staten, kunna använda sig av införsel för regressfordran mot förare, ägare, brukare eller annan, om ej annat stadgas. Försäkringsanstalterna brukar dock förbehålla sig regressrätt allenast i begränsad omfattning, och ungefär samma regler tillämpas av staten. Ur ekonomisk synpunkt skulle det ej betyda något nämnvärt, om anstalterna och staten sökte indriva sin regressfordran i dylika fall genom införsel.

Även i andra fall, när personskada vållas, ingriper numera hos oss i vid omfattning försäkring till den skadelidandes skydd. Ersättningen täcker dock oftast ej hela skadan. Bland annat går den skadelidande t. ex. enligt yrkesskadeförsäkringen eller den allmänna sjukförsäkringen miste om en del av lönen och är för närvarande ej heller berättigad att av försäkringsanstalten erhålla ersättning för sveda och värk, vanställande lyte e. d. Om skadan vållas av någon överordnad i arbetet, blir emellertid arbetsgivaren regelmässigt ansvarig för hela skadan enligt vanliga regler, i den mån denna ej täcks av yrkesskadeförsäkring. Han är i sin tur numera ofta skyddad genom ansvarsförsäkring. Därest skada vållas någon utomstående, gäller för närvarande samma skadeståndsansvar för arbetsgivaren, men dessutom brukar denne teckna ansvarsförsäkring som innefattar även de fall då skadan vållas av någon i underordnad ställning. Man har anledning förvänta, att genom lagstiftning arbetsgivarens skadeståndsansvar utvidgas och till följd därav bl. a. får gälla jämväl skada som en anställd vållar annan anställd i samma företag oavsett den skadevållandes ställning. Det ligger i öppen dag, att införsel ej kan få någon större betydelse för indrivning av skadestånd hos arbetsgivaren, även om denne någon gång själv är anställd och kan tänkas sakna ansvarsförsäkring.[51]

[51] Förslag föreligger om utvidgning av arbetsgivares ansvar för anställds vållande, SOU 1964: 31.

I andra fall är det givetvis ett önskemål, att den skadelidandes rätt till ersättning för personskada tryggas till den del ersättning ej utgår på grund av försäkring. Det kan synas ligga nära till hands att medgiva införsel hos den som uppsåtligen misshandlat en person eller genom grov culpa vållat personskada. Med misshandelsfallen kan kanske jämställas andra övergrepp mot person, såsom våldtäkt o. l. Det torde emellertid här, frånsett omogna men godartade ungdomar, genomsnittligt vara fråga om ett dåligt klientel och det är svårt att föreställa sig, att skadevållare av denna kategori skulle under längre tid sköta sitt arbete med ett oavbrutet tryck av införsel för skadestånd över sig, helst som det icke är osannolikt att de även är föremål för införsel som gäller underhåll eller skatter. Måhända skulle införsel för ersättning med anledning av sakskador vid brand, stöld, vanlig skadegörelse m. m. ha ännu mindre ekonomisk betydelse än införsel för skadestånd med anledning av personskada.

Indrivning av skadestånd är naturligtvis, såvitt angår den skadelidandes reparationsintresse, mest angelägen när skadeståndets belopp är betydande. Det är emellertid särskilt i sådana fall som skadeståndsbördan skulle bli tryckande. I detta sammanhang förtjänar erinras om att svensk skadeståndsrätt ej innehåller någon allmän regel om möjlighet att jämka skadeståndet under beaktade av den skadeståndsskyldiges ekonomiska förmåga. För att uppnå en begränsning till måttliga belopp när det gäller införsel har därför framkastats, att domstol skulle få en viss bestämmanderätt. Denna befogenhet kunde tänkas utformad så, att domstolen, inom den grupp av skadeståndskrav för vilken lagstiftaren ansett införsel kunna komma i fråga, får med hänsyn till den skadeståndsskyldiges förmåga fastställa det belopp som högst må uttagas genom införsel.

Även en på detta sätt begränsad uppgift är emellertid icke lätt att bemästra. I fall då införsel är den enda väg för exekution som praktiskt står till buds betyder domstolens beslut i realiteten, att skadeståndet till överskjutande del bortfaller. Det är också tydligt att, så starkt individuellt växlande som förhållandena är, några normer för domstolens handlande ej kan uppställas i form av taxor e.l. Man finge rent skönsmässigt i varje särskilt fall bestämma sig för ett visst belopp som skulle få indrivas genom införsel. Hur lång tid efter domen som denna bedömning skulle motsvara verkligheten är emellertid högst ovisst. En skadeståndsbörda som vid tiden för domen kan te sig överkomlig blir måhända snart övermäktig. Förhållandena på arbetsmarknaden skiftar och, som redan antytts, är det här fråga om ett labilt klientel. Dessutom kan den skadeståndsskyldiges förpliktelser av familjerättslig natur ändras, sjukdom drabba honom eller hans familj o. s. v. Enligt beredningens bedömande skulle domstolens handhavande av en sådan uppgift som nu nämnts kräva en så individuell prövning att denna — även om motivet antages vara allenast att tillgodose den skadelidandes reparationsintresse — lätt framstod mera som ett sätt att utmäta lämplig

påföljd för den skadevållande gärningen än som en bedömning hur den skadelidande bäst skulle tillgodoses.

Man kan även tänka sig, att införsel för skadestånd skulle kunna med fördel användas ur rent kriminalpolitiska synpunkter. Att hot med införsel vid sidan av straff och andra påföljder skulle ha någon större betydelse ur allmänpreventiv synpunkt har dock beredningen svårt att tro. Mera sannolikt är, att införsel skulle kunna få viss betydelse ur individualpreventiv synpunkt, om den kombineras med föreskrifter som domstol meddelar vid villkorlig dom o.l. Enligt flera lagrum i BrB äger domstol föreskriva tid och sätt för skadeståndsskyldighets fullgörande (se 26 kap. 15 §, 27 kap. 5 §, 28 kap. 6 §, 29 kap. 7 § och 30 kap. 10 § BrB). Om domstolen i sådana fall angiver en avbetalningsplan, skulle denna kunna läggas till grund även för införsel. Beredningen har överlagt i denna fråga med representanter för kriminalpolitisk sakkunskap, och möjligheten att anlita införsel har därvid i och för sig ansetts vara av värde såsom ett nytt medel att påverka den brottslige, ägnat att understryka allvaret i samhällets reaktion utan att för den brottsliges återanpassning skadligt frihetsberövande behövde tillgripas. Å andra sidan har man starkt understrukit synpunkten, att förhållandena snabbt växlar. Det har också framhållits, att den personal som övervakar villkorligt dömda eller frigivna kommer rätt långt med frivilliga överenskommelser i godartade fall. I mera besvärliga fall skulle införsel bland ifrågavarande klientel lätt kunna bringa vederbörande ur jämvikt och försvåra det mödosamma arbetet att söka återanpassa honom i samhället. Denna risk är uppenbar, om det skall ankomma på målsäganden att själv söka införsel, när betalning uteblir.[52] Det har diskuterats, huruvida skyddskonsulenterna, när det blir aktuellt att indriva skadeståndet, borde få pröva huruvida detta lämpligen kan gå för sig, men den invändningen har framställts att en sådan uppgift skulle frammana en icke önskvärd motsatsställning mellan dessa tjänstemän och det klientel som de har att övervaka. Även om de uttalanden beredningen vid dessa överläggningar fått från representanterna för kriminalpolitisk sakkunskap icke är enstämmiga, anser beredningen, att invändningarna ej kan bagatelliseras.

Sammanfattningsvis vill beredningen som sin mening uttala, att det knappast kan komma i fråga att generellt medgiva införsel för alla slags skadestånd men att det möjligen kunde övervägas att låta domstol för vissa kategorier av skadeståndsanspråk bestämma, om och i vad mån de må indrivas genom införsel. Även en på detta sätt begränsad uppgift synes emellertid så vansklig, att den ej utan starka skäl lämpligen bör åläggas domstolarna. Sådana skäl synes ej föreligga med hänsyn till de skadelidandes reparationsintresse. Ur rent kriminalpolitiska synpunkter synes värdet av att införa möjlighet till införsel för skadestånd vara mycket begränsat. Beredningen anser

[52] I propositionen nr 10/1962 med förslag till brottsbalk synes man utgå från att det skall vara målsägandenas sak att själva efter eget beprövande söka indriva sin fordran.

därför ej tillräckliga skäl föreligga att för ändamålet medgiva införsel med den effektiva utformning som institutet har. I fråga om exekution i lön o. l. synes skadestånd sålunda böra föras in under de mera restriktiva bestämmelser som enligt beredningens förslag om utmätning i lön skall gälla för fordringar i allmänhet.

Beredningen övergår härefter till frågan, i vilka inkomster införsel skall kunna anordnas.

För närvarande kan införsel ske i lön, pension, livränta och vissa dagersättningar. I tillämpningen är det ibland tveksamt huruvida en viss inkomst är att hänföra till lön eller ej. Gränsdragningen sammanhänger med den omstridda frågan, när ett anställningsförhållande skall anses föreligga. Beredningen har ej ansett att gränsen för tillämpningen av införselinstitutet bör dragas efter teoretiska synpunkter utan att införsel bör få äga rum när en sådan exekution i inkomst är praktiskt genomförbar. Det förekommer en hel del gränsfall, där det ej är sakligt grundat att i fråga om möjligheten att erhålla införsel hos vederbörande draga gränsen mellan dem som brukar betecknas som arbetstagare och dem som faller utanför denna kategori. Även i andra situationer än dessa gränsfall kan införsel med fördel anordnas.

Beredningen föreslår till en början, att med arbetstagares avlöning skall uttryckligen likställas annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares. Förslaget går i detta hänseende knappast utöver vad som redan tillämpas. Beredningen har vidare särskilt uppmärksammat sådana inkomster som utgör vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Inkomster av denna art inkasseras som bekant i stor omfattning genom en särskild organisation, Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM). Denna inkassoverksamhet avser numera ej — såsom organisationens namn tyder på — allenast inkomster av musikaliska verk utan även inkomster av åtskilliga andra former av upphovsrätt. Genom verksamheten i fråga kommer inkomsterna att med viss regelbundenhet redovisas till dem som är berättigade därtill. Inkomsterna uppgår väl för närvarande mera sällan till så stora belopp att vederbörande kan helt försörja sig därpå, men i ett begränsat antal fall är de årliga inkomster som redovisas av STIM avsevärda, och man kan vänta sig att betydelsen av STIMs verksamhet kommer att stadigt växa. Det sätt på vilket dessa inkomster inkasseras gör det möjligt att låta dem bli föremål för införsel.

Åtskilliga former av vederlag för litterära eller konstnärliga verk eller dylikt blir ej föremål för STIMs eller någon liknande inkassoverksamhet. Det gäller t. ex. vederlag för sådan konst som målning eller skulptur. Ej heller inkasseras ersättningar för fotografisk bild genom STIM. I övrigt bör särskilt nämnas författares inkomster i form av arvoden från deras förlägga-

re. Journalister behandlas naturligen som löntagare, när de är anställda, och en del free lancers bör jämställas med löntagare. I fråga om andra författares alster är det svårare att anordna införsel och på det sättet hos dem indriva underhållsbidrag, skatter och andra fordringar som eljest är förenade med förmånen av denna exekutionsform. Rätten till författarpenning enligt 1962 års kungörelse ang. Sveriges författarfond kan dock utan svårighet göras till föremål för införsel, men de årliga beloppen är nästan undantagslöst mycket små. Beredningens förslag innebär, att införsel skall kunna verkställas vid inkomstkällan. Förslaget ger därvid författarna samma rätt till beneficium som andra får njuta. I fråga om vederlag för tavlor, skulpturer eller fotografiska bilder lärer det i allmänhet ej finnas stora möjligheter att göra dem till föremål för införsel. Det har ej ansetts tillräckligt motiverat att medge införsel i köpesumman för sålt konstverk. Denna fordran skiljer sig icke i princip från t. ex. en handlandes krav på betalning för sålda varor. I andra fall kan dock föreligga upplåtelse av rätt att nyttja sådant konstnärligt verk som nu nämnts mot viss royalty eller liknande. Införsel kan då komma i fråga.

Enligt gällande lag kan som nämnts, utom avlöning i olika former, även pension, livränta och vissa dagersättningar bli föremål för införsel. Beredningen gör ej någon inskränkning i denna möjlighet. Däremot föreslår beredningen nya regler till skydd mot att själva rätten till pension eller livränta må utmätas. Vidare har uppmärksammats olika former av periodiska förmåner som ej har karaktären av pension eller livränta. En uppfinnare kan t. ex. ha rätt till royalty från licenshavare, eller en f. d. affärsinnehavare kan ha rätt till vissa årliga belopp — absolut eller relativt bestämda — från den firma han tidigare innehaft, utan att denna rätt kan kallas pension eller är såsom en livränta beroende av någons liv. Även om hithörande rättigheter i allmänhet kan utmätas, och beredningen föreslår ej någon ändring i denna del, har det synts lämpligt att införsel må äga rum. Periodiska underhållskrav och inkomstskatter kan t. ex. gäldas av de årligen förfallande beloppen. Om införsel används, kan undvikas, att rättigheten går förlorad för vederbörande såsom följer av utmätning av rättigheten som sådan. Vidare ger införseln prioritet åt de införselberättigade fordringarna, vilket synes lika berättigat i hithörande fall som när det är fråga om införsel i avlöning eller andra inkomster som förut nämnts. Rent praktiskt är det ej i och för sig förenat med några svårigheter att genomföra införsel i sådana periodiska förmåner som här avses. Vissa intressekollisioner inträffar emellertid, om själva rättigheten till förmånerna i fråga utmäts. Det måste i så fall ske en avlösning av införsel som redan beviljats. Beredningens förslag upptager också bestämmelser härom. Vidare innehåller förslaget förbud mot överlåtelse av rättighet som är föremål för införsel.

Beredningen kommer att i det följande ingående behandla de olika former av inkomster, i vilka enligt förslaget införsel må äga rum. Det är up-

penbart att tillämpningen av de nya bestämmelserna måste erbjuda vissa svårigheter i gränsfallen. Sådana svårigheter kan emellertid aldrig helt undgås. Enligt beredningens mening kan man ej framställa någon principiell erinran mot att lagstiftningen söker säkerställa indrivningen av hithörande fordringar så gott det går, även om tillämpningen på grund av förhållandenas växlande natur måste leda till att somliga inkomsttagare undgår införsel, oaktat andra inkomsttagare i motsvarande ekonomiska ställning blir bättre efterhållna.

Beredningens förslag till lag om införsel innehåller, utöver de redan nämnda, några andra nyheter som må beröras i detta sammanhang. Erfarenheten har visat, att underhållspliktiga personer ibland söker undgå införsel genom att arbeta hos make eller annan närstående i dennes förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg lön. Om småföretag i ökad utsträckning avvecklas, minskas naturligen antalet fall, då utrymme för ett sådant förfarande finns. Men man får likväl räkna med att metoden kommer att användas även framgent. Enligt förslaget skall utmätningsmannen kunna ingripa genom att ålägga arbetsgivaren att till utmätningsmannen utgiva så mycket som kunnat uttagas genom införsel hos gäldenären, om skälig lön för arbetet utgått under den tid beslutet avser. Det är uppenbart, att en sådan bestämmelse får tillämpas endast med försiktighet. Förslaget ingriper även mot ett annat missförhållande som ibland förekommer, nämligen att underhåll till familjen i samförstånd bestäms så högt att, när införsel därför sker, avdrag eller införsel för skatter ej kan samtidigt äga rum. Även konkurrerande underhållsfordringar kan bli lidande. Förslaget ger möjlighet att vid införsel reducera det införselbara beloppet till vad som skäligen bör tillkomma familjen. Bestämmelsen tillgodoser även i sin mån konkurrerande krav som endast kan uttagas genom utmätning.

I övrigt innehåller förslaget åtskilliga jämkningar i förfarandet. Bland annat skall fråga om införsel enligt förslaget i princip handläggas av utmätningsmannen i gäldenärens hemort och ej som nu av utmätningsmannen, där lönen utbetalas. Vissa modifikationer måste dock av praktiska skäl äga rum i denna princip. Nya regler föreslås också om sättet för fördelning och avräkning av inflytande belopp. I dessa och andra hänseenden får beredningen hänvisa till den närmare motiveringen under de olika paragraferna i lagförslaget.

3 kap.

De särskilda bestämmelserna i förslaget till införsellag

1 §.

Gällande rätt

Enligt InfL kan införsel erhållas i avlöning, pension eller livränta. Av dessa är avlöning det viktigaste objektet.

Vad som i lagen skall förstås med *avlöning* angives endast på det sättet, att 1 § InfL medger införsel i »avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning». I motiven erinrade lagberedningen[1] om att 67 § UL i dess dåvarande lydelse[2] icke avsåg annan gottgörelse för arbete än avlöning för allmän eller enskild tjänst samt anförde vidare: Beteckningen allmän eller enskild tjänst omfattade icke alla de arbetsförhållanden inom vilka införsel borde kunna komma till användning. På grund av det behjärtansvärda syfte som införseln skulle tjäna var det angeläget, att därifrån icke undantogs någon sådan gottgörelse för arbete som praktiskt taget var lämpad att bliva föremål för detta slags exekution. Särskilt måste institutet komma till användning på de så talrika anställningarna i industriellt arbete, vilka icke plägade betecknas som tjänst. Beredningens förslag var sålunda avsett att tillämpas på avlöning av varje slags tjänst eller annan arbetsanställning. Likgiltigt var, om anställningen var av offentligrättslig eller privaträttslig karaktär, om arbetet var av huvudsakligen kroppslig eller andlig art, om det utfördes hos arbetsgivaren eller i arbetstagarens hem, om gottgörelsen utgick efter tid eller efter arbetsresultat.

I litteraturen har i anslutning till dessa motivuttalanden framhållits, att begreppet tjänst eller annan arbetsanställning här måste tilläggas en mycket vidsträckt innebörd. Sålunda antager Hassler,[3] att begreppet betecknar varje slag av arbetsförhållande, i vilket avlöning utgår vid skilda tillfällen och med sådan regelbundenhet att införsel kan anordnas och där man kan beteckna den ena kontrahenten som arbetsgivare och den andra som arbetstagare. Liknande uttalanden görs av Lundberg.[4] Eilard hävdar, att införsellagens anställningsbegrepp måste givas en mycket extensiv tolkning och att införsel i princip torde vara möjlig i utbildningsbidrag, som av statens järnvägar, postverket m. fl. beviljats kursdeltagare, och i värn-

[1] Se NJA II 1917 s. 527.
[2] Lydelsen jämkades år 1919 så att lagrummet, såvitt nu är i fråga, fick samma avfattning som 1 § InfL.
[3] Se Hassler s. 330 med not 29.
[4] Se Lundberg s. 167 f. Jfr också Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 301-303.

pliktigs hemortslön och avvecklingsersättning. De förmåner som i övrigt utgår till värnpliktiga skulle däremot ej ifrågakomma som införselobjekt, enär de motsvarar existensminimum.[5]

Även rättspraxis har, under fasthållande att gäldenären måste vara på sådant sätt knuten till arbetsgivaren att han icke är att anse som självständig företagare, givit anställningsbegreppet en vidsträckt innebörd. I flera fall har sålunda ansetts, att införsel kunnat tillgripas mot försäljare eller handelsresande, som åtnjutit ersättning allenast i form av provision, och det även om gäldenären ägt uppbära provisionen direkt av kunderna.[6] Det har för sådant fall ansetts åligga arbetsgivaren att ändra den ordning, i vilken gäldenären skulle utbekomma provisionen, på det sätt som föranleddes av införselbeslutet.[7] Att handelsresandes provision skulle täcka även kostnaderna för hållande av egen bil och andra resekostnader har ej hindrat införsel, men sådan har ansetts böra ifrågakomma endast i den mån provisionen översteg vad gäldenären behövde till täckande av berörda kostnader och till underhåll åt sig själv, make och oförsörjda barn.[8] Då en författare bidragit med artiklar till en tidskrift med sådan regelbundenhet att han fick anses fast knuten till företaget — han hade under loppet av 20 månader uppburit tillhopa 6 560 kronor, fördelat på 61 utbetalningstillfällen — har införsel ansetts möjlig i den härför utgående ersättningen.[9] Införsel har vidare i visst fall ansetts möjlig även i ersättning för underhållsarbeten på fastigheter som bestämts efter anbud.[10] Gäldenären hade i detta fall sedan flera år haft sin utkomst huvudsakligen genom att utföra arbeten åt samma fastighetsägare och härför gottgjorts omväxlande med tidlön, ackordslön och särskild ersättning som bestämts efter anbud. Däremot har införsel ansetts icke komma i fråga i ersättning till deltagare i s. k. fiske i part, d. v. s. deltagare i fiskelag som ersätts genom andel i vinsten.[11]

[5] Se Exekution i lön s. 16, 59, 65 f och 72 f; se även samma författares Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 259, där det uttalas att det exekutionsrättsliga begreppet anställning torde ha ett vidare innehåll än det arbetsrättsliga.

[6] Se NJA 1948 s. 440 samt SvJT 1934 rf s. 36, 1944 rf s. 53 och 1956 rf s. 49. Jfr också Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 184 ff.

[7] Se NJA 1948 s. 440 och SvJT 1956 rf s. 49.

[8] Se NJA 1952 s. 585.

[9] Se NJA 1958 s. 254; jfr också Eilard, Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 261 f.

[10] Se NJA 1960 s. 1.

[11] Se SvJT 1956 rf s. 25. — Eilard redogör i Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 260 o. f. för ytterligare några hovrättsavgöranden (införsel bl. a. i arvode för kontinuerlig tillsyn av orgel och i ersättning åt glasgravör för arbete som betalades mot räkning; ej införsel i ersättning till trafikbilägare för skolskjutsar). Jfr uttalandet i samma författares Exekution i lön s. 66, att bolagsmans »lön» i praxis också blir föremål för införsel. Se också NJA 1963 s. 494; bidrag enligt KK 29/6 1945 ang. yrkesutbildningskurser för arbetslösa ansågs där, med hänsyn bl. a. till utbildningens sociala karaktär, icke utgöra avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning, i vilken införsel kunde medgivas.

Uttrycket »tjänst» eller »arbetsanställning» möter flerstädes även i annan lagstiftning liksom också den häremot svarande termen »arbetstagare» eller — i äldre lagar — »arbetare». Några exempel härpå må lämnas. I 17 kap. 4 § HB stadgas förmånsrätt för »betjänters och tjänstehjons lön» samt för »annan arbetares dagspenning eller avlöning». Vad i kommissionslagen stadgas om handelsagent äger enligt 65 § samma lag tillämpning endast på den som icke är anställd i huvudmannens tjänst och lagens regler om handelsresande och platsförsäljare innefattar delvis olika bestämmelser allteftersom ett anställningsförhållande föreligger eller icke. Semesterlagen äger enligt 1 § med vissa undantag tillämpning på »arbetstagare i allmän eller enskild tjänst». Samma uttryck används i lagen om yrkesskadeförsäkring för angivande av de personer som omfattas av den obligatoriska försäkringen. Även i lagen om allmän försäkring talas om arbetstagare i allmän eller enskild tjänst, vilka ställs i motsats till andra förvärvsarbetande. Gränsdragningen får främst betydelse för skyldigheten att erlägga avgifter till försäkringen. I lagen om arbetstidens begränsning, arbetarskyddslagen och skogsförläggningslagen möter termen arbetare respektive arbetstagare och får där grundläggande betydelse för lagarnas tillämpningsområde. Samma term används i lagarna om medling i arbetstvister, om kollektivavtal, om arbetsdomstol och om förenings- och förhandlingsrätt, vilka i skilda hänseenden reglerar förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Efter lagändring år 1945 inbegrips under termen arbetstagare i dessa lagar även vissa jämställda personer, de s. k. beroende uppdragstagarna. Slutligen må erinras om 39 § uppbördsförordningen, varest stadgas om skyldighet för arbetsgivare att verkställa skatteavdrag på arbetstagares lön.

Någon definition av de använda termerna lämnas i regel icke i de olika lagarna. I arbetarskyddslagen och skogsförläggningslagen angives, att med arbetstagare där förstås envar som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse som självständig företagare. Då uttrycket »självständig företagare» icke är skarpt preciserat, lämnar dock definitionen föga vägledning i gränsfall. Det bör också nämnas, att anvisningarna till 39 § UppbF innehåller vissa regler om vem som skall anses såsom arbetstagare i förordningens mening.

Avsaknaden av närmare definitioner i lagtexten uppvägs endast delvis och ofullständigt av förklaringar i lagmotiven. I förarbetena till kommissionslagen diskuterades dock med viss utförlighet, när ett anställningsförhållande skulle anses föreligga.[12] Det framhölls sålunda bl. a., att det icke lät sig göra att fastställa något yttre kriterium härpå utan att hänsyn måste tagas till en hel del omständigheter, vilka visserligen icke var för sig var avgörande men, om de sågs i sitt sammanhang, i allmänhet torde lämna erforderlig ledning för frågans bedömande. Om t. ex. mellanhanden

[12] Se NJA II 1914 s. 295 f och s. 331.

fick disponera sin tid och själv bestred kostnaderna för sin rörelse, tydde detta på att han intog en självständig ställning. Han kunde dock vara självständig även om han uppbar hyresbidrag från huvudmannen. En självständig mellanhand erhöll i regel ersättning i form av provision, medan den anställde däremot vanligen åtnjöt fast lön. Intet hindrade dock, att en handelsagent fick viss minimiinkomst tillförsäkrad eller att en anställd i en affär hade sin huvudsakliga inkomst i form av provision. — I motiven till 1945 års semesterlag underströks likaså, att prövningen av frågan huruvida någon var att anse såsom arbetstagare borde ske med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter och att alltför stor betydelse ej borde tillerkännas något visst eller vissa avtalsmoment. De avtalande kontrahenternas ordalag borde ej i och för sig vara avgörande. Särskild vikt borde tillmätas avsikten med överenskommelsen och det sätt på vilket denna tillämpades.[13] Det framhölls också, att bedömandet i det särskilda fallet kunde komma att influeras av föreliggande omständigheter av social natur.[14] — Även i förarbetena till UppbF gjordes uttalanden om vad som borde förstås med termen arbetstagare.[15] Departementschefen framhöll, att någon anknytning till utformningen av begreppen arbetsgivare och arbetstagare i annan lagstiftning icke borde göras. Även om understundom viss vägledning vid tolkningen av UppbFs bestämmelser om avdragsskyldighet kunde vinnas från andra rättsområden, där fråga var om arbetsgivare och arbetstagare, borde tillämpligheten av UppbFs bestämmelser om skatteavdrag icke alltid vara beroende av den praxis som utvecklats inom dessa andra rättsområden. För att syftet med källskattereformen skulle uppnås borde uppbördsbestämmelserna kunna, inom ramen för det allmänna stadgandet i 39 §, genom bindande förklaringar av centrala uppbördsnämnden anpassas efter de faktiskt föreliggande förhållandena.

I övrigt är lagmotiven knapphändiga på denna punkt och överlämnar oftast begreppsbestämningen mer eller mindre åt rättspraxis.[16] De mera preciserade uttalanden som förekommer avser i allmänhet endast speciella kategorier av förvärvsarbetande, som dragit uppmärksamheten till sig. Särskilt har förhållandena inom skogsbruket, i synnerhet körarnas och huggarnas ställning, varit på tal. I motiven till yrkesskadeförsäkringslagen och de av dess genomförande betingade ändringarna i lagstiftningen om allmän sjukförsäkring framhölls, att skogskörare, på vilka då gällande ramavtal för skogsbruket ägde tillämpning eller som eljest utförde sitt arbete under liknande villkor, borde i likhet med de i arbetet deltagande huggarna betraktas som arbetstagare med vederbörande virkesägare som arbetsgivare.[17]

[13] Se SOU 1944: 59 s. 56.
[14] Se prop. 273/1945 s. 71.
[15] Se prop. 100/1953 s. 470.
[16] Jfr t. ex. prop. 39/1928 (ang. kollektivavtal m. m.) s. 56 f och 298/1948 (ang. arbetarskyddslag) s. 282.
[17] Se prop. 178/1953 s. 149; jfr L²U 35/1953 s. 64 och 22/1954 s. 47.

Även förarbetena till 1945 års semesterlag innehåller liknande uttalanden.[18] — Lärlingar och praktikanter ansågs under förarbetena till 1938 års semesterlag och lagen om yrkesskadeförsäkring såsom arbetstagare även om de icke åtnjöt lön.[19] Om reservarbetare uttalas däremot i motiven till 1945 års semesterlag, att de ej omfattas av lagen enär arbetet utgör en hjälpform.[20] I samma motiv framhålls vidare beträffande kommunala förtroendemän, att förtroendekaraktären av en syssla icke i och för sig uteslöt att innehavaren var att anse såsom arbetstagare men att det i det övervägande antalet fall torde av sysslans art och beskaffenhet samt övriga förhållanden framgå att semesterlagen icke är tillämplig.[21] I motiven till 1959 års lag om allmän tilläggspension nämns de kommunala förtroendemännen som exempel på personer, vilka icke har anställning men uppdrag som kan sägas stå anställning nära.[22]

I den rättsvetenskapliga litteraturen och även i lagförarbeten har ofta framhållits, att svensk rätt saknar ett enhetligt arbetstagarbegrepp.[23] Särskilt har man fäst sig vid en motsättning mellan ett civilrättsligt arbetstagarbegrepp, utformat av de allmänna domstolarna och arbetsdomstolen vid tillämpningen av bl. a. 17 kap. 4 § HB, semesterlagen och arbetsfredslagstiftningen, samt ett socialrättsligt arbetstagarbegrepp, som framvuxit särskilt vid försäkringsrådets tillämpning av 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete. För det civilrättsliga arbetstagarbegreppet har ansetts utmärkande, att det anknyter till det mellan parterna slutna avtalet och förutsätter en helhetsbedömning av olika faktorer i det konkreta rättsförhållandet. Arbetsdomstolen fäste tidigare särskild vikt vid huruvida avtalet medförde personlig arbetsskyldighet för den arbetspresterande parten. Var så icke fallet, ansågs han ej som arbetstagare, även om han faktiskt ensam utfört arbetet. I högsta domstolens praxis har frågan om avtalets innebörd på denna punkt icke spelat samma avgörande roll utan större hänsyn tagits till hur förhållandena faktiskt utvecklat sig. Arbetsdomstolen har också senare anslutit sig till detta betraktelsesätt. För det socialrättsliga arbetstagarbegreppet åter ansågs utmärkande, att mindre vikt fästes vid tolkning av själva avtalet. I stället tog man särskild hänsyn till parternas sociala och

[18] Se SOU 1944:59 s. 56 och L²U 59/1945 s. 46 f. Föredragande statsrådet hade icke tagit ställning till detta problem, se prop. 273/1945 s. 72. — Se vidare också prop. 100/1959 (ang. allmän tilläggspension) s. 84.

[19] Se prop. 286/1938 s. 213 resp. prop. 60/1954 s. 61. — Även gällande semesterlag anses tillämplig på oavlönade praktikanter och lärlingar, se Hesselgren—Samuelsson—Wallén, Semesterlagen 8 uppl. s. 32.

[20] Se SOU 1944:59 s. 59; jfr förarbetena till 1938 års semesterlag i prop. 286/1938 s. 111 och till gällande semesterlag i prop. 68/1963 s. 50 f.

[21] Se prop. 273/1945 s. 72; jfr förarbetena till gällande semesterlag i prop. 68/1963 s. 50 f.

[22] Se prop. 100/1959 s. 89. Ang. innehavare av förtroendesysslor se vidare Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 156 ff.

[23] Se bl. a. Adlercreutz i Sociala meddelanden 1956 s. 375 ff, Schmidt, Kollektiv Arbetsrätt 4 uppl. s. 64 ff (avsnittet är författat av Adlercreutz), Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 72 f samt prop. 88/1945 s. 11 och 51, 273/1945 s. 70, 178/1953 s. 134 och 90/1962 s. 323 f. Jfr också L²U 23/1950.

ekonomiska förhållanden. Tillämpningen baserades på ett ganska mekaniskt hänsynstagande till vissa yttre kriterier, såsom innehavet av viss utrustning o. l. Att den arbetspresterande i viss utsträckning använder medarbetare har icke uteslutit, att han ansetts som arbetstagare.[24]

Motsättningen mellan det civilrättsliga och det socialrättsliga arbetstagarbegreppet kom till tydligt uttryck i samband med att arbetsfredslagstiftningen år 1945 utvidgades till att omfatta även de s. k. beroende uppdragstagarna. Det rörde sig här bl. a. om vissa handelsresande, försäljare, försäkringsagenter och inkasserare, ävensom s. k. smååkare (häst- eller lastbilsägare som själva verkställde körslor för byggen, väg- och gatuarbeten m. m.) samt småbrukare som med egna hästar eller bilar verkställde skogskörslor eller körslor för vägarbeten.[25] Åtskilliga av dem betraktades såsom arbetstagare vid tillämpningen av olycksfallsförsäkringslagen och andra lagar av socialpolitisk karaktär. Med den bedömning som utmärkte arbetsdomstolens dåvarande praxis föll de emellertid utom dess arbetstagarbegrepp, även om de socialt och ekonomiskt var jämställda med arbetstagare. Då det ansågs lämpligt att även dessa personer erhöll skydd för föreningsrätten samt möjlighet att förhandla och ingå kollektivavtal, ändrades arbetsfredslagarna så att under begreppet arbetstagare inbegreps den som, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstagares till arbetsgivaren. Däremot ansåg man sig icke då böra vidtaga någon motsvarande utvidgning av semesterlagen eller 17 kap. 4 § HB.[26] Frågan om en eventuell analogisk tillämpning av den nya lagstiftningen berördes något under förarbetena. Lagrådet framhöll, att viss tvekan kunde uppkomma rörande lagstiftningens räckvidd, men förutsatte, att när fråga uppkom huruvida någon skulle anses som självständig företagare eller arbetstagare och spörsmålet icke skulle direkt bedömas enligt arbetsfredslagarna eller därmed likställda författningar av social natur, frågan skulle med beaktande av föreliggande tolkningsmoment avgöras enligt allmänna rättsgrundsatser.[27] Med anledning härav framhöll departementschefen, att lagstiftningsåtgärden endast hade avseende på förhållanden som omedelbart reglerades i de av ändringsförslagen berörda lagarna. Likartade grundsatser hade emellertid sedan länge vunnit tillämpning inom lagstiftningsområden där det sociala syftet var starkt betonat, såsom inom den obligatoriska olycksfallsförsäkringen och arbetarskyddslagstiftningen. I den mån man kom över på den egentliga privaträttens område måste däremot angelägenheten av klarhet och stabilitet tala emot en analog tillämpning av de principer som förordats beträffande arbetsfredslagstiftningen. På sådana gränsområden mel-

[24] En utförlig redogörelse för försäkringsrådets praxis vid tillämpningen av 1916 års olycksfallsförsäkringslag lämnas i SOU 1951: 25 s. 29—46.
[25] Jfr prop. 88/1945 s. 17 f.
[26] Jfr prop. 88/1945 s. 52 f.
[27] Jfr prop. 88/1945 s. 57 f.

lan den offentliga och privata rätten som exempelvis semesterlagen syntes dock bedömandet i det särskilda fallet kunna komma att influeras av föreliggande omständigheter av social natur.[28]

Olycksfallsförsäkringslagen upphävdes 1954 och ersattes av lagen om yrkesskadeförsäkring. Försäkringen enligt denna lag omfattar, såsom redan framhållits, »arbetstagare i allmän eller enskild tjänst». Enligt motiven avsåg man med detta uttryck att anknyta till det civilrättsliga arbetstagarbegrepp som utbildats vid tillämpningen av semesterlagen.[29] Anknytningen till semesterlagen innebar enligt motiven ej, att bedömandet av frågan om vem som skulle anses vara arbetstagare icke i det särskilda fallet kom att influeras av föreliggande omständigheter av social natur. Frågan borde avgöras med beaktande av samtliga i samband med avtalet och anställningen förekommande omständigheter. Därvid kunde bl. a. de avtalsslutandes ekonomiska och sociala ställning vara ägnad att belysa, hur avtalet borde uppfattas. — Även reglerna om den allmänna sjukförsäkringen och försäkringen för tilläggspension bygger på det civilrättsliga arbetstagarbegreppet.[30]

Det har hävdats, att det socialrättsliga arbetstagarbegreppet förlorat all praktisk betydelse i och med ikraftträdandet av lagen om yrkesskadeförsäkring.[31] Man har emellertid tillika ansett sig kunna konstatera en utveckling av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet i vidgande riktning. Redan under förarbetena till 1945 års ändringar i arbetsfredslagstiftningen uttalade departementschefen, att det civilrättsliga arbetstagarbegreppet icke kunde antagas vara för alla tider till sitt innehåll fixerat; jämväl nämnda begrepp kunde förändras bl. a. under inflytande av den sociala och ekonomiska utvecklingen.[32] I propositionen nr 90/1962 med förslag till lag om allmän försäkring m. m. framhöll departementschefen, att utvecklingen i praxis fortskridit så långt, att det med visst fog torde kunna göras gällande att de grupper av beroende uppdragstagare som avsågs med 1945 års lagändringar numera i stort sett föll under arbetstagarbegreppet.[33] Även i förarbetena till gällande semesterlag liksom i den rättsvetenskapliga litteraturen har denna utveckling uppmärksammats.[34] Det har hävdats, att ett i sina grunddrag enhetligt arbetstagarbegrepp vuxit fram för civil- och socialrättens del. Det har också framhållits, hurusom genom vidgad användning av kollektivavtal

[28] Prop. 88/1945 s. 59 f. — En fullständig kongruens förelåg dock icke mellan olycksfallsförsäkringslagens och arbetsfredslagstiftningens (utvidgade) arbetstagarbegrepp, se Adlercreutz i Sociala meddelanden 1956 s. 384 och i Arbetstagarbegreppet s. 75 f, prop. 88/1945 s. 23 och 52 och L²U 22/1954 s. 45.

[29] Se prop. 178/1953 s. 78 f och 135 samt prop. 60/1954 s. 38 f.

[30] Se prop. 178/1953 s. 135 och prop. 100/1959 s. 84.

[31] Jfr Schmidt, Kollektiv arbetsrätt 4 uppl. s. 70, Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 93 och prop. 90/1962 s. 324.

[32] Se prop. 88/1945 s. 53.

[33] Se prop. 90/1962 s. 324.

[34] Se SOU 1962:44 s. 61 ävensom Adlercreutz i Sociala meddelanden 1956 s. 391 och i Schmidt, Kollektiv arbetsrätt 4 uppl. s. 86 samt i Arbetstagarbegreppet s. 93 f.

en utveckling mot klarare anställningsförhållanden ägt rum inom olika yrkesgrupper som tidigare utgjort typiska gränsfall.

Utmärkande för högsta domstolens och, efter 1945 års ändringar i arbetsfredslagstiftningen, även arbetsdomstolens praxis har varit en strävan att nå en totalbedömning av olika föreliggande faktorer. De viktigaste av de omständigheter som brukat beaktas vid gränsdragningen mellan arbetstagare och självständiga företagare har sammanfattats sålunda:[35]

Kännetecknande för en *arbetstagare* anses vara att han

1) åtager sig att personligen utföra arbetet, vare sig detta uttryckligen avtalats eller får anses vara förutsatt mellan parterna,
2) helt eller så gott som helt själv i realiteten utför arbetet,
3) har att utföra honom efter hand ålagda eller påkommande arbetsuppgifter, m. a. o. ställer sin arbetskraft till förfogande,
4) är helt knuten till *en* arbetsgivare och sålunda — på grund av uttryckligt förbud eller med hänsyn till arbetsförhållandena — är förhindrad att samtidigt utföra liknande arbete av någon betydenhet åt andra,
5) är underkastad ledning och kontroll i fråga om sättet för arbetets utförande, har att iakttaga bestämd arbetstid och utföra arbetet på anvisad arbetsplats,
6) använder arbetsgivarens redskap, maskiner och råvaror och får särskild ersättning för sina direkta utlägg i arbetet,
7) har åtminstone någon garanterad lön.

Kännetecknande för en *självständig företagare* (uppdragstagare) anses på motsvarande sätt vara att han

1) icke är skyldig att personligen utföra arbetet utan är oförhindrad att på eget ansvar låta arbetet utföras helt eller delvis av andra,
2) faktiskt på eget ansvar anlitar medhjälpare,
3) åtager sig en eller möjligen flera bestämda arbetsuppgifter åt uppdragsgivaren,
4) åtager sig eller åtminstone — enligt avtalet eller med hänsyn till arbetsförhållandena — är oförhindrad att åtaga sig liknande arbete av någon betydenhet åt annan,
5) själv bestämmer sin arbetstid, arbetsplats och sättet för arbetets utförande, frånsett de inskränkningar som påkallas av arbetets natur,
6) använder egna redskap, maskiner och råvaror och själv har att stå för utgifterna vid arbetets utförande,
7) är i fråga om vederlaget för arbetsprestationen helt beroende av verksamhetens ekonomiska resultat,
8) har registrerat egen firma och har, där sådant erfordras för viss verksamhet såsom yrkesmässig automobiltrafik, erhållit personligt tillstånd eller auktorisation av myndighet.

En viss variation i rättstillämpningen har kunnat spåras allt efter den lag som varit i fråga. Vid tillämpningen av 17 kap. 4 § HB har sålunda HD givit termen arbetare en ganska vid innebörd. Vad särskilt angår skogskörare, d. v. s. personer som genom avtal med virkesägare åtagit sig att om-

[35] Se SOU 1961:57 s. 85 f. De angivna omständigheterna utgör, som där betonas, kännetecken eller indicier men har icke karaktären av rekvisit. Jfr liknande sammanställningar av Bergström i Kollektivavtalslagen s. 40 och av Adlercreutz i Sociala meddelanden 1956 s. 375 och i Arbetstagarbegreppet s. 123 ävensom i Hesselgren—Samuelsson—Wallén, Semesterlagen 8 uppl. s. 55 f.

besörja huggning och utforsling av virke, har dessa tillerkänts förmånsrätt för sina fordringar på ersättning, även om medarbetare använts i någon utsträckning och vederbörande icke ställt sin arbetskraft uteslutande till en och samma virkesägares förfogande (jfr NJA 1923 s. 175, 1924 s. 54 och 274 samt 1955 s. 345). Vid tillämpningen av semesterlagen har HD i ett likartat fall (NJA 1949 s. 768) uttalat, att avtalen i övervägande grad var av sådan innebörd som icke lät sig förena med ett arbetstagarförhållande. I ett senare avgörande (NJA 1957 s. 199), där omständigheterna var något annorlunda, ansågs köraren vara sådan arbetstagare som var berättigad till semesterersättning. I ett skiljaktigt yttrande framhöll två justitieråd, att det var önskvärt att 17 kap. 4 § HB och semesterlagen tillämpades överensstämmande i förevarande del. Frågan om semesterlagens tillämplighet på skogskörare synes under senare år ha mist en stor del av sin betydelse, sedan det blivit vanligt att körarna avtalsvis tillförsäkras semesterförmån.

Metoden att draga gränsen mellan arbetstagare och självständiga företagare efter en prövning av samtliga omständigheter i det särskilda fallet passar mindre väl inom socialförsäkringen med hänsyn till det stora antal ärenden som där förekommer och de former i vilka avgörandena måste träffas. Praktiska skäl har därför framtvingat en i viss utsträckning schablonartad bedömningsmetod inom detta område. Sålunda synes skogskörare med häst genomgående ha betraktats som arbetstagare. Efter en ändring i praxis under år 1961 synes man anlägga samma betraktelsesätt, när arbetet i stället utförs med traktor.[35a] Det sagda utesluter dock icke, att visst utrymme kan finnas för beaktande av särartade omständigheter. I motiven till lagen om allmän försäkring antogs, att utvecklingen skulle komma att gå i riktning mot ökad schablonisering. Tillika uttalades, att det fanns anledning antaga att parterna på arbetsmarknaden skulle inrätta sig efter förskjutningarna i socialförsäkringsorganens praxis och att detta i sin tur skulle komma att påverka rättstillämpningen hos övriga domstolar så att arbetstagarbegreppet kom att bedömas enhetligt även framgent.[36]

I litteraturen[37] har framhållits, att även om kontinuerlig heltidstjänst är det vanliga för flertalet arbetstagare, ett arbetstagarförhållande kan vara för handen jämväl vid deltidsarbete och rena bisysslor, om blott arbetet utförs under eljest för arbetstagare typiska omständigheter. T. o. m. avtal om rent tillfälliga tjänster anses efter samma principer kunna grunda ett arbetstagarförhållande, ehuru gränsfallen här ofta blir svårare att bedöma. Vid tillämpningen av lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring och allmän sjukförsäkring har dock funnits en tendens att anse kortvariga arbetsförhållanden icke grunda anställning. Särskilt har man varit benägen anse,

[35a] Jfr Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 127 ff och s. 467.
[36] Se prop. 90/1962 s. 326; jfr prop. 68/1963 s. 51 och L²U 40/1963 s. 41.
[37] Se Adlercreutz i Schmidt, Kollektiv arbetsrätt 4 uppl. s. 74 f och i Arbetstagarbegreppet s. 240 ff.

att skådespelare, musiker o. l. som anlitats tillfälligtvis eller för korta engagemang icke är arbetstagare.[38]

Ett särskilt problem, som ligger på ett annat plan än gränsdragningen mellan arbetstagare och självständiga företagare, är frågan vilken betydelse det har att den arbetande är delägare i företaget.[38a] Att vederbörande ägt aktier i det aktiebolag eller andelar i den ekonomiska förening för vars räkning arbetet utförts har i allmänhet icke hindrat, att han ansetts som arbetstagare i bolagets respektive föreningens tjänst. Vid tillämpningen av 17 kap. 4 § HB har emellertid beträffande verkställande direktör i aktiebolag, vilken innehade nästan alla aktier däri, ansetts att han, med hänsyn till det intresse han ägde i bolaget och det bestämmande inflytande han utövade på ledningen av dess angelägenheter, icke hade sådan anställning att han ägde åtnjuta förmånsrätt för lönefordran.[39] Detsamma har ansetts gälla, när verkställande direktör i aktiebolag tillsammans med sin hustru ägt det bestämmande inflytandet i bolaget.[40] Vad angår delägare i handelsbolag har arbetsdomstolen i ett flertal fall uttalat, att en sådan — med hänsyn till den ställning bolagsmännen intager inbördes och det ansvar för bolagets förbindelser som åligger dem enligt lag — icke kan, samtidigt som han är bolagsman, anses vara på grund av arbetsavtal anställd hos bolaget eller någon av delägarna.[41] När enkelt bolag förelegat, har AD brukat framhålla, att delägare som arbetat i rörelsen fick antagas ha gjort det i sin egenskap av kompanjon och icke såsom anställd.[42] Kommanditdelägare, som arbetat i bolagets tjänst, har däremot ansetts intaga ställning av arbetstagare.[43] ADs praxis har vunnit efterföljd vid tillämpningen av socialförsäkringen. Dock har delägare i enkelt bolag, som haft helt obetydlig del däri och uppburit bestämd lön för sitt arbete, brukat anses som arbetstagare i förhållande till de övriga delägarna såsom arbetsgivare.[44]

Även gränsdragningen mellan arbets- och nyttjanderättsavtal bör beröras med några ord. Det är icke ovanligt, att den som fått en lägenhet anvisad till bostad eller jord upplåten till brukande har att fullgöra arbetsprestationer åt fastighetens ägare. Sambandet mellan de olika momenten i rättsförhållandet blir särskilt starkt, om vederlaget för nyttjanderätten helt eller delvis utgår i form av arbete. Man har i dylika fall sökt utröna vilket led — nyttjanderättsupplåtelsen eller arbetsutfästelsen — som är det väsent-

[38] Jfr SOU 1961:57 s. 86 ff. Jfr emellertid »Vem är arbetstagare?», vägledning utfärdad av riksförsäkringsverket i november 1963 s. 9 och Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 327.

[38a] Jfr Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 334 ff.

[39] Se NJA 1936 s. 129; jfr NJA 1935 s. 704.

[40] Se NJA 1934 s. 493 och 1938 s. 492; jfr NJA 1951 s. 210, 1957 s. 747 och 1958 s. 1.

[41] Se exempelvis AD 31 och 32/1932, 53/1933 och 150/1934.

[42] Se exempelvis AD 39/1936, 37/1937 och 28/1944.

[43] Jfr AD 75/1936 och 18/1960.

[44] Se »Vem är arbetstagare?», vägledning utfärdad av riksförsäkringsverket i november 1963, s. 14. Jfr även ang. s. k. fiske i part a. a. s. 5.

liga och bedömt rättsförhållandet med utgångspunkt därifrån. Numera förekommer dock en tendens att i vissa av dessa fall räkna med två särskilda avtal, ehuru de står i visst beroende av varandra. Det har också antagits, att reglerna om nyttjanderätt i viss utsträckning kan vinna tillämpning även när rättsförhållandet är närmast att hänföra till arbetsavtal.[45]

Det hittills sagda har icke avseende på tillämpningen av UppbF. I anslutning till vad som uttalades under förarbetena till författningen har praxis på området — sådan den avspeglas i centrala uppbördsnämndens anvisningar — kommit att slå in på delvis andra vägar. Stor vikt har tillmätts vilken skatterättslig natur som utbetalade belopp ansetts ha. Om intäkten för mottagaren varit att anse som inkomst av tjänst, har avdragsskyldighet i regel ansetts föreligga, under förutsättning att den skattskyldige haft att erlägga preliminär A-skatt och att intäkten utgjort hans huvudsakliga inkomst av tjänst.[46] Den omständigheten att försäljare åtnjutit intäkt i form av provision, som han ägt att själv uppbära från kunderna, eller såsom rabatt på varor, inköpta från huvudmannen, har i princip ansetts icke utesluta skyldighet för huvudmannen att verkställa skatteavdrag. Huvudmannen har i sådant fall att föranstalta om ändring i den ordning vari försäljaren utfår ersättning. Enligt lämnade anvisningar bör dock en sådan försäljare i regel erlägga preliminär B-skatt, varvid avdragsskyldighet icke kommer i fråga.[47]

Lika litet som beträffande avlöning ger InfL någon definition av vad som skall förstås med *pension* eller *livränta*. Lagberedningen erinrade i sitt betänkande om de förbud mot utmätning som uppställts dels i 67 § UL beträffande pension å rikets stat, dels i särskilda Kungl. Maj:ts beslut i fråga om pensioner eller livräntor från olika försäkringsbolag, kassor och andra inrättningar och dels slutligen i vissa författningar — såsom 1901 års lag ang. ersättning i följd av olycksfall i arbete, 1909 års militärersättningsförordning och 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring — i vad angår rätt till pension eller livränta som där var stadgad. Intet tyder dock på att endast dessa sålunda skyddade eller därmed jämförliga pensioner eller livräntor åsyftats.[48] I rättspraxis har man också ansett, att en gäldenärs på testamente grundade rätt att under sin livstid uppbära avkastningen av ett i bank nedsatt kapital eller av en fastighet är att betrakta som en livränta, vari införsel kan meddelas.[49] Samma innebörd har praxis för övrigt tillagt ordet livränta i 67 § UL i dess lydelse efter lagändringen 1927.[50] Vid tillämpningen av detta lagrum har man också såsom livränta ansett en vid fastig-

[45] Jfr till det sagda Schmidt, Tjänsteavtalet s. 278 ff med hänvisningar; se även Hesselgren—Samuelsson—Wallén, Semesterlagen 8 uppl. s. 62 ff och Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 17 och 272.

[46] Jfr exempelvis centrala uppbördsnämndens meddelanden 12/1954 och 17/1955.

[47] Se exempelvis centrala uppbördsnämndens meddelanden 15/1953, 3/1955 och 4/1956.

[48] Se NJA II 1917 s. 545 f.

[49] Se NJA 1938 s. 270, 1949 s. 819 och 1954 not C 38.

[50] Se NJA 1950 s. 637 och SvJT 1934 rf s. 49.

hetsköp förbehållen rätt för säljaren att under sin livstid utfå visst belopp i månaden av köparen.[51]

I övrigt synes tolkningen av uttrycket pension eller livränta i InfL och 67 § UL icke ha vållat några större problem. I stor utsträckning har man kunnat falla tillbaka på gängse språkbruk. Vad först angår livränta förstås sålunda allmänt därmed en förmån som utfaller periodiskt och för sitt bestånd är beroende av någon persons liv. Den behöver icke fördenskull vara livsvarig. Även om förmånen skall upphöra vid viss tidpunkt, t. ex. när mottagaren uppnår angiven ålder, eller vid viss händelse, t. ex. vid omgifte, anses den utgöra livränta, därest dess bestånd fram till den angivna tidpunkten är beroende av att den berättigade lever.[52] Inom försäkringsväsendet förekommer i stor omfattning s. k. pensionsförsäkring med garanti, d. v. s. ränta som bestämts att utgå under den försäkrades livstid med föreskrift tillika att den skall utgå minst under ett visst antal år. Viss tvekan har yppats, hur en sådan ränta skall rubriceras. I allmänhet har man varit benägen att betrakta den som en livränta så länge förmånen uppbärs av den försäkrade men icke under den därpå eventuellt följande garantitiden.[53] — Med pension torde i regel förstås en periodisk förmån, vilken utgår såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning. Språkbruket är dock icke fullt konsekvent. Såväl i lagtext som i andra sammanhang betecknas stundom en förmån såsom pension, ehuru den icke härrör från anställning. Termen folkpension har t. ex. gammal hävd. Det skatterättsliga begreppet pension — definierat i anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen — är mycket omfattande och inrymmer bl. a. belopp som utgår på grund av vissa försäkringar, vilka icke behöver ha samband med anställning. Det må också nämnas, att det, när i 17 kap. 4 § HB upptogs bestämmelser om förmånsrätt för pension, ansågs erforderligt tillägga, att pensionen skulle härröra från tjänst eller annan arbetsanställning, för att därigenom utesluta pensioner som utfästs av annan anledning.[54] I fråga om varaktigheten uppfyller de förmåner som betecknas som pensioner i regel de krav som brukar uppställas för livräntor. Pension är sålunda oftast livsvarig. Den behöver dock icke vara det; egenpension kan t. ex. vara bestämd att utgå endast till dess vederbörande blir berättigad till folkpension och tilläggspension, och barnpension torde undantagslöst upphöra när barnet når viss ålder. Men i båda fallen är det regelmässigt förutsatt, att pensionen upphör om mottagaren skulle avlida före den angivna tidpunkten. Det sist sagda gäller dock icke vissa förmåner som inrymmes under det skatterättsliga pensionsbegreppet. I någon utsträckning förekommer också privata utfästelser om periodiska ut-

[51] Se NJA 1937 s. 289.

[52] Se bl. a. Hellner, Försäkringsrätt s. 490.

[53] Se Eklund—Hemberg, Lagen om försäkringsavtal 3 uppl. s. 177, Lindman i Nordisk försäkringstidskrift 1954 s. 153 f och Hellner a. a. s. 533. Ang. arvsskattefrågor se SvJT 1944 s. 764 f och 1945 s. 807 ff samt NJA 1945 s. 601.

[54] Se NJA II 1937 s. 674.

betalningar — t. ex. i samband med övertagande av rörelse el. dyl. — som skall fortgå under vissa år, helt oberoende av någons livstid. Dessa förmåner torde knappast böra behandlas som pensioner i rättsligt hänseende. Om man bortser från dessa fall och det specifikt skatterättsliga pensionsbegreppet, kan man sammanfattningsvis konstatera, att pension närmast framstår som en specialform av livränta.[55]

Beredningen

Enligt beredningens mening bör principiellt eftersträvas, att införsel kan äga rum i varje form av inkomst, där införsel är praktiskt genomförbar. I åtskilliga fall är det emellertid svårt att använda sig av införsel. Det faller sålunda t. ex. av sig självt, att införsel svårligen låter sig genomföras i sådana inkomster som en rörelseidkares fordringar hos kunder eller klienter. Härtill kommer, att fordringarna, när bokföringsplikt föreligger, skall upptagas i bokföringen, som skall redovisa rörelsens ställning. Kundfordringarna ingår i de tillgångar som genom utmätning eller konkurs kan angripas av borgenärerna. Införsel för vissa privilegierade fordringar skulle medföra avsteg därifrån. Det må vidare framhållas, att kundfordringar ofta endast till en mindre del utgör vederlag för gäldenärens egen arbetsinsats. Denna svårighet föreligger redan nu i vissa fall av införsel i lön, då gäldenären använt medarbetare eller haft andra omkostnader. Problemen skulle emellertid få en helt annan frekvens och svårhetsgrad, om införsel skulle förekomma även i regelrätta rörelseidkares kundfordringar. Även en del andra slag av inkomster är till sin typ sådana, att införsel framstår som en konstlad form för exekutivt ingripande. Beredningens förslag utgår därför från att tillämpningsområdet för införsel måste begränsas och bestämmas genom en uppräkning av de fall då förhållandena är sådana att institutet med fördel kan användas.

I första rummet nämns i förslaget arbetstagares avlöning, vare sig den utgår i form av tidlön, ackordsersättning, provision eller annan gottgörelse. Förslaget angiver icke vad som skall förstås med arbetstagare. I flertalet fall är frågan klar. I åtskilliga gränsfall har däremot uttrycket arbetstagare vid tillämpningen av olika lagar och författningar givits en skiftande innebörd. Beredningen räknar med att man alltjämt i fortsättningen kommer att tolka uttrycket något olika alltefter syftet med den lagstiftning som tillämpas och andra data som anses vägledande för tillämpningen. För egen del har beredningen ej ansett det behövligt att bygga förslaget till ny införsellag på någon viss begreppsmässig bestämning av vad som skall förstås med arbetstagare. För att säkerställa en tillräckligt vid tillämpning upptager förslaget i stället en bestämmelse, som med arbetstagare jämställer den

[55] Jfr motiven till den år 1927 genomförda ändringen av 67 § UL i NJA II 1927 s. 566 ävensom Hessler i Festskrift till Nils Herlitz s. 174.

vars arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares. Huruvida förhållandena är sådana som nu nämnts, får bedömas med ledning av de omständigheter som i allmänhet anses böra beaktas vid gränsdragningen men det är icke nödvändigt att gäldenären är att anse som arbetstagare i den mening vari ordet brukas i andra sammanhang. Förslaget utgår från att införsel alltid kan äga rum, när gäldenären enligt vanlig civilrättslig bedömning är att anse som arbetstagare, men medger samtidigt, att man inbegriper gränsfall som vid en sådan bedömning anses tveksamma. Beträffande innebörden av förslaget i denna del må i övrigt framhållas följande.

Av vad nyss anförts framgår, att förslaget ej avser att medgiva införsel i vanliga kundfordringar som tillkommer någon vilken driver en regelrätt rörelse, med anställd personal och kontorsorganisation. Gränsen är emellertid flytande. Vissa hantverkare, såsom golvslipare, fönsterputsare, trädgårdsanläggare och i vissa fall målare, brukar driva sin verksamhet i enkla former, då den personliga arbetsinsatsen är dominerande. I den mån en sådan yrkesutövare arbetar under längre tid åt en och samma uppdragsgivare bör införsel, i huvudsaklig överensstämmelse med nuvarande praxis, kunna komma i fråga. Har arbetet delvis utförts av medhjälpare, får avdrag därvid givetvis göras för vad som utgår i lön till dem.

Förslaget avser icke heller att ingripa i typiska entreprenadförhållanden. Det avgörande är dock icke den yttre form, i vilken kontrahenterna klätt rättsförhållandet, utan avtalets materiella innebörd. Entreprenadformen kan, mer eller mindre för skens skull, ha valts för att kringgå lagen och bör i så fall ej hindra införsel.

Musiker och skådespelare liksom andra artister engageras på mycket skiftande sätt, ibland för engångsuppträdanden, ibland för en säsong eller någon månad, i andra fall på längre sikt. Även vid kortvariga engagemang torde de regelmässigt böra betraktas som arbetstagare eller som jämställda med arbetstagare. Införsel bör sålunda i regel kunna ske i ersättning som utgår till sådana yrkesutövare. Tillbörlig hänsyn måste härvid tagas till de särskilda förhållanden under vilka artisten ofta arbetar.

Vid tillämpningen av UppbF anses — på grund av uttryckligt stadgande i anvisningarna till 39 § — delägare i handelsbolag eller enkelt bolag, vilken utför arbete för bolagets räkning, icke såsom arbetstagare även om han för arbetet uppbär bestämd lön utöver sin andel i bolagets vinst. Även vid tillämpning av kollektivavtal har man ansett, att delägare i handelsbolag eller enkelt bolag, som arbetar i bolagets verksamhet, ej bör hänföras till arbetstagarsidan. När det gäller införsel, bör man enligt beredningens mening till en början skilja mellan handelsbolag och enkla bolag. Den rättsliga konstruktionen av handelsbolaget såsom juridisk person gör det rättstekniskt möjligt att tillämpa införselinstitutet mot delägare. En delägare som mot ersättning utför arbete för bolagets räkning under förhållanden som är jämförliga med en arbetstagares bör sålunda kunna bli föremål för införsel,

även om det ej anses föreligga något anställningsavtal i vanlig mening. Åtminstone vissa utmätningsmän brukar redan nu medgiva införsel i dylika fall. I delägares arvode för arbete som är jämförligt med en styrelseledamots i aktiebolag bör däremot införsel ej ifrågakomma i vidare mån än man medger införsel i andra dylika arvoden (jfr härom nedan). I fråga om kommanditdelägare, som utför arbete för kommanditbolagets räkning, synes man för närvarande genomgående vara benägen att anse en sådan som arbetstagare och någon avvikelse från detta betraktelsesätt är icke motiverad i detta sammanhang. Vad därefter angår det enkla bolaget är det svårare att anordna införsel hos bolaget för delägares eller annans gäld. Bolagsförhållandet har i detta fall karaktär av en samverkan mellan kontrahenter som i princip är jämställda; det finns ej någon juridisk person, mot vilken man kan vända sig. I regel kan man därför icke anse en bolagsman vara arbetstagare hos den eller de övriga eller jämställd med arbetstagare. Undantagsvis kan dock ett sådant betraktelsesätt vara på sin plats, t. ex. om den ena bolagsmannen utför arbetet och den andra omhänderhar ekonomin. Bolagsformen kan också ha valts för skens skull och bör då givetvis ej hindra införsel.

Delägare i aktiebolag eller ekonomisk förening, som mot ersättning arbetar för sammanslutningens räkning, anses såsom arbetstagare och det även om han i realiteten skulle ha det bestämmande inflytandet. Ledamot i aktiebolags eller ekonomisk förenings styrelse brukar däremot icke betraktas som arbetstagare i denna sin egenskap och kan enligt beredningens mening i allmänhet icke heller anses jämställd med en arbetstagare. Läget blir ett annat, om vederbörande tillika i egenskap av jourhavande ledamot eller eljest mera regelbundet deltager i det löpande arbetet. I sådant fall bör han anses jämställd med en anställd. Att enligt förslaget införsel ej alltid kan medgivas i styrelsearvoden är ur principiell synpunkt en brist men torde å andra sidan sakna nämnvärd praktisk betydelse. Beredningen har ansett, att det skulle föra för långt att inbegripa alla ersättningar för olika slags uppdrag och har då även funnit sig böra lämna typiska styrelsearvoden utanför. Verkställande direktör är regelmässigt att anse som arbetstagare, även om uppdraget icke skulle taga vederbörandes hela arbetskraft i anspråk.

Något krav på att anställningen eller arbetsförhållandet skall ha karaktär av heltidssysselsättning kan icke uppställas. Även lön eller annan ersättning för bisysslor faller in under förslaget. Av naturliga skäl blir det sällan eller aldrig aktuellt att anordna införsel i ersättning från sysslor med nu avsedd karaktär, om vederbörande vid sidan därav har annan införselbar inkomst. I andra fall kan frågan bli aktuell, såsom när en advokat har fast uppdrag som juridisk rådgivare åt ett bolag. En grupp som stundom vållat tvekan i tillämpningen utgörs av dem som har statliga eller kommunala förtroendeuppdrag. Den som endast uppbär ett mindre arvode för deltagande i sam-

manträden torde icke böra anses som arbetstagare eller jämställd. Om arbetet har större omfattning — och kanske också arvodet utbetalas periodiskt t. ex. månadsvis — bör hinder ej möta att tillämpa införsel. Förslaget undanröjer ej tillämpningssvårigheterna i gränsfallen men möjliggör, att införsel kan meddelas i något flera situationer än enligt gällande lag.

Med arbetstagare kan ofta jämställas den som åtnjuter ersättning under utbildningstid utan att ha anställning hos den som utger ersättningen. En företagare bekostar t. ex. helt eller delvis en persons utbildning i avsikt att sedermera anställa honom i sin tjänst. Ett annat exempel är de penningbidrag som utgår till omskolning av arbetslösa. Vare sig utbildningen omfattar utförande av manuellt arbete eller vederbörande enbart bedriver teoretiska studier gör han en personlig arbetsinsats. I de nu avsedda fallen — då ersättningen är betingad av att vederbörande verkligen deltager i den avsedda undervisningen m. m. — intager han en ställning som är jämförlig med en arbetstagares. Understundom är dock ersättningen så låg att något utrymme icke finns för införsel. Gäldenären måste ju här liksom eljest få behålla vad som skäligen erfordras för hans uppehälle m. m. Men i den mån ersättningen lämnar överskott blir införsel möjlig. I sak synes det också lämpligt att införsel kan ske i dessa inkomster, i allt fall för uttagande av underhållsbidrag. Möjligen kan man i vissa fall tveka inför lämpligheten att uttaga skatter och böter ur omskolningsbidrag och liknande som har ett socialt inslag.[56] Det är tänkbart, att införseln då kan inverka menligt på vederbörandes vilja att tillgodogöra sig utbildningen. För att förebygga eventuella olägenheter i sådan riktning kan Kungl. Maj:t i administrativ ordning stadga, att införsel för uttagande av skatter eller böter ej skall äga rum, eller på annat sätt göra lämplig eftergift. I detta sammanhang må också framhållas, att utmätningsmannen enligt 7 § första stycket i förslaget skall vid bestämmandet av införselbeloppet taga skälig hänsyn till de omständigheter under vilka gäldenärens arbete utförs. Till sådana omständigheter bör enligt beredningens mening kunna räknas gäldenärens situation och ofta labila sinnesförfattning med åtföljande risk att han vid någon motgång underlåter att fullfölja utbildningen.

Vid tillämpningen av semesterlagen anses — i anslutning till uttalanden i förarbetena till 1938 och 1945 års semesterlagar — s. k. reservarbete icke som en form av anställning utan som en hjälpform.[57] Någon giltig anledning att i exekutivt hänseende göra skillnad mellan ersättning för reservarbete och annan arbetslön föreligger emellertid icke. Reservarbetaren arbetar i stort sett under samma förhållanden som en vanlig arbetstagare och införsel bör därför vara möjlig i den till honom utgående ersättningen.

[56] Jfr NJA 1963 s. 494, vilket rättsfall i korthet refererats i not 11 ovan.

[57] S. k. arkivarbeten, som tidigare icke betraktades som en form av anställning utan som en hjälpform, anordnas numera på villkor som medför semesterrätt; jfr Hesselgren—Samuelsson—Wallén, Semesterlagen 8 uppl. s. 59.

Med arbetstagare bör vidare i förevarande sammanhang jämställas värnpliktiga, civilförsvarspliktiga o. l. I utmätningsmännens praxis har införsel redan medgivits i ersättning till värnpliktiga, ehuru det ej är fråga om något anställningsavtal. I princip synes införsel även böra ifrågakomma i ersättning för arbete som på fångvårdsanstalt, vårdanstalt för alkoholmissbrukare, sinnessjukhus o. l. utförs av där intagna personer. Ersättningen är dock för närvarande så ringa, att införsel praktiskt sett är utesluten. Om marknadslön införs, blir emellertid läget förändrat.

Av det anförda framgår, att besvarandet av frågan, huruvida arbetsersättningen är av sådan natur att införsel kan medgivas däri, förutsätter ett visst mått av diskretionärt bedömande. Motsvarande osäkerhet i gränsfallen föreligger redan nu och kan svårligen undvikas.

Viss ledning kan hämtas från tillämpningen av UppbF. Om utbetalaren har att verkställa skatteavdrag för gäldenären, torde man i regel kunna utgå från att gäldenärens ställning till denne är sådan, att det är befogat att betrakta honom såsom arbetstagare eller jämställd. Den omständigheten att skatteavdrag icke tillämpas behöver å andra sidan icke betyda, att gäldenärens ställning är en helt annan än en arbetstagares. Att skatteavdrag icke skall göras kan bero på att gäldenären av någon anledning har att erlägga preliminär B-skatt eller på andra omständigheter av skatterättslig natur som i detta sammanhang är utan betydelse.

Som redan nämnts skall enligt förslaget införsel kunna äga rum i varje slag av avlöning, således oavsett om den utgår i form av tidlön, ackordsersättning, provision eller annan gottgörelse. Övertidsersättning hör givetvis hit, likaså tantiem eller andel i vinst. Något undantag har icke gjorts för semesterlön eller semesterersättning. Enligt beredningens förslag till lag om ändring i UL skyddas sådan förmån i vidsträckt omfattning mot utmätning. Med hänsyn till de införselberättigade fordringarnas karaktär har det ansetts föra för långt att stadga ett motsvarande skydd mot införsel. Vid sin prövning av vad som enligt 7 § skall förbehållas gäldenären bör emellertid utmätningsmannen taga skälig hänsyn till gäldenärens behov av medel för sin semester. Det må i detta sammanhang framhållas, att inom byggnadsindustrin och vissa andra branscher tillämpas det systemet att arbetsgivaren inbetalar semestermedel till en särskild semesterkassa, där beloppet sedan innestår till dess arbetstagaren anmäler att han ämnar taga semesterledighet.[58] Förhållandet synes kunna bedömas så, att kassan med arbetstagarens medgivande övertagit arbetsgivarens förpliktelse att utbetala ersättningen. Denna förblir alltså en löneförmån. Förfarandet utesluter icke införsel. Det bör emellertid regelmässigt ej komma i fråga att använda sig därav.

[58] Ang. semesterkassan för byggnadsindustrin se AD 78/1945, 21/1949, 27/1953 och 33/1961 samt NJA 1949 s. 713. Ang. »Bleck och Plåts semestersparklubb» se AD 47/1953. Semesterkassan i väg- och vattenbyggnadsfacket berörs i AD 10/1962.

Om arbetstagaren uppbär särskild ersättning för kostnader i arbetet, såsom rese- och traktamentsersättning, ersättning för hållande av egen utrustning o. d., kan man i tillämpningen välja mellan att bortse från dessa belopp eller att inräkna dem i avlöningen och i stället medgiva avdrag för beräknade nödiga kostnader. Det senare alternativet bör tillämpas, när ersättningen ej är exakt beräknad utan bestämts mera schablonmässigt eller godtyckligt. Om gäldenären åtnjuter naturaförmåner, såsom fri kost eller fri bostad, skall hänsyn tagas därtill, när det gäller att bestämma hur stor del av annan avlöning som skall förbehållas gäldenären för eget och familjens behov. Till avlöning räknas också gratifikationer som utgör vederlag för utfört arbete.

Att ersättningen utgår periodiskt är icke nödvändigt. Redan för närvarande förekommer, att införsel beslutas i ackordsersättning som innestår efter att gäldenären lämnat sin anställning. Något hinder mot en sådan tillämpning bör icke uppställas liksom icke heller mot införsel i engångsersättningar i andra fall, när införsel låter sig praktiskt genomföra. Som exempel på sådana ersättningar må nämnas retroaktiva lönetillägg ävensom premier till värnpliktiga och engångsbelopp som utbetalas till reservbefäl i stället för pension. Hit torde också kunna räknas vederlag som utgår till arbetstagare med anledning av dennes skiljande från anställningen (s. k. avgångsvederlag) samt engångsersättning som på grund av konkurrensklausul i avtal e. l. utgår till arbetstagare för inskränkning i dennes rätt att taga annan anställning.

Från rättspraxis kan nämnas, att införsel medgivits i provisionsinkomst som handelsresande uppburit direkt från kunderna. Det har ansetts, att det i sådant fall åligger huvudmannen att lägga om systemet för provisionens utbetalande så att införseln kan genomföras. Denna praxis synes lämplig. På motsvarande sätt bör införsel kunna anordnas även när en till ett företag knuten försäljare får ersättning i form av rabatt på varor som han inköper av företaget i fast räkning. Utmätningsmannen måste dock i dessa fall visa varsamhet och beakta de svårigheter som en omläggning av systemet skulle medföra för huvudmannen. Införsel torde t. ex. icke kunna komma i fråga hos bensinstationsföreståndare, vilken hyr stationen och i övrigt driver verksamheten som egen rörelse.[59]

Ofta utgår lön trots att arbetstagaren under den aktuella tiden icke utför arbete i arbetsgivarens tjänst. Exempel härpå utgör de fall då en anställd uppbär lön under sjukdom eller under tid då han idkar studier som väntas bli till nytta i hans fortsatta arbete. Hinder mot införsel möter uppenbarligen icke i dessa fall.

Vad särskilt angår tantiem och andel i vinst må påpekas, att här ej åsyftas t. ex. aktieutdelning utan endast ersättning för arbetsinsats av arbetstagare eller den som skall anses likställd med arbetstagare.

[59] Jfr däremot betr. äldre förhållanden SvJT 1934 rf s. 36.

Enligt förslaget skall införsel vidare kunna meddelas i vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Tydligt är, att dylikt vederlag kan utgå i form av vanlig avlöning t. ex. åt en journalist, tecknare eller fotograf som i denna sin egenskap är anställd vid en tidning; den till honom utgående ersättningen är då avlöning även om den skulle vara satt i viss relation till arbetsprodukten.[60] I praxis har även förekommit, att införsel anordnats när författare varit på annat sätt knuten till ett företag och medverkat med sådan regelbundenhet att han kunnat anses jämställd med arbetstagare.[61] I förslaget är tydligt utsagt, att införsel må äga rum när vederbörandes arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares. När förslaget särskilt nämner vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt, syftas på andra situationer, där gäldenären icke intager ställning av arbetstagare eller därmed jämställd.

Utmärkande för de intäkter som här åsyftas är, att de framstår som vederlag för utnyttjande av rätten till en immateriell tillgång, ett verk av andligt skapande eller vad därmed kan jämställas. Utnyttjandet kan ske genom mångfaldigande och spridning av verket, genom dess framförande eller på annat därmed jämförligt sätt. Upphovsmannen kan ha behållit en viss förfoganderätt över verket, såsom när en författare slutit förlagskontrakt beträffande blott en första upplaga, men han kan också ha avhänt sig förfoganderätten i dess helhet. I båda fallen framstår den utgående betalningen såsom vederlag för utnyttjandet av rätten till själva den immateriella tillgången, icke endast av det exemplar vari verket förkroppsligats. Förslaget avser icke att i förevarande hänseende gå därutöver och inbegripa alla fall, då någon har att fordra vederlag för konstnärligt verk eller dylikt. Sålunda omfattar förslaget t. ex. icke det fallet att en konstnär har att fordra ersättning för en tavla eller skulptur som han sålt. I detta fall förvärvar köparen icke någon befogenhet att genom mångfaldigande eller på annat därmed jämförligt sätt utnyttja rätten till den i tavlan eller skulpturen fixerade skapelsen utan enbart den materiella produkten. Ur de synpunkter som här har intresse skiljer sig fordran på betalning i dessa fall icke från fordran som en hantverkare förvärvar genom försäljning av produkter till allmänheten eller andra kundfordringar.

Den immateriella tillgången förutsätts enligt förslaget vara ett litterärt eller konstnärligt verk eller något som kan jämställas därmed. I första hand åsyftas verk som är föremål för upphovsrätt enligt lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Nämnda lag inrymmer jämväl stadganden om vissa upphovsrätten närstående rättigheter, och även dessa omfattas i princip av förslaget. Särskilt må nämnas utövande konstnärs

[60] Jfr »Vem är arbetstagare?», vägledning utfärdad av riksförsäkringsverket i november 1963, s. 7.

[61] Se NJA 1958 s. 254; jfr också Eilard, Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 261 f.

rätt att bestämma om hans framförande av ett verk skall få upptagas på grammofonskiva, film eller annan dylik anordning och om ett sålunda upptaget framförande skall få överföras från en anordning till en annan. Om t. ex. en sångare har medverkat vid en inspelning av en grammofonskiva och har att fordra ersättning av fabrikanten för försålda exemplar härav, blir det enligt förslaget möjligt att anordna införsel i ersättningen. Under uttrycket »eller annat dylikt» inryms även i övrigt sådant som framstår som jämförligt med ett litterärt eller konstnärligt verk. Fotografisk bild må nämnas som exempel härpå. Däremot avser uttrycket icke att omfatta vederlag för utnyttjande av en patenterad uppfinning. Utgår vederlaget i detta fall i form av royalty, kan enligt vad nedan sägs möjligheten att tillämpa införsel i periodisk förmån användas. I övriga fall synes något egentligt behov av att kunna anordna införsel i dylikt vederlag icke förekomma.

Införselmöjligheten kan få praktisk betydelse t. ex. i fråga om de ersättningar som tonsättare och författare plägar uppbära från STIM för offentligt utförande av deras verk eller mekaniskt mångfaldigande av verken på grammofonskiva, film eller liknande anordning. Den rättsliga bakgrunden härtill är, att upphovsmännen på STIM överlåtit rätten att utnyttja verken på angivet sätt, varefter STIM i sin tur mot ersättning lämnar tillstånd för radiotjänst, konsertarrangörer, teatrar, restauranger, grammofonskivsfabrikanter och andra dylika företagare att utnyttja verken. De av STIM uppburna ersättningsbeloppen fördelas (efter avdrag för STIMs omkostnader och viss avsättning till fonder) mellan de olika upphovsmännen. Ersättningen för offentligt utförande i Sverige brukar utbetalas en gång om året i efterskott. För utförande i annat land och för mekaniskt mångfaldigande kan ifrågakomma flera utbetalningar per år. Förskottsutbetalningar förekommer i viss utsträckning.

Bland de ersättningar i övrigt som enligt förslaget blir föremål för införsel må särskilt nämnas honorar som författare uppbär från bokförlag. Honoraren utgår ofta i form av dels ett engångsbelopp, som utbetalas när författaren avlämnat tryckfärdigt manuskript, och dels royalty på försålda exemplar utöver visst antal som anses ersatta genom engångsbeloppet. För eventuella ytterligare upplagor utöver den första brukar ersättningen utgå endast i form av royalty. Royalty utbetalas i regel årsvis i efterskott. Förskott lämnas emellertid ej sällan på honoraren.

Ytterligare en form av ersättning, som enligt vad beredningen nämnt kan bli praktisk i detta sammanhang, är författarpenning enligt kungörelsen den 23 november 1962 angående Sveriges författarfond. Författarpenningen utgår av statsmedel såsom ersättning till upphovsmän till litterära verk för användning av verken genom bibliotek. Även fotograf kan få författarpenning, nämligen för användning av litterärt verk som till väsentlig del består av fotografier. Ersättningen utbetalas årsvis i efterskott och grundas på en stickprovsmässig beräkning av antalet hemlån och referensexemplar

av verket. Biblioteksutlåningen framstår som ett sätt att göra verken tillgängliga för allmänheten och innefattar i princip en utövning av upphovsmannens rätt, ehuru lagstiftaren av praktiska skäl valt att lösa ersättningsfrågan i administrativ ordning.[62] Författarpenningen bör därför i förevarande sammanhang kunna räknas som vederlag för utnyttjande av rätten till litterärt verk.

Beredningen vill här påpeka, att förbud mot utmätning i vissa fall av sådant vederlag som avses med förslaget stadgats i 47 § upphovsrättslagen, i vad där hänvisas till 42 § samma lag. Utövande konstnärs rätt att erhålla ersättning, när upptagning av hans framförande används vid ljudradio- eller televisionsutsändning, får sålunda icke tagas i mät hos konstnären själv eller någon, till vilken rätten övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente. Enligt 9 § i den nyssnämnda kungörelsen den 23 november 1962 kan ej heller rätt till författarpenning, som icke är tillgänglig för lyftning, överlåtas och den får därför icke tagas i mät för gäld. Utmätningsförbuden torde väsentligen uppbäras av en strävan att förebygga att rättigheter, som ännu har ett mer eller mindre ovisst innehåll, tages i anspråk och eventuellt försäljs.[63] Någon anledning att fördenskull förbjuda införsel i dessa fall föreligger icke. Beredningen har ej funnit erforderligt att i lagtexten särskilt utsäga, att införsel må äga rum även om hinder skulle möta mot utmätning av ersättningen.

Rätt till litterärt eller konstnärligt verk e. d. kan tillkomma även annan än upphovsmannen själv. Efter dennes död går rätten över på hans efterkommande enligt vanliga regler om giftorätt, arv och testamente. Han kan också under sin livstid ha avhänt sig förfoganderätten över verket. Den som i det ena eller andra fallet förvärvat rätten till verket kan göra den fruktbärande på här förut angivet sätt. I allmänhet torde han också äga uppbära vederlag som utgår för tidigare gjorda upplåtelser. Det kan dock tänkas, att vederlaget för en sådan upplåtelse tillkommer annan än den som förvärvat rätten till verket. Förslaget gör icke något undantag för det fallet att vederlaget tillkommer annan än upphovsmannen. Det föreligger snarast mindre skäl att väja för införsel, när rätten till verket övergått till annan än upphovsmannen.

Vederlaget kan, vare sig det tillkommer upphovsmannen själv eller annan, i särskilda fall utgå under sådana former att det blir att betrakta som pension, livränta eller annan periodisk förmån. Något behov att särhålla dessa fall uppkommer i allmänhet icke, eftersom förslaget medger införsel i pension m. m. enligt samma regler som gäller vid införsel i vederlag (se 13 §).

En förutsättning för att införsel skall kunna meddelas bör givetvis vara, att gäldenären på grund av avtal eller eljest har en, låt vara kanske ännu

[62] Jfr NJA II 1961 s. 181 ff.
[63] Jfr beträffande författarpenning prop. 133/1954 s. 35 och 45.

blott villkorlig fordran på vederlag från viss förläggare eller annan. Det kan sålunda, för att välja ett exempel från ett område där problemet gör sig särskilt gällande, icke anses tillfyllest, att gäldenären sannolikt kommer att få en bok utgiven på visst förlag, utan förlagskontrakt måste vara ingånget. Införsel kan då meddelas i ersättning som gäldenären har att fordra för den boken, vare sig förutsättningarna för vederlagets utgående — framläggande av manuskript eller försäljning av exemplar — redan uppfyllts eller icke. Hinder bör icke möta mot att låta beslutet omfatta även ersättning för eventuella framtida upplagor av boken. En viss varsamhet är dock här på sin plats, särskilt om förlagskontraktet icke omfattar mera än en första upplaga. Om en författare är relativt fast knuten till ett förlag, i det att detta redan utgivit verk av honom och kan väntas framdeles utgiva nya verk, bör det vara möjligt att låta beslutet om införsel omfatta all den ersättning som författaren på grund av redan ingångna eller framdeles tillkommande förlagskontrakt har att uppbära från förlaget. Det är av vikt, att införselbeslutet klart angiver vad det skall avse: ersättningen för visst eller vissa bestämda verk eller för alla de verk förlaget utger av författaren. Om detta icke beaktas, kan svårigheter uppkomma i fall det framdeles skulle bli aktuellt att utmäta vederlaget för visst verk. Även för att förläggaren skall kunna fullgöra sina skyldigheter i anledning av införselbeslutet är det givetvis av vikt, att dess innehåll preciseras. Vad särskilt angår vederlag som utgår från STIM kan det av praktiska skäl icke komma i fråga att begränsa införseln till ersättning som härflyter från framförandet av visst eller vissa bestämda verk. Enligt vad beredningen inhämtat är det nämligen icke tekniskt möjligt för STIM att utan oskälig kostnad och besvär uppdela inflytande ersättning på olika verk. Även den ersättning som kan komma att utgå för eventuellt framdeles skapade verk (t. ex. en ny schlager) bör därför inbegripas. Något hinder möter däremot icke att taga i anspråk endast vederlaget för viss form av utnyttjandet, för vilket ersättningen utbetalas särskilt, såsom för offentligt framförande i Sverige, mekaniskt mångfaldigande o. s. v. Utmätningsmannen bör i denna del förfara efter vad lämpligheten bjuder i det särskilda fallet. Även när det gäller författarpenning talar praktiska skäl för att införseln icke begränsas till ersättningen för visst eller vissa verk utan får omfatta författarpenningen i dess helhet.

Såsom föremål för införsel nämner förslaget slutligen också pension, livränta eller annan periodisk förmån. Gällande lag medger under motsvarande punkt endast införsel i pension eller livränta. Då förslaget medtager »annan periodisk förmån», är detta alltså en nyhet.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att det ej är så klart vad som enligt gällande lag skall anses som pension eller livränta. Om, såsom beredningen föreslår, införsel skall kunna erhållas även i »annan periodisk förmån», kommer emellertid frågan, vad som skall förstås med pension el-

ler livränta, att i allt väsentligt mista sin betydelse för införsellagens del. Gränsdragningen får emellertid betydelse i samband med utmätning. Lagberedningen återkommer härtill vid behandlingen av de föreslagna ändringarna i UL.

Som exempel på »annan periodisk förmån» kan nämnas det fallet att andel i ett företags vinst skall utgå till någon som sålt företaget till annan. Ett annat exempel är royalty, som en uppfinnare betingat sig vid upplåtelse av rätt att utnyttja uppfinningen. Beredningen har ansett det praktiskt lämpligt, att införsel kan anordnas i dylika intäkter. I allmänhet kan visserligen rätten till intäkten åtkommas genom utmätning men det utesluter icke, att också införsel kan ha en funktion att fylla. För uttagande av underhållsbidrag är införsel en lämpligare och smidigare exekutionsform än utmätning. Ur gäldenärens synpunkt är införsel i regel att föredraga, enär någon risk för realisationsförlust här icke uppkommer och det vid införsel är möjligt att tillgodose gäldenärens behov av att få undantaga erforderliga medel för sitt uppehälle i helt annan utsträckning än som kan ske vid utmätning av själva rättigheten till en periodiskt förfallande förmån. Betydelsen av det sagda framträder särskilt, om man beaktar de införselbara fordringarnas, särskilt skatternas och böternas, stora frekvens i det praktiska rättslivet.

Alltför stora krav på förmånens periodicitet bör icke uppställas. Det bör vara tillfyllest, att den utgår i några successivt förfallande poster som ägnar sig för införsel.

Det har liksom i fråga om konstnärliga och litterära verk m. m. icke ansetts erforderligt att, såsom nu är fallet i 19 § av gällande InfL, uttryckligen angiva, att införsel är möjlig även om rätten till den förmån varom här är fråga (pension, livränta eller annan periodisk förmån) är undantagen från utmätning för gäld. I sin ursprungliga lydelse nämnde paragrafen endast utmätningsförbud som följde av lag eller Konungens förordnande. Den frågan stod sålunda öppen, huruvida förbud mot utmätning utgjorde hinder mot införsel när det vilade på annan grund. I praxis ansågs hinder icke möta mot införsel i testamentarisk avkomsträtt, vilken på grund av föreskrift i testamentet icke kunde överlåtas.[64] Förbud enbart mot utmätning som uppställts i dylik enskild handling torde ej tillmätas rättslig verkan. Med hänsyn till införselinstitutets syfte och utformning, särskilt till att någon realisation av rättigheten såsom sådan icke ifrågakommer utan endast innehållande av del av de belopp som utgår, kan de skäl som uppbär ett utmätningsförbud icke göra sig gällande med tillnärmelsevis samma styrka när fråga är om införsel. Enligt beredningens mening bör det även utan uttryckligt stadgande vara klart, att införsel icke hindras av ett lagstadgat förbud mot utmätning av rättigheten eller av ett i enskild handling upptaget förbud mot överlåtelse därav. Ett till äventyrs i testamente eller annan enskild handling uppställt förbud som direkt riktar sig mot införsel

[64] Se NJA 1949 s. 819 och 1954 not C 38.

torde lika litet som ett i sådan handling upptaget förbud enbart mot utmätning kunna tillmätas rättslig verkan.[65]

Enligt stadgande i 1 § tredje stycket skall, vid införsel för fordringar som avses i 2 § a) och b) i den föreslagna lagen, med livränta likställas sjukpenning och annan dagersättning, som utgår på grund av sjukdom eller olycksfall eller av annan sådan anledning. Stadgandet har hämtats från 19 och 21 §§ InfL i deras lydelse enligt lagändringen år 1963 och beredningen får i denna del hänvisa till förarbetena därtill.[66] Införselmöjligheten är begränsad till vanliga underhållskrav och sådana kommunala fordringar för meddelat socialstöd som förut nämnts.

I sista stycket av förevarande paragraf har upptagits stadgande, att lagen icke är tillämplig när gäldenären är dödsbo eller annan juridisk person. InfL innehåller icke någon bestämmelse om vad som skall gälla i sådant fall. Avfattningen av åtskilliga paragrafer i lagen tyder på att man endast haft i tankarna fall när gäldenären är fysisk person. Frågan om införsel mot juridisk person har knappast haft aktualitet, eftersom införsel enligt gällande lag får ske endast i arbetslön, pension och livränta. Enligt förslaget skall införsel kunna äga rum i bl. a. royalty och periodiskt utgående vederlag för en försåld rörelse. Sådan inkomst kan givetvis uppbäras även av juridisk person. Man får också räkna med möjligheten av att juridisk person uppbär vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Eftersom bolag och annan juridisk person kan häfta för fordran, vilken i och för sig är av beskaffenhet att kunna uttagas genom införsel, såsom skatt eller vite (jfr också 10 § tredje stycket i förslaget), har beredningen ansett, att frågan om möjligheten att anordna införsel i dylikt fall icke bör lämnas öppen.

Något större behov att kunna ingripa med införsel mot en juridisk person torde icke finnas. Den rätt till periodiska förmåner som kan tillkomma juridisk person kan ju regelmässigt tagas i mät. Användning av införsel mot juridisk person skulle för övrigt medföra komplikationer i olika hänseenden. Det är bl. a. svårt att tänka sig, att man skulle låta skatt och viten genom införsel gå före lönekrav från dem som är anställda i den juridiska personens tjänst. Mot dödsbo skulle man dock möjligen kunna tänka sig, att införsel i vissa fall kunde få äga rum. Beredningen befarar emellertid, att missförstånd lätt skulle uppstå, eftersom de periodiska förmåner som i allmänhet utgår i anledning av dödsfall — t. ex. livränta o. d. — regelmässigt icke tillkommer dödsboet utan den dödes efterlevande personligen. Överhuvud passar ej införselförfarandet så väl för de fall, då gäldenären är juridisk person. Beredningen har därför stannat för att införsel ej i något fall bör få förekomma, när gäldenären är dödsbo eller annan juridisk per-

[65] Jfr Hassler s. 332.
[66] Se Utsökningsrätt I s. 139 ff och prop. 52/1963 s. 180 ff.

son. I fall som avses i 10 § tredje stycket, enligt vilket införsel kan äga rum hos arbetsgivaren i händelse av försummelse från hans sida, är givetvis arbetsgivaren att anse som gäldenär. Om arbetsgivaren är juridisk person, kan alltså införsel icke komma i fråga.

Föreskriver man att införsel icke får rikta sig mot dödsbo, uppkommer frågan, huruvida gäldenärens död skall medföra att pågående införsel omedelbart avbryts eller om införseln må fortgå i inkomst som belöper på tiden före gäldenärens död men förfaller till betalning först därefter. Enligt beredningens mening bör förbudet mot införsel hos dödsbo anses innebära att införsel må ske endast i belopp som belöper på tiden före dödsfallet.

2 §.

I fråga om de fordringar som skall kunna uttagas genom införsel innefattar förslaget, såsom förut framhållits, icke någon större ändring i sak.

I första hand nämns *underhållsbidrag enligt giftermåls- eller föräldrabalken*. Ordalagen är hämtade från 1 § InfL i dess lydelse enligt lagändringen den 17 maj 1963 och beredningen får hänvisa till förarbetena härtill.[1] Det råder för närvarande viss tvekan, hur man skall behandla det fallet att en man, vilken utpekats såsom fader till barn utom äktenskap, frivilligt förbundit sig att bidraga till barnets underhåll för tiden till dess blodundersökning verkställts. Med det förslag som beredningen framlägger om tillägg till 20 kap. FB klargörs, att även sådant bidrag är att anse som underhållsbidrag enligt FB och att införsel kan erhållas även i detta fall. Beredningen får hänvisa till vad som anförs därom i det följande.

Frågan, på vad sätt bidraget skall vara bestämt för att införsel må äga rum, regleras i 4 §. Där stadgas också — i huvudsaklig anslutning till vad som nu gäller — att det för att införsel skall kunna meddelas förutsätts att något bidragsbelopp utestår oguldet när beslut meddelas eller att gäldenären eljest visat försumlighet vid fullgörande av underhållsskyldigheten och anledning finns till antagande att försummelsen kommer att upprepas. Det har icke ansetts erforderligt att särskilt utsäga, att beslut om införsel får avse även framdeles förfallande bidragsbelopp. Att så får ske ligger i sakens natur och framgår dessutom indirekt av 4 § tredje stycket. I begränsad utsträckning förekommer, att underhållsbidrag bestäms att utgå i form av ett engångsbelopp, avsett att täcka behovet för framtiden. Metoden torde i stort sett komma till användning endast då det med hänsyn till den underhållsskyldiges förmögenhetsförhållanden eller andra föreliggande omständigheter får anses klart, att beloppet kommer att betalas. Något behov av

[1] Se Utsökningsrätt I s. 131, jfr s. 44, samt prop. 52/1963 s. 168 f. — När bidragsskyldighet fastställts här i riket med tillämpning av utländsk lag eller verkställighet, enligt vad därom är stadgat, här ifrågakommer på utländskt bidragsdokument, torde införsel kunna äga rum därest fråga är om familjerättsligt underhåll till någon som enligt GB eller FB kunnat tillerkännas sådant underhåll.

införsel för beloppets uttagande torde därför sällan uppkomma. Enligt förslaget möter dock icke hinder att använda införsel även i sådant fall.[2]

Rätten att åtnjuta underhåll torde icke kunna överlåtas, men hinder möter icke att underhållsberättigad överlåter fordran på redan förfallet bidragsbelopp. Sådan fordran kan också övergå enligt reglerna om giftorätt, arv eller testamente. Även eljest kan det inträffa, att fordran på förfallet belopp tillkommer annan än den underhållsberättigade. I 15 § av 1964 års bidragsförskottslag är sålunda stadgat att, i den mån bidragsförskott svarar mot fastställt underhållsbidrag, den barnavårdsnämnd som utgivit förskottet inträder på vederbörande kommuns vägnar i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige.[3] Om fadern till ett barn utom äktenskap försummat sin bidragsplikt och modern-vårdnadshavaren nödgats förskjuta motsvarande belopp för att barnets underhåll icke skall bli eftersatt, får hon likaledes anses inträda i barnets rätt gentemot fadern.[4] Motsvarande torde gälla i andra fall, då två eller flera är underhållsskyldiga och en av dem nödgats erlägga bidrag som det ålegat annan att utgiva. Även i vissa andra situationer lärer fordringen övergå på den som nödgats förskjuta beloppet.

Huruvida den som på ett eller annat sätt inträtt i den underhållsberättigades rätt till förfallet bidragsbelopp också har möjlighet att använda införsel för uttagande av fordringen, är icke utsagt i InfL. Det har ansetts ligga i sakens natur, att barnavårdsnämnd som utgivit bidragsförskott kan för sin regressfordran använda samma tvångsmedel som stått barnet till buds, alltså även införsel.[5] Man utgår tydligen också i praxis från att nämnden därvid kan utan vidare begagna barnets exekutionstitel. Den omständigheten, att införsel i viss utsträckning medgives för uttagande av bidrag för förfluten tid, innebär i sak att införsel faktiskt används för regresskrav i ganska stor omfattning. När det gäller underhåll till barn, torde nämligen det normala vara, att bidrag för förfluten tid icke slutligen tillkommer barnet utan annan som förskjutit beloppet. Frågan blir sällan ställd på sin spets. I regel är det vårdnadshavaren som förskjutit beloppet och denne är, om vårdnaden fortfar och icke överflyttats på annan, i denna sin egenskap behörig att påkalla införsel. Hur inflytande belopp disponeras, kommer icke utmätningsmannen vid. Om vårdnaden däremot upphört eller överflyttats på annan, är mera ovisst hur det skall förfaras.[6]

Förslaget upptager icke någon bestämmelse, som reglerar i vad mån annan än den underhållsberättigade eller dennes företrädare kan påkalla in-

[2] Enligt gällande lag kan införsel icke ske för ränta på underhållsbidrag, jfr NJA II 1917 s. 537. Förslaget avser icke att göra någon ändring häri.

[3] En bestämmelse av huvudsakligen samma innehåll fanns i 15 § av 1943 års bidragsförskottslag och i 17 § av 1937 års lag.

[4] Se Walin, Föräldrabalken s. 115 och i SvJT 1942 s. 497 ff.

[5] Se prop. 276/1937 s. 147 och NJA 1940 s. 10.

[6] Se prop. 52/1963 s. 33 ff och s. 178.

försel. Att reglera frågan i lag skulle, med hänsyn till de olika situationer som i så fall måste beaktas, bli en ganska komplicerad uppgift. Några olägenheter av att lagen lämnar frågan öppen torde i belysning av hittills gjorda erfarenheter icke behöva befaras, om det ändå kan klargöras hur man skall förfara i de fall som man i praktiken har att räkna med.

Beredningen utgår för sin del från att, med hänsyn till lagstiftningens grunder, rätt till införsel — frånsett barnavårdsnämnds krav — icke kan tillkomma andra än sådana som står i särskild ställning till gäldenären. Vanlig överlåtelse av fordringen, i den mån sådan kan ske, bör icke i och för sig vara tillfyllest för att jämväl rätt till införsel skall föreligga. Däremot bör införsel kunna ske, när ett barns vårdnadshavare nödgats förskjuta underhåll och därmed inträtt i barnets rätt till underhåll för förfluten tid. Vårdnadshavaren har i en dylik situation i sak lika starka skäl att åberopa som när make eller frånskild make kräver underhåll för egen del som avser förfluten tid. Som vårdnadshavarens rätt grundas på succession i barnets rätt är den exekutionstitel som tillkommer barnet (dom, beslut eller förbindelse) utan vidare användbar i förhållande till den underhållspliktige även för nu ifrågavarande krav. Detta lärer vara självfallet, om barnet avlider och införsel är aktuell för uttagande av belopp som belöper på tiden före dödsfallet. Detsamma bör emellertid i princip gälla även när byte av vårdnadshavare skett. Så långt avträdande och tillträdande vårdnadshavare är ense uppstår ej heller då några svårigheter i fråga om möjligheten för den avträdande att begagna exekutionstiteln för uttagande av sitt regresskrav. I händelse av tvist dem emellan lärer tillträdande vårdnadshavare regelmässigt vara den som får begagna exekutionstiteln. Han måste ju kunna tillse att barnet utfår sitt löpande underhåll (jfr nedan). Det är emellertid avträdande vårdnadshavaren obetaget att kräva den nya vårdnadshavaren på gottgörelse för vad den avträdande förskjutit. Man kan emellertid också tänka sig att införseln visserligen får fortgå men att inflytande belopp — i vad det skall gå till betalning av bidrag för tiden före bytet av vårdnadshavare — i avbidan på att tvisten slites får kvarligga hos utmätningsmannen eller deponeras enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, om den avträdande vårdnadshavaren visat goda skäl för sin rätt och han riskerar rättsförlust om beloppet utbetalas till den nya vårdnadshavaren. Undantagsvis kan det ju vara fråga om ett större belopp som man lyckats uttaga ur en ackordsersättning e. l.

Om införsel redan pågår när byte sker av vårdnadshavare, torde nya vårdnadshavaren regelmässigt anmäla förhållandet för utmätningsmannen så snart han får vetskap därom. Denne torde i sådant fall kunna utgå från att underhåll för förfluten tid in dubio bör redovisas till den avträdande vårdnadshavaren. Om nya vårdnadshavaren gör anspråk även på belopp för förfluten tid, får frågan om medlens utbetalning prövas enligt vad nyss sagts.

Givet är, att avträdande vårdnadshavares regresskrav ej får leda till minskning av barnets möjlighet att utfå löpande underhållsbidrag. Såsom framhålles vid behandlingen av 8 § i det följande, skall därför fordran på löpande bidrag ha företräde vid fördelningen av vad som influtit genom införseln.[7]

Andra fall av regressrätt för den som på familjerättslig grund är underhållsskyldig och förskotterat mer än han varit skyldig till är så sällsynta, att beredningen ej anser sig behöva närmare ingå på dem. Det torde i praktiken knappast föreligga några frekventa typsituationer som här påkallar särskild uppmärksamhet. I princip torde de fall som möjligen undantagsvis kan uppkomma få bedömas enligt de grunder som nyss angivits beträffande växling av vårdnadshavare.

Införsel skall vidare kunna ske för uttagande av *bidrag, som tillkommer kommun, för omhändertaget barn enligt barnavårdslagen eller till hjälptagares försörjning enligt lagen om socialhjälp.* Stadgandet — som kompletteras av bestämmelsen i 5 § första stycket att det skall vara fråga om bidrag som belöper på tiden efter det bidragsskyldigheten fastställts — överensstämmer i sak med 20 § InfL. De bidrag som åsyftas är de som nämns i 74 § barnavårdslagen och 40 § socialhjälpslagen. När barn, som ej fyllt sexton år, omhändertagits för samhällsvård, är föräldrarna enligt 72 § andra stycket barnavårdslagen i princip skyldiga att ersätta kommunen kostnaden härför. Enligt 74 § bör ersättningen i regel bestämmas att utgå såsom bidrag på lämpliga tider så länge omhändertagandet består. I socialhjälpslagen stadgas i 35 § om skyldighet för make att utgiva ersättning för s. k. obligatorisk socialhjälp som lämnats andra maken och i 36 § om ersättningsskyldighet för föräldrar, när dylik hjälp lämnats barn under sexton års ålder. Finnes hjälpbehovet vara stadigvarande, kan enligt 40 § den ersättningsskyldige i dessa fall åläggas att, så länge hjälpbehovet fortfar, på lämpliga tider till kommunen utgiva skäligt bidrag till hjälptagarens försörjning. Enligt förslaget blir det, liksom för närvarande, möjligt att använda införsel för uttagande av dylikt bidrag i vad det belöper på tiden efter det att ersättningen bestämts. — Det må tilläggas, att förevarande punkt icke omfattar det praktiskt viktiga fallet att barnavårdsnämnd återkräver utgivet bidragsförskott av den underhållsskyldige. Enligt 15 § bidragsförskottslagen inträder barnavårdsnämnden på vederbörande kommuns vägnar i barnets rätt mot den underhållsskyldige.[8] Vad nämnden utkräver är alltså en fordran på familjerättsligt underhållsbidrag, och verkställigheten sker enligt reglerna för indrivning av dylik fordran. Såvitt rör införsel, blir därför punkt a) i förevarande paragraf tillämplig.

[7] Därest barnavårdsman omhänderhar indrivningen, ankommer det på honom att fördela inflytande belopp mellan tidigare och ny vårdnadshavare efter vad han finner grundat. I händelse av tvist får han naturligtvis iakttaga försiktighet och söka förlika parterna.

[8] Jfr not 3 ovan.

Bland fordringar som skall kunna uttagas genom införsel nämner förslaget därnäst *skatter och allmänna avgifter* i fall som Konungen med riksdagen bestämmer. InfL upptager stadganden härom i 21 och 21 a §§. Huvudregeln återfinns i 21 §, som medger införsel för uttagande av oguldna debiterade utskylder eller allmänna avgifter jämte stadgad restavgift. I 21 a § stadgas om införsel för kronans fordran å belopp, som innehållits genom skatteavdrag enligt UppbF eller på grund av införsel enligt 21 § och som icke erlagts i föreskriven tid och ordning, ävensom å restavgift.

Förarbetena till 21 § anger, att stadgandet avser att omfatta »icke allenast egentliga skatter av varje slag utan jämväl allmänna avgifter såsom församlingsavgifter till prästerskapet, pensionsavgifter».[9] Frågan om stadgandets räckvidd har endast i mycket begränsad utsträckning blivit föremål för prövning i högre instans[10] och på åtskilliga punkter råder oklarhet.

Med utskylder eller skatter torde vanligen förstås bidrag som den enskilde har att erlägga till det allmännas utgifter utan att härför erhålla någon individuell motprestation.[11] Uttrycket »allmän avgift» är av mera obestämt innehåll.[12] I förevarande sammanhang har det ansetts betyda avgift till staten eller kommun (eller annat offentligrättsligt subjekt), som den enskilde på grund av en given författningsbestämmelse har att erlägga för en särskild förmån eller prestation.[13] Avgifter till enskilda kassor och inrättningar anses därför icke kunna uttagas genom införsel, även om de indrivs i samma ordning som skatt. Ej heller anses alla avgifter till staten vara »allmänna», så t. ex. icke annuiteter på odlings- eller avdikningslån eller på förskott för avlösning av frälseränta. Expeditionslösen anses däremot som en allmän avgift, även om den tillfaller vederbörande tjänsteman.

I litteraturen har stor vikt fästs vid att 21 § InfL förutsätter att utskylderna skall vara »debiterade». Man har menat, att t. ex. arvs- och gåvoskatt — liksom tidigare nöjesskatt — icke kan uttagas genom införsel därför att sådan skatt icke blir föremål för debitering i egentlig mening.[14] Vidare har man — och detta gäller även i fråga om allmänna avgifter — velat tillägga betydelse åt ordalydelsen av den särskilda författning, varå indrivningen grundas.[15] UppbF förutsätter i 59 § uttryckligen, att införsel får användas vid indrivning av skatter och avgifter som där avses (»i den utsträckning

[9] NJA II 1918 s. 902.

[10] Se NJA 1944 not B 19, utförligare redovisat i SvJT 1944 rf s. 6 (införsel medgiven för omsättningsskatt) samt SvJT 1962 rf s. 78 (införsel medgiven för automobilskatt); jfr också Eilard, Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 158 (utslag 10/6 1958 av Göta hovrätt, vari införsel medgavs för arbetsgivaravgift till riksförsäkringsanstalten enligt förordningen den 4/6 1954 om uppbörd av vissa försäkringsavgifter enligt lagen om yrkesskadeförsäkring etc.).

[11] Jfr Eberstein, Om skatt till stat och kommun s. 5 f; Eilard, Exekution i lön s. 201, och Lundberg s. 180.

[12] Jfr Eberstein a. a. s. 6 och E. G. Westman i FT 1962 s. 176 ff.

[13] Jfr här och till det följande Eilard, Exekution i lön s. 201 ff, Lundberg s. 180 f, Hassler s. 328 samt Alexanderson s. 135 f.

[14] Se Eilard, Exekution i lön s. 213 ff, och Lundberg s. 180.

[15] Se här och till det följande Eilard, Exekution i lön s. 210 ff, och Lundberg s. 180 f.

detta är medgivet»). Skatter och avgifter, som avses med nämnda stadgande eller som på grund av direkt hänvisning i annan författning skall indrivas i samma ordning, får alltså uttagas genom införsel i den mån 21 § InfL det medger. I vissa fall grundas emellertid indrivningen på stadganden som icke hänvisar till UppbF utan endast utsäger, att förfallet belopp omedelbart får uttagas genom »utmätning». Som exempel må nämnas 28 § förordningen den 3 april 1959 om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Om författningen, såsom i sistnämnda fall, tillkommit efter år 1918 då skatteinförsel infördes, har man i ordalydelsen velat inläsa en anvisning om att endast utmätning och alltså icke införsel får användas. Vid tolkningen av äldre författningar har man däremot ansett sig ha större frihet.[16]

Riktigheten av denna tolkning kan starkt ifrågasättas. Ordet »debiterade» infogades i 21 § InfL år 1946 i samband med genomförandet av den år 1945 beslutade källskattereformen. Syftet med tillägget torde endast ha varit att utmärka, att 21 § icke omfattar preliminär A-skatt vilken arbetsgivaren utan särskilt föreläggande har att avdraga på lönen.[17] Anledning saknas till antagande, att lagstiftaren velat inlägga någon speciell teknisk betydelse i ordet »debiterade». Att det, för att införsel skall få ske, måste vara vederbörligen konstaterat, med vilket belopp skatten skall utgå, ligger i sakens natur. Ordet »debiterade» torde vara att uppfatta såsom en allenast i förtydligande syfte gjord hänvisning till nämnda förhållande.[18] Beträffande därefter de särskilda indrivningsföreskrifterna må framhållas, att syftet med ifrågavarande uttryck (»att förfallet belopp får omedelbart uttagas genom utmätning») närmast torde ha varit att angiva att beloppet får uttagas utan föregående dom eller utslag och att det ter sig ytterst osannolikt att man tillika avsett att uppställa några begränsningar i fråga om användningen av särskilda exekutionsmedel. Stadgandet i 38 § TK UppbF stöder ett sådant antagande. Enligt detta författningsrum skall sådana avgifter och liknande medel som får utmätas utan föregående dom eller utslag indrivas i den ordning som i UppbF och TK UppbF stadgas för indrivning av skatt; dock får införsel icke beviljas i vidare mån än som följer av gällande bestämmelser om införsel. Med hänvisningen till vad som gäller om införsel torde åsyftas InfL med tillämpningsförfattningar, icke de särskilda bestämmelser som medger omedelbart uttagande av avgifterna i fråga. Stadgandet synes därför förutsätta, att införsel får ske i den mån avgifterna kan hänföras under »utskylder eller allmänna avgifter» i InfLs mening.

Det måste anses angeläget, att klarhet skapas om vilka skatter och av-

[16] En tablå över olika skatter och avgifter med angivande av exekutionsmöjligheten finns intagen i Svenska exekutionsmännens tidning årg. 42, häfte 4 s. 6 f.

[17] Förarbetena i SOU 1945: 27, prop. 261/1946 och L¹U 46/1946 innehåller intet uttalande på denna punkt.

[18] När arbetsgivare underlåtit göra skatteavdrag för preliminär A-skatt och beloppet fastställts till betalning, anses beloppet kunna uttagas genom införsel hos arbetstagaren, ehuru det här icke föreligger en debitering i UppbFs mening; jfr ett i prop. 6/1956 s. 17 återgivet uttalande.

gifter i övrigt som skall kunna uttagas genom införsel. För ändamålet erfordras utförligare bestämmelser än de nuvarande; det torde vara önskvärt, att åtminstone i viss utsträckning göra en direkt uppräkning. Införsellagen är knappast rätta platsen för dylika i detalj gående bestämmelser, som kan förutses ofta behöva ändras för att bevara sin aktualitet. Det är mera praktiskt att införa dem i UppbF och, i den mån införsel anses böra komma i fråga för uttagande även av andra skatter och avgifter än de där nämnda, i de författningar som gäller dessa skatter och avgifter. Beredningen har därför ansett, att i förevarande paragraf endast bör upptagas stadgande om att införsel får ske för uttagande av skatter och allmänna avgifter i de fall som Konungen med riksdagen bestämmer. Regleringen behöver icke ske i en författning av civillags natur, men frågans vikt har ansetts motivera riksdagens medverkan.

Ordet »skatter» är här använt i dess nyss angivna gängse betydelse. Såsom förslaget uppbyggts torde några tolkningsproblem icke behöva uppkomma. Under »allmänna avgifter» bör kunna inrymmas avgifter av alla slag som utgår på offentligrättslig grund. De avgifter som omnämns i 1 § UppbF torde alla kunna anses som »allmänna» (i den mån de icke, såsom skogsvårdsavgiften, bör räknas som skatt) med undantag dock för annuiteter på avdikningslån och på förskott för avlösning av frälseräntor, vilka får anses äga en privaträttslig karaktär. Restavgift bör enligt beredningens mening utan vidare kunna räknas såsom allmän avgift och kräver därför icke särskilt omnämnande i förevarande paragraf. Detsamma gäller om ränta på kvarstående skatt.

Beredningen har ansett sig icke böra närmare ingå på frågan, vilka skatter och allmänna avgifter som skall få uttagas genom införsel, utan förutsätter att spörsmålet blir föremål för särskilt övervägande. För egen del vill beredningen endast förorda, att man härvid iakttager en viss återhållsamhet. Vid sidan av införsel skall enligt beredningens förslag finnas vissa möjligheter att åtkomma avlöning och vad därmed jämställes genom utmätning. Införsel får enligt förslaget prioritet framför utmätning och framstår som en privilegierad exekutionsform. Det förefaller naturligt att medge införsel för sådana skatter och avgifter som normalt uttages genom skatteavdrag enligt UppbF. Införseln får här karaktär av ett fullföljande av uppbördsförfarandet, under i stort sett samma former, för indrivning av vad som av en eller annan anledning icke kunnat uttagas i den första omgången. I övrigt synes det mera tveksamt i vad mån införsel bör få användas. Vad särskilt angår allmän varuskatt och andra indirekta skatter må framhållas, att utrymmet för införsel under alla förhållanden blir mycket begränsat, eftersom de skattskyldiga i regel icke har inkomst av sådant slag att införsel kan äga rum däri. Ofta rör det sig också om så stora belopp att lön eller liknande intäkt icke förslår till betalning av mer än någon ringa del, även om indrivningen utsträcks över lång tid.

Det föreslagna stadgandet är avsett att inrymma även fall, när på grund av särskild föreskrift skatt eller allmän avgift får uttagas hos annan än den skattskyldige själv. Beredningen syftar främst på den situation som regleras i 77 § första stycket UppbF, nämligen när arbetsgivaren verkställt skatteavdrag men försummat att inbetala det innehållna beloppet. Detta får då indrivas hos honom i samma ordning som gäller för indrivning av skatt. Det har ansetts, att 21 § InfL icke medger införsel i ett sådant fall.[19] Ordalydelsen (»häftar någon för oguldna debiterade utskylder — — —») skulle nämligen utmärka att det måste röra sig om löntagarens egna utskylder, icke sådana för vilka han ansvarar i egenskap av arbetsgivare. För att möjliggöra införsel hos arbetsgivaren infogade man år 1956 en särskild bestämmelse härom i InfL, 21 a §, vilken även medger införsel för uttagande av kronans fordran på belopp som arbetsgivare innehållit på grund av beslut om införsel för anställds skatter eller allmänna avgifter men icke inbetalat. Med förslagets avfattning erfordras icke någon särskild föreskrift i förevarande paragraf för att möjliggöra införsel i det fall som avses i 77 § första stycket UppbF. Den situationen att arbetsgivaren på grund av införselbeslut innehållit men underlåtit inbetala belopp till betalning av anställds skatt o. l. har i 10 § av förslaget upptagits till reglering i ett vidare sammanhang och avses alltså icke här.

Slutligen skall införsel, i överensstämmelse med vad som f. n. gäller enligt 22 § InfL, kunna ske för uttagande av *böter och viten*. Stadgandet omfattar böter av alla slag, dagsböter, penningböter och normerade böter, oavsett vilken myndighet som ålagt dem. Numera är det i stort sett endast domstol som dömer till böter.[20] Böter åläggs också i stor omfattning genom strafföreläggande. Enligt 11 § UL äger överexekutor utdöma böter för smädligt skrivsätt i mål som är anhängigt hos honom. Äldre verksinstruktioner medgav i flera fall förvaltningsmyndighet att använda böter såsom disciplinärt straff. Det förekom också eljest, att författningarna tillade sådan myndighet befogenhet att ådöma böter för vissa förseelser. Länsstyrelse kunde exempelvis enligt värnpliktslagen döma till böter för försummad inskrivning, mönstring eller adressanmälan.[21] Numera har dessa instruktioner och författningar ändrats eller upphävts, möjligen med något undantag. De disciplinstraff i form av löneavdrag som åläggs med stöd av 23 § allmänna verksstadgan eller motsvarande föreskrift i instruktionerna för vissa myndigheter torde icke kunna uttagas i annan än där an-

[19] Se prop. 6/1956 s. 8 ff samt Eilard, Exekution i lön s. 214, Lundberg s. 180 och Hassler s. 329.

[20] Även särskild domstol och förvaltningsdomstol kan utdöma böter, i allt fall för rättegångsförseelse, jfr beträffande regeringsrätten RÅ 1952 not Fi 1339 och 1955 not Fi 2064; se ock lagen om försäkringsdomstol 11 § och stadgan för kammarrätten 1/12 1959 22 §.

[21] Tvivel torde icke ha rått om att även dessa och andra av förvaltningsmyndighet ådömda böter kunde uttagas genom införsel, jfr Eilard, Exekution i lön s. 227.

given ordning, och införsel (eller utmätning) blir därför enligt sakens natur icke aktuell. Detsamma gäller om disciplinbot enligt 4 kap. sjömanslagen. Däremot kan införsel i särskilda fall användas för uttagande av disciplinbot som avses i lagen om disciplinstraff för krigsmän (jfr också 32 kap. 6 § BrB). I regel bestäms och uttages sådan bot i form av löneavdrag i särskild ordning. I vissa situationer kan dock i stället uttagas ett motsvarande belopp i pengar, varvid verkställigheten såvitt nu är i fråga sker enligt reglerna för vanligt bötesstraff (se 6 § i lagen).[22]

Vad angår viten har det ansetts ligga i sakens natur, att införsel icke ifrågakommer för uttagande av vite som bestämts genom avtal och alltså närmast har karaktär av skadestånd.[23] Beredningen har icke ansett erforderligt att i lagen särskilt angiva, att dessa viten icke åsyftas här. Övriga viten omfattas däremot alla av förslaget, alltså oavsett om de genom beslut av domstol eller annan myndighet i särskilda fall förelagts viss bestämd person eller om det är fråga om viten som riktar sig mot allmänheten eller en obestämd krets av personer.[24] Det är ovidkommande, om vitet utdömts av domstol eller — såsom ej sällan förekommer — av förvaltningsmyndighet.

Under böter eller viten anses icke kunna inrymmas annan brottspåföljd som innefattar betalningsskyldighet. Införsel kan alltså f. n. icke ske för uttagande av t. ex. straffskatt eller vederlag för förbrutet gods.[25] Förslaget avser icke att åvägabringa någon ändring på denna punkt. Det kan, åtminstone i vissa fall, här röra sig om mycket stora belopp, och beredningen har icke funnit motiverat att de skall kunna uttagas genom införsel.

Enligt nordiska verkställighetslagen den 22 maj 1963 kan på begäran här i riket verkställas dom, som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge och varigenom dömts till böter eller förverkande av egendom eller i brottmål utdömts ersättning för rättegångskostnad. Vad i lagen sägs om böter skall också gälla vite som förelagts part eller annan till fullgörande av skyldighet i rättegång. Verkställigheten sker, såvitt nu är i fråga, enligt svensk lag. Införsel får alltså användas för uttagande av böter och sådana viten som avses i lagen men icke vid verkställigheten av övriga i lagen nämnda påföljder.

[22] Jfr, ang. möjligheten att använda införsel, NJA II 1949 s. 211 och Strahl m. fl., Om påföljder för brott 2 uppl. 1955 s. 258.

[23] Jfr Hassler s. 329, Olivecrona s. 203, Eilard, Exekution i lön s. 227 och Lundberg s. 247.

[24] Jfr 25 kap. 8 § BrB och motiven därtill i prop. 10/1962 C s. 555 ff.

[25] Se ang. straffskatt NJA II 1944 s. 25; jfr i övrigt T. Strömberg, Om konfiskation som brottspåföljd s. 324, Lundberg s. 248 och statsrevisorernas berättelse ang. statsverket till 1945 års riksdag del II s. 181.

3 §.

InfL anger icke, vilken utmätningsman som är behörig att handhava införsel. I motiven till lagen uttalades emellertid, att behörigheten — i överensstämmelse med vad som ansetts gälla om utmätning — torde tillkomma den utmätningsman inom vars tjänsteområde den huvudsakliga verkställigheten, d. v. s. avlöningsbeloppens innehållande, skall äga rum.[1] Denna princip, som i viss mån avspeglas i de i 4 § andra stycket och 9 § andra stycket av lagen upptagna bestämmelserna, har också iakttagits i rättstillämpningen.[2] I allmänhet har därvid innehållandet ansetts ske, där avlöningen utbetalas, och det har alltså varit utmätningsmannen på den orten som handlagt införseln. I större företag är det icke ovanligt, att lönen uträknas och avlöningslistor m. m. upprättas på huvudkontoret eller eljest centralt för visst distrikt. I sådana fall har i utmätningsmännens praxis förekommit en tendens att låta orten där avlöningen uträknas bli avgörande, särskilt om arbetsgivaren icke har någon stadigvarande ekonomisk förvaltning på utbetalningsplatsen. När lön, pension e. d. utbetalas genom posten, torde man allmänt ha ansett det ankomma på utmätningsmannen i avsändningsorten att handhava införseln.

Det har vid flera tillfällen kritiserats, att införseln skall handhavas av utmätningsmannen på utbetalningsorten, och framställningar har gjorts om att behörigheten i stället borde tillerkännas utmätningsmannen i gäldenärens hemort.[3] Därvid har betonats, att utmätningsmannen i utbetalningsorten i allmänhet saknar kännedom om gäldenärens försörjningsbörda och andra omständigheter som är av betydelse för bestämmande av existensminimum och införselbelopp, medan utmätningsmannen i hemorten har sådan personkännedom eller i allt fall kan lättare införskaffa felande uppgifter. Utmätningsmannen i utbetalningsorten har visserligen möjlighet att införskaffa felande uppgifter genom utmätningsmannen där gäldenären bor,[4] men detta innebär en omgång och kan lätt vålla en viss tidsutdräkt som kan vara till olägenhet. Det har också påpekats, att restlängd över skatter och saköreslängd över böter normalt inkommer till utmätningsmannen där gäldenären bor och att det därför är opraktiskt att denne icke kan själv besluta om införsel i fall då gäldenären uppbär lön från annan ort. — Även

[1] Se NJA II 1917 s. 528.

[2] Se SvJT 1924 rf s. 57 och JO 1925 s. 70 ff och 1926 s. 11 f; jfr också JO 1928 s. 213 ff, Alexanderson s. 146, Eilard, Exekution i lön s. 79 f, Hassler s. 47, Lundberg s. 165 f och Olivecrona s. 196.

[3] Skrivelse från Svenska stadsförbundets styrelse till chefen för finansdepartementet 27/5 1942 och KBs i Norrbottens län skrivelse till KMt 7/1 1944. Svenska exekutionsmännens riksförbund har i skrivelse till KMt 3/10 1937 hemställt, att utmätningsmannen i gäldenärens hemort skall, vid begäran om införsel hos annan utmätningsman för uttagande av skatter m. m., ha att bifoga utredning om gäldenärens försörjningsbörda m. m. Se också L¹U 39/1945 s. 10 (uttalande av överståthållarämbetet om nackdelarna av nuvarande system).

[4] Se 6 § DbKInf.

den nuvarande ordningen har dock haft sina förespråkare. I sina svar på den förberedande utredningens rundfrågor uttalade sålunda föreningen Sveriges landsfiskaler och föreningen Sveriges stadsfogdar liksom flera enskilda utmätningsmän, att någon ändring icke var önskvärd. Därvid betonades särskilt, att kontrollen över arbetsgivarna skulle i hög grad försvåras, om införseln skulle handhavas av utmätningsmannen i gäldenärens hemvist, och att det skulle bli betungande för arbetsgivarna, om de måste redovisa till flera utmätningsmän.

Några uttryckliga regler om utmätningsmans lokala kompetens fanns tidigare icke heller i UL. Numera har sådana regler upptagits däri genom lag den 17 maj 1963. De nya bestämmelserna, som grundar sig på beredningens förslag i Utsökningsrätt I,[5] avviker i flera hänseenden från vad som förut ansetts gälla. Utmätning kan alltid sökas, där gäldenären har sitt hemvist d. v. s. där han är bosatt. Utmätning av egendom, som finns på annan ort, kan också sökas, där egendomen är, och utmätning av fordran i penningar får sökas, där den förpliktade är, även om fordringen anses vara lokaliserad till annan ort. Utmätningsman, som upptagit ansökan om utmätning, äger vid behov påkalla biträde av annan utmätningsman. I viss utsträckning är han även berättigad eller pliktig att överlämna målet till den andre. I motiven framhölls, att ändringarna i UL icke avsågs skola inverka på frågan om utmätningsmannens kompetens i mål om införsel. Det förutsattes emellertid, att om införsel söks hos utmätningsmannen i gäldenärens hemvist, denne ej inskränker sig till att avvisa ansökningen utan, om innehållandet skall ske på annan ort, vidarebefordrar målet till behörig utmätningsman.[6] I övrigt fick frågan om utmätningsmans behörighet i införselmål anstå i avbidan på fortsatt utredning.

Till stöd för förslaget, att utmätning alltid borde få sökas hos utmätningsmannen där gäldenärens hemvist är, anförde beredningen bl. a., att det låg nära till hands både för enskilda sökande och för det allmänna i fråga om skatter m. m. att för verkställigheten vända sig till utmätningsmannen i den ort där gäldenären är bosatt. Endast den borgenär som kunde anvisa tillgång på annan ort hade anledning att vända sig till utmätningsmannen i den senare orten. Med hänsyn till utmätningsärendets handläggning var det också naturligt att vända sig till utmätningsmannen i gäldenärens hemort som bl. a. kunde bäst verkställa utredning om gäldenärens beneficium m. m.[7]

Enligt beredningens mening har dessa skäl sin giltighet även när det gäller införsel. När enskild sökande till införsel för underhåll är bosatt på samma ort som den underhållspliktige, bör det sålunda vara praktiskt förmånligt för honom att kunna vända sig till utmätningsmannen på platsen.

[5] Jfr prop. 52/1963 s. 81—87.
[6] Se Utsökningsrätt I s. 70.
[7] Se Utsökningsrätt I s. 57.

Och även om den underhållsberättigade bor på annan ort faller det sig naturligt, att han vänder sig till utmätningsmannen där den underhållsskyldige bor, i synnerhet om han ej vet hos vem denne för tillfället har arbete. Det förut berörda förhållandet, att restlängd över skatter och saköreslängd över böter normalt inkommer till utmätningsmannen där gäldenären bor, talar också för att denne bör vara behörig att upptaga frågan om införsel. Självfallet är det vidare ett starkt önskemål, att samma huvudregel får gälla för utmätningsmannens behörighet när fråga är om införsel som när det gäller utmätning. Ansökan bör rutinmässigt kunna göras hos samma utmätningsman. Det kan ju också ifrågakomma att efter omständigheterna använda antingen införsel eller utmätning hos gäldenären.

För gäldenären torde det regelmässigt vara till fördel att ärendet handläggs av utmätningsmannen där han bor, även om det kan tänkas att gäldenären skulle kunna ha svårigheter att på arbetsdagar personligen uppsöka utmätningsmannen i hemorten.

De nya bestämmelserna angående utmätningsmans behörighet i fråga om utmätning åsyftar som nyss antytts bl. a. att främja utredningen om gäldenärens beneficium. Samma synpunkt gör sig gällande i fråga om införsel. Det nuvarande systemet har lett till att beslut om införsel i viss utsträckning fattas utan att utmätningsmannen verkställt erforderlig utredning i fråga om gäldenärens behov. Det har i stället fått ankomma på denne att begära jämkning när införseln är för betungande. Detta sammanhänger med att i såväl enskilda företag som statliga verk successivt sker en rationalisering av utbetalningen som leder till stark centralisering. I allt större utsträckning betalas lönerna över posten eller till bank. På motsvarande sätt utbetalas pensioner från centrala organ. Härav följer, att införselmål i stort antal hopas hos utmätningsmännen i de centralorter från vilka betalningen utgår. Ur gäldenärens synpunkt måste behandlingen av dessa mål bli lidande.

Utmätningsmannen behöver givetvis även ha kontakt med arbetsgivaren. Denna kontakt sker i regel per post men i någon utsträckning även per telefon. För utmätningsmannen torde det knappast vara förenat med någon olägenhet, om han får vända sig till kontor eller expedition på annan plats. Däremot kan det vara en fördel, att utmätningsmannen på utbetalningsorten kan lättare övervaka och snabbare ingripa mot sådana arbetsgivare som ej är helt pålitliga.

För arbetsgivaren är det naturligen bekvämast, om han ej behöver ha att göra med någon annan än utmätningsmannen på den ort där utbetalning av lönen äger rum. Motsvarande gäller pensionsinrättning som skall utbetala pensioner till ett stort antal pensionstagare. Man kan få sända införselmedel till åtskilliga utmätningsmän i olika delar av landet. För närvarande är antalet utmätningsmannadistrikt stort (379). Efter genomförandet av polisreformen och nygestaltning av exekutionsväsendet kommer antalet distrikt

att nedgå till 81.[8] Hur stor betydelse som även efter en sådan reform bör tillmätas invändningen beror på hur utbetalningen tekniskt ordnas. Med de mekaniska hjälpmedel för bokföring och löneutbetalning som numera används vid större företag bör det i allmänhet icke möta nämnvärd svårighet att redovisa införselmedel till mer än en utmätningsman. I den mån det i särskilt fall likväl skulle vara betungande för vederbörande att behöva redovisa till mer än en utmätningsman kan man ordna det så, att utmätningsmannen i gäldenärens hemort får påkalla biträde av utmätningsmannen där utbetalningen sker på det sättet att arbetsgivaren eller pensionsinrättningen redovisar till den senare som i sin tur får översända inkomna belopp till den utmätningsman som handlägger införseln. Detta förfarande kan ej undgå att medföra viss försening och bör därför ej användas utan vägande skäl. I fråga om pensioner som utgår månadsvis och utbetalas någon tid före slutet av månaden torde dock innehållet underhållsbelopp ändå kunna redovisas till den underhållsberättigade omkring månadsskiftet. För det allmännas del kan det ej betyda något nämnvärt, om inkomna belopp slutligt bokförs en eller annan dag senare.

I fråga om utmätning gäller efter de nyssnämnda ändringarna i UL, att ej blott utmätningsmannen där gäldenären bor utan även utmätningsmannen där utmätningsbar egendom finns skall vara behörig att handlägga sådant mål. Beträffande införsel möter vissa betänkligheter mot en sådan alternativ kompetens. Införsel har, i motsats till utmätning, normalt icke karaktär av engångsingripande utan fortgår under en viss tid. För uttagande av underhållsbidrag pågår införsel ofta t. o. m. åtskilliga år i följd. Under tiden kan det bli aktuellt att verkställa införsel även för annan fordran. Det är önskvärt, att olika mål om införsel mot samma gäldenär så långt möjligt ankommer på en och samma utmätningsman.

Starka skäl talar sålunda för att införsel bör handläggas av utmätningsmannen i gäldenärens hemort med möjlighet för denne att, när betalning skall ske från ort utom hans distrikt, erhålla biträde av utmätningsmannen i den orten.

Med hänsyn till frågans stora praktiska betydelse har beredningen lämnat ett antal myndigheter och organisationer tillfälle att yttra sig på ett förberedande stadium. Svar har inkommit från socialstyrelsen, riksrevisionsverket, riksförsäkringsverket, statens pensionsanstalt, delegationen för pensionsutbetalning, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, domänstyrelsen, överståthållarämbetet, som bifogat yttrande från exekutionsdirektören i Stockholm, samt länsstyrelsen i Malmöhus län, som överlämnat ett av Föreningen Malmöhus läns landsfiskaler avgivet yttrande. Vidare har genom Svenska arbetsgivareföreningen inkommit yttranden från 13 företag inom skilda grenar av det enskilda näringslivet. Yttranden har även inkommit från Svenska Personal-Pensionskassan (SPP) och Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister. I det helt övervägande flertalet yttranden vitsordas, att en omläggning av systemet så att redovisning sker till utmätningsmannen i gäldenärens hemort icke skulle medföra någon stör-

[8] Jfr SFS 366/1964.

re olägenhet för arbetsgivaren eller pensionsutbetalaren. Tanken att överflytta handläggningen av införsel till utmätningsmannen i hemorten har därför i allmänhet icke mött någon gensaga. I flera yttranden understryks, att en sådan ändring skulle medföra fördelar även ur utbetalarens synpunkt. Två företag motsätter sig ändring av vad som nu gäller med hänsyn till det merarbete som skulle följa. Delegationen för pensionsutbetalning, till vars yttrande statens pensionsanstalt hänvisar, framhåller likaså, att redovisning till ett flertal utmätningsmän skulle innebära en belastning, och uttalar önskemål om att nuvarande ordning fortfarande skall få tillämpas vid införsel i statlig pensionsförmån. Även i vissa andra yttranden, som dock icke utmynnar i något avstyrkande av det framförda ändringsförslaget, betonas att besväret för arbetsgivaren kommer att öka. Exekutionsdirektören i Stockholm framhåller bl. a., att utmätningsmannen i gäldenärens hemort får svårt att upprätthålla kontakt med arbetsgivaren, och hävdar, att olägenheterna med nuvarande ordning skulle i huvudsak elimineras, om man frångår kravet på att ett införselfritt belopp skall förbehållas gäldenären i varje ärende. Enligt hans mening bör förbehållsbelopp bestämmas blott om gäldenären begär det. Exekutionsdirektören framhåller vidare, att det kan ha sina olägenheter att låta utmätningsmannen anlita annan som biträde. Även riksrevisionsverket tvekar, om en sådan ordning är lämplig med hänsyn till risken för oklarhet i ansvarsförhållandet och till att kontrollen över utmätningsmännens medelsförvaltning kan försvåras. Överståthållarämbetet anser, att det bör prövas om man kan avstå från att bestämma ett införselfritt belopp i varje ärende, och framhåller att forumfrågan kommer i annat läge om en sådan ändring genomförs. Enligt ämbetets mening bör, därest fråga om införsel skall upptagas av utmätningsmannen i gäldenärens hemort, denne ha möjlighet att i särskilda fall överlämna införselärendet till utmätningsmannen i utbetalningsorten.

Den gjorda enqueten bekräftar beredningens antagande, att beaktansvärd olägenhet i allmänhet icke behöver uppkomma för arbetsgivaren eller annan utbetalare om denne skulle nödgas redovisa till flera olika utmätningsmän. I allt fall bör, om möjlighet lämnas att i särskilda fall låta redovisningen ske via utmätningsmannen i utbetalningsorten, något hinder ur utbetalarens synpunkt icke möta mot att överflytta handläggningen av införselärenden till utmätningsmannen i gäldenärens hemort. Vad som i övrigt anförts är enligt beredningens mening icke heller av beskaffenhet att motväga de skäl som talar för en omläggning. Den från vissa håll framförda tanken, att ett införselfritt belopp skall bestämmas först på särskild framställning därom från gäldenären, synes knappast acceptabel. En liknande ordning tillämpas vid skatteuppbörd genom löneavdrag, och erfarenheten därifrån manar icke till efterföljd. De farhågor som uttalats för att anlitandet av annan utmätningsman som biträde skulle medföra oklarhet om ansvarsförhållandet m. m. synes icke heller böra tillmätas någon större betydelse. Vid behov kan närmare föreskrifter härom utfärdas i administrativ ordning.

Beredningen har övervägt, om icke utmätningsmannen i gäldenärens hemort, såsom överståthållarämbetet föreslagit, bör ha möjlighet att i särskilda fall överlämna ärendet till utmätningsmannen i utbetalningsorten och därigenom skilja sig från den fortsatta handläggningen. Metoden skulle kunna komma till användning, när införseln kan beräknas fortgå en längre tid

under i stort sett oförändrade förhållanden. Någon större fördel synes dock knappast förenad härmed, och systemet skulle bli onödigt komplicerat. En sådan lösning kan därför icke förordas.

Beredningen föreslår i enlighet med det anförda, att frågan om införsel skall upptagas av utmätningsmannen där gäldenären är bosatt och att denne, om betalning skall ske från ort utom hans tjänstgöringsområde, skall, när det finnes ändamålsenligt, äga erhålla erforderligt biträde av utmätningsmannen i utbetalningsorten. Har arbetsgivare, pensionsinrättning eller annan som skall göra utbetalningen framställt önskemål om att få redovisa till utmätningsmannen i utbetalningsorten, bör vederbörlig hänsyn tagas därtill. Beredningens förslag innebär emellertid ej allenast att utbetalningen må kunna ske till utmätningsmannen i sistnämnda ort. Om arbetsgivaren eller annan utbetalare försummar sin redovisningsskyldighet, kan utmätningsmannen enligt förslaget även påkalla, att utmätningsmannen i utbetalningsorten verkställer utredning och, om förutsättningar härför föreligger, ingriper med tvångsmedel enligt 10 § tredje stycket i förslaget. Biträde kan givetvis också begäras för införskaffande av upplysningar, delgivning m. m. Om utmätningsmannen i hemorten förordnar att införselmedlen må redovisas till utmätningsmannen i utbetalningsorten, ankommer det på denne att vidarebefordra mottagna medel till den förra utmätningsmannen, som har att kontrollera och bokföra inbetalningarna och i enskilda mål översända medlen till den därtill berättigade.

I samtliga fall då utmätningsmannen i hemorten påkallat biträde är det han som själv behåller ansvaret för införseln. På honom ankommer att i förekommande fall besluta om jämkning eller införselns upphörande liksom att vidtaga nödiga åtgärder, om gäldenären skulle lämna sin anställning. Utmätningsmannen i utbetalningsorten bör självmant vidarebefordra anmälningar och önskemål som framförs till honom. Närmare bestämmelser härom bör meddelas i administrativ ordning. Beredningen vill tillägga, att det övervägts om icke utmätningsman, vilken medverkar som mellanhand, borde kunna översända mottagna medel direkt till borgenären, i allt fall när fråga är om införsel för underhållsbidrag då en viss skyndsamhet är av nöden. Detta skulle dock medföra vissa olägenheter. Bl. a. skulle kontrollen av utmätningsmännens medelsförvaltning avsevärt försvåras. Beredningen har därför icke velat förorda ett sådant system.

Om gäldenären flyttar sedan införsel beviljats, bör införselärendet överflyttas till utmätningsmannen på den nya orten. Detta överensstämmer med principen, att behörighet att handlägga införsel tillkommer utmätningsmannen där gäldenären bor. Närmare bestämmelser om överflyttning av ärendet torde kunna meddelas i administrativ ordning. Härvid måste hänsyn tagas till de praktiska möjligheterna att upprätthålla regeln.

Frågan var gäldenären skall anses bosatt behöver i allmänhet icke vålla någon svårighet. Beredningen kan hänvisa till vad därom anförts i Utsök-

ningsrätt I.[9] Om gäldenären har både sommarbostad och vinterbostad, bör — såsom där framhållits — vinterbostaden vara avgörande. Brukar gäldenären eljest vistas på flera håll, utan att någon viss bostad i och för sig överväger, kan ledning hämtas från kyrkoskrivningen. Helt uteslutet är det icke, att i något undantagsfall två eller flera utmätningsmän var för sig får anses behöriga. Skulle i följd därav fråga om införsel upptagas på olika håll, får givetvis ärendena sammanföras hos en och samma utmätningsman, när förhållandet uppdagas. — Även svenska sjömän är normalt att anse som bosatta på viss ort inom riket.

Undantagsvis ifrågakommer införsel mot gäldenär som icke är bosatt här i riket men ändå härifrån uppbär lön, pension eller annan inkomst vari införsel kan ske. Enligt förslaget skall fråga om införsel i sådant fall upptagas av utmätningsmannen där arbetsgivaren eller, i fråga om införsel i annan förmån än avlöning, den som skall utgiva förmånen finnes. Oftast är utbetalaren juridisk person, och införseln skall då handläggas av utmätningsmannen där den juridiska personen har sitt forum d. v. s. styrelsen har sitt säte. Har företaget filialkontor till vilket gäldenären kan anses knuten, bör — i överensstämmelse med vad som för motsvarande fall antagits beträffande utmätning[10] — införsel kunna sökas även därstädes. Det har icke ansetts behövligt att tynga lagtexten med närmare anvisningar för hithörande undantagsfall.

Förslaget berör icke frågan, vilken eller vilka befattningshavare som inom kronofogdeorganisationen skall ha att fullgöra utmätningsmans åligganden med avseende å införsel. Handläggningen torde normalt komma att delegeras till någon kronofogdens medhjälpare (jfr 4 § UL i lagrummets lydelse från och med den 1 januari 1965).

4 §.

För att underhållsbidrag skall få uttagas genom införsel fordras enligt 1 § InfL, att bidragsskyldigheten blivit fastställd genom lagakraftvunnen dom eller beslut som må verkställas lika med sådan dom eller också genom skriftligt, av två personer bevittnat avtal. Paragrafen erhöll sin lydelse genom lagändringen den 17 maj 1963, vilken dock såvitt nu är i fråga endast innefattade en redaktionell jämkning av stadgandet om införsel på grund av dom eller beslut.

Förslaget medför på förevarande punkt såtillvida en ändring att införsel, i motsats till vad som kan synas följa av gällande lags ordalydelse, skall kunna äga rum på grund av skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse att utgiva underhållsbidrag, även om handlingen icke framstår som ett avtal utan som en ensidig utfästelse. Liksom för närvarande blir införsel gi-

[9] Se s. 61; jfr prop. 52/1963 s. 82.
[10] Jfr Utsökningsrätt I s. 63 och prop. 52/1963 s. 81 f.

vetvis också möjlig, om bidraget fastställts genom lagakraftvunnen dom eller beslut som må verkställas lika med sådan dom. Rörande innebörden av stadgandet i sistnämnda del må hänvisas till vad beredningen anfört därom i Utsökningsrätt I (s. 131 f). Beträffande förslaget i övrigt får beredningen anföra följande.

Gällande lags krav på att underhållsbidraget, när dom eller beslut icke föreligger, skall vara fastställt genom skriftligt och bevittnat avtal har i utmätningsmännens praxis icke tillämpats efter bokstaven. Att den berättigades eller dennes representants underskrift på handlingen icke blivit bevittnad torde sålunda i allmänhet icke anses utgöra hinder mot beviljande av införsel. Det förekommer även, att införsel beviljas på handling som underskrivits endast av den underhållspliktige jämte vittnen.[1] En viss tvekan har dock yppats med hänsyn till att en annan praxis utbildats vid tillämpningen av 1943 års numera upphävda bidragsförskottslag. Bidragsförskott kunde enligt 1 § i nämnda lag beviljas till barn, vars fader eller moder enligt rättens beslut eller skriftligt, av två personer bevittnat avtal var pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barnet.[2] Ordalagen överensstämde nära med de i 1 § InfL i dess äldre lydelse använda och får ses mot bakgrunden av att barnavårdsnämnden förutsattes skola återkräva förskottet av den underhållspliktige (se 17 § i 1943 års bidragsförskottslag), därvid bl. a. införsel kom till användning.[3] Det låg därför nära till hands att inlägga samma innebörd i de olika lagarnas krav i fråga om formen för bidragets fastställande.[4] Regeringsrätten fordrade emellertid vid sin tillämpning av 1 § i 1943 års bidragsförskottslag genomgående, att bidragsskyldigheten — när beslut av domstol icke förelåg — skulle vara fastställd genom formligt avtal, vilket undertecknats såväl av den underhållspliktige som av behörig representant för barnet, och att vardera partens namnteckning skulle vara vederbörligen bevittnad.[5]

I GB och FB har icke uppställts krav på särskild form för avtal om underhållsbidrag. Även ett muntligt avtal är tillfyllest, om dess innehåll kan bevisas. När det gäller avtal om fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet mot barn utom äktenskap under dess uppväxttid eller mot barnets moder, fordras dock enligt 7 kap. 7 § andra stycket och 10 § fjärde stycket FB, att avtalet slutits genom skriftlig, av två personer bevittnad handling och godkänts av barnavårdsmannen eller, om sådan ej finnes, av barnavårdsnämnden. I vissa fall fordras alltid barnavårdsnämndens god-

[1] Jfr Eilard, Exekution i lön s. 42, Hassler s. 78, Lundberg s. 162 samt SvJT 1943 rf s. 5 (som dock avser tillämpningen av 20 § InfL).

[2] Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1964 års bidragsförskottslag.

[3] Jfr förarbetena till 1937 års bidragsförskottslag i SOU 1936:47 s. 51 och s. 55 f.

[4] Se också art. 19 konventionen 15/9 1955 mellan Sverige och övriga nordiska länder om social trygghet (SFS 491/1956), varest förutsätts att svensk förbindelse utgör giltigt underlag för bidragsförskott i annat nordiskt land, om den i Sverige kan ligga till grund för indrivning.

[5] Se t. ex. RÅ 1959 not. S 133, 234 och 235, 1960 not. S 180, 1961 not. S 220 och 268 samt 1962 not. S 86, 122, 142 och 197. — Jfr Wahlberg i FT 1963 s. 144 ff.

kännande. Åsidosättande av dessa formföreskrifter medför dock endast att avtalet icke hindrar den underhållsberättigade från att göra gällande rätt till högre underhållsbidrag. Avtalet är däremot oavsett formen bindande för den underhållspliktige. Det må också erinras om att avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet i övrigt enligt FB (alltså mot barn, adoptivbarn, styvbarn, föräldrar eller adoptant) aldrig binder den till underhållet berättigade utan endast den underhållspliktige (se 7 kap. 7 § första stycket FB).

Det i 1 § InfL uppställda kravet på avtalets form har motiverats med att avtalet måste vara skriftligt för att kunna tjäna som grundval för införsel och lämpligen tillika borde vara bestyrkt av två vittnen.[6] Någon anknytning har icke gjorts till det särskilda formkravet i fråga om avtal som avser underhåll för framtiden åt barn utom äktenskap eller sådant barns moder. Man har också antagit, att godkännande av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd icke utgör någon förutsättning för rätt att erhålla införsel på grund av avtal som nu nämnts.[7]

Då något generellt krav icke gäller för avtalets form i FB och avtal om underhåll till barn i allmänhet är oförbindande för barnet, ter det sig naturligt, att utmätningsmännen i stor utsträckning icke fordrat att den åberopade handlingen blivit undertecknad jämväl av representant för barnet eller ansett vittneskravet betydelselöst för hans del. Bakom en handling, som till det yttre framstår som en ensidig utfästelse, ligger ju också i verkligheten en överenskommelse, även om motparten kanske ej varit nöjd med det belopp som utfästelsen innefattar. Att en underhållsberättigad eller dennes företrädare begär införsel innebär ju för övrigt, att han önskar utfå åtminstone så stort underhållsbidrag som blivit utfäst.

För egen del finner beredningen, att man utan olägenhet kan avstå från krav på att den för införsel åberopade handlingen skall vara avfattad som ett formligt avtal. Det bör vara tillräckligt, att den blivit undertecknad av den underhållspliktige och vittnen. För att någon ovisshet icke skall behöva råda på denna punkt upptar förslaget därför, såsom redan nämnts, stadgande om att införsel för underhållsbidrag förutsätter att bidraget är fastställt genom skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse, såvida det icke fastställts genom lagakraftvunnen dom eller beslut som må verkställas lika med sådan dom.

Förutom vid verkställighet inom landet får förslaget betydelse vid tillämpningen av de nordiska konventionerna av år 1955 om social trygghet och av år 1962 angående indrivning av underhållsbidrag. Dessa konventioner förutsätter, att en här i riket upprättad förbindelse skall kunna läggas till grund för bidragsförskott eller indrivning i annat nordiskt land, därest

[6] Se NJA II 1917 s. 527; jfr s. 397.

[7] Se — förutom de i not 6 angivna motivuttalandena — förarbetena till 1931 års nordiska indrivningslag i NJA II 1932 s. 508. Jfr också Walin, Föräldrabalken s. 139.

verkställighet kan vinnas på förbindelsen i Sverige. Det är därför även för verkställighet utom riket till fördel, att den nuvarande ovissheten om möjligheten att få verkställighet på ensidig förbindelse undanröjs.

Vad angår kravet på att förbindelsen skall vara bevittnad vill beredningen erinra om att barnavårdsman ansetts icke vara behörig att bevittna utfästelse om underhållsbidrag till barn u. ä.[8]

Genomförs vad beredningen nu föreslagit, påkallar detta följdändringar i 54 a § UL och 1 § lagen om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket.[9] Jämväl 74 § andra stycket barnavårdslagen bör ändras. Förslag till sådana ändringar har upprättats. Däremot synes anledning icke förekomma att ändra de stadganden i GB och FB där det talas om avtal rörande underhåll. Såsom redan framhållits ligger en överenskommelse även bakom en till det yttre ensidig utfästelse, oavsett om motparten är helt nöjd. Skulle till äventyrs någon överenskommelse ej anses föreligga, blir uppenbarligen GBs och FBs regler om jämkning av avtal m. m. analogt tillämpliga. Självfallet bör också lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag tillämpas även om bidraget blivit utfäst genom ensidig skriftlig förbindelse.[10] Ej heller denna lag torde därför behöva ändras.

Såsom framgår vid en jämförelse med 2 § a) i förslaget skall det utfästa bidraget avse fullgörande av underhållsskyldighet enligt GB eller FB. En utfästelse att lämna understöd åt en person, mot vilken vederbörande icke är underhållsskyldig enligt vad i GB eller FB stadgas, kan sålunda icke åberopas såsom grundval för införsel.[11] Frågan huruvida familjerättslig underhållsskyldighet föreligger torde i allmänhet icke vålla några svårigheter. När det gäller barn utom äktenskap, kan faderskapet vara fastställt genom den i införselärendet åberopade förbindelsen, nämligen om handlingen tillika innefattar erkännande av faderskapet och detta vitsordats av modern med vittnen och godkänts av barnavårdsmannen eller, om sådan ej finns, av barnavårdsnämnden (jfr 3 kap. 4 § FB). Skulle handlingen icke uppfylla dessa krav, torde utmätningsmännen i allmänhet icke påkalla utredning, huruvida faderskapet blivit fastställt i annan ordning, utan det anses tillräckligt om handlingen ger uttryck åt erkännande av faderskapet. Denna praxis förtjänar enligt beredningens mening att upprätthållas. Införselförfarandet bör icke tyngas av överdrivna krav på utredning. Om en person förbundit sig att utge underhållsbidrag i ordalag som tyder på att han anser sig underhållspliktig enligt familjerättens regler, torde han i det helt övervägande antalet fall också materiellt sett vara det. Endast om det av särskild anledning framstår som tveksamt hur det förhåller sig med under-

[8] Se lagen 20/12 1946 med särskilda bestämmelser ang. vittne vid vissa rättshandlingar och RÅ 1949 s. 75 samt NJA 1955 s. 35 och 1957 s. 300.

[9] Inom vederbörande departement torde få övervägas, om jämkningar erfordras i KK 12/6 1942 om efterlysning av vissa underhållsskyldiga.

[10] Jfr SvJT 1959 rf s. 56.

[11] Jfr NJA 1933 s. 65.

hållsskyldigheten, bör utmätningsmannen självmant påkalla särskild utredning härom.

Det är numera icke ovanligt, att en uppgiven barnafader förbinder sig att tills vidare bidraga till barnets uppehälle, i avvaktan på utlåtande rörande blodundersökning. Läget är därvid i allmänhet det, att mannen vidgår att han haft samlag med modern på sådan tid att han kan vara fader till barnet men icke vill lämna ett definitivt faderskapserkännande förrän det visat sig att blodundersökning icke utesluter faderskapet eller gör detta osannolikt. Utmätningsmännen torde i allmänhet medge införsel på sådan handling.[12] En viss tvekan har dock uttalats, eftersom handlingen icke innefattar ett erkännande av faderskapet och regeringsrätten vid tillämpning av 1943 års bidragsförskottslag ansett rätt till bidragsförskott enligt 1 § i den lagen icke kunna grundas på dylik utfästelse, även om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.[13] Beredningen finner det önskvärt, att införsel kan användas även i dessa fall. Situationen vid dessa provisoriska förbindelser skiljer sig i sak föga från den då rätten meddelat ett interimistiskt beslut. När talan väckts om faderskap till barn u. ä. och sannolika skäl talar för att svaranden är fader, kan rätten med stöd av 20 kap. 12 § FB i avbidan på blodundersökning förplikta mannen att utge skäligt underhållsbidrag för tiden intill dess lagakraftägande dom eller beslut föreligger. Sådant förordnande går genast i verkställighet och införsel kan därvid användas. En provisorisk förbindelse fyller i stort sett samma funktion och bör också kunna åberopas för erhållande av införsel. För att undanröja den nuvarande oklarheten på denna punkt föreslår beredningen ett tillägg till 20 kap. FB med uttrycklig föreskrift, att om verkställighet på grund av dylik förbindelse skall gälla vad som eljest är stadgat angående verkställighet å förbindelse att utgiva underhållsbidrag enligt FB. Beredningen får hänvisa till vad som närmare anföres därom i det följande.

Det har hävdats, att införsel icke skulle kunna meddelas på ett avtal som endast avser underhåll för förfluten tid i andra fall än när avtalet gäller underhåll åt moder till barn u. ä.[14] Åsikten grundas förmodligen därpå, att slutorden i 1 § första stycket InfL talar om införsel »till gäldande av såväl förfallet belopp som bidraget i övrigt, i den mån det förfaller till betalning». Härmed torde emellertid endast vara avsett att klargöra, att införsel, i motsats till utmätning, kan användas även för uttagande av framdeles successivt förfallande belopp. Att inlägga någon begränsande innebörd i stadgandet måste vara förfelat.[15] I förslaget har, såsom vid 2 § påpekats, de citerade orden fått utgå såsom obehövliga. Härmed bör varje anledning ha undanröjts till tvekan om att införsel må äga rum även när det endast är frå-

[12] Jfr Eilard, Exekution i lön s. 45 f med där återgivet avgörande av Svea hovrätt.
[13] Se RÅ 1945 s. 45 och vidare bl. a. 1960 not. S 31 och 59 — samt ang. tillämpningen av 13 § i 1943 års bidragsförskottslag — 1962 not. S 134. Jfr också NJA II 1958 s. 202.
[14] Eilard, Exekution i lön s. 43, jfr s. 27.
[15] Jfr SvJT 1958 rf s. 33.

ga om bidrag för förfluten tid. Möjligheten att uttaga sådant bidrag genom införsel begränsas emellertid liksom eljest genom andra stycket i förevarande paragraf, enligt vilket införsel ej får äga rum för bidrag, som förfallit till betalning tidigare än två år före början av den kalendermånad under vilken verkställigheten skall ske. Bidragsbeloppen är, oavsett vid vilken tidpunkt bidragsskyldigheten fastställts, att betrakta såsom förfallna till betalning i anslutning till den tid varpå de belöper, om ej annat stadgats.[16]

För att införsel skall komma i fråga bör det uppenbarligen fordras, att den underhållspliktige underlåtit att godvilligt fullgöra sin betalningsskyldighet. Gällande lag går här mycket långt i sitt värn om den underhållsberättigades intresse. I 1 § InfL stadgas, att en förutsättning för införsel är att den underhållsskyldige underlåter att betala förfallet belopp. Härefter tillägges i 5 §, att införsel ej får beviljas om den underhållsskyldige betalar förfallet belopp och tillika antingen ställer av utmätningsmannen godkänd pant eller borgen för underhållsskyldighetens fullgörande under tid som utmätningsmannen finner skälig, dock minst ett år, eller visar sannolika skäl att han skall fullgöra sin underhållsskyldighet. Av det senare stadgandet framgår motsättningsvis, att den underhållsskyldige icke utan vidare undgår införsel, om han betalar sin skuld först efter det ansökan om införsel inkommit. Anledningen härtill är, att det befarats att han eljest skall åter visa försumlighet att fullgöra sina skyldigheter, så snart det omedelbara hotet om införsel avvärjts.[17]

Beredningen har övervägt att i förslaget ej upptaga någon motsvarighet till 5 § InfL. Detta skulle innebära, att om den underhållsskyldige betalar först sedan ansökan om införsel inkommit men innan beslut meddelas, införsel icke kan ifrågakomma. Med hänsyn till risken för nyss antydda olägenheter har beredningen emellertid icke ansett sig böra förorda en sådan lösning. Att upptaga den nuvarande bestämmelsen om ställande av pant eller borgen för underhållsskyldighetens framtida fullgörande har dock ej synts erforderligt. Bestämmelsen torde ha tillämpats mycket sällan. I första stycket av förevarande paragraf i förslaget stadgas i enlighet med det anförda, att införsel förutsätter att något bidragsbelopp utestår oguldet när beslutet meddelas eller att gäldenären eljest visat försumlighet vid fullgörande av underhållsskyldigheten och anledning finns till antagande att försummelsen kommer att upprepas. Med bidragsbelopp som utestår oguldet åsyftas i detta sammanhang endast sådant som alltjämt kan uttagas genom införsel.[18] Till äldre, ej längre införselbara restantier tages alltså här icke hänsyn. Förekomsten av sådana restantier kan dock få en viss betydelse vid prövningen av om det är antagligt att gäldenären åter kommer att försumma sin underhållsskyldighet. Betalar den underhållsskyldige utestående in-

[16] Jfr NJA 1958 s. 86.
[17] Se NJA II 1917 s. 532.
[18] Jfr ang. gällande lag NJA II 1917 s. 532 och Eilard, Exekution i lön s. 94 f.

förselbara restantier innan införselbeslut meddelas, undgår han införsel, om icke omständigheterna gör det antagligt att betalningsförsummelsen kommer att upprepas. Den situationen att den underhållsskyldige betalar sedan införsel beslutats regleras i 12 § av förslaget, och beredningen får hänvisa till vad som i det följande anföres därom.

Såsom redan framhållits stadgas i andra stycket av paragrafen, att införsel ej får äga rum för bidragsbelopp som förfallit till betalning mer än två år före början av den kalendermånad under vilken verkställigheten skall ske. En särskild regel upptages för bidrag som avses i 7 kap. 10 § FB (de s. k. förlossningskostnaderna). Bestämmelsen har med oförändrat innehåll hämtats från 6 § första stycket InfL i dess lydelse enligt lagändringen den 17 maj 1963, och beredningen får hänvisa till motiven härtill i Utsökningsrätt I s. 132 ff och prop. 52/1963 s. 174.

Även tredje stycket har hämtats från gällande lag, där det senast haft sin plats i 6 § andra stycket. Alltsedan InfLs tillkomst har gällt, att bestämmelse ej får givas som skulle medföra att avlöning innehålles för annat bidragsbelopp än sådant som är förfallet när innehållandet skall ske eller som förfaller näst därefter. Regeln har motiverats med att den egentliga verkställigheten i princip icke bör få äga rum förrän den underhållsskyldige har att betala det bidragsbelopp som är i fråga. Ofta förfaller dock avlöningen tätare än underhållsbidraget, såsom när lönen utbetalas för vecka men underhållsbidraget skall gäldas månadsvis, och det kan då åtgå flera innehållna belopp för betalning av en bidragspost. För att i dylikt fall den underhållsberättigade skall komma i åtnjutande av sin rätt utan dröjsmål, borde avlöningen få innehållas även för bidragsbelopp som förfaller näst därefter.[19]

Beredningen har övervägt, om man borde tillåta att avlöning eller annan inkomst innehålles till gäldande av framdeles förfallande bidragsposter i något större utsträckning än som nu kan ske. Utbetalning skulle, liksom för närvarande (se 11 § femte st. InfL), få ske först efter hand som bidragsbeloppen förfaller till betalning. Till dess skulle innehållna medel omhänderhavas av utmätningsmannen. Den ifrågasatta ändringen skulle medföra vissa fördelar, när det rör sig om inkomster som förfaller med långa mellanrum eller om rena engångsbelopp, men skulle å andra sidan draga med sig åtskilliga komplikationer. Man får räkna med att det kan finnas även andra borgenärer — införselberättigade eller icke — som gör anspråk på de utfallande beloppen. De regler som förslaget upptager om fördelning av innehållna belopp mellan flera införselborgenärer och om företräde för införsel framför utmätning passar icke utan vidare för det fall att man vill tillgodose ett anspråk på framtida underhåll. Upphör underhållsskyldigheten, inträder problemet, hur man skall förfara med eventuellt kvarvarande

[19] Se NJA II 1917 s. 534.

reserverade medel därest införseln medfört att andra borgenärer fått vika. Ur kontrollsynpunkt är det vidare mindre lämpligt, att utmätningsmannen — såsom följden skulle bli av den skisserade ordningen — får omhänderhava medel för enskilds räkning under lång tid. Beredningen har därför icke velat föreslå någon ändring av gällande rätt på denna punkt.

Såsom framhållits vid 2 § torde det sällan bli aktuellt att använda införsel för uttagande av underhållsbidrag som bestämts att utgå i form av ett engångsbelopp för framtiden. Något hinder möter dock icke att använda införsel för sådant ändamål, och man får räkna med att fråga härom kan uppkomma någon gång. Förslagets regler, som utformats med tanke på vanliga fall då underhållsbidraget utgår periodiskt, är icke i alla delar lämpade för här avsedda situationer. För att undanröja de svårigheter som eljest skulle kunna uppkomma har i fjärde stycket av förevarande paragraf upptagits stadgande, att vid införsel för engångsbelopp skall, när det finnes påkallat, en skälig fördelning i skilda bidragsbelopp äga rum med hänsyn till den tid för vilken beloppet är avsett och övriga omständigheter samt att de särskilda bidragsbeloppen skall vid tillämpning av införseln anses förfallna efter vad som sålunda bestämts. Utmätningsmannen skall m. a. o. för verkställigheten dela upp engångsbeloppet i skilda poster med olika förfallotider. I regel torde det vara lämpligt att söka ordna det på samma sätt som om bidraget blivit bestämt att utgå förskottsvis per kalendermånad från förfallodagen för engångsbeloppet. Verkställigheten bör dock i regel börja omedelbart, även om en delbetalning ägt rum, såframt det finnes rimligt med hänsyn tagen även till andra införselberättigade borgenärer, särskilt dem som har fordran på löpande underhållsbidrag. Att engångsbeloppet blivit bestämt att utgå i vissa successivt förfallande poster hindrar icke en ytterligare uppdelning i enlighet med vad nu sagts, men utmätningsmannen äger givetvis ej bestämma förfallodagarna för bidragsbeloppen så att de kommer att infalla tidigare än som ursprungligen avsetts. När uppdelning skett, skall enligt förslaget varje delbelopp vid verkställigheten av införseln anses förfallet på den tid som utmätningsmannen bestämt. Förfallodagarna får betydelse bl. a. för tillämpning av stadgandet i andra stycket av förevarande paragraf om preskription av införselmöjligheten sedan två år förflutit från det bidragsbeloppet förfallit till betalning och av reglerna i 8 § andra stycket om vad som skall iakttagas när två eller flera underhållsberättigade konkurrerar. Uppdelningen kommer också att inverka på tillämpningen av tredje stycket i förevarande paragraf och 16 § andra stycket. Skulle sedermera någon del av beloppet inflyta genom frivillig betalning eller annorledes, behöver detta ej rubba införseln i vidare mån än att denna självfallet skall upphöra så snart beloppet blivit i sin helhet betalt. — Uppdelning av engångsbelopp är enligt förslaget icke obligatorisk utan skall företagas endast när det finnes påkallat. Rör det sig endast om ett mindre belopp som utan olägenhet kan uttagas ur tillgängligt ackordsöverskott e. l.,

bör exempelvis någon uppdelning därav icke göras. Skall införsel pågå en längre tid, är det däremot i allmänhet lämpligt, att beloppet redan från början fördelas på olika poster. Hinder möter dock icke att låta frågan härom anstå till dess behov av uppdelning yppas. Om möjligt bör den underhållsberättigade och den underhållsskyldige få tillfälle att yttra sig innan uppdelning beslutas. Bestämmelsen om engångsersättning åsyftar ej ersättning för s. k. förlossningskostnader (jfr 4 § andra stycket och 8 § andra stycket).

Förslaget förutsätter, att införsel för engångsbelopp må äga rum även sedan två år förflutit från den ursprungligen för engångsbeloppet bestämda förfallodagen. Denna kommer dock icke att sakna betydelse. Uppdelningen skall ske med beaktande av bl. a. den tid för vilken engångsbeloppet kan anses vara avsett. Om införsel påkallas först flera år efter förfallodagen för engångsbeloppet, bör åtminstone viss del av beloppet hänföras till tiden närmast efter nämnda dag och kan enligt andra stycket i förevarande paragraf icke uttagas genom införsel.

Utmätningsmannens beslut om uppdelning av beloppet kan vid behov jämkas. Vad som bestämts i anledning av en första ansökan om införsel är icke heller bindande vid en senare ansökan, t. ex. om ett längre uppehåll äger rum. Beredningen förutsätter emellertid, att det, utan särskilt stadgande för de sällsynta fall varom här är fråga, i tillämpningen iakttages ett konsekvent förfarande. Det må särskilt påpekas, att uppdelningen i skilda belopp ej hindrar att utmätning, när tillgång yppas, må äga rum för sådant belopp som, bortsett från vad utmätningsmannen bestämt för införseln, är förfallet.

Innehållet i femte stycket i förevarande paragraf är hämtat från 1 § andra stycket InfL i lydelse enligt lagändringen den 17 maj 1963 med den jämkning som påkallas till följd av att införsel enligt förslaget skall kunna erhållas även på handling som avfattats som en ensidig utfästelse. Beredningen får hänvisa till motiven till lagändringen i Utsökningsrätt I s. 46 och 131 samt prop. 52/1963 s. 61 och 169.

5 §.

I denna paragraf stadgas om villkoren för uttagande av andra fordringar än underhållsbidrag genom införsel.

Beträffande *kommuns fordran på bidrag som avses i 2 § b) i förslaget* — d. v. s. för omhändertaget barn enligt 74 § barnavårdslagen eller till hjälptagares försörjning enligt 40 § lagen om socialhjälp — utsäges till en början, att beloppet skall ha blivit fastställt i därför stadgad ordning. Bidrag enligt 74 § barnavårdslagen kan efter vad där sägs fastställas genom skriftligt, av två personer bevittnat avtal. Kravet på att handlingen skall vara avfattad som ett formligt avtal har dock vid tillämpningen av InfL eftergivits. Det har ansetts tillräckligt, att handlingen undertecknats av den bidrags-

skyldige och vittnen. Såsom framhållits vid 4 § i förslaget förordar beredningen, att 74 § barnavårdslagen ändras till överensstämmelse härmed (se förslaget till ändring av nämnda lagrum). Kan ej avtal upprättas, bestäms bidragsskyldigheten av länsstyrelsen på talan av kommunen. Över länsstyrelsens beslut kan besvär anföras i kammarrätten, som är sista instans (se 83 och 86 §§ barnavårdslagen). Bidrag till hjälptagares försörjning fastställes enligt 40 § socialhjälpslagen av länsstyrelsen, vars beslut kan överklagas hos kammarrätten som även här är sista instans (se 58 och 60 §§ socialhjälpslagen). Införsel skall alltså kunna erhållas på förbindelse eller beslut som nu sagts. Det får anses ligga i sakens natur, att länsstyrelses beslut måste ha vunnit laga kraft för att kunna läggas till grund för införsel.[1]

I överensstämmelse med vad som nu gäller torde böra fordras, att fråga skall vara om bidrag för tiden efter det förbindelsen gavs eller beslutet meddelades. Det synes nämligen icke böra komma i fråga att medgiva kommun rätt att påkalla införsel för uttagande av sina på barnavårds- eller socialhjälpslagen grundade ersättningskrav i andra fall än när det rör sig om bidrag enligt här berörda paragrafer, och svårigheter skulle uppkomma vid gränsdragningen om man ej fasthåller vid att bidragen skall avse tiden efter det bidragsskyldigheten blivit bestämd.

Förslaget förutsätter vidare, att något bidragsbelopp måste utestå oguldet för att införsel skall få ske eller att gäldenären eljest visat försumlighet vid fullgörande av bidragsskyldigheten och anledning finns till antagande att försummelsen kommer att upprepas. Kravet överensstämmer med det som uppställts i 4 § första stycket, och beredningen får hänvisa till vad som anförts därom i det föregående.

Slutligen föreskrivs i förslaget, att bestämmelserna i 4 § andra, tredje och femte styckena skall äga motsvarande tillämpning. Bidragsbelopp skall alltså ej få uttagas genom införsel, om det förfallit till betalning tidigare än två år före början av den kalendermånad under vilken verkställigheten skall ske. Ej heller skall avlöning få innehållas för annat bidragsbelopp än sådant som är förfallet vid innehållandet eller som förfaller näst därefter. Domstol skall också, om talan där är anhängig angående lämnad bidragsutfästelse, kunna förordna att införsel tills vidare ej får äga rum på grund därav. Till följd av den i 20 § InfL gjorda allmänna hänvisningen till reglerna om införsel för underhållsbidrag gäller motsvarande redan nu. Beträffande inhibitionsmöjligheten må framhållas, att det visserligen torde vara sällsynt att talan förs vid domstol om giltigheten av en förbindelse av här avsett slag men att en sådan talan dock är tänkbar, om den underhållsskyldige t. ex. vill göra gällande att han blivit tvungen eller förledd

[1] Jfr Eilard, Exekution i lön s. 180. Se också NJA 1928 s. 95. Frågan, huruvida utmätning kan ske på icke lagakraftvunnet beslut enligt reglerna i 39 och 40 §§ UL, är oklar, se Ekenberg i FT 1944 s. 147. Jfr SOU 1964: 27 s. 36, 9 §.

att underteckna handlingen.[2] Domstolen bör i ett sådant läge kunna förordna om inhibition.

Såsom framgår av 2 § c) i förslaget förutsätter beredningen, att frågan, vilka *skatter och allmänna avgifter* som skall få uttagas genom införsel, skall regleras i en annan, av Konungen med riksdagen antagen författning. Bestämmelserna synes lämpligen kunna upptagas i UppbF och, i den mån införsel anses böra komma i fråga för uttagande av även andra skatter och avgifter än där nämnda, i de författningar som gäller dessa skatter eller avgifter. Genomförs förslaget, torde samma ordning böra väljas för reglering av de närmare villkoren för införsel i dessa fall. De nuvarande i 21 och 21 a §§ InfL upptagna reglerna om begränsning av möjligheten att uttaga äldre skatter och avgifter genom införsel synes vara i behov av översyn, och det kan måhända vara lämpligt att låta olika preskriptionsregler gälla för skilda fall. Med förslagets utformning kan dylika differentierade regler icke lämpligen upptagas däri.

För att *böter eller viten* skall få uttagas genom införsel förutsätts enligt 22 § InfL, att de är förfallna till betalning och ej erläggs. I kravet på att böterna eller vitena skall vara förfallna till betalning har man velat inlägga, att dom eller beslut, varigenom de ålagts, vunnit laga kraft.[3] Undantag görs dock i fråga om böter, som bestämts genom strafföreläggande, och för disciplinbot, som avses i lagen om disciplinstraff för krigsmän. Godkänt strafföreläggande gäller enligt 48 kap. 4 § RB som dom, vilken vunnit laga kraft, och böterna får då uttagas genom införsel, oaktat en viss möjlighet kvarstår att få föreläggandet undanröjt genom besvär (se 59 kap. 5 § RB). Vad angår disciplinbot har vid 2 § framhållits, att sådan i särskilda fall uttages i form av ett bestämt belopp i pengar och att verkställigheten därvid kan ske genom införsel. Enligt 53 och 91 §§ militära rättegångslagen får dom eller beslut, varigenom disciplinbot ålagts, verkställas även om avgörandet icke vunnit laga kraft, därest ej annorlunda förordnats. Hinder mot användning av införsel i en sådan situation antages icke föreligga. I övrigt skulle däremot införsel icke ifrågakomma så länge avgörandet kan överklagas. Att detta måste vara huvudregeln torde också vara ovedersägligt. Av 22 § UP och 52 § UL följer nämligen, att böter eller viten, som utdömts i brottmål, tvistemål eller utsökningsmål, ej får uttagas förrän avgörandet vunnit laga kraft. Detsamma får antagas gälla analogivis, när förvaltningsmyndighet utdömt sådan påföljd. Emellertid stadgas i 52 § UL, att i fråga om hovrätts icke lagakraftvunna beslut skall vad i 39 och 40 §§ är stadgat om hovrätts dom i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Innebörden av hänvisningen är att utmätning får ske, ehuru försäljning normalt icke kommer i fråga förrän avgörandet vunnit laga kraft. Den bötfällde kan

[2] Stadgandet i 74 § tredje stycket barnavårdslagen synes närmast avse jämkningsfall och torde icke medföra hinder för allmän domstol att upptaga talan om avtalets giltighet.
[3] Se Eilard, Exekution i lön s. 227, och Lundberg s. 237 f.

vidare förhindra utmätning eller bringa verkställd utmätning att gå åter genom att nedsätta bötesbeloppet hos länsstyrelsen. Det har antagits, att man i dessa fall får använda utmätning men däremot icke införsel.[4] Att 39 och 40 §§ UL ej nämner införsel kan dock förklaras därav, att stadgandena tillkom vid en tid då införsel var okänd. Ordalydelsen i 22 § InfL utesluter icke att införsel här får användas.[5] Å andra sidan saknas särskilda regler om redovisningen av indrivna medel, när bötesbeslutet ej vunnit laga kraft, och om möjlighet för den bötfällde att förebygga införsel genom deposition.[6] Det är därför tveksamt, om det är möjligt att använda införsel i dessa fall.

Beredningen har funnit angeläget att undanröja den oklarhet som råder beträffande möjligheten att använda införsel för verkställighet av hovrätts icke lagakraftvunna dom å böter eller viten. Enligt vad beredningen inhämtat synes befogenheten att använda utmätning i dessa fall komma till en ganska sparsam användning, nämligen — förutom när den bötfällde har fordran å överskjutande preliminärskatt — huvudsakligen när det rör sig om särskilt stora bötesbelopp eller när kvarstad lagts på egendom för att säkra indrivningen av böterna. Något större behov av att anordna införsel redan innan avgörandet vunnit laga kraft torde knappast föreligga, och skäl kan anföras mot en exekution på detta stadium. Beredningen har därför stannat för att införsel icke bör få förekomma i dessa fall. Regeln har uttryckts så, att böter och viten ej får uttagas genom införsel, med mindre dom eller beslut, varigenom de ålagts, har vunnit laga kraft eller enligt vad därom är särskilt stadgat må verkställas lika med lagakraftvunnen dom. Det senare ledet syftar på de förut berörda stadgandena i 48 kap. 4 § RB samt 53 och 91 §§ militära rättegångslagen men däremot icke på 22 § UP och 52 § UL i vad där hänvisas till 39 och 40 §§ UL. Sistnämnda två lagrum medger icke verkställighet såsom för lagakraftvunnen dom utan endast utmätning i säkerhetssyfte.

Då i 22 § InfL förutsätts, att böterna är förfallna till betalning och ej erläggs, torde däri även innefattas en erinran om att hinder mot indrivning icke får möta på grund av beslut om anstånd eller avbetalning enligt bötesverkställighetslagen och att den bötfällde skall ha försummat att godvilligt erlägga böterna.[7] Beredningen har icke ansett erforderligt att ge någon motsvarande antydan i förslaget. Det må framhållas, att beslut om anstånd eller avbetalning kan ändras på förekommen anledning.[8] I indrivningsmyndigheternas praxis förekommer ändring även till den bötfälldes nackdel;

[4] Lundberg s. 238.

[5] Jfr 4 § första stycket i 1937 års bötesverkställighetslag, som i den nya bötesverkställighetslag vilken träder i kraft 1/1 1965 (SFS 168/1964), såvitt nu är i fråga, utan sakliga ändringar motsvaras av 3 § första stycket.

[6] Stadgandena i 5 § och 11 § sista stycket InfL kan dock möjligen tänkas vinna analog tillämpning.

[7] Jfr NJA II 1938 s. 20 och JO 1963 s. 126 f.

[8] Jfr 2 och 3 §§ i 1937 års bötesverkställighetslag och 2 § i 1964 års lag.

han torde då kunna påkalla prövning av beslutet i samband med klagan över utmätning eller införsel.[9] Bestämmelser om anmaning att betala böter är meddelade i administrativ ordning.[10]

I 22 § InfL stadgas vidare, att införsel ej får beviljas eller meddelat beslut om införsel äga tillämpning sedan tre år förflutit från det bötesbeslutet vann laga kraft. Tiden för införsel överensstämmer alltså med den normala preskriptionstiden för böter (se 35 kap. 7 § BrB). Om domstolen, sedan talan om förvandling av böter väckts, hänskjuter ärendet till förnyad behandling av indrivningsmyndigheten,[11] anses preskriptionen härigenom ha avbrutits.[12] Enligt 25 § i 1964 års bötesverkställighetslag, som träder i kraft den 1 januari 1965, skall ny preskriptionstid i dylikt fall räknas från dagen för rättens beslut. Talan om bötesförvandling torde ofta väckas först mot slutet av preskriptionstiden. Om domstolen i ett dylikt fall återförvisar ärendet till indrivningsmyndigheten, kan det vara till olägenhet att införsel ej längre kan användas eller att den återstående införseltiden är kort. Den bötfällde saknar ofta utmätningsbara tillgångar men kan ha lön, vari införsel skulle kunna ske. En möjlighet kommer visserligen att finnas att åtkomma lön genom utmätning, såframt beredningens förslag därom genomförs. Utmätning i lön blir dock ett betydligt mindre verksamt medel än införsel och fyller knappast behovet i en situation som den förevarande. För att böter icke i onödan skall gå till förvandling bör införsel stå öppen för deras uttagande utan annan tidsbegränsning än som följer av straffrättens regler om bortfallande av påföljd. I förslaget har därför icke medtagits någon motsvarighet till treårsregeln i 22 § InfL. Införsel får alltså beviljas och beslutad införsel fortgå så länge böterna icke blivit preskriberade.

Förutom reglerna om bortfallande av påföljd har indrivningsmyndigheten givetvis också att iakttaga de särskilda regler som i vissa situationer reser hinder mot uttagande av böter. Sedan beslut meddelats om förvandlingsstraff för böter, får sålunda böterna ej uttagas.[13] Enligt 4 § i 1937 års bötesverkställighetslag får böter för fylleri eller förargelseväckande beteende i vissa fall icke uttagas, när den bötfällde intagits på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Bestämmelsen har överflyttats till 4 § i 1964 års bötesverkställighetslag och därvid utvidgats till att gälla även i fråga om bötfälld som intagits för samhällsvård i ungdomsvårdsskola. Under 5 § i 1964 års lag finns därjämte intagen en ny regel om bortfall även av andra böter. Betalningsskyldigheten för böter som icke kan förvandlas må sålunda efter rättens prövning eftergivas under förutsättning bl. a. att böternas uttagande skulle vara till synnerligt men för den bötfällde eller någon som

[9] Jfr 6 § i 1937 års bötesverkställighetslag och 7 § i 1964 års lag.

[10] Se 1 § KK 18/11 1938 med vissa föreskrifter rörande tillämpning av lagen om verkställighet av bötesstraff; jfr också SFS 589/1964.

[11] Jfr 12 § i 1937 års bötesverkställighetslag och 14 § i 1964 års lag.

[12] Se här och till det närmast följande prop. 10/1962 C s. 420 f, 530, 584 och 604.

[13] Jfr 5 § i 1937 års bötesverkställighetslag och 6 § i 1964 års lag.

är beroende av honom för sin försörjning. Vidare träder frihetsstraff på livstid, ungdomsfängelse, förvaring och internering i vissa situationer i stället för böter (se 34 kap. 11—13 §§ BrB).

6 §.

InfL meddelar i 2—4 §§ utförliga regler om ansökan i införselärende och om sådant ärendes handläggning fram till dess beslut meddelas. Härtill ansluter sig bestämmelser i 9 § om hur det skall förfaras när gäldenären byter anställning efter införselbeslutet. I 2 § stadgas, att sökanden skall ingiva sin exekutionstitel till utmätningsmannen och lämna uppgift om den underhållsskyldiges hemvist och anställning. Om ansökningen skall utmätningsmannen enligt 3 § bevisligen tillställa den underhållsskyldige skriftlig underrättelse med föreläggande att avgiva yttrande, därest han har något att invända mot ansökningen eller att andraga om hur införseln lämpligen bör bestämmas.[1] Underrättelse erfordras dock icke, om det ej kan utrönas var den underhållsskyldige vistas eller om han vistas utom riket och underrättelse därför icke kan tillställas honom utan avsevärd tidsutdräkt. Vid införsel för skatter eller böter får 2 § enligt sakens natur icke tillämpning. Det ankommer på utmätningsman som mottagit indrivningsuppdrag att själv bedöma, om införsel skall användas eller annan åtgärd bör tillgripas, och i förekommande fall efterforska var gäldenären är anställd. Enligt 21 § 1) får vidare i dessa fall underrättelse lämnas gäldenären genom tjänstebrev eller annorledes, och kravet på underrättelse eftergives, när utmätningsmannen ändå har erforderlig kännedom om gäldenärens förhållanden eller eljest särskilda omständigheter föranleder undantag. Vid all införsel skall utmätningsmannen enligt 4 § söka inhämta upplysning hos arbetsgivare eller myndighet angående de omständigheter som är av betydelse vid ärendets prövning. Arbetsgivaren är skyldig att lämna utmätningsmannen uppgift om gäldenärens anställnings- och avlöningsförhållanden vid äventyr av straff enligt 15 §. Om gäldenären slutar sin anställning efter införselbeslutet och tager anställning hos annan arbetsgivare, skall utmätningsmannen enligt 9 § inhämta upplysningar om gäldenärens förhållanden i den nya anställningen och, om hinder ej möter, meddela beslut om införsel i avlöningen därifrån. Det erfordras alltså icke, att ny ansökan görs i sådant läge eller att gäldenären ånyo underrättas.[2]

Flertalet av dessa bestämmelser saknar motsvarighet i förslaget. Regler om ansökan och de handlingar som skall fogas därvid, om sättet för delgivning och om den utredning som utmätningsman själv skall införskaffa torde åtminstone tills vidare lämpligen kunna meddelas i en tillämpningskungörelse. Som förut nämnts är det beredningens avsikt att bestämmelser om

[1] Ang. prövningen av invändningar mot införselansökan se NJA 1920 s. 262, 1936 s. 716 och 1953 s. 111 ävensom SvJT 1929 rf s. 39, 1942 rf s. 98 och 1958 rf s. 33.
[2] Jfr NJA II 1917 s. 540.

införsel skall framdeles ingå i den nya utsökningsbalken. Det torde i samband därmed böra övervägas, i vad mån gemensamma bestämmelser i sådana ämnen som nyss nämnts bör intagas i balken eller utfärdas i administrativ ordning.

I förevarande paragraf upptages i enlighet härmed endast föreskrifter om gäldenärens hörande. Det är angeläget, att han får tillfälle att yttra sig innan införsel beslutas. Undantagsvis kan framkomma, att det belopp som utkrävs redan blivit helt eller delvis guldet. Även eljest kan gäldenären ha befogad invändning att framställa, såsom att åberopad dom eller förbindelse blivit ersatt av ny överenskommelse. Gäldenären kan också ha anledning att fästa uppmärksamheten på sådana omständigheter som stor underhållsbörda, kostnader i arbetet m. m. vilka bör inverka vid bestämmandet av införselfritt belopp eller eljest vid utformningen av införselbeslutet. Kravet på att gäldenären skall få tillfälle att yttra sig kan dock ej vara ovillkorligt. Särskilt när det gäller att uttaga underhållsbidrag kan det vara angeläget, att införseln kommer till stånd snarast. Risken för att kravet skall visa sig vara i sin helhet ogrundat är mycket ringa, och felaktiga eller alltför betungande föreskrifter kan, när förhållandet påtalas, omedelbart ändras enligt 12 § i förslaget. Om till följd av gäldenärens bortovaro eller av annan särskild anledning underrättelse icke kan lämnas honom utan avsevärd tidsutdräkt, bör därför införsel ändå kunna beslutas. Givetvis bör gäldenären underrättas, om dröjsmålet i det särskilda fallet skulle vara utan betydelse från införselsynpunkt, ehuru det i andra fall skulle vållat olägenheter. Vidare bör underrättelse ej vara obligatorisk, om gäldenären tager anställning hos annan arbetsgivare och införsel skall ske i hans avlöning från denne. Gäldenären har då redan haft tillfälle att framställa eventuella invändningar mot exekutionsanspråket, och hans försörjningsbörda och andra förhållanden av betydelse kan i allmänhet förutsättas vara i stort sett oförändrade. Ett krav på att gäldenären även här skall få tillfälle att yttra sig kunde vidare ge gäldenären möjlighet att undandraga sig införseln genom täta byten av anställning. Givetvis bör utmätningsmannen hos den nya arbetsgivaren göra sig underkunnig om gäldenärens inkomstförhållanden. I särskilda fall kan det finnas anledning för utmätningsmannen att även höra gäldenären, såsom när det med skäl kan antagas att dennes resekostnader eller andra utlägg för arbetet undergått väsentlig förändring.

Det synes icke erforderligt att uppställa särskilda regler i lagtexten för det fall att fråga är om införsel för skatter eller böter. De nuvarande särreglerna tillkom på en tid då införsel för skatter förekom i mycket stor omfattning, och det ansågs då av praktiska skäl olämpligt att låta reglerna i 3 § InfL vinna tillämpning därå.[3] Efter källskattesystemets införande har antalet införselärenden av denna art minskat avsevärt, även om införsel

[3] Jfr NJA II 1918 s. 904 och 1925 s. 618 ff.

för skatter och böter fortfarande är vanligare än införsel i enskilda mål. Under förutsättning att alltför stora krav icke ställs på sättet för underrättelsens överbringande till gäldenären bör även vid skatte- och bötesinförsel kunna gälla, att tillfälle skall beredas gäldenären att yttra sig, om ej därav föranledes tidsutdräkt. Hinder möter icke att låta underrättelsen inflyta i den anmaning som i dessa fall inleder indrivningsförfarandet (se 31 § 2 mom. TK UppbF och 1 § KK 18 nov. 1938 med vissa föreskrifter rörande tillämpning av lagen om verkställighet av bötesstraff[3a]). Uppkommer fråga om införsel först längre tid efter det att anmaningen gjorts, kan dock underrättelsen ej längre anses aktuell. Ny underrättelse bör då lämnas.

Bestämmelser om underrättelsens innehåll och om det sätt på vilket underrättelsen skall delgivas gäldenären torde, såsom förut framhållits, åtminstone tills vidare få meddelas i administrativ ordning. Ledning kan därvid hämtas från reglerna om underrättelse före utmätning.

Beredningen vill vidare med avseende på tillämpningen framhålla, att införsel för uttagande av underhållsbidrag eller kommunal bidragsfordran förutsätter ansökan av den bidragsberättigade eller behörig företrädare för denne. Ansökan bör liksom för närvarande få göras muntligen eller skriftligen och skall vara åtföljd av den exekutionstitel — dom, beslut eller förbindelse — som åberopas. Dom skall vara försedd med lagakraftbevis. Det råder för närvarande viss tvekan, huruvida exekutionstiteln måste företes i original.[4] Lagens ord anses närmast tyda på att huvudskriften skall företes. I praxis har man dock varit benägen att godtaga även avskrift.[5] Enligt beredningens mening bör det räcka med avskrift, om den är betryggande. Avskrift som bestyrkts av tjänsteman vid domstol, notarius publicus eller advokat torde kunna godtagas. Likaså en på samma sätt bestyrkt fotokopia. Sökanden bör angiva, för vilken tid bidraget utestår oguldet, och om flera bidragsbelopp utestår, den tid till vilken varje särskilt belopp hänför sig. I ansökan bör också lämnas de uppgifter som erfordras för gäldenärens identifiering. Det är vidare lämpligt, att sökanden meddelar var gäldenären är anställd. Ett ovillkorligt krav härpå kan dock icke uppställas. Om uppgift angående anställningen icke kan lämnas, får det ankomma på utmätningsmannen att göra nödiga efterforskningar. När så behövs, bör han kunna påkalla biträde av polismyndighet för gäldenärens efterspanande.[6] Självfallet är det önskvärt, att sökanden även i andra hänseenden än nu nämnts lämnar uppgift om de omständigheter av betydelse i införselärendet som han känner till. Detta synes dock icke behöva påpekas särskilt i tillämpningsförfattningen. Liksom för närvarande bör det åligga utmätningsmannen att taga kontakt med arbetsgivaren för inhämtande av uppgifter om gäldenärens anställnings- och avlöningsförhållanden respektive för kon-

[3a] Se även SFS 589/1964.
[4] Jfr Eilard, Exekution i lön s. 81 f, Hassler s. 96 och Olivecrona s. 33.
[5] Jfr SvJT 1931 rf s. 34.
[6] Jfr SFS 513/1962.

troll av vad gäldenären själv anfört därom. Anledning kan också finnas för utmätningsmannen att vända sig till pastorsämbete, socialnämnd eller annan myndighet för att skaffa uppgifter om gäldenärens familje- och förmögenhetsförhållanden. Det är angeläget att så sker, om gäldenären skulle undandraga sig att lämna erforderliga uppgifter eller om kontakt med honom icke kunnat vinnas och förhållandena icke ändå är kända för utmätningsmannen. Är gäldenären gift, bör uppmärksammas, om andra maken har inkomst eller förmögenhet.

7 §.

Då utmätningsman meddelar införsel, kan han icke enbart se till den införselberättigades intresse att få betalning utan måste också taga skälig hänsyn till gäldenärens och av honom beroende personers behov. InfL innehöll ursprungligen endast en bestämmelse om att det belopp som skulle innehållas icke fick sättas så högt att gäldenären kom att sakna medel till underhåll för sig och vissa angivna närstående. Erfarenheten visade, att stadgandet understundom ledde till mindre tillfredsställande resultat. Om avlöningen till följd av sjukdom, permittering eller av annan orsak nedgick, blev det belopp som gäldenären fick behålla ofta för litet. Visserligen kunde han utverka ändrade föreskrifter för införseln genom jämkning, men ändring kunde icke alltid genomföras i tid.[1] I syfte att undgå dessa olägenheter infördes år 1925 i 7 § InfL stadgande, att utmätningsman skall i beslut om införsel dels bestämma, hur mycket som skall innehållas av avlöningen i den mån den förfaller, dels föreskriva, att visst angivet belopp skall förbehållas gäldenären vid varje avlöningstillfälle så att innehållande får ske endast i den mån avlöningen överskjuter sistnämnda belopp. Beloppet skall motsvara vad gäldenären kan anses behöva till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn som icke åtnjuter underhållsbidrag av honom. Beloppet får bestämmas olika för särskilda avlöningstillfällen inom viss tidsperiod, om det påkallas av gäldenären åliggande hyresbetalning eller andra särskilda omständigheter.

Även enligt förslaget skall utmätningsman i sitt beslut om införsel bestämma dels hur mycket som skall innehållas på avlöningen, dels ett belopp som skall vara gäldenären förbehållet. Det senare beloppet är avsett för gäldenärens eget underhåll och familjens behov samt till fullgörande av betalningsskyldighet till annan, vilken vid införsel njuter lika rätt som sökanden eller bättre rätt än denne. Som 7 § InfL icke tolkats strikt efter ordalydelsen är skillnaden i förhållande till nuvarande praxis icke så stor som i förstone kan synas. Beträffande den närmare innebörden av förslaget vill beredningen framhålla följande.

Till gäldenärens familj bör räknas hustru och egna eller gemensamma barn (eller adoptivbarn), även om familjen till följd av hemskillnad eller

[1] Jfr NJA II 1925 s. 620 f.

söndring eller av annan orsak lever splittrad. Till hans familj hör även barn till hustrun, om vilka hon har vårdnaden (jfr 7 kap. 4 och 5 §§ FB). Om man och kvinna varaktigt sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden, bör de också kunna anses som en familj, oavsett om de har barn tillsammans eller ej. Även fosterbarn bör räknas som familjemedlem, om förhållandet är varaktigt. Till familjen kan däremot icke räknas fader, moder eller annan anförvant till gäldenären, även om han eller hon sammanbor med denne. I regel har också vederbörande egen inkomst, i form av pension eller eljest, och samboendet medför därför numera i allmänhet icke någon ökad ekonomisk belastning för gäldenären.

Förslaget innebär som nämnts, att medel må förbehållas gäldenären — förutom för eget underhåll och familjens behov — även till fullgörande av betalningsskyldighet till annan, vilken vid införsel njuter lika rätt som sökanden eller bättre rätt än denne. Regeln är begränsad till betalningsskyldighet som vid behov kan framtvingas genom införsel. Vid tillämpning av bestämmelsen måste utmätningsmannen även beakta fordringarnas inbördes plats i den förmånsrättsordning för införsel som stadgas i 8 § i förslaget. Bl. a. går införsel för underhåll före införsel för skatt. Om införsel påkallats för uttagande av underhållsbidrag till exempelvis frånskild make, kan sålunda medel icke förbehållas gäldenären för frivillig avbetalning på en skatteskuld. Skall i stället införsel ske för uttagande av skatt och upplyses det, att gäldenären frivilligt betalar fastställt underhållsbidrag till frånskild make, bör detta förhållande beaktas och undantag göras så att gäldenären kan fortsätta att betala underhållsbidraget. Enligt gällande lag är det tveksamt, huruvida utmätningsmannen kan taga hänsyn till att gäldenären betalar underhållsbidrag frivilligt. Om förbehåll ej sker för bidraget, blir den frånskilda maken hänvisad till att själv påkalla införsel, därvid underhållsfordringen får företräde framför skattefordringen. Under den tid som förflyter innan den frånskilda maken hinner få införsel kan han gå miste om sitt underhåll.[2] För att undvika detta resultat brukar utmätningsmännen ofta bestämma ett mera frikostigt beneficium åt gäldenären.

Förslaget anknyter till denna praxis och avser att i görlig mån försätta den underhållsberättigade i samma läge som om bidraget uttogs genom införsel. Bestämmelsen åsyftar ej endast konkurrens mellan underhåll och skatt utan även andra situationer. Den innebär naturligtvis icke, att frivillig betalning av underhåll till viss person skall erhålla prioritet i förhållande till andra underhållsanspråk. Om t. ex. hos en gäldenär, som frivilligt betalar underhåll till frånskild make, påkallas införsel för underhåll åt barn u. ä. och gäldenärens lön icke förslår att fullt tillgodose bådas krav, bör tillämpas den fördelning som angives i 8 § av förslaget, d. v. s. i första hand proportionellt efter de löpande bidragens storlek.

Vid utformandet av förslaget har beredningen främst haft i tankarna fall,

[2] Jfr prop. 203/1951 s. 148.

då gäldenären har underhållsplikt mot någon som icke står såsom sökande i införselärendet. Den föreslagna bestämmelsen bör emellertid kunna komma till användning även i vissa andra situationer. Sålunda blir det möjligt att vid införsel för böter bestämma gäldenären förbehållet belopp så, att däri inkluderas även vad han behöver för att fullgöra utfästelse att betala restförd skatt genom periodiska amorteringar. Enligt 8 § i förslaget har nämligen införsel för skatt företräde framför införsel för böter. I den antydda situationen torde visserligen utmätningsmannen i regel ha anledning att ompröva sitt beslut om anstånd med skattebetalningen och sålunda anordna införsel även för skatterna.[3] När t. ex. säkerhet för skattefordringen finns i utmätt gods, kan dock omständigheterna vara sådana, att gäldenären kan få fortsätta sina amorteringar därpå och nödiga medel bör förbehållas honom för ändamålet.

För att medel skall få förbehållas gäldenären till fullgörande av betalningsskyldighet till någon som ej hör till familjen måste fordras, att gäldenären verkligen kan förväntas använda dem för avsett ändamål. Försummar han detta, lärer visserligen den som blivit lidande begära införsel. Under tiden kan emellertid gäldenären hinna förbruka medlen för egen räkning. Vad nu sagts gäller även när gäldenären har att utgiva underhållsbidrag till någon som hör till hans familj men icke sammanbor med honom. Om gäldenären regelbundet betalar underhåll till vederbörande, kan man dock i regel utgå från att han skall fortsätta därmed.

Vad angår gäldenärens eget och familjens behov bör erforderligt belopp givetvis beräknas med hänsyn till familjens storlek, efter vad som är skäligt. Att gäldenären till äventyrs enligt dom eller avtal är pliktig att utge visst bidrag enligt 5 kap. 5 § GB till familjens försörjning bör icke vara bindande för prövningen. Det kan tänkas, att sådant bidrag till familjen redan uttages genom införsel eller att införsel påkallas för ändamålet, sedan annan införselsökande framträtt. Om bidraget då överstiger vad som skäligen bör tillkomma familjen, kan det jämkas enligt 9 § i förslaget.

Det belopp som skall förbehållas gäldenären och hans familj bör bestämmas på ett tidsenligt sätt men kan naturligtvis icke sättas så högt. Det går icke att helt följa en schablon, utan viss hänsyn måste tagas till omständigheterna i varje särskilt fall, till ofrånkomliga fasta utgifter såsom hyra o. s. v. Gäldenärens kostnader i och för arbetet måste självfallet beaktas. Han måste sålunda först och främst få behålla de medel han kan behöva för aktuella med arbetet förenade kostnader, exempelvis för arbetsredskap, tjänstedräkt eller resor i arbetet. För t. ex. handelsresande kan det bli nödvändigt att undantaga jämförelsevis avsevärda belopp för sådana ändamål.[4] Men hänsynen till arbetet kan kräva, att medel reserveras även för ändamål som måste tillgodoses för att gäldenären på längre sikt skall kunna sköta

[3] Jfr NJA 1959 s. 238.
[4] Jfr NJA 1952 s. 585.

arbetet tillfredsställande. Bland andra omständigheter som kan inverka må nämnas sjuklighet eller invaliditet inom familjen. Hur länge införseln kan väntas pågå, är också av betydelse. Om det gäller att indriva en mindre skatte- eller bötespost som skulle kunna uttagas ur ett enda ackordsöverskott eller genom införsel i vanlig lön under loppet av en eller annan månad, kan det förbehållna beloppet bestämmas lägre. Gäldenären blir då fortare fri från införseln och trycket på honom blir icke så hårt. Kan man däremot förutse, att införseln måste pågå en längre tid, är större försiktighet påkallad. I viss utsträckning måste också ändamålet med införseln beaktas. När det gäller uttagande av underhåll som icke förskotteras av det allmänna, bör gäldenärens och hans familjs behov vägas mot den underhållsberättigades anspråk att icke bli försatt i ett obilligt och kanske sämre läge än gäldenären. Det synes rimligt, att samtliga berörda personer får finna sig i en viss jämkning när underhållsbördan är stor. Så stort utrymme för att reducera det förbehållna beloppet finns dock ej, bl. a. därför att man riskerar att gäldenären förlorar lusten att arbeta eller söker undandraga sig införseln. Det lönar sig icke att pressa honom för mycket.

När gäldenären frivilligt betalar fastställt underhåll till någon underhållsberättigad som ej räknas till hans familj, bör i regel i denna del reserveras så mycket som svarar mot det löpande bidragets storlek, om gäldenären kan förväntas fortsätta att frivilligt betala beloppet. Det kan emellertid även tänkas, att gäldenären gör avbetalningar på underhållsskuld för förfluten tid eller på skuld till kommun som avses i 2 § b) i förslaget. Sådana avbetalningar bör få fortgå framför införsel för skatt, böter eller viten, om underhållsbidragen fortfarande är införselbara. Gör gäldenären avbetalningar på restförd skatt, får utmätningsmannen undersöka, om det mest ändamålsenliga är att avbetalningarna får fortgå. I fråga om införsel för böter och viten torde böra iakttagas, att dessa krav får komma i sista hand.

Även om det belopp som skall förbehållas gäldenären måste i viss utsträckning bestämmas efter omständigheterna i varje särskilt fall, är det angeläget, att utmätningsmännen handlar konsekvent och strävar efter enhetlig bedömning så långt möjligt. På många håll har indrivningsmyndigheterna gjort upp tabeller med normalbelopp i olika familjesituationer, vilka tjänar till ledning vid avgörandena i de särskilda fallen. Att så sker synes lämpligt, under förutsättning att utmätningsmännen icke känner sig alltför bundna vid tabellerna utan frångår dem, när omständigheterna föranleder därtill.

Det har i olika sammanhang framhållits, att det är önskvärt att det belopp som förbehålles vid införsel överensstämmer med existensminimum vid skatteavdrag enligt UppbF.[5] Enligt 41 § UppbF och anvisningarna därtill kan arbetstagare, som har att vidkännas skatteavdrag på lönen för gäl-

[5] Frågan har berörts i yttranden till utredningen för förberedande översyn av UL. Se vidare bl. a. prop. 203/1951 s. 147 ff och Welamson i Festskrift för Herlitz s. 413.

dande av preliminär A-skatt, under vissa förutsättningar hos lokal skattemyndighet utverka förordnande, att visst angivet belopp av lönen skall vara förbehållet honom för eget underhåll samt för make och oförsörjda barn. Beloppet bestäms med ledning av de materiella skattelagarnas regler om skattefritt bottenbelopp (ortsavdrag jämte i förekommande fall extra avdrag) och med beaktande av de normalbelopp som årligen fastställs av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden (tidigare centrala uppbördsnämnden). Högsta medgivna existensminimum motsvarar summan av ortsavdraget och det extra avdraget (efter lagändringar år 1964 6 750 kr per år för ensamstående och 9 000 kr per år för makar m. fl.; för skattskyldig med oförsörjda barn må avdraget ökas med högst 1 000 kr för varje sådant barn[6]). Normalbeloppen har brukat ligga ett gott stycke under maximibeloppen och torde komma att göra det även framgent. Tidigare, då ortsavdrag och extra avdrag var lägre än nu, var det vanligt att förbehållna beloppet vid införsel var högre än det existensminimum som gäldenären kunde utverka för skatteavdragets del. De under år 1964 genomförda ändringarna i skattelagstiftningen torde komma att minska frekvensen av sådana fall. Man får likväl räkna med att förbehållsbeloppet vid införsel även framgent kan komma att sättas högre än skatterättsligt existensminimum. Särskilt gäller detta i Stockholm. Den bristande överensstämmelsen har ansetts stridande mot regeln om underhållsbidrags företräde framför skatteavdrag. Vad utmätningsmannen förbehållit gäldenären för dennes eget och försörjningsberättigades behov kan komma att tagas i anspråk för skatteavdraget samtidigt som underhållsbidraget kanske ej kan uttagas.

Huruvida de påtalade olägenheterna är av någon större betydelse, är måhända ovisst. Det vore givetvis ändå önskvärt, att konformitet förelåg i nämnda hänseende. Full överensstämmelse kan dock ej uppnås för närvarande.

I motsats till vad som är fallet vid införsel beaktas gäldenärens behov av existensminimum icke vid skatteavdrag utan att gäldenären gör ansökan härom. Detta sammanhänger bl. a. med att skatteavdrag förekommer i alla fall då preliminär A-skatt betalas och att det med hänsyn till skattetabellernas konstruktion m. m. normalt icke erfordras att särskilt förbehåll görs för att tillgodose gäldenärens behov av medel för eget och familjens uppehälle. Om emellertid gäldenären har att samtidigt vidkännas skatteavdrag och införsel, blir han stundom mycket hårt betungad. Det i införselbeslutet förbehållna beloppet skyddas, såsom nämnts, icke utan vidare mot skatteavdrag, och gäldenären har icke alltid förstånd att i tid tillvarataga sin rätt genom hänvändelse till lokal skattemyndighet. Missförhållandet bör kunna rättas med jämförelsevis enkla medel. Utmätningsman synes sålunda böra åläggas att sända ett exemplar av sitt införselbeslut till lokal skattemyndighet så snart anledning därtill förekommer, och skattemyndigheten bör

[6] Jfr SFS 70/1964.

i sin tur, när sådant beslut inkommer, ex officio pröva om skatteavdraget bör minskas. För ändamålet erfordras att en instruktorisk föreskrift meddelas för utmätningsmännen och ändring sker i UppbF. Beredningen förordar, att så sker.

Vid bestämmandet av hur mycket som skall förbehållas gäldenären måste hänsyn givetvis också tagas till den inkomst som han kan påräkna vid sidan av den inkomst vari införsel anordnas. Om gäldenären har säker inkomst från annat håll, bör detta föranleda motsvarande reduktion av det belopp som eljest skolat förbehållas. Därest gäldenären undantagsvis skulle ha full och säker bärgning genom annan intäkt, föreligger icke behov att undantaga någon del av den inkomst i vilken införsel beviljas. Situationen kan exempelvis vara den, att införsel meddelas i royalty eller annan periodisk förmån som uppbärs av en fri yrkesutövare. Utmätningsmannen måste vidare beakta, om gäldenärens make eller annan i den hemmavarande familjen har egen inkomst. Gäldenärens försörjningsbörda är då icke så stor eller kan ha helt bortfallit, och det belopp som skall förbehållas honom bör reduceras därefter. — Införsel kan i undantagsfall tänkas komma till användning även när gäldenären har förmögenhet, särskilt om det gäller att fortlöpande uttaga underhållsbidrag. Vid bestämmandet av om något belopp skall undantagas bör hänsyn tagas till förmögenheten, i synnerhet om denna är lätt realiserbar.

Förslaget upptager icke någon bestämmelse om den tid för vilken medel skall reserveras. Ej heller InfL innehåller någon bestämmelse i ämnet. Avgörandet måste bero av omständigheterna i det särskilda fallet. Införsel sker i allmänhet i inkomster som utbetalas per vecka, var fjortonde dag eller månadsvis. Inkomstens belopp kan variera från den ena gången till den andra, men variationerna håller sig i allmänhet inom relativt snäva gränser. Det ligger i sakens natur, att medel i regel bör reserveras fram till nästa förfallodag. Gäldenären kan emellertid ha fasta utgifter med längre tidsmellanrum. Han uppbär t. ex. lön per vecka men erlägger hyra månadsvis. Erforderliga medel måste reserveras också för sådana ändamål. Hinder möter icke, att utmätningsmannen bestämmer att ett högre belopp skall reserveras vid vissa avlöningstillfällen, t. ex. närmast före varje hyresbetalning. Gällande lag innehåller som i det föregående anförts ett uttryckligt stadgande i sådan riktning, som emellertid mera sällan tillämpats, och beredningen har icke ansett erforderligt att upptaga någon särskild bestämmelse i ämnet. — Om gäldenären vid sidan av den periodiskt regelbundet utgående lönen uppbär ackordsöverskott, brukar utmätningsmännen ofta vid införsel i det senare underlåta att särskilt förbehålla gäldenären någon del därav men å andra sidan icke taga överskottet i dess helhet i anspråk utan blott viss procent därav. Förfarandet är förenat med praktiska fördelar och bör få användas även framgent. Härvid bör beaktas, att ackordsöverskotten kan variera starkt.

Även inkomst som utfaller oregelbundet eller med starkt varierande belopp tages i anspråk genom införsel, t. o. m. om det gäller ett engångsbelopp, t. ex. ackordsöverskott som förfaller efter det gäldenären lämnat anställningen. Med förslaget kan sådana fall bli vanligare. Särskilt gäller detta, när införsel anordnas i vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. I dessa fall, liksom när införsel meddelas i inkomst som visserligen utfaller regelbundet men med mycket långa mellanrum, får utmätningsmannen göra ett mera fritt bedömande. Det avgörande bör i princip vara den tid för vilken gäldenären skäligen kan antagas vara beroende av inkomsten. Ofta uppbär gäldenären i dessa fall även annan inkomst och ytterligare medel behöver då kanske icke reserveras för hans behov. Skälig hänsyn måste även tagas till om gäldenären, när han icke har annan inkomst, likväl har möjlighet att skaffa sig sådan. Det bör därför normalt icke förekomma, att medel reserveras för någon mera avsevärd tid framåt, såsom för mer än ett par månader. I viss mån måste utmätningsmannen också taga hänsyn till vad som är känt om gäldenärens skötsamhet i allmänhet. Om det med skäl kan antagas, att han snabbt förbrukar reserverade medel för ovidkommande ändamål, kan icke gärna något större belopp förbehållas honom.

I fråga om sättet för bestämmande av det förbehållna beloppet bör det normala vara, att medel reserveras gäldenären vid varje avlöningstillfälle. Om lönen utbetalas oregelbundet och med varierande belopp, möter dock icke hinder att förordna, att visst belopp skall förbehållas gäldenären under viss tidsperiod såsom kalenderkvartal eller halvår. Särskilt när det gäller personer som avlönas uteslutande eller huvudsakligen genom provision kan denna metod vara att föredraga. Om, såsom i dessa fall lätt kan inträffa, avlöningen vid visst utbetalningstillfälle icke går upp till det förbehållna beloppet, kan vad som felas undantagas vid nästa utbetalningstillfälle inom perioden utan att man måste gå omvägen att jämka införselbeslutet.

Utmätningsmannen skall ej endast bestämma det belopp som skall förbehållas gäldenären utan även angiva hur mycket som skall innehållas av återstoden. Avgörandet beror icke enbart av hur stort belopp som skall indrivas utan även av sådana omständigheter som fordringens art, risken för preskription och gäldenärens arbetsförhållanden. Vid införsel för uttagande av underhållsbidrag bör utmätningsmannen självfallet sträva efter att, om det låter sig göra, indriva åtminstone så mycket som svarar mot det löpande bidraget. Annars kumuleras förfallna belopp till en skuld som det oftast icke blir möjligt att uttaga senare. Resterar jämväl underhållsbidrag för förfluten tid, måste införselbeloppet bestämmas högre, om restantierna skall kunna nedbringas.

En alltför snabb takt vid indrivningen av restantierna kan vara hård mot gäldenären och förfela sitt syfte genom att betaga honom arbetsviljan.

Många gäldenärer arbetar under sådana förhållanden att de kan själva reglera sin arbetsinkomst och de bör icke berövas intresset att bibehålla eller öka sin arbetsinsats. Detta gäller kanske främst i fråga om utövare av fria yrken men även beträffande många andra yrkeskategorier. En förlängd indrivningstid kan i sådana fall vara påkallad. Men även om faran för att gäldenären skall tappa arbetslusten till följd av införseln icke bedömes vara mera akut, kan det ibland vara skäligt att han icke utsätts för hårdare press. Beredningen tänker närmast på gäldenärer som utövar sina yrken under särskilt riskabla eller eljest fysiskt eller psykiskt krävande förhållanden. För dessa och liknande fall[7] har som en andra punkt i paragrafens första stycke upptagits stadgande att skälig hänsyn skall vid införselbeloppets bestämmande tagas till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utförs.[8]

Vid införselbeloppets fastställande måste emellertid risken för att införselmöjligheten skall gå förlorad genom preskription beaktas. Hänsynen till den underhållsberättigade kan också tala för en snabbare indrivningstakt, om denne t. ex. under lång tid varit i avsaknad av erforderligt bidrag. Avser indrivningen endast restantier på underhållsbidrag eller skatter eller böter, får utmätningsmannen likaså söka anpassa indrivningstakten efter vad som är skäligt och lämpligt i det särskilda fallet.

Införselns handhavande och utmätningsmannens kontroll över arbetsgivaren underlättas i allmänhet, om införselbeloppet bestäms till en fix summa som skall innehållas vid varje avlöningstillfälle, i den mån avlöningen minskad med förbehållsbeloppet lämnar utrymme därför. Enligt förslaget kan dock utmätningsmannen i stället bestämma, att viss procent av det överskjutande beloppet skall innehållas. Metoden används för närvarande i viss utsträckning och torde medföra påtagliga fördelar, när avlöningen direkt beror av arbetsintensiteten såsom vid ackords- eller provisionsavlönat arbete. Man kan också tänka sig en kombination av olika metoder så att införselbeloppet, när gäldenären t. ex. uppbär både tidlön och ackordsöverskott, bestäms till en fix summa för tidlönens del och till viss procent av vad gäldenären uppbär därutöver.[9]

[7] Jfr s. 96 ovan.

[8] Jfr betr. utmätning i lön s. 264 nedan.

[9] Huruvida arbetsgivare eller annan utan hinder av beslut om införsel kan kvitta med motfordran, är icke reglerat i InfL. I ett hovrättsavgörande år 1934 (SvJT 1935 rf s. 9) har antagits, att pensionsutbetalare kan kvitta med fordran som uppkommit innan införselbeslutet meddelades. I följd härav kunde införsel ske endast i den mån pension fanns att lyfta sedan kvittning verkställts. Avgörandet synes ha länt till efterföljd hos utmätningsmännen och fått motsvarande tillämpning vid införsel i lön. (Jfr Eilard, Exekution i lön s. 162 f samt Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 95 f, Hassler s. 333 f, Lundberg s. 168 f och Olivecrona s. 196.) I ett senare hovrättsavgörande år 1954 har antagits, att när arbetsgivarens fordran uppkommit genom att arbetstagaren brustit i redovisning av medel som han mottagit för arbetsgivarens räkning, kvittning må ske även om fordringen härrör från tiden efter införselbeslutet. (Se Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 191 f.)

Någon bestämmelse angående kvittning har icke upptagits i förslaget. Frågan sam-

Andra stycket av förevarande paragraf i förslaget reglerar förhållandet mellan införsel och skatteavdrag. InfL stadgar nu i 7 § tredje stycket med avseende på införsel för underhållsbidrag, att om den underhållsskyldige tillika har att vidkännas skatteavdrag enligt UppbF och det belopp som må innehållas enligt InfL icke förslår till gäldande av såväl underhållsbidrag som skatt, införseln skall ha företräde. Vid införsel för skatter eller böter gäller däremot enligt 21 § 3), att om det belopp som må innehållas enligt InfL icke förslår till såväl införsel som skatteavdrag, endast den del av beloppet som återstår efter skatteavdraget får tagas i anspråk genom införseln.

Förslaget innefattar i sak icke någon större ändring av vad som nu gäller. Beredningen har övervägt, om man icke för att vinna en tekniskt enklare lösning skulle kunna låta skatteavdrag generellt få företräde framför införsel, alltså även när införseln sker för uttagande av underhållsbidrag. Systemet skulle medföra fördelar bl. a. om man framdeles mera allmänt skulle övergå till en ordning med definitiv källskatt för löntagare. Den olägenheten skulle emellertid uppkomma, att fordran på underhållsbidrag, åtminstone i vissa situationer, skulle bli helt eller delvis undanträngd av det allmännas skattekrav. I viss utsträckning borde det visserligen vara möjligt att undvika eller i allt fall mildra denna konsekvens genom jämkningar i skatte- och uppbördsförfattningarna. Beredningen har likväl icke ansett tillrådligt att frångå den nuvarande ordningen, som får anses vila på en socialt riktig avvägning. De komplikationer som kan följa av det nuvarande systemet har också i praktiken visat sig vara av underordnad betydelse. I det stora flertalet fall uppkommer icke någon konflikt mellan införsel och skatteavdrag, i det att tillgängligt belopp av lönen visar sig förslå för dem båda.

InfL nämner endast skatteavdrag enligt UppbF. Numera förekommer även skatteavdrag till gäldande av sjömansskatt enligt förordningen därom av den 16 maj 1958. Sjömansskatt utgår för inkomst ombord på svenskt handelsfartyg som har viss minimidräktighet och icke huvudsakligen går i inre fart. Sjömansskatten ersätter kommunal och statlig inkomstskatt samt vissa avgifter. Den har karaktär av en definitiv källskatt och skall avdragas på lönen genom redarens försorg. UppbF är icke tillämplig härvid. Tvekan har yppats, om regeln i 7 § tredje stycket InfL angående företräde för underhållsbidrag framför skatt kan anses analogt tillämplig vid konkurrens mellan införsel och skatteavdrag i dessa fall. Samma problem uppkommer, därest ett år 1962 framlagt förslag om definitiv källskatt, s. k. löneskatt, för vissa inom riket icke mantalsskrivna personer (jfr SOU 1962: 59) skulle bli genomfört. Enligt vad beredningen inhämtat har kon-

manhänger med det större spörsmålet, i vad mån arbetsgivare överhuvud är berättigad att kvitta, och har icke ansetts böra lösas isolerad. Beredningen avser att upptaga problemet om kvittning mot lönefordran på ett senare stadium av sitt arbete.

flikter av nu antydd natur endast mycket sällan uppkommit vid den praktiska tillämpningen av sjömansskatteförordningen, och det är ovisst, om problemet skulle få större räckvidd vid ett system med löneskatt. Förhållandet mellan införsel och skatteavdrag enligt andra författningar än UppbF torde dock icke böra förbigås i en ny införsellag. Övervägande skäl talar enligt beredningens mening för att skillnad icke bör göras mellan skatteavdrag i olika fall. Att fastställt underhållsbidrag uttages och kommer den underhållsberättigade till del är angeläget, icke minst ur social synpunkt. Det är därför rimligt att det allmännas skattekrav får vika i de jämförelsevis sällsynta fall, då lönen icke lämnar utrymme för uttagande av både underhåll och skatt. För att förebygga eventuella missbruk har beredningen i 9 § av förslaget upptagit en regel som gör det möjligt att jämka underhållsbidrag som finnes otillbörligt högt, om det erfordras bl. a. för att skatteavdrag skall kunna äga rum. Vid införsel för annat ändamål bör skatteavdraget liksom för närvarande äga företräde. I enlighet härmed upptager förslaget icke någon hänvisning till UppbF. Vad som sägs om skatteavdrag i förslaget syftar alltså såväl på skatteavdrag enligt UppbF som på skatteavdrag enligt sjömansskatteförordningen och eventuellt blivande ytterligare författningar av liknande innehåll. Ett genomförande av vad beredningen föreslagit om företräde för underhållsbidrag framför skatteavdrag enligt sjömansskatteförordningen kan möjligen påkalla vissa jämkningar i nämnda förordning för klarläggande, hur man skall förfara när skatt icke kunnat uttagas på grund av att införsel gått före. Beredningen förutsätter, att frågan härom uppmärksammas inom finansdepartementet.

Enligt 20 § InfL skall vad i lagen stadgas om införsel för underhållsbidrag äga motsvarande tillämpning vid uttagande av kommuns fordran på sådant bidrag till försörjningsberättigads underhåll eller barns vård som där sägs. Till följd härav skall även stadgandet i 7 § tredje stycket — om företräde för underhållsbidrag framför skatt — iakttagas när införsel sker för uttagande av här avsedd kommunal bidragsfordran så att bidraget vid behov får företräde framför skatteavdrag. De skäl som talar för att det allmännas skatteanspråk i vissa situationer bör få vika för att möjliggöra uttagande av underhållsbidrag gör sig emellertid icke gällande i dessa fall. För kommunernas ekonomi spelar bidragen icke någon nämnvärd roll och det torde sakna praktisk betydelse, om det icke skulle bli möjligt att uttaga bidragen i vissa fall när lönen ej förslår sedan skatten dragits. Beredningen, i vars förslag de åsyftade bidragen icke likställts med privaträttsliga underhållsbidrag utan upptagits såsom en särskild grupp av fordringar, har därför ansett dem i förevarande hänseende böra följa samma regler som fordringar å restförd skatt, böter m. m.

Det anförda kan synas tala för att kommuns fordran bör gå efter skatteavdrag även i sådana fall då kommun återkräver utgivet bidragsförskott av

en underhållsskyldig. Det är emellertid att märka, att kommunen för lämnat bidragsförskott inträder i barnets rätt (se 15 § bidragsförskottslagen[10]) och följaktligen har att åberopa samma exekutionstitel som barnet. I praktiken är det vanligt, att kommunens fordran och barnets krav på bidrag utöver det förskotterade indrivs samtidigt på ansökan av barnavårdsman eller annan som företräder såväl kommunen som barnet (jfr 17 § andra stycket bidragsförskottslagen). Ofta är det härvid icke bekant för utmätningsmannen, vem det indrivna beloppet ytterst tillkommer. Det skulle därför medföra komplikationer, om skillnad gjordes mellan bidrag som tillkommer barnet och sådant bidrag som tillkommer kommunen i ersättning för utgivet förskott.

I övrigt innefattar förslaget endast en i förtydligande syfte gjord omformulering av InfLs bestämmelser. Enligt förslaget skall införsel för underhållsbidrag ha företräde framför skatteavdrag. I beslut om sådan införsel skall därför föreskrivas, att införselbeloppet skall innehållas i den mån lönen överstiger förbehållna beloppet. Vid annan införsel har enligt förslaget skatteavdraget företräde och beslutet skall upptaga föreskrift om att införselbeloppet skall innehållas i den mån lönen, efter skatteavdraget, överstiger förbehållna beloppet. Någon ändring i sak torde detta icke innefatta utom i de hänseenden varom förut talats. Beredningen vill erinra om vad tidigare anförts om att det gäldenären enligt införselbeslutet förbehållna beloppet icke utan vidare skyddas mot skatteavdrag men att utmätningsmannen, om han finner att en samtidig tillämpning av införsel för underhållsbidrag och skatteavdrag skulle bli alltför betungande för gäldenären, bör vara skyldig att sända ett exemplar av införselbeslutet till lokal skattemyndighet, vilken då skall ha att ex officio pröva om skatteavdraget bör minskas.

I vissa fall uppbär arbetstagare avlöning i sådan ordning att det möter praktiska svårigheter att anordna införsel däri. Så är exempelvis händelsen, när handelsresande uppbär sin provision direkt av kunderna. I rättspraxis har införsel medgivits även i dylikt fall och det har ansetts, att det då åligger huvudmannen att lägga om systemet för provisionens utbetalande så att införseln kan genomföras. Såsom beredningen i det föregående framhållit får denna praxis anses lämplig och bör kunna tillämpas även i likartade fall. Utmätningsmannen måste dock visa varsamhet och beakta de svårigheter som en omläggning av systemet skulle medföra för arbetsgivaren. I anslutning till dessa överväganden upptages i tredje stycket av förevarande paragraf stadgande, att utmätningsmannen äger, om det erfordras, föreskriva att arbetsgivaren skall anpassa sättet för avlöningens utbetalande så, att införseln kan verkställas i därför lämpad ordning. Stadgandet är icke avsett att medföra någon utvidgning av de grundläggande bestämmelserna i 1 § om de intäkter i vilka införsel får anordnas. Vad gäldenären uppbär måste allt-

[10] Regeln gäller dock endast i den mån förskottet svarar mot fastställt underhållsbidrag; jfr 15 § i 1943 års bidragsförskottslag.

så ha karaktären av arbetstagares avlöning eller vad som jämställs därmed i förevarande sammanhang (jfr också 13 §).

I sista stycket av paragrafen stadgas, att utmätningsmannen skall underrätta arbetsgivaren om sitt beslut. Att arbetsgivaren får kännedom om att införsel beslutats och vad han i anledning därav har att iakttaga är av grundläggande betydelse för förfarandet, och en föreskrift om att arbetsgivaren skall underrättas bör därför medtagas i lagen. Däremot upptager förslaget icke någon motsvarighet till gällande lags regler om vad underrättelsen skall innehålla, om underrättelse jämväl till parterna och om sättet för underrättelsernas överbringande (jfr 10 § och 11 § fjärde stycket InfL; se också 21 § 4) samt 21 a och 22 §§, av vilka framgår att underrättelse till part icke erfordras i ärende om införsel för skatter eller böter). Bestämmelser härom synes åtminstone tills vidare lämpligen kunna meddelas i administrativ ordning (jfr vad som anförts under 6 § ovan). För att gäldenären skall kunna tillvarataga sin rätt är det önskvärt, att underrättelse om införselbeslutet alltid tillställs honom, alltså även när fråga är om uttagande av skatter eller böter. Underrättelse kan lämpligen ske genom att en kopia av införselbeslutet översänds till gäldenären med posten. Har gäldenären icke tidigare fått del av de närmare uppgifterna om den fordran införseln avser och har uppgifterna ej heller återgivits i beslutet, bör de tillställas honom samtidigt som han får underrättelse om detta. Är uppgifterna enligt hans mening felaktiga, kan han då påkalla ändring i beslutet enligt 12 § i förslaget.[11] Om införselbeslutet bör jämväl enskild sökande underrättas. Även denna underrättelse synes kunna ske medelst översändande av en kopia av beslutet. Ur diskretionssynpunkt kan det däremot ibland vara mindre lämpligt att arbetsgivaren får del av själva beslutet. Underrättelsen till honom synes i sådana fall icke böra omfatta mer än vad han måste veta för att kunna fullgöra sina skyldigheter. Givetvis bör han därjämte alltid få erforderliga anvisningar om vad han har att iakttaga i olika hänseenden. Att underrättelsen bör vara skriftlig och tillställas arbetsgivaren på bevisligt sätt ligger i sakens natur.

Frågan om vem som skall anses vara gäldenärens arbetsgivare vållar i allmänhet icke någon svårighet. Stundom är dock läget mera komplicerat. Mellan den, för vars räkning arbetet ytterst utförs, och arbetstagaren kan stå en mellanman, vilken åtminstone formellt sett är den som anställt arbetstagaren och ofta omhänderhar utbetalningen av lön och leder arbetet m. m. Dessa fall synes hittills ha föga uppmärksammats vid tillämpningen av InfL.[12] På andra områden har man däremot ofta haft att taga ställning till hithörande problem. Inom socialrätten har man, delvis i anslutning till

[11] Jfr ovan s. 134.
[12] Det enda refererade rättsfallet är SvJT 1932 rf s. 30.

uttryckliga lagstadganden,[13] som regel låtit avgörandet bero av mellanmannens ställning. Är han självständig företagare, har han ansetts som arbetsgivare för dem han anlitat. I motsatt fall har huvudmannen ansetts som arbetsgivare för såväl mellanmannen som dennes arbetare. Samma betraktelsesätt möter även i arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas praxis.[14] Stundom har dock utgångspunkten angivits vara en annan, nämligen att arbetsgivare är den som ingått arbetsavtalet.[15] Då man räknar med att mellanmannen kan ha uppträtt som ombud — på grund av muntlig eller konkludent fullmakt eller ställningsfullmakt — för huvudmannen eller för arbetstagarna, leder de olika betraktelsesätten dock i praktiken ofta till samma resultat.[16] Ofta har vidare huvudmannen, oavsett hur rättsläget från början gestaltat sig, betraktats som arbetsgivare i det hänseende varom fråga varit, därför att han på ett eller annat sätt utåt framträtt som sådan.[17] — Vad angår UppbFs bestämmelser om skyldighet för arbetsgivaren att verkställa skatteavdrag på lön följer av 39 § i förordningen att såsom arbetsgivare anses den som utbetalar lönen. I praxis räknar man dock med att den som faktiskt ombesörjer utbetalningen kan vara en endast osjälvständig mellanhand, och i sådant fall anses huvudmannen som arbetsgivare. Det ankommer därvid på mellanmannen att underrätta huvudmannen om de lönebelopp som skall utbetalas till de olika arbetstagarna så att det blir möjligt för huvudmannen att verkställa skatteavdrag.[18] Den omständigheten att mellanmannen själv i uppbördshänseende anses som arbetstagare hos huvudmannen har i flera fall icke hindrat, att han behandlats såsom arbetsgivare för de av honom anställda.[19]

De synpunkter som tillämpats i fråga om skatteuppbörden torde ha sin giltighet även vid införsel. När genom arbetsgivarens försorg viss del av gäldenärens lön skall innehållas genom införsel, bör sålunda föreläggandet oavsett mellanmannen riktas mot huvudmannen, om denne i realiteten kan betraktas som arbetsgivare. I övrigt kan för tillämpningen ledning i tveksamma fall hämtas från vad som praktiseras i fråga om skatteavdrag enligt UppbF. Överhuvud låter det sig knappast praktiskt genomföra annat än att låta skatteavdrag och innehållande på grund av införselbeslut verkställas på ett och samma ställe. Om undantagsvis skatteavdrag icke kommer i fråga

[13] Se 1 § arbetarskyddslagen och 3 § skogsförläggningslagen av den 31 maj 1963, vilket stadgande motsvarar 4 § i 1951 års skogsförläggningslag; jfr också 2 § i 1916 års numera upphävda olycksfallsförsäkringslag.

[14] Se t. ex. AD 17/1958 och NJA 1942 s. 122.

[15] Se särskilt förarbetena till 1938 års semesterlag i prop. 286/1938 s. 213; jfr AD 88/1942 och 48/1947. Enligt riksförsäkringsverkets vägledning »Vem är arbetstagare?» (nov. 1963) är poststationsföreståndare och föreståndare för televerkets växelstation, oaktat de själva i förhållande till resp. verk skall anses som arbetstagare, att anse som arbetsgivare för de medhjälpare som de själva anställer och avlönar för arbetet åt verket.

[16] Jfr Schmidt, Kollektiv arbetsrätt 4 uppl. s. 80 f, Adlercreutz, Arbetstagarbegreppet s. 162 ff och yttrande av arbetsdomstolens ordförande i prop. 88/1945 s. 33.

[17] Se AD 46/1948 och 39/1952; jfr NJA 1938 s. 299.

[18] Se exempelvis centrala uppbördsnämndens meddelanden 25/1946 och 7/1956.

[19] Se exempelvis centrala uppbördsnämndens meddelanden 29/1947, 17/1955 och 5/1956.

för gäldenären, kan regelmässigt prövningen ske efter jämförelse med hur det förfars för andra, med gäldenären jämställda arbetstagare som har att vidkännas skatteavdrag.

När gäldenären är anställd hos staten eller kommun, gäller enligt 18 § InfL, att vad i lagen sägs om arbetsgivare skall tillämpas på den som har att utbetala avlöningen. I motiven till stadgandet betonas, att utbetalaren icke blott har att fullgöra en arbetsgivares åligganden med avseende på införseln utan även är underkastad påföljderna av försummelse härutinnan.[20] Det lärer i enlighet härmed få antagas, att utbetalaren blir personligen betalningsskyldig om han skulle försumma att göra avdrag på lönen eller att tillställa utmätningsmannen innehållet belopp (jfr 14 § InfL och motiven härtill i NJA II 1917 s. 543 f). Något ansvar för staten eller kommunen torde däremot icke uppkomma, i allt fall icke omedelbart. En sådan ordning kan icke anses tillfredsställande.[21] Situationen när gäldenären är anställd i det allmännas tjänst skiljer sig icke i princip från de fall då arbetsgivaren är ett bolag eller en förening, och det kan icke anses påkallat att bereda staten eller kommun någon särställning i förevarande hänseende. Någon motsvarighet till 18 § InfL har därför icke medtagits i förslaget. Om införselbeslutet av någon anledning skulle bli åsidosatt, kommer enligt vanliga regler (se 10 § tredje stycket i förslaget och vad därom anföres nedan) det ekonomiska ansvaret härför att i första hand drabba arbetsgivaren, d. v. s. i hithörande fall staten eller kommunen. Frågan om arbetsgivaren kan utöva regressrätt mot utbetalaren får här liksom eljest bedömas enligt allmänna rättsgrundsatser. Ej heller i övrigt synes några särskilda tillämpningssvårigheter behöva uppkomma, när staten eller kommun är arbetsgivare. Det ligger i sakens natur, att utmätningsmannen bör överlämna underrättelsen om införselbeslutet till den myndighet eller det kommunala organ som har att utanordna lönen.

8 §.

I denna paragraf stadgas om fördelningen av innehållet belopp, när två eller flera införselberättigade konkurrerar, och om hur delbetalning som inflyter på viss fordran skall avräknas.

När införsel beviljas för fordringar av skilda slag (underhållsbidrag, skatter eller allmänna avgifter, böter eller viten) och det belopp som kan tagas i anspråk av gäldenärens lön icke förslår till full betalning av dem alla, gäller enligt 21 § 3) och 22 § 2) InfL att tillgängligt belopp i första hand skall gå till betalning av underhållsbidrag, medan fordran på skatter eller allmänna avgifter tillgodoses i andra hand och böter eller viten

[20] Se NJA II 1917 s. 545.

[21] Jfr att det särskilda redogöraransvaret för statliga befattningshavare slopats, se prop. 119/1961, L¹U 41/1961 och Rskr 335/1961.

äger minsta rätt. Med fordran på underhållsbidrag likställs enligt 20 § InfL kommuns fordran på sådant bidrag till försörjningsberättigads underhåll eller barns vård som där sägs. Reglerna i 21 § 3) och 22 § 2) InfL antages böra tillämpas oberoende av när ansökan görs eller beslut meddelas i de särskilda ärendena.[1] Redan innehållet belopp anses dock reserverat för betalning av den fordran som föranlett införselbeslutet och kan alltså icke tagas i anspråk för annan fordran även om denna njuter bättre rätt.[2] I utmätningsmännens praxis har dock icke alltid iakttagits, att underhållsbidrag skall äga företräde framför skatt. När införsel anordnats för uttagande av resterande underhållsbidrag och utmätningsmannen icke ansett sig böra tillämpa snabbast möjliga indrivningstakt utan låtit gäldenären behålla något mera än sedvanligt beneficium, har det sålunda förekommit, att införsel senare tillika medgivits för uttagande av skatt. Det har hävdats, att en sådan praxis låter sig försvaras, om det är uppenbart att oguldet underhållsbidrag ändå kommer att kunna uttagas.[3]

Förslaget innefattar i sak icke någon större ändring av de återgivna bestämmelserna. I första stycket av förevarande paragraf stadgas sålunda att i fall, då fråga är om införsel för olika slags fordringar, de äger inbördes företräde i den ordning som upptagits i 2 §. Förmånsrättsordningen blir: 1) underhållsbidrag, 2) kommuns fordran på bidrag för omhändertaget barn enligt barnavårdslagen eller till hjälptagares försörjning enligt lagen om socialhjälp, 3) skatter och allmänna avgifter samt 4) böter och viten. Kommuns bidragsfordran, som nu njuter lika rätt som fordran på privaträttsligt underhållsbidrag, har alltså nedflyttats i andra rummet. Det har ansetts rimligt, att den enskilde, som på ett helt annat sätt är beroende av sitt bidrag, skall få företräde framför eventuella krav mot den underhållsskyldige från kommunens sida. Någon större praktisk räckvidd torde ändringen icke ha. I övrigt är förmånsrättsordningen densamma som i gällande lag. Den tidpunkt då ansökan gjorts eller beslut meddelats om införsel för de olika fordringarna skall, liksom för närvarande, vara utan betydelse. Prioriteten bestäms med andra ord uteslutande efter fordringarnas beskaffenhet. Redan innehållet belopp förutsätts dock icke kunna tagas i anspråk för betalning av annan fordran än den för vilken innehållandet skett. Beträffande underhållsbidrag gör förslaget icke skillnad mellan löpande bidrag och belopp som upplupit under förfluten tid. Det lämnar sålunda icke stöd för åsikten, att det i vissa lägen skulle vara försvarligt att uttaga skatter framför fordran på resterande underhåll. Om utmätningsmannen vid anordnande av införsel ansett sig icke böra taga i anspråk hela avlöningen utöver den del som förbehållits gäldenären och det senare framkommer att gäldenären häftar även för restförd skatt, kan detta ge utmät-

[1] Jfr JO 1941 s. 112 ff, Hassler s. 350.
[2] Se Eilard, Exekution i lön s. 219.
[3] Lundberg s. 183 f; jfr däremot JO 1943 s. 133 ff, Hassler s. 343 och Eilard, Exekution i lön s. 220.

ningsmannen anledning att jämka sitt beslut så att upplupna belopp indrivs snabbare och utrymme därefter bereds för uttagande av skattefordringen. Däremot äger han icke att, med avvikelse från den stadgade förmånsrättsordningen, låta någon del av lönen gå till betalning av restförd skatt så länge den resterande underhållsfordringen utestår ogulden. Även ett tillfälligt företräde för skattefordringen medför risk för att det resterande underhållet icke kommer att kunna uttagas. Den underhållsberättigade kan skäligen göra anspråk på att få sin fordran uttagen så snabbt som nödig hänsyn till gäldenären medgiver. Det nu sagda har motsvarande tillämpning, när en underhållsfordran konkurrerar med annat krav som vid införsel har sämre rätt.

Delade meningar har yppats i frågan, om det överhuvud bör få förekomma att beslut om införsel för skatter meddelas medan införsel ännu pågår för uttagande av resterande underhåll.[4] Å ena sidan har hävdats, att med grunderna för InfLs konkurrensbestämmelser bäst överensstämmer att icke bevilja införsel för skatt i en sådan situation, i allt fall om det resterande bidragsbeloppet är förhållandevis stort. Å andra sidan har framhållits, att ett beslut om införsel för skatt icke medför nackdel för den underhållsberättigade, om blott regeln om prioritet för underhållsbidrag iakttages vid fördelningen av influtna medel. Det kan också vara praktiskt att beslut om införsel för skatt meddelas utan att man avvaktar att resterande underhåll först slutbetalas. Sålunda kan t. ex. inträffa, att det utfaller ett ackordsöverskott som lämnar tillgång såväl till slutbetalning av resterande underhåll som till betalning på skattefordringen. Utmätningsmannen torde därför böra äga frihet att i förevarande avseende handla efter omständigheterna.

För det fall att flera underhållsberättigade konkurrerar stadgas i 7 § andra stycket InfL, att om införsel beviljas till gäldande av bidrag åt flera och det belopp som må innehållas icke förslår, beloppet skall fördelas mellan de underhållsberättigade i förhållande till bidragens storlek. Tiden då införsel sökts eller beviljats spelar alltså icke heller i detta sammanhang någon roll utan en proportionell fördelning skall äga rum. I enlighet med vad som iakttages när införsel för skatter eller böter sammanträffar med införsel för underhållsbidrag anses dock, att vad som på grund av meddelat beslut innehållits för viss underhållsberättigads räkning icke får tagas i anspråk för betalning av bidrag till annan. När införsel påkallas av ny underhållsberättigad, brukar det tidigare beslutet hävas och ett nytt gemensamt beslut meddelas. Det antages, att fördelningen av innehållet belopp i första hand skall ske efter de löpande — d. v. s. de aktuella månatliga — bidragens storlek. Om mera innehållits än som åtgår till betalning av löpande bidrag, torde

[4] Se JO 1943 s. 133 ff och Hassler s. 343; jfr Eilard, Exekution i lön s. 220 och Lundberg s. 183.

man i allmänhet fördela överskjutande belopp proportionellt i förhållande till envars sammanlagda fordran på resterande bidrag. I utmätningsmännens praxis förekommer dock vissa variationer. När underhållsbidrag till barn u. ä. skall uttagas och införsel samtidigt ifrågakommer för moderns fordran å s. k. förlossningskostnader, vilken normalt i sin helhet belöper på förfluten tid, brukar sålunda i Stockholm tillämpas den ordningen, att inflytande medel används i första hand till gäldande av löpande bidrag till barnet och i andra hand för avbetalning på moderns fordran. Barnets fordran på resterande bidrag sätts alltså i efterhand. Även andra avvikelser torde förekomma.

Enligt beredningens mening bör huvudregeln vid konkurrens mellan flera underhållsberättigade vara att vad som inflyter i första hand fördelas efter de löpande bidragens storlek. Syftet med underhållsbidragen är ju, att de såvitt möjligt skall fortlöpande tillgodose den berättigades behov av medel för sitt uppehälle. Det är därför naturligt, att när det finns flera underhållsberättigade och lönen icke förslår för fullt tillgodoseende av allas krav, tillgängligt belopp fördelas så att envar om möjligt får åtminstone så mycket som svarar mot det löpande bidrag som tillkommer honom och att, om lönen ej förslår till fullt täckande av alla löpande bidrag, en proportionell fördelning sker efter dessa bidrags storlek. En motsatt ordning — med fördelning efter envars sammanlagda bidragsfordran eller med prioritet för vart bidrag efter dess förfallodag — skulle medföra, att den som har att fordra underhåll för en längre tid skulle helt eller delvis undanträngа en nytillkommande underhållsberättigad som endast har fordran på löpande bidrag och sålunda beröva denne vad som erfordras för hans uppehälle. Fordran på bidrag för tid som ligger längre tillbaka har också i viss mån förlorat sin speciella underhållskaraktär och blivit mera jämförbar med en vanlig penningfordran. I överensstämmelse med det anförda har i andra stycket första punkten av förevarande paragraf upptagits stadgande, att om två eller flera underhållsberättigade påkallar införsel, innehållet belopp fördelas efter de löpande bidragens storlek.

Underhållsbidrag fastställs i regel att utgå per kalendermånad (jfr 7 kap. 6 § FB). Skulle i särskilt fall något av bidragen vara bestämt att utgå på annat sätt (t. ex. per kvartal eller halvår) får vid tillämpning av stadgandet bidraget omräknas till månadsbidrag. Beträffande de undantagsfall då införsel ifrågakommer för uttagande av underhållsbidrag som bestämts att utgå i form av engångsbelopp får beredningen hänvisa till vad som anförts vid 4 §.

Av regeln om fördelning av influtet belopp efter de löpande bidragens storlek följer, att den som endast har fordran på underhåll för förfluten tid får stå tillbaka för den som har krav på löpande bidrag. Bortsett från det sällsynta fallet, att den underhållsskyldige frivilligt betalar löpande bidrag,[5]

[5] Jfr SvJT 1958 rf s. 33.

är situationen här den att underhållsskyldigheten gentemot den förstnämnde har upphört. Före 1963 års ändring i 8 § InfL fick, när fråga ej var om bidrag som avses i 7 kap. 10 § FB, införseln icke fortgå sedan underhållsskyldigheten upphört. Normalt får också behovet av införsel anses mindre i dessa fall och det är därför naturligt, att den som endast har fordran på underhåll för förfluten tid i regel får finna sig i att tillgängligt belopp i första hand går till betalning åt dem som har krav på löpande bidrag. När det gäller bidrag som avses i 7 kap. 10 § FB, d. v. s. bidrag som fader till barn u. ä. har att erlägga till barnets moder för hennes underhåll under sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten eller undantagsvis för längre tid, har dock en särskild regel ansetts erforderlig. I allmänhet hinner modern icke få bidraget fastställt förrän efter utgången av den tid som underhållsskyldigheten omfattar. Eftersom införsel normalt samtidigt verkställs för uttagande av underhållsbidrag till barnet möter — även efter den ändring i fråga om beräkningen av preskriptionstiden för införsel som genomfördes år 1963 — viss risk att möjligheten att genom införsel uttaga moderns fordran går förlorad genom preskription. Bortsett härifrån är det rimligt, att modern icke skall behöva vänta alltför länge på att få sin fordran uttagen. Beredningen har därför som en andra punkt i förevarande stycke av paragrafen upptagit stadgande, enligt vilket vid tillämpning av huvudregeln om fördelning av medel mellan flera underhållsberättigade skall förfaras så att en tolftedel av moderns bidragsfordran räknas som löpande. Fordringen skall alltså vid varje fördelningstillfälle få med angiven kvotdel konkurrera med fordringar på löpande bidrag. Kvotdelen skall självfallet räknas på fordringens ursprungliga belopp och icke på vad som återstår oguldet. Det bör i allmänhet bli möjligt att uttaga fordringen inom loppet av ett år. Den förordade särregeln är givetvis avsedd att tillämpas även vid konkurrens med fordran på underhållsbidrag till annan än barnet.

När tillgängligt belopp av lönen överstiger vad som erfordras till täckande av löpande bidrag, brukar utmätningsmännen, såsom förut framhållits, i allmänhet fördela överskjutande belopp proportionellt efter storleken av varje underhållsberättigads sammanlagda fordran på underhåll för förfluten tid. Enligt tredje punkten i förevarande stycke av beredningens förslag skall i stället bidrag som stått ute längre äga företräde. Den som har fordran på tidigare förfallna bidrag skall alltså få betalt framför den vars bidragsfordran är av senare datum. Ju längre ett bidrag stått oguldet, desto större är risken, att möjligheten att uttaga det genom införsel går förlorad genom preskription (jfr 4 § andra stycket i förslaget). Det är även bortsett härifrån rimligt, att den som fått vänta längst först får betalning. Stadgandet har avfattats med tanke på det vanligaste fallet, att de underhållsberättigade tillika har krav på löpande bidrag. Det är dock givetvis meningen, att regeln om företräde för äldre bidragsfordran skall gälla även när allenast fordringar på underhåll för förfluten tid föreligger. Det är vidare underförstått, att bi-

drag som stått ute lika länge skall njuta samma rätt. Ur rent praktisk synpunkt vill beredningen tillägga, att den nya regeln synes underlätta fördelningen och utmätningsmannens bokföring.

Tänkbart är, att de nu återgivna fördelningsreglerna i vissa fall skulle kunna leda till mindre tillfredsställande resultat. Beredningen åsyftar sådana fall som att en viss underhållsberättigad icke fått ut sitt bidrag under längre tid och hans behov därför är särskilt stort eller att han endast har fordran på underhåll för förfluten tid och risk föreligger att införselmöjligheten går förlorad genom preskription. Även vid konkurrens mellan löpande bidrag inbördes kan de föreslagna reglerna leda till en mindre lämplig fördelning av influtet belopp, t. ex. om någon har att samtidigt utgiva underhållsbidrag dels till make, underårigt barn eller annan som har ett ovillkorligt försörjningsanspråk och dels till vuxet barn, fader eller moder som på grund av sjukdom eller av annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig. Underhållsskyldigheten är i det senare fallet beroende av vederbörandes förmåga att utgiva bidrag (se 7 kap. 3 § FB) och borde tillgodoses först i andra hand. Beredningen har övervägt att såsom en fjärde punkt i förevarande stycke upptaga stadgande, att om tillämpningen av vad förut sagts i särskilt fall skulle leda till uppenbar obillighet, fördelningen skall jämkas efter vad som anses skäligt med hänsyn till de bidragsberättigades behov. Vissa betänkligheter kan emellertid anföras mot en sådan befogenhet för utmätningsmannen. Med hänsyn härtill och då vid tillämpningen av gällande rätt något behov av en dylik undantagsregel ej veterligen yppats har stadgandet icke upptagits. I viss utsträckning kan emellertid det angivna syftet tillgodoses genom tillämpning av 9 § första stycket andra punkten i förslaget.

Det må i detta sammanhang framhållas, att förslaget icke avser att medföra ändring av den hittills tillämpade grundsatsen att vad som innehållits för viss underhållsberättigads räkning icke får tagas i anspråk för betalning av bidrag till annan. Fråga om fördelning blir därför aktuell först sedan införsel beviljats även för den senares krav och medel innehållits enligt det beslutet. Det kan i dessa fall vara praktiskt att, såsom för närvarande brukar ske, meddela ett gemensamt beslut, men något krav på att det alltid skall förfaras på detta sätt torde icke böra uppställas.

Såsom framhållits under 2 § bör den som inträtt i rätten till underhållsbidrag under vissa förutsättningar kunna använda införsel för uttagande av sin fordran. Detta gäller bl. a. barnavårdsnämnd som utgivit bidragsförskott och vårdnadshavare som nödgats förskjuta underhåll till barnet. I dessa fall kan inträda en liknande konkurrenssituation som när två eller flera helt fristående underhållsberättigade gör anspråk på innehållna medel. Barnet har t. ex. fordran på bidrag utöver bidragsförskottet eller situationen är den, att en tidigare vårdnadshavare kräver ersättning för förskjutet underhåll samtidigt som den aktuella vårdnadshavaren gör anspråk på medel för

barnets löpande behov. Stadgandet i 8 § andra stycket är avsett att vinna motsvarande tillämpning i dessa fall. Fordran på löpande bidrag skall alltså även här ha företräde framför krav som hänför sig till förfluten tid och av äldre bidragsposter skall den som stått ute längst först njuta betalning. I den mån flera har anspråk på löpande bidrag får vid behov en proportionell fördelning ske. Detta blir aktuellt särskilt när bidragsförskott utgår och dess belopp understiger underhållsbidragets. — Av 16 § andra stycket i 1964 års bidragsförskottslag följer, att medel som vid fördelningen tillfaller barnavårdsnämnden i vissa fall skall redovisas till barnet. Tillämpningen av detta stadgande ankommer emellertid icke på utmätningsmannen utan på nämnden.

I tredje stycket av förevarande paragraf stadgas, hur delbetalning som inflyter på viss underhållsberättigads fordran skall avräknas. InfL innehåller icke någon bestämmelse härom. I praxis har sedan ett par årtionden antagits, att vad som uttagits genom införsel under viss tid skall i första hand också räknas som betalning av underhållsbidrag för samma tid.[6] På sina håll förekommer dock den avvikelsen, att man — i anslutning till regeln i 6 § andra stycket InfL — låter innehållet belopp gå till betalning av den bidragspost som förfaller näst efter innehållandet.[7] I den mån mera innehållits än som åtgår till betalning av löpande bidrag torde man i allmänhet räkna detta såsom avbetalning på den äldsta införselbara bidragsposten.[8] Dessa grundsatser iakttages såväl när flera bidragsberättigade konkurrerar och betalning utfaller på en eller flera fordringar som när endast en underhållsberättigad påkallat införsel.

Den tillämpade ordningen är förenad med påtagliga nackdelar för den underhållsberättigade. Det är vanligt, att bidrag utestår oguldet för längre eller kortare tid när införsel påkallas, och det förekommer också att eftersläpning uppkommer under införselärendets gång genom att avlöningen, till följd av sjukdom, arbetsbrist eller annan orsak, tillfälligt nedgår eller uteblir så att införsel icke kan genomföras i avsedd ordning. Även när gäldenären är i fullt arbete är det sällan möjligt att uttaga väsentligt mycket mera genom införsel än som svarar mot det löpande bidraget. Med den tillämpade avräkningsmetoden blir därför utestående belopp endast mycket långsamt avbetalda, och risk föreligger att införselmöjligheten går förlorad genom preskription. Antag t. ex. att underhållsbidraget utestår oguldet sedan två år, då införsel beviljas, och att införseln varje månad

[6] Se NJA 1940 s. 10, RÅ 1940 s. 51; jfr JO 1951 s. 87 ff, Hassler s. 351 och Lundberg s. 164.

[7] Jfr Eilard, Exekution i lön s. 103, och Olivecrona s. 201. I Stockholm räknar man, så länge restantier finns, vad som innehållits viss månad såsom betalning av bidraget för den månaden. När restantierna slutbetalats, övergår man till att räkna det innehållna såsom betalning av nästa månads bidrag.

[8] Jfr Eilard, a. a. s. 104.

inbringar så mycket som svarar mot bidraget för en och en halv månad. När två år förflutit, har införseln inbragt ett belopp motsvarande bidragen för 36 månader eller tre år. Vid samma tid har enligt 6 § första stycket InfL (jfr 4 § andra stycket i förslaget) möjligheten att uttaga de ursprungligen resterande beloppen gått förlorad genom preskription. Ehuru den underhållsskyldige fortfarande häftar för ett halvt månadsbidrag för envar av 24 månader, kan därför i fortsättningen icke uttagas mera än som svarar mot bidraget för löpande månad.

Ur den underhållsberättigades synpunkt är det avgjort att föredraga, att vad som inflyter avräknas på den äldsta oguldna, ännu införselbara bidragsposten och eventuellt överskott på den därnäst äldsta posten o. s. v. Någon preskription av införselmöjligheten behöver då överhuvud icke inträda, om införseln inbringar åtminstone så mycket som svarar mot det löpande bidraget. En sådan avräkningsmetod förefaller också mest naturlig och kan redan för närvarande uppnås. Hinder torde nämligen icke föreligga för den underhållsberättigade att begränsa sin ansökan om införsel till att omfatta endast det vid ansökningstillfället utestående beloppet och att sedan successivt inkomma med nya, på motsvarande sätt begränsade ansökningar. Härigenom skulle han vinna samma resultat som om avräkningsmetoden vore den nyss antydda. Att tvinga till en sådan omväg bör ej ifrågakomma. Hans ansökan bör i stället uppfattas på det för honom mest förmånliga sättet, d. v. s. så att indrivningen i första hand skall avse de bidragsposter som stått ute längst och hotas av preskription. Ur den underhållsskyldiges synpunkt kan en sådan ordning för avräkningen icke anses obillig. Han kan icke rimligen anses ha något befogat anspråk på att få avräkna vad som tvångsvis uttages hos honom på ett sätt som klart strider mot sökandens intresse.

Nuvarande praxis har motiverats med att det av grunderna för lagstiftningen om underhåll och om införsel till gäldande av underhållsbidrag skulle följa att innehållet belopp i första hand skall räknas som betalning av bidrag för den tid varunder det uttagits. Det är möjligt, att ställningstagandet också kan ha influerats av en jämförelse med vad som ansetts gälla vid konkurrens mellan flera underhållsberättigade. Beredningen kan icke finna ett sådant resonemang bindande. Möjligheten att uttaga underhållsbidrag genom införsel har av lagstiftaren begränsats så, att endast någorlunda aktuella krav medtagits. I den mån införsel är medgiven bör emellertid förfarandet ordnas på sådant sätt, att de bidrag som enligt lagen får uttagas också faktiskt kan uttagas, om avlöningen förslår. Avräkningsmetoden bör anpassas därefter. Vad som inflyter genom införseln kan visserligen normalt förutsättas komma till användning i första hand för täckning av löpande behov. Härav kan emellertid ej dragas någon bindande slutsats, hur beloppet skall avräknas. Av det resonemang som ligger till grund för nuvarande praxis borde också strängt taget följa, att vad som icke erfordras för betalning av löpande bidrag skulle avräknas på det därnäst yngsta utestående bidraget

o. s. v. i omvänd tidsföljd. En sådan ordning skulle dock draga med sig allvarliga olägenheter och har veterligen ej heller tillämpats på något håll. — Vad härefter angår reglerna om fördelning av innehållet belopp mellan flera underhållsberättigade finns ej något nödvändigt samband mellan vad som bör gälla i denna situation och metoden för avräkning av vad som inflyter på viss underhållsberättigads fordran. Att vid konkurrens mellan flera underhållsberättigade tillgängligt belopp bör normalt i första hand fördelas efter de löpande bidragens storlek motiveras av skäl som förut angivits. Bl. a. skulle det eljest kunna inträffa, att en nytillkommen underhållsberättigad blir ställd i efterhand vid fördelningen och går miste om vad han behöver för sitt uppehälle. Dessa skäl kan emellertid icke åberopas för att man också bör avräkna vad som tillfaller viss underhållsberättigad på det honom tillkommande löpande bidraget.

Beredningen föreslår i enlighet med det anförda, att det stadgas att delbetalning som inflyter på viss underhållsberättigads fordran skall i första hand avräknas på det belopp som stått ute längst och alltjämt kan uttagas genom införsel. Att eventuellt överskjutande belopp skall avräknas på den därnäst äldsta posten o. s. v. torde icke kräva särskilt påpekande. Den föreslagna regeln är också, ehuru den närmast anknyter till det i andra stycket behandlade fallet att två eller flera konkurrerar, avsedd att tillämpas jämväl när endast en underhållsberättigad påkallat införsel.

Beredningen vill nämna, att det i Norge är fast praxis att avräkna vad som inflyter genom införsel (lønnstrekk) på sådant sätt att äldre bidrag tillgodoses framför löpande samt att praxis i Danmark är liknande.[9] Att förslaget sålunda nära ansluter till vad som gäller i våra grannländer[10] får anses vara en betydande fördel. Enligt konvention den 23 mars 1962 mellan de nordiska länderna kan underhållsbidrag, som fastställts i något av länderna, indrivas i annat sådant land, och det förekommer ofta, att indrivningen påbörjas i ett land för att senare fortsätta i ett annat land, till vilket den underhållsskyldige flyttat. Den praktiska tillämpningen härvid underlättas i hög grad, om samma avräkningsmetod tillämpas i de olika länderna.

När den underhållsskyldige frivilligt betalat någon del av fastställt underhållsbidrag, antages för närvarande, att hans avsikt, om annat ej sagts, varit att i första hand gälda det löpande bidraget och att beloppet skall avräknas i enlighet härmed.[11] Om avräkningsmetoden vid införsel ändras i enlighet med vad beredningen föreslagit så att delbetalning i första hand avräknas på den äldsta införselbara bidragsposten, torde detta få återverkan på frågan, hur en frivillig delbetalning skall avräknas. Det naturliga synes vara, att man,

[9] I Danmark lär det vara en öppen fråga, om icke reglerna om avsoning bör föranleda till att influtet belopp i första hand skall avräknas på den äldsta avsoningsbara gälden, icke på den äldsta införselbara.

[10] I Finland lär införsel sällan användas. I stället tillämpas utmätning i lön. Beträffande avräkning synes praxis variera vare sig införsel eller utmätning tillämpas.

[11] Se JO 1936 s. 219 ff och 1951 s. 87 ff, Hassler s. 338 f och Lundberg s. 164.

när delbetalning skett utan att något sagts om beloppets avräkning, i allmänhet utgår från att avsikten varit att samma avräkningsmetod skall komma till användning som vid införsel. I Danmark och Norge anläggs också, enligt vad beredningen inhämtat, ett likartat betraktelsesätt.

Paragrafen avslutas med ett stadgande om hur det skall förfaras, när konkurrens uppkommer mellan skilda fordringar inom de övriga i 2 § angivna grupperna, d. v. s. mellan kommunala bidragsfordringar inbördes, mellan olika skattefordringar eller mellan olika fordringar på böter. Stadgandet är avsett att få motsvarande tillämpning, när influtet belopp skall avräknas på en dylik fordran som omfattar olika poster med skilda förfallotider.

Kommunala bidragsfordringar likställs enligt 20 § InfL helt med fordringar på privaträttsligt underhåll. I praxis förfar man också vid fördelning av influtet belopp mellan flera fordringar och vid avräkning av betalning på samma sätt som när det gäller privaträttsligt underhållsbidrag. Fördelningen sker alltså i första hand efter de löpande bidragens storlek, och influtet belopp avräknas på dessa bidrag. Genomförs vad beredningen i det föregående föreslagit, bör metoden för avräkning även här ändras så att äldre, ännu införselbara poster tillgodoses framför yngre. Också fördelningsmetoden torde lämpligen böra ändras i samma riktning. I den mån det förekommer konkurrerande bidragsfordringar av här avsedd art tillkommer de i regel en och samma kommun. För denna bör det vara till fördel, att inflytande belopp fördelas så att äldre poster täcks framför yngre. Risken för att införselmöjligheten skall gå förlorad genom preskription blir härigenom mindre. Metoden bör också vara ägnad att underlätta kommunens bokföring. Vidare underlättas utmätningsmannens arbete med fördelning och redovisning. I de undantagsfall, då två eller flera kommuner konkurrerar, kan metoden också användas utan olägenhet. Situationen är här en helt annan än när enskilda underhållsberättigade konkurrerar och det gäller att tillgodose envars aktuella behov av medel för sitt uppehälle. Att den kommun som har en yngre fordran får vänta till dess äldre poster guldits kan rimligen icke ha nämnvärd betydelse. Beredningen föreslår därför, att belopp som stått ute längst skall njuta företräde vid fördelningen.

Rörande införsel för skatter och allmänna avgifter stadgas i 21 § InfL, att bestämmelserna om införsel för underhållsbidrag i tillämpliga delar skall lända till efterrättelse, med vissa tillägg och undantag. Något tillägg eller undantag är icke meddelat med avseende på fördelningen av influtet belopp, och följaktligen torde av 7 § andra stycket i lagen följa att en proportionell fördelning skall ske, åtminstone i den utsträckning fråga kan anses vara om olika fordringar och icke blott om poster av en och samma fordran.[12] I utmätningsmännens praxis brukar dock influtet belopp i allmänhet i första

[12] Se — för det likartade spörsmålet om fördelningen mellan olika bötesfordringar — lagrådet i NJA II 1938 s. 71 och JO 1948 s. 171.

hand få gå till betalning av den äldsta oguldna posten och därnäst till den näst äldsta o. s. v.[13] Enligt beredningens mening måste en sådan ordning anses i sak lämplig såväl ur redovisningssynpunkt som med hänsyn till risken för preskription. Enligt förslaget skall därför äldre poster tillgodoses framför yngre.

Vad slutligen angår böter och viten hänvisar 22 § InfL till 21 §. Härav borde strängt taget följa, att en proportionell fördelning mellan de olika posterna skall ske även här.[14] Utmätningsmännens praxis har dock slagit in på andra vägar. Vanligen torde man ha avräknat delbetalning på den äldsta bötesposten.[15] Åtskilliga variationer har emellertid förekommit.[16] På sina håll har man t. ex. anpassat avräkningsmetoden efter bestämmelsen i 14 § i 1937 års bötesverkställighetslag att avbetalning skall, om dagsböternas belopp är olika, vid bestämmande av förvandlingsstraff avräknas på bötesstraff med lägre dagsbot.[17] I 1964 års bötesverkställighetslag har emellertid frågan om avräkning för delbetalning, då flera bötesstraff förvandlas, reglerats på ett annat sätt. I den nya lagens 16 § stadgas sålunda bl. a., att om betalning skett, skall vid bestämmande av förvandlingsstraff betalningen i första hand avräknas på det äldsta bötesstraffet.[18] I anslutning därtill uttalar föredragande departementschefen, att indrivningsmyndigheten bör åläggas att, när flera bötesstraff som ådömts samma person föreligger till indrivning, handlägga indrivningen på sådant sätt, att influtet belopp kommer att i första hand avräknas på det äldsta straffet.[19] Med beaktande härav och under hänvisning till vad nyss anförts i fråga om skatter och andra avgifter föreslår beredningen, att även i fråga om böter och viten äldre poster skall vid införsel tillgodoses framför yngre.

I enlighet med det anförda har i förslaget upptagits stadgande, att av fordringar som avses i 2 § b)—d) skall inom varje grupp vad som stått ute längst njuta företräde. Ehuru avfattningen närmast tager sikte på fall av flera fordringar och fördelningen mellan dem, är det — såsom förut anförts — avsett att stadgandet skall erhålla motsvarande tillämpning, när influtet belopp skall avräknas på en fordran som omfattar olika poster med skilda förfallotider. Med förslagets avfattning i övrigt torde detta ligga i sakens natur.

Vad angår det formella förfarandet vid tillämpningen av förevarande paragraf torde frågan om fördelningen (liksom om avräkningen) icke böra

[13] Se Eilard, Exekution i lön s. 219, Hassler s. 351 och Lundberg s. 230 f.
[14] Se ovan not 12.
[15] Jfr Hassler s. 352 och Strahl m. fl., Om påföljder för brott, 2 uppl. 1955 s. 103.
[16] Jfr JO 1948 s. 168 ff, där framställningen dock avser fall av frivillig betalning.
[17] Enligt motiven är dock stadgandet — såsom också avfattningen torde giva vid handen — icke avsett att materiellt reglera på vilket bötesbelopp betalningen skall redovisas, se NJA II 1938 s. 71.
[18] Jfr ang. den närmare innebörden prop. 10/1964 s. 342.
[19] Prop. 10/1964 s. 196.

regleras i själva införselbeslutet utan först när frågan blir aktuell. I allmänhet bör fördelningen icke möta särskilda svårigheter utan kunna ske med rent mekanisk tillämpning av de uppställda reglerna. Det kan icke anses erforderligt, att utmätningsmannen härvid bereder bidragsberättigade eller andra tillfälle att yttra sig eller låter fördelningen komma till uttryck i ett särskilt beslut. Av utmätningsmannens bokföring måste dock givetvis framgå, hur han förfarit. Vad nu sagts gäller även om sättet för avräkning av delbetalning på viss underhållsberättigads fordran.

Det må i detta sammanhang framhållas, att vad utmätningsmannen bestämt om fördelningen går i verkställighet utan hinder av förd klagan, om ej inhibition meddelas.[20]

9 §.

Den i 8 § första stycket upptagna regeln om företräde för underhållsbidrag framför fordran av annat slag skulle i vissa fall kunna leda till olämpligt resultat, om regeln alltid måste strikt iakttagas. Det kan stundom inträffa, att bidraget i betraktande av gäldenärens villkor är så högt att det rimligen icke bör i sin helhet gå före annan fordran. Också vid tillämpningen av vad i 8 § andra stycket stadgas om fördelningen av innehållet belopp mellan två eller flera underhållsberättigade kan olägenheter uppkomma, om någonderas bidrag är högre än vad som är skäligt. Såsom framgår av det följande kan liknande problem uppkomma vid tillämpningen av andra regler om prioritet för underhållsfordran som uttages genom införsel.

Risk för att underhållsbidraget skall visa sig vara för högt kan särskilt föreligga, när bidraget utgives av make till andra maken och makarna sammanbor eller lever åtskilda av annan anledning än söndring eller hem- eller äktenskapsskillnad. Enligt den bestämmelse i 5 kap. 5 § GB som härvid är tillämplig kan rätten förplikta make att till andra maken utgiva bidrag till de utgifter för familjens underhåll, vilkas ombesörjande enligt sed ankommer på honom eller som rätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligen böra anförtros honom. Förutsättning är, att maken gör sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt. Vid sin prövning är emellertid rätten enligt vanliga regler bunden av parternas sätt att utföra sin talan och har även i övrigt ringa möjlighet att beakta den inverkan bidragsskyldigheten kan få på utomstående borgenärers intressen. Bidragsskyldigheten kan också fastställas genom avtal. För en mindre nogräknad gäldenär kan det i en beträngd situation vara frestande att söka göra lönen oåtkomlig för borgenärerna genom att medgiva eller utfästa ett högt underhåll till hustrun. Även när en dylik otillbörlig avsikt icke förekommit kan bidraget vara så bestämt, att det icke rimligen i sin helhet bör få företräde framför övriga borgenärers krav. Syftet med stadgandet i 5 kap. 5 §

[20] Jfr nedan s. 193.

GB och den häremot korresponderande införselmöjligheten är ju endast att bereda familjen det underhåll som med hänsyn till makarnas villkor kan anses tillbörligt.[1] Den omständigheten att bidragsskyldighet blivit fastställd genom dom eller avtal bör icke medföra, att familjen, om införsel påkallas, kommer i bättre läge gentemot utomståendes konkurrerande anspråk än om något underhållsbidrag icke blivit fastställt.[2]

Även i andra fall av underhållsskyldighet kan det inträffa, att bidrag är bestämt till för högt belopp. Det saknas icke exempel på fall, då hem- eller äktenskapsskillnad sökts och vunnits mer eller mindre för skens skull. Man kan icke bortse från möjligheten att makarna i sådant fall avtalar om ett oskäligt högt underhållsbidrag i syfte att rädda lönen från andras krav. Man får också räkna med möjligheten, att någon vill otillbörligt gynna viss underhållsberättigad framför andra eller att ett bidrag, som från början varit väl avvägt, på grund av ändrade förhållanden kommit att framstå som uppenbart för högt.

Gällande InfL har för visst fall beaktat hithörande frågor. Det i 16 § upptagna förbudet mot utmätning av vad som innehållits till gäldande av underhållsbidrag är sålunda enligt vad i lagrummet stadgas icke tillämpligt beträffande underhållsbidrag till make i annat fall än när makarna lever åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad.[3] När makarna sammanbor eller lever åtskilda av annan anledning än nu sagts, får alltså innehållet belopp utmätas.[4] Bestämmelsen har emellertid en alltför begränsad räckvidd och är även i övrigt otillfredsställande.

Beredningen har därför sökt en annan lösning och föreslår i första stycket av förevarande paragraf, att underhållsbidraget vid tillämpning av 8 § skall kunna jämkas. Härmed avses icke att göra ändring i vad som genom dom eller avtal blivit bestämt utan endast, att utmätningsmannen i samband med införsel skall vid tillämpning av fördelningsreglerna kunna bortse från den del av bidraget som överskjuter skäligt belopp. Betalningsskyldigheten kvarstår alltså med oförändrat belopp, ehuru den vid införsel tills vidare lämnas utan beaktande i överskjutande del. Av syftet med stadgandet följer, att det icke är allenast bidrag för framtiden som kan jämkas utan att reduktion kan göras även när det gäller fordran på underhåll för förfluten tid. I fråga om förutsättningarna för att jämkning skall få ske skils mellan underhållsbidrag som avses i 5 kap. 5 § GB och annat underhållsbidrag. I det förra fallet skall, i överensstämmelse med vad nyss anförts, jämkning kunna äga rum så snart bidraget överstiger vad som skä-

[1] Jfr vad i motiven, NJA II 1921 s. 31, uttalats om att fordran å förfallet bidragsbelopp icke kan konkurrera med den bidragspliktiges vanliga gäld. Se också, ang. den samtidigt genomförda ändringen i 16 § InfL, NJA II 1921 s. 307 f.

[2] Jfr Hassler s. 349 o. Eilard, Exekution i lön s. 165.

[3] Förbudet mot utmätning av innehållet belopp gäller på grund av hänvisningarna i 21 och 22 §§ även vad som innehållits vid införsel för skatter eller böter; jfr också 16 § tredje stycket i beredningens förslag.

[4] Ang. förhållandet i konkurs se NJA II 1921 s. 307 f.

ligen bör tillkomma familjen. Prövningen härav bör ske efter samma grunder som vid bestämmande av det belopp som skall förbehållas gäldenären enligt 7 § första stycket i förslaget. Givetvis måste dock beaktas, att vad som erfordras för gäldenärens personliga behov redan blivit undantaget. Beträffande underhållsbidrag i andra fall har förutsättningarna för jämkning bestämts snävare. Endast om underhållsbidraget finnes otillbörligt högt skall jämkning få ske. I det föregående har lämnats exempel på några fall, då en tillämpning av stadgandet kan tänkas bli aktuell (s. 154 och 161).

Det ligger i sakens natur, att jämkning överhuvud icke kommer i fråga, om sådan icke erfordras av hänsyn till annan fordran. Främst torde jämkning bli aktuell i det fall som avses i 8 § första stycket, d. v. s. när fordran av lägre prioritet konkurrerar med underhållsbidraget. Jämkning kan också ske, när två eller flera underhållsfordringar står mot varandra och bidraget för någon av de underhållsberättigade framstår som för högt.

Såsom redan påpekats kan stundom liknande svårigheter uppkomma vid tillämpning av andra regler om prioritet för underhållsfordran som uttages genom införsel. Enligt 7 § andra stycket i förslaget skall, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller redan nu, införsel för underhållsbidrag ha företräde framför skatteavdrag. Om denna bestämmelse får gälla utan varje undantag, öppnas möjlighet för gäldenären att kringgå reglerna om skatteavdrag genom att han utfäster ett högt underhållsbidrag till sin hustru eller annan anförvant och sedan framprovocerar att beloppet blir uttaget genom införsel. Teoretiskt sett skulle han härigenom kunna vinna hel befrielse från skatteavdrag; i allt fall torde han ha möjlighet att få avdraget reducerat avsevärt. — Enligt 16 § första stycket förslaget till införsellag och punkt 6 av 67 b § förslaget till lag om ändring i UL gäller vidare, att införsel går före utmätning i avlöning och vad därmed likställs. Härmed korresponderar ett stadgande i 16 § andra stycket förslaget till införsellag, att när införsel för viss fordran beviljats i pension, livränta eller annan periodisk förmån och rättigheten såsom sådan därefter tages i mät för annan fordran, införselfordringen i viss utsträckning skall äga företräde till betalning ur vad som inflyter till följd av utmätningen. Även vid tillämpningen av dessa regler skulle det vara obilligt, om ett utfäst underhållsbidrag alltid skulle behöva beaktas till hela sitt belopp. I stort sett gör sig här samma synpunkter gällande som vid tillämpningen av 8 § första stycket i förslaget till införsellag.

Med anledning av det anförda har i andra stycket av förevarande paragraf upptagits stadgande av innebörd, att reglerna i första stycket skall äga motsvarande tillämpning om till följd av införsel för underhållsbidrag som där avses skatteavdrag eller utmätning ej kan äga rum. Om underhållsbidrag som avses i 5 kap. 5 § GB överstiger vad som skäligen bör tillkomma familjen eller annat bidrag framstår som otillbörligt högt, skall alltså bidraget kunna utestängas från införsel till överskjutande del, när

en sådan reduktion erfordras för att skatteavdrag skall kunna verkställas i avsedd ordning eller utmätning genomföras för annan fordran.

När fråga om jämkning uppkommer, bör utmätningsmannen om möjligt bereda den underhållsberättigade tillfälle att yttra sig.

I de fall då införsel under gäldenärs konkurs äger rum för uttagande av underhållsbidrag (jfr 17 § InfL och 17 § i förslaget) kan uppkomma liknande problem. Dessa behandlas icke i förevarande paragraf utan i 17 § av förslaget. Beredningen får hänvisa till vad därom anförs i det följande.

10 §.

InfL upptager i 11 § utförliga regler om skyldighet för arbetsgivaren att tillställa utmätningsmannen innehållna belopp och att göra anmälan i vissa situationer samt om det sätt, på vilket influtna belopp skall av utmätningsmannen vidarebefordras till den underhållsberättigade. I 21 § 5)—7) samt i 22 § 3) meddelas vissa särbestämmelser om redovisningen i sådana fall då införseln avser uttagande av skatter, böter e. d.

Enligt 11 § första stycket skall belopp, som innehållits till gäldande av underhållsbidrag eller kommuns därmed jämställda bidragsfordran, tillställas utmätningsmannen en gång i månaden på tid som denne bestämmer. Om särskilda skäl föranleder därtill, kan utmätningsmannen bestämma längre tidsmellanrum. Redovisningen sker genom att medlen insätts på tjänstepostgirokonto som utmätningsmannen anvisar. Kungl. Maj:t kan dock förordna, att även annat sätt för redovisningen må tillåtas. I andra stycket av paragrafen stadgas, att utmätningsmannen äger hos arbetsgivaren omedelbart lyfta vad som innehållits, om särskild anledning förekommer därtill. — Vid införsel för uttagande av skatter, böter e. d. skall redovisningen enligt vad som stadgas i 21 § 5) ske minst en gång varje kalenderkvartal och högst en gång i månaden efter utmätningsmannens bestämmande, med rätt för honom att föreskriva längre tidsmellanrum. Upphör införseln, skall arbetsgivaren redovisa inom en månad från det han fick kännedom härom eller inom den kortare tid som utmätningsmannen bestämt. I 21 § 6) stadgas vidare, att arbetsgivaren är pliktig att varje gång avlöning utbetalas lämna gäldenären skriftligt intyg om vad som må ha innehållits därav. Om under en redovisningsperiod något belopp ej innehållits, åligger det arbetsgivaren enligt 11 § första stycket och 21 § 5) att med angivande av orsaken göra anmälan härom till utmätningsmannen. Enligt 11 § tredje stycket gäller vidare, att arbetsgivaren skall inom där stadgad tid underrätta utmätningsmannen, om gäldenären slutar sin anställning. — Slutligen stadgas i 11 § sista stycket, att medel, som influtit till utmätningsmannen och ej hos honom lyfts av den underhållsberättigade, skall översändas till denne med posten. Medlen får dock icke tillhandahållas den underhållsberättigade förrän det underhållsbidrag som skall

gäldas med dem förfallit till betalning. När införsel skett för uttagande av skatter, allmänna avgifter, böter eller viten, skall enligt 21 § 7) och 22 § 3) i stället tillämpas vad i särskilda författningar är stadgat om redovisning av sådana medel.

Flertalet av de nu återgivna bestämmelserna saknar motsvarighet i förslaget. Enligt beredningens mening bör nämligen detaljföreskrifter om redovisningen och förfarandet i övrigt icke upptagas i själva lagen utan lämpligen få sin plats i en tillämpningsförfattning. I första stycket av förevarande paragraf i förslaget har därför endast stadgats, att arbetsgivaren skall tillställa utmätningsmannen innehållet belopp på tid och sätt som av utmätningsmannen bestämts i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar. I ett andra stycke har tillagts, att utmätningsmannen, om särskild anledning förekommer därtill, äger ålägga arbetsgivaren att omedelbart tillställa honom innehållet belopp.

Beträffande innehållet i de tillämpningsföreskrifter som förutsätts skola komplettera lagreglerna vill beredningen anföra följande. Några önskemål har icke framkommit om ändrade tider för arbetsgivarens redovisning. De nuvarande bestämmelserna härom synes därför kunna bibehållas med i stort sett oförändrat innehåll. Skulle arbetsgivaren undantagsvis vilja redovisa oftare än som föreskrivs, synes något hinder för detta icke finnas. Har arbetsgivaren ej innehållit något belopp, bör det liksom hittills åligga honom att göra anmälan om orsaken till utmätningsmannen.[1] Om gäldenärens anställning upphör, bör givetvis även detta anmälas. Från näringslivets sida har framhållits, att själva sättet för redovisningen borde få lämpas efter vad som passar varje särskild arbetsgivare. För närvarande medgives endast redovisning genom insättning på tjänstepostgirokonto. Med hänsyn till de svårigheter detta medför för sådana arbetsgivare som regelmässigt verkställer sina utbetalningar i annan ordning, t. ex. genom check eller bankgiro, fick Kungl. Maj:t genom lagändring 1963 möjlighet att förordna, att även annat sätt för redovisningen än insättning på tjänstepostgirokonto kan tillåtas. Det förutsattes därvid, att utfärdandet av föreskrifter i ämnet skulle föregås av en utredning om vilka redovisningsmetoder som kan godtagas ur kontrollsynpunkt.[2] Det har åt riksrevisionsverket uppdragits att verkställa utredningen. — I övrigt torde i överensstämmelse med vad som gäller enligt 21 § 6) InfL böra föreskrivas, att arbetsgivaren vid varje avlöningstillfälle skall lämna gäldenären skriftlig uppgift om vad som må ha innehållits på avlöningen. Det nuvarande stadgandet är endast tillämpligt när införseln avser uttagande av skatter, allmänna avgifter, böter eller viten och har motiverats med att gäldenären i dessa fall ej vidare häftar för den del av skulden som motsvaras av in-

[1] Se ang. arbetsgivares skyldighet att underrätta utmätningsmannen om gäldenärs sjukdom Utsökningsrätt I s. 143 f.

[2] Se prop. 52/1963 s. 179 f.

nehållet belopp (jfr 21 § 5) InfL, se också 11 § i förslaget).[3] Det måste emellertid höra till god ordning, att arbetsgivaren även när underhållsbidrag eller kommunal bidragsfordran uttagits lämnar gäldenären besked om hur mycket som avdragits på lönen. Detta kan icke gärna anses för betungande för arbetsgivaren. — Beträffande utmätningsmannens redovisning av innehållet belopp torde, i anslutning till vad som nu gäller enligt 11 § sista stycket InfL, böra stadgas, att medel som innehållits till gäldande av underhållsbidrag icke får tillhandahållas den underhållsberättigade förrän bidraget förfallit till betalning. Enligt 4 § tredje stycket i förslaget skall införsel liksom för närvarande kunna ske för bidragsbelopp som ännu icke förfallit till betalning men som förfaller näst efter innehållandet. Beloppet bör emellertid icke få tillställas den underhållsberättigade förrän på förfallodagen.

I anledning av vissa till beredningen framförda önskemål[4] har övervägts, om utmätningsmannen borde kunna ålägga arbetsgivaren att redovisa innehållna underhållsbidrag direkt till den underhållsberättigade. Man skulle härigenom vinna den i och för sig beaktansvärda fördelen att bidragen snabbare kommer den berättigade till handa. Tydligt är emellertid, att ett sådant system skulle minska utmätningsmannens möjlighet att öva kontroll över arbetsgivaren och att snabbt ingripa i händelse av försummelse. Den angivna ordningen kan därför användas endast i de fall då utmätningsmannen finner sig kunna lita på arbetsgivaren. Men även en på det sättet begränsad tillämpning är förenad med olägenheter. Att utmätningsmannen fortlöpande följer indrivningen är av betydelse även i andra hänseenden än för kontroll över arbetsgivaren. Bl. a. måste utmätningsmannen av olika anledningar snabbt kunna lägga om införseln, t. ex. när underhållsbidrag för förfluten tid slutbetalats. Om arbetsgivaren redovisar direkt till den underhållsberättigade, blir det svårt för utmätningsmannen att veta hur ärendet ligger till. Fördelningen av innehållna medel mellan flera införselsökande skulle också försvåras genom den antydda ordningen. Beredningen anser vidare, att det knappast kan begäras att en arbetsgivare skall nödgas redovisa till ett flertal enskilda personer på olika håll. Givet är att han i så fall ofta skulle besväras med olika önskemål, förfrågningar och anmärkningar. För den underhållsskyldige vore det dessutom mindre tilltalande, att arbetsgivaren får insyn i hans privata förhållanden. Beredningen har därför ansett sig icke böra förorda något undantag från regeln, att innehållna medel skall av arbetsgivaren redovisas till utmätningsmannen och av denne vidarebefordras till den underhållsberättigade.

Ett annat spörsmål som diskuterats i olika sammanhang[5] är, om arbetsgivaren bör vara skyldig att avskilja innehållna medel i avbidan på att

[3] Se NJA II 1925 s. 622.

[4] Jfr även Hassler s. 349 not 6 och prop. 52/1963 s. 180 (uttalande av landsfiskalen-utmätningsmannen i Kiruna distrikt).

[5] Jfr bl. a. prop. 10/1925 s. 10 och 210/1944 s. 12, 17, 22 och 24.

de skall redovisas till utmätningsmannen. Motsvarande problem föreligger beträffande preliminär A-skatt och kvarstående skatt, som arbetsgivaren innehållit på den anställdes lön, och i vissa liknande fall. Syftet med en dylik skyldighet skulle vara att bereda ökade garantier för att beloppen kan uttagas i händelse av arbetsgivarens konkurs. Det är emellertid icke sannolikt, att det för detta ändamål är tillfyllest att medlen avskils. Av olika skäl har man hittills icke velat föreskriva åtgärder i angiven riktning.[6] Beredningen anser ej tillräcklig anledning föreligga att införa något stadgande därom beträffande belopp som innehållits genom införsel. Det synes tillräckligt, att utmätningsmannen får möjlighet att anpassa redovisningstiderna efter vad som finnes lämpligt i varje särskilt fall och kan ingripa med krav på omedelbar redovisning, om insolvens skulle hota. Risken att större belopp går förlorade i införselärenden är icke så stor. Det må också nämnas, att fordran som uppkommit genom att medel innehållits men icke redovisats i allmänhet njuter förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs (se 17 kap. 4, 11 och 12 §§ HB, beträffande böter och viten se däremot 17 kap. 18 §; jfr även beredningens förslag till lag om ändring i 17 kap. HB).

Arbetsgivarens skyldighet att innehålla viss del av gäldenärens lön i enlighet med införselbeslutet och att redovisa beloppet till utmätningsmannen sanktioneras — förutom genom straffbestämmelser i 15 § — av stadgandena i 14 och 21 a §§ InfL om rätt för utmätningsmannen att vidtaga exekutiva åtgärder i händelse av försummelse från arbetsgivarens sida. Enligt 14 § äger utmätningsmannen, om arbetsgivaren utbetalar avlöning i uppenbar strid mot införselbeslutet, omedelbart uttaga beloppet hos honom genom utmätning.[7] Detsamma gäller, om arbetsgivaren underlåter att inom föreskriven tid tillställa utmätningsmannen innehållet belopp eller att utgiva beloppet, när utmätningsmannen vill lyfta det hos honom. Enligt 21 a § får i visst fall också införsel tillgripas mot arbetsgivaren, nämligen om han på grund av införselbeslut innehållit medel till gäldande av skatt eller allmän avgift men icke redovisat det i vederbörlig ordning. Det ligger i sakens natur, att detta stadgande kan tillämpas endast när arbetsgivaren själv uppbär avlöning eller annan intäkt vari införsel kan ske.

Förslaget gör i denna del ej annan ändring än att möjligheten att använda införsel mot arbetsgivaren vidgas. Som nyss nämnts kan införsel för närvarande tillgripas mot honom, när han försummat att redovisa medel som innehållits till gäldande av skatt eller allmän avgift, medan motsvarande möjlighet saknas, när medel innehållits till gäldande av underhållsbidrag, kommuns bidragsfordran, böter eller viten. Begränsningen förklaras av de omständigheter under vilka 21 a § InfL tillkom. Paragrafen,

[6] Jfr beträffande innehållen skatt prop. 7/1953 s. 12 och 26, 100/1953 s. 388.
[7] Jfr NJA 1948 s. 440 och 1955 s. 289.

som infördes år 1956, åsyftar i främsta rummet sådana fall då arbetsgivaren innehållit skatteavdrag enligt UppbF men icke redovisat därför. Det ansågs emellertid att en bestämmelse i detta ämne även borde ge möjlighet att använda införsel mot arbetsgivaren för uttagande av oredovisade belopp i ärende om införsel för arbetstagares skatt eller allmän avgift. Däremot ingick man ej i det sammanhanget på frågan om rätt att använda införsel mot arbetsgivaren i andra fall.[8] Vid den allmänna översyn av InfL som beredningen företagit bör frågan om möjlighet till införsel mot arbetsgivaren upptagas till övervägande i hela dess vidd.[9]

Den nuvarande möjligheten att använda införsel för uttagande hos arbetsgivaren av belopp som denne innehållit på grund av införsel för skatt eller allmän avgift har måhända icke så stor praktisk betydelse. Stadgandet fyller dock en viss funktion och beredningen har icke ansett det tillrådligt att låta det utgå. Skall införsel få användas i detta fall, bör samma möjlighet stå till buds, när arbetsgivaren underlåtit att redovisa medel som innehållits till gäldande av underhållsbidrag, kommuns bidragsfordran, böter eller viten. När det gäller underhållsbidrag, kvarstår visserligen gäldenärens betalningsskyldighet (jfr 11 § i förslaget). Detta minskar emellertid icke angelägenheten av att beloppet uttages hos arbetsgivaren, om det kan ske. Kan ej beloppet uttagas hos arbetsgivaren, riskerar gäldenären att få betala två gånger. Givetvis kan det också uppkomma svårigheter för den underhållsberättigade att utfå beloppet av den underhållsskyldige. Vad särskilt angår det fallet, att arbetsgivaren i strid mot införselbeslutet utbetalar full lön till gäldenären, torde visserligen behov av möjlighet till införsel mot arbetsgivaren då mera sällan förekomma. Anledning att undantaga sådana fall föreligger dock icke. Enligt förslaget skall därför införsel kunna äga rum mot arbetsgivaren, såväl när han utbetalat lön i uppenbar strid mot införselbeslutet som när han underlåtit att vederbörligen tillställa utmätningsmannen innehållet belopp. Möjligheterna att använda införsel och utmätning blir alltså desamma såvitt nu är i fråga.

För att systemet med införsel i arbetsgivarens avlöning skall kunna fungera krävs vissa kompletterande bestämmelser. Det ursprungliga införselbeslutet innebär, att till gäldande av arbetstagarens skuld — underhållsbidrag, skatter, böter eller dylikt — tages i anspråk en fordran mot arbetsgivaren på avlöning. Om arbetsgivaren i enlighet med införselbeslutet innehållit medel av lönen men icke redovisat härför, är vad som skall uttagas hos honom i princip att anse som en lönefordran.[10] Detsamma torde gälla, om arbetsgivaren helt åsidosätter införselbeslutet och alltså icke innehåller

[8] Jfr prop. 6/1956 s. 16 f och s. 24.

[9] Enligt förslaget skall frågan om införsel för uttagande av oredovisade källskattemedel icke regleras i införsellagen utan i särskild författning, se 2 § c) och vad därom anförts i det föregående å s. 110 ff.

[10] Jfr NJA 1931 s. 386 och 1949 s. 318 samt förarbetena till 1953 års ändringar i 17 kap. HB i prop. 7/1953, särskilt s. 27-32 och s. 37 f.

något av lönen. Betalning, som skett i strid mot införselbeslutet, fritager honom icke från skyldigheten att erlägga beloppet i enlighet med föreskriften,[11] och hans skuld lärer icke ändra karaktär därför att han erlagt en betalning som icke räknas honom till godo. De vanliga reglerna om hur länge införsel får pågå, om förhållandet mellan införsel och skatteavdrag, om företrädesrätt olika införselfordringar emellan m. m. blir emellertid icke utan vidare tillämpliga i här åsyftade fall. För att systemet icke skall bli alltför komplicerat föreslår beredningen, att införseln — oavsett ändamålet med det ursprungliga, mot arbetstagaren riktade införselbeslutet — skall få pågå under två år, räknat från det beloppet innehållits eller bort innehållas av arbetsgivaren. Den tid efter vilken möjligheten till införsel går förlorad blir därigenom i stort sett densamma som vid införsel för underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran. I övrigt föreslår beredningen i viss anslutning till vad som nu gäller enligt 21 a § InfL, att belopp som här avses skall vid införsel mot arbetsgivaren — efter beskaffenheten av de poster som ingår däri — likställas med de fordringar som avses i 2 §. Detta innebär bl. a., att om införseln avsåg fordringar av olika slag, en uppdelning av beloppet mellan dem får göras med tillämpning av grundsatserna i 8 §.

Det ankommer på den utmätningsman som handlägger införseln mot arbetstagaren att självmant upptaga frågan, om utmätning eller införsel skall tillgripas mot arbetsgivaren. Någon särskild framställning från sökanden erfordras alltså icke. För behörigheten att verkställa utmätning eller införsel gäller vanliga regler. Om arbetsgivaren icke har hemvist inom utmätningsmannens distrikt eller där har utmätningsbar egendom, skall utmätningsmannen därför göra framställning om verkställighet hos den utmätningsman som är behörig. Denne handlägger i fortsättningen ärendet på eget ansvar. Även i övrigt gäller vanliga regler för förfarandet vid verkställighet i här avsedda fall.[12] I 21 § andra stycket har dock stadgats det undantaget, att kostnaden för utmätning icke får uttagas av den för vars fordran utmätning sker. Beredningen får hänvisa till vad som anförs härom i det följande.

De föreslagna reglerna medför givetvis icke någon garanti för att det belopp som innehållits eller bort innehållas alltid kommer utmätningsmannen till handa. Om arbetsgivaren saknar tillgångar eller gått i konkurs, kan utmätning icke användas och införsel torde sällan lämna nämnvärt resultat i en dylik situation. Det kan också tänkas, att arbetsgivaren visserligen åsidosatt sin skyldighet att verkställa avdrag på gäldenärens lön men att hans försummelse icke är så klar att omedelbar exekution kan ske. Förslaget upptager lika litet som InfL någon bestämmelse om förfarandet i ett sådant fall. Det har i rättspraxis antagits, att fordran på innehållet belopp kan be-

[11] Jfr NJA 1912 s. 570 (utmätning av fordran) och lagrådet i NJA II 1917 s. 544.
[12] Jfr JO 1933 s. 153 ff och Eilard, Exekution i lön s. 157 f.

vakas i arbetsgivarens konkurs.[13] Det synes uppenbart, att bevakning också kan ske av fordran på belopp som arbetsgivaren bort innehålla men icke innehållit, ehuru det för närvarande är ovisst om fordringen i så fall utgår med förmånsrätt.[14] I förarbetena till 14 § InfL antyds vidare, att fordran på belopp som arbetsgivaren bort innehålla av gäldenärens lön kan indrivas i vanlig ordning genom rättegång.[15] Beredningen förutsätter, att dessa frågor får bedömas på samma sätt som för närvarande. När det gäller medel som innehållits eller bort innehållas till gäldande av skatt, ankommer det på utmätningsman att bevaka beloppet i arbetsgivarens konkurs.[16] Detsamma torde gälla beträffande medel till gäldande av böter eller viten.[17] Däremot lärer utmätningsman icke vara behörig att å sökandens vägnar bevaka fordran å belopp som innehållits eller bort innehållas till gäldande av underhållsbidrag eller bidragsfordran som avses i 2 § b) i förslaget. Med hänsyn till de komplikationer som skulle kunna uppkomma om anmärkning framställs mot bevakningen torde det icke heller vara lämpligt, att utmätningsman får sådan behörighet. Beredningen utgår från att sökanden i införselärendet äger själv bevaka sin fordran[18] i konkursen och förutsätter, att utmätningsmannen i förekommande fall fäster sökandens uppmärksamhet på denna möjlighet och tillhandahåller honom erforderliga upplysningar ur akten. Om införsel skett för fleras räkning, bör utmätningsmannen angiva, hur beloppet skall fördelas mellan dem. Indrivning genom vanlig rättegång torde endast undantagsvis bli aktuell. Själv torde utmätningsmannen icke vara behörig att föra sådan talan.

11 §.

Det har ansetts följa av införselförfarandets natur, att fordran som skall indrivas icke är att betrakta som betald förrän vad som innehållits genom införseln verkligen kommit borgenären till godo. I princip är det därför gäldenären som bär risken för att innehållet belopp icke kan uttagas hos arbetsgivaren i händelse av dennes insolvens.[1] Vid införsel för uttagande av skatter, allmänna avgifter, böter eller viten gäller emellertid, på grund av uttryckligt stadgande i 21 § 5) InfL och hänvisningen härtill i 22 §, att gäl-

[13] Se NJA 1931 s. 386 och 1949 s. 318. Frågan om förmånsrätt i dylikt fall reglerades genom vissa år 1953 gjorda tillägg till 17 kap. HB; jfr också beredningens förslag till lag om ändring i nämnda kap.

[14] Jfr 35 § 2 mom. TK UppbF, där det förutsätts att belopp, som arbetsgivare enligt meddelat införselbeslut bort innehålla till gäldande av arbetstagares skatt men ej innehållit, kan bevakas i arbetsgivarens konkurs. — Ang. förmånsrätt jfr Eilard, Exekution i lön s. 161, och Ljungman, Om skattefordran och skatterestitution s. 63. Se också beredningens förslag till lag om ändring i 17 kap. HB.

[15] Se NJA II 1917 s. 544.

[16] Se 35 § 2 mom. TK UppbF. Behörigheten tillkommer utmätningsmannen i arbetsgivarens hemort. Om införseln handlagts av annan utmätningsman, bör denne därför bringa fordringen till behörig utmätningsmans kännedom.

[17] Jfr 21 § landsfiskalsinstruktionen.

[18] Jfr NJA 1931 s. 386.

[1] Se NJA II 1925 s. 622, prop. 210/1944 s. 13, Eilard, Exekution i lön s. 141, Hassler s. 349 och Olivecrona s. 198.

denären ej vidare häftar för den del av fordringen som motsvaras av innehållet belopp, ändå att på grund av arbetsgivarens obestånd det innehållna icke kan utfås hos denne. Bestämmelsen, som tillkom år 1925 i samband med vissa då genomförda ändringar i reglerna om införsel för skatter och allmänna avgifter, har motiverats med billighetsskäl. Den förlust som kunde uppkomma genom att en arbetsgivare ej förmådde redovisa medel vilka innehållits till gäldande av skatt bedömdes vara utan nämnvärd betydelse för det allmänna. Däremot kunde förlusten drabba den skattskyldige synnerligen hårt.[2] När det sedermera år 1937 infördes möjlighet att använda införsel för uttagande av böter eller viten, erhöll bestämmelsen motsvarande tillämpning för sådant fall.

Förslaget medför endast så till vida en ändring, att även vad som innehållits till gäldande av kommuns bidragsfordran som avses i 2 § b) skall räknas gäldenären till godo, ändå att beloppet icke kan uttagas hos arbetsgivaren. För denna utvidgning av den nuvarande bestämmelsens tillämplighetsområde talar samma skäl som anförts för att det allmänna bör bära risken för arbetsgivarens insolvens vid införsel för skatt. För kommunen är förlusten utan nämnvärd betydelse, medan den skulle kunna drabba den bidragspliktige hårt. Beredningen har övervägt, om detsamma borde få gälla även när medel innehållits till gäldande av familjerättsligt underhållsbidrag. Det skulle dock knappast vara tillfredsställande att låta enskild underhållsberättigad bära följden av arbetsgivarens insolvens. Denna synpunkt gör sig visserligen icke gällande, när medlen skolat tillkomma kommun såsom ersättning för utgivet bidragsförskott eller eljest.[3] Det skulle emellertid medföra komplikationer att skilja dessa fall från andra då underhållsbidrag uttages. Risken för att innehållet belopp icke skall kunna uttagas hos arbetsgivaren är också ganska ringa med hänsyn till de korta redovisningstider som tillämpas vid uttagande av underhållsbidrag och den förmånsrätt som åtnjutes för beloppet i arbetsgivarens konkurs.[4] Beredningen har därför stannat för att innehållande bör tillgodoräknas gäldenären som betalning endast när fråga är om medel till gäldande av bidragsfordran som avses i 2 § b), skatter, allmänna avgifter, böter eller viten.

12 §.

Stundom visar det sig, att införselbeslut redan från början fått en mindre lämplig utformning eller t. o. m. varit felaktigt. Misstag kan t. ex. förekomma, när beslut meddelas utan att gäldenären dessförinnan yttrat sig om införseln (jfr förslagets 6 §). Beslutet måste därför kunna ändras på ett enkelt sätt. Behov av ändring kan emellertid uppkomma även i fråga om införselbeslut som från början varit anmärkningsfritt. Införselbeslut

[2] Se NJA II 1925 s. 622.
[3] Jfr 72 § barnavårdslagen.
[4] Jfr beredningens förslag till ändring i 17 kap. HB.

skall i många fall tillämpas under avsevärd tid, och ofta hinner förhållandena ändras så att de ursprungliga bestämmelserna icke längre passar. Införselbeslut kan visserligen överklagas utan begränsning till viss tid, men överklagande framstår i många fall som en onödig omgång och är icke heller alltid en adekvat åtgärd. Första stycket av förevarande paragraf innehåller därför — i huvudsaklig överensstämmelse med vad som enligt 8 § första stycket InfL gäller om jämkning — att beslut om införsel må ändras, om senare upplysta omständigheter eller ändrade förhållanden föranleder därtill. Stadgandet medger ändring såväl till gäldenärens förmån som till hans nackdel.

Redan nu förekommer i utmätningsmännens praxis, att införselbeslut ändras, när det efter beslutet framkommer omständigheter som, om de varit kända för utmätningsmannen, skulle ha föranlett att beslutet utformats på annat sätt eller att införsel överhuvud icke meddelats.[1] Härvid har uppkommit frågan, om ändring kan ske när gäldenären överklagat införselbeslutet och målet är beroende på prövning i högre instans. Något principiellt hinder att utmätningsmannen ändrar sitt beslut i en sådan situation möter enligt beredningens mening icke,[2] och det kan vara angeläget att så sker för att undvika att saken fördröjs. Det är givet, att utmätningsmannen måste underrätta överexekutor eller högre instans, därest han förordnat om ändring.

Såsom exempel på omständigheter som kan föranleda ändring må nämnas ökning eller minskning av gäldenärens försörjningsbörda, levnadsomkostnader, biinkomster eller utgifter i arbetet.[3] Sådana förändringar inverkar på det belopp som skall vara gäldenären förbehållet för eget och familjens behov. En ökning eller minskning av gäldenärens avlöning kan också motivera ändrade föreskrifter om hur mycket som skall innehållas. Det kan ibland t. o. m. bli erforderligt att förordna, att något innehållande icke skall ske under viss tid eller tills vidare.[4] — Vid införsel för underhållsbidrag skall införselbeloppet ofta minskas, när bidragen för förfluten tid blivit slutbetalda och införseln i fortsättningen endast skall avse löpande underhåll. Å andra sidan kan givetvis höjning påkallas av att underhållsbidraget på grund av ändrade bestämmelser skall utgå med högre belopp än tidigare.[5] — Som exempel på andra situationer då införselbeslut måste ändras kan nämnas, att gäldenären i stället för tidlön får ackordslön eller provision.

Vid tillämpningen av den nuvarande bestämmelsen i 8 § första stycket InfL har tvekan yppats, om utmätningsmannen äger förordna att redan

[1] Se även NJA II 1918 s. 903 f.
[2] Jfr för motsvarande situation vid rättelse av utmätning Utsökningsrätt I s. 97 f och prop. 52/1963 s. 121.
[3] Jfr till detta och det följande NJA II 1917 s. 537.
[4] Jfr JO 1960 s. 72 ff och 1963 s. 14 ff.
[5] Jfr lagen 6/6 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag, senast ändrad 11/5 1962.

innehållna medel skall utbetalas till gäldenären i stället för till sökanden i införselärendet. Det normala bör vara, att ändringsbeslut skall avse framtiden och alltså icke omfatta vad som redan blivit innehållet. Stundom kan dock läget vara sådant, att det skulle vara obilligt att icke låta gäldenären omedelbart få disponera över redan innehållet belopp. Hinder synes icke möta att i sådant fall förordna om utbetalning därav till gäldenären. Vad nu sagts har icke avsett sådana fall då införselbeslutet upphävs emedan fordringen funnits icke vara av beskaffenhet att kunna uttagas genom införsel. Att innehållna och alltjämt inneliggande belopp då skall överlämnas till gäldenären är tydligt.[6]

Fråga om ändring skall prövas av utmätningsmannen.[7] Beslutar han ändring eller vägrar han att tillmötesgå framställning härom, kan den som berörs härav föra talan mot beslutet i vanlig ordning. Särskild ansökan är icke erforderlig för att ändring skall få ske.[8] Vid införsel för underhållsbidrag eller kommunal bidragsfordran bör utmätningsmannen självmant tillse, att beslutet revideras när bidragen för förfluten tid slutbetalts eller när under någon tid innehållande icke kunnat ske så att ny restskuld uppkommit. Även i övrigt bör utmätningsmannen vaka över förfarandet och besluta om ändring, när anledning förekommer därtill. Det ligger dock i sakens natur, att det ankommer på gäldenären att ge till känna när ändring påkallas av ökad försörjningsbörda, stegrade utgifter eller liknande anledning. Prövningen bör i princip ske individuellt med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall,[9] även om generella förändringar i löneförhållanden e. l. kan tänkas medföra samtidig ändring för flera införselgäldenärer.

Förslaget saknar, liksom InfL gör beträffande jämkning, uttrycklig föreskrift om att tillfälle skall beredas part att yttra sig innan ändring beslutes. Såsom framhållits i motiven till InfL[10] får det i allmänhet anses lämpligt, att utmätningsmannen ger den av parterna som skulle bli lidande tillfälle att yttra sig innan han förordnar om ändring. Ändringen kan emellertid stundom vara av så självklar eller brådskande natur, att det skulle innebära en olämplig omgång att i förväg höra vederbörande.

För att ändringsbeslutet skall kunna iakttagas måste det givetvis bringas till arbetsgivarens kännedom. Förslaget upptager stadgande härom i sista stycket av förevarande paragraf. Det bör lämpligen åligga utmätningsmannen att underrätta även gäldenären och enskild sökande om sitt beslut. Bestämmelse härom synes åtminstone tills vidare kunna meddelas i administrativ ordning.[11]

[6] Jfr nedan s. 193.
[7] SvJT 1929 rf s. 35.
[8] Jfr JO 1943 s. 133 ff, Eilard, Exekution i lön s. 124, Hassler s. 345 och Lundberg s. 175 f.
[9] Jfr JO 1960 s. 72 ff och 1963 s. 14 ff.
[10] NJA II 1917 s. 537.
[11] Jfr ovan s. 133 f.

Det ligger i sakens natur, att införseln upphör när det belopp som skall indrivas blivit till fullo betalt eller vidare innehållande icke kan ske enligt reglerna om preskription av införselmöjligheten. Något särskilt stadgande härom har icke meddelats i InfL och har ej heller ansetts erforderligt i förslaget. Däremot har däri medtagits en från InfL hämtad bestämmelse om rätt för utmätningsmannen att under vissa förutsättningar upphäva införselbeslutet. Vid införsel för underhållsbidrag omfattar indrivningen normalt icke blott den skuld som förelåg förfallen vid ärendets början utan även bidragen för framtiden så länge underhållsskyldigheten består. Det kan därför dröja mycket länge innan införseln automatiskt upphör. För att förebygga de olägenheter som skulle kunna följa härav stadgas i 8 § andra stycket InfL, att utmätningsmannen skall häva införselbeslutet om den underhållsskyldige antingen ställer pant eller borgen för underhållsskyldighetens fullgörande under tid som utmätningsmannen finner skälig, dock minst ett år, eller också visar sannolika skäl att skyldigheten skall fullgöras. I motiven nämns som exempel på dylika skäl, att den bidragspliktige kommit i så väsentligt förbättrad ställning, ekonomiskt eller socialt, att hans eget intresse förhindrar betalningsförsummelse.[12] Stadgandet erhåller enligt 20 § InfL motsvarande tillämpning vid införsel för kommuns fordran på bidrag till hjälptagares försörjning eller barns vård men har enligt sakens natur icke någon funktion vid införsel för skatter, böter el. dyl., där indrivningen omfattar visst bestämt, från början förfallet belopp. Möjligheten att avvärja vidare införsel har utnyttjats relativt sällan[13] men har enligt vad beredningen inhämtat dock haft betydelse i vissa situationer. Det har härvid icke varit brukligt, att den bidragspliktige ställer pant eller borgen, utan införseln har i allmänhet hävts när utmätningsmannen med hänsyn till omständigheterna ansett sig kunna lita på att bidragsplikten skall fullgöras frivilligt för framtiden.

Beredningen har ansett möjlighet alltjämt böra finnas att fritaga den underhållspliktige från vidare införsel, när sådan framstår som obehövlig. I andra stycket av förevarande paragraf i förslaget stadgas därför, att om den underhållsskyldige betalar förfallna bidrag som avses i 2 § a) eller b) — d. v. s. underhållsbidrag eller bidrag som tillkommer kommun i förut nämnda fall — införseln må hävas, därest det föreligger sannolika skäl att bidragsskyldigheten skall fullgöras för framtiden. Vad gällande lag stadgar om ställande av pant eller borgen har fått utgå. Såsom nyss anförts har bestämmelsen härom sällan tillämpats. I kravet på att förfallna bidrag skall vara betalda bör icke inläggas mera än att det icke får kvarstå någon förfallen skuld för vilken införsel kan äga rum. Att den underhållsskyldige häftar för äldre bidragsposter bör alltså icke utgöra hinder

[12] NJA II 1917 s. 538.
[13] Jfr Eilard, Exekution i lön s. 125.

för att införseln hävs.[14] Förhållandet kan dock icke lämnas helt utan beaktande vid prövningen av om han kan väntas komma att fullgöra bidragsskyldigheten för framtiden.

Beslut om införsel avser formellt sett den underhållsskyldiges avlöning från viss anställning. Byter han arbetsanställning, måste därför nytt beslut meddelas. Detta förhållande får dock icke bortskymma, att det är fråga om ett och samma indrivningsärende. Vad i förevarande paragraf stadgats om förutsättningarna för införselns upphävande är avsett att vinna analog tillämpning i dylikt fall. För att den skall hävas krävs alltså att gäldenären betalt förfallna införselbara bidrag och att det är sannolika skäl att han i fortsättningen skall fullgöra sin skyldighet. Vid byte av anställning kan dock finnas särskild anledning att sätta tilltro till den bidragspliktiges försäkran att han skall betala frivilligt, eftersom han kan ha intresse av att införseln icke kommer till den nya arbetsgivarens kännedom.

Det får i allmänhet anses lämpligt, att utmätningsmannen bereder den bidragsberättigade tillfälle att yttra sig innan införseln hävs. Något ovillkorligt krav på att så skall ske bör dock icke uppställas.[15] Läget kan vara sådant, att beslut bör kunna meddelas omgående. Med en försiktig tillämpning från utmätningsmannens sida är också risken för att den bidragsberättigade skall lida förfång ringa. Skulle den bidragspliktige svika förtroendet, kan införsel åter snabbt meddelas.

När införseln hävs, skall enligt tredje stycket i paragrafen arbetsgivaren underrättas härom. Det ligger dock i sakens natur, att någon underrättelse till arbetsgivare icke behövs när den bidragspliktige lämnar sin anställning och det ej vidare blir fråga om att innehålla lön hos arbetsgivaren. I administrativ ordning torde få meddelas bestämmelser om skyldighet för utmätningsmannen att underrätta sökanden och gäldenären.

13 §.

De i 6—12 §§ meddelade bestämmelserna om förfarandet i införselärenden har avfattats med tanke på de i praktiken vanligaste fallen, nämligen då införseln sker i arbetstagares avlöning. Enligt vad som stadgas i förevarande paragraf skall bestämmelserna emellertid äga motsvarande tillämpning i fråga om införsel i annan förmån som avses i 1 §. Vad som sägs om avlöning skall därvid tillämpas på den förmån, vari införseln äger rum, och stadgandena om arbetsgivare skall gälla den som är skyldig att utgiva beloppet i fråga.

14 §.

Det ligger i sakens natur, att gäldenärer emellanåt kan befaras genom skentransaktioner eller på annat sätt undandraga sina inkomster från exekution. Skentransaktioner leder givetvis ej till målet, om de genomskådas.

[14] Jfr ovan s. 125.
[15] Jfr NJA II 1917 s. 538.

Dit hör t. ex. att gäldenär, som hotas av införsel för skatter e. d., låter sin lön utbetalas direkt till maken eller annan närstående. Mottagaren är då normalt att betrakta endast som en representant för gäldenären, utan självständig rätt, och hinder kan icke anses möta mot att införsel verkställs i vanlig ordning i dylika fall. Dessa fall påkallar icke någon lagstiftningsåtgärd.[1]

En annan metod, som vållar större svårigheter, är att gäldenären arbetar i rörelse som hans make eller annan närstående driver eller hos ett familjebolag, utan att han får någon lön eller mot så låg ersättning att införsel däri icke kan äga rum. Mången gång har man anledning förmoda, att gäldenären faktiskt får gottgörelse för sitt arbete i någon form ehuru det icke kan visas. Förfarandet torde hittills ha varit relativt sällsynt hos oss men behov av ingripande har yppats, och beredningen har ansett, att en möjlighet bör finnas att komma till rätta med dylika transaktioner, åtminstone när gäldenären söker undandraga sig att erlägga underhållsbidrag eller därmed jämställt bidrag till kommun. Någon annan möjlighet torde härvid icke stå till buds än att ålägga den som har den underhållsskyldige i sin tjänst att till utmätningsmannen utbetala vissa periodiska belopp som kan bli föremål för exekution. Det är tydligt, att en sådan befogenhet för utmätningsmannen måste handhavas med varsamhet och icke får begagnas i andra fall än när saken är uppenbar.

Förevarande paragraf upptager ett stadgande i detta syfte. Förutsättning för ingripande är enligt det föreslagna stadgandet, att gäldenären arbetar utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning åt make eller annan i dennes förvärvsverksamhet och att till följd därav fordran som avses i 2 § a) eller b) — d. v. s. underhållsbidrag eller därmed jämställt bidrag till kommun — ej kan uttagas genom införsel. Stadgandet torde främst kunna bli av betydelse, när uppsåtet med transaktionen är att möjliggöra för bidragsskyldig att undandraga sig förpliktelsen mot den underhållsberättigade eller kommunen. Dess tillämplighet har emellertid ej inskränkts till sådana situationer. Beredningen har ej ansett det önskvärt, att man skall behöva stämpla förhållandet som direkt illojalt. Härigenom skulle till en början skapas bevissvårigheter beträffande vederbörandes uppsåt. Det torde icke vara alldeles ovanligt att anhöriga arbetar mot uppenbart för låg ersättning utan att detta arrangerats med tanke på att undgå underhållsplikt. Det synes därför lämpligast, att det exekutiva ingripandet må äga rum på objektiv grund. När förutsättningarna för ett ingripande föreligger, äger utmätningsmannen enligt förslaget ålägga arbetsgivaren att till utmätningsmannen utgiva så mycket som kunnat uttagas genom införsel, om skälig lön utgått.[2] Ett dy-

[1] I tysk rätt, ZPO § 850 h, har för motsvarande fall stadgats, att mottagarens anspråk får tagas i mät för gäldenärens skuld. Att ett sådant stadgande ansetts nödvändigt torde sammanhänga med att arbetstagare enligt tysk rätt har viss möjlighet att överlåta sin lönefordran med bindande verkan.

[2] Stadgandet har i viss mån en förebild i ZPO § 850 h andra stycket.

likt förordnande må avse allenast tiden efter det beslut därom meddelas och skall gälla intill dess annorlunda förordnas. Beträffande den närmare innebörden av stadgandet må framhållas, att det förutsätter att gäldenären arbetar i annans förvärvsverksamhet, t. ex. i handelsrörelse eller jordbruk. Det räcker alltså icke med att han tillhandagår med rent personliga tjänster. Vidare bör givetvis fordras, att hans arbetsinsats är av den natur och omfattning att lön normalt skulle utgå. Om gäldenären uppbär viss ersättning för sitt arbete t. ex. i form av fickpengar och hyresfri bostad eller andra naturaförmåner, blir stadgandet tillämpligt allenast om ersättningen är uppenbart för låg i förhållande till det arbete som gäldenären utför. Stadgandet förutsätter alltså, att ett uppenbart missförhållande föreligger. Att ersättningen understiger marknadsmässig lön är icke i och för sig tillräcklig anledning till ingripande. Givetvis måste beaktas sådana omständigheter som om gäldenären på grund av sjukdom, bristande utbildning eller av annan anledning icke förmår prestera en fullgod arbetsinsats. Hänsyn måste även tagas till arbetsgivarens förhållanden. Dennes ekonomi kan vara så ansträngd, att han ej kan anlita utomstående arbetskraft med sedvanliga lönekrav. Det får i så fall prövas, huruvida det med beaktande å ena sidan av den underhållsberättigades krav och å andra sidan de ömmande omständigheter som föreligger på arbetsgivarens sida kan vara rimligt att ingripa.

När ingripande finnes påkallat, bestämmer utmätningsmannen, hur mycket arbetsgivaren skall vara skyldig att utgiva per månad eller annan tidsperiod som finnes lämplig. Härvid beräknas först vad som skäligen borde utgå i lön för gäldenärens arbete under motsvarande tid. Därefter prövas, hur stor del därav som kunnat uttagas genom införsel. Det kan givetvis möta svårigheter att bedöma, hur mycket som skall anses motsvara skälig lön för gäldenären, särskilt när denne arbetar mera oregelbundet. Underhållsskyldigheten skall emellertid i princip vara bestämd efter gäldenärens förmåga, och olägenheterna av en skönsmässig prövning är även i övrigt begränsade, eftersom det allenast är en mindre del av beräknad lön som tages i anspråk.

Beslut om ingripande får enligt förslaget icke någon retroaktiv verkan mot arbetsgivaren utan ålägger honom endast viss skyldighet för framtiden. Stadgandet kan därför tillämpas endast i mera varaktiga situationer. Om gäldenären lämnar sitt arbete, skall beslutet givetvis hävas. Övergår arbetsgivaren till att betala rimlig lön, skall införsel äga rum i vanlig ordning. Beslut som meddelats enligt det föreslagna stadgandet förlorar emellertid icke utan vidare sin verkan i dylika fall, utan det ankommer på arbetsgivaren att anmäla förhållandet för utmätningsmannen, om han vill undgå vidare betalningsskyldighet. En motsatt ordning skulle medföra uppenbar risk för missbruk.

Ingripande enligt det föreslagna stadgandet innefattar formellt icke, såsom vanlig införsel, att någon gäldenärens fordran hos arbetsgivaren

tages i anspråk. Gäldenären förutsätts ju arbeta utan lön eller mot en uppenbart för låg ersättning som icke kan bli föremål för införsel enligt vanliga regler. Förfarandet avser emellertid att utgöra en ersättning för införsel, och reglerna om införsel bör därför i tillämpliga delar gälla även i dessa fall. I stor utsträckning ligger en analogisk tillämpning i sakens natur. Sålunda bör det utan vidare vara klart, att stadgandena i 3 § om utmätningsmans behörighet skall iakttagas. Detsamma gäller reglerna i 4 § och 5 § första stycket angående förutsättningarna för införsel m. m. I stället för stadgandet i 6 § om gäldenärens hörande föreslår beredningen en bestämmelse om att såväl gäldenären som arbetsgivaren skall få tillfälle att yttra sig innan beslut meddelas. Beredningen föreslår vidare en uttrycklig föreskrift, att vad arbetsgivaren utgivit skall räknas som genom införsel innehållen lön. Vid konkurrens mellan flera bidragsfordringar skall alltså iakttagas vad för motsvarande fall stadgats i 8 §; även 9 § blir tillämplig. Av nämnda föreskrift följer vidare — i den mån detta icke redan enligt sakens natur får anses uppenbart — att utgivet belopp icke får tagas i mät för annan fordran mot gäldenären. (Det kan förtjäna anmärkas, att det ej heller kan bli fråga om att för sådan fordran utmäta belopp som arbetsgivaren ålagts att utgiva men som ännu innestår hos denne eftersom beloppet icke motsvaras av någon gäldenärens fordran hos arbetsgivaren.)

Att arbetsgivaren har att ställa sig till efterrättelse vad utmätningsmannen föreskriver med avseende å betalningens fullgörande ligger i sakens natur (jfr 10 § första och andra styckena i förslaget). Försummar arbetsgivaren sin betalningsskyldighet, bör utmätningsmannen kunna uttaga beloppet hos honom enligt samma regler som gäller i fråga om uttagande av innehållna men icke redovisade införselmedel. Förslaget upptager ett uttryckligt stadgande härom.[3] Frågan, hur det skall förfaras i händelse av *arbetsgivarens konkurs,* får lösas på samma sätt som vid införsel.[4] Beredningen utgår från att sökanden äger bevaka fordran motsvarande det belopp som arbetsgivaren skolat utgiva enligt utmätningsmannens beslut. Eftersom det här icke rör sig om någon lönefordran eller annan i 17 kap. HB särskilt nämnd fordran synes sökanden dock icke komma i åtnjutande av förmånsrätt, med mindre en föreskrift härom meddelas. Beredningen har icke funnit tillräcklig anledning att föreslå någon bestämmelse i sådant syfte. Enligt 17 § kan införsel i princip äga rum under *gäldenärens konkurs.* Hinder bör än mindre möta mot tillämpning av nu förevarande stadgande i en sådan situation. Ingripandet mot arbetsgivaren länder icke övriga borgenärer till förfång. Snarare är det till deras fördel, eftersom det kan minska behovet att lämna gäldenären underhåll ur konkursboet för fullgörande av försörjningsskyldighet och reducerar den bidragsberättiga-

[3] Däremot är det icke avsett, att bestämmelserna om straff i 19 § här skall tillämpas.
[4] Jfr ovan s. 168 f.

des bevakning i konkursen i den mån vad arbetsgivaren utgiver går till betalning av äldre poster. Det får också anses uppenbart, att utgivet belopp icke kan bli föremål för återvinning i konkursen.

Såsom redan framhållits skall utmätningsmannen häva meddelat beslut, om förutsättningar för det nya stadgandets tillämpning icke längre är för handen. Att beslutet också vid behov kan ändras ligger i sakens natur, liksom att det kan hävas under de i 12 § andra stycket angivna förutsättningarna. Vad angår möjligheten att överklaga utmätningsmannens beslut bör det utan vidare vara tydligt, att beslutet lika väl som ett införselbeslut kan överklagas hos överexekutor och att klagan icke är inskränkt till viss tid (jfr 20 § i förslaget).

15 §.

Det har i doktrin och rättspraxis antagits, att en arbetstagare icke kan med bindande verkan överlåta sin lön förrän denna förfallit till betalning.[1] Stöd för antagandet har stundom hämtats från grunderna för 67 § UL, enligt vilket lagrum gäldenärs innestående lön icke får utmätas innan gäldenären är berättigad att lyfta den. Det har dock uttalats tvekan, om analogin kan anses bindande och om tillräckliga skäl föreligger att anse gäldenären hindrad att förfoga över intjänad lön.[2] Enligt beredningens förslag skall 67 § UL upphävas och ersättas med regler, enligt vilka avlöning under vissa förutsättningar skall kunna tagas i anspråk genom utmätning innan den förfallit till betalning. Enligt beredningens mening har 67 § UL icke någon avgörande betydelse för frågan, när innestående lön kan överlåtas. Det är därför icke heller avsett, att de nya reglerna skall få någon återverkan på denna fråga, som får bedömas enligt rättsförhållandets natur och allmänna rättsgrundsatser. Beredningen utgår från antagande att åtminstone rätt till periodisk avlöning med hänsyn till arbetsgivarens intresse icke kan överlåtas förrän den förfallit till betalning. Hur det i övrigt förhåller sig — t. ex. med innestående ackordsersättning — är mera ovisst.

Rätt till pension, livränta eller annan förmån, vari införsel kan äga rum enligt förslaget, är i åtskilliga fall oöverlåtbar på grund av uttryckligt stadgande i lag eller annan författning. Enligt 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring gäller sålunda, att rätt till sjukpenning som där avses eller till folkpension eller tilläggspension icke får överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning. Rätt till sjukpenning eller livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring får ej heller överlåtas innan förmånen kan lyftas (se 50 § i nämnda lag). Motsvarande gäller i fråga om förmån som utgår enligt militärersättningsförordningen (se 17 § häri) och i vissa andra fall. Det har gjorts gällande, att förbud mot överlåtelse av pension eller livrän-

[1] Se NJA 1913 s. 496 och SvJT 1941 rf s. 26 samt Trygger II s. 215—217, Undén, Om panträtt i rättigheter 2 uppl. s. 91 f, Nial i TfR 1936 s. 73 f, Rodhe, Obligationsrätt s. 136 och Welamson i Festskrift till Nils Herlitz s. 419.

[2] Nial i TfR 1936 s. 75 not 1.

ta skulle gälla även härutöver i analogi med vad som stadgats om hinder mot utmätning av sådan rättighet i 67 § UL.[3] Antagandet har emellertid motsagts[4] och går enligt beredningens mening uppenbart för långt. I viss utsträckning lärer man dock få räkna med att rätten till pension eller annan förmån kan vara undandragen mottagarens förfogande även när någon uttrycklig föreskrift icke meddelats härom. Sålunda torde rätten till pension enligt statligt eller kommunalt pensionsreglemente enligt sakens natur icke kunna överlåtas, i allt fall ej utan samtycke av den myndighet som utgiver pensionen.[5] Det är möjligt, att detsamma bör anses gälla även i fråga om pension som eljest utgår på grund av tjänst (jfr betr. pension från SPP rättsfallen NJA 1958 s. 671 och 1960 s. 411). Förbud mot överlåtelse kan också vara uppställt i samband med benefik upplåtelse av förmån eller böra intolkas däri och skall då enligt vanliga regler respekteras.[6] De bestämmelser som beredningen föreslår om förbud mot utmätning av rättighet till pension eller livränta i vissa fall och om hur utfallande belopp därav får tagas i anspråk är icke avsedda att återverka på frågan om överlåtbarheten.

Oavsett vad nu sagts kan otvivelaktigt fordran eller förmån, vari införsel enligt gällande lag eller förslaget kan äga rum, i viss utsträckning överlåtas enligt vanliga regler. Den som köpt sig en livränta är t. ex. i allmänhet oförhindrad att sälja sin rätt därtill. Likaså kan den som har fordran på vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt i regel fritt överlåta sitt anspråk. Man får vidare räkna med förfoganden av annan art än överlåtelse. Den som uppbär livränta kan t. ex. överenskomma med utgivaren att räntan skall omvandlas till ett kapitalbelopp. Han kan också tänkas avstå från sin rätt. Förbud mot överlåtelse av rätten torde icke alltid utgöra hinder mot dylika dispositioner. Huruvida den dispositionsrätt som sålunda föreligger kan utövas även sedan införsel beviljats i förmånen, är icke reglerat i InfL, och frågan har icke heller berörts i motiven. Problemet torde hittills knappast ha varit aktuellt. Med den föreslagna utvidgningen av införselmöjligheten till periodiska förmåner i allmänhet och vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt verk o.l. får emellertid frågan viss betydelse.

Som gäldenären endast sällan kan tänkas ha ett lojalt behov av dispositionsfrihet trots införseln, bör det enligt beredningens mening icke möta några betänkligheter att såsom huvudregel stadga förbud för honom att,

[3] Undén a.a. s. 92 och Svensk sakrätt I, 4 uppl. s. 188 not 13 samt Nial i TfR 1936 s. 77.

[4] Se Malmström i SvJT 1949 s. 26 och NJA 1946 s. 403.

[5] I samband med byte av huvudman för visst förvaltningsområde — såsom vid statens övertagande av vägväsendet — har förekommit att intjänad pensionsrätt överförts på den nya arbetsgivaren såsom ett led i omreglering av pensionsförhållandena. Liknande arrangemang lär ha förekommit vid befattningshavares övergång från kommunal till enskild tjänst.

[6] Jfr nedan s. 243.

när införsel beviljats, i strid däremot förfoga över rättigheten genom överlåtelse eller på annat sätt. Förslaget upptager en regel härom. Av denna följer, att gäldenären icke kan vidtaga några dispositioner som kränker införselborgenärens intresse. Hinder möter däremot icke att han t. ex. insätter en förmånstagare, vars rätt skall inträda först sedan införseln upphört, eller gör annat dylikt förordnande som är utan inverkan på införseln. Vad angår det fallet att införsel beviljats i vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt må framhållas, att med gäldenärens rätt i förevarande sammanhang åsyftas rätten till vederlaget (gäldenärens fordran) och icke rätten till själva verket. Hinder möter därför icke mot att gäldenären disponerar över rätten till verket under förutsättning att förfogandet icke inkräktar på införseln i vederlaget.

I vissa situationer kan det vara rimligt, att gäldenären får disponera över förmånen trots införseln. Enligt förslaget skall därför utmätningsmannen kunna medgiva överlåtelse eller annat förfogande, om särskilda skäl är därtill. Stundom kan dispositionen genomföras utan att införselborgenärens rätt blir lidande, såsom när en livränta utbyts mot ett kapitalbelopp varav erforderlig del tillställs utmätningsmannen för slutbetalning av införselskulden. Om förhållandena kan ordnas på detta sätt, bör utmätningsmannen lämna sitt medgivande till dispositionen. Även om det icke är möjligt att tillgodose syftet med införseln, kan det i undantagsfall ändå vara skäligt att gäldenären får disponera över förmånen. Det ligger i sakens natur, att utmätningsmannen bör iakttaga stor försiktighet vid prövningen av en sådan framställning. Det bör sålunda fordras mycket starka skäl för att tillstånd skall kunna lämnas till en åtgärd som medför att möjligheten att tillgodose enskild underhållsberättigads anspråk går förlorad. Befogenheten att medgiva förfoganden över fordran eller förmån, vari införsel beviljats, bör även i övrigt användas restriktivt. Den införselberättigade bör om möjligt beredas tillfälle att yttra sig innan tillstånd meddelas.

Åsidosätter gäldenären utan tillstånd det stadgade förbudet, blir rättshandlingen utan verkan såvitt införselborgenärens rätt angår, i den mån icke undantagsvis reglerna om godtrosförvärv föranleder till annat. Frågan hur rättshandlingen i övrigt påverkas torde icke kunna generellt besvaras utan får prövas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Beslut om införsel torde böra innehålla en erinran om att gäldenären icke äger förfoga över sin rätt i strid häremot. Om gäldenären, sedan han erhållit del av beslutet, likväl bryter mot förbudet, straffas han enligt 17 kap. 13 § BrB för överträdelse av myndighets bud.

16 §.

I förevarande paragraf upptages bestämmelser om vad som skall iakttagas, när införsel och utmätning sammanträffar. Av bestämmelserna har endast stadgandet i tredje stycket — om förbud mot utmätning av belopp

som innehållits i ärende om införsel — motsvarighet i InfL. Frågan om förhållandet mellan införsel och utmätning har i övrigt lämnats oreglerad i gällande lag. Med den begränsade omfattning som införselinstitutet för närvarande har och den enligt 67 § UL starkt beskurna möjligheten att åtkomma avlöning m. m. genom utmätning har konflikter mellan införsel och utmätning hittills varit sällsynta.[1] Problemet får ökad aktualitet genom de förslag som beredningen framlägger i detta betänkande.

Enligt beredningens förslag till lag om ändring i UL skall avlöning under vissa förutsättningar kunna tagas i mät på så sätt, att utmätningsmannen ålägger arbetsgivaren att innehålla viss del av lönen efter hand som den förfaller och att tillställa utmätningsmannen beloppet. Utmätningen får ej omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Utan gäldenärens medgivande får utmätning icke ett och samma kalenderår tillämpas sammanlagt längre tid än tre månader eller, om särskilda skäl är därtill, sex månader. Utmätningen skall anses fullbordad, när arbetsgivaren fått underrättelse och det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning. På motsvarande sätt skall utmätning kunna anordnas även i utfallande belopp av pension eller livränta.

Införsel bör i princip äga företräde framför utmätning som verkställes samtidigt eller senare. Detta bör gälla även i fråga om underhållsbelopp och kommuns införselberättigade fordringar som förfaller först efter det införsel beviljas. Om lönen eller den förmån varom eljest är fråga förslår, föreligger ej hinder att införsel och utmätning äger rum samtidigt. Det må för övrigt framhållas, att det, vare sig införsel sker samtidigt eller ej, skall vid utmätning reserveras ett jämförelsevis rikligt beneficium för gäldenären och dem som är beroende av honom; utmätningen får icke omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara. Vad som erfordras för fullgörande av underhållsskyldighet får sålunda icke tagas i anspråk genom utmätning. Om utmätning enligt de regler som förut sagts är att anse som redan fullbordad, bör efterföljande införsel ej medföra någon ändring häri. Den rätt utmätningssökanden vunnit bör med andra ord icke få rubbas därav att införsel senare beviljas.

I vissa situationer synes införsel böra vika, även om den beviljats innan utmätning äger rum, nämligen när den avser uttagande av böter eller viten. Intresset av att sådan fordran indrives kan icke motivera, att annan fordran ställs i efterhand (jfr 17 kap. 18 § HB). Införseln fyller i dessa fall närmast en kriminalpolitisk funktion, och det bör icke möta någon betänklighet att låta införseln stå tillbaka, när det erfordras för att annan

[1] Vid utmätning av avlöning, som ju får ske först sedan den förfallit till betalning, har det ansetts ligga i sakens natur att införseln har företräde (jfr också 16 § InfL). Större svårigheter möter, när införseln anordnats i livränta och rättigheten därefter tages i mät. Sådana fall har förekommit i Stockholm, men frågan synes icke ha förts vidare till högre instans.

fordran skall kunna uttagas genom utmätning. Sådana konkurrensfall torde dock bli sällsynta, och beredningen har därför icke ansett motiverat att särskilt omnämna dem i förslaget. I stället bör lämpligen i lagen om verkställighet av bötesstraff upptagas ett stadgande om att utmätningsmannen, när skäl är därtill, må förordna att införsel icke skall tillämpas under tid då avlöning e. l. tages i anspråk genom utmätning för annan fordran. Jfr beredningens förslag till lag om ändring av nämnda lag.

I enlighet med det anförda innehåller första stycket av förevarande paragraf, att när utmätning sker av avlöning eller annat vari införsel beviljats, införseln går före utmätningen. Utmätningen får alltså icke omfatta belopp, som skall innehållas enligt införselbeslutet. Det må i detta sammanhang erinras om att enligt 4 § tredje stycket och 5 § i förevarande förslag införsel för underhållsbidrag eller kommuns fordran på bidrag icke får bestämmas så att innehållande skulle komma att äga rum för annat bidragsbelopp än sådant som är förfallet när verkställigheten skall ske eller som förfaller näst därefter. Någon avsättning får alltså icke ske för betalning av belopp som förfaller först längre fram. — När införsel beviljas först efter det att utmätning är att anse som fullbordad — d. v. s. bl. a. när det belopp som skall innehållas förfallit till betalning — finns i allmänhet ej något i behåll av den lön eller annan förmån som då förföll. Skulle till äventyrs något belopp alltjämt återstå, kan införsel äga rum i detta. Har utmätningsman förordnat att framdeles förfallande avlöning, pension eller livränta skall innehållas för utmätningssökandens räkning, medför detta enligt förslaget icke hinder mot att införsel beviljas i samma belopp. En motsatt ordning skulle kunna medföra, att lön o. l. kunde spärras mot införsel under längre eller kortare tid, vilket uppenbart vore olämpligt.

Enligt förslaget må införsel äga rum — förutom i avlöning, pension eller livränta — i periodisk förmån av annat slag samt i vederlag för utnyttjande av litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Den föreslagna regleringen av konkurrens mellan införsel och utmätning gäller i princip även dessa fall, med bl. a. det förbehåll som följer av att själva rättigheten till pension eller livränta m. m. kan utmätas ibland. För uttagande av underhållsbidrag ifrågakommer också införsel i sjukpenning eller annan dagersättning som utgår på grund av sjukdom eller olycksfall eller av annan sådan anledning. Här torde dock någon konkurrens med utmätning icke kunna inträda. Förbud är nämligen i olika lagar och författningar stadgat mot utmätning av fordran å sådan ersättning så länge den innestår hos försäkringsgivaren eller den som eljest skall utgiva beloppet.[2]

Vad särskilt angår vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt verk e. d.

[2] Se bl. a. 123 § försäkringsavtalslagen, 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring, 50 § lagen om yrkesskadeförsäkring, 17 § militärersättningsförordningen och 9 § lagen 18/5 1956 om ersättning åt smittbärare.

har vid 1 § framhållits, att sådant vederlag stundom utgår i form av vanlig avlöning eller under sådana förhållanden att det skall jämställas därmed. Vederlaget skall då enligt beredningens förslag behandlas såsom lön även i utmätningshänseende. I övrigt gäller enligt 66 § 5 mom. i förslaget till lag om ändring i UL att vederlaget icke får tagas i mät, innan rätten till verket så utnyttjats som är förutsatt för att vederlag till gäldenären skall utgå och vederlaget kan beräknas. Enligt förslaget går beviljad införsel också i dessa fall före utmätning som verkställes samtidigt eller senare. Vad som i det föregående anförts om konkurrensen äger sin tillämpning även här. Det må särskilt framhållas, att stadgandet i 4 § tredje stycket i förslaget till ny införsellag, enligt vilket innehållande icke må äga rum för annat bidragsbelopp än sådant som är förfallet när verkställigheten skall ske eller som förfaller näst därefter, här får särskild betydelse, eftersom vederlagen ofta utgår såsom engångsbelopp eller med längre mellanrum. Införsel kan sålunda, såvitt angår den aktuella posten, ej äga rum för underhållsbidrag som förfaller vid en senare tidpunkt än nyss sagts.

Vederlag, som redan utmätts, kan icke därefter tagas i anspråk genom införsel. Innebörden härav blir delvis en annan än vid utmätning av avlöning o. l. Vederlag behandlas i utmätningshänseende som vanlig fordran, vilken icke är grundad på presentationspapper. Utmätningen är följaktligen att anse som fullbordad i och med att protokollet med däri tecknat betalningsförbud delgivits den som skall utgiva vederlaget (jfr 75 § 2 mom. och 77 § 1 mom. UL). Det fordras icke därutöver, såsom vid utmätning av avlöning o. l., att det belopp som skall innehållas förfallit till betalning.

I de fall som nu behandlats har utmätningen och införseln avsett samma objekt — avlöning, utfallande belopp av pension, livränta eller annan periodisk förmån eller vederlag för utnyttjande av litterärt verk e. d. Utmätning kan stundom sammanträffa med införsel på annat sätt, nämligen när införsel beviljats i pension, livränta eller annan förmån och själva rättigheten såsom sådan därefter tages i mät. Denna situation regleras i andra stycket av förevarande paragraf.

Under 15 § har framhållits, hurusom på grund av uttryckligt stadgande eller allmänna rättsgrundsatser förbud i åtskilliga fall gäller mot överlåtelse av rätt till pension, livränta eller annan förmån. Hinder möter då också mot utmätning av rättigheten. Ofta är detta uttryckligen utsagt i samband med föreskriften att rättigheten icke får överlåtas,[3] men det antages även utan särskilt stadgande gälla, att vad som är av den beskaffenheten att det ej kan överlåtas ej heller får utmätas. I vissa lagar och

[3] Se t. ex. 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring och 50 § lagen om yrkesskadeförsäkring. Förbud har här uppställts mot utmätning av fordran på ersättning, som innestår hos försäkringsgivaren. Härav följer, att ej heller förfallet belopp får utmätas förrän det utbetalats, jfr prop. 90/1962 s. 385.

författningar förekommer förbud som enbart riktar sig mot utmätning. Beredningen behandlar dessa frågor i förslaget till lag om ändring i UL (s. 223 ff och 242 ff) och föreslår där vissa utmätningsförbud.

Även efter genomförande av beredningens förslag får man räkna med att själva rättigheten till pension, livränta eller annan periodisk förmån kan bli föremål för utmätning. Om införsel tidigare anordnats i förmånen, kan inträda en konflikt av förut antytt slag. Det i 15 § av förevarande förslag stadgade förbudet för gäldenären att, sedan införsel beviljats, genom överlåtelse eller annorledes förfoga över sin rätt i strid däremot, innebär icke hinder mot utmätning. Det skulle enligt beredningens mening också föra för långt att låta införsel medföra spärr mot senare utmätning av en rättighet som i och för sig är utmätningsbar. Utmätning måste alltså få ske, men införseln bör därvid lämpligen få njuta visst företräde. Beredningen föreslår, att införselfordringen i den angivna situationen skall äga företräde till betalning ur vad som inflyter till följd av utmätningen. Om rättigheten säljs eller, när det kan ske, realiseras i annan ordning såsom genom återköp, skall alltså vad som inflyter i första hand tillfalla införselborgenären till betalning av hans fordran. Det sagda gäller även när någon realisation i egentlig mening icke äger rum utan förhållandet av rent praktiska skäl ordnas så att utmätningsmannen uppbär vad som utfaller av pensionen eller förmånen till dess utmätningssökanden erhållit täckning för sin fordran. Denna metod har ofta kommit till användning vid utmätning av livränta och medför bl. a. den fördelen att någon realisationsförlust icke uppkommer. Såvitt angår underhållsbidrag eller kommuns fordran på bidrag har i förslaget angivits att införselfordringen skall äga företräde allenast såvitt angår belopp som förfallit innan utmätningen ägde rum (d. v. s. när utmätningen beslöts) eller förfaller näst därefter. Med denna regel kommer fördelningen icke att påverkas av hur utmätningsmannen därefter förfar, d. v. s. om han nöjer sig med att uppbära utfallande belopp av förmånen eller om han skrider till realisation i egentlig mening. Vid införsel för skatter eller böter gör sig motsvarande problem icke gällande. Indrivningen omfattar endast belopp som var förfallna redan vid tiden för införselbeslutet, och förutsättningen i fråga om fordringens förfallotid är därför alltid uppfylld. Det kan icke anses påkallat av tillräckliga skäl att även i detta sammanhang öppna möjlighet att ställa införsel för böter eller viten i efterhand.

I den mån själva rättigheten till pension, livränta eller annan förmån tagits i mät ligger det i sakens natur, att förmånen icke därefter kan tagas i anspråk genom införsel, som skulle inskränka utmätningsborgenärens rätt. Givetvis blir införsel åter möjlig om utmätningen skulle hävas, t. ex. när erforderligt belopp influtit för betalning av sökandens fordran.

I tredje stycket har, i principiell överensstämmelse med vad som gäller enligt 16 § InfL, upptagits stadgande, att belopp som innehållits enligt införsellagen icke får tagas i mät för annan gäldenärens skuld. Att detta bör iakttagas följer i viss mån redan av första stycket. Beredningen har likväl i tydlighetens intresse ansett lämpligt medtaga en uttrycklig bestämmelse härom. Förbudet att utmäta belopp som innehållits på grund av beslut om införsel är enligt gällande lag icke tillämpligt, när beloppet avser underhållsbidrag till make och makarna icke lever åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad. Undantaget har motiverats med att underhållsbidrag som avses i 5 kap. 5 § GB icke bör få konkurrera med den bidragspliktiges vanliga gäld.[4] I förslaget har detta syfte tillgodosetts genom stadgandet i 9 §, att underhållsbidrag i särskilda fall skall kunna jämkas, bl. a. om det erfordras för att utmätning skall kunna äga rum. Med hänsyn härtill har något undantag från förbudet mot utmätning av innestående belopp icke ansetts erforderligt.

17 §.

Enligt 17 § InfL medför underhållsskyldigs konkurs icke hinder mot beviljande av införsel i hans avlöning eller tillämpning av tidigare införselbeslut.[1] I motiven till stadgandet framhölls, hurusom gäldenären under konkurs får behålla så mycket av sin lön som erfordras för hans eget samt hans hustrus och oförsörjda barns underhåll. Underhållsbidrag borde därför få uttagas genom införsel även under konkurs. Ett ytterligare skäl härför var, att underhållsbidrag kan bevakas i konkursen allenast i den mån de förfallit till betalning före konkursens början.[2]

På grund av den allmänna hänvisningen i 20 § InfL till reglerna om införsel för underhållsbidrag är 17 § InfL tillämplig även vid införsel för kommuns bidragsfordran. Stadgandet gäller däremot icke vid införsel för skatter eller böter, se 21 § 4), 21 a och 22 §§ InfL.[3] Införsel för sådant ändamål kan därför icke beviljas under gäldenärens konkurs. Ej heller får tidigare beslut om införsel tillämpas. Huruvida konkursboet äger uppbära medel som innehållits men icke blivit redovisade före konkursutbrottet, har ansetts oklart.[4] Tvekan har även yppats om vad som skall iakttagas när konkursen handläggs som s. k. fattigkonkurs enligt 185 § KL.[5]

[4] Se NJA II 1921 s. 31 och 307.

[1] Enligt 19 § InfL gäller vad nu sagts även införsel i pension eller livränta.

[2] NJA II 1917 s. 545. Se numera 27 § KL. Ang. tillämpningen härav se Welamson, Konkursrätt s. 135 ff.

Såsom framhållits av Welamson a. a. s. 333 f och i Festskrift till Nils Herlitz s. 392 ff råder icke någon fullständig överensstämmelse mellan InfL och KL i det att införsel är möjlig för uttagande av underhållsbidrag till andra än dem som nämns i 27 § KL. Se också ang. pensioner och livräntor Welamson, Konkursrätt s. 135 not 6 och Lawski, Konkurs- och ackordslagarna, 13 uppl. 1947, s. 81.

[3] Jfr NJA II 1918 s. 903.

[4] Se Welamson, Konkursrätt s. 334 och i Festskrift till Nils Herlitz s. 396 ff.

[5] Se Eilard, Exekution i lön s. 221. Annan mening Welamson i Festskrift till Nils Herlitz s. 399 ff.

Enligt förslaget skall införsel generellt kunna äga rum utan hinder av gäldenärens konkurs, dock endast i den mån avlöning eller annat som införseln gäller icke skall enligt 27 § KL ingå i konkursboet. Förslaget sammanhänger med de ändringar som beredningen föreslår i nämnda lagrum. Som regel innebär dessa, att gäldenären under konkursen skall få behålla avlöning och annan inkomst som här är i fråga. Om inkomsten måste anses uppenbart överstiga vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom, skall dock överskjutande belopp tillkomma konkursboet. Fråga härom skall i händelse av tvist prövas av rätten.

Såvitt rör underhållsbidrag och kommuns därmed jämställda bidragsfordran innebär den nya regeln om införsel under konkurs knappast någon saklig ändring av vad som nu tillämpas. I praktiken har det sällan förekommit, att konkursbo gjort anspråk på att få uppbära någon del av gäldenärens lön eller annan inkomst, och med den föreslagna ändringen i 27 § KL kan man räkna med att dylika yrkanden framdeles blir än mera sällsynta. Om en del av inkomsten någon gång finnes böra tillkomma konkursboet, skall vidare undantagas vad som behövs för bl. a. underhåll åt bidragsberättigad. Införsel för ändamål som här avses behöver därför i regel icke påverkas av konkurs. Undantagsvis kan dock en tillämpning av 27 § KL medföra, att utrymmet för införsel reduceras. Så kan bli fallet, om underhållsbidraget bestämts till osedvanligt högt belopp eller om införseln helt eller väsentligen avser bidrag för förfluten tid. Det belopp, som återstår sedan konkursboet fått sitt och medel förbehållits gäldenären för eget behov, kan då befinnas otillräckligt för fullt tillgodoseende av den bidragsberättigades anspråk.[6]

Även skatter och böter skall enligt förslaget kunna uttagas medelst införsel under konkurs med den begränsning som följer av att införseln icke får omfatta vad som enligt 27 § KL skall ingå i konkursboet. Till stöd härför kan åberopas, att konkurs i ett stort antal fall handläggs enligt 185 § KL som s. k. fattigkonkurs. Anledning saknas att låta ett sådant förfarande påverka införseln. Man får vidare, såsom redan påpekats, räkna med att konkursboet endast sällan kommer att framställa anspråk på att få uppbära någon del av gäldenärens lön eller annan inkomst. Det måste därför vara lämpligt, att beviljad införsel får fortgå som förut till dess annat förordnas. Även ny införsel bör kunna beviljas. Om i något fall yrkande framställs om att en del av inkomsten skall tillfalla konkursboet och detta vinner bifall, bör emellertid införseln vika i motsvarande mån. Den kommer sålunda icke att inkräkta på övriga borgenärers rätt.

Vad angår det formella förfarandet, när boet gör anspråk på del av

[6] Även enligt gällande rätt kan något motsvarande inträffa. Det har nämligen antagits, att utmätningsmannen bör taga hänsyn till att gäldenären är i konkurs och vid behov jämka införseln; se NJA II 1921 s. 307 f och Welamson i Festskrift till Nils Herlitz s. 392.

gäldenärens inkomst, må framhållas, att gäldenärens medgivande givetvis icke är tillräckligt för att införseln skall få rubbas. Utmätningsmannen har att oberoende härav pröva, huruvida anspråket är befogat. Om saken finnes tveksam eller om gäldenären eller underhållsberättigad, vars intresse berörs, motsätter sig att införseln ändras, bör utmätningsmannen hänvisa boet att framställa sitt yrkande hos rätten. Vad rätten beslutar har utmätningsmannen givetvis att respektera.

När konkursboet får uppbära del av gäldenärens inkomst, medför detta icke i och för sig rubbning av införselsökandens rätt till vad som redan blivit innehållet. Som regel torde det icke vara fråga om något större belopp och man kan utgå från att det sannolikt icke skulle ha funnits i behåll, om införsel ej varit anordnad.[7] Beredningen håller i övrigt före, att konkursförvaltaren, om undantagsvis något större belopp innehållits t. ex. för böter eller viten, kan påkalla ändring hos utmätningsmannen eller överexekutor.

Hinder möter icke att fordran som uttages genom införsel tillika bevakas i konkursen, om den är av beskaffenhet att kunna göras gällande däri enligt vanliga regler.[8] Förvaltaren måste i sådant fall, när han gör upp förslag till utdelning, inhämta upplysning om hur mycket som redan blivit indrivet. Utdelning kan givetvis endast beräknas på vad som återstår oguldet. Utmätningsmannen å sin sida bör iakttaga, att belopp som kan beräknas bli betalt enligt framlagt utdelningsförslag åtminstone tills vidare icke uttages genom införsel.

18 §.

Beträffande gällande rätt har i praxis fastslagits, att införsel endast kan beviljas i förmån som är bestämd i pengar.[1] Beredningen har ej ansett att man bör bli stående vid denna begränsning som kan tänkas föranleda kringgående åtgärder. Det bör emellertid klargöras, hur utmätningsmannen i så fall bör förfara. I förevarande paragraf har därför intagits bestämmelse att, om annat än penningar innehållits enligt beslut om införsel, i fråga om försäljning av det innehållna skall gälla vad som är stadgat om försäljning av utmätt lös egendom. Sådana föreskrifter finns i 5 kap. UL som kompletteras av vissa andra bestämmelser, bl. a. i 10 § DbKU och 56 § lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet. Det är icke nödvändigt, att försäljning alltid sker, t. ex. om värdet ändå kan bestämmas och den införselberättigade är tillfreds med att mottaga det innehållna utan omvandling i pengar. När försäljning är påkallad, skall den på grund av hänvisningen i förevarande paragraf ske genom offentlig auktion.

Enligt 198 § UL skall all nödig kostnad för utmätt egendoms försälj-

[7] Jfr ang. återvinning efter införsel Welamson, Konkursrätt s. 334 not 4 och i Festskrift till Nils Herlitz s. 396 ff.

[8] Se härom Welamson, Konkursrätt s. 439 ff.

[1] Jfr NJA 1963 s. 561.

ning[2] gäldas ur köpeskillingen för egendomen. Detsamma synes böra gälla i fråga om kostnad för försäljning av egendom som innehållits jämlikt beslut om införsel. Man torde kunna utgå från att vad som innehållits regelmässigt förslår till försäljningskostnaderna. Skulle realisationen undantagsvis ej inbringa tillräckligt, torde bristen böra täckas av allmänna medel. En bestämmelse av angiven innebörd har upptagits i 21 §.

Vid tillämpning av övriga paragrafer i lagförslaget torde några svårigheter icke behöva uppkomma.

19 §.

InfL upptager i 15 § bestämmelser om straff för arbetsgivare som åsidosätter vad som åligger honom i ärende om införsel. Om arbetsgivare utbetalar avlöning i uppenbar strid mot beslut om införsel och icke likväl inom föreskriven tid tillställer utmätningsmannen det belopp som skolat innehållas, straffas han med dagsböter. Samma påföljd drabbar arbetsgivare som underlåter att tillställa utmätningsmannen innehållet belopp. Enligt 19 § skall vad i lagen stadgas om införsel i avlöning äga motsvarande tillämpning i fråga om införsel i pension eller livränta. Huruvida därav följer att även straffbestämmelserna i 15 § blir tillämpliga på den som gör sig skyldig till försummelse med avseende å införsel i pension eller livränta, kan dock vara något tvivelaktigt. I övrigt har bland annat tvekan yppats, om arbetsgivaren kan straffas för att han ej tillställt utmätningsmannen »innehållet belopp», när han i själva verket vid tiden för löneutbetalningen saknade tillgång till gäldande av mera än nettolönen till arbetstagaren.[1] Ehuru beredningen anser, att i uttrycket innehållet belopp ej rimligen kan inläggas mera än att arbetsgivaren vid löneutbetalningen gjort avdrag med beloppet (jfr t. ex. 14 § InfL och 17 kap. 4 § tredje stycket HB), synes det behövligt att straffbestämmelserna i InfL jämkas i förtydligande syfte. De måste också anpassas till utformningen av beredningens förslag i övrigt.

Beredningen behandlar i det följande först frågan om arbetsgivares försummelse, d. v. s. då det är fråga om införsel i vanliga löneförmåner som tillkommer arbetstagare. I objektivt hänseende synes den allmänna ramen för det straffbara området lämpligen kunna bestämmas till att avse un-

[2] Jfr 1 och 5 §§ KF 12/7 1878 ang. ersättning till förrättningsmän för utmätning i enskilda mål samt till stämningsmän m. m. ävensom 1 och 32—34 §§ börsordningen för Stockholms fondbörs 5/2 1960. Utöver där berörda kostnader må nämnas kostnader för de i lag föreskrivna kungörelseåtgärderna (jfr Utsökningsrätt II s. 90).

[1] Se Eilard, Exekution i lön s. 161.

Samma problem har uppkommit vid tillämpningen av ett motsvarande stadgande i 1945 års UppbF om straff för arbetsgivare som försummat att inbetala innehållna källskattemedel. Vid tillkomsten av nu gällande UppbF valdes en formulering som klargör, att straff, såvitt nu är i fråga, inträder så snart arbetsgivaren försummat att inbetala belopp motsvarande det varmed arbetstagarens lön minskats för gäldande av dennes skatt, alltså oavsett huruvida arbetsgivaren vid avlöningstillfället innehade medel för ändamålet eller icke. Jfr 80 § 1 mom. andra st. UppbF och prop. 100/1953 s. 363—388.

derlåtenhet att inom föreskriven tid tillställa utmätningsmannen belopp, vilket enligt beslut om införsel skolat innehållas. Under denna regel faller till en början, att arbetsgivaren underlåtit såväl att innehålla beloppet som att inbetala det till utmätningsmannen. Enbart försummelse att innehålla beloppet skall enligt förslaget liksom enligt gällande rätt icke medföra straff, om beloppet ändå erläggs i rätt tid. Den föreslagna regeln omfattar vidare sådana fall då arbetsgivaren visserligen gjort föreskrivet avdrag på lönen men därefter försummat att i rätt tid inbetala beloppet till utmätningsmannen. Det är uppenbarligen nödvändigt, att även dessa fall alltjämt kriminaliseras. Emellertid leder det för långt att kriminalisera alla fall som enligt orden går in under den angivna regeln. Anledningen till att arbetsgivaren ej inbetalat beloppet måste beaktas. Enligt förslaget skall därför straff icke inträda, om förseelsen var ursäktlig. Härav följer dels att arbetsgivaren ej kan straffas, om det förekommit någon särskild omständighet som direkt hindrat betalning eller eljest gjort hans underlåtenhet objektivt ursäktlig, dels att arbetsgivaren ej heller kan straffas, när det i subjektivt hänseende ej kan anses att han gjort sig skyldig till uppsåt eller oaktsamhet. Rörande den närmare innebörden härav må vidare framhållas följande.

Beträffande det fallet att arbetsgivaren utbetalat lön med åsidosättande av införselbeslutet uppställer, som nämnts, gällande lag såsom förutsättning för straff, att utbetalningen stått i uppenbar strid mot beslutet. Huruvida det krävs att vederbörande insett detta, är ej klart. Troligen fordras icke uppsåt. Med utgångspunkt från denna tolkning innebär beredningens förslag icke någon större ändring. Straffrihet skall enligt detta inträda, om beslutet är otydligt eller omständigheterna eljest är sådana att en feltolkning är förklarlig. Anställnings- eller avlöningsvillkoren kan t. ex. ha undergått väsentlig förändring som återverkar på införseln, och det kan vara tveksamt hur beslutet i en sådan situation skall tillämpas. Även i vissa andra fall kan straffrihet tänkas inträda enligt förslaget, såsom när utbetalaren saknat rutin i hithörande frågor och därför ej förstått den rätta innebörden av beslutet. Även den orutinerade bör dock se sig före och lämpligen vid behov fråga utmätningsmannen till råds. Vad härefter angår det fallet att arbetsgivaren visserligen gör föreskrivet avdrag på lönen men därefter underlåter att inbetala beloppet till utmätningsmannen torde detta ofta bero på att han har betalningssvårigheter. Den omständigheten, att han eventuellt saknade likvida medel för ändamålet när lönen i övrigt utbetalades eller när beloppet skulle erläggas till utmätningsmannen, kan emellertid icke i och för sig fria honom från ansvar. Det beror i första hand på honom själv, hur han har det ställt med likvida medel, och den som har annan i sin tjänst måste vara beredd att fullgöra sina skyldigheter även med avseende på införsel. I princip är det också hans ensak, hur han skaffar medel för ändamålet. Detta kan, om han ej har kontanter tillgängliga, ske

genom upplåning, genom realisation av tillgångar eller på annat tjänligt sätt.

Vad nu sagts innebär givetvis ej, att arbetsgivaren skulle vara pliktig att driva sina ansträngningar hur långt som helst. Vid brist på likvida medel kan t. ex. en rörelseidkare enligt god affärssed bli nödsakad att inställa sina betalningar. Om han lojalt gör detta eller söker sig i konkurs, bör straff ej inträda för underlåtenhet att därefter inbetala belopp som tidigare avdragits på lön. Åtgärden kan däremot icke befria honom från straff för betalningsförsummelse som ägt rum redan innan betalningarna inställdes eller konkursansökan ingavs. Huruvida straff må ådömas i denna del, får bedömas med hänsyn till de omständigheter som förelåg på det tidigare stadiet. Beträffande frågan om en insolvent arbetsgivare genom inbetalning av beloppet skulle ha ådragit sig straff för mannamån mot borgenärer (jfr 11 kap. 4 § BrB) må framhållas, att det belopp som innehållits representerar en fordran mot arbetsgivaren, vilken i regel är förenad med förmånsrätt (jfr vad som sägs nedan vid förslaget till ändring i 17 kap. HB), och att straff för mannamån ej inträder, när betalningen icke avsevärt förringar övriga borgenärers rätt. Av stadgandet rörande mannamån mot borgenärer torde också framgå, att arbetsgivaren svårligen kan drabbas av straff för sådant brott, om han ursäktligt utgått från att den av honom drivna rörelsen hade förutsättningar att fortsätta eller att han eljest kunde göra rätt för sig. Då underlåtenheten att till utmätningsmannen inbetala vad som innehållits på gäldenärens lön är kriminaliserad, måste förutsättas, att arbetsgivaren kan utan att drabbas av straff för gäldenärsbrott fullgöra sin skyldighet så länge han ej har vägande skäl att avbryta betalningen.

Arbetsgivarens betalningssvårigheter kan ibland bero på någon särskild omständighet som inträffat. Betydelsen därav måste bedömas efter arten av den rörelse som arbetsgivaren driver och hans ekonomiska förhållanden i övrigt. En näringsidkare i blygsamma omständigheter kan t. ex. av oförutsedd anledning komma att sakna likvida medel, ehuru han har tillgångar som täcker skulderna. Om det överhuvud är försvarligt att han driver rörelse med sina begränsade resurser, måste rimligen också vid bedömningen av underlåtenhet att i rätt tid betala innehållet belopp tagas viss hänsyn till sådana störande händelser som man får räkna med för hans del. De fall då underlåtenheten må av sådana orsaker anses ursäktlig bör dock hållas inom en mycket begränsad ram. Huvudregeln måste vara, att den som har annan i sin tjänst skall hålla sig likvid för det belopp som han innehållit på lönen. — I övrigt kan arbetsgivarens förseelse bero på förbiseende, sjukdom e.l. I sådana fall torde beloppet regelmässigt inflyta så snart felet upptäcks eller påstötning sker. När förseelsen i betraktande av samtliga omständigheter finnes ursäktlig, skall enligt förslaget straff ej inträda.

I detta sammanhang må påpekas, att förslaget liksom gällande lag ej stadgar straff därför att arbetsgivaren tillställer utmätningsmannen inne-

hållet belopp på annat sätt än denne föreskrivit. Men om arbetsgivaren skickar beloppet t. ex. i vanligt brev och det ej kommer utmätningsmannen till handa, kan straff inträda, därest förseelsen ej finnes ursäktlig.

Straff måste kunna tillämpas icke blott när förseelsen begåtts av en arbetsgivare personligen utan även när någon anställd är den skyldige. I bolag eller hos annan juridisk person kommer enligt sakens natur ansvaret för att införselbeslut iakttages att närmast åvila den som har att utanordna lönen, men även annan kan bli ansvarig. Om t. ex. införselbeslutet tillställts verkställande direktören för ett bolag, vilken icke själv brukar taga befattning med utanordnandet av avlöningar, är han givetvis skyldig att bringa beslutet till vederbörandes kännedom. Underlåter han detta och blir till följd därav införselbeslutet icke iakttaget, kan han straffas enligt förslaget. Bolagsledningen får också anses ha en allmän skyldighet att kontrollera, hur utanordnaren fullgör sina åligganden med avseende på införsel. Att ledningen i detalj skall följa varje införselärende kan naturligtvis icke krävas. Särskilda åtgärder får vidtagas, om införseln skulle rikta sig mot löneutbetalaren personligen, och kan undantagsvis erfordras även av annan anledning.

Enligt förslaget skall liksom enligt gällande lag införsel kunna äga rum jämväl i pension eller livränta. Förslaget medger dessutom införsel i vissa andra inkomster, såsom vederlag för utnyttjande av litterära verk m. m. Även i dessa fall föreligger behov av att kunna ingripa med straff, om föreskrivet belopp ej inbetalas till utmätningsmannen. Den av beredningen föreslagna straffbestämmelsen gäller också generellt, när någon försummat att tillställa utmätningsmannen vad som skolat innehållas enligt meddelat införselbeslut. Frågan, huruvida en betalningsförsummelse må anses ursäktlig i sådana fall som nu nämnts, får bedömas med ledning av de synpunkter som utvecklats i det föregående. Pensioner från ett företag är i förevarande hänseende jämförliga med lön. Och vederlag för utnyttjande av litterärt verk e. d. bör betraktas på enahanda sätt. Företagaren kan normalt icke ursäkta sig med att han saknade likvida medel för inbetalning av innehållet belopp till utmätningsmannen. Vad angår det fallet, att införsel anordnats i periodisk förmån eller annat som enskild person har att utgiva utan att förpliktelsen sammanhänger med någon av honom driven rörelse, kan givetvis icke samma krav ställas på att han skall hålla sig likvid för beloppen som när utbetalningen ankommer på en företagare. Man kan icke heller begära, att han för ändamålet skall använda medel som oundgängligen erfordras för hans och familjens uppehälle. Ett större utrymme för straffrihet måste därför lämnas i dessa fall.

Straffet för förseelse som här avses är i förslaget, liksom i gällande lag, bestämt till dagsböter. Beredningen har övervägt, om möjlighet borde finnas att döma till frihetsstraff åtminstone vid försvårande omständigheter. Till jämförelse kan nämnas, att straffet för arbetsgivares underlåtenhet

att inbetala källskattemedel, som avdragits på lön eller annan inkomst, enligt 80 § 1 mom. andra stycket UppbF är dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vid införsel rör det sig dock icke om så stora belopp som vid källskatteavdrag och något behov av straffskärpning har här icke yppats. Beredningen har därför icke velat föreslå någon ändring på förevarande punkt. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att straff för förskingring i regel icke kommer i fråga, om arbetsgivare eller annan utbetalare förbrukar innehållna införselmedel och därigenom blir ur stånd att redovisa. Han kan nämligen normalt icke anses ha fått medlen i besittning för annan så som förutsätts i straffbestämmelsen för förskingring. Ej heller lärer straff för olovligt förfogande komma i fråga.[2]

Beträffande de fall då föreskrivet belopp icke innehållits vid utbetalandet av lön eller annan förmån må framhållas, att straffbestämmelsen i förslaget i motsats till gällande lag icke anknyter till lydelsen av det stadgande som ger utmätningsmannen rätt att ingripa exekutivt mot arbetsgivare eller annan som skolat innehålla beloppet (jfr 10 § tredje stycket i förslaget). Befogenheten att ingripa exekutivt bör enligt beredningens mening, liksom i allmänhet när det gäller handräckning utan föregående dom, vara begränsad till objektivt uppenbara fall. Frågan om straff bör däremot regleras enligt vanliga straffrättsliga grunder för försummelser av sådan art som här är i fråga. Spörsmålet, huruvida saken var uppenbar eller ej, kommer därvid in i den allmänna bedömningen, om uppsåt eller culpa förelåg.

I 15 § InfL stadgas även straff för arbetsgivare som underlåter att på anfordran lämna utmätningsman uppgift om gäldenärs anställning eller avlöningsförhållanden eller att anmäla, när belopp ej innehållits eller gäldenären slutat sin anställning, eller som lämnar oriktig uppgift eller anmälan. Förslaget upptager icke någon bestämmelse om uppgifts- eller anmälningsskyldighet utan förutsätter, att erforderliga bestämmelser i dessa och liknande ämnen meddelas i en tillämpningsförfattning. Även frågan om straff för den som åsidosätter vad sålunda åligger honom bör lämpligen regleras i tillämpningsförfattningen. I andra stycket av förevarande paragraf har därför endast gjorts en hänvisning till de straffbestämmelser som torde komma att meddelas i nämnda sammanhang.

20 §.

Enligt 13 § första stycket InfL skall vad i UL är stadgat om klagan i fråga om utmätningsmans förfarande i tillämpliga delar gälla beträffande införsel. Klagan skall alltså föras skriftligen hos överexekutor (jfr 200 § UL),[1] och någon särskild klagotid behöver icke iakttagas.[2]

[2] Jfr SvJT 1925 rf s. 42, som dock avsåg tillämpning av äldre lag. Se vidare Ekeberg m. fl., Strafflagen jämte förklaringar till den nya lagstiftningen om förmögenhetsbrott, 5 uppl. s. 278.

[1] Även arbetsgivare, som ålagts att innehålla lönebelopp, har ansetts berättigad att klaga, jfr bl. a. NJA 1952 s. 585 och 1958 s. 254 samt SvJT 1932 rf s. 30 och 1934 rf s. 36.

[2] Jfr motiven i NJA II 1917 s. 543 och NJA 1938 s. 270.

Såsom framhållits i Utsökningsrätt II (s. 33 och 83) anser beredningen, att överexekutorsinstitutionen framdeles bör avskaffas och att talan i exekutiva mål bör få fullföljas från utmätningsman till domstol, företrädesvis direkt till hovrätt. Genomförandet av en sådan reform bör dock lämpligen anstå till dess arbetet på översyn av UL avslutats. I avbidan härpå bör den nuvarande ordningen för fullföljd i ärenden om införsel få bestå. Förslaget gör därför icke någon ändring i sak av vad som nu gäller. Däri utsägs emellertid direkt, att klagan över utmätningsmans beslut rörande införsel föres skriftligen hos överexekutor och att klagan ej är inskränkt till viss tid. Vad i UL stadgas om fortgång av verkställigheten utan hinder av förd klagan, om inhibition och om verkan av överexekutors ändringsutslag m. m. (208, 208 a och 210 §§) blir enligt sakens natur tillämpligt även i dessa fall. Över överexekutors utslag får talan fullföljas till hovrätt och över dess utslag till högsta domstolen enligt vad därom stadgas i 11 kap. UL. — När beslut om införsel undanröjs, t. ex. därför att fordringen funnits icke vara av beskaffenhet att kunna uttagas genom införsel eller därför att den inkomst som tagits i anspråk ej är att anse som arbetstagares avlöning eller annat som sägs i 1 §, kan det finnas innehållna medel som ännu ej blivit redovisade till sökanden. Det ligger i sakens natur, att någon vidare tillämpning av införselbeslutet icke får ske i en sådan situation. Gäldenären har alltså i princip rätt att återfå inneliggande medel. Om däremot den högre instansen endast gjort den ändringen av meddelat beslut om införsel att det belopp som skall förbehållas gäldenären funnits skäligen böra höjas, torde överinstansens beslut böra begränsas till att gälla endast vad som skall innehållas i fortsättningen.[3] Om särskilda skäl är därtill, bör den högre instansen dock kunna förordna, att redan innehållna men ej till sökanden utbetalda medel skall överlämnas till gäldenären.[4]

Såsom framhållits vid 14 § bör det utan vidare vara tydligt, att utmätningsmans beslut som avses i första stycket av samma paragraf kan överklagas hos överexekutor och att klagan icke är inskränkt till viss tid. Något särskilt stadgande därom har icke ansetts erforderligt. Om utmätningsman i fall som avses i 10 § tredje stycket eller 14 § andra stycket verkställer utmätning hos arbetsgivare för uttagande av belopp som denne bort tillställa utmätningsmannen, blir vanliga regler om klagan över utmätning tillämpliga.

21 §.

Enligt 12 § andra stycket InfL är den underhållsberättigade eller den underhållsskyldige icke pliktig att gälda någon kostnad för utmätningsmans åtgärd i ärende om införsel. Förrättningsarvode, ersättning för delgivning e.l. utgår alltså icke. Ej heller är part skyldig att ersätta resekostnad eller

[3] Jfr ovan s. 171 f.
[4] Jfr Lundberg s. 184 f.

annan faktisk kostnad, om sådan någon gång skulle uppkomma. När utmätningsman med stöd av 14 § InfL verkställer utmätning hos arbetsgivare för uttagande av belopp som denne enligt meddelat beslut bort tillställa utmätningsmannen, uttages kostnaden härför i vanlig ordning hos arbetsgivaren i samband med utmätning (jfr 198 § UL). Kostnad som ej kunnat uttagas i denna ordning anses ej kunna indrivas hos den underhållsberättigade och givetvis ej heller hos den underhållsskyldige, som ju ej intager ställning av part i utmätningsärendet. Stadgandet om frihet från kostnad för underhållsberättigad och underhållsskyldig har motiverats av underhållsfordringarnas i regel ömmande natur och det allmännas intresse av att försörjningsplikten fullgöres.[1] Vid införsel för skatter, allmänna avgifter, böter eller viten uttages ej heller någon kostnad. Restavgift, som enligt vad därom är stadgat skall erläggas vid försummad skattebetalning, får dock uttagas genom införsel, jfr 21 och 21 a §§ InfL.

Förslaget medför icke någon ändring i sak av vad som nu gäller. Enligt första stycket sker införsel utan avgift. Stadgandet är avsett att vinna analogisk tillämpning i fall då utmätningsmannen använder åläggande enligt 14 § i stället för införsel. I fråga om kostnaden för utmätning hos arbetsgivare i fall som avses i 10 § tredje stycket (jfr också 14 § andra stycket) blir reglerna i 198 § UL tillämpliga. Kostnad, som ej kunnat uttagas hos arbetsgivaren, bör dock icke få uttagas hos sökanden i införselärendet. Härför talar, förutom sociala skäl, att utmätningsmannen i dessa fall i regel torde skrida till utmätning av eget initiativ och att kostnaden för ett misslyckat utmätningsförsök då rimligen icke bör drabba sökanden. I andra stycket av förevarande paragraf i förslaget har upptagits ett uttryckligt stadgande om att kostnaden för utmätning i här avsedda fall icke får uttagas hos den för vars fordran utmätning sker. Att kostnaden icke heller får uttagas hos gäldenären i införselärendet ligger i sakens natur. Det har ansetts böra tilläggas, att utgift, från vilken befrielse sålunda njutits, skall gäldas av allmänna medel. I enlighet med vad som tidigare uttalats[2] har i samma stycke intagits stadgande om att det allmänna i det fall att köpeskilling vid försäljning enligt 18 § icke förslår till försäljningskostnaden skall svara för vad som brister.

22 §.

I överensstämmelse med 19 § andra stycket andra punkten InfL i dess lydelse enligt lagen den 17 maj 1963 har i förevarande paragraf föreskrivits, att Konungen må i fråga om införsel i sjukpenning eller annan dagersättning som avses i 1 § stadga de avvikelser från lagens bestämmelser om förfarandet som föranleds av ärendenas beskaffenhet. Inom beredningen har

[1] NJA II 1917 s. 542.
[2] Jfr ovan s. 188.

upprättats utkast till kungörelse med vissa bestämmelser om införsel i sjukpenning m. m. (se bil. 1). Med anledning av föreskrifterna i 3 § förslaget till ny införsellag har de regler om utmätningsmans behörighet som ingår i nu gällande kungörelse av den 11 oktober 1963 icke medtagits i utkastet. Vidare har den ändringen vidtagits i utkastet, att sjukpenningen regelmässigt skall ograverad förbehållas gäldenären för de fyra i stället för de tre första dagarna efter utgången av den i 3 kap. 10 § lagen om allmän försäkring angivna karenstiden av tre dagar. Härigenom utesluts införsel i de talrika fall, då sjukdomsperioden uppgår till endast en vecka.

23 §.

Såsom i skilda sammanhang framhållits i det föregående behöver förslagets bestämmelser kompletteras på olika punkter med närmare föreskrifter om ansökan i införselärende, om de handlingar som skall fogas vid ansökan, om sättet för delgivning, om den utredning som utmätningsman själv skall införskaffa, om underrättelse till gäldenär och borgenär när beslut meddelats m. m. Bestämmelser i dessa ämnen torde, som beredningen anfört, åtminstone tills vidare lämpligen kunna meddelas i en tillämpningskungörelse. I samband med att reglerna om införsel framdeles inarbetas i en ny utsökningsbalk får övervägas i vad mån gemensamma bestämmelser i sådana ämnen som här nämnts bör intagas i balken eller utfärdas i administrativ ordning.[1] I enlighet med det anförda har i förevarande paragraf upptagits stadgande, att närmare föreskrifter om förfarandet i införselärenden och om dagbok meddelas av Konungen. Utkast till tillämpningsbestämmelser har utarbetats inom beredningen (se bil. 1).

Övergångsbestämmelserna

Den föreslagna nya lagen skall träda i stället för InfL, som alltså bör upphävas. I vissa hänseenden är särskilda övergångsbestämmelser behövliga.

Av allmänt tillämpade grundsatser torde följa, att om ej annat stadgas de nya bestämmelserna om förfarandet vid införsel blir tillämpliga även i redan anhängiga ärenden såvitt rör verkställighet som ifrågakommer efter ikraftträdandet. Det kan dock icke begäras, att arbetsgivare, vilken har att tillämpa äldre beslut som i ett eller annat hänseende strider mot nya lagen, skall självmant anpassa sina åtgärder efter de nya reglerna. Redan meddelat beslut måste därför få tillämpas enligt sitt innehåll intill dess annorlunda förordnas. Föreskrift härom har upptagits under punkt 1 av övergångsbestämmelserna. Där har också stadgats, att beslutet skall hävas om fordringen icke enligt nya lagen må uttagas genom införsel. Ett sådant stadgande påkallas främst av att det i fråga om vissa skatter och all-

[1] Jfr också prop. 52/1963 s. 140 och L[1]U 21/1963 s. 37 f.

männa avgifter förutsatts, att de i fortsättningen ej skall kunna uttagas genom införsel.[1] Stadgandet får också betydelse, därest i 5 § andra stycket förutsatta nya regler om villkoren för uttagande av skatter och allmänna avgifter skulle begränsa nuvarande införselmöjligheter. Regeln att beslutet skall hävas, om fordringen icke enligt nya lagen må uttagas genom införsel, påkallar ett undantag. Genom lag den 17 maj 1963, som trätt i kraft den 1 januari 1964, genomfördes vissa ändringar av InfLs regler om införsel för underhållsbidrag, särskilt i fråga om möjligheten att uttaga äldre förfallna bidragsbelopp. I en övergångsbestämmelse föreskrevs, att tidigare meddelat beslut alltjämt skulle få tillämpas i enlighet med äldre lag intill dess part påkallade tillämpning av de nya reglerna eller eljest beslut om jämkning eller nytt beslut meddelades. Skälet härtill var att det skulle medföra en avsevärd arbetsbelastning för utmätningsmännen, om de skulle behöva genomgå dagboken för att se i vilka ärenden införseln omfattade bidrag, som ej längre kunde uttagas, och vidtaga därav påkallade åtgärder.[2] Det bör icke nu göras någon ändring häri. Äldre preskriptionsbestämmelser bör sålunda tills vidare alltjämt få tillämpas i dessa fall. Under punkt 3 av övergångsbestämmelserna till nu förevarande lag stadgas därför, att övergångsbestämmelserna till 1963 års lag alltjämt skall lända till efterrättelse med vissa av tekniska skäl påkallade jämkningar, varjämte i punkt 1 gjorts en hänvisning härtill. Övergångsbestämmelserna till lagen den 17 maj 1963 upptog också stadgande av innebörd, att beslut om införsel som meddelats före den 1 januari 1964 fick, om underhållsskyldigheten upphörde, tillämpas i enlighet med de nya preskriptionsreglerna, även om beslutet hade annat innehåll. Angående innebörden av denna bestämmelse — som enligt vad nyss sagts också skall lända till efterrättelse i fortsättningen — får beredningen hänvisa till Utsökningsrätt I s. 147 och propositionen nr 52/1963 s. 189 ff. — Därest beslut om införsel, som meddelats före nya lagens ikraftträdande, skulle strida mot de nya reglerna i annat hänseende än som nu behandlats, kan det i allmänhet icke anses erforderligt, att utmätningsmannen vidtager åtgärd för att jämka beslutet eller ersätta det med ett nytt. Fråga härom kan lämpligen anstå till dess ändring påkallas av part eller behov därav eljest yppas. Beredningen återkommer härtill i det följande.

Angående de övergångsproblem som i övrigt yppas vill beredningen anföra följande i anslutning till de särskilda paragraferna i förslaget.

Enligt 1 § kan införsel erhållas även i vissa förmåner och fordringar som nu icke kan tagas i anspråk på detta sätt. Införselmöjligheten kan givetvis begagnas även för uttagande av fordran som tillkommit före ikraftträdandet.

[1] Jfr 2 § c) och vad därom anförts ovan s. 109 ff. Givetvis kan övergångsvis föreskrivas, att införsel alltjämt må äga rum för fordringar som enligt äldre lag kunde uttagas på detta sätt.

[2] Se Utsökningsrätt I s. 147 och prop. 52/1963 s. 189 ff.

Frågan, vilka skatter och allmänna avgifter som skall få uttagas genom införsel och om villkoren härför, skall enligt 2 § c) och 5 § andra stycket regleras i särskild av Konungen med riksdagen antagen författning. I den mån nu förefintlig möjlighet att använda införsel därvid bortfaller skall, såsom ovan framhållits, införselbeslutet hävas. Om åter införsel enligt nya bestämmelser skall få användas i andra fall eller under längre tid än för närvarande, kan denna möjlighet utnyttjas även för uttagande av skatt eller avgift som hänför sig till tiden före ikraftträdandet.

Enligt 3 § i nya lagen skall fråga om införsel i första hand upptagas av utmätningsmannen där gäldenären är bosatt och icke, såsom för närvarande, av utmätningsmannen där innehållandet skall äga rum. Det är härvid underförstått, att om gäldenären flyttar sedan införsel beviljats, ärendet åtminstone som regel skall överflyttas till utmätningsmannen i den nya hemorten.[3] De nya reglerna om forum i införselärenden bör kunna vinna tillämpning jämväl i ärenden som upptagits före ikraftträdandet. Om gäldenären är bosatt inom annan utmätningsmans tjänstgöringsområde, bör ärendet sålunda kunna överflyttas till denne. Antalet överflyttningar kan emellertid bli stort och föranleda en avsevärd extra arbetsbelastning för utmätningsmännen. Möjlighet bör därför finnas att tills vidare låta anstå med överflyttningen. Praktiska skäl kan också eljest tala för att ärendet får kvarbliva hos den utmätningsman som upptagit det. Om det exempelvis kan förutses, att indrivningen kan slutföras inom en nära framtid, skulle det medföra onödigt besvär att överflytta ärendet. Ett annat fall då ärendet bör kunna få kvarbliva är, när det kan antagas att utmätningsmannen i hemorten, därest ärendet överflyttas till honom, kommer att begära biträde av den förra utmätningsmannen med att mottaga och vidarebefordra arbetsgivarens redovisning av innehållet belopp.[4] I punkt 2 av övergångsbestämmelserna har därför stadgats, att ärende, som utmätningsman upptagit före ikraftträdandet, skall, om gäldenären är bosatt inom annan utmätningsmans tjänstgöringsområde, överflyttas till denne, såframt det ej finnes mera ändamålsenligt att ärendet tills vidare handläggs av den förre. I administrativ ordning torde böra stadgas skyldighet för utmätningsman, som fortsätter handläggningen i fall som nu sagts, att underrätta den andra utmätningsmannen. Med förutsättningen att ärendet blivit upptaget åsyftas i detta sammanhang, att ansökan gjorts och icke blivit avvisad, respektive vid införsel för skatter, böter o. l. att utmätningsmannen mottagit ärendet för indrivning och vidtagit åtgärd för meddelande av införselbeslut. Det fordras alltså icke, att beslut om införsel redan meddelats. Om överflyttning icke blir aktuell därför att utmätningsmannen är behörig även enligt de nya reglerna men gäldenären senare flyttar eller det eljest inträder någon ändring i de förhållanden som betingar utmätningsmannens behörighet en-

[3] Se ovan s. 119.
[4] Jfr ovan s. 117 och 119.

ligt nya lagen, bör det utan särskilt stadgande vara tydligt att 3 § i lagen blir tillämplig.

Bestämmelserna i 4 § torde icke föranleda några övergångsproblem. Det är tänkbart, att bidragsskyldig före ikraftträdandet av de nya bestämmelserna ställt säkerhet enligt 5 § InfL för att därigenom avvärja införsel. Nya lagen kan icke anses medföra någon rubbning av det rättsförhållande som härigenom uppkommit. — Vad angår bestämmelserna i 4 § fjärde stycket om införsel för engångsbelopp blir de givetvis tillämpliga även om bidraget fastställts före ikraftträdandet. Att införsel redan anordnats för bidragets uttagande utgör icke något hinder för tillämpning av de nya reglerna.

Vad som upptagits i 5 § första stycket överensstämmer i stort sett med reglerna i 4 § och beredningen får hänvisa till vad som anförts om dem. Andra stycket av 5 § har redan berörts. Vad angår tredje stycket må endast framhållas, att nya lagen icke, såsom InfL, upptager någon särskild preskriptionsbestämmelse, utan införsel skall få användas så länge böter eller vite icke bortfallit enligt vad därom är stadgat i BrB och bötesverkställighetslagen. Möjligheten att använda införsel vidgas alltså och får enligt sakens natur begagnas även när påföljden ådömts före nya lagens ikraftträdande.

Bestämmelsen i 6 § om att gäldenären skall få tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd tidsutdräkt, torde utan särskilt stadgande bli tillämplig i alla de fall då införsel skall beslutas efter ikraftträdandet, alltså även om ärendet upptagits dessförinnan. Något hinder kan icke anses möta att redan före de nya bestämmelsernas ikraftträdande förbereda införsel som skall beslutas därefter genom att avsända underrättelser och införskaffa utredning enligt den nya ordningen.[5] Självfallet skall också vad i nya lagen jämte tillhörande författningar stadgas om översändande av beslut m. m. iakttagas så snart införsel meddelas efter ikraftträdandet.

Vad 7 § innehåller om hur införselbeslut skall utformas m. m. skall enligt sakens natur iakttagas i alla fall då beslut om införsel — även beslut om ändring enligt 12 § första stycket — meddelas efter nya lagens ikraftträdande. Tidigare meddelat beslut får enligt punkt 1 i övergångsbestämmelserna tills vidare tillämpas enligt sitt innehåll. Det kan icke anses erforderligt, att utmätningsmannen går igenom alla redan meddelade beslut och bringar dem till överensstämmelse med de nya reglerna i 7 §. Skillnaden i sak mellan förslaget och gällande lag — såsom den faktiskt tillämpats — är icke så stor, och det bör i flertalet fall icke medföra någon olägenhet att låta äldre beslut gälla oförändrade. Fråga om ändring av besluten bör därför kunna anstå till dess sådan påkallas av part eller eljest blir aktuell. Härvid har ej förbisetts, att skatteavdrag enligt nya lagen får företräde framför kommuns bidragsfordran, medan motsatt ordning tillämpas för

[5] Jfr Utsökningsrätt I s. 124.

närvarande. Konflikter mellan skatteavdrag och införsel för bidragsfordran är emellertid sällsynta. För den bidragsskyldige är det vidare utan omedelbar betydelse vilkendera fordringen som skall ha prioritet, och några allmänna intressen av vikt kan icke anses stå på spel. Det är därför icke heller i dessa fall nödvändigt, att utmätningsmannen omedelbart skrider till ändring av besluten.

Reglerna i 8 § om fördelning av innehållet belopp mellan olika fordringar och om sättet för avräkningen av vad som inflyter på viss fordran torde böra iakttagas i alla fall då fördelning och avräkning ifrågakommer av belopp som innehållits efter ikraftträdandet. Vad som innehållits före ikraftträdandet får däremot anses reserverat för betalning i enlighet med hittills gällande regler och torde därför böra fördelas och avräknas enligt äldre lag, även om själva åtgärden vidtages först efter nya lagens ikraftträdande.

Jämkning enligt 9 § av ett för högt underhållsbidrag bör givetvis kunna ske även i redan pågående ärende om införsel men kan enligt sakens natur icke tillämpas på vad som blivit innehållet före ikraftträdandet.

De i 10 § första stycket förutsatta reglerna om vad som skall iakttagas i fråga om tid och sätt för arbetsgivarens redovisning av innehållet belopp blir, såsom framgår av punkt 1 i övergångsbestämmelserna, icke automatiskt tillämpliga i redan pågående ärenden, utan vad som i dessa hänseenden föreskrivits i införselbeslutet skall alltjämt iakttagas intill dess annorlunda förordnas. De nya reglerna torde icke medföra några vittgående ändringar av vad som nu gäller, och det synes icke böra fordras att utmätningsmannen självmant skrider till ändring av redan meddelade beslut. Om möjlighet öppnas för redovisning på annat sätt än genom insättning på tjänstepostgirokonto och arbetsgivaren önskar begagna sig därav, skall utmätningsmannen självfallet på framställning pröva, om redovisning i önskad ordning kan medgivas, och vidtaga därav betingade åtgärder. — Av sakens natur torde följa, att införsel enligt 10 § tredje stycket får användas även för uttagande av belopp som arbetsgivaren innehållit eller bort innehålla före nya lagens ikraftträdande. Att indrivningen till äventyrs avsåg sådan skatt eller allmän avgift som enligt de nya reglerna icke vidare kan uttagas genom införsel bör härvid icke inverka.[6] Vid tillämpningen av den i sista punkten givna bestämmelsen om hur fordringen i de hänseenden som där avses skall behandlas vid införseln får fordringen i dylikt fall likställas med sådan skattefordran som avses i 2 § c). — I nya lagen har icke medtagits någon motsvarighet till stadgandet i 18 § InfL, att när gäldenären är anställd hos staten eller kommun, vad i lagen sägs om arbetsgivare skall tillämpas på den som har att utbetala avlöningen. Det har nämligen icke ansetts påkallat att bereda staten eller kommun någon särställning i dessa sammanhang. De får följaktligen enligt vanliga regler bära det eko-

[6] Jfr ovan s. 167 f.

nomiska ansvaret, därest införselbeslutet skulle bli åsidosatt.[7] De nya reglerna blir enligt sakens natur tillämpliga även i pågående ärenden, såvitt angår verkan av åtgärd eller underlåtenhet som äger rum efter ikraftträdandet, men rubbar icke utbetalarens ansvar för vad som kan ha förekommit dessförinnan.

Vad i 11 § stadgas innefattar endast såtillvida en nyhet, att jämväl vad som innehållits till gäldande av kommuns bidragsfordran skall räknas den bidragspliktige till godo såsom erlagd betalning, även om beloppet icke kan uttagas hos arbetsgivaren. Stadgandet blir enligt sakens natur tillämpligt så snart medel innehållits efter nya lagens ikraftträdande men får icke någon retroaktiv verkan på vad som innehållits dessförinnan. Beredningen har övervägt möjligheten att låta även tidigare innehållande räknas den bidragspliktige till godo. Tillräckliga skäl för ett sådant stadgande har dock icke ansetts föreligga; frågan torde endast ytterst sällan bli aktuell. Kommunen har möjlighet att eftergiva sin fordran (jfr 40 § socialhjälpslagen och 72 § barnavårdslagen) och får förutsättas begagna denna möjlighet, om saken någon gång skulle aktualiseras. — Vad angår medel som innehållits till gäldande av skatt eller allmän avgift vill beredningen framhålla, att upphävandet av InfL givetvis icke rubbar den rättsverkan som redan inträtt på grund av verkställt innehållande. Vad som avdragits av gäldenärens lön får alltså ej heller i fortsättningen uttagas hos denne, även om innehållandet skedde till gäldande av sådan skatt eller allmän avgift som enligt de nya reglerna icke får uttagas genom införsel.

Reglerna i 12 § blir givetvis tillämpliga även om införsel beslutats före ikraftträdandet. Vad angår det fallet att underhållsskyldig enligt äldre lag (8 § InfL) ställt säkerhet för underhållsskyldighetens fullgörande för att därigenom avvärja fortsatt införsel hänvisas till vad som i anslutning till 4 § anförts om säkerhet som ställts enligt 5 § InfL.

13 § torde icke vålla några särskilda övergångsproblem.

I fråga om 14 § gäller utan vidare, att åläggande som där sägs kan användas även för uttagande av bidrag som fastställts före ikraftträdandet.

Det i 15 § uppställda förbudet för gäldenären att, sedan införsel beviljats, i strid däremot genom överlåtelse eller annorledes förfoga över sin rätt gäller givetvis även i sådana fall då införseln påbörjats före nya lagens ikraftträdande. Verkan av överlåtelse eller annat förfogande som skett före ikraftträdandet får bedömas enligt hittills gällande rätt.

Bestämmelserna i 16 § första och andra styckena blir enligt sakens natur tillämpliga i alla fall då utmätning äger rum efter nya lagens ikraftträdande men får icke avseende på utmätning som verkställts dessförinnan. — Det i tredje stycket stadgade utmätningsförbudet gäller endast belopp som innehållits enligt nya lagen. Det bör utan särskilt stadgande vara klart, att upphävandet av InfL icke medför att belopp som innehållits under dess gil-

[7] Jfr ovan s. 149.

tighetstid blir underkastat utmätning i vidare mån än som förut gällt (jfr 16 § InfL).

De nya bestämmelserna i 17 § om införsel under konkurs sammanhänger med de ändringar som beredningen föreslår i 27 § KL. Dessa är avsedda att träda i kraft samtidigt med nya införsellagen och får, såvitt rör inkomst som förfaller efter ikraftträdandet, tillämpning även i konkurs som uppstått dessförinnan. I övrigt skall KLs äldre bestämmelser i ämnet tillämpas i sådan konkurs. Bestämmelserna i 17 § nya införsellagen torde utan särskilt stadgande bli tillämpliga även under konkurs som börjat före ikraftträdandet.

18 § torde icke föranleda några övergångsproblem.

Vad angår de straffbestämmelser som upptagits i 19 § första stycket eller enligt andra stycket förutsätts komma att inflyta i tillämpningsförfattningen följer av vedertagna straffrättsliga grundsatser, att äldre lag skall tillämpas på förseelse som begåtts före ikraftträdandet i den mån icke tillämpning av de nya bestämmelserna skulle leda till mildare påföljd eller frihet från påföljd.

Bestämmelserna i 20 § överensstämmer i sak med vad som nu gäller och föranleder icke några övergångsproblem. Att även beslut som meddelats före ikraftträdandet får överklagas ligger i sakens natur.

Ej heller 21 § bör föranleda någon svårighet vid övergången.

Vad slutligen angår 22 och 23 §§ är det uppenbart, att de bestämmelser som där avses får utfärdas före nya lagens ikraftträdande med föreskrift att de skall träda i kraft samtidigt med denna. Beredningen förutsätter, att särskild dagbokskungörelse utfärdas. I samband därmed lärer man böra upphäva kungörelsen den 14 december 1917 angående dagbok i mål, som avses i lagarna om införsel i avlöning, pension eller livränta och om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, samt angående vad vid nämnda lagars tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas. I allt fall måste delar av denna kungörelse upphävas.

4 kap.

Partiella reformer beträffande utmätningsinstitutet

Samtidigt som införselinstitutet ses över bör, såsom anförts i det föregående, reglerna i UL om utmätning i avlöning och liknande förmåner moderniseras. Beredningen upptager frågan härom i detta kapitel och det följande. Därvid behandlas också vissa bestämmelser om utmätning som har ett påtagligt samband med bestämmelserna om exekution i lön, främst då reglerna om den s. k. utmätningsordningen, d. v. s. den ordning i vilken egendom får tagas i anspråk vid utmätning, samt reglerna om gäldenärens

beneficium och vad som eljest skall undantagas vid utmätning. Beredningen har i detta sammanhang även uppmärksammat vissa spörsmål om förfarandet vid utmätning och om rättsverkan av frivillig betalning i utmätningsmål.

Gällande rätt m. m.

Utmätning anses i princip kunna göras i pengar och i varje slag av föremål eller rättigheter som kan omsättas i pengar, under förutsättning att annat ej är föreskrivet i lag eller författning eller följer av allmänna rättsgrundsatser. En uttrycklig regel av denna innebörd meddelas i norsk rätt (NTL § 64), och motsvarande torde utan särskilt stadgande gälla för den svenska rättens del. Föremål som har enbart affektionsvärde, såsom fallet t. ex. kan vara med brev och fotografier, får sålunda ej tagas i mät. Detsamma gäller räkenskapsböcker och verifikationer o. d. som ej har något försäljningsvärde.

Utmätningens praktiska syfte att skaffa betalning åt borgenären kommer till uttryck även på annat sätt. I UL finns visserligen ej — såsom i 4 kap. 15 § ULF — något stadgande om att tillgång som eljest är utmätningsbar ej skall tagas i mät, när utmätningsmannen finner att något överskott utöver verkställighetskostnaden icke är att påräkna. En sådan regel anses emellertid ändå böra tillämpas hos oss.[1] Detta torde dock icke utan vidare gälla fast egendom.[2]

Bland de bestämmelser som stadgar undantag från eller förbud mot utmätning må i första hand nämnas reglerna i 65 och 67 §§ UL om vad som skall undantagas av hänsyn till gäldenären och hans familj, d. v. s. *gäldenärens beneficium.*

Allmänna regler i detta ämne infördes hos oss först genom UL. Bestämmelserna i 65 § hade ursprungligen följande lydelse:

Från utmätning skola undantagas nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans hustru och oförsörjda barn. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle; då skall av det förråd, som i huset finnes, undantagas vad till underhåll för en månad tarvas, så ock nödiga arbetsredskap eller andra lösören, dock ej över ett värde av sjuttiofem kronor. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

Förbud mot att före förfallodagen utmäta innestående avlöning för tjänst eller innestående pension på rikets stat upptogs ursprungligen i 66 § men överfördes sedermera till 67 §. År 1905 gjordes rätten till beneficium i nödiga arbetsredskap och andra nödiga lösören oberoende av att utväg till nödtorftigt uppehälle saknas; dessutom höjdes värdegränsen till 150 kr.[3]

[1] Hassler s. 222, Lundberg s. 60, Olivecrona s. 57 f, Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 56.
[2] Jfr Alméns PM vid föredragning i lagrådet av 1912 års ändringar i UL s. 37.
[3] NJA II 1905 s. 68 ff.

— Den viktigaste reformen tillkom år 1919.[4] I fråga om beneficiet i arbetsredskap och andra lösören infördes då en högre värdegräns för gäldenär som är familjeförsörjare eller har eget hushåll. Den lägre gränsen bestämdes till 200 kr och den högre till 500 kr. Vidare kompletterades regeln i 65 § UL om undantagande av förråd till en månads underhåll med föreskrift om undantagande av pengar för det fall att förråd ej finns. Särskilt betydelsefulla ändringar gjordes i 67 § UL. Till stadgandet om förbud mot utmätning av lön och statlig pension innan den förfallit fogades regler om att av förfallna eller lyftade belopp skulle undantagas nödigt underhåll till nästa förfallodag.

Värdegränserna i 65 § har sedermera höjts, år 1945 till 400 respektive 1 000 kr[5] och år 1955 till 600 respektive 1 500 kr.[6] 67 § har år 1927 undergått viktiga ändringar i samband med tillkomsten av FAL.[7] Då fick 2—4 mom. den lydelse de alltjämt har.

Enligt den nuvarande lydelsen av 65 § första punkten UL skall från utmätning i första hand undantagas *nödiga gång- och sängkläder* för gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn. Vid prövningen, vilka kläder som är nödiga, anses hänsyn skola tagas till gäldenärens yrke och ställning.[8] Även arbetskläder, tjänstedräkt och kläder för sedvanlig representation undantages. I praktiken torde utmätning av sängutrustning eller klädespersedlar sällan förekomma, bortsett från pälsar och pälsverk.[9] Utmätningsmännen brukar också utan värdering undantaga vigsel- och trolovningsringar, enklare toalettartiklar och prydnadsföremål, glasögon och liknande rent personliga tillhörigheter ävensom andaktsböcker, läroböcker och annan litteratur för vardagsbruk (dock ej större samlings- eller uppslagsverk), skrivmateriel o. l.[10]

Enligt 65 § första punkten skall vidare undantagas *nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören* till ett värde av högst 1 500 kr eller, om gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst 600 kr. Även i detta fall uppställs alltså kravet att föremålen skall vara »nödiga»; de skall tillgodose behov av en viss styrka och aktualitet.[11] Med »nödiga arbetsredskap» torde från början närmast ha åsyftats hantverkares och jordbrukares redskap. I praxis har begreppet arbetsredskap under utvecklingens gång fått en vidare tillämpning. Sålunda har inbegripits även

[4] NJA II 1919 s. 774 ff.
[5] NJA II 1945 s. 643 ff.
[6] Se NJA II 1955 s. 426 ff. Dessutom har i båda lagrummen ordet »hustru» år 1920 utbytts mot »make»; se NJA II 1921 s. 304 f.
[7] Se NJA II 1927 s. 562 ff.
[8] Hassler s. 155, Olivecrona s. 63; jfr Trygger II s. 209 och Lundberg s. 84 o. 85.
[9] Olivecrona s. 63, Lundberg s. 85.
[10] Se prop. 1945:236 s. 37 f, Olivecrona s. 63, Lundberg s. 84. I NJA 1960 s. 654 har armbandsur och elektrisk rakapparat ansetts icke vara av beskaffenhet att böra, såsom likställda med nödiga gång- och sängkläder, undantagas från utmätning.
[11] Jfr även i denna del NJA 1960 s. 654.

maskiner, t. ex. en elektrisk motor,[12] och utrustning för torghandel, t. ex. ett fruktstånd och en varmkorvsvagn.[13] Med andra »nödiga lösören» avses i första hand möbler och husgeråd som är nödvändiga för gäldenärens livsföring.[14] Även en cykel torde kunna räknas dit, om gäldenären behöver den för färd till och från arbetsplats.[15] För att en person skall kunna sägas ha eget hushåll och på den grund få åtnjuta beneficium enligt den högre värdegränsen är det ej tillräckligt att han hyr rum där han har egna möbler; han måste också i bostaden intaga sina huvudmål.[16]

Lösörets värdering som i allmänhet torde vara ganska summarisk anses böra ske med ledning av vad en försäljning på exekutiv auktion kan tänkas inbringa. Eftersom begagnade bruksföremål från vanliga hem i allmänhet är föga efterfrågade blir de åsatta värdena som regel låga. Ofta torde ej finnas annan utmätningsbar egendom än radiogrammofon eller televisionsapparat, piano eller något större bokverk.[17] Endast sällan torde förekomma utmätning av något som hör till köksutrustning eller liknande husgeråd.

Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle, skall — enligt 65 § andra punkten — av det förråd som finns i huset undantagas vad som behövs till *underhåll för en månad*. Därmed avses att tillförsäkra gäldenären och hans familj vad som oundgängligen krävs av föda, bränsle och lyse.[18] Regeln om undantag av förråd kompletteras genom en föreskrift om undantag av pengar: finns ej förråd, skall av pengar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas så mycket som erfordras för att anskaffa det felande. Undantag för nödtorftigt uppehälle har ansetts ej kunna göras vid utmätning av fordran på överskjutande preliminär skatt (NJA 1960 s. 407). Om gäldenären, som ofta är fallet, har tillräcklig löpande inkomst av eget arbete, kommer undantag enligt nämnda regler icke i fråga.[19] I stället undantages då erforderlig del av arbetsinkomsten (se nedan ang. 67 §).

Bestämmelserna om undantagande av lösören inskränks genom föreskriften i 65 § sista punkten, att lös pant ej får undantagas från utmätning för den gäld varför pantsättningen skett.

Ett utvidgat beneficium i både fast och lös egendom gäller enligt bötesverkställighetslagen vid utmätning för böter och viten.[20] Utom egendom

[12] Jfr JO 1940 s. 205 och Olivecrona s. 64.

[13] NJA 1953 s. 112. En kassaapparat och en självräknande diskvåg undantogs däremot ej.

[14] Hassler s. 156, Olivecrona s. 63. I SvJT 1927 rf s. 80 fick en ko undantagas. Omständigheterna var emellertid säregna, se Hassler s. 156 not 81. Jfr även SvJT 1955 rf s. 65.

[15] Olivecrona s. 63 not 14. Betr. moped jfr Eilard, Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 188.

[16] Se NJA 1919 II s. 777 samt NJA 1953 s. 112 och Olivecrona, 2 uppl., s. 101 f.

[17] Lundberg s. 85, Olivecrona s. 64. Se även Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 52 f.

[18] Hassler s. 157.

[19] Olivecrona s. 65.

[20] 4 § i 1937 års lag och 3 § i 1964 års lag.

som skall undantagas enligt 65 § UL får i detta fall ej utmätas fast eller lös egendom, som i den bötfälldes näring erfordras för att åt honom, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn bereda nödig bärgning, och ej heller nödig bostad.

Innehållet i 65 § UL återverkar till följd av hänvisningar i 2 kap. 42 § och 3 kap. 45 § NJL på frågan om omfattningen av jordägares och hyresvärds retentionsrätt. Egendom som jämlikt 65 § UL skall undantagas från utmätning får icke kvarhållas.[21] Beneficiumreglerna inverkar även på ansvaret för dödsbos gäld, se 21 kap. 19 § ÄB.

Enligt 67 § 1 mom. första punkten UL får gäldenärens *innestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning* eller *innestående pension på rikets stat* icke utmätas förrän gäldenären är berättigad att lyfta avlöningen eller pensionen. I rättspraxis har ansetts, att fordringen ej heller före nämnda tidpunkt kan överlåtas på tredje man.[22]

Av förfallen avlöning eller pension skall från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Om avlöningen eller pensionen är lyftad, skall motsvarande belopp undantagas av pengar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning. Undantagande får ske endast i den mån det verkligen erfordras och ej t. ex. om gäldenären har annan inkomst som är tillräcklig för hans eget och familjens behov.[23]

Bestämmelserna om pension på rikets stat skall enligt 67 § 2 mom. äga tillämpning även vid utmätning av *annan pension eller livränta* som tillkommer gäldenären såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt 55 år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete. Även pension eller livränta, vartill gäldenären eljest äger rätt, följer samma regler, dock endast i den mån vad sålunda tillkommer gäldenären icke överstiger 1 500 kronors årsränta. — I 67 § 3 mom. erinras, att FAL stadgar viss ytterligare utmätningsfrihet för pension eller livränta. Härmed åsyftas 116, 118 och 123 §§ nämnda lag. Dessa lagrum gäller icke blott pension eller livränta utan även kapitalförsäkring m. m. (se nedan). Därjämte sägs i 67 § 3 mom., att om eljest i lag eller författning är stadgat att viss egendom ej får utmätas, det skall lända till efterrättelse. Bestämmelsen får betydelse bl. a. i fråga om

[21] Ett särskilt slags beneficium gäller enligt 11 § AvbL vid handräckning för återtagande av avbetalningsgods. Detta beneficium omfattar endast gång- och sängkläder som är oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn. Något praktiskt behov av ett motsvarande stadgande beträffande proteser och andra liknande med köparens person nära förbundna ting har ej ansetts föreligga, eftersom det praktiskt taget aldrig förekommer att sådant säljs på avbetalning med ägarförbehåll. Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 2 uppl. s. 108, jfr Olivecrona s. 100. — Enligt vad som upplysts har dock hörapparater sålts med ägarförbehåll.

[22] NJA 1913 s. 496, SvJT 1941 rf s. 26.

[23] Hassler s. 158.

vissa pensioner och livräntor som utgår enligt sociallagstiftningen (jfr s. 207 f och 247 f nedan).

I 67 § 4 mom. erinras om att särskilda bestämmelser gäller beträffande införsel i avlöning, pension eller livränta.

Beneficiumreglerna gäller fysiska personer. Oskiftat dödsbo torde emellertid i stort sett behandlas lika med fysisk person;[24] även den dödes familj får alltså åtnjuta visst utmätningsskydd. Reglerna är tvingande och kan icke på förhand sättas ur kraft genom avtal. De skall tillämpas av utmätningsmannen ex officio.[25] Om gäldenären vid utmätningstillfället själv anvisar viss egendom till utmätning, torde utmätningsmannen dock kunna taga den i mät, även om egendomen skulle omfattas av beneficiet.

I civilrättslig och annan lagstiftning meddelas ibland *förbud mot att överlåta* viss egendom. Därav följer då också förbud mot utmätning (jfr 62 § UL).[26] Är en rättighet överlåtbar under visst villkor, kan den utmätas, om villkoret är uppfyllt. Sker överlåtelse av rätten till arv efter någon som ännu lever, är den ogill enligt 17 kap. 1 § ÄB. Sådan rätt kan alltså ej heller utmätas. Enligt 41 § första stycket aktiebolagslagen får fordran på oguldet aktiebelopp icke överlåtas eller pantsättas. Arrende- och hyresrätter kan vanligen ej överlåtas utan medgivande av jordägaren eller hyresvärden och kan då ej heller utmätas. Föreligger förutsättning för överlåtelse (jfr 2 kap. 8 och 9 §§ samt 3 kap. 7 och 8 §§ NJL), anses emellertid också utmätning möjlig. Utmätning av nyttjanderätt till affärs- och fabrikslokaler lärer ha viss praktisk betydelse.[27] Det må anmärkas, att bostadsrätt kan utmätas. I AvbL meddelas också en särskild bestämmelse om utmätningsförbud. Enligt 16 § andra stycket får gods, som sålts genom avbetalningsköp, icke tagas i mät för fordran på grund av köpet. En erinran härom är intagen i 62 § 3 mom. UL. Enligt 4 § andra stycket i 1945 års lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade och dömda får anspråk på ersättning ej överlåtas innan ersättningen blivit bestämd.[28]

Utan stöd av lagstadgande men i överensstämmelse med den grundsats som kommit till uttryck i 62 § 1 mom. UL att en rättighet skall kunna överlåtas för att vara utmätningsbar anses vidare, att *föreskrift vid gåva eller testamente,* att den bortgivna eller testamenterade egendomen ej får överlåtas, regelmässigt[29] medför hinder mot utmätning av egendomen.[30] Även i andra fall kan sådan föreskrift tänkas vara bindande.[31]

Rätt till varumärke eller *rätt till firma* kan icke utmätas (34 § 1960 års

[24] Lundberg s. 87. Jfr Welamson, Konkursrätt s. 137 och Eilard, Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 185.
[25] Hassler s. 158, Olivecrona s. 66.
[26] Trygger II s. 191 ff, Hassler s. 147 f, Olivecrona s. 56, Lundberg s. 60 f.
[27] Lundberg s. 72.
[28] Jfr även 6 § KF 21/6 1922 ang. postsparbanken.
[29] Jfr NJA 1952 s. 131.
[30] Se härom närmare Hassler s. 149 f, Olivecrona s. 57.
[31] Jfr nedan s. 243.

varumärkeslag, 8—12 §§ 1887 års lag ang. handelsregister, firma och prokura).[32] Däremot är *rätt till fotografisk bild* och *patenträtt* utmätningsbara. Om rätten till fotografisk bild eller exemplar av bilden kan utmätas innan bilden offentliggjorts eller godkänts för offentliggörande, synes emellertid ovisst.[33]

Upphovsrätt får enligt 42 § i 1960 års lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk icke tagas i mät hos upphovsmannen själv eller hos någon, till vilken rätten övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente. Detsamma gäller beträffande manuskript och i fråga om exemplar av sådant konstverk som ej blivit utställt, utbjudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande. Och enligt 9 § kungörelsen den 23 november 1962 angående Sveriges författarfond kan rätten till författarpenning, som icke är tillgänglig för lyftning, ej överlåtas och får därför ej tagas i mät. Fordringar på grund av överlåtelse eller annat ekonomiskt utnyttjande av upphovsrätt kan däremot utmätas enligt vanliga regler.

Enligt 13 § i 1963 års lag om *gravrätt* får sådan rätt ej utmätas. Detsamma gäller i fråga om gravvård eller annan gravöverbyggnad på allmän eller enskild begravningsplats.

Utan stöd av särskild lagregel har uttalats, att vissa *rättigheter av underhållsnatur* är sådana att de ej kan överlåtas och därför ej heller utmätas.[34] Det gäller t. ex. rätt till familjerättsligt underhåll som ännu ej är förfallet.[35] Rätt till ersättning för skada till följd av olycksfall är ofta uttryckligen undantagen från utmätning. I andra fall är tvivelaktigt om utmätningsfrihet[36] kan anses råda på grund av de sociala synpunkter som talar därför. Sociala synpunkter gör sig även gällande i fråga om andelsrätt i understödsförening eller annan dylik sammanslutning.[37]

I övrigt tillgodoses syftet att trygga gäldenärens och hans familjs uppehälle såsom också anmärkts i det föregående[38] genom talrika utmätningsförbud i *försäkrings- och sociallagstiftningen*. I 116 och 118 §§ FAL stadgas sålunda förbud mot att i vissa fall utmäta rätt på grund av livförsäkringsavtal. Förbudet gäller både kapitalförsäkring (116 §) och livränteförsäkring (118 §). Om försäkringen tagits på försäkringstagarens eget eller hans makes liv, får rätt som på grund av avtalet tillkommer endera av dem i princip icke tagas i mät för någonderas gäld. Undantag stadgas för det fall att premierna fördelats över allenast en kortare tid eller eljest på sådant sätt att försäkringen framstår mera som en vanlig kapitalplacering.

[32] Trygger II s. 196.

[33] Jfr Hassler s. 164 f. I 42 § nya upphovsrättslagen finns en positiv bestämmelse; i den nya lagen om rätt till fotografisk bild stadgas ej något om detta.

[34] Hassler s. 147 f.

[35] Däremot torde förfallet underhållsbidrag, som innestår hos den betalningsskyldige, kunna utmätas på samma sätt som annan fordran, Hassler s. 148 not 40.

[36] Jfr em. Hassler s. 147 f.

[37] Hassler s. 148, Lundberg s. 69.

[38] Se ovan s. 205 f.

Att märka är, att vad som skyddas mot utmätning torde vara allenast »rätten» på grund av avtalet, icke förfallet kapital- eller livräntebelopp som innestår hos försäkringsgivaren.[39] 123 § FAL stadgar däremot förbud mot utmätning av fordran på grund av olycksfalls- eller sjukförsäkring så länge den innestår hos försäkringsgivaren. Här sträcker sig alltså utmätningsskyddet något längre. Det upphör först när fordringsbeloppet utbetalats till gäldenären.[40] Ett motsvarande förbud gäller enligt 23 § i 1929 års lag om trafikförsäkring å motorfordon beträffande fordran hos försäkringsanstalt på skadestånd i anledning av personskada. Likaså gäller enligt 20 kap. 6 § 1962 års lag om allmän försäkring, att fordran på ersättning som utgår enligt den lagen och som innestår hos riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa icke får tagas i mät. I samma paragraf stadgas också, att rätt till ersättning ej heller får överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning. Bestämmelser av samma innebörd meddelas i 50 § 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring, i fråga om ersättning på grund av försäkring enligt den lagen. I sociallagstiftningen finns i övrigt flera utmätningsförbud beträffande olika slag av sociala förmåner.

I några fall har *utmätningsförbud* stadgats *i tredje mans intresse*. När giftorättsgemenskapen i ett äktenskap upplöses i anledning av ansökan om boskillnad eller dom på hemskillnad, äktenskapsskillnad eller återgång, kan giftorättsgods, varöver ena maken äger råda, på ansökan av den andra sättas under särskild vård och förvaltning, till dess bodelning sker. Gods som sålunda står under särskild vård och förvaltning får i regel ej utmätas (se 9 kap. 7 §, 10 kap. 4 § samt 11 kap. 18 och 23 §§ GB). Syftet med detta förbud är att bereda andra maken säkerhet att vid bodelningen få vad som tillkommer honom. Motsvarande regler finns i 12 kap. GB för det fallet att äktenskapet upplöses genom makes död. — Om någon genom testamente fått nyttjanderätten till egendom, vartill äganderätten vid testators död eller senare skall tillfalla annan, får egendomen enligt 12 kap. 7 § ÄB i regel ej tagas i mät för ägarens gäld. — Belopp som innehållits vid införsel får i regel icke utmätas för annan införselgäldenärens gäld (jfr 16, 21, 21 a och 22 §§ InfL).

Vidare finns en grupp fall, där *utmätningsförbud* meddelats huvudsakligen i *allmänt intresse*. Ett exempel härpå finns i 69 § sjölagen där det stadgas att, sedan fartyg utklarerats och i övrigt är segelfärdigt, får ej utmätas något av vad anställd fört ombord för tjänstens behov. Syftet är, att resans anträdande ej skall hindras.

[39] Jfr Eklund—Hemberg, Lagen om försäkringsavtal 3 uppl. s. 211 och Hellner, Försäkringsrätt s. 534 f.

[40] NJA 1931 s. 676, jfr även NJA 1954 s. 524.

Utländsk rätt

Danmark. Enligt § 509 DRPL må utmätning icke ske av följande föremål: gäldenärens och hans husfolks erforderliga gångkläder, linne, sängar och sängkläder; möbler och husgeråd i övrigt som med hänsyn till omständigheterna är nödvändiga för att bevara ett torftigt hem för gäldenären och hans husfolk; samt föremål som i övrigt hör till de viktigaste livsförnödenheterna (i praxis inbegrips härunder även pengar till erforderligt belopp). Gäldenären kan därutöver kräva, att undantag göres för föremål, som är nödvändiga för utövande av hans näring, intill ett värde av 300 kr[41] för ensamstående och 600 kr för familjeförsörjare. Dessa regler gäller numera (efter lagändring år 1955) även vid utmätning för skatter. Tidigare var beneficiet lägre vid skatteindrivningen.

Särskilda regler gäller för speciell egendom. I § 510 DRPL stadgas sålunda förbud mot utmätning av militärers uniformer, vapen och övrig utrustning samt av civila tjänstemäns uniformer och föremål, som av dem innehaves eller brukas för tjänstens utövning. — Om lön stadgas i § 511 DRPL förbud mot utmätning av icke förfallen medhjälpar- eller arbetslön, och enligt § 513 får utmätning icke ske i ämbetsmans eller beställningshavares icke utbetalade lön. För underhållsbidrag och skatter äger införsel rum. Angående vad som därvid får undantagas från lönen, se s. 57 f. Utmätning får icke ske av ännu icke utbetald pension från staten, kommun eller annan offentlig kassa (se § 513) eller av dagtraktamenten och reseersättning till vittnen m. fl., av underhållsbidrag, av understöd till behövande, som utgår från det allmänna eller från stiftelse m. m. (se § 514).

Finland. Enligt 4 kap. 5 § ULF skall från utmätning undantagas: 1) för gäldenären och hans familj nödiga gång- och sängkläder samt sängar ävensom oumbärliga möbler och husgerådssaker; 2) gäldenärens och hans familjs andaktsböcker och andra för andaktsövning avsedda föremål samt läroböcker, fack- och bildningslitteratur; 3) gäldenärens och hans hustrus vigsel- och trolovningsringar; 4) nödiga arbetsredskap samt, vid utmätning hos präster, tjänstemän, militärer, läkare och barnmorskor, vad de behöver för tjänstens eller yrkets utövande; samt 5) av de förråd, som finns i huset, vad som tarvas till underhåll för en månad, om detta finnes oundgängligt för gäldenärens utkomst.

Stiger värdet av den under 4) angivna egendomen icke till 150 mark[42] eller, om gäldenären har familj att försörja, till 300 mark, skall skillnaden fyllas ur annat lösöre, som gäldenären anvisar. I stället för den under 4) angivna egendomen eller vid avsaknad av sådan egendom får gäldenären undantaga annat lösöre till nämnda belopp. Egendom, som utgör pant eller

[41] 100 danska kronor f. n. = omkr. 75 sv. kr.
[42] 100 mark f. n. = omkr. 160 sv. kr.

innehaves av annan med retentionsrätt, får ej undantagas från utmätning för den gäld, varför den är säkerhet. Egendom som avses under 2), 4) eller 5) får vidare enligt 4 kap. 8 § icke undantagas vid utmätning för underhållsbidrag, såframt gäldenären ej är familjeförsörjare. Däremot tillämpas numera samma beneficium vid utmätning för skatt som vid uttagande av gäld i allmänhet. Tidigare var beneficiet lägre vid skatteindrivning. Vid indrivning av böter m. m. undantages även nödig bostad.

Vid exekution i lön — ett införselliknande förfarande står här öppet för alla borgenärer — undantages viss del av lönen för gäldenärens och hans familjs uppehälle. Angående detaljerna hänvisas till s. 58.

Reglerna för lön gäller även pension, när sådan överhuvud kan tagas i mät. Pension som utgår från staten, kommun eller annat offentligrättsligt samfund får ej utmätas. Detsamma gäller, enligt särskilda beslut, om pensioner från vissa offentliga pensionskassor och enskilda stiftelser. För uttagande av underhållsbidrag får dock utmätning äga rum. Även livräntor är i vissa fall, på grund av särskilda beslut, i motsvarande mån skyddade mot utmätning. Vidare gäller enligt 4 kap. 7 § ULF, att rätt till livränta ej må utmätas, därest livräntan första gången förfaller till betalning senare än tre år efter utmätningsförrättningen eller därest livräntans åtnjutande beror av annan persons död eller eljest av oviss händelse. Utgår livräntan på grund av försäkring, skyddas den därjämte av reglerna i lagen om försäkringsavtal. Utmätt livränta skall i regel ej säljas; utfallande belopp inkasseras i stället genom särskild syssloman.

Norge. Reglerna om utmätningsfrihet upptages i §§ 70—75 NTL och är mycket utförliga. Det år 1954 framlagda utkastet till ny lov om tvangsfullbyrdelse — UNTL — innefattar i denna del icke förslag till några större ändringar. I sak är de föreslagna reglerna i stort sett samma som de gällande. På vissa punkter föreslås dock vidgad utmätningsfrihet.

I § 70 i gällande lag stadgas:

Utlegg kan ikke tas i:

1. gangklær, ur, senger, sengklær, kjøkkentøy, symaskin eller annet innbo eller i ovner og komfyrer som ikke er tilbehør til fast eiendom, alt for så vidt tingene etter forholdene er nødvendige for saksøkte og hans husstand;

2. a) levnetsmidler, brensel og belysningsmidler som er nødvendige til bruk for saksøkte og hans husstand i de nærmeste 8 uker. Hvis et tilstrekkelig forråd av disse ting for denne tid ikke finnes hos saksøkte eller på annen måte er sikret, skal av rede penger unntas det beløp som trenges til innkjøp herav;

b) penger som anses nødvendige for å dekke leie av passende husrom for saksøkte og hans husstand i de nærmeste 8 uker.

Såframt tilstrekkelige penger til det under a og b nevnte ikke finnes hos saksøkte, kan det unntas enkelte formuesgjenstander som saksøkte ellers ikke kan kreve unntatt, når han ønsker å tilveiebringe det omhandlede pengebeløp med deres salg;

3. etter saksøktes valg 3 kuer eller et tilsvarende antall ungfe, griser, sauer,

geiter, reinsdyr eller fjærfe, således at til en ku regnes å svare 2 ungfe, 3 griser 6 sauer eller geiter, 8 reinsdyr eller 60 fjærfe. Likeledes skal unntas fôr til de unntatte dyr, for kuer, ungfe, sauer og geiter til de er framfødd, for griser og fjærfe for de nærmeste 3 måneder;

4. trekkdyr, motorvogn, sykkel, båt, redskaper, materialer, varer, bøker og andre hjelpemidler som skjønnes å være nødvendige til utøvelse av den virksomhet saksøkte og hans husstand ernærer seg ved, til en verdi av inntil 1 200 kroner.[43] Er trekkdyr unntatt, skal likeledes unntas fôr hertil for de nærmeste 3 måneder;

5. foreskrevet tjenestekledning og enhver annen ting som offentlige tjenestemenn, kirkelige tjenestemenn i anerkjente religionssamfunn, militærpersoner og personale ved jernbane-, sporveis-, telegraf- og telefonanlegg som er åpent for almenheten, må ha for å kunne utføre sin tjeneste;

6. bøker til bruk for saksøkte eller hans husstand i kirke, ved husandakt, i skole eller ved annen undervisning;

7. regnskaps- og forretningsbøker, familiepapirer, familiebilder, forlovelsesringer, ærestegn og æresgaver;

8. hjelpemidler, som er nødvendige på grunn av legemsmangler eller sykdom og bestemt til bruk for saksøkte eller noen av hans husstand;

9. penger og andre ting som er ytet til hjelp i trangstilfelle av offentlige kasser, stiftelser eller offentlig innsamlede midler.

I utkastet är den under 4 upptagna värdegränsen, 1 200 kr., höjd till 2 000 kr. I övrigt föreslås där endast smärre jämkningar, bl. a. att tiderna 8 veckor (2. a och b) ändras till 2 månader.

I § 71 uppräknas vissa utmätningsfria fordringar. Paragrafen lyder:

Utlegg kan ikke tas i fordring på:

1. stipendium eller lignende understøttelse som er tilstått saksøkte i et særskilt øyemed;

2. ulykkes-, sykdoms- eller uførhetserstatning som tilkommer saksøkte i henhold til lov;

3. rett ifølge brann-, sjø- og annen skadeforsikring samt tyveriforsikring for det som det etter § 70 ikke kan tas utlegg i.

Er fordringen hevet, kan utlegg heller ikke tas i pengene.

Utkastet för här in en ny punkt, nämligen fordran på bidrag av staten eller kommun till främjande av särskilt ändamål. Enligt motiven skulle motsvarande grundsats åtminstone delvis vara att iakttaga redan enligt gällande lag. En viss utvidgning föreslås även i övrigt; utmätning skall bl. a. icke få ske i fordran å »barnetrygd». För det fall att fordringen guldits föreslås, att gäldenären skall få undantaga pengarna, om de antingen finns kvar in specie eller hålles avskilda på särskilt bankkonto. Pengarna skall dock i intet fall få undantagas vid utmätning för gäld, som uppkommit efter det gäldenären mottagit pengarna.

Enligt § 72 får utmätning icke ske i ännu icke förfallen fordran på lön eller annan arbetsgottgörelse. Med lön jämställs pension, livränta och understöd, dock icke i alla fall, samt underhållsbidrag. Till denna grupp hör vi-

[43] 100 norska kronor f. n. = omkr. 72 sv. kr.

dare fordran mot skadevållare på ersättning för kroppsskada eller förlust av försörjare. Om fordran på lön och därmed jämställd löpande intäkt förfallit till betalning, kan gäldenären enligt § 73 kräva undantagande av så mycket som erfordras för hans och familjens underhåll till nästa förfallodag. Har han redan uppburit intäkten, kan han kräva att motsvarande belopp i pengar undantages. Förbudet mot utmätning av icke förfallen lön m. m. gäller enligt § 75 icke vid utmätning för skatter, underhållsbidrag och fordran på ersättning för uppsåtlig skadegörande handling. Det antages emellertid, att lön m. m. måste var intjänad för att utmätning skall få ske. På grund härav uppges nyssnämnda undantag från förbudet att utmäta oförfallen lön m. m. i praktiken icke ha någon egentlig betydelse. Av större intresse är, att införsel i Norge medges för underhållsbidrag, skatter och böter. Därvid skall viss del av lönen förbehållas gäldenären.

Utkastet bibehåller i stort sett samma regler. Utmätningsfriheten för pensioner föreslås dock vidgad. Reglerna om skydd för fordran på ersättning för kroppsskada eller förlust av försörjare flyttas till den paragraf som motsvarar § 71 i gällande lag. Detta innebär, att även förfallen sådan fordran skyddas. Vidare får sådan fordran undantagas, även om den icke riktar sig mot skadevållaren utan mot annan ansvarig eller mot försäkringsgivare. Å andra sidan bör nämnas en bestämmelse om att vid utmätning för vissa skadeståndskrav — krav på erstatning eller oppreisning for en forbrytelse eller en forsettlig skadegjørende handling — skall även ännu icke intjänad lön få tagas i anspråk i den utsträckning som medgives i administrativa föreskrifter.

I § 74 i gällande lag meddelas vidare en föreskrift, som vidgar gäldenärens möjlighet att undantaga egendom, om värdet av gångkläder, husgeråd m. m. och förfallen eller utbetald lön m. m. icke uppgår till 1 200 kr. Paragrafen lyder:

Hvis den samlede verdi av de formuesgjenstander som blir unntatt fra utlegg i henhold til § 70 nr. 1—4 og § 73 utgjør mindre enn 1 200 kroner, kan en saksøkt som er familieforsørger også kreve unntatt andre gjenstander, når verdien av dem og de gjenstander som er nevnt foran tilsammen ikke overstiger 1 200 kroner.

Utkastet höjer värdegränsen till 2 000 kr. Vidare föreslås, att om värdet av visst föremål är för högt för att inrymmas i beneficiet och föremålet därför tages i mät, gäldenären skall få till sig utbetalt så mycket av försäljningssumman, att detta belopp jämte värdet av undantagen egendom uppgår till 2 000 kr. Å andra sidan föreslås, att man vid bestämmande av beneficiet skall taga hänsyn även till makes och hemmavarande barns egendom.

Utmätningsfriheten är enligt 75 § i lagen väsentligt mycket mindre, när utmätning sker för skatter, underhållsbidrag m. m. eller fordran på ersättning för uppsåtlig skadegörande handling. Vid utmätning för skatter eller ersättningsfordran tillämpas sålunda icke § 70 2—5 och §§ 71—74. Och vid

uttagande av underhållsbidrag m. m. gäller icke §§ 71—74 och ej heller § 70 2—5, när gäldenären icke är familjeförsörjare.

Vidare gäller, att §§ 70 och 74 icke hindrar utmätning, när borgenären har pant- eller retentionsrätt i föremålet eller när hans fordran avser köpeskillingen därför. Utmätningsfriheten för stipendier och liknande understöd för visst ändamål får icke åberopas vid utmätning för gäld som avser samma ändamål. Utkastet innefattar på denna punkt vissa mindre jämkningar, delvis till gäldenärens förmån.

En översikt över motsvarande regler i vissa andra länder (Förbundsrepubliken Tyskland, Österrike, Schweiz, Frankrike, England och USA) lämnas i bil. 4 till betänkandet. Översikten visar, att beneficiets omfattning varierar starkt.

Reformkrav

I en inom justitiedepartementet upprättad promemoria, som låg till grund för 1945 års höjning av värdegränserna i 65 § UL och 97 § KL, behandlades också frågan om en mera genomgripande omarbetning av beneficiumreglerna. Därvid anfördes bl. a. följande:[44]

Enligt lagen skola utan värdebegränsning undantagas nödiga gång- och sängkläder. Det torde emellertid vara vanligt att värderingen sker summariskt och att utan värdering undantagas även tillhörigheter av personlig art och relativt obetydligt värde, såsom glasögon, toalettartiklar, andaktsböcker, läroböcker, skrivmaterial och dylikt. Det torde knappast förekomma att sådana föremål som vigsel- och trolovningsringar, medaljer och andra hederstecken, proteser och dylikt värderas för bestämmande av vad som får undantagas vid utmätningen. Det anses ligga i sakens natur att sådan egendom alltid skall vara fredad från utmätning och det kunde ifrågasättas om icke detsamma borde gälla alla de lösören som utgöra nödigt bohag för gäldenären och hans familj såsom möbler, husgeråd och dylikt. Det synes knappast vara erforderligt att sådan egendom skall behöva värderas vid utmätningen, och det är tydligt att den i lagen angivna värdegränsen i olika fall kan leda till inbördes orättvisa resultat. Då värderingen skall omfatta både nödiga arbetsredskap och andra nödiga lösören, blir resultatet att den gäldenär som har stor familj och behöver ett större hem får undantaga mindre av nödiga arbetsredskap än den gäldenär som kan nöja sig med ett mindre hem. Avgörande för vad som får undantagas av bohaget borde därför endast vara frågan, om egendomen kan anses nödig. Lösören som äro av mer eller mindre lyxbetonad karaktär såsom radioapparat, piano, möbler som kunna undvaras, finare mattor och prydnadsföremål, konstverk och dylikt böra i regel kunna utmätas. Det kunde därför vara motiverat att lagen ändrades på sådant sätt att från utmätningen utan värdering skulle undantagas nödiga kläder och personliga tillhörigheter samt annat nödigt bohag för gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn.

Det kunde även ifrågasättas om ej i lagen borde tydligare än som skett angivas vad som skall undantagas såsom arbetsredskap. Detta begrepp bör ej fattas för

[44] Se prop. 1945: 236 s. 37 f.

snävt. Meningen är att sådana lösören som gäldenären behöver för att kunna fortsätta sin förvärvsverksamhet skola vara fredade från utmätning. Därför bör utmätningsfriheten kunna omfatta ej blott handredskap utan även motorer, lantbruksinventarier, verkstadsmaskiner, fiskredskap, båtar, butiksinredning, kontorsmaskiner, kontorsmöbler, böcker, cyklar och andra transportredskap, husdjur och dylikt, allt under förutsättning att föremålen kunna anses nödiga för gäldenärens förvärvsverksamhet. Då uttrycket arbetsredskap icke synes täcka den egendom som bör få undantagas utan kan leda till att utmätningsmannen undantager endast egentliga redskap, kunde det synas lämpligt att lagen ändrades på det sättet att från utmätning skulle undantagas nödiga arbetsredskap och andra för gäldenärens, hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns utkomst nödiga lösören till bestämt värde.

I promemorian uttalades vidare, att mot vad sålunda anförts rörande lagrummets allmänna avfattning kunde framhållas, att denna icke visat sig medföra några olägenheter och att en lämplig och skälig praxis kunnat utbildas på grund av densamma. Gjorde man en uppdelning mellan nödigt bohag å ena sidan och nödiga arbetsredskap å den andra, uppkom tolkningssvårigheter, då det gällde att avgöra vad som skulle hänföras till den ena och den andra gruppen av egendom. Den orättvisa som kunde ligga däri att värdering av nödiga arbetsredskap och andra nödiga lösören skedde gemensamt minskades, om de i lagrummet angivna värdegränserna utvidgades så att det i lagrummet medgivna undantaget av egendom kom att bättre täcka vad som i det särskilda fallet skäligen borde få undantagas. Ett förtydligande av uttrycket arbetsredskap syntes vara mindre påkallat, om arbetsredskap och andra nödiga lösören liksom dittills skulle värderas gemensamt. Slutsatsen blev därför, att det icke ansågs nödvändigt att i då förevarande sammanhang omarbeta lagrummets avfattning.

Vid promemorians remissbehandling framfördes i flera yttranden förslag av mer eller mindre vittsyftande innebörd. Socialstyrelsen framhöll, att det från sociala och även humanitära synpunkter var synnerligen önskvärt, att avgränsningen av den utmätningsfria egendomen kunde göras på sådant sätt att allt vad som kunde anses höra till ett hem i egentlig mening kunde undantagas från utmätning, framför allt i den mån det utgjorde en sedan längre tid sammanhållen enhet. Det måste anses vara meningslöst och stötande, att sådana i hemmet ingående föremål som för sin ägare representerade ett betydande värde, i varje fall från brukssynpunkt och ofta även från affektionssynpunkt, skulle kunna utmätas och bortslumpas på utmätningsauktion. Enligt styrelsens mening kunde — från de angivna synpunkterna — uppställandet av en fix värdegräns aldrig bli en rationell metod för att angiva de föremål som borde få undantagas från utmätning. — Nödvändigheten av bestämmelser om värdegräns ifrågasattes också i flera yttranden. Landsorganisationen uttalade därvid, att värdegränsen åtminstone beträffande arbetsredskap syntes olämplig från praktisk synpunkt; utmätningsfriheten borde här bedömas från fall till fall med hänsyn till redskapens erfor-

derlighet för rörelsens eller arbetets bedrivande utan avbräck. Stadsfogden i Borås ansåg, att från utmätning borde — utan värdegräns — få undantagas: för gäldenärens och hans familjs dagliga tillvaro och verksamhet nödiga föremål av enkel beskaffenhet; för gäldenärens och hans familjs uppehälle och oundgängliga levnadsbehov under någon tid framåt — t. ex. till nästa avlöningsdag, dock högst en månad — nödiga pengar eller varor; egendom av övervägande personlig art med jämförelsevis ringa försäljningsvärde och egendom, vars försäljningsvärde icke kunde antagas överstiga auktionsomkostnaderna; samt egendom, vars utmätande skulle grovt såra känslan för helgd eller anständighet. Några remissinstanser, bl. a. statens arbetsmarknadskommission och Sveriges advokatsamfund, uttalade sig för en uppdelning mellan å ena sidan nödiga arbetsredskap och å andra sidan andra nödiga lösören, så att ej ett gemensamt värde gällde för båda kategorierna. Man synes därvid särskilt ha velat öka skyddet för arbetsredskap. — Den tanken framfördes också, att rörelseidkare skulle, med viss maximering, äga undantaga egendom i större omfattning än eljest var fallet. — I några yttranden ifrågasattes införande av särregler till skydd för jordbrukets inventarier. Riksförbundet Landsbygdens folk förordade sålunda en lösning i anslutning till den norska lagstiftningen i ämnet, och Sveriges allmänna hypoteksbank uttalade, att tanken på särskilt skydd i någon form för jordbrukets inventariebestånd vid specialexekution var värd allt beaktande.

Från flera håll underströks emellertid, att man vid beneficiumreglernas utformning också borde taga vederbörlig hänsyn till borgenärernas intressen. Socialstyrelsen ansåg det överhuvud vara av vikt, att jämsides med en humanisering av utmätningsreglerna även åtgärder vidtogs för att hindra att personer, som hade möjlighet att fullgöra sina ekonomiska förpliktelser, genom brister i verkställighetsreglerna bereddes möjlighet att i större eller mindre utsträckning undandraga sig sina skyldigheter. Styrelsen riktade därvid särskilt uppmärksamheten på indrivning av skadestånd för brottsliga eller vårdslösa handlingar samt underhållsbidrag och andra familjerättsliga fordringar. — Även i vissa andra yttranden framhölls, att UL borde reformeras så att effektivare indrivningsåtgärder kunde vidtagas.

Vid sitt ställningstagande till de sålunda framkomna reformtankarna framhöll föredragande departementschefen bl. a. att en omläggning av grunderna för beneficiumreglerna fordrade en ingående undersökning, varvid möjligheterna att erhålla exekution överhuvud borde upptagas till övervägande. I avbidan på en sådan undersökning fann han ej anledning att då föreslå annan ändring än en skälig höjning av värdegränserna. — När de i 65 § UL stadgade värdegränserna år 1955 fastställdes till nu gällande belopp, framhöll föredragande departementschefen, att man kunde ifrågasätta, om det icke var önskvärt att reglerna till skydd för gäldenärerna utformades på annat sätt än för närvarande är fallet. Detta problem borde enligt

hans mening behandlas vid den allmänna reformeringen av utsökningsrätten.[45]

Den förberedande utredningen för översyn av utsökningslagen m. m. gjorde som förut nämnts rundfrågor i ämnet till myndigheter och organisationer. I svaren ägnades spörsmålen om utmätningsfrihet stort intresse. En av frågorna gällde, om de nuvarande utmätningsfria beloppen var tillräckliga. Härpå svarade det helt övervägande antalet myndigheter nekande. Flera olika förslag framfördes om hur ändrade regler i detta hänseende borde utformas. Från några håll förordades t. ex., att värdegränsen för familjeförsörjare skulle graderas efter försörjningsbördan. De som ansåg beloppen tillräckliga hänvisade särskilt till den låga värdering av lösören som förekom i praxis. — Den frågan framställdes också, om det var lämpligt att söka bestämma den utmätningsfria egendomen utan att anknyta till visst belopp i pengar. Svaren utvisade, att det övervägande antalet remissinstanser icke ville frångå principerna i vårt nuvarande system. Därvid åberopades främst, att de fixa beloppen var ett stöd för utmätningsmännen. En icke obetydlig minoritet uttalade sig dock för att systemet med värdegränser skulle slopas eller kombineras med regler om ökade undantag för särskilt angivna föremål. — En annan fråga gällde, om man borde förbjuda utmätning av föremål som beräknades inbringa så litet att ägaren gjorde en oskälig förlust. Frågan besvarades av de allra flesta med nej. Därvid påpekades bl. a., att det var vanskligt att avgöra hur en exekutiv auktion kunde komma att utfalla. Vidare framfördes den meningen, att lagen borde skydda gäldenären mot oskälig förlust genom att effektivisera försäljningen.

I svaren framfördes i övrigt åtskilliga speciella reformförslag. Flera myndigheter ansåg, att man borde överväga förbud mot utmätning av bostadsrätt (i varje fall om gäldenären själv bebodde lägenheten). Från några håll framfördes också tanken att skydda egnahem mot utmätning. En länsstyrelse ansåg, att man borde överväga regler, som hindrade att mindre rörelser, såsom hantverkares, småhandlares och mindre jordbrukares, sprängdes genom utmätning.[46] Från några håll gjordes gällande, att undantag för gäldenärens och hans familjs underhåll borde få ske även i vanliga penningfordringar. I ett svar nämndes därvid särskilt fordran på överskjutande preliminär skatt.

Överståthållarämbetet och Föreningen Sveriges stadsfogdar ansåg, att det kunde vara motiverat att ha olika regler beträffande beneficium när det gällde utmätning i enskilda mål och utmätning för skatter och böter.

Också i andra sammanhang har reformförslag framkommit. Förste stadsfogden Beck-Friis har till beredningen framfört tanken på en indexreglering av de utmätningsfria beloppen. Han har också uttalat sig för att ut-

[45] Se NJA II 1955 s. 527.
[46] Liknande synpunkter har framförts av Olivecrona, s. 64.

mätningsmännen skulle få ökad möjlighet att anpassa beneficiumprövningen efter omständigheterna i det individuella fallet. De vanföras riksförbund har begärt skydd mot utmätning av invaliders motorfordon. Frågan om utmätningsfrihet för stipendier har varit föremål för behandling i pressen och har även berörts i en framställning av Föreningen Sveriges stadsfogdar. — Föreningen Djurens vänner har hemställt om lagstiftningsåtgärder så att hundar ej vid konkurs eller utmätning behandlas som lösöre.

Vidare bör nämnas, att Svenska livförsäkringsbolags förening år 1956 hos chefen för justitiedepartementet hemställt om revision av reglerna i 67 § UL ang. utmätningsfrihet för pensioner och livräntor. Enligt framställningen borde bl. a., med hänsyn till levnadskostnadernas ökning m. m., den till en årsränta av 1 500 kr bestämda gränsen för utmätningsfrihet för vissa pensioner och livräntor höjas till åtminstone 5 000 kr. Reglerna borde vidare skilja mellan själva rätten till pension eller livränta och utfallande belopp.

Bestämmelserna om utmätningsfrihet för pensioner har också uppmärksammats under förarbetena till lagen om allmän försäkring. I propositionen 90/1962 s. 385 har föredragande departementschefen uttalat, att reglerna härom i 67 § UL icke var lämpligt utformade med hänsyn till den allmänna pensioneringen, med erinran att frågan om utmätningsskyddet för försäkringsförmåner torde komma att ytterligare övervägas vid den revision av utsökningsrätten som förbereddes av beredningen.

Beredningen

Allmänna synpunkter. Medan beredningens förslag till ny införsellag innefattar en översyn av införselinstitutet i dess helhet åsyftar beredningen ej att i förevarande sammanhang uppnå något motsvarande beträffande utmätning. Utmätningsinstitutet är av mera omfattande natur och innehåller ett relativt komplicerat regelsystem för exekution i all egendom som överhuvud kan angripas av borgenärerna. I överensstämmelse med vad som inledningsvis anförts har beredningen begränsat sig till vissa frågor som huvudsakligen rör de materiella villkoren för utmätning i olika slag av lös egendom, däribland avlöning o. l. De föreslagna nya bestämmelserna återfinns i förslag till lag om ändring i utsökningslagen.

Efter vissa jämkningar bl. a. i ULs regler om utmätningsordningen upptages i förslaget frågan om beneficium i vanlig lös egendom.[47] Den

[47] Likartade spörsmål uppkommer i andra sammanhang, såsom vid exekution i lön och uttagande av skatt vid källan. Frågan om förbehåll för existensminimum vid införsel har behandlats under 3 kap. i det föregående. Vad som skall förbehållas gäldenären vid utmätning av lön behandlas i det följande. I samband med konkurs måste också bestämmas, vilka tillgångar som skall undantagas från konkursen. Regler i detta hänseende upptages i beredningens förslag om ändring i konkurslagen, vilket behandlas i 6 kap.

förut lämnade redogörelsen visar, hur måttet för gäldenärens beneficium ökats undan för undan. Gångna tiders knappa beneficium får naturligtvis ses mot bakgrunden av dåtida ekonomiska förhållanden. Livet var i allmänhet mycket strävsamt och fattigdomen på många håll stor. Även nu gällande beneficium är emellertid knappt tilltaget. Verkställigheten torde dock i själva verket ej ha varit så hård på senare tid som gällande bestämmelser kan synas ge vid handen, då lösöret vanligen värderats lågt. Man torde emellertid ej kunna låta sig nöja med att konstatera denna för gäldenären gynnsamma tillämpning av gällande regler. Lagstiftningen motsvarar icke nutida åskådning och kräver en genomgripande nydaning för att anpassas till tidens krav.

Vid övervägande av grunderna för en reform uppställer sig till en början frågan, om beneficiet bör differentieras med hänsyn till beskaffenheten av borgenärens fordran. I fråga om införsel i lön har hos oss gällt, att allenast vissa särskilda fordringsanspråk kan komma i åtnjutande av denna exekutionsform, och beredningen har i det föregående vid sin behandling av InfL förordat att denna ståndpunkt upprätthålles. Beträffande utmätning åter görs i UL ej någon skillnad mellan olika fordringsanspråk som i och för sig är exigibla; för samtliga må utmätning äga rum i egendom som överhuvud är utmätningsbar. Bötesverkställighetslagen innehåller däremot som förut nämnts en särskild begränsning beträffande möjligheten att erhålla utmätning för böter och viten.

Det är i och för sig tänkbart att klassificera olika fordringar efter deras typiska angelägenhetsgrad, t. ex. så att beneficium i lösöre o. l. blir mindre när det gäller att genom utmätning indriva vissa skadeståndsanspråk. Det är emellertid en svår uppgift att på det sättet värdera olika slags fordringar, och rättssystemet synes också därigenom bli alltför komplicerat. Alldeles oavsett att frågan har samband med en blivande reformering av förmånsrättsordningen har beredningen därför utgått från att olika fordringar bör behandlas lika i förevarande avseende. Beneficium bör med denna utgångspunkt bestämmas på ett sätt som åtminstone genomsnittligt må anses skäligt med avseende å fordringsanspråk i allmänhet. Den särskilda bestämmelsen i bötesverkställighetslagen synes dock böra bibehållas.

Frågan huruvida beneficium bör bestämmas liberalt eller relativt snävt får i första hand bedömas med hänsyn till önskemålet att upprätthålla en tillfredsställande betalningsmoral. Vad som ur den synpunkten krävs kan emellertid dessvärre ej avgöras på grundval av något tillgängligt erfarenhetsmaterial. Man är hänvisad till en allmän skälighetsbedömning med utgångspunkt från den ändrade syn på hithörande frågor som nu råder och med blick på den fortsatta utvecklingen. Härvid får beaktas ej blott den allmänna standardhöjningen som givetvis måste återspeglas även i ett ökat beneficium utan även formerna för den nutida produktionen och distributionen i allmänhet.

För all industriell framställning är det ett grundläggande önskemål, att den skall ske i så stor skala som möjligt. Härigenom möjliggörs bl. a. rationalisering av driften och höjda arbetslöner. Den distribution som sedan sätter in arbetar med målet att fortast möjligt få ut produkterna till konsumenterna. Allmänheten blir föremål för en intensiv bearbetning och det är uppenbart att de inköp som sker ej alltid är så välmotiverade ur konsumentens synpunkt. För att främja en snabb avsättning lämnas också i vid omfattning konsumtionskredit, antingen utan att någon säkerhet krävs eller under äganderättsförbehåll, när varan lämpar sig därför. Med mera intensiv försäljning måste distributörerna också räkna med risken att betalning ej inflyter i ett ökat antal fall. Härmed förenad förlust inkalkyleras och slås ut på konsumenterna i form av något förhöjda priser, om ej konkurrensen är alltför hård. Huruvida säljarna lyckas att av utestående fordringar indriva en bråkdel mer eller mindre, behöver därför med nutida försäljningsorganisation ej spela så stor roll för deras ekonomi. Å andra sidan är det uppenbart, att förlusten på dåliga betalare ej bör bli för stor. Även om säljarna kan gardera sig eller återvinna förlusten genom förhöjda priser, är det ju icke önskvärt, att konsumenterna belastas med en kännbar förhöjning som beror på att andra köpare underlåter att fullgöra sina förpliktelser. Samma synpunkter som nu anförts beträffande produktion och distribution kan i viss utsträckning läggas på bankers och andra kreditinstitutioners kreditgivning. Om långivaren har en tillräckligt omfattande rörelse, kan förlusterna på enskilda låntagare utjämnas utan att de blir alltför kännbara. Men även på detta område är det naturligtvis önskvärt, att verksamheten ej belastas med ett alltför stort svinn. När det gäller indrivning av fordringar som tillkommer mindre företagare, hantverkare och privatpersoner, kan förlusten på en viss fordran ibland bli mycket kännbar för borgenären. Vid bestämmande av reglerna om beneficium måste alla de nu angivna omständigheterna beaktas. Likaså bör uppmärksammas de fall då sådana kvalificerade anspråk, som hos löntagare kan bli föremål för införsel i lönen, hos andra måste indrivas genom utmätning.

Sedan källskattesystemet införts hos oss betyder, som förut framhållits, tillgången till effektiv exekution för oguldna skatter mindre än förut, om man ser saken i stort. Men utmätning är alltjämt liksom införsel ett viktigt hjälpmedel på området. Vad till sist angår böter och viten har indrivningen av dem, såsom beredningen också förut nämnt, icke någon större betydelse ur ekonomisk synpunkt. Frågan är i stället, hur effektiv möjligheten till indrivning bör vara för att straffhotet skall fungera på önskvärt sätt. Beneficium kan därför här, om man så vill, bestämmas efter andra grunder, om ej det exekutiva systemet därigenom blir alltför invecklat.

Liksom på det straffrättsliga området kriminaliseringen av ett antal asociala handlingar har sin största betydelse ur allmänpreventiv synpunkt torde det över hela fältet vara ovedersägligt, att själva indrivningshotet är i och

för sig av långt större ekonomisk betydelse än resultatet av den indrivning som måste genomföras tvångsvis. Betalningsmoralen upprätthålls sålunda väsentligen redan genom att exekutionsmöjligheten existerar. För att detta hot skall verka är emellertid också nödvändigt, att det är allvarligt menat. Det är därför även av preventiva skäl uteslutet att bestämma gäldenärens beneficium alltför omfattande på den grunden att t. ex. affärsvärlden eller staten i fråga om skattekrav till synes utan större olägenhet kan tåla förlusten i ett avsevärt antal fall.

Det är ej endast i stort som redan hotet om exekution verkar upprätthållande på betalningsmoralen. Även i de enskilda fallen leder hotet om utmätning, på samma sätt som hot med konkurs, i stor utsträckning till att gäldenären betalar sin skuld. Större delen av ingivna utmätningsansökningar eller verkställda utmätningar förfaller på grund av att betalning inflyter i sista stund, och av samma skäl återtages flertalet konkursansökningar. Försumliga gäldenärer har ofta vissa möjligheter att betala, ehuru de kanske dröjer därmed till dess utmätning står för dörren. En bidragande orsak till att gäldenären ser sig föranlåten att betala frivilligt är ofta, att utmätning och försäljning av lösöre ger så dåligt resultat att exekutionen för ägaren innebär en betydande värdeförstöring. Om man vill driva effektiviteten av detta påtryckningsmedel långt, borde lösörebeneficiet sättas mycket lågt. Enligt beredningens mening bör emellertid lagstiftaren ej avsiktligt begagna sig av det hot om värdeförstöring som exekution i lösöre dessvärre ofta måste medföra.

Önskemålet att upprätthålla betalningsmoralen måste emellanåt komma i strid med socialvårdens synpunkter. Enligt dessa är det givetvis angeläget, att det allmänna söker undvika exekution som berövar gäldenären sådana förnödenheter eller medel som krävs för hans och familjens aktuella behov eller som eljest försätter honom i försörjningssvårigheter. De sociala synpunkterna kan emellertid föra mycket långt, om de fullföljs konsekvent. Även den som åtnjuter socialt stöd måste i viss utsträckning kunna bli föremål för exekutiva åtgärder. Ofta är det fråga om indrivning för ändamål som den sociala hjälpen avser att indirekt tillgodose. Vidare må framhållas, att användningen av exekutiva medel icke utan vidare kan uteslutas därför att gäldenären ibland kan tänkas reagera på ett sådant sätt att han och hans familj faller socialvården till last. Givetvis är det dock möjligt för det allmänna att vid indrivning av egna fordringar väga nyttan av indrivningens fullföljande mot risken för ogynnsamma reaktioner av nyssnämnda art. Så torde också ske redan nu. Bestämmelser härom kan lämnas i instruktoriska föreskrifter. En särskild fråga är, hur man rimligen bör förfara när gäldenären är arbetslös. Genom den verksamhet som bedrivs av de erkända arbetslöshetskassorna är de arbetslösa numera i många fall tillförsäkrade ersättningar som gör det möjligt för dem att hjälpligt klara sitt livsuppe-

hälle.[48] För den som exempelvis har stor familj eller ej är medlem i någon kassa medför emellertid en period av arbetslöshet naturligtvis stora påfrestningar och kan leda till att eventuella tillgångar relativt snabbt blir uttömda. Beredningen förordar, att särskild hänsyn skall kunna tagas till fall av denna och liknande art. I övrigt torde de spända förhållanden som kan uppkomma vid arbetsnedläggelse o. l. nödvändiggöra försiktighet i tillämpningen. I huvudsak torde dock reglerna om beneficium kunna ur social synpunkt bestämmas till vad som under ordinära förhållanden må anses skäligt, att gäldenären och hans familj får behålla.

Beneficium i lösöre o. l. Enligt beredningens förslag skall från utmätning undantagas kläder och andra föremål, som tjänar uteslutande till gäldenärens personliga bruk, intill skäligt värde. Vidare skall undantagas möbler, husgeråd och annan utrustning som gäldenären behöver för ett anspråkslöst hem och dess skötsel. Någon fix värdegräns föreslås ej för dessa fall. I fråga om sådant som hör till utrustningen för gäldenärens näring upptager förslaget däremot en värdegräns som har satts vid 3 000 kr, med möjlighet att undantaga mera av särskilda sociala skäl. Beredningen har övervägt att — eventuellt efter mönster av stadgandet i 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring — förorda en bestämmelse om indexreglering av beloppet 3 000 kr. Att på en enstaka punkt genomföra en så betydelsefull nyhet har emellertid ej ansetts lämpligt. Skulle frågan om indexreglering av de fasta belopp som förekommer på olika ställen i vår lagstiftning tagas upp till samfälld bedömning, bör däremot det nu ifrågavarande beloppet självfallet uppmärksammas. Beträffande egendom med övervägande affektionsvärde stadgas i förslaget, att den ej må tagas i mät om det skulle vara uppenbart obilligt. En principiell nyhet i förslaget är, att om gäldenären innehar föremål, som han behöver för personligt bruk, för hemmet eller för sin förvärvsverksamhet men som likväl icke enligt det anförda kan undantagas därför att det ekonomiska värdet är för högt, utmätning skall kunna verkställas med förbehåll att gäldenären efter egendomens försäljning skall utfå visst skäligt belopp för att anskaffa vad han behöver i den sålda egendomens ställe.

I fråga om undantag av pengar och förnödenheter för den närmaste tidens behov innehåller förslaget nya bestämmelser vilka såtillvida är liberalare än nuvarande, att undantag må ske för längre tid än en månad om synnerliga skäl är därtill. Vidare jämställs med pengar banktillgodohavande och annan fordran.

Om gäldenären har familj, skall vid beneficiets bestämmande beaktas även familjens behov.

[48] Jfr KF 14/12 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, senast ändrad genom SFS 495/1964.

Bostäder och arbetslokaler. Beredningen har även uppmärksammat frågan, huruvida bostad eller arbetslokal må kunna undantagas från utmätning. Vid utmätning för böter och viten gäller som förut nämnts enligt bötesverkställighetslagen, att nödig bostad ej får tagas i mät och ej heller fast eller lös egendom som i gäldenärens näring erfordras för att åt honom, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn bereda nödig bärgning. Härutöver finns i svensk rätt ej några regler som har till direkt syfte att bereda utmätningsskydd av ifrågavarande slag.

Regler härom finns däremot på flera håll utomlands. I flertalet av USAs delstater gäller förbud mot utmätning och tvångsförsäljning av egnahem (homestead exemption laws). Under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet framkom också i flera europeiska länder strävanden att få till stånd en motsvarande reglering. Sådan lagstiftning genomfördes bl. a. i Frankrike och Schweiz, men den synes där aldrig ha fått någon praktisk betydelse. En av anledningarna härtill har sannolikt varit, att som förutsättning för skydd uppställts krav på registrering och vissa andra formaliteter.

Beredningen föreslår ej någon inskränkning i fråga om den särskilda beneficiumregeln vid utmätning för böter och viten. Att för andra fall införa regler om skydd mot utmätning av fast egendom eller tomträtt har synts föra för långt. Ett mycket vanligt fall av exekution i fast egendom är f. ö., att den säljs för intecknad gäld, en exekution som givetvis ej kan förbjudas hur man än gör i övrigt. Beredningen har i stället ansett, att man här bör inrikta sig på att undersöka vilka åtgärder som lämpligen kan vidtagas för att hindra att utmätt fast egendom eller tomträtt säljs till underpris och för att i övrigt bereda gäldenären erforderlig hjälp i samband med försäljningen. Beredningen avser att återkomma härtill i annat sammanhang.

Med större fog än beträffande fast egendom och tomträtt kan ifrågasättas att införa visst skydd mot utmätning av bostadsrätt. Även bostadsrätter kan emellertid representera stora värden, och frågan om lämpligt skydd för bostadsrättsinnehavaren kan möjligen med större fördel lösas inom den särskilda bostadsrättslagstiftningens ram. Saken kommer att uppmärksammas vid den utredning som anförtrotts bostadsrättskommittén. Beredningen har därför ej ansett sig böra ingå närmare på detta spörsmål i förevarande sammanhang.

I fråga om hyresrätt har beredningen däremot i samband med förslag om nya beneficiumregler ansett sig kunna förorda visst utmätningsskydd utöver det som följer redan därav att hyresrätt i regel ej må överlåtas utan hyresvärdens samtycke. Hyresrätt till bostad är ett olämpligt objekt för utmätning, även om den kan representera ett avsevärt värde. Och utmätning av hyresrätt till affärslägenhet kan vara olycklig, eftersom hyresrätten är en förutsättning för den verksamhet som

där bedrivs.[49] Hyresrätten bör därför ej realiseras, med mindre rörelsen bör nedläggas. Enligt beredningens förslag skall därför hyresrätt till lägenhet, som tjänar gäldenären till stadigvarande bostad eller erfordras för hans förvärvsverksamhet, ej få tagas i mät, även om den på grund av hyresvärdens samtycke eller eljest må överlåtas. Beträffande härefter arrende har beredningen ej ansett det praktiskt möjligt att ge en allmän regel om skydd mot utmätning därav. Visserligen kunde arrende i viss utsträckning skyddas i vissa enklare situationer, t. ex. arrende av ett verkstadsområde, men det har ej synts föreligga tillräckliga skäl att med tanke därpå föreslå bestämmelser i ämnet.

Särskilda rättigheter o. l. Åtskilliga rättigheter är som förut nämnts med hänsyn till sin beskaffenhet undantagna från utmätning, antingen på grund av sakens natur eller enligt särskilt stadgande. Även förbehåll vid gåva eller testamente kan grunda utmätningsfrihet. I förslaget upptages vissa nya bestämmelser i denna riktning.

Beredningen har uppmärksammat, att i norsk rätt stadgas förbud mot utmätning av stipendium eller liknande understöd som lämnats gäldenären för särskilt ändamål liksom ett visst skydd för offentligt insamlade medel. Liknande skyddsregler synes böra införas hos oss.

Vidare förordar beredningen ett vidgat utmätningsskydd för rätt till skadestånd, varom för närvarande saknas allmänna bestämmelser i vårt land. Enligt särskilda föreskrifter är visserligen rätt till ersättning för personskada i vissa fall undantagen från utmätning men bestämmelsernas tillämplighetsområde är begränsat. I vad mån utom ramen för dessa bestämmelser utmätningsfrihet kan anses gälla i fråga om rätt till ersättning för personskada är i hög grad tveksamt. Detsamma gäller skadestånd med anledning av frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat dylikt. Rätten till skadestånd i dessa fall synes vara av den personliga natur att den ej bör få tillgripas av borgenärerna.

I utländsk rätt stadgas stundom utmätningsfrihet för ersättningar på grund av personskada eller vissa slag av sådan skada, i första hand kroppsskada. På andra håll är skyddet mera begränsat. Enligt norsk rätt får exempelvis utmätning icke göras i icke-förfallen fordran mot skadegörare på ersättning för kroppsskada eller förlust av försörjare, och 1954 års norska utkast utvidgar skyddet så att även förfallen fordran inbegrips. Vidare skall motsvarande fordran vara utmätningsfri, även om den riktar sig mot annan än skadegöraren, t. ex. mot försäkringsgivare. I Danmark är innebörden av gällande rätt osäker. I varje fall gäller, att ersättning för ideell skada — och sannolikt även personskada i allmänhet — icke kan utmätas förrän dess existens och storlek medgivits eller fastställts av domstol. Enligt ett danskt lagförslag från år 1941 skall ersättning för kroppsskada

[49] Ang. behandlingen av hyresrätt till affärslägenhet under konkurs se s. 297.

undantagas från utmätning under förutsättning att ersättningsbeloppet hålles avskilt från gäldenärens övriga tillgångar.

Beredningen föreslår ett generellt stadgande, att skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat dylikt icke får utmätas för målsägandens gäld så länge skadeståndet innestår hos den som skall utgiva det. Denna regel blir tillämplig såväl innan skadeståndet bestämts som därefter. Beredningen har särskilt övervägt, om sådan ersättning som här nämnts, borde kunna skyddas mot utmätning även efter att den utbetalats. Det har emellertid icke ansetts tillrådligt att föreslå en principiellt sett så långtgående regel. Skadestånd som utbetalats ingår på ett annat sätt bland gäldenärens övriga förmögenhetstillgångar, även om det skulle vara möjligt att utreda vad som finns kvar av uppburet belopp. Dessutom kan det svårligen komma i fråga att utsträcka skyddet till vad som eventuellt förvärvats för skadeståndsbeloppet, vilket i och för sig vore lika behjärtansvärt.

Såsom förut nämnts finns på åtskilliga håll i lagstiftningen förbud mot utmätning av rätt till pension eller livränta. Dessa bestämmelser kompletteras av stadgandet i 67 § UL om utmätningsfrihet för pension på rikets stat, pension eller livränta, vilken tillkommer gäldenären såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt 55 år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete samt för annan pension eller livränta, i den mån vad som tillkommer gäldenären icke överstiger 1 500 kronors årsränta.

Enligt beredningens mening bör man mera konsekvent eftersträva att själva rättigheten till pension eller livränta ej tages i mät. Rättigheten tillgodoser vanligen ett försörjningsbehov för gäldenären och hans familj. Den är vidare på grund av sin beskaffenhet föga ägnad för realisation och, även om rättigheten kan säljas, är den i ny innehavares hand ej lika värdefull, eftersom den oftast åtminstone i första hand är bestämd att gälla under den förra innehavarens livstid. Medan denne är tillförsäkrad pension eller livränta så länge han själv lever, blir en ny innehavare beroende av förre innehavarens liv, och rätten kan alltså komma att upphöra innan nye innehavaren dör. Beredningen förordar en generell bestämmelse, enligt vilken rättighet till pension eller livränta ej må tagas i mät, i den mån den skäligen erfordras för gäldenärens försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Till förekommande av missbruk upptager förslaget emellertid den reservationen, att utmätningsfrihet ej skall gälla, om gäldenären vid förvärv av rättigheten åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer.

I detta sammanhang har beredningen även föreslagit visst utmätningsskydd beträffande rätten till vederlag för utnyttjande av litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Själva upphovsrätten är i vidsträckt omfattning undantagen från utmätning genom förut nämnda bestäm-

melser i upphovsrättslagen. Detsamma är förhållandet med vissa närstående rättigheter. Däremot gäller i princip ej förbud mot utmätning av fordran på vederlag för utnyttjande av rättighet som i och för sig är skyddad mot utmätning. I regel kan alltså en vederlagsfordran av ifrågavarande slag utmätas på samma sätt som fordringar i allmänhet. Detta innebär bl. a., att den kan tagas i mät även om dess värde ännu är mycket ovisst och att den jämväl kan försäljas på exekutiv auktion.

Förslaget innehåller, att utmätning ej må äga rum förrän på ett senare stadium. Det förutsätts i förslaget dels att rättigheten så utnyttjats som förutsätts för att vederlag till gäldenären skall utgå dels att vederlaget också kan beräknas.

Med det anförda åsyftas ej vederlag som utgår direkt på grund av anställning, t. ex. till en journalist. Sådant vederlag är rättsligt att hänföra till vanlig lön. Även om ett vanligt anställningsförhållande icke föreligger, kan gäldenären arbeta under förhållanden som är jämförliga med en arbetstagares, t. ex. när han kontinuerligt lämnar bidrag till en veckotidning. I dessa fall skall förslagets bestämmelser om utmätning i avlöning äga tillämpning.

Beredningen har med tanke på royalties för uppfinningar och liknande rättigheter övervägt en ytterligare skyddsbestämmelse för andra rättigheter, vilkas värde är väsentligen beroende av framtida händelse, utnyttjande eller annan åtgärd. Vissa skäl kan otvivelaktigt anföras för att sådana rättigheter, när de representerar vederlag för en arbetsinsats, ej må tagas i mät innan värdet kan uppskattas med nöjaktig säkerhet. När beredningen likväl underlåtit att införa en sådan skyddsregel i sitt förslag, har det i första hand berott på att något praktiskt behov därav såvitt beredningen kunnat inhämta icke gjort sig gällande. Hänsyn har också tagits till att det i fråga om uppfinningar saknas motsvarighet till det utmätningsförbud som enligt vad nyss sagts gäller beträffande själva upphovsrätten till litterära och konstnärliga verk. Härtill kommer att rätten att uppbära royalties i stor utsträckning tillkommer juridiska personer.

De här anförda skyddsreglerna i förslaget skall ej utgöra hinder mot utmätning av särskilda belopp, vilka utgår som pension eller livränta, i samma ordning som gäller för utmätning av avlöning.

Utmätning av avlöning m. m. Beredningens förslag behandlar härefter frågan om utmätning i avlöning. Enligt 67 § UL gäller nu, att gäldenärens innestående avlöning icke får utmätas förrän gäldenären är berättigad att lyfta den. Vidare anses, att utmätningsmannen ej heller beträffande viss lönepost får meddela arbetsgivaren betalningsförbud på förhand. När lönen utbetalas kontant på arbetsplatsen, verkställs utmätningen i praxis efter reglerna för utmätning av kontanter. Själva tillvägagångssättet är besvärande för utmätningsmannen och även för löneutbetalaren och gäldenären.

Det utbyte man kan vänta sig vinna genom utmätning vid ett enstaka avlöningstillfälle är i regel också ganska ringa, då ju gäldenären skall åtnjuta beneficium. Utmätning i lön, som innestår hos arbetsgivaren, är likväl icke utan praktisk betydelse. Enligt uppgifter för 1957 var antalet löneutmätningar i enskilda mål ca 1 000. För restförda skatter som icke kan indrivas genom införsel torde utmätning i lön förekomma i ett icke obetydligt antal fall. Särskilt i fråga om ackordsöverskott o. l. kan utmätningen gälla större belopp.

Vid sidan av kontantbetalning förekommer flera andra löneutbetalningsformer. En ganska vanlig metod är, att lönen utbetalas genom postanvisning eller över postgiro. Även när lönebelopp utbetalas på detta sätt är utmätning förenad med vissa praktiska svårigheter. Sådana inställer sig också, när lönen inlevereras till bank för att gottskrivas något gäldenärens konto, t. ex. hans sparkasseräkning. En utbetalningsmetod som fått allt större betydelse är, att lönen insätts på arbetstagarens checkkonto. Tillgodohavande på sådant konto torde i utmätningsmännens praxis utmätas som kontanter, alltså direkt hos banken. Enligt uppgift är det icke alldeles ovanligt, att checkar, som utställts och mottagits i god tro, sedermera finnes sakna täckning av den anledningen att utmätning kommit emellan. Utmätning i de former som här nämnts torde ej inkluderas i de siffror som beredningen erhållit om antalet fall av utmätning i lön.

I det föregående har beredningen avvisat tanken att låta den effektiva exekutionsform som införsel erbjuder bli tillämplig även till förmån för andra kategorier av fordringsanspråk än som avses i gällande InfL. I den mån exekution i lön därutöver bör förekomma har beredningen ansett, att den må äga rum allenast under väsentligt mera restriktiva villkor. Frågan har i övrigt nära samband med reglerna om gäldenärens beneficium i lösöre och andra undantag från utmätning som förut nämnts. De förmåner som lämnas gäldenären i ena och andra hänseendet måste tydligen balanseras så att ej exekutionssystemet mister erforderlig verkningsgrad.

Frågan om utmätning i lön är reglerad på skiftande sätt i främmande länder. Beredningen får i denna del hänvisa till redogörelsen för nordisk rätt i det föregående och till redogörelsen för andra länders lagstiftning i särskild bilaga. Enligt beredningens mening kan man icke avvisa utmätning i lön av principiella skäl, ehuru en betydande återhållsamhet är nödvändig. Att avskaffa utmätning i lön när det t. ex. är fråga om uppsamlade ackordsöverskott kan knappast komma i fråga. Ehuru utmätning i lön i övrigt ej hittills gett så mycket, skulle det vara betänkligt att avskaffa möjligheten därtill. Man kan dessutom utgå från att utmätning i lön tidsenligt ordnad, även om den sker med återhållsamhet, kan bli mera betydelsefull än nu, eftersom antalet löntagare procentuellt ökar samt lönerna blivit långt rikligare än tidigare och väl med fortsatt industriell rationalisering också kommer att stiga framdeles.

Ändamålsenligt reglerad är utmätning i lön förenad med flera uppenbara praktiska fördelar jämförd med andra former. I Finland, varest utmätning i lön generellt kan ske genom att betalningsförbud meddelas arbetsgivaren, tillämpas denna möjlighet regelmässigt innan annan egendom tages i mät. För utmätningsmannen är det minst arbetskrävande att genomföra exekutionen genom ett sådant betalningsförbud. Vidare är verkställigheten icke, såsom vid utmätning av lösöre, förenad med några realisationskostnader eller med någon realisationsförlust. I fråga om lösöre kan verkställigheten däremot medföra en betydande värdeförstöring för gäldenären. Begagnade föremål — som ej har antikvärde — är ej begärliga, när marknaden överflödar av nytillverkade varor. Skyldigheten att vid exekutiv auktion betala kontant inverkar också menligt på köplusten, eftersom bilar, möbler och annan utrustning regelmässigt kan förvärvas genom avbetalningsköp med endast en begränsad omedelbar kontantinsats.

Vad angår de villkor som från angivna utgångspunkter bör gälla för utmätning i lön har beredningen ej ansett det lämpligt att begränsa användningen av utmätning i lön till vissa kategorier av fordringsanspråk. I stället har beredningen sökt att på andra sätt förebygga, att utmätning i lön blir för betungande. I fråga om vanliga löpande löneinkomster föreslås, att avlöningen ej skall mot gäldenärens bestridande få tagas i mät hos arbetsgivaren med mindre det är uppenbart att gäldenären underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig. Utmätning får enligt förslaget i sådant fall ske av vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Skälig hänsyn skall tagas till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utförs. Förslaget upptager också bestämmelser till förebyggande av att gäldenären berövas medel som är avsedda för semester. Utmätning enligt dessa regler kan ej användas annat än när gäldenären har jämförelsevis rikliga inkomster eller om han, såsom fallet ofta är med yngre arbetstagare, saknar familj och har begränsade utgifter för eget behov. Särskilt i det senare fallet kan möjligheten till utmätning i lön bli praktiskt användbar för indrivning av skadestånd och på så sätt även få en viss kriminalpolitisk betydelse.

Utmätning i sådana fall som nu nämnts får enligt förslaget ej tillämpas under längre tid än tre månader under ett och samma kalenderår, i undantagsfall sex månader. Gäldenären kan dock enligt förslaget medgiva, att utmätning får pågå under längre tid.

Utmätning av arbetstagares rätt till ackordslön, provision eller annan ersättning som innestår för längre tid än en månad får enligt förslaget äga rum mera i överensstämmelse med vad som gäller om utmätning av annat tillgodohavande. Detsamma gäller, när arbetstagaren låtit vanlig löpande avlöning innestå hos arbetsgivaren efter förfallodagen. Utmätningen må dock, liksom vid annan utmätning av avlöning, ej omfatta mer än vad gäl-

denären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom.

I fråga om införsel har, som tidigare nämnts, ej sällan fråga uppkommit, huruvida gäldenären var att anse som arbetstagare eller ej. För att inbegripa även gränsfall upptager beredningens förslag till lag om ändring av UL, liksom förslaget till ny InfL, en bestämmelse att vad som stadgas om arbetstagares avlöning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares.

Även i vissa andra fall skall utmätning kunna ske allenast under de särskilda villkor och i de former som föreslagits beträffande utmätning i avlöning. Detta gäller de särskilda belopp som utgår i pension eller livränta. Förenämnda förbud i UL och annan lagstiftning mot utmätning av rättighet till pension eller livränta anses i allmänhet icke utgöra hinder vare sig mot införsel däri eller mot utmätning av redan förfallen post. Beredningen förordar, att de föreslagna nya bestämmelserna om utmätning av arbetstagares avlöning skall äga motsvarande tillämpning beträffande utmätning av belopp vilka utgår som pension eller livränta. Det förutsätts sålunda liksom för utmätning i vanlig lön, att gäldenären, d. v. s. innehavaren av pensionen eller livräntan, uppenbart underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig och att övriga begränsningar som stadgats för löneutmätning iakttages. Utmätningen skall alltså ej få omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom; och vidare skall åtgärden ej under ett och samma kalenderår få utan gäldenärens medgivande tillämpas under längre tid än tre eller, i undantagsfall, sex månader. De särskilda reglerna om utmätning i ackordslön, provision eller annan ersättning som innestår för längre tid än en månad skall ej få tillämpning i fråga om pensions- eller livräntebelopp. Däremot blir regeln om utmätning av belopp som gäldenären låtit innestå efter förfallodagen att tillämpa även på dem.

Övriga frågor. Som berörts i det föregående innehåller beredningens förslag också vissa jämkningar i reglerna om den s. k. utmätningsordningen. Förutom vissa följdändringar till reglerna om införsel och utmätning av avlöning m. m. har därjämte i förslaget upptagits nya regler om verkan av frivillig betalning i utmätningsmål samt ändrade regler om tiden för utmätningsmans redovisning av influtna medel. Slutligen föreslås en ändring i reglerna om klagan över utmätningsmans förfarande. Den innebär, att klagande befrias från den skyldighet som nu åvilar honom att hos överexekutor förete protokoll över den klandrade förrättningen.

5 kap.

De särskilda bestämmelserna i förslaget till lag om ändring i utsökningslagen

Förslaget innebär ändringar i 54 a, 62—67, 74, 77, 137, 164, 201 och 205 §§. Vidare föreslås, att fem nya paragrafer, betecknade 67 a—e §§, skall införas i lagen.

Som förut framhållits upptager förslaget nyheter bl. a. i fråga om utmätningsordningen (62 och 63 §§), egendom som skall undantagas från utmätning (64—67 §§) och utmätning av arbetstagares avlöning m. m. (67 a—67 e §§).

54 a §.

Enligt 4 § i beredningens förslag till ny InfL skall införsel kunna äga rum på grund av skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse att utgiva underhållsbidrag. Såsom redan berörts i 3 kap. påkallar förslaget i denna del vissa jämkningar i förevarande paragraf, vilka klargör att motsvarande skall gälla utmätning. Se även beredningens förslag till ändring i 74 § barnavårdslagen.

62 och 63 §§.

I 62—64 och 66 §§ UL meddelas nu vissa bestämmelser om utmätningsordningen m. m. Stadgandena reglerar i första hand, i vilken turordning olika slag av egendom skall tagas i anspråk, men därjämte även hur det skall förfaras när fråga är om vissa tillbehör eller andra föremål som ekonomiskt eller funktionellt hör samman.

Enligt 62 § skall, om ej gäldenär och borgenär annorlunda åsämjas, först tagas i mät andra lösören än luftfartyg, därnäst fordran eller annan rättighet som kan överlåtas och sist luftfartyg eller fast egendom. Sådana obligationer eller andra värdepapper som med lätthet kan förvandlas i reda pengar skall i fråga om ordningen för deras utmätande anses lika med lösören. Härefter meddelas i 2 mom. av paragrafen bestämmelser bl. a. för det fall att fast egendom, luftfartyg eller reservdelar till luftfartyg är intecknade. I sista momentet av paragrafen anmärks, att vid utmätning för fordran på grund av avbetalningsköp skall iakttagas vad som är föreskrivet i 16 § andra stycket lagen om avbetalningsköp. Sistnämnda lagrum innehåller, att för fordran på grund av avbetalningsköp må det gods köpet avser icke tagas i mät. — I 63 § föreskrivs, att utmätning av fast egendom eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till sådant fartyg ej, med mindre borgenären begär det, må ske för annan fordran än sådan, för vilken egendomen häftar på grund av inteckning eller som, när fråga är om luftfartyg, är förenad med

luftpanträtt i fartyget. Denna bestämmelse får ses mot bakgrunden av att utmätningssökanden själv får betala kostnaderna i ärendet för den händelse egendom av ifrågavarande slag utmäts men försäljning ej kommer till stånd därför att lägsta budet ej uppnåtts.[1] — I 64 § meddelas föreskrift, att av lösören skall sist utmätas vad gäldenären behöver för sin näring eller minst kan undvara. Uppgiver gäldenär viss egendom till utmätning, bör den företrädesvis tagas i mät, där sådant lämpligen samt utan förfång för borgenären kan ske och annan ordning ej är föreskriven. — Slutligen innehåller 66 §, att vad som hör till fartyg eller luftfartyg ej må tagas i mät annorledes än genom utmätning av fartyget eller luftfartyget. Omfattar inteckning i luftfartyg jämväl reservdelar, må ej särskild av de på viss plats förvarade reservdelarna utmätas för sig, med mindre inteckningshavaren samtycker därtill.

I tillämpningen tages av naturliga skäl reda pengar, när sådana finns att tillgå, först i mät. Med kontanter likställs i utmätningsmännens praxis tillgodohavande på checkräkning, sparkasseräkning e. l. liksom förfallet löne-, pensions- eller livräntebelopp.[2]

Den finska rättens bestämmelser om utmätningsordningen m. m. skiljer sig föga från motsvarande stadganden i UL. Enligt 4 kap. 2 § ULF skall sålunda lös egendom gå i mät före fast, om ej borgenär och gäldenär annorlunda sämjes eller utmätning skall ske för intecknad fordran. I 4 kap. 3 § stadgas, att rätt till livränta och livförsäkringsbelopp m. m. samt egendom, som uppenbarligen endast med svårighet eller till underpris kan förvandlas i penningar, icke får tagas i mät så länge annan ostridig tillgång finns.

I Danmark ankommer det i första hand på gäldenären att bestämma, vilka tillgångar som skall utmätas. Enligt § 506 DRPL behöver borgenären dock icke acceptera att fast egendom tages i mät, om det finns tillräcklig lös egendom, eller att utmätningen omfattar lösöre, vars vård eller försäljning är förenad med särskild svårighet, eller av fordran som är tvistig eller osäker. Om annan tillgång finns, behöver borgenären icke acceptera utmätning av gods som redan är utmätt för annans fordran eller vari annan eljest förvärvat bättre rätt. Underlåter gäldenären att utöva sin bestämmanderätt, övergår enligt § 507 valrätten till borgenären. Fogden skall dock tillse, att utmätningen i första hand kommer att omfatta de tillgångar som är mest umbärliga för gäldenären.

I Norge gäller liknande grundsatser som i Danmark. Enligt § 83 NTL har gäldenären rätt att anvisa den egendom som skall utmätas. Borgenären kan dock vägra att mottaga utmätning av fast egendom före lös och av fordran eller rättighet, när det finns lösöre. Om det finns annan egendom, behöver han ej heller acceptera att tvistig eller osäker fordran utmäts eller att utmätningen omfattar gods, vars vård eller försäljning är förenad med sär-

[1] Jfr NJA II 1912 s. 101 och 1955 s. 222 f.
[2] Se JO 1940 s. 200, Hassler s. 166, Lundberg s. 80 f och Olivecrona s. 73 f.

skild svårighet eller vartill annan förvärvat bättre rätt. Uteblir gäldenären från förrättningen eller underlåter han eljest att anvisa egendom till utmätning, skall namsmannen enligt § 84 tillvarataga hans intressen efter bästa förmåga. Lösöre skall då tagas i mät före fast egendom och mera umbärliga tillgångar framför mindre umbärliga. — UNTL innehåller i dessa delar icke några större nyheter.

Enligt beredningens mening är den nuvarande utmätningsordningen i stort sett lämplig. I förevarande sammanhang synes i huvudsak endast behövligt att jämka bestämmelserna något med hänsyn till beredningens förslag om beneficium i kontanter och fordringar samt om utmätning av avlöning o. l. Därvid torde bestämmelserna om utmätningsordningen kunna erhålla en mera allmän utformning än nu. Som genomgående princip upptages i 62 § 1 mom. av förslaget, att av utmätningsbara tillgångar bör i första hand tagas i anspråk egendom som kan användas till borgenärens förnöjande med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären. Härav följer för det första, att sådan egendom skall väljas som kan ge borgenären betalning för hans fordran. Såväl borgenärens anspråk på att få säkerhet för att utmätningen verkligen leder till betalning som hans intresse av att betalningen skall ske snabbt måste beaktas. Då löneutmätning under vissa omständigheter kan vara mindre fördelaktig för borgenären än utmätning av andra tillgångar,[3] kan t. ex. dessa med hänsyn till vad nu nämnts ibland böra utmätas före lön. Av den ifrågavarande regeln följer vidare, att reda pengar, banktillgodohavande som kan lyftas omedelbart eller liknande likvida tillgångar bör tagas i mät i första hand, naturligtvis med beaktande av beneficiumreglerna. Som en annan grundregel har i förslaget upptagits, att tillgångar som hör samman såvitt möjligt ej bör skiljas. De sålunda föreslagna bestämmelserna skall ersätta 62 § 1 mom. och 64 § i gällande lag.

De särskilda regler som nu gäller om ordningen för utmätning av fast egendom, luftfartyg och reservdelar till luftfartyg bör, i varje fall tills vidare, lämnas oförändrade i sak. Sålunda har med smärre redaktionella jämkningar 62 § 2 mom. behållits i förslaget och som 3 mom. upptagits det nuvarande stadgandet i 63 §. Det nu under 66 § upptagna förbudet mot särskild exekution å tillbehör till fartyg och luftfartyg ävensom bestämmelsen i 2 mom. i samma paragraf om utmätning av intecknade reservdelar till luftfartyg har med oförändrat innehåll upptagits som 63 § i förslaget. De innefattar, liksom bestämmelsen i 78 § beträffande fastighet, i skärpt form en tillämpning av den förenämnda principen att tillgångar som hör samman såvitt möjligt icke bör utmätas för sig. Beredningen har avsett, att sistnämnda princip skall tillämpas jämsides med regeln om reservdelar i 63 § 2 mom. i förslaget. Detta innebär att inteckningshavarens samtycke till att viss re-

[3] Jfr s. 263 nedan.

servdel utmäts icke befriar utmätningsmannen från prövning, om den lämpligen kan utmätas för sig.[4]

Den nu i sista momentet av 62 § intagna hänvisningen till förbudet i lagen om avbetalningsköp mot att för fordran på grund av dylikt köp taga i mät det gods köpet avser återfinns i förslaget som 6 mom. under 66 §.

64 §.

Med denna paragraf inleds i förslaget bestämmelserna om vilka tillgångar som får tagas i mät. Härvid hänvisas till följande 65—67 e §§ i förslaget. Att märka är, hurusom 66 § innehåller en erinran om de talrika utmätningsförbud som finns i annan lagstiftning.

I 2 mom. av 64 § har upptagits bestämmelse om att det ankommer på gäldenären att så långt möjligt lämna de uppgifter som erfordras för utmätningsmannens prövning av vad som bör undantagas från utmätning. Däremot är det icke nödvändigt att gäldenären, som ofta icke känner lagstiftningens innehåll, yrkar att egendom undantages från utmätning. Utmätningsmannen skall på tjänstens vägnar iakttaga, att utmätningsförbud respekteras. Är gäldenären ej närvarande när utmätning skall äga rum, skulle hans beneficium gå helt till spillo, om utmätningsmannen ej av eget initiativ beaktar detsamma. Å andra sidan intager förslaget den ståndpunkten, att gäldenären i regel äger anvisa i och för sig utmätningsbar egendom till utmätning, även om den kunnat undantagas med hänsyn till hans eller familjens behov. Stadgande härom återfinns i 67 § 2 mom.

Det kan ej begäras, att utmätningsmannen innan han tager viss egendom i mät skall göra någon grundligare utredning om gäldenärens rätt därtill eller behov av densamma. Han måste av praktiska skäl förfara efter vad som framstår som sannolikt. Förslaget upptager härom, att utmätningsmannen skall vid tillämpning av bestämmelserna i 65—67 e §§ förfara efter vad som för honom är känt eller kan utrönas utan omgång. I sistnämnda avseende åsyftas bl. a. att utmätningsmannen vid behov skall göra telefonförfrågan, när sådan är påkallad. I tveksamma fall kan det vara lämpligt att han beslutar om provisorisk skyddsåtgärd enligt 60 a § UL; i andra fall bör utmätning omedelbart äga rum, utmätningsmannen obetaget att senare vidtaga rättelse enligt 77 §.

Beneficiumreglerna i UL anses nu utan stöd av lagstadgande gälla endast till förmån för fysiska personer och dödsbon men däremot icke för andra juridiska personer än dödsbon.[1] Denna princip bör enligt beredningens mening lagfästas. Om dödsbon hänvisas till vad beredningen anför nedan under 65 §. Vad härefter angår reglerna i 67 a—67 e §§ om utmätning i avlöning, pension eller livränta synes dessa överhuvud ej böra tillämpas mot

[4] Det sagda medför dock icke, att reservdelar endast kan utmätas gemensamt med luftfartyget i fråga; se NJA II 1955 s. 224.

[1] Se Hassler s. 154 not 74, Olivecrona s. 66.

juridiska personer. Fråga därom lärer visserligen icke kunna bli aktuell särdeles ofta,[2] men beredningen har likväl ansett det vara önskvärt, att även denna princip — i överensstämmelse med vad som skett i 1 § förslaget till ny införsellag — uttryckligen blir fastslagen i lagtext. Bestämmelse i dessa ämnen har upptagits i tredje momentet av förevarande paragraf.

65 §.

Bestämmelserna i denna paragraf ersätter nuvarande 65 § och 67 § 1 mom. andra punkten UL.

Första momentet

Här uppräknas under olika punkter skilda slag av egendom som ordinärt skall undantagas från utmätning.

Punkterna 1—4 ersätter den nuvarande grundregeln i 65 § UL, enligt vilken från utmätning skall undantagas dels nödiga gång- och sängkläder, dels nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst 1 500 kr eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst 600 kr.

Enligt punkt 1 i förslaget skall från utmätning undantagas kläder och andra föremål, som tjänar uteslutande till gäldenärens personliga bruk, intill skäligt värde. Skyddet avser alltså i denna del den rent personliga utrustningen. Till »kläder» hänförs bl. a. vanliga arbetskläder och tjänstedräkt. Däremot avses icke sådan speciell utrustning som en dykardräkt; den hör till arbetsredskap. Med »andra föremål som tjäna uteslutande till gäldenärens personliga bruk» avses i första hand föremål som gäldenären behöver för att reda sig, såsom glasögon, hörapparat, protes e. l., eller eljest normalt bär på sig, såsom fick- eller armbandsur, förlovnings- och vigselringar samt enklare smycken. Även föremål som icke används i dagligt bruk inbegrips emellertid. Vidare omfattar regeln andra vanliga föremål som gäldenären personligen behöver, såsom toalettartiklar, skrivmateriel o. d.; även andaktsböcker hör hit.

En allmän förutsättning är enligt förslaget att egendomen sammanlagt håller sig inom skäligt värde. Häri ligger också en behovsprövning. Bedömningen bör i allmänhet kunna ske efter relativt summariska grunder, utan särskild värdering av de aktuella föremålen. I skälig utsträckning får hänsyn tagas till gäldenärens yrke. Av 2 mom. följer, att man skall särskilt beakta, om gäldenären eller någon i hans familj lider av lyte eller allvarlig sjukdom. Det kan då komma i fråga att undantaga exempelvis invalidfordon, särskilda behandlingsanordningar och andra dylika hjälpmedel, även om värdet är mera betydande. Föremål med lyxkaraktär såsom pälsar och dyrare smycken omfattas ej av skyddet.

Under punkt 2 föreslås skydd för lösöre o. d. som ingår i gäldenärens hem.

[2] Jfr ovan s. 104 f.

Från utmätning undantages möbler, husgeråd och annan utrustning som behövs för ett anspråkslöst hem och dess skötsel. Såsom skyddet här begränsats har icke ansetts behövligt att uttryckligen angiva, att egendomens värde ej får överstiga vad som kan anses skäligt.

Vid bedömningen av vilka föremål som kan undantagas för hemmets del bör en viss standardisering eftersträvas, men även lokala förhållanden och särskilda personliga omständigheter får tagas i betraktande. I ett lanthushåll kan det t. ex. vara befogat att undantaga en frysbox, medan detta knappast torde vara fallet beträffande ett hushåll i stad där avståndet till närmaste livsmedelsaffär är kort. Även när det gäller utrustningen i hemmet skall enligt 2 mom. hänsyn tagas till om gäldenären eller någon i hans familj lider av lyte eller allvarlig sjukdom. Är gäldenärens hustru sjuk, kan det t. ex. vara påkallat att undantaga arbetsbesparande hushållsmaskiner i större utsträckning än eljest. Också en kroniskt sjuk persons särskilda behov av förströelse bör kunna beaktas. Den som på grund av invaliditet eller liknande omständighet är bunden vid hemmet kan sålunda tänkas få sin televisionsapparat undantagen från utmätning, även om en dylik apparat — i motsats till en vanlig radioapparat — icke normalt anses behövlig för ett anspråkslöst hem.

I detta sammanhang må framhållas, att förslaget ger utmätningsmännen möjlighet att taga hänsyn till de ändringar i den allmänna uppfattningen som en fortsatt standardhöjning och utvecklingen i övrigt kan komma att medföra. Föremål som i dag anses ha en viss lyxkaraktär kan om något decennium ha kommit i var mans ägo och betraktas som normal utrustning för ett hem.

Punkt 3 avser att bereda visst skydd åt gäldenärens förvärvsverksamhet och yrkesutbildning. Från utmätning skall enligt förslaget undantagas arbetsredskap och annan utrustning som erfordras för dessa ändamål ävensom djur, foder och dylikt som eljest behövs för gäldenärens försörjning, allt i den mån sammanlagda värdet icke överstiger 3 000 kr. Till grund för värderingen bör som hittills läggas vad försäljning kan väntas inbringa.

Eftersom gäldenärernas förvärvsverksamhet kan vara av växlande slag måste arten och omfattningen av den utrustning som kommer i fråga variera. Det kan gälla maskiner, kreatur, verktyg, fordon, inventarier, facklitteratur o. s. v. Utgångspunkt för bedömningen måste i varje särskilt fall vara verksamhetens art. Motsvarande gäller utrustning som krävs för studier. Begränsningarna ligger i behovsprövningen och det maximum som tretusenkronorsregeln utmärker.

Frågan huruvida viss egendom skall anses erforderlig för ändamålet får bedömas även med hänsyn till hur förhållandena kommer att gestalta sig efter exekutionen. Om huvudparten av inventarierna i en rörelse ändå tages i anspråk, kan det vara uppenbart att gäldenären måste söka sin utkomst på annat sätt, t. ex. genom anställning, och det är då måhända ej

motiverat att överhuvud undantaga några inventarier för rörelsen. I behovsprövningen ingår även ett visst hänsynstagande till värdet. Tänkbart är, att ett föremål visserligen i och för sig fyller en viktig funktion men är onödigt dyrbart och skulle kunna ersättas med en anordning av billigare slag. Utmätning kan då ske med sådant förbehåll som stadgas i 67 § 3 mom., men utrymmet för tillämpning av vad nu sagts är ringa, så länge tretusenkronorsgränsen icke har överskridits.

Skyddet för djur, foder och dylikt som eljest behövs för gäldenärens försörjning har upptagits främst med tanke på personer, vilka har sin egentliga förvärvsverksamhet utom jordbruket men ändå har viss anknytning till detta näringsfång, t. ex. skogs- och industriarbetare med smärre jordbrukslägenheter. För gäldenärer som helt är hänvisade till jordbruket för sin försörjning lärer det icke vara möjligt att med stöd av tretusenkronorsregeln behålla rörelsen intakt eller i huvudsak intakt. Är fråga om utmätning för gäldande av böter eller vite, kan dock ett dylikt resultat möjligen uppnås med stöd av den särskilda beneficiumregeln i bötesverkställighetslagen.[1]

Enligt 2 mom. skall tretusenkronorsregeln kunna genombrytas, om gäldenären eller någon i hans familj lider av lyte eller allvarlig sjukdom och synnerliga skäl föreligger. Härigenom öppnas möjlighet att, när omständigheterna är särskilt ömmande, låta en partiellt arbetsför person behålla egendom, som han behöver för att kunna försörja sig genom eget arbete men som har ett värde överstigande 3 000 kr. Vid prövningen, om synnerliga skäl föreligger, bör även borgenärens intresse tagas i beaktande. Värdet av vad som undantages måste hållas inom rimliga gränser, och det måste kunna antagas, att gäldenären strävar att efter förmåga göra rätt för sig.

I punkt 4 undantages från utmätning föremål med sådant övervägande personligt värde att det måste anses uppenbart obilligt att taga egendomen i anspråk. Syftet är att hindra utmätning i vissa fall då utmätning — trots att gäldenären kanske ej har verkligt praktiskt behov av egendomen — ändock med hänsyn till dess affektionsvärde skulle vara stötande. Som exempel på egendom med speciellt affektionsvärde kan nämnas familjeporträtt, familjearkiv, hederstecken, hedersgåvor och idrottspriser. Som förutsättning för att hedersgåvor och idrottspriser skall åtnjuta skydd torde regelmässigt böra gälla, att deras speciella karaktär tydligt framgår t. ex. genom att de är försedda med inskription. Skyddsregeln bör också med försiktighet kunna tillämpas på egendom, som har karaktären av bruksföremål men som likväl för ägaren representerar stort personligt värde, t. ex. föremål för hobby- eller fritidsändamål såsom enklare musikinstrument, vissa idrottsredskap o. l. Även sällskapshundar och andra sällskapsdjur kan inbegripas under bestämmelsen. Det är icke avsett, att i regel genom

[1] Jfr Olivecrona s. 64.

förevarande punkt några större värden skall kunna skyddas. I fråga om föremål som pietetsfullt bevarats i släkten och fått antikvärde kan det dock vara skäligt att undantag från utmätning görs, oaktat det ekonomiska värdet vid försäljning icke är så obetydligt. Viss hänsyn till kulturella synpunkter bör sålunda kunna tagas.

Det i punkt 5 upptagna undantaget för hyresrätt till lägenhet, som tjänar gäldenären till stadigvarande bostad eller erfordras för hans förvärvsverksamhet, förutsätter, att lägenheten faktiskt tjänar ändamålet i fråga. Att särskilt angiva som villkor, att gäldenären skall ha behov av lägenheten har icke ansetts motiverat beträffande bostad. Behovssynpunkten har däremot kommit till uttryck i fråga om skyddet för hyresrätt till lägenhet för förvärvsverksamhet. Frågan huruvida viss lägenhet skall anses erforderlig för gäldenärens förvärvsverksamhet är — liksom motsvarande spörsmål under punkt 3 — avsedd att bedömas med hänsyn till hur förhållandena kommer att gestalta sig efter exekutionen. Rör det sig exempelvis om en affärslokal, som blir onyttig till följd av att rörelsen måste nedläggas, reser den föreslagna bestämmelsen ej något hinder mot utmätning.

Det må framhållas, att en hyresrätt som är oskiljaktigt förenad med andelsrätt i bolag eller förening följer andelen, om denna utmäts.

Punkt 6 avser att ge gäldenären skydd för viss tids underhåll och ersätter 65 § andra punkten UL, enligt vilken från utmätning skall undantagas så mycket av husets förråd som behövs till underhåll för en månad, om eljest utväg saknas till nödtorftigt uppehälle. När tillräckligt förråd ej finns, skall enligt lagrummet i stället av pengar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning, undantagas så mycket som erfordras för att anskaffa det felande. Om gäldenären har tillräcklig löpande inkomst av arbetsanställning, kommer enligt gällande rätt undantag enligt dessa regler ej i fråga. I stället skyddas då erforderlig del av arbetsinkomsten genom reglerna i 67 § UL. Om gäldenären redan hunnit lyfta sin avlöning, skall enligt 67 § 1 mom. andra punkten vad som erfordras för nödigt underhåll till nästa förfallodag undantagas av pengar, som gäldenären innehar eller äger innestående i bank eller annan penninginrättning. Lika med avlöning behandlas vissa pensioner och livräntor.

Enligt förslaget skall från utmätning undantagas pengar, banktillgodohavande, annan fordran och förnödenheter, i den mån de skäligen erfordras för underhåll åt gäldenären intill dess inkomst som täcker behovet är att vänta, som regel dock högst för en månad framåt.

Medan gällande lag ger skydd endast för »nödtorftigt uppehälle» (65 §) respektive »nödigt underhåll» (67 §) skall enligt förslaget undantagas vad som »skäligen erfordras för underhåll», vilket är avsett att vara något liberalare mot gäldenären. Till underhåll hör i första rummet vad som åtgår till föda, hyra e. l., kläder och annat som är behövligt för livsuppehället. Det är också möjligt att i skälig omfattning beakta mera speciella utgiftsbehov,

t. ex. för nödiga resor och för särskild vård. Överhuvud måste skälig hänsyn tagas till omständigheterna i det särskilda fallet, däribland sjukdom och invaliditet.

Underhållsbehovet skall enligt förslaget tryggas för tiden intill dess inkomst, som täcker behovet, är att vänta — d. v. s. till dess gäldenären beräknas få lyfta lön, pension, underhållsbidrag o. s. v. — dock högst för en månad, d. v. s. samma tid som i 65 § UL. I 67 § UL uppställs f. n. ej annan tidsgräns än att undantaget skall avse vad som erfordras till nästa förfallodag. Det torde emellertid vara sällsynt att de inkomstformer som avses i 67 §, d. v. s. avlöning, pension och livränta, förfaller med längre tidsmellanrum än en månad. I den mån sådant förekommer torde gäldenären vanligen uppbära även annan inkomst. Onekligen kan emellertid förekomma fall, då ömmande skäl talar för att medel undantages för längre tid än en månad, t. ex. vid arbetslöshet. Beredningen har ansett, att undantag bör kunna göras, när synnerliga skäl är för handen. Förutom vid arbetslöshet kan synnerliga skäl tänkas föreligga t. ex. när en författare får honorar med avsevärda tidsmellanrum. Vid tillämpningen måste även krävas, att man har någon garanti för att medlen kommer till avsedd användning och att gäldenären strävar att efter förmåga göra rätt för sig. Några längre tider bör det icke bli fråga om, knappast mer än ett kvartal.

I detta sammanhang bör framhållas, att beredningens förslag i fråga om gäldenärens skydd vid utmätning i avlöning m. m. innefattar ett gynnsammare beneficium. Utmätning av innestående lön och vad därmed jämställs får sålunda ej omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom (67 b § 2). Enligt beredningens mening är det med hänsyn till tjänsteavtalets natur motiverat att vara mera liberal när det gäller innestående lön än i fråga om kontanter som gäldenären innehar.

I fråga om den egendom som skall få undantagas för att trygga underhållsbehovet nämner gällande lag i första hand »förråd, som i huset finnes», d. v. s. förråd av livsmedel, bränsle och liknande förnödenheter. Det är i våra dagar icke vanligt, att gäldenär innehar några större sådana förråd. I stället nämns i förslaget främst pengar samt banktillgodohavande. Enligt förslaget skall som förut nämnts även andra fordringar än sådana som innestår i bank, eller eljest nu behandlas som kontanter, kunna undantagas. Så bör t. ex. en hantverkares kundfordran kunna ifrågakomma. En förutsättning är, att fordringen är likvid och kan anses tjänlig för ändamålet att tillgodose gäldenärens behov under den aktuella tiden.

Den tanken har framförts, att utmätningsmannen skulle som yttersta utväg för att trygga gäldenärens underhållsbehov kunna undantaga även annan tillgång, som gäldenären sparat för att i nödfall omsätta i pengar. Som exempel har nämnts en flyktings sista juvelsmycke. Enligt beredningens

mening kan man emellertid ifrågasätta det praktiska värdet av en sådan regel. Det lärer i de situationer som här åsyftas vara ofrånkomligt, att gäldenären snart nog hänvisas till socialvården.

Andra momentet

Enligt gällande rätt avser beneficiumskyddet att tillgodose utom gäldenärens eget också hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns behov (se 65 och 67 §§ UL; jfr 27 och 97 §§ KL samt 7 § InfL). Som make har även hemskild make ansetts, då det gällt att tillämpa underhållsregeln i 97 § KL.[2] Om gäldenärens make under sin vårdnad har barn i tidigare gifte eller utom äktenskap, torde skyddet — enligt vad som antagits i litteraturen[3] — omfatta även dem.

Enligt norsk rätt gäller, att de allmänna reglerna om beneficium i lösöre och om skydd för viss tids underhåll avser gäldenären och hans »husstand» (§ 70: 1, 2, 4, 6 och 8 NTL). Till gäldenärens »husstand» räknas icke blott familjemedlemmar och tjänstefolk utan också andra som har sitt fasta tillhåll i gäldenärens hem.[4] Beneficiet vid utmätning i förfallen fordran på lön eller annan löpande intäkt gäller vad som fordras för gäldenärens och hans familjs underhåll till nästa förfallodag. Till gäldenärens familj anses därvid kunna räknas sådana »husstandsmedlemmer» som gäldenären helt eller delvis försörjer, oavsett om de är underhållsberättigade eller ej.[5] — I den danska rättens beneficiumregler används också begreppet »husstand» (§ 509 DRPL). Uttrycket anses även där omfatta icke blott make och barn utan även andra som stadigvarande bor hos gäldenären och har gemensamt hushåll med honom. En ytterligare förutsättning uppgives vara, att personerna i fråga helt eller delvis försörjs av gäldenären.[6] — I finsk rätt begagnas i motsvarande sammanhang uttrycket »gäldenären och hans familj» (4 kap. 5 § ULF). Till gäldenärens familj torde kunna hänföras även andra än make och barn. Överhuvud synes det i utländsk rätt icke vara ovanligt, att beneficiumskyddet sträcker sig längre än till gäldenären, hans make och barn.

Beredningen har i sitt förslag bestämt personkretsen på ett annat sätt än i gällande lag.

Behov av skydd för egendom till personligt bruk, för utrustningen i hemmet eller förvärvsverksamheten, för föremål med särskilt affektionsvärde och för hyresrätt föreligger i regel endast när det är fråga om personer, som bor tillsammans med gäldenären eller eljest har nära anknytning till hans hem. Att efter mönster från utländsk rätt uppställa krav på samboende som förutsättning för skydd i dessa hänseenden anser beredningen emellertid icke lämpligt. Make som på grund av söndring eller eljest bor på annat håll

[2] SvJT 1942 rf s. 74; jfr Welamson i Festskrift för Herlitz s. 393.
[3] Se Lawski, Konkurs- och ackordslagarna 13 uppl. s. 80 f o. Welamson, Konkursrätt s. 136 f.
[4] Alten s. 112; jfr Arnholm, Lærebok i familierett s. 10.
[5] Alten s. 120.
[6] Gomard s. 58.

kan ha ett skyddsbehov, som förtjänar beaktande. Även efter hemskillnad kan ett sådant behov finnas under tiden till dess bodelning sker, t. ex. i fråga om arbetsredskap. Och givetvis bör hänsyn få tagas till att viss egendom i gäldenärens hem erfordras för ett minderårigt barn som för sin utbildning tillfälligt bor på annan ort.

Enligt beredningens mening bör det å andra sidan ej komma i fråga att låta skyddet omfatta alla som bor i gäldenärens hem. Egendom kan t. ex. ej undantagas av det skälet att den erfordras för inneboende som varken är gäldenärens anhöriga eller eljest nära personligt knutna till honom, såvida egendomen ej enligt punkt 3 i 1 mom. erfordras för gäldenärens förvärvsverksamhet i form av inackorderingsrörelse e. d. Ett särskilt problem uppkommer beträffande tjänstefolk, som stadigvarande bor hos gäldenären och tillhör hans hushåll. Att ha tillgång till anställda av detta slag kan ibland vara en nödvändighet för gäldenären, t. ex. om han själv eller hans make är arbetsoförmögen eller har minderåriga barn som kräver tillsyn. När gäldenären har behov av den anställde, behöver han emellertid också utrustning för denne. Någon särregel om att egendom skall undantagas med hänsyn till den anställdes behov finner beredningen därför icke erforderlig.

Den anknytning till gäldenären och hans hem som bör krävas för att en person skall omfattas av skydd i förevarande hänseenden har beredningen ansett sig kunna uttrycka genom att vederbörande förutsätts tillhöra gäldenärens »familj». Enligt förslaget skall sålunda, om gäldenären har familj, vad som må undantagas enligt punkterna 1—5 i första momentet bestämmas med skälig hänsyn jämväl till vad familjen brukar eller behöver. Ordet familj är icke entydigt. I förevarande sammanhang torde emellertid någon risk för missförstånd knappast föreligga. I främsta rummet åsyftas självfallet make och barn. I de typiska fallen bor familjemedlemmarna tillsammans med gäldenären, men det torde stämma väl med språkbruket att till familjen hänföra även make eller barn som tillfälligt bor på annat håll. Vad barnen angår bör till familjekretsen räknas ej blott gäldenärens egna barn utan också gäldenärens makes barn i tidigare gifte eller utom äktenskap, förutsatt att maken har dem under sin vårdnad. Även gäldenärens adoptivbarn och gäldenärens makes adoptivbarn bör räknas dit. Till familjen hör också fosterbarn, som varaktigt omhändertagits av gäldenären eller hans make. Om man och kvinna varaktigt sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden, bör de också enligt beredningens mening betraktas som en familj, vare sig de har barn med varandra eller ej. Utanför familjekretsen faller frånskild make till gäldenären, frånsett sådana fall då de återupptagit sammanlevnaden i hemmet utan att gifta sig på nytt. Föräldrar och syskon kan ej heller räknas till gäldenärens familj. Om de sammanbor med denne, bör dock en viss hänsyn tagas därtill vid bestämmandet av vad som skall undantagas av möbler, husgeråd o. d.

Som förutsättning för att en person skall anses tillhöra gäldenärens familj kan icke i och för sig uppställas, att han skall vara ekonomiskt beroende av gäldenären, än mindre att han skall vara enligt lag berättigad till underhåll av denne. Ett hemmavarande barn kan t. ex. böra räknas till familjen, även om det är fullt i stånd att försörja sig själv. För att det skall finnas skäl att med tillämpning av den föreslagna regeln taga hänsyn till vad medlem av gäldenärens familj brukar eller behöver måste det emellertid i regel vara fråga om någon som är ekonomiskt beroende av gäldenären.

I fråga om punkterna 1 och 4 i 1 mom. — som skyddar egendom till personligt bruk och föremål med särskilt affektionsvärde — lärer regeln om hänsynstagande till familjen ej ha nämnvärd praktisk betydelse. Varje familjemedlems utrustning av föremål till personligt bruk torde vanligen tillhöra honom själv och alltså redan på den grund vara i princip fritagen från utmätning för gäldenärens gäld (jfr dock 69 § UL). Och det fallet att gäldenären tillhörigt föremål skulle ha särskilt stort personligt värde för familjemedlem men ej för gäldenären själv torde åtminstone vara sällsynt. Av större praktisk betydelse är regeln när det gäller tillämpningen av punkterna 2, 3 och 5 i 1 mom. — skyddet för utrustningen i hemmet och förvärvsverksamheten och skyddet för hyresrätt. Den behovsprövning som där förutsätts skall ske med hänsyn till situationen i dess helhet. Härvid får emellertid beaktas även vad familjemedlemmarna äger i det gemensamma hemmet, ehuru gäldenären icke får fråntagas det minimum han skulle behöva som ensamstående. Liknande synpunkter gör sig gällande i fråga om utrustningen för gäldenärens förvärvsverksamhet, även om de i detta fall icke har samma praktiska betydelse. Det bör framhållas, att den utrustning som tillhör gäldenärens make eller annan familjemedlem icke skall medräknas vid tillämpning av den i punkt 3 stadgade tretusenkronorsregeln. Om gäldenären, även med beaktande av utrustning som tillhör familjemedlem, har behov av den honom själv tillhöriga utrustningen, kan han alltså undantaga denna, i den mån värdet därav icke överstiger 3 000 kr.

I 2 mom. upptages också de förut berörda bestämmelserna för det fallet att gäldenären eller någon som tillhör hans familj lider av lyte eller allvarlig sjukdom. Dessa bestämmelser torde icke här kräva närmare utläggning. Uppenbara sociala skäl talar för att den som har bristande kropps- eller själskrafter bör få sina särskilda behov beaktade så långt detta är möjligt och rimligt. Av särskild vikt är regeln, att utrustning för förvärvsverksamhet i undantagsfall kan få undantagas, även om sammanlagda värdet överstiger 3 000 kr. Regeln har behandlats i anslutning till punkt 3 i 1 mom.

Beträffande tillämpningen av punkt 6 måste givetvis också beaktas familjens behov. Självfallet är, att om t. ex. gäldenärens make har egen inkomst, makens behov minskas i motsvarande mån. Hänsyn måste emeller-

tid tagas även till underhåll som gäldenären skall utgiva till personer utanför den egentliga familjekretsen, exempelvis till frånskild make eller utomäktenskapligt barn och dess moder. Beredningen har därför som sista punkt i 2 mom. upptagit, att beneficiet enligt punkt 6 skall bestämmas med skälig hänsyn till den underhållsbörda som åvilar gäldenären. Härmed åsyftas självfallet i första hand underhållsskyldighet enligt lag, d. v. s. GB eller FB. Utmätningsmannen bör vid denna prövning icke vara alldeles bunden av vad som genom dom eller avtal bestämts om bidragens storlek, utan göra en skälighetsbedömning med hänsyn till gäldenärens övriga förhållanden. Underhållsbidrag kan t. ex. vara bestämt till frånskild hustru men ej till den aktuella familjen och en rimlig fördelning av gäldenärens resurser måste äga rum. Det är också tänkbart att underhållsbidrag, särskilt sådant till make, från början bestämts för högt, t. ex. just i syfte att förekomma att gäldenärens tillgångar utmäts för utomståendes fordringar.[7] När underhållsplikten är villkorlig, d. v. s. beroende av gäldenärens förmåga, såsom fallet är med gäldenärens skyldighet att underhålla sina föräldrar, torde det överhuvud i regel ej vara tillräckligt grundat att undantaga medel för att sätta honom i stånd att betala bidrag. Den föreslagna bestämmelsen är å andra sidan icke ovillkorligt begränsad till fall av lagstadgad underhållsplikt. Enligt beredningens mening bör det finnas möjlighet att — när starka skälighetssynpunkter talar därför — beakta även underhållsbörda som gäldenären eljest åtagit sig, t. ex. mot ett fosterbarn.

En annan omständighet att beakta är, huruvida skälig garanti föreligger att undantaget belopp verkligen kommer den underhållsberättigade till godo. Om detta ej är fallet, vore det ju meningslöst att medgiva något undantag för ändamålet. Utmätningsmannen bör därför bl. a. såvitt möjligt taga reda på om gäldenären under tiden närmast före utmätningen bidragit till vederbörandes underhåll.

Tredje momentet

I detta mom. regleras frågan om beneficiet vid utmätning hos dödsbo. Såsom tidigare påpekats avser reglerna om beneficium i första hand att tillgodose den enskilda gäldenärens personliga behov. I den mån så är förhållandet, bortfaller ändamålet med bestämmelserna i och med att gäldenären dör.[8] Kvar står emellertid det behov av skydd mot utmätning i den dödes egendom som hans familj har, ett behov som ofta kan öka genom dödsfallet. Bestämmelserna om beneficium bör därför äga tillämpning i fråga om egendom efter den döde som hans efterlevande familj brukar eller behöver. I 3 mom. upptages en regel härom.

Även vid utmätning hos dödsbo är frågan om skydd för den närmaste tidens underhåll ett särskilt problem. Dödsfallet innebär icke blott att den

[7] Jfr Utsökningsrätt I s. 45.
[8] Jfr lagberedningen i NJA II 1933 s. 371 och 483 f.

dödes eget underhållsbehov bortfaller utan också att den honom enligt GB och FB åvilande underhållsskyldigheten upphör.[9] Bidrag som han försummat att betala för tiden före dödsfallet blir en dödsboets gäld. Den rubbning i den naturliga grundvalen för efterlevande makes och barns existens som dödsfallet medför har särskilt beaktats i 18 kap. 5 § andra stycket ÄB. Enligt detta skall efterlevande make och oförsörjda barn eller adoptivbarn städse njuta nödigt underhåll ur boet under tre månader från dödsfallet. Sådant underhåll utgår, oavsett om den underhållsberättigades lott i boet förslår därtill, och någon återbetalningsskyldighet föreligger icke. Underhållsrätten kan alltså föranleda minskning av den egendom som tillfaller övriga dödsbodelägare. Om behållningen ej räcker för att tillgodose underhållsrätten, inkräktar denna — enligt vad som framhålles i stadgandets förarbeten[10] — även på borgenärers rätt till betalning ur dödsboet. Om dödsboets egendom avträds till konkurs, skall likaså underhåll för närvarande njutas tills tre månader förflutit från dödsfallet. En regel härom finns i 97 § tredje stycket KL. Denna regel modifierar den i första stycket samma paragraf givna huvudregeln om att konkursgäldenären skall njuta nödigt underhåll för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag då beslutet om egendomsavträde meddelades.[11]

Beredningen finner det naturligt att, när utmätning skall ske hos dödsbo, beträffande undantag för underhåll anknyta till stadgandet i 18 kap. 5 § andra stycket ÄB och har utformat sitt lagförslag i enlighet därmed. Detta betyder till en början, att kretsen av de underhållsberättigade bestäms snävare än enligt huvudregeln: endast efterlevande make och oförsörjda barn eller adoptivbarn kan komma i fråga. Även den dödes barn i tidigare gifte eller utom äktenskap torde vara att hänföra till kretsen. Underhållet begränsas till vad som är nödigt. Vidare innebär hänvisningen till regeln i ÄB, att underhåll ej får beräknas för längre tid än tre månader efter dödsfallet. Om utmätning hos dödsbo sker efter utgången av nämnda tid, kan något undantag för underhåll överhuvud ej göras. Å andra sidan kan regeln medföra en utvidgning av underhållsbeneficiet, när utmätning inträffar kort efter dödsfallet.

66 §.

Medan 65 § i förslaget reglerar vad som skall tagas undan från utmätning med tanke på gäldenären och hans familj, har beredningen i förevarande paragraf upptagit bestämmelser om skydd för vissa slag av egendom. Efter en allmän regel i första momentet innehåller förslaget i olika moment bl. a.

[9] På grund av särskilt avtal kan undantagsvis underhållsskyldigheten sträcka sig längre, se Guldberg—Bergendal, Kommentar till ärvdabalken II s. 146. Och enligt 7:10 FB har moder till barn u. ä. rätt att av behållningen i boet få underhåll för framtiden.

[10] NJA II 1933 s. 198.

[11] Jfr vidare s. 298 f nedan.

vissa förbud mot utmätning av särskilda tillgångar för vilka i korthet redogjorts i den tidigare lämnade översikten över förslaget.

Första momentet

Enligt vad förut framhållits kan endast överlåtbar egendom bli föremål för utmätning. Detta antyds också i 62 § UL. En särskild regel härom bör enligt beredningens mening intagas i förevarande moment.

Att egendom icke må överlåtas kan ha sin grund i olika omständigheter. Ibland kan en överlåtelse, vare sig förbud däremot är föreskrivet i lag eller ej, icke komma i fråga redan på grund av egendomens beskaffenhet. Detta är förhållandet med rättigheter som är bestämda till sitt innehåll genom sin anknytning till den berättigades person.[1] Rätt till familjerättsligt underhållsbidrag som ej är förfallet, testamentarisk nyttjanderätt[2] och andra rättigheter av personlig natur som har till syfte att trygga den berättigades existens på längre sikt är av sådant slag. Hit hör också rättigheter vars bundenhet vid viss person är betingad av den förpliktades intresse att få fullgöra sina skyldigheter just mot denne. Som exempel härpå kan nämnas rätt att i egen person idka jakt och fiske samt andra personliga förmåner som rätt till föda och bostad.[3] Även fribiljetter av skilda slag och därmed jämförliga passerkort kan nämnas.[4]

En vanlig anledning till överlåtelsehinder är givares och testators önskan att trygga mottagarens innehav av egendom, ett intresse som för övrigt ofta lärer bottna främst i en önskan att säkerställa mottagarens försörjning.[5] Villkor av detta slag respekteras regelmässigt. Annorlunda förhåller det sig i fråga om överlåtelseförbud som uppställs vid onerösa avtal. Huruvida förbud mot överlåtelse av egendomen i dessa fall överhuvud kan anses vara bindande, är tveksamt. Det har uttalats, att förbudet bör respekteras, om det har uppställts i överlåtarens intresse.[6] Frågan om dess sakrättsliga verkan får här liksom eljest avgöras efter civilrättsliga regler. Även andra grunder för överlåtelseförbud än de nu nämnda kan förekomma. Den i det föregående berörda bestämmelsen i 41 § första stycket aktiebolagslagen att fordran på oguldet aktiebelopp ej må överlåtas eller pantsättas av bolaget har sålunda sin grund i att aktiekapitalet jämväl till den del det består av fordringar hos aktietecknare bör i händelse av bolagets insolvens komma alla bolagets borgenärer till godo.[7] För det i 17 kap. 1 § ÄB intagna förbudet

[1] Jfr NJA II 1921 s. 58.

[2] Se Walin, Kommentar till ärvdabalken I, s. 235 f. Testamentarisk avkomsträtt torde däremot icke vara att hänföra till ifrågavarande grupp av rättigheter. Huruvida dylik rätt må överlåtas, beror på om ett överlåtelseförbud uppställts av testator eller kan intolkas i testamentet; jfr härom SOU 1954: 6 s. 111 och Walin a.a. s. 253 f.

[3] Jfr betr. frågan om undantagsförmåns överlåtbarhet Lögdberg i SvJT 1951 s. 571 f.

[4] Se Gunvor Wallin, Om avtal mellan makar, s. 33.

[5] Jfr Gunvor Wallin a. a. s. 32. Se även not 2 ovan.

[6] Trygger II s. 218 f, Hassler s. 149 f, Lundberg s. 61, Olivecrona s. 57 och Gunvor Wallin a. a. s. 33; jfr dock Bomgren i TSA 1941 s. 246 f. Se även lagberedningens förslag till jordabalk SOU 1947: 38 s. 173 f och 1960: 25 s. 78.

[7] NJA II 1945 s. 339.

mot arvsavtal, varigenom överlåtelse av rätt till arv efter den som ännu lever blir ogiltigt, kan åter åberopas flera olika skäl, bl. a. hänsynen till den blivande arvingen och önskan att undvika förfaranden som kan te sig stötande för det allmänna föreställningssättet.[8]

Beredningen föreslår, att utmätningsförbud i förevarande moment angives gälla i fråga om egendom som på grund av sin beskaffenhet, föreskrift vid gåva eller i testamente eller på annan, mot envar gällande grund icke må överlåtas. Denna regel kan emellertid icke gälla oinskränkt. Reservation måste göras för det fall att annat stadgas eller undantag eljest gäller. Förbud mot överlåtelse vid gåva eller i testamente behöver t. ex. ej alltid medföra förbud mot utmätning. I rättspraxis har sålunda ett i gåvobrev meddelat överlåtelseförbud icke hindrat utmätning för gåvoskatt som belöpte på gåvan och för indrivningsavgift.[9] Någon anledning att frånträda denna ståndpunkt finns ej. I detta sammanhang må också framhållas, att de inskränkningar i makes rätt att fritt förvalta sitt giftorättsgods varom talas i 6 kap. 4 och 5 §§ GB givetvis ej innefattar hinder mot utmätning. Det förbud mot förfogande över bl. a. pension eller livränta som beredningen upptagit under 15 § i förslaget till ny införsellag skall givetvis icke heller hindra utmätning.

Andra momentet

Som förut antytts finns i norsk rätt (§ 71 NTL) bestämmelser om att utmätning icke får göras i fordran på »stipendium eller lignende understøttelse som er tilstått saksøkte i et særskilt øyemed». Om understödet är lyftat, kan utmätning ej heller göras i pengarna. Skyddet gäller emellertid icke när utmätning söks för gäld, som är ådragen för det ändamål som stipendiet eller understödet avser, ej heller vid utmätning för vissa privilegierade fordringar såsom skatter och underhållsbidrag (§ 75). Vidare får utmätning icke göras i »penger og andre ting som er ytet til hjelp i trangstilfelle av offentlige kasser, stiftelser eller offentlig innsamlede midler» (§ 70). I detta fall gäller skyddet utan några begränsningar av nyss angivet slag.

Det är tydligt, att utmätning av belopp som anvisats för särskilt ändamål kan verka mycket stötande, både för den som anvisat medlen och för mottagaren. I förevarande moment upptages därför en skyddsregel som liknar de norska. Därvid nämns först det fallet att medel anvisats av staten eller vissa andra särskilt angivna rättssubjekt. Med staten likställs »kommun eller annan menighet» samt »samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning med allmännyttigt syfte». Med annan menighet än kommun avses exempelvis församling, municipalsamhälle, landstingskommun och kommunalförbund; avsikten är alltså att menigheten skall utgöra en offentligrättslig, företrädesvis kommunal enhet. Till gruppen »samfund, stiftelse eller annan

[8] Se vidare Walin, Kommentar till ärvdabalken I, s. 324.
[9] NJA 1952 s. 131.

sådan inrättning med allmännyttigt syfte» kan också offentligrättsliga subjekt vara att hänföra, t. ex. akademier och hushållningssällskap. I huvudsak omfattar denna grupp emellertid privaträttsliga subjekt av typen stiftelse eller förening. Som exempel på allmännyttiga syften kan nämnas sociala, välgörande, religiösa, militära, politiska, vetenskapliga, konstnärliga, idrottsliga och allmänt kulturella ändamål. Det ligger i detta sammanhang nära till hands att göra en jämförelse med bestämmelserna om vilka juridiska personer som är befriade från gåvoskatt (se 3 och 38 §§ förordningen den 6 juni 1941 om arvsskatt och gåvoskatt[10]). Rättssubjekt som åtnjuter dylik befrielse bör regelmässigt anses höra till den i förevarande moment avsedda kretsen. Framhållas bör också, att det allmännyttiga syftet ej behöver vara det enda för subjektet i fråga; det bör vara tillfyllest att medlen anvisats inom ramen för det allmännyttiga syftet. Utanför kretsen faller fysiska personer. Beredningen vill framhålla, att förslaget kan bli tillämpligt även när medel under motsvarande omständigheter anvisats av utländskt rättssubjekt. Vad som sagts om »staten» bör kunna analogiskt tillämpas, när utländsk stat anvisat medel t. ex. för vetenskaplig verksamhet.

Förslaget ger vidare motsvarande skydd för medel som insamlats bland allmänheten. För att en insamling skall anses ha skett bland allmänheten fordras, att insamlingsåtgärderna icke riktat sig enbart till en mindre, sluten krets.

Som en gemensam förutsättning för samtliga fall har tillika upptagits, att medlen anvisats eller insamlats för särskilt angivet ändamål. Det skall vara fråga om ett bidrag, som är oberoende av motprestation, och ej om försträckning eller vederlag för en utförd prestation. Förslaget omfattar icke det fallet att medel utan angivande av något visst ändamål tillförs gäldenären och endast förbättrar hans förmögenhetsställning i allmänhet. Vad som kan komma i fråga är exempelvis stipendium eller annat anslag till företagande av en studieresa, bidrag till anskaffande av viss nyttighet, såsom kläder, möbler, arbetsredskap eller vetenskaplig apparatur, genomgång av en utbildningskurs eller tryckning av en avhandling, eller till särskild vård eller behandling, odlings- och byggnadshjälp o. s. v. På det statliga området finns en mängd bidrags- och stipendieformer som ryms under bestämmelsen, t. ex. resestipendier av olika slag, bidrag till särskilda forskningsuppgifter och näringshjälp till anskaffande av motordrivet fordon åt partiellt arbetsför. Beträffande det kommunala verksamhetsområdet må särskilt framhållas sådana former av socialhjälp som icke har underhållskaraktär. Medel som anslås av enskilda inrättningar med allmännyttigt syfte kan avse ändamål av de mest skiftande slag, likaså medel som insamlats bland allmänhe-

[10] Jfr Eberstein, Den svenska arvslotts- och gåvobeskattningen, 2 uppl. s. 23 ff, 150 ff o. 177 ff samt Bratt och Fogelklou, Skatt på arv och skatt på gåva, 2 uppl. s. 16 ff, 141 ff, 145 ff o. 192 ff.

ten. Något särskilt krav på att ändamålet skall tillgodose ett verkligt behov uppställs icke.

Ett förhållande som förtjänar att särskilt framhållas är, att icke allt som benämns »stipendium» omfattas av bestämmelsen. Stipendier som har karaktären av belöning utan bundenhet till visst ändamål faller t. ex. utanför. Detsamma är förhållandet med stipendier av pensions- och understödskaraktär. Vidare förekommer stipendier som väsentligen utgör en form av ersättning för personlig arbetsinsats och därför närmast är att jämställa med avlöning, t. ex. licentiand- och doktorandstipendier.[11] I dessa fall kan emellertid beneficiumskydd inträda enligt andra bestämmelser i förslaget.

Det i förevarande moment stadgade utmätningsförbudet gäller endast i den mån det särskilt angivna ändamålet skulle åsidosättas, om medlen togs i mät. Det kan tänkas, att utmätningsfordringen avser en skuld som gäldenären ådragit sig just för sagda ändamål. I så fall skall hinder mot utmätning ej föreligga. Vidare bör medlen ej vara skyddade, om det är uppenbart att gäldenären ej längre förmår eller har för avsikt att uppfylla ändamålet.

Utmätningsförbudet är så avfattat, att det i och för sig omfattar både medel, som innestår hos den som anvisat eller insamlat dem, och medel som utbetalats till gäldenären. Förbudet bör kunna tillämpas, så länge det kan visas att medel som gäldenären innehar härrör från den angivna källan. Härför torde som regel krävas, att medlen hållits avskilda, t. ex. på särskild bankräkning. Att en sådan anordning träffas är sålunda i gäldenärens intresse.

Tredje momentet

Beredningen har i den översiktliga framställningen även nämnt, att skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat dylikt ej skall få tagas i mät för målsägandens gäld så länge skadeståndet innestår hos den som skall utgiva det. Anledningen härtill är, att rätten till skadeståndet har en starkt personlig prägel. Bestämmelse i ämnet upptages i förevarande 3 mom. av 66 §. Beträffande motiveringen därtill kan i huvudsak hänvisas till den föregående framställningen.[12] Det må särskilt framhållas, att till skadestånd med anledning av personskada hör även ersättning för förlust av försörjare.[13] Med »annat dylikt» avses brott mot person som är jämförligt med någon av de särskilt uppräknade kränkningarna.[14] Ersättning för egendomsskada avses icke, ej hel-

[11] Även andra bidrag till utbildning än stipendier kan givetvis vara att jämställa med avlöning, t. ex. yrkesutbildningsbidrag för arbetslösa, partiellt arbetsföra m. fl. Jfr härom s. 96.

[12] Se s. 223 f ovan.

[13] Se 6 kap. 4 § SL och SOU 1963: 33 s. 8 (9 §).

[14] Jfr SOU 1963: 33 s. 41.

ler ersättning för allmän förmögenhetsskada (t. ex. vid illojal konkurrens) som ej har sin grund i angrepp på person.

Såsom framgår av stadgandets ordalydelse gäller utmätningsskyddet endast till förmån för målsäganden. Med målsäganden avses den som på grund av det inträffade fått ett självständigt ersättningsanspråk[15] — även efterlevande som mist försörjare. Däremot åsyftas här icke härledda eller överlåtna skadeståndsanspråk. Sådan fordran har förlorat sin personliga karaktär, och hinder mot utmätning möter då icke enligt förslaget. Som exempel på härlett anspråk kan nämnas arbetsgivares fordran med anledning av att han utbetalat lön till den skadelidande under dennes bortovaro från arbetet och därigenom inträtt i dennes rätt gentemot skadevållaren och andra regressfordringar. Enligt förslaget skyddas icke heller fordran på skadestånd, som genom målsägandens död övergått på dennes dödsbo. Fordringen får även efter dylik universalsuccession anses ha förlorat sin personliga karaktär, och ett stadgande om utmätningsskydd skulle icke låta sig väl förenas med reglerna om betalning av gäld vid dödsfall. Med fordran som tillkom den döde bör icke förväxlas det anspråk på ersättning för förlust av försörjare som nyss nämnts och som tillkommer efterlevande personligen.

Såsom redan framhållits har beredningen icke ansett tillrådligt att stadga utmätningsskydd för skadestånd som redan blivit utbetalat. Utmätningsfriheten gäller därför endast så länge skadeståndet innestår hos den som skall utgiva det. Med sistnämnda uttryck åsyftas icke blott skadevållaren och den som eljest enligt skadeståndsrättsliga regler är ansvarig utan även t. ex. försäkringsanstalt, mot vilken målsäganden på grund av trafikförsäkring eller eljest kan rikta sitt krav.[16]

Det har ansetts önskvärt att uttryckligen angiva, att skyddet mot utmätning skall, sedan skadeståndet bestämts att utgå som livränta, gälla själva rättigheten till livränta. I fråga om utfallande livräntebelopp blir reglerna i 67 d § tillämpliga, d. v. s. utmätning får ske under i stort sett samma förutsättningar som stadgats för ianspråktagande av lön.

Genomförs beredningens förslag i förevarande del, bör det i 23 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon stadgade förbudet mot utmätning av fordran hos försäkringsanstalt på skadestånd med anledning av personskada utgå och ersättas med en mera allmänt hållen hänvisning till reglerna i UL. Förslag till sådan ändring i paragrafen har upprättats.

Fjärde momentet

Som förut nämnts har i flera fall i särskild lag eller författning stadgats förbud mot utmätning av rätt till pension eller livränta. Sålunda följer av 118 §, jämförd med 116 §, FAL vittgående förbud mot att utmäta rätt

[15] Jfr 6 kap. 8 § SL.

[16] Jfr 21 § i 1929 års lag om trafikförsäkring å motorfordon samt 95 § andra stycket FAL.

som på grund av avtal om livränteförsäkring tillkommer försäkringstagaren eller hans make. Enligt 123 § samma lag gäller vidare, att fordran som på grund av olycksfalls- eller sjukförsäkring innestår hos försäkringsgivaren ej får utmätas. Detta gäller även när fordringen avser förfallet livräntebelopp. I 23 § av 1929 års lag om trafikförsäkring å motorfordon uppställs ett motsvarande förbud i fråga om fordran hos försäkringsanstalt på skadestånd i anledning av personskada. Likaså gäller enligt 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring, att fordran på ersättning enligt samma lag — t. ex. folkpension och tilläggspension — som innestår hos riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa icke får tagas i mät. Bestämmelser av samma innebörd meddelas också på annat håll, t. ex. i 50 § av 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring. Man får vidare räkna med att rätt till pension eller livränta som stiftats genom gåva eller testamente kan vara undantagen från utmätning på grund av att rättigheten är oöverlåtbar enligt villkoren för gåvan eller testamentet.

Utöver vad som följer av det nu sagda innehåller 67 § UL bestämmelser om skydd för pension eller livränta. Rättigheten till pension på rikets stat får icke utmätas. Endast de särskilda pensionsposterna kan tagas i mät, sedan de förfallit. Detsamma gäller annan pension eller livränta, vilken tillkommer gäldenären såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt 55 år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete. Även pension eller livränta vartill gäldenären eljest äger rätt följer samma regler, i den mån vad sålunda tillkommer honom icke överstiger 1 500 kronors årsränta.

Stadgandet i 67 § UL erhöll sin nuvarande lydelse år 1927 i samband med antagandet av FAL. Dessförinnan innehöll paragrafen såvitt nu är i fråga — förutom förbud mot utmätning av innestående oförfallen pension på rikets stat — endast bestämmelse, att om Konungen för viss pensions- eller livränteanstalt förordnat att därifrån utgående pension eller livränta ej fick tagas i mät, detta skulle lända till efterrättelse. Av förarbetena till 1927 års ändring i UL framgår, att den nya avfattningen av 67 § var avsedd att omfatta även pension eller livränta som utgår av annan anledning än försäkring.[17] I rättspraxis har stadgandet vunnit tillämpning i fall, när gäldenären enligt testamente ägt rätt att under sin livstid uppbära avkastningen av viss egendom och när han vid fastighetsförsäljning förbehållit sig att under sin livstid utfå visst belopp i månaden av köparen.[18] Angående den närmare innebörden i övrigt av uttrycket pension eller livränta innehåller förarbetena till 67 § UL icke något uttalande. I det praktiska rättslivet synes några större problem icke ha uppkommit vid tolkningen. På några punkter råder dock oklarhet. Det har sålunda yppats tvekan, hur man skall behandla s. k. pensionsförsäkring med garanti. Försäkrings-

[17] Se NJA II 1927 s. 565 f.
[18] Se NJA 1950 s. 637, SvJT 1934 rf s. 49 och NJA 1937 s. 289.

beloppet utgår i dessa fall i form av en ränta under den försäkrades livstid, men det är tillika föreskrivet att räntan skall utgå minst under ett visst antal år. I allmänhet har man varit benägen att betrakta förmånen som en livränta så länge den uppbärs av den försäkrade men icke under eventuellt därpå följande garantitid.[19] Vad angår pension är det regelmässigt förutsatt, att förmånen utgår under mottagarens livstid. Det förekommer emellertid i någon utsträckning — t. ex. i samband med övertagande av rörelse e. l. — privata utfästelser om periodiska utbetalningar som skall utgå under vissa år, helt oberoende av någons livstid. De torde emellertid knappast kunna räknas som pensioner i rättslig mening. Beredningen får i övrigt hänvisa till vad som anförts om hithörande problem i det föregående (se s. 91 ff i motiven till InfL).

Förslaget medför icke någon ändring av grundsatsen, att själva rättigheten till pension eller livränta icke får tagas i mät om den enligt föreskrift vid gåva eller i testamente ej får överlåtas, eller av de förbud mot utmätning av rättigheten som blivit stadgade i särskilda lagar eller författningar (se 1 och 7 mom. av förevarande paragraf; jfr 8 mom.). Beträffande rätt till pension eller livränta som icke sålunda skyddas har beredningen, såsom förut framhållits, funnit påkallat föreslå ett mera vittgående förbud mot utmätning än som följer av det nuvarande stadgandet i 67 § UL. Rättigheten tillgodoser vanligen ett försörjningsbehov för gäldenären och hans familj, och den är vidare på grund av sin beskaffenhet föga ägnad för realisation. Det måste därför anses angeläget, att den skyddas mot utmätning så långt det kan ske utan risk för missbruk. Förslaget upptager i enlighet härmed en regel om att rättighet till pension eller livränta icke må tagas i mät i den mån rättigheten skäligen erfordras för gäldenärens försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Med en sådan generellt hållen regel blir det tydligen obehövligt att särskilt nämna pension på rikets stat eller pension eller livränta som utgör vederlag för arbetsanställning. Att bibehålla de särskilda villkor som i sistnämnda fall nu gäller för utmätningsfrihet har icke ansetts påkallat. Åtminstone rättigheten till pension på rikets stat eller från kommun torde för övrigt vara oöverlåtbar och redan av den grunden undantagen från utmätning.

Skyddet mot utmätning skall givetvis gälla såväl innan pensionen eller livräntan börjat utgå som därefter. Prövningen av frågan i vad mån rättigheten skall anses erforderlig för gäldenärens och hans familjs behov måste i båda fallen ske med blick på framtiden. Det är sålunda icke det omedelbart aktuella behovet av försörjning som enbart eller i första hand skall tillgodoses utan behovet på längre sikt. Vid bedömningen om pensionen

[19] Se Eklund—Hemberg, Lagen om försäkringsavtal 3 uppl. s. 177, Lindman i Nordisk försäkringstidskrift 1954 s. 153 f och Hellner, Försäkringsrätt s. 533. Ang. arvsskattefrågor se SvJT 1944 s. 764 och 1945 s. 807 ff samt NJA 1945 s. 601.

eller livräntan må anses skälig bör de statliga pensionsförmånerna kunna tjäna som en viss riktpunkt. Rättigheten till pension eller livränta som ej överstiger vad som skulle utgå i statlig pension under motsvarande förhållanden bör sålunda regelmässigt kunna godtagas såsom skälig. Hänsyn måste emellertid därutöver tagas till att statliga pensioner är indexreglerade, medan t. ex. livränta, som utgår på grund av privat försäkring, ej brukar vara värdebeständig. Beredningen räknar med att det endast undantagsvis kan komma i fråga att taga rättighet till pension eller livränta — helt eller delvis — i mät såsom icke skäligen erforderlig för gäldenärens och hans familjs behov.

Den föreslagna regeln omfattar även rätt till livränta som gäldenären förvärvat genom engångspremie eller annan större kapitalinsats. Som förut nämnts har det med tanke på sådana fall tillagts, att utmätningsfrihet ej skall gälla om gäldenären vid förvärv av rättigheten åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer. Han kan t. ex. ha blivit insolvent genom förvärvet av livräntan, om denna undandrages borgenärerna. Även andra extrema och otillbörliga fall kan tänkas, då utmätningsfrihet ej bör komma i fråga. De är så sällsynta att någon praktisk olägenhet ej torde uppkomma av att villkoret för utmätningsfrihet ej preciserats närmare. Att en skuldsatt gäldenär använt en mindre del av sina årliga inkomster för att förvärva rätt till livränta åt sig torde icke innebära någon sådan kränkning av borgenärernas intresse att utmätning av rättigheten fördenskull bör ifrågakomma. Om pengarna icke använts på detta sätt, hade de sannolikt i stället konsumerats för uppehället. Självfallet kan det icke anses, att rätt till pension på rikets stat eller från kommun eller pension som eljest utgör normalt vederlag för utfört arbete blivit förvärvad på ett mot borgenärerna otillbörligt sätt.

Beträffande frågan vad som i förevarande sammanhang skall förstås med pension eller livränta må framhållas, att man vid tolkningen bör kunna i första hand falla tillbaka på gängse språkbruk. Beredningen får hänvisa till vad som anförts härom i det föregående på s. 91 ff. I de gränsfall då språkbruket icke lämnar omedelbar ledning får bedömningen ske mot bakgrund av de överväganden som uppbär förslaget i denna del. Särskild vikt måste fästas vid hur förmånens varaktighet är bestämd. En förmån som under alla omständigheter skall utgå viss tid och som i sin helhet tillkommer den aktuella rättighetshavaren (gäldenären) hör i princip ej hit. Om förmånen visserligen är bestämd att utgå under visst antal år men gäldenärens rätt är begränsad till hans livstid t. ex. på den grund att, med bindande verkan för honom, annan blivit insatt att uppbära förmånen efter hans död, kan utmätning för hans gäld icke omfatta större rätt än han äger. Den rätt som tillkommer honom är att hänföra till livränta. Vid s. k. pensionsförsäkring med garanti blir den rätt som under första mottagarens livstid tillkommer honom att anse som en livränta. Under en därpå följande garantitid kan den

rätt som tillkommer ny mottagare också vara att anse som livränta, om den är beroende av hans liv. Om en periodisk förmån från början är bestämd att utgå under ett visst antal år utan att på något sätt vara knuten till viss persons livstid, kan den icke till någon del betraktas som livränta. Det torde ej heller böra komma i fråga att uppfatta förmånen som en pension, varå nu förevarande bestämmelser blir tillämpliga.

De föreslagna bestämmelserna blir tillämpliga oavsett rättsgrunden för den pension eller livränta som skall utgå. Det är alltså utan betydelse, huruvida förmånen utgår på grund av lag, arbetsgivares utfästelse, försäkringsavtal, testamente eller av annan orsak. Att förmånen kan komma att variera till sitt belopp — såsom fallet ofta blir när den består i rätt att uppbära avkastningen av ett visst kapital — utgör ej heller något hinder. Den praxis som framvuxit vid tillämpningen av 67 § UL bör med andra ord upprätthållas.

Såsom förut framhållits skall bestämmelserna i förevarande moment liksom de förbud som i övrigt gäller mot utmätning icke medföra hinder mot att utfallande belopp av pension eller livränta tages i anspråk enligt reglerna för utmätning av innestående avlöning. Beredningen får hänvisa till 8 mom. av nu behandlad paragraf och 67 d § i förslaget.

Femte momentet

I överensstämmelse med vad som anförts tidigare har i förevarande moment upptagits bestämmelse att i fall, då rätten till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt ej må tagas i mät, utmätning ej heller må äga rum av rätt till vederlag för utnyttjande av rättigheten innan denna så utnyttjats som förutsätts för att vederlag skall utgå och vederlaget kan beräknas. Enligt angivna villkor krävs t. ex. i fråga om litterära alster regelmässigt, att de tryckts och sålts samt att förlaget har möjlighet att beräkna hur mycket som minst blivit sålt. Är författaren berättigad att lyfta sitt honorar eller någon del därav vid en tidigare tidpunkt, exempelvis när han avlämnat tryckfärdigt manuskript, behöver dock nämnda krav icke vara uppfyllda. När utmätning kommer i fråga, bör utmätningsmannen göra en förfrågan, huruvida något tillgodohavande finns hos förlaget och till vilket belopp det med säkerhet kan beräknas uppgå. I fråga om STIM-ersättningar innebär förslaget, att rätten därtill ej kan utmätas förrän verk av gäldenären framförts eller eljest utnyttjats på sådant sätt som krävs för att ersättning skall utgå samt att STIM har möjlighet att beräkna vilken minimiersättning som tillkommer gäldenären. Beträffande STIM-ersättningar måste utmätning ske av tillgodohavande i klump, eftersom det i regel icke är praktiskt möjligt att åtskilja de särskilda ersättningsbelopp som utgår för olika verk.

Sjätte och sjunde momenten

Hänvisningen till regeln i 16 § andra stycket lagen om avbetalningsköp, enligt vilken det gods sådant köp avser icke får tagas i mät för fordran på grund av köpet, har såsom förut berörts överförts från sista momentet i nuvarande 62 § till 6 mom. i förevarande paragraf. I 7 mom. har intagits bestämmelse, att när eljest förbud är särskilt stadgat mot utmätning det skall lända till efterrättelse. Exempel på de ganska talrikt förekommande förbud som här avses har lämnats i det föregående.[20]

Åttonde momentet

Enligt detta moment skall de utmätningsförbud som avses i paragrafens sju föregående moment ej utgöra hinder mot utmätning av belopp som utgår i pension eller livränta i den ordning som angives i 67 d §. Det är där ej fråga om utmätning av rättigheten som sådan utan om belopp som förfaller successivt. Hänvisningen avser allenast utmätning i de fall och under de förutsättningar som 67 d § innehåller och utvidgar sålunda ej möjligheten att erhålla utmätning enligt nämnda paragraf. Den omständigheten att regeln i förevarande moment gäller — utöver de särskilda utmätningsförbud som stipulerats i 1—6 mom. — även förbud mot utmätning som finns utanför utsökningslagen (jfr 7 mom.) innebär, att möjlighet öppnas till utmätning i pension eller livränta som utgår enligt bl. a. FALs regler om olycksfalls- och sjukförsäkring, lagen om trafikförsäkring å motorfordon, lagen om allmän försäkring, lagen om yrkesskadeförsäkring och militärersättningsförordningen utan hinder av de förbud mot utmätning som stadgas däri.[21] Beredningen föreslår med anledning härav vissa följdändringar i dessa författningar.

67 §.

Första momentet

Detta moment innehåller en undantagsregel, som sätter de i föregående paragrafer stadgade utmätningsförbuden ur spel när egendomen i fråga är föremål för pant- eller retentionsrätt och det gäller utmätning för panthavarens respektive retinentens fordran. Bestämmelsen avser icke hyresvärds eller jordägares retentionsrätt.

Enligt 65 § UL gäller nu, att lös pant ej får undantagas från utmätning för den gäld varför pantsättningen skett. Bestämmelsen anses icke avse annan panträtt än sådan som stiftats genom avtal, och ej heller retentionsrätt.[1] I finsk och norsk rätt är motsvarande undantagsregel där-

[20] Se ovan s. 206 ff.

[21] Se 123 § FAL, 23 § lagen om trafikförsäkring å motorfordon, 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring, 50 § lagen om yrkesskadeförsäkring och 17 § militärersättningsförordningen.

[1] Se Hassler s. 158, Trygger II s. 210; jfr NJA 1892 s. 536.

emot utformad så att den omfattar såväl andra slag av panträtt i lös egendom som retentionsrätt (se 4 kap. 5 § ULF och § 75 NTL).[2] Även den danska rätten torde innebära, att beneficiumreglerna icke hindrar utmätning i föremål, som den utmätningssökande borgenären innehar med pant- eller retentionsrätt.[3]

Såväl panträtt i lös egendom som retentionsrätt förekommer i ett flertal olika former.[4] Vad panträtterna angår må erinras om att det utöver sådana som stiftas genom avtal också finns s. k. legala panträtter. Dessa innebär, att borgenären får panträtt i gäldenärens egendom utan att samtycke erfordras. Som exempel kan nämnas markägares panträtt vid intrång av kreatur, kommissionärs panträtt för fordran hos kommittenten, hantverkares rätt att kvarhålla och sälja gods som ej avhämtats, olika slag av sjöpanträtt i gods och fartyg. Gränsdragningen mellan panträtt och retentionsrätt är delvis problematisk. Flera former av retentionsrätt står de legala handpanträtterna mycket nära. Som en avgörande skillnad brukar angivas, att panträtten är förenad med försäljningsrätt medan retentionsrätten icke i och för sig medför befogenhet för retinenten att tillgodogöra sig föremålets värde. Till retentionsrätt brukar hänföras exempelvis låntagares och depositaries rätt att kvarhålla lånat och inlagt gods, bärgares rätt att hålla inne sjöfynd till säkerhet för bärgarlön och vissa kostnader samt hyresvärds och jordägares rätt att kvarhålla egendom till säkerhet för hyres- och arrendefordran m. m.

Eftersom retinent saknar försäljningsbefogenhet är han regelmässigt hänvisad till att, om hans fordran ej betalas, vinna dom på gäldenären och begära utmätning i det kvarhållna godset. Att utmäta pant för själva pantfordringen kan också vara erforderligt, nämligen då panthavaren icke på annan väg kommer åt att realisera panten. Vid konventionell handpant i lös egendom ingår visserligen regelmässigt i avtalet ett förbehåll om att panthavaren skall äga realisera panten utan iakttagande av lagens former, och utmätning blir då onödig. När realisationsklausul icke föreligger, är emellertid utmätning den enda praktiskt användbara realisationsformen, då ju det ålderdomliga uppbudsförfarandet enligt 10 kap. HB är otjänligt.

UL behandlar panträtt och retentionsrätt olika även i andra hänseenden än det varom nu är fråga. Retinentens ställning är genomgående något mindre förmånlig än handpanthavarens (se 71, 92 och 139 §§). Av motiven till UL framgår, att olikheten i de hänseenden som avses i dessa paragrafer just betingats av att retentionsrätt ej är förenad med realisationsbefogenhet.[5]

[2] Jfr Wrede s. 138, Alten s. 121 o. 235 f.
[3] Gomard s. 60 f.
[4] Se härom närmare Undén, Svensk sakrätt I 4 uppl. s. 163 ff o. 252 ff. Jfr också Eilard, Sakrätt, skatteproblem, exekution s. 37 ff.
[5] NLB s. 97.

Modernare lagstiftning visar en tendens att i fråga om rättsverkningarna likställa retentionsrätt med legal panträtt.[6] Särskilt har KL och ett i samband därmed tillkommet tillägg till 17 kap. 3 § HB rörande förmånsrätt för flertalet typer av retentionsrätt medfört, att retentionsrätten mycket närmat sig panträtten. Genom uttrycklig bestämmelse i 195 § KL har retentionsrätt på KLs område likställts med panträtt; dock har därvid undantag gjorts för sådan retentionsrätt som tillkommer jordägare och hyresvärd till säkerhet för fordran hos arrendator och hyresgäst. Liksom panthavare kan alltså vanlig retinent utan hinder av konkurs få utmätning av egendom som häftar för hans fordran (23 § KL). Och om sådan egendom utmätts innan beslut om egendomsavträde meddelats, skall verkställigheten fortgå utan hinder av konkursen (24 §). Ännu betydelsefullare är kanske att retinent, med nyss angivet undantag, äger samma befogenhet som panthavare att under konkursen själv realisera egendomen (73 §). Det kan följaktligen understundom vara till fördel för retinenten att gäldenären råkar i konkurs. Själv saknar emellertid vanlig retinent liksom panthavare rätt att få gäldenären försatt i konkurs, om gäldenären förebringar sådan utredning att den egendom säkerhetsrätten omfattar skäligen kan antagas förslå till fordringens fulla gäldande (6 §).

Beredningen har funnit det befogat att — efter mönster av KL och av gällande rätt i våra grannländer — utforma ifrågavarande undantagsregel så att den omfattar både alla slag av panträtt i lös egendom och flertalet former av rententionsrätt. Som framgår av det tidigare anförda innebär detta, att innehavare av legala panträtter och retentionsrätter får sin ställning stärkt, i det att de utan hinder av reglerna i 65 och 66 §§ kan få utmätning i egendom, som omfattas av deras säkerhetsrätt. Vad retentionsrätterna angår torde det, frånsett arrende och hyra, i regel vara fråga om egendom, som icke finns i gäldenärens besittning, och detsamma torde i det alldeles övervägande antalet fall gälla även för panträtternas del.

Undantagsregeln får enligt förslaget icke avseende å hyresvärds eller jordägares rätt att kvarhålla egendom till säkerhet för fordran hos hyresgäst eller arrendator. Enligt 2 kap. 42 § respektive 3 kap. 45 § NJL omfattar retentionsrätten i där angivna fall icke egendom, som jämlikt 65 § UL skall undantagas från utmätning. Beredningen har övervägt, om ändring bör göras på denna punkt. Frågan sammanhänger emellertid med vad som skall gälla om jordägares eller hyresvärds ställning i arrendatorns eller hyresgästens konkurs i fråga om förmånsrätt m. m. Beredningen har därför stannat för att icke gå närmare in på spörsmålet i förevarande sammanhang. Enligt förslaget får alltså hyresvärd eller jordägare icke möjlighet att vinna utmätning i eljest beneficiumskyddad egendom (jfr 195 § KL och 13 § lagen om ackordsförhandling utan konkurs).

[6] Se Undén a. a. s. 253.

I anslutning till de nu behandlade frågorna har beredningen också övervägt att efter mönster från utländsk rätt (se t. ex. § 75 NTL) införa en regel om att egendom ej får undantagas från utmätning för fordran, som avser köpeskilling för egendomen. Den praktiska nyttan av en sådan regel kan dock ifrågasättas. Beredningen har även av andra skäl ansett det mindre lämpligt att tillskapa undantagsregler av nu angiven typ.

Andra momentet

Reglerna om utmätningsfrihet anses för närvarande skola iakttagas ex officio av utmätningsmannen.[7] Något särskilt yrkande från gäldenärens sida erfordras alltså icke. Om gäldenären vid förrättningen anvisar viss egendom till utmätning, torde den emellertid få tagas i mät utan hinder av att den i och för sig faller inom beneficiet. Däremot kan gäldenären icke på förhand, t. ex. i skuldebrev eller kontrakt, avsäga sig det skydd som reglerna om utmätningsfrihet avser att ge.

Några mera väsentliga ändringar i de regler som sålunda anses gälla enligt oskrivna rättsgrundsatser har icke funnits påkallade. Vad som lagfästs i förevarande moment är endast principen, att egendom som eljest skulle vara utmätningsfri får tagas i mät, om den av gäldenären anvisas till utmätning. Härmed bör jämställas, att gäldenären medger utmätning av egendom som borgenären särskilt begärt att få utmätt. Principen om gäldenärens dispositionsrätt bör emellertid enligt beredningens mening icke få gälla utan varje begränsning. I förslaget har som ytterligare villkor för att utmätning skall få ske angivits, att detta ej uppenbart strider mot vad som är påkallat av hänsyn till gäldenärens eller hans familjs behov. Härigenom öppnas möjlighet för utmätningsmannen att i undantagsfall ingripa för att avvärja en utmätning, som skulle kunna få alltför långtgående skadliga konsekvenser. Situationen kan exempelvis vara den att gäldenären handlar i desperation eller att han är fientligt inställd mot sin familj och därför gärna ser att utmätningen träffar egendom som familjen behöver. I förslaget har dessutom upptagits den självklara förutsättningen att egendomen överhuvud må överlåtas.

Om gäldenären anvisat utmätningsfri egendom till utmätning och denna till följd härav tagits i mät, skall han icke sedan kunna återkalla sin disposition och på den grund få utmätningen hävd. Detta får anses ligga i sakens natur. Däremot kan det tänkas, att utmätningsmannen — på särskild framställning eller av egen drift — föranstaltar om rättelse enligt bestämmelsen i 77 § UL på den grund att han finner utmätningen uppenbart strida mot vad som är påkallat av hänsyn till gäldenärens eller hans familjs behov. Även efter klagan till högre instans bör en ändring, som grundas på detta skäl, vara möjlig.

[7] Se Hassler s. 158, Lundberg s. 87, Olivecrona s. 66.

Principen att gäldenären icke på förhand kan avsäga sig det skydd som 65 och 66 §§ erbjuder är enligt beredningens mening så självklar att den icke behöver särskilt utsägas.

Tredje momentet

Som framgått av vad tidigare anförts kan det inträffa, att ett föremål avsett för personligt bruk, för hemmet eller för förvärvsverksamheten, trots att gäldenären behöver föremålet eller ett föremål av liknande slag, icke får undantagas därför att dess värde är för högt. Som exempel må nämnas ett dyrbart guldur, en antik soffa, ett värdefullt fordon. Om egendomen tages i mät, kan det vara skäligt och lämpligt att gäldenären sätts i stånd att skaffa sig ett enklare föremål, som i och för sig tillgodoser det ifrågavarande behovet och som skulle ha fått undantagas enligt bestämmelserna i 35 §. Detta syfte har beredningen ansett bäst kunna nås genom att utmätningen får ske med förbehåll att gäldenären skall, efter egendomens försäljning, av behållna köpeskillingen utfå visst skäligt belopp för anskaffande av vad han behöver i den sålda egendomens ställe. En sådan lösning möjliggörs genom bestämmelsen i förevarande moment. Det må anmärkas, att föremål som här avses ofta torde efter utmätning därav lämnas kvar i gäldenärens besittning till dess försäljning skall äga rum.[8]

Den föreslagna regeln bör tillämpas endast under förutsättning att föremålet i fråga har ett väsentligt övervärde. Om behållna köpesumman icke skulle komma att nämnvärt överstiga det gäldenären förbehållna beloppet, skulle ju hela utmätningsåtgärden vara praktiskt misslyckad. Gäldenärens ekonomiska ställning skulle försämras, men borgenären skulle icke få någon likvid att tala om, kanske ingen alls. Hänsynen till borgenärens intresse bör vidare komma till uttryck på det sättet att utmätningsmannen övertygar sig om att gäldenären verkligen har behov av ett ersättningsföremål och kan väntas använda det förbehållna beloppet till att skaffa sig ett sådant. När omständigheterna talar därför, bör utmätningsmannen, med gäldenärens samtycke, kunna utbetala beloppet till en tredje man som förbundit sig att tillhandahålla gäldenären ersättningsföremålet.

Vid bestämmandet av det belopp som skall förbehållas gäldenären har utmätningsmannen att göra en bedömning, till vilket värde ett föremål av ifrågavarande slag skulle ha högst fått uppgå för att kunna undantagas enligt huvudregeln i 65 §. Utöver denna gräns bör det förbehållna beloppet givetvis ej få sträcka sig; däremot kan det väl få sättas lägre, blott det aktuella behovet skäligen blir tillgodosett. I fråga om föremål, som avses under punkterna 1 och 2 i 1 mom. av 65 §, torde prövningen icke vara förenad med några särskilda tekniska svårigheter. Sådana kan däremot ibland tänkas möta, när det gäller egendom som avses under punkten 3 i samma mom. Anledningen härtill är den där stadgade begränsningen att sammanlagda

[8] Se Hassler s. 222 f, Lundberg s. 89, Olivecrona s. 110.

värdet ej får överstiga 3 000 kr. Om intet undantages för det i sistnämnda punkt avsedda ändamålet, kan upp till 3 000 kr förbehållas gäldenären, i den mån det finnes påkallat, men om egendom undantages får det förbehållna beloppet ej överskrida skillnaden mellan 3 000 kr och de undantagna föremålens värde.

När fråga uppkommer om att förena utmätning med förbehåll enligt 3 mom. i förevarande 67 §, torde det i allmänhet vara lämpligt, att utmätningsmannen lämnar både gäldenär och borgenär tillfälle att yttra sig i saken. Hinder synes icke böra möta mot att förbehållet görs i den formen att utmätningsmannen föranstaltar om rättelse av redan verkställd utmätning. Den nya bestämmelsen om självrättelse i 77 § UL syftar visserligen efter ordalydelsen närmast på det fallet att utmätningsmannen finner att utmätning överhuvud ej bort ske, men den bör kunna tillämpas även när utmätning ej bort ske villkorslöst.[9] Om borgenären är missnöjd med att förbehåll görs, bör han klaga över själva utmätningen respektive beslutet om rättelse. Han kan alltså ej vänta till dess det förbehållna beloppet utbetalats och överklaga denna åtgärd.

Det förbehållna beloppet är att betrakta som en avgående post, vilken skall avräknas innan influtna medel tillhandahålls borgenär (jfr 137 § UL). Skulle det inträffa att de influtna medlen efter avdrag för kostnader icke täcker mer än det förbehållna beloppet, får utmätningsborgenären som redan antytts ingenting. Förbehållet belopp, som utbetalats till gäldenären, bör med hänsyn till bestämmelsens syfte givetvis anses skyddat mot utmätning så länge det hålls avskilt för det angivna ändamålet.

Den föreslagna bestämmelsen kan jämföras med de bl. a. i tysk rätt förekommande reglerna om »Austauschpfändung». Enligt dessa kan föremål, som enligt vissa huvudregler ej är utmätningsbara, likväl få tagas i mät, om borgenären före omhändertagandet av föremålet i fråga tillhandahåller gäldenären ett ersättningsföremål, som tillgodoser skyddsändamålet, eller pengar till anskaffande av ett sådant ersättningsföremål. Saknar borgenären möjlighet att uppfylla detta villkor, kan utmätningen i stället ske med förbehåll, att erforderligt belopp för anskaffande av ett ersättningsföremål skall tillhandahållas gäldenären ur vad som inflyter vid realisationen.[10] Att märka är, att dessa bestämmelser är givna i borgenärens intresse[11] och utgår från det förhållandet att huvudreglerna i allmänhet icke innehåller några villkor beträffande föremålens värde.

[9] Jfr Utsökningsrätt I s. 97 o. prop. 52/1963 s. 120 f.
[10] Se ZPO §§ 811 a och 811 b; jfr Stein—Jonas vid dessa lagrum.
[11] För att tillämpning av bestämmelserna skall komma i fråga förutsätts, att borgenären begär »Austauschpfändung».

67 a §.

I denna paragraf upptages de inledande bestämmelserna om utmätning av avlöning och därmed jämställd arbetsinkomst. Såsom förut framhållits har förfarandet vid löneutmätning ansetts böra helt omläggas. Medan avlöning f. n. icke kan tagas i mät förrän den förfallit till betalning, skall enligt förslaget löneutmätning kunna äga rum i samma ordning som införsel, d. v. s. genom att utmätningsmannen förordnar att arbetsgivaren skall innehålla och tillställa honom viss del av lönen allteftersom denna förfaller. Man undgår därmed bl. a. de konflikter och det uppseende som nu lätt uppstår, när utmätningsmannen inställer sig på arbetsplatsen för att omhändertaga en del av avlöningen.

I förslaget stadgas under 1 mom., att arbetstagares avlöning som innestår hos arbetsgivaren ej må tagas i mät för hans gäld i vidare mån än som sägs i 67 b §. I fråga om ett särskilt slag av avlöning, nämligen semestermedel, förekommer såsom tidigare påpekats inom vissa branscher det systemet att arbetsgivaren inbetalar medlen till en för ändamålet inrättad kassa, där beloppet sedan innestår till dess arbetstagaren anmäler att han ämnar taga semesterledighet. Kassan får då anses ha trätt i arbetsgivarens ställe såvitt angår semestermedlen. Enligt 67 b § 5 i förslaget får sådana medel i regel icke tagas i mät. Om det undantagsvis kommer i fråga att utmäta semestermedel som inbetalats till sådan kassa, får förfaras på samma sätt som när medlen innestår hos arbetsgivaren. Reglerna i förevarande paragraf blir åtminstone analogiskt tillämpliga. Om det eljest skulle förekomma att förpliktelsen att utgiva lön med arbetstagarens medgivande övergått på annan än arbetsgivaren — en utveckling i sådan riktning är icke otänkbar — bör likaledes reglerna om villkoren för och förfarandet vid utmätning av lön som innestår hos arbetsgivaren kunna tillämpas. Förslaget omfattar däremot icke sådana fall, då avlöning på arbetstagarens begäran inbetalats till intressekontor eller liknande. Vad som där innestår för arbetstagarens räkning har karaktär av en vanlig fordran och kan utmätas under samma förutsättningar och i samma ordning som sådan.

Med arbetstagares avlöning jämställs enligt 2 mom. annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om hans arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares.

Beträffande vad som i 1 och 2 mom. skall förstås med avlöning eller liknande kan, utöver vad nyss sagts, hänvisas till framställningen under 1 § i den föreslagna nya införsellagen.

I 3 mom. av förevarande paragraf upptages föreskrift, att i fråga om förfarandet när utmätning må äga rum och vad därmed sammanhänger skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om införsel. Det har tillagts, att det sagda även gäller reglerna om straff och annan påföljd, om meddelat beslut ej iakttages. Hänvisningen till vad som är stadgat om införsel avser närmast reglerna i själva införsellagen. I viss utsträckning bör

också de administrativa tillämpningsföreskrifterna till samma lag få gripa in.

Det är endast själva förfarandet vid löneutmätning och vad därmed sammanhänger som skall regleras av bestämmelserna om införsel. Förutsättningarna för erhållande av utmätning, utmätningsmans behörighet, förmånsrätt på grund av verkställd utmätning, verkan av gäldenärens konkurs och annat dylikt bestäms av ULs regler om utmätning i allmänhet, i den mån icke förslaget upptager särskilda bestämmelser för här avsedda fall. Stadgandena i 54, 54 a och 55 §§ UL om vilka handlingar som skall ingivas och i 57 § om anteckning på fordringshandling m. m. skall sålunda bl. a. iakttagas. Vad angår förfarandet när flera borgenärer söker utmätning följer av 67 c § 1 mom. i förslaget, att beslut om löneutmätning icke medför prioritet förrän den som skall utbetala lönen fått underrättelse om beslutet och det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning. Detta hindrar dock icke, att 58 § UL kan och bör tillämpas. Bestämmelserna i 59 § om gäldenärens underrättande skall givetvis iakttagas. I administrativ ordning torde böra föreskrivas att, när löneutmätning kan bli aktuell, detta skall särskilt angivas i underrättelsen. Enligt 60 a § äger utmätningsman, när utmätning av lös egendom ej genast kan verkställas, vid behov säkerställa utmätningen t. ex. genom att meddela sekundogäldenär betalningsförbud enligt 75 § 2 mom. Med stöd därav kan utmätningsman i förekommande fall interimistiskt förordna, att arbetsgivaren skall innehålla viss del av t. ex. ett utfallande ackordsöverskott. Bland andra bestämmelser som kan vinna tillämpning må nämnas 73 § 1 mom. tredje punkten, där det stadgas skyldighet för sekundogäldenär (d. v. s. i nu förevarande fall arbetsgivaren eller den som eljest har att utbetala lönen) att på anmaning lämna utmätningsmannen upplysningar om fordringens innehåll samt rätt för överexekutor att förelägga och utdöma vite vid tredska. Vad i 88 c § 1 mom. sägs om den tid inom vilken utmätningsförrättning skall hållas och påföljden, därest borgenären lämnar anstånd utöver där angiven tid, blir också tillämpligt.

Sedan utmätningsmannen beslutat att taga avlöning i mät, regleras det fortsatta förfarandet av bestämmelserna i införsellagen, i den mån de är tillämpliga. Utmätningsmannen bör, även om 7 § första stycket införsellagen ej blir direkt tillämpligt, med användning av likartad metod förordna hur mycket som skall innehållas av lönen vid varje avlöningstillfälle och, om så är påkallat, hur mycket som skall vara gäldenären förbehållet. Ifrågavarande belopp skall bestämmas med ledning av punkt 2 av 67 b § i förslaget, där det föreskrivs ett betydligt större undantag till gäldenärens förmån än som ifrågakommer vid införsel. Om utmätningen avser endast en enstaka avlöningspost, t. ex. ett utfallande ackordsöverskott, får förordnandet jämkas därefter. Vid utformningen av förordnandet har utmätningsmannen vidare att beakta, att skatteavdrag och införsel alltid har företräde

framför utmätning (jfr 67 b § 6). Med stöd av 7 § tredje stycket införsellagen kan utmätningsmannen vid behov föreskriva, att arbetsgivaren skall anpassa sättet för avlöningens utbetalande så att utmätning kan ske. De svårigheter som detta kan medföra för arbetsgivaren måste dock beaktas. En omläggning av avlöningssystemet bör icke framtvingas utan att det är skäligen motiverat av den aktuella sakens betydelse. Sedan beslut meddelats om löneutmätning, har utmätningsmannen att underrätta arbetsgivaren härom (jfr 7 § fjärde stycket införsellagen). I administrativ ordning torde böra stadgas, att underrättelse skall tillställas även gäldenären och sökanden.

Av hänvisningen till införsellagen följer, att arbetsgivaren är skyldig att tillställa utmätningsmannen innehållet belopp på tid och sätt som denne bestämmer i enlighet med de närmare föreskrifter som meddelas av Kungl. Maj:t (jfr 10 § första och andra styckena införsellagen). Om arbetsgivaren åsidosätter vad som åligger honom, blir — såsom särskilt angivits — straffbestämmelsen i 19 § införsellagen tillämplig, och det belopp som bort redovisas får omedelbart uttagas hos honom genom utmätning eller införsel enligt vad som stadgas i 10 § tredje stycket samma lag. Att använda införsel mot arbetsgivaren torde sällan bli aktuellt. Förfarandet är också teoretiskt förenat med vissa komplikationer. Beredningen har likväl icke funnit anledning utesluta en sådan tillämpning. Eftersom den fordran som föranlett beslutet om löneutmätning kan förutsättas icke vara införselgill blir stadgandet i 10 § tredje stycket sista punkten — om hur fordringen mot arbetsgivaren skall behandlas i införselhänseende — icke tillämpligt. Om arbetsgivaren häftar för flera olika belopp som skolat uttagas genom löneutmätning, får dessa konkurrera inbördes på lika villkor. Vid konkurrens med införselgill fordran, för vilken arbetsgivaren primärt svarar, får det anses ligga i sakens natur, att belopp som skolat uttagas genom löneutmätning går efter fordran som nu nämnts. Detsamma torde få gälla fordran, för vilken införsel må äga rum direkt enligt 10 § införsellagen. I övrigt bör någon svårighet icke uppkomma vid tillämpningen. Införseln går givetvis efter skatteavdrag som arbetsgivaren själv har att vidkännas, och regeln i 11 § införsellagen får icke någon tillämpning. Det må tilläggas, att införsel icke kommer i fråga mot arbetsgivaren, om denne är juridisk person (se 1 § sista stycket införsellagen).

Rörande förfarandet vid löneutmätning må vidare framhållas, att om betalning skall ske från ort utom utmätningsmannens distrikt, han kan påkalla biträde av utmätningsmannen i den orten, om så erfordras (jfr 3 § andra stycket införsellagen). Han kan t. ex. förordna, att arbetsgivaren skall redovisa till utmätningsmannen i utbetalningsorten, vilken får vidarebefordra beloppen till den utmätningsman som handlägger målet. Det kan i vissa fall ligga i arbetsgivarens intresse, att sådant förordnande meddelas (jfr vad som anförts härom i det föregående å s. 116 ff).

Beslut om löneutmätning kan ändras enligt reglerna i 12 § införsellagen. Om gäldenären byter arbetsanställning sedan utmätning beslutats, måste nytt beslut meddelas. Av 6 § andra punkten införsellagen följer, att det icke är erforderligt att därvid lämna ny underrättelse till gäldenären.

Vad angår klagan över utmätningsmans beslut föreslår beredningen ett tillägg till 201 § UL av innehåll bl. a., att klagan över beslut om löneutmätning ej skall vara inskränkt till viss tid. Samma regel skall alltså gälla som vid införsel. Beträffande kostnaden förutsätter beredningen, att exekutionsavgift, om sådan införs,[1] skall utgå även i sådana fall då löneutmätning kommer i fråga och att utgiften härför får med tillämpning av grunderna för 198 § UL uttagas ur det belopp som utmätningen inbringar. I övrigt bör reglerna i 21 § införsellagen, enligt vilka införsel sker utan avgift och kostnad för utmätning i fall varom sägs i 10 § tredje stycket ej får uttagas hos den för vars fordran utmätning sker m. m., vinna motsvarande tillämpning vid löneutmätning. I praktiken torde annan kostnad än exekutionsavgiften ej uppkomma annat än i sällsynta undantagsfall.

I den mån förfarandet skall ske i överensstämmelse med reglerna i införsellagen träder dessa i stället för ULs motsvarande bestämmelser. Föreskrifterna i 75 § UL om tillvägagångssättet vid utmätning av fordran behöver sålunda icke följas. Ej heller stadgandet i 84 § om att utmätningsmannen skall lämna bevis om verkställd utmätning blir direkt tillämpligt.[2] Såsom förut framhållits förutsätter beredningen, att det i administrativ ordning åläggs utmätningsmannen att lämna gäldenären och sökanden underrättelse om utmätningsbeslutet. Vad angår bestämmelsen i 77 § 2 mom. om rättelse av utmätning torde fråga om tillämpning därav sällan bli aktuell i mål om löneutmätning, då beslut om sådan utmätning kan ändras enligt 12 § införsellagen. Något hinder mot att tillämpa 77 § 2 mom. möter dock icke.

Enligt 88 b § skall utmätningsmannen anmoda sekundogäldenären att erlägga betalning till honom. Sådan anmodan skall dock ej alltid ske. Bl. a. när utmätningen sker för verkställighet av icke lagakraftvunnen dom skall sådan anmodan icke äga rum. Vad nu sagts får emellertid icke tillämpning i löneutmätningsfallen. Då skall utmätningsmannen i stället — även om domen ej vunnit laga kraft — förelägga arbetsgivaren att redovisa innehållna belopp enligt vad därom blir stadgat.

Av hänvisningen till införsellagen följer att någon försäljning av utmätt lönefordran icke kommer i fråga. Det förutsätts liksom vid införsel, att fordringen i förekommande fall indrivs hos arbetsgivaren. I den mån löneutmätning undantagsvis förekommer i förmån som utgår i annat än pengar, kan

[1] Jfr Exekutionsavgifter i mål hos utmätningsmän, betänkande avgivet 18/3 1964 av särskilt förordnad utredningsman (stencil).

[2] Därest det i Utsökningsrätt II framlagda förslaget till ny lag om betalningsföreläggande genomförs, torde nu förevarande förslag böra föranleda jämkning av 14 § andra stycket i nämnda lagförslag.

försäljning av vad som influtit ske i den ordning som stadgas i 5 kap. UL (jfr 18 § i förslaget till införsellag). Reglerna i 6 kap. UL om redovisning och fördelning av influtna medel skall iakttagas, i den mån de får aktualitet. Utmätningsman har i enlighet härmed att tillhandahålla sökanden vad honom tillkommer inom den tid som stadgas i 137 § 1 mom. För att icke redovisning skall behöva ske varje gång en småpost inflyter föreslås en jämkning av stadgandet. Bestämmelsen i 2 mom. samma paragraf om vad som skall iakttagas, när utmätning i enlighet med 39 och 40 §§ skett på grund av dom som ännu ej vunnit laga kraft, blir även tillämplig. Detta kan få praktisk betydelse t. ex. om gäldenären har fordran på ett större ackordsöverskott. Övriga regler i 6 kap. UL torde endast undantagsvis få betydelse vid löneutmätning.

De erforderliga administrativa tillämpningsföreskrifterna kan utfärdas med stöd av 12 § UL. Delvis bör det vara möjligt att låta tillämpningsföreskrifterna till införsellagen direkt gripa in, med vissa jämkningar. Särskilda regler torde erfordras för de fall då fråga om löneutmätning uppkommer hos annan utmätningsman än utmätningsmannen i gäldenärens hemvist. Visserligen torde borgenär, som önskar erhålla utmätning av gäldenärens lön, komma att normalt vända sig till utmätningsmannen i gäldenärens hemvist (jfr 56 § UL). Fråga om löneutmätning kan dock stundom aktualiseras hos utmätningsmannen i den ort från vilken lönen utbetalas. Stadgandet i 56 a § 2 mom. UL om hur det skall förfaras när viss lös egendom tagits i mät av mer än en utmätningsman löser icke helt de problem som därvid uppkommer. Hänsyn måste vidare tagas till eventuell konflikt med införsel. Det torde på grund av vad nu sagts i allmänhet vara lämpligt, att frågan om utmätning överlämnas till utmätningsmannen i gäldenärens hemvist.

67 b §.

Beträffande gången i ärende, där utmätning av lön kan komma i fråga, torde böra iakttagas, att utmätningsmannen i samband med underrättelse till gäldenären enligt 59 § UL meddelar, att utmätning av lönen kan komma i fråga, och uppmanar honom att inom viss tid inkomma med yttrande med anledning därav. Underrättelsen bör kunna lämnas gäldenären i samma ordning som vid införsel. Om gäldenären icke hör av sig, blir nästa åtgärd att hos arbetsgivaren efterhöra, hur stor lön gäldenären har. Föranleder svaret till antagande att någon del av lönen kan tagas i anspråk, får utredning införskaffas om gäldenärens försörjningsbörda och övriga förhållanden som är av betydelse. Bestrider gäldenären att lönen får tagas i anspråk och har utmätningsmannen ej anledning efterforska annan utmätningsbar tillgång, bör han undersöka, huruvida förutsättningar för löneutmätning mot gäldenärens bestridande föreligger enligt vad i det följande sägs. Om lönen synes lämna utrymme för utmätning, bör utmätningsmannen på lämpligt sätt taga förbindelse med gäldenären för att närmare höra honom. Om utmät-

ningsmannen, såsom ofta är fallet, redan har inblick i gäldenärens förhållanden, kan förfarandet förenklas. Därest borgenär önskar att lönen skall tagas i anspråk, bör han givetvis bidraga till utredningen med upplysningar som han har tillgång till.

Även om gäldenären inkommer med bestridande först sedan löneutmätning beslutats, skall det beaktas. Utmätningsmannen får då undersöka, om förutsättningar ändå finns för löneutmätning, och i sådan händelse låta förfarandet fortgå. I annat fall skall förordnandet hävas. Redan fullbordad utmätning (jfr 67 c § 1 mom.) rubbas dock icke. Bestridandet får med andra ord verkan endast för framtiden.

Utmätningsmannen skall även taga hänsyn till borgenärens intresse av att utmätning leder till betalning (jfr 62 § 1 mom. och s. 231 ovan). Ur borgenärens synvinkel är löneutmätning förenad med vissa nackdelar jämförd med utmätning av annan tillgång. Om den fordran som skall uttagas uppgår till något mera avsevärt belopp, leder löneutmätning endast långsamt till resultat. Risk föreligger vidare, att avlöningen på grund av sjukdom eller av annan anledning nedgår eller bortfaller så att utmätning icke kan ske. Det kan också inträffa, att annan borgenär framträder och gör anspråk på del i inflytande belopp (jfr 67 c § 1 mom.). För att säkerställa borgenärens intresse kan utmätningsmannen enligt 67 c § 2 mom. taga annan egendom i mät samtidigt och låta anstå med realisationen därav. En sådan åtgärd är dock icke alltid tillfyllest och utmätningsmannen måste därför, om annan tillgång finns, företaga en avvägning mellan parternas intressen.

Av de i förevarande 67 b § upptagna bestämmelserna framgår i övrigt, att förfarandet blir delvis olika, beroende på vilket slags lönetillgång det är fråga om. Beträffande de särskilda punkterna i paragrafen vill beredningen anföra följande.

Punkt 1. Denna punkt gäller utmätning av avlöning i allmänhet, i motsats till punkt 4 som gäller ackordslön, provision eller annat som innestår för längre tid än en månad. Till punkt 4 har även förts det fallet att gäldenären låtit lön innestå hos arbetsgivaren efter förfallodagen.

Förutsättningen för utmätning enligt punkt 1 är starkt restriktiv. Mot gäldenärens bestridande må sålunda utmätning äga rum endast om gäldenären påtagligt eftersatt sina borgenärers intresse. Enligt förslaget förutsätts, att det är uppenbart att gäldenären underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig.

Förutsättningen är givetvis uppfylld, om gäldenären nonchalerar sina skyldigheter överlag. Den omständigheten att förfallna skulder utestår oguldna är emellertid icke i och för sig tillfyllest, om gäldenären anstränger sig att i rimlig omfattning efter hand fullgöra vad honom åligger. Man kan härvid icke begära, att han behandlar alla borgenärer lika. Sålunda bör han kunna i första hand betala hyra, telefonräkning och annat dylikt, som icke

kan försummas utan omedelbara och för hans fortkomst menliga påföljder. Ej heller bör gäldenären lastas, om han eljest ger småskulder ett visst företräde. Det kan emellertid förekomma, att en gäldenär godtyckligt åsidosätter viss skuld som han av en eller annan anledning icke vill betala. I en sådan situation kan utmätning för den fordringen komma i fråga, oaktat gäldenären i övrigt sköter sina åligganden. Likaså räcker det att gäldenären, om han ej har annan utestående skuld än den som är aktuell i ärendet, har nonchalerat denna. I övrigt skall naturligtvis hänsyn tagas till storleken av gäldenärens inkomster, hans försörjningsbörda m. m. Att hänsyn skall tagas härtill framgår även av beneficiumregeln i punkt 2.

Punkt 2. Beträffande tillvägagångssättet när utmätning beslutas anges i första stycket under punkt 2, att förordnande om utmätning må meddelas beträffande avlöning som förfaller under viss i förordnandet angiven tid eller beträffande viss avlöningspost. Förordnande som gäller allenast viss avlöningspost kan komma i fråga, när det gäller att uttaga ett mindre belopp som täcks av den disponibla delen av lönen.

Såsom förut framhållits bör gäldenären få åtnjuta ett väsentligt större beneficium än vid införsel. Stadgande härom upptages i andra stycket under punkt 2 i paragrafen. Förordnande om utmätning får, enligt vad där sägs, icke omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Löneutmätning blir följaktligen möjlig endast i den mån lönen lämnar ett avsevärt överskott sedan medel i skälig omfattning reserverats för angivna ändamål. Beneficiet är också större än som skulle följa redan av 65 § 1 mom. 6 i förslaget.

Liksom vid införsel är utmätningsmannen icke ovillkorligt bunden av vad som kan ha blivit bestämt genom dom eller avtal angående storleken av underhållsbidrag som gäldenären skall utgiva.[1] Att beräkna behovet lägre torde dock i tillämpningen komma i fråga endast i sällsynta fall. Därest gäldenären har extrainkomster, bör givetvis dessa tagas i beräkning. Likaså måste det beaktas, om gäldenärens make eller annan i den hemmavarande familjen har egen inkomst. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som stadgats i 7 § första stycket av förslaget till införsellag har under förevarande punkt särskilt angivits, att vid utmätningen skall tagas skälig hänsyn till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utförs. Utmätningsmannen bör begränsa ingreppet så att gäldenären icke berövas sin arbetsvilja. Beträffande tillämpningen av stadgandet kan i övrigt hänvisas till vad som anförts i motiven till nyssnämnda paragraf i införsellagen. Såsom förslaget i dessa delar utformats kan man räkna med att löneutmätning i allmänhet icke mot gäldenärens bestridande kommer i fråga beträffande den stora gruppen av lågavlönade, frånsett ungdomar som

[1] Jfr ovan s. 138.

icke har någon försörjningsbörda och icke heller i övrigt har några större fasta utgifter samt liknande fall.

Vid prövningen av hur mycket gäldenären kan undvara bör i första hand beaktas hans behov under den tid som löneutmätningen är avsedd att fortgå och tiden närmast därefter. Inom vissa branscher varierar lönen under olika delar av året. Om utmätning beslutas medan lönen är hög, får man beakta också de behov som kan förutses uppkomma för gäldenären längre fram. Liksom när fråga är om att undantaga kontanter o. l. enligt 65 § kan det emellertid ej bli tal om att förbehålla alltför stora belopp. Om utmätning av ett ackordsöverskott eller annan särskild ersättning skett enligt punkt 4 och det därefter blir aktuellt att verkställa utmätning av vanlig lön, måste utmätningsmannen beakta det ingrepp som redan skett. Däremot behöver han icke, när vanlig lön utmäts, taga hänsyn till att fråga senare kan uppkomma om utmätning av ackordsöverskott. Det ingrepp som den förra utmätningen inneburit skall nämligen beaktas, när utmätning av ackordsöverskottet blir aktuell. Beredningen återkommer härtill i det följande.

Enligt 67 § 2 mom. i förslaget må egendom, som enligt 65 eller 66 § är fritagen från utmätning, under vissa förutsättningar likväl tagas i mät, därest gäldenären anvisat egendomen till utmätning. Stadgandet äger enligt sin ordalydelse icke tillämpning på innestående avlöning. Emellertid ligger det i sakens natur, att utmätningsmannen kan och bör taga viss hänsyn till gäldenärens inställning, när han bestämmer hur mycket som skall förbehållas denne. Det kan ligga i gäldenärens intresse att medgiva, att en jämförelsevis stor del av lönen får tagas i anspråk för att han därigenom fortare skall bli fri från sin skuld. Utmätningsmannen bör beakta sådana önskemål, om det icke är uppenbart att utmätningen skulle bli alltför betungande för gäldenären eller medföra att hans familj eller annan underhållsberättigad otillbörligt eftersätts.

Såsom framgår av 16 § i förslaget till införsellag och punkt 6 i här förevarande paragraf skall införsel ha företräde framför utmätning. Löneutmätning blir möjlig endast om vad som återstår av lönen, sedan införsel skett, uppgår till så stort belopp att gäldenären uppenbart kan undvara någon del därav. Om underhållsbidrag som uttages genom införsel är påtagligt för högt, kan det dock jämkas enligt 9 § andra stycket införsellagen för att utmätning skall kunna ske. Beredningen räknar emellertid ej med att införsel och utmätning skall sammanträffa i praktiken annat än mera undantagsvis. Även skatteavdrag skall, enligt vad som stadgas under punkten 6, ha företräde framför utmätning. Utmätningsmannen måste därför taga hänsyn till skatteavdraget, när han avgör om och i vad mån lönen skall tagas i anspråk. Särskilt gäller detta under den tid av året då avdrag ifrågakommer för kvarstående skatt.

Punkt 3. Såsom en ytterligare begränsning av möjligheten att taga vanlig lön i mät gäller enligt punkt 3 i förslaget, att utmätning ej utan gäldenärens medgivande må ett och samma kalenderår tillämpas under sammanlagt längre tid än tre månader eller, om särskilda skäl är därtill, sex månader. Löneutmätning får alltså icke såsom införsel fortgå i en följd under obegränsad tid. Regeln hänför sig icke till varje särskild fordran för vilken utmätning söks utan anger den utsträckning i vilken gäldenärens lön överhuvud får tagas i anspråk genom utmätning. Om utmätning tidigare under året fortgått under tre månader för viss borgenärs fordran, kan alltså icke annan borgenär få ytterligare löneutmätning under samma kalenderår, om icke situationen är sådan att undantagsregeln om sex månaders ingrepp blir tillämplig. Att låta utmätning undantagsvis fortgå mer än tre månader kan vara motiverat av att gäldenären visat höggradig nonchalans mot sina borgenärer i allmänhet eller påtagligt missgynnat viss särskild borgenär. Även fordringens art kan stundom böra beaktas. Gäller denna skadestånd på grund av brott, t. ex. misshandel, stöld eller bedrägeri, kan det finnas starka skäl, att utmätningen får fortgå längre än tre månader.

Efter sex månaders tillämpning är vidare utmätning utesluten under året, om ej gäldenären medger annat. Hinder möter emellertid icke för borgenären att återkomma senare. För att gäldenären icke skall bli alltför hårt betungad har vidare föreslagits, att utmätning icke under två kalenderår efter varandra får ske så att avlöningen kommer att i en följd eller utan större uppehåll tagas i anspråk under längre tid än tre respektive sex månader. Slutligen stadgas, att det om möjligt bör undvikas att avlöningen tages i anspråk under gäldenärens semester eller i omedelbar anknytning därtill. Lön som förfaller närmast före, under eller omedelbart efter gäldenärens semester blir sålunda i princip skyddad. Att ovillkorligt förbud icke uppställts mot utmätning av lön som förfaller under sådan tid sammanhänger med att vissa kategorier av arbetstagare har möjlighet att sprida sin semester och kan tänkas utnyttja denna möjlighet för att hindra löneutmätning. I alla normala fall bör utmätningsmannen tillse, att löneutmätningen icke stöter samman med gäldenärens semester.

Den nu berörda bestämmelsen är tillämplig i alla fall då arbetstagaren åtnjuter semester som han intjänat under föregående kvalifikationsår, likaväl som då han får semester i ett tidigare skede. Den omständigheten att arbetstagaren eventuellt kan bli berättigad till viss ersättning i stället för semester medför alltså icke, att han vid kvalifikationsårets utgång skall anses ha en sådan fordran som skulle falla under punkt 4 i förslaget. Arbetstagarens anspråk enligt 3 § semesterlagen går nämligen i första hand ut på rätt till *semester,* och hans enligt 12 § i lagen bestämda semesterlön är endast ett appendix till den primära rätten, så länge själva rätten till semester är aktuell. Detta gäller även om den ersättning som skall utgå under semester (eller i stället för semester) i realiteten är till beloppet bestämd

i och med kvalifikationsårets utgång. Rätten till semester kan självfallet ej som sådan tagas i mät, och rätten till semesterlön utgör icke något självständigt fordringsanspråk innan frågan om åtnjutande av den primära förmånen förfallit. Beträffande hinder att utmäta ersättning som utgår i stället för semester stadgas under punkt 5 i förslaget.

Vid förordnande om löneutmätning bör tiden såvitt möjligt bestämmas så, att den ansluter till de perioder för vilka lönen beräknas. När lön utgår för vecka eller månad, bör alltså den tid, under vilken utmätning skall tillämpas, bestämmas i hela veckor eller månader och icke i dagar. När förordnandet är begränsat till en viss avlöningspost, skall det enligt tredje stycket under punkt 3 vid tillämpning av tidsregeln anses gälla den tid på vilken den posten belöper.

Gäldenären kan som förut antytts medge, att förordnande om utmätning får tillämpas under längre tid. För honom kan det vara en fördel, särskilt om han vill skydda annan egendom mot utmätning. Även eljest kan det ligga i gäldenärens intresse att låta utmätningen pågå för att borgenären ej skall återkomma ett senare år. Gäldenärens medgivande bör emellertid icke lämpligen vara ovillkorligt bindande. Gäldenären äger därför enligt förslaget återkalla medgivandet, när utmätning tillämpats sex månader eller väsentligt ändrade förhållanden inträtt. Återkallar gäldenären medgivandet innan sex månader förflutit, har utmätningsmannen givetvis att pröva, huru länge utmätningen skolat tillämpas, om gäldenärens medgivande ej förelegat.

Om ej annat sagts eller uppenbarligen förutsatts, får gäldenärens medgivande anses hänföra sig endast till den fordran som är aktuell i målet. Om utmätning senare begärs för annan fordran, får gäldenären taga ståndpunkt till frågan, hur länge löneutmätning för den fordringen må pågå. Utmätningsmannen bör förvissa sig om gäldenärens inställning, när frågan blir aktuell. Om gäldenären icke medger, att den längre tiden tillämpas även för den senare fordringen och utmätningen under året pågått så länge att utrymme för ytterligare löneutmätning enligt vanliga regler icke finns, får den nytillkomna utmätningssökanden vänta till nästa år, om annan utmätningsbar tillgång saknas. Att gäldenären på nämnt sätt gynnar en borgenär kan stundom komma i betraktande vid tillämpning av punkt 1 i paragrafen. För den nytillkomna utmätningssökanden blir situationen i huvudsak densamma som om gäldenären gynnat den andre genom frivilliga avbetalningar.

Punkt 4. Denna punkt gäller utmätning av arbetstagares rätt till ackordslön, provision eller annan ersättning, som innestår för längre tid än en månad, samt utmätning av lön som gäldenären låtit innestå hos arbetsgivaren efter förfallodagen.

Utmärkande för ackordslönesystemet är, att lönen på ett eller annat sätt

är betingad av arbetsresultatet. Arbetstagarens tillgodohavande bestäms i efterhand för perioder, vilkas längd varierar allt efter branschen och arbetets art m. m. I allmänhet får arbetstagaren med regelbundna mellanrum uppbära förskott på ackordslönen. Sedan lönen uträknats, sker en avstämning som vanligen visar ett tillgodohavande för arbetstagaren — ackordsöverskott.

Provision och andel i vinst brukar enligt sakens natur utgå i efterskott, ofta för ganska långa perioder. Det förekommer dock, att viss del av beräknad ersättning får lyftas i förskott. Kombination av tidlön samt ackordslön, provision eller andel i vinst förekommer i många fall.

Innestående fordringar på intjänad ackordslön, provision e. l. kan uppgå till stora belopp. I den mån avlöning för närvarande blir föremål för utmätning är det i främsta rummet sådana fordringar som tages i anspråk. Beredningen har ej ansett tillrådligt att begränsa denna möjlighet för mycket. Enligt punkt 4 i förslaget skall därför utmätning kunna ske även om omständigheterna icke är sådana som sägs under punkt 1, såframt fråga är om ackordslön, provision eller annan ersättning som innestår för längre tid än en månad. Bestämmelsen är avfattad närmast med de fall för ögonen då innestående ackordsersättning belöper på en arbetsperiod som överstiger en månad. Till de typiska fall som inbegrips under bestämmelsen hör även att en arbetstagare är berättigad till provision som uträknas för arbetsperioder överstigande en månad eller till tantiem för räkenskapsår. Man kan tänka sig möjligheten av att en arbetstagare har endast provisionsbelopp för en eller ett par större affärstransaktioner att fordra utan att det avtalats någon avräkningsperiod och att det ej heller kan fastställas att han använt mer än en månad för att vinna rätt till provisionen. Bestämmelsen bör anses tillämplig, om affärstransaktionerna eller någon av dem förmedlats vid en tidpunkt som ligger mer än en månad tillbaka i tiden. I praktiken torde man knappast behöva räkna med så tillspetsade fall som nu nämnts, eftersom den som är berättigad till provision för enstaka större affärstransaktioner regelmässigt ej är arbetstagare eller jämställd därmed. Den angivna tiden av en månad har valts med tanke på att tidlön i normala fall utbetalas med högst en månads mellanrum. Stadgandet blir därför ej tillämpligt på vanliga periodiska löneinkomster. Även tidlön kan dock stundom höra hit, såsom när löneförhöjning genomförs med retroaktiv verkan. Regeln kan bli tillämplig även på ersättning för bisysslor som utbetalas med längre mellanrum.

Det fordras icke, att ersättningen blivit slutligt bestämd när utmätning beslutas. Ej heller är det nödvändigt, att den period för vilken ersättningen beräknas gått till ända. Utmätning på ett tidigt stadium kan emellertid medföra olägenheter för arbetsgivaren som bör undvikas. I allmänhet har ej heller borgenären något att vinna på förordnande om utmätning på ett tidigt stadium. Såsom framgår av 67 c § 1 mom. i förslaget skall nämligen

utmätningen icke anses fullbordad och medföra prioritet förrän det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning. Stundom kan det föreligga risk, att gäldenären söker undandraga sig utmätning genom att utverka en utbetalning i extraordinär ordning, utöver de förskott som avtalsenligt skall utgå. I sådant fall får utmätningsmannen överväga, om utmätning kan beslutas innan ackordsperioden gått till ända. Det förutsätts härvid, att den intjänade ersättningen kan beräknas till visst minimibelopp som ger erforderlig ledning för utmätningen.

Av innestående belopp måste i regel viss del förbehållas gäldenären. Belopp som omfattas av utmätningen får givetvis icke utbetalas till gäldenären, men hinder möter icke att arbetsgivaren låter gäldenären förskottsvis uppbära honom förbehållet eller eljest överskjutande belopp.

Även vid utmätning av ackordslön e. l. skall enligt förslaget iakttagas, att förordnandet icke må omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Detta framgår, om ej annat, indirekt av andra stycket under punkt 4. Regeln under punkt 3 om att utmätning icke utan gäldenärens medgivande må ett och samma kalenderår tillämpas under sammanlagt längre tid än tre respektive sex månader lämpar sig däremot icke för här avsedda fall och blir icke tillämplig. Genom ett särskilt stadgande i andra stycket under punkt 4 bereds emellertid gäldenären ett i huvudsak likvärdigt skydd. Vid tillämpning av vad som sägs under punkt 2 skall nämligen, om ersättningen innestår för längre tid än en månad, särskild hänsyn tagas till detta förhållande. När utmätning ifrågakommer av ackordslön e. l., skall utmätningsmannen på grund därav beakta, att beloppet i regel härrör från arbete under en längre tid och att det normalt kommer att dröja innan gäldenären åter får lyfta något motsvarande belopp. En del av ackordslönen bör därför regelmässigt undantagas för framtida behov. Om ackordslön e. l. tagits i mät och fråga senare uppkommer om utmätning av ytterligare sådan ersättning, har utmätningsmannen att beakta det ingrepp som redan skett. Han bör såvitt möjligt tillse, att gäldenären under loppet av ett och samma kalenderår icke ställs sämre än om han varit tidsavlönad.

Att gäldenären uppbär ackordsöverskott e. l. utesluter icke, att periodvis utgående ersättning som han uppbär vid sidan härav — vare sig den har karaktär av förskott på framtida ersättning eller icke — kan tagas i mät. Som förut framhållits skall utmätningsmannen härvid beakta, om det tidigare skett utmätning av ackordsöverskott e. l. Är det åter utmätning av ackordsöverskott som blir aktuell efter att vanlig löneutmätning tillämpats, skall utmätningsmannen likaså beakta det ingrepp som gäldenären redan fått vidkännas.

Om ackordslön e. l. ej innestår för så lång tid tillbaka som en månad när utmätning beslutas, blir ersättningen att behandla som vanlig lön. Reg-

lerna om utmätning av vanlig lön blir likaså tillämpliga på ackordsöverskott e. l. som intjänas och förfaller till betalning under tid då förordnande om löneutmätning gäller. Om ej annat sagts, omfattar sådant förordnande också tidigare intjänad ackordslön som förfaller under den i förordnandet angivna tiden.

Vid utmätning av ackordslön e. l. som innestår för längre tid än en månad blir den under punkt 3 upptagna regeln om skydd för lön, som förfaller i anslutning till gäldenärens semester, icke tillämplig. Det har ansetts föra för långt att resa hinder mot utmätning av här avsedda ersättningar i dylikt fall. Gäldenärens behov under semester bör tillgodoses genom en därefter anpassad tillämpning av beneficiumregeln under punkt 2.

Enligt punkt 4 i förslaget får jämväl vanlig avlöning som gäldenären låtit innestå hos arbetsgivaren efter förfallodagen tagas i mät oaktat omständigheterna ej är sådana som sägs under punkt 1. Det förutsätts, att gäldenären själv frivilligt lämnat lönen att innestå hos arbetsgivaren. Däremot åsyftas icke lön, som på grund av arbetsgivarens insolvens eller annan omständighet på dennes sida frusit inne. Ej heller avser regeln fall, när gäldenären på grund av sjukdom eller av annan dylik anledning varit hindrad att lyfta lönen på förfallodagen. Att gäldenären frivilligt låter lönen innestå är naturligtvis sällsynt men kan förekomma t. ex. i familjeföretag. Det kan här nämnas, att om t. ex. en banktjänsteman har medel som härrör från hans lön innestående på vanlig räkning i banken, dessa i utmätningshänseende skall behandlas som annat banktillgodohavande. Detsamma bör gälla, om arbetstagare lämnat arbetsgivaren försträckning genom att avtala att någon del av hans lön skall få innestå mot ränta.

Om den lön som gäldenären låtit innestå efter förfallodagen innestår för längre tid än en månad, blir även de övriga bestämmelserna under punkt 4 tillämpliga.

Punkt 5. Som framgår av det föregående har det ansetts angeläget, att gäldenärens behov av medel för sin semester såvitt möjligt respekteras vid löneutmätning. Under punkt 5 upptages en särskild regel till skydd för ersättning som utgår i stället för semester. Det rör sig alltså här ej om lön, som arbetstagare enligt huvudregeln i semesterlagen äger uppbära under semestern (semesterlön), utan om vissa speciella ersättningar. Enligt 14 § semesterlagen skall, om ej annat blivit i särskild ordning avtalat, semesterlönen utbetalas i samband med semestern, och enligt punkt 3 i förslaget bör om möjligt undvikas, att avlöning tages i anspråk under gäldenärens semester eller i omedelbar anknytning därtill. I den mån det undantagsvis förekommer, att lönen utbetalas vid annan tidpunkt, kan ett skydd beredas genom en generös tillämpning av punkt 2, enligt vilken utmätningen icke får omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara. Såsom nämnts under punkt 3 är denna punkt tillämplig på vanlig semesterlön även om denna kan

beräknas redan vid kvalifikationsårets utgång. Om arbetstagaren lämnar sin anställning innan han åtnjutit semesterlön vartill han förvärvat rätt, utgår enligt 5 § semesterlagen ersättning härför (semesterersättning). Fordringen på semesterersättning måste anses som en intjänad lönefordran, vilken enligt sakens natur merendels innestår för längre tid än en månad. Om ej annat föreskrivs, skulle då stadgandet under punkt 4 bli tillämpligt. Vad nu sagts gäller även fordran på sådan semesterersättning, som enligt 30 § statens allmänna avlöningsreglemente utgår till vissa tjänstemän vilka avgår ur statens tjänst eller avlider innan de åtnjutit den semester vartill de var berättigade, ävensom fordran på sådan »särskild semesterlön», som enligt 4 § semesterlagen i stället för semester utgår till hemarbetare och andra arbetstagare som icke står under arbetsgivarens kontroll.

Det skulle vara otillfredsställande, om fordran på semesterersättning eller särskild semesterlön kunde få tagas i mät utan vidare. Sådan fordran bör såvitt möjligt skyddas så att icke här avsedda arbetstagare blir sämre ställda än andra. I fråga om ersättning som utgår i stället för semester — vartill alltså främst är att räkna semesterersättning enligt 5 § semesterlagen och 30 § statens allmänna avlöningsreglemente samt särskild semesterlön enligt 4 § semesterlagen — stadgas sålunda i förslaget att dylik ersättning, som innestår hos arbetsgivaren, ej i något fall må tagas i mät utan gäldenärens medgivande, om det skulle strida mot ändamålet med hans rätt därtill. Förbudets begränsning till fall, då utmätningen skulle strida mot ändamålet med ersättningen, öppnar möjlighet att använda utmätning i sådana undantagssituationer som när fråga är om betalning för resebiljetter eller annat dylikt som bort gäldas med den aktuella ersättningen. Utmätning blir vidare möjlig, om gäldenären samtycker därtill.

Såsom tidigare framhållits tillämpas inom vissa branscher — såsom byggnadsindustrin, bleck- och plåtslagerifacket samt väg- och vattenbyggnadsfacket — det systemet att arbetsgivaren inbetalar arbetstagarens semestermedel till en särskild kassa, där beloppet sedan innestår till dess arbetstagaren anmäler att han ämnar taga semesterledighet.[2] Dessa medel kan vara att räkna som semesterlön eller semesterersättning, beroende på om arbetstagaren är kvar i arbetsgivarens tjänst eller ej när han tager ut semesterledigheten. Även dessa medel bör enligt beredningens mening vara skyddade mot utmätning.[3]

Ehuru skydd i viss utsträckning följer av de allmänna reglerna under punkt 3 och vad som redan föreslagits under nu förevarande punkt — såsom förut framhållits får nämligen kassan anses ha trätt i arbetsgivarens ställe — har det ansetts lämpligt att upptaga en uttrycklig bestämmelse om förbud mot utmätning i här avsedda fall.

[2] Jfr ovan s. 97 och 258.

[3] Ang. möjligheten att verkställa utmätning enligt gällande lag jfr ett hos Eilard, Svensk exekution i lagstiftning och rättstillämpning s. 260 f, återgivet fall från Göta hovrätt.

Det kan stundom förekomma, att semesterersättning eller särskild semesterlön utbetalas successivt under arbetets gång jämte den löpande arbetslönen.[4] Utmätningsmannen bör även i sådant fall respektera regeln om utmätningsskydd för ersättningen. Om semesterersättning e. d. är inkluderad i den vanliga lönen, bör utmätningsmannen vid tillämpning av stadgandet under punkt 2 beakta detta förhållande, så att gäldenären såvitt möjligt får behålla även vad som erfordras för kommande semester.

Punkt 6. Enligt denna punkt skall införsel och skatteavdrag gå före utmätning. Att införsel har företräde framför löneutmätning framgår redan av bestämmelsen i 16 § första stycket förslaget till införsellag, men det har ansetts lämpligt att låta regeln komma till uttryck även i nu förevarande sammanhang. Angående dess närmare innebörd får beredningen hänvisa till vad som anförts i det föregående (se s. 180 ff och s. 265). Skatteavdrag, som enligt UppbF eller annan författning skall verkställas på gäldenärens lön, har enligt 7 § andra stycket förslaget till införsellag företräde framför införsel, som ej avser uttagande av underhållsbidrag. Skatteavdrag bör givetvis även gå före utmätning av lön. En komplikation kan dock här förutses. Enligt 41 § 1 mom. UppbF äger arbetstagare påkalla, att skatteavdrag för gäldande av preliminär A-skatt verkställs med förhöjt belopp. Syftet med stadgandet är, att arbetstagare, som har biinkomster eller skattepliktig förmögenhet, skall kunna undgå kvarstående skatt. Stadgandet kan tänkas bli missbrukat, när utmätning förestår eller beslutats. Genom att begära höjt skatteavdrag kan gäldenären hindra utmätningens genomförande. Senare äger han återfå vad som avdragits för mycket (jfr bl. a. 45 § UppbF). Metoden kan också tänkas bli använd för att undgå införsel för annat än underhållsbidrag. Risken härför är dock i det senare fallet icke så stor, eftersom införsel i motsats till löneutmätning kan vid behov fortgå hela året. För att förebygga att gäldenären söker undandraga sig exekution synes det lämpligt, att utmätningsmannen får möjlighet att utverka lokal skattemyndighets förordnande att arbetsgivaren, medan införsel eller utmätning pågår, icke får verkställa större skatteavdrag än som angives i UppbF med därtill hörande tabeller eller, om gäldenären har extrainkomster, att avdrag skall ske med belopp som den lokala skattemyndigheten angiver. Sådant förordnande bör dock utverkas endast om det av särskild anledning kan befaras att gäldenären söker undandraga sig exekution. Beredningen förordar, att en bestämmelse av nu antytt innehåll upptages i UppbF.

[4] Jfr prop. 68/1963 s. 60 och 68 samt SOU 1962: 44 s. 239 f.

67 c §.

Första momentet

Utmätning av vanlig fordran, som ej grundas på löpande förbindelse eller annat presentationspapper, anses fullbordad när protokollet över utmätningen med däri tecknat betalningsförbud delgivits sekundogäldenären (jfr 75 § 2 mom. och 77 § 1 mom. UL). Det krävs sålunda icke, att fordringen också förfallit till betalning. Att utmätningen fullbordats medför, att sökanden njuter prioritet framför annan borgenär som senare vinner utmätning i samma tillgång och icke kan åberopa bättre förmånsrätt än som följer av utmätningen. Tiden för utmätningens fullbordan är också av betydelse för sökandens ställning i händelse av gäldenärens konkurs. Fullbordad utmätning i lös egendom medför förmånsrätt enligt 17 kap. 8 § HB. Om konkurs följer på ansökan som gjorts inom viss tid från det utmätningen fullbordats, äger dock förmånsrätt icke rum.

Regeln att utmätning av vanlig fordran fullbordas i och med att betalningsförbud delgives sekundogäldenären lämpar sig icke för de fall då avlöning tages i mät. När fråga är om avlöning som avses i 67 b § under 1, får man räkna med att utmätningen regelmässigt kommer att avse lön som ännu ej är intjänad. Det synes icke lämpligt, att den borgenär som först utverkat beslut om löneutmätning som delgivits arbetsgivaren skulle få prioritet framför andra under en längre tid framåt, i den mån lönen icke förbehållits gäldenären för eget behov. Det är att märka, hurusom en sådan regel i allt fall ej skulle kunna upprätthållas gentemot senare införsel. Man kan sålunda icke åstadkomma ett system som ger borgenären full säkerhet till de belopp som må uttagas, helst som lönen också kan vara beroende av gäldenärens hälsa och andra faktorer. Beredningen föreslår därför, att utmätningen ej skall anses fullbordad förrän arbetsgivaren fått underrättelse om beslutet och det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning. Det hade i och för sig varit teoretiskt tänkbart att i stället låta den tidpunkt då avlöningen intjänats vara avgörande. En sådan regel låter sig dock ej praktiskt genomföra. Det är ofta vanskligt att avgöra, när lönen skall anses intjänad. Tiden då lönen förfaller till betalning är däremot i regel lätt att fastställa. Genom att anknyta till förfallotiden vinner man också överensstämmelse med vad som förutsatts skola iakttagas vid införsel.[1]

Den angivna regeln skall gälla även vid utmätning av ackordslön, provision eller annan ersättning som innestår för längre tid än en månad. Sådan tillgång är visserligen mera jämförlig med vanlig fordran, men det skulle ändå icke vara lämpligt att låta utmätningen få prioritet på ett tidigare stadium. Borgenären skulle med en sådan regel få intresse att begära utmätning så tidigt som möjligt, vilket skulle medföra praktiska svårigheter både för

[1] Jfr ovan s. 150 och 154.

utmätningsmannen och arbetsgivaren. Det måste också föranleda komplikationer, om olika regler skall gälla allteftersom utmätningen avser vanlig lön eller ackordsöverskott e. l. som innestår för längre tid. Enligt nu gällande lag får utmätning ej i något fall ske förrän avlöningen är tillgänglig för lyftning. Det bör därför icke möta betänkligheter att låta förfallodagen bli den avgörande även enligt förslaget.

Av bestämmelsen i 1 mom. följer, att borgenär som vunnit utmätning icke har någon företrädesrätt framför annan till avlöning som ännu ej är förfallen. Ett avlöningsbelopp som ännu ej är förfallet kan alltså tagas i mät även för en senare sökandes fordran, och beloppet får i sådant fall fördelas enligt de regler som i allmänhet gäller när två eller flera borgenärer samtidigt vunnit utmätning i samma tillgång. Utmätning i avlöning kommer även på denna punkt att likna införsel. Såsom förut framhållits medför tidigare ansökan om införsel icke någon prioritet framför senare. Vad som redan innehållits enligt visst beslut anses dock reserverat för den borgenärens räkning.

Angående förfarandet när flera borgenärer konkurrerar må anföras följande. Om utmätning beslutats för viss borgenärs räkning och det därefter blir aktuellt att uttaga betalning även för annan borgenärs fordran, kan utmätningsmannen, om lönen lämnar utrymme därtill, förordna att ytterligare viss del av lönen skall innehållas. Detta bör ske i ett beslut, som anger hur mycket som sammanlagt skall innehållas för borgenärernas räkning. Arbetsgivaren måste självfallet få del av beslutet. Om utrymme icke finns för ytterligare innehållande, bör utmätningsmannen förordna, att vad som innehålles skall fördelas mellan borgenärerna. Det kan icke anses erforderligt, att arbetsgivaren underrättas även om sådant beslut. Hur beloppet disponeras, är honom ovidkommande. När redovisning sker från arbetsgivaren, måste utmätningsmannen självfallet uppmärksamma, vid vilka tidpunkter de olika posterna förfallit till betalning, så att icke belopp, som tillkommer den första sökanden ensam, går till fördelning. Om utmätning för viss borgenär bör få äga rum under längre tid än tre månader, får den borgenären konkurrera på lika villkor med de övriga under tremånadersperioden, medan i fortsättningen inflytande belopp tillfaller honom allena.

Andra momentet

Såsom förut framhållits skall utmätningsman, samtidigt som han beslutar utmätning av gäldenärens avlöning, kunna taga annan tillgång i mät till borgenärens säkerhet. Stadgande härom har upptagits såsom 2 mom. av förevarande paragraf. Förutsättning för stadgandets tillämpning är, att åtgärden är påkallad av hänsyn till borgenärens rätt. Det är alltså icke avsett, att annan tillgång regelmässigt skall tagas i anspråk när förordnande meddelas om löneutmätning. Löneutmätning innehåller emellertid såsom förut påpekats vissa riskmoment. Om löneutmätning överhuvud anses böra komma i fråga när annan utmätningsbar tillgång finns, kan hänsynen

till borgenären tala för att den tillgången också tages i mät så att borgenären får en säkerhet för den händelse löneutmätningen icke skulle lämna tillräckligt resultat.

Den sålunda utmätta egendomen skall tills vidare icke realiseras. Den bör dock icke få stå reserverad för sökandens räkning under obegränsad tid. Enligt förslaget skall därför med vidare åtgärd få anstå under högst ett år. Senast efter utgången av denna tid skall utmätningsmannen vid behov föranstalta om försäljning eller realisation i annan ordning. Sker ej realisation, måste utmätningen hävas. Tidsfristen är icke avsedd att vara absolut, så att försäljning e. d. ovillkorligen måste vara genomförd inom ett år. Utmätningsmannen bör emellertid, när tiden förflutit, skrida till realisation utan onödigt uppehåll (jfr 88 c § 2 mom. UL).

Hinder möter icke att samtidigt anordna löneutmätning och utmätning av annan tillgång i vanlig ordning, om det påkallas t. ex. därför att lönen uppenbarligen icke kommer att förslå till betalning av fordringen i dess helhet. Det är härvid fråga om två parallella förfaranden och stadgandet i 2 mom. är icke tillämpligt därå. Utmätningsmannen skall klargöra vilken karaktär utmätningen har, bl. a. därför att särskilda regler förutsätts skola gälla i fråga om klagan över utmätning i säkerhetssyfte (se föreslaget tillägg till 201 §).

Tredje momentet

I detta moment har upptagits stadgande, att om gäldenären försätts i konkurs, förordnande om löneutmätning icke må vinna tillämpning med avseende å avlöning som förfaller under konkursen. (Jfr däremot betr. införsel 17 § i förslaget till införsellag.) Utrymmet för tillämpning av löneutmätning vid konkurs skulle under alla förhållanden bli begränsat. Enligt beredningens förslag till ändrad avfattning av 27 § KL skall visserligen som huvudregel gälla, att gäldenären får behålla sin lön under konkurs. Om lönen överstiger vad som erfordras till skäligt underhåll åt honom och hans familj eller annan underhållsberättigad, skall dock överskjutande belopp tillkomma konkursboet. Man torde kunna räkna med, att om lönen är så stor att den skulle lämna utrymme för löneutmätning, konkursboet gör anspråk på den för borgenärerna tillgängliga delen därav. Belopp som tillkommer konkursboet bör uppenbarligen icke få tagas i anspråk för utmätningssökandes räkning (jfr 23 § KL). Tillämpning av löneutmätning under konkurs skulle även draga med sig lagtekniska och andra komplikationer. Möjligen skulle man kunna tänka sig, att löneutmätning kunde få fortgå under s. k. fattigkonkurs. Men även en sådan ordning låter sig icke utan vidare genomföra. Beredningen har icke funnit tillräckliga skäl föreligga att föreslå en sådan särregel.

67 d §.

Som förut framhållits har det ansetts, att utfallande belopp av pension eller livränta bör kunna tagas i mät endast under de förutsättningar och i den begränsade utsträckning som enligt förslaget gäller om utmätning av avlöning. Förfarandet vid sådan utmätning blir detsamma som vid löneutmätning. Något motsvarande har icke föreslagits i fråga om de intäkter i övrigt som kan bli föremål för införsel, d. v. s. periodisk förmån av annan art än pension eller livränta, vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt samt sjukpenning och vissa därmed jämställda dagersättningar.

Rättigheten till pension eller livränta är i allmänhet helt undantagen från utmätning enligt annan lagstiftning, allmänna rättsgrundsatser eller tidigare bestämmelse i förslaget. Beträffande annan periodisk förmån möter icke hinder att taga rättigheten såsom sådan i mät, förutsatt att gäldenären — såsom i regel är fallet — kan förfoga däröver genom överlåtelse. Om rättigheten såsom sådan må tagas i mät, saknas anledning att låta reglerna om löneutmätning med däri stadgade begränsningar till gäldenärens skydd bli tillämpliga i fråga om de utfallande beloppen. Det kan visserligen tänkas fall, då det icke är erforderligt att utmäta rättigheten i dess helhet utan det räcker att taga i anspråk en eller ett par utfallande poster. Några särregler behövs dock icke härför. Hinder möter icke att genomföra en partiell utmätning av rättigheten på det sättet att utmätningen förklaras omfatta endast vissa särskilda poster.

Vad nu sagts äger i stort sett tillämpning även på vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk e. l. Enligt förslaget skall vederlaget kunna tagas i mät så snart rättigheten utnyttjats så som förutsätts för att vederlag skall utgå och vederlaget kan beräknas. Utmätningen sker i förekommande fall enligt reglerna för utmätning av vanlig fordran. Vid sidan härav finns det knappast utrymme för eller behov av utmätning i annan ordning. Det skulle också medföra komplikationer, om vederlaget fick tagas i mät på olika vägar och under skilda förutsättningar. När vederlag utgår i form av författarpenning enligt kungörelsen den 23 november 1962 angående Sveriges författarfond, gäller enligt 9 § i kungörelsen, att vederlaget icke kan tagas i mät innan det är tillgängligt för lyftning. Det skulle därför kunna ifrågasättas att låta reglerna om löneutmätning gripa in i detta fall. Beredningen har dock icke funnit detta påkallat. Författarpenning utgår mestadels med lågt belopp. Med hänsyn till att löneutmätning enligt förslaget ej får omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara skulle möjligheten till sådan utmätning därför knappast få praktisk betydelse.

Vad slutligen angår sjukpenning och därmed jämställd dagersättning medgives införsel däri endast för uttagande av underhållsbidrag eller kommuns

fordran på bidrag till hjälptagares försörjning eller för omhändertaget barn. I övrigt har införsel av sociala skäl ansetts icke böra komma i fråga. Sjukpenning o. l. är vidare genom stadganden i särskilda lagar och författningar fritagna från utmätning så länge ersättningen innestår hos utbetalaren.[1] Beredningen har icke funnit anledning föreslå, att utmätning skall få ske ens under de förutsättningar och i den begränsade omfattning som skall gälla i fråga om lön. Med hänsyn till att det här mestadels rör sig om små belopp skulle för övrigt en möjlighet till utmätning enligt reglerna för löneutmätning sakna praktisk betydelse.

I 1 mom. av förevarande paragraf har i enlighet med det anförda upptagits bestämmelse, att vad i 67 a—67 c §§ är stadgat om utmätning av avlöning skall i tillämpliga delar gälla beträffande utmätning av belopp, vilka utgår såsom pension eller livränta. Såsom framgår av 66 § 8 mom. är bestämmelsen avsedd att vinna tillämpning även i sådana fall, då nu stadgas att innestående belopp icke får tagas i mät. Utmätning får alltså, under de förutsättningar som framgår av 67 b §, ske genom ett till pensions- eller livränteutgivaren riktat förordnande att viss del av de utgående beloppen skall innehållas och tillställas utmätningsmannen.

Pension eller livränta utgår stundom med längre mellanrum än en gång i månaden. Det är sålunda icke helt ovanligt, att beloppen utfaller kvartalsvis, och det förekommer också, att betalning sker en gång varje halvår eller en gång om året. Gäldenären bör skäligen icke åtnjuta mindre skydd mot utmätning i dessa fall än då pensionen eller livräntan utgår månadsvis. I allmänhet är det årliga beloppet av förmånen lägre, när utbetalningen sker med långa mellanrum än när förmånen utbetalas varje månad. Om utbetalningen sker först mot slutet av varje period, skulle emellertid i här avsedda fall kunna bli tillämpligt vad som stadgas under punkt 4 i 67 b §, att ersättning som innestår för längre tid än en månad må tagas i mät även om omständigheterna icke är sådana som sägs under punkt 1 i samma paragraf. För undgående av denna konsekvens och till förebyggande av de svårigheter som eljest skulle kunna uppkomma har stadgats, att vid tillämpning av 67 b § skall iakttagas att, om beloppen förfaller med längre mellanrum än en månad, utmätning ej må äga rum i vidare mån än om de förfallit månadsvis. Mot gäldenärens bestridande får utmätning alltså icke heller i dessa fall ske, med mindre det är uppenbart att gäldenären underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig. Vidare blir också här omedelbart tillämpligt vad som stadgas under punkt 3 i 67 b § om att utmätning ej utan gäldenärens medgivande må ett och samma kalenderår tillämpas under sammanlagt längre tid än tre månader eller, om särskilda skäl är därtill, sex månader. Om pensionen eller livräntan utfaller halvårsvis eller med längre mellanrum, kommer alltså utmätning endast i fråga beträffande den del av det

[1] Se bl. a. 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring, 50 § lagen om yrkesskadeförsäkring, 17 § i 1950 års militärersättningsförordning samt 123 § FAL.

utfallande beloppet som belöper på tre respektive sex månader av året och av denna del får ej mera tagas i anspråk än vad gäldenären uppenbart kan undvara. Av förslaget följer vidare, att utmätningsmannen vid prövningen av vad gäldenären kan undvara har att i princip bortse från den del av det utfallande beloppet som belöper på överskjutande tid. Prövningen bör med andra ord ske som om pensionen eller livräntan utgick med månatliga belopp. — Såsom tidigare framhållits har undantag däremot icke gjorts från regeln under punkt 4 i 67 b §, att belopp som gäldenären låtit innestå efter förfallodagen får tagas i mät utan vidare, förutsatt att beloppet överstiger vad gäldenären uppenbart kan undvara. Denna regel blir alltså tillämplig även på innestående pensions- eller livräntebelopp.

Vid tillämpningen av nu förevarande paragraf bör givetvis uttrycket pension eller livränta anses ha samma innebörd som i 66 § 4 mom. Beredningen får hänvisa till vad som anförts därom i det föregående.

Om förslaget angående utmätningsskydd för rätt till pension eller livränta genomförs, torde man kunna räkna med att det blir mycket sällsynt att sådan rättighet tages i mät. Man kan dock icke helt bortse från möjligheten härav. I den mån själva rättigheten tages i mät blir det givetvis icke möjligt att därefter anordna utmätning av utfallande belopp. Fråga är emellertid vad som skall gälla, när det först beviljats utmätning för en borgenärs fordran i utfallande belopp och därefter, medan denna utmätning ännu pågår, själva rätten till förmånen tages i mät för annan borgenärs räkning. I den liknande situationen, att införsel beviljats i pension eller livränta för viss fordran och därefter rättigheten såsom sådan tages i mät för annan fordran, skall införselfordringen enligt 16 § andra stycket i förslaget till införsellag äga företräde till betalning ur vad som inflyter till följd av utmätningen. Ett motsvarande företräde kan icke beredas borgenär som vunnit utmätning i utfallande belopp. Av 67 c § 1 mom. i förslaget följer, att utmätningen i sådant fall icke skall anses fullbordad förrän den som skall utbetala förmånen fått underrättelse om beslutet och det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning. Sådana poster som förfaller först framdeles är således icke att anse som reserverade för utmätningssökandens räkning utan kan komma att gå till fördelning med andra borgenärer som senare söker utmätning. I konsekvens härmed bör förordnande om utmätning av utfallande pensions- eller livräntebelopp icke medföra prioritet framför senare utmätning av själva rätten till förmånen, i vidare mån än att redan fullbordad utmätning givetvis icke bör kunna rubbas. Å andra sidan bör den första borgenären icke njuta sämre rätt än den senare. Om han kunnat förutse att rättigheten senare skulle komma att tagas i mät för annan borgenärs räkning, skulle han sannolikt icke ha åtnöjts med en utmätning av utfallande belopp. Det är därför skäligt, att han för ogulden del av sin fordran får konkurrera med den andra borgenären om det belopp som utmätningen av själva rättigheten inbringar. I 2 mom. av förevarande paragraf

har av dessa skäl upptagits stadgande, att om utmätning enligt 1 mom. pågår för viss fordran och därefter rättigheten såsom sådan, när det kan ske, tages i mät för annan fordran, det skall så anses som om den senare utmätningen skett jämväl för ogulden del av den förra fordringen. Fallet skall alltså bedömas på samma sätt som när rättigheten eljest tages i mät för två borgenärers räkning och detta sker vid ett och samma tillfälle. Skulle vid tiden för den senare utmätningen något belopp, som är förfallet, till äventyrs ännu icke ha blivit redovisat, omfattas beloppet givetvis icke av den senare utmätningen och skall icke medtagas vid fördelningen.

Om den senare utmätningen icke omfattat rättigheten i dess helhet, är det icke uteslutet, att visst utrymme fortfarande kan finnas för utmätning av utfallande belopp. Detta hindrar icke tillämpning av det föreslagna stadgandet. Utmätningsmannen får pröva i vad mån det tidigare utmätningsförordnandet fortfarande bör bestå och kan, om den senare borgenären begär det, under eljest gällande villkor låta förordnandet gälla till förmån även för honom. Det måste givetvis tillses att ingen får uppbära mer än som svarar mot hans fordran.

67 e §.

I denna paragraf upptages stadgande som avser att komplettera tidigare givna bestämmelser om förbud mot att utmäta vissa tillgångar eller som syftar till att begränsa möjligheten därtill. Till de bestämmelser som här åsyftas hör till en början 66 § 3 mom. i förslaget, enligt vilket lagrum skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande o. d. ej må tagas i mät för målsägandens gäld medan det innestår hos den som skall utgiva det, men vidare bl. a. de nyss behandlade bestämmelserna i 67 a—67 d §§, som rör avlöning respektive pensions- eller livräntebelopp. Särskilt de senare bestämmelserna har ansetts böra åtföljas av förbud som hindrar att de kringgås genom att förmånen tages i mät i omedelbart samband med att den utbetalas.

Den möjlighet som förslaget öppnar att taga avlöning o. l. i anspråk genom föreläggande för utbetalaren att innehålla och tillställa utmätningsmannen viss del därav allteftersom beloppen förfaller, bör leda till att det sällan blir aktuellt att anlita det opraktiska förfarandet med utmätning i samband med utbetalningen. Med de begränsningar som föreslagits i fråga om utmätning av innestående lön o. l. kan man dock icke bortse från möjligheten att utmätning i omedelbart samband med utbetalningen skulle kunna få en viss frekvens, om ej motsvarande begränsningar blir tillämpliga på sådan utmätning. I allt fall på mindre orter skulle det vara praktikabelt att i viss utsträckning på postanstalter och bankkontor åtkomma lön som utbetalas genom posten eller bank.

Liknande problem uppkommer till följd av särskilda stadganden utanför utsökningslagens område. I 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring fö-

reskrivs, att ersättning som utgår enligt samma lag och innestår hos riksförsäkringsverket eller allmän försäkringskassa ej må tagas i mät för gäld. Motsvarande gäller i fråga om ersättning enligt lagen om yrkesskadeförsäkring (se 50 §) och militärersättningsförordningen av den 2 juni 1950 (se 17 §). Som ytterligare exempel må nämnas, att 123 § FAL innehåller att fordran som på grund av olycksfalls- eller sjukförsäkring innestår hos försäkringsgivaren ej må utmätas. I den mån här avsedd ersättning utgår i form av livränta skall dock förbud som nu sagts icke utgöra hinder mot utmätning av utfallande belopp i den ordning som angives i 67 d §, d. v. s. utmätning får ske enligt de regler som i allmänhet skall gälla för livräntor. Detsamma gäller i fråga om folkpension och tilläggspension enligt lagen om allmän försäkring. I övrigt — d. v. s. i vad angår t. ex. sjukpenning, moderskapspenning, ersättning för läkar- och sjukhusvård, medicin och särskilda hjälpmedel — skall utmätningsförbudet vara ovillkorligt.

Beredningen har ansett det lämpligt att under förevarande 67 e § generellt föreskriva, att skadestånd, avlöning eller annan förmån, som ej må tagas i mät medan den innestår hos annan, ej heller må tagas i mät i omedelbart samband med att den utbetalas. Ordet »förmån» har här använts i vidsträckt betydelse och inbegriper — förutom pension eller livränta — ersättningar av olika slag som ej utgör skadestånd eller avlöning.

Förutsättning för stadgandets tillämpning är, att beloppet icke kunnat tagas i mät medan det ännu innestod hos den som skulle utbetala det. I fråga om avlöning samt utfallande belopp av pension eller livränta — även sådan som utgår t. ex. enligt lagen om allmän försäkring eller lagen om yrkesskadeförsäkring — skall såsom förut framhållits icke gälla ovillkorligt förbud mot utmätning av vad som innestår. Utmätning får emellertid endast ske under vissa villkor och i begränsad utsträckning. I samma mån som beloppet skyddas mot utmätning medan det innestår får det enligt förslaget icke heller tagas i mät i omedelbart samband med utbetalningen. Å andra sidan medför förslaget icke hinder mot att avlöning, pension eller livränta tages i mät vid utbetalningen, om och i den mån förmånen kunnat utmätas dessförinnan. Beredningen räknar dock med att det endast undantagsvis skall komma i fråga att taga avlöning, pension eller livränta i mät i samband med utbetalningen. I alla normala fall bör utmätningen ske tidigare, medan förmånen ännu innestår, med anlitande av det för dessa fall avsedda och mindre betungande förfarandet. Endast om utmätningsmannen först i sista stund får erfara, att ett större ackordsöverskott e. d. skall utbetalas, och i liknande situationer torde det bli aktuellt, att han skall försöka åtkomma beloppet vid utbetalningen. I regel torde dock utmätningsmannen ej ha möjlighet att tillvarataga borgenärens intresse på detta sätt.

Förbudet i förevarande 67 e § avser att i fråga om avlöning, pension och livränta m. m. förekomma förrättning på själva utbetalningsplatsen. Ut-

mätningsmannen bör ej heller ställa sig på vakt och passa gäldenären när han går därifrån. Vad sist sagts torde i allmänhet ur ren ordningssynpunkt böra iakttagas, även om det varit möjligt att utmäta en del av lönen enligt reglerna i 67 b §. När lön sänds med postanvisning eller utbetalningskort, avses bestämmelsen skola gälla så länge försändelsen är under befordran och vidare under den dag då försändelsen avlämnats. Om gäldenären låter beloppet innestå hos postverket till nästa dag, bör fordringen mot postverket ej längre anses underkastad förbudet i förevarande paragraf.[1] Bestämmelsen i punkt 4 av 67 b § angående avlöning, som innestår efter förfallodagen, erbjuder härvidlag ledning. Om lön tillhandahålls gäldenären genom insättning på bankkonto, bör förbudet likaledes anses gälla till nästa dag. Vad här sagts om lön gäller även pension eller livränta.

I fråga om skadestånd och andra ersättningar som skulle omfattas av bestämmelsen i förevarande 67 e § anser beredningen naturligt, att samma frist ges gäldenären som nyss sagts.

74 §.

Ansökan om utmätning leder, liksom ansökan om gäldenärens försättande i konkurs, ofta till att gäldenären frivilligt betalar sin skuld. I stor utsträckning sker detta såvitt angår utmätningsmål på det sättet att medlen inbetalas till utmätningsmannen. Denne förfar ibland på det sättet att han utmäter pengarna i därför stadgad ordning. Eljest vidarebefordrar han dem utan vidare till borgenären. En del utmätningsmän har, när fråga är om frivillig betalning i enskilda mål, brukat hänvisa gäldenären att betala direkt till borgenären och att därefter hos utmätningsmannen styrka att betalning skett. De kan dock ej hindra, att pengarna insätts på deras postgirokonto. Vid indrivning av skatter, böter o. l. sker redovisningen av frivilligt inbetalda medel i den ordning som eljest gäller för sådan uppbörd.

Enligt beredningens mening är det ändamålsenligt, att utmätningsmannen även i enskilda mål mottager frivillig betalning. Underrättelse enligt 59 § UL skall också numera enligt DbKU, 9 c §, innehålla anmaning till gäldenären att antingen frivilligt betala till utmätningsmannen eller styrka att han betalt till borgenären. Medel som frivilligt inflyter torde enligt gällande rätt icke utan vidare kunna likställas med utmätt egendom.[1]

Huruvida utmätningsmannen enligt gällande lag har rätt att utmäta medel som inbetalas frivilligt, är tveksamt.[2] Under förutsättning att ej borgenären anses ha fått betalt redan genom att medlen kommit utmätningsman-

[1] Jfr NJA 1954 s. 524.

[1] Se em. NJA 1945 s. 552, där betalning skedde först efter verkställd utmätning. Jfr i övrigt NJA 1951 s. 736, i vilket rättsfall tredje man inbetalt ett belopp, samt SvJT 1929 rf s. 9 och 1941 rf s. 70 ävensom 1961 rf s. 48.

[2] I doktrinen har uttalats, att gäldenären själv äger bestämma huruvida ett belopp som tages i anspråk skall räknas som betalning eller som objekt för utmätning, Olivecrona s. 76.

nen tillhanda[3] synes dock i princip dylika medel kunna tagas i mät liksom andra gäldenärens tillgångar.

Att verkställa formlig utmätning av medel som influtit till utmätningsmannen på frivillighetens väg innebär en onödig och ibland besvärande omgång, i synnerhet om medlen inflyter i olika poster och utmätning skall ske för var post när den inkommer. Strängt taget skulle också beneficiumprövning erfordras, om man ej anser att utmätningsmannen är befriad därifrån därför att gäldenären anvisat medlen för betalning av utmätningssökandens fordran (se 67 § 2 mom. i förslaget). Om utmätning ej sker, är emellertid rättsläget ganska oklart. Skall ej borgenären anses ha fått betalt redan genom att medlen inkommit till utmätningsmannen, löper han risk, att medlen blir föremål för utmätning jämväl för annans fordran och att medlen, om gäldenären råkar i konkurs, ingår i hans konkursbo därest redovisning ännu ej skett. Har redovisning skett, kan denna ur återvinningssynpunkt komma att bedömas enligt reglerna om betalning av förfallen gäld. Anses gäldenären ha betalt sin skuld först när utmätningsmannen redovisat medlen till borgenären, börjar återvinningstiden i 30 § konkurslagen löpa från den senare tidpunkten och alltså ej från den dag då medlen inbetaltes till utmätningsmannen.

Ur borgenärens synpunkt är det ibland till fördel, att vad gäldenären i anledning av utmätningsansökan betalt frivilligt ej anses likställt med utmätt egendom. Återvinningsregeln i 30 § KL ger nämligen en godtroende borgenär skydd för betalning av förfallen gäld som sker under där angiven tid, medan utmätning inom samma tid enligt 31 § KL i regel ej ger borgenären något skydd (jfr 17 kap. 8 § HB).[4]

Enligt beredningens mening är det ej anledning att skilja mellan sådana fall, då betalning sker inför hotet om utmätning, och fall, då utmätning sker men egendomen icke säljs eller själva utmätningen eljest ej leder till likvid utan gäldenären skaffar fram pengar på annat sätt. Överhuvud synes det ändamålsenligt att, när ansökan om utmätning gjorts, allt vad gäldenären med anledning därav betalar till utmätningsmannen räknas som utmätt egendom. Betalning som skett under ett aktuellt utmätningshot kan ej jämställas med ordinär frivillig betalning — vare sig detta länder borgenären till fördel eller till nackdel. Genom en sådan regel undviks också, att utmätningsmannen i enskilda mål kommer att intaga något slags mellanställning mellan förrättningsman och inkassoombud. Beredningen vill påpeka, att frågan kan få ökad betydelse genom beredningens förslag om utmätning i avlöning m. m. Om gäldenären för att undvika utmätning i lön frivilligt skickar medel t. ex. månatligen till utmätningsmannen, bör det vara klart, att de skall behandlas som utmätta medel. För detta ändamål före-

[3] Se SvJT 1961 rf s. 25. Jfr Lejman, Bidrag till läran om återvinning i konkurs s. 226 f.

[4] I rättsfallet NJA 1945 s. 552, där utmätning skett men gäldenären därpå betalt skulden, ansågs borgenären ej ha bättre rätt till medlen än om de influtit efter försäljning av den utmätta egendomen.

slås under förevarande paragraf, att medel, som gäldenären i utmätningsmål inbetalar till utmätningsmannen, skall utan vidare åtgärd anses som utmätta i målet, om ej betalningen skett med villkor som strider häremot.

Förslaget innebär, att utmätning av medlen skall, utan att något särskilt beslut erfordras, anses fullbordad när medlen inbetalts; jfr 77 § UL.[5] Skulle gäldenären ha råkat inbetala för mycket, skall naturligtvis överskottet återställas till honom, om det ej utmäts för annan gäld. Beredningen vill framhålla, att utmätningsmannen — frånsett detta fall — ej kan använda medlen för betalning av gäld i annat utmätningsmål. När fråga är om utmätning av fast egendom, fartyg eller annat specialobjekt, synes den föreslagna regeln kunna analogiskt tillämpas på inbetalning som gäldenären gjort till överexekutor efter det att utmätningsärendet för den utmätta egendomens försäljning överlämnats till denne.

Den utmätning som enligt förslaget skall anses komma till stånd genom inbetalningen är avsedd att behandlas som fristående från andra i målet företagna utmätningar. Detta innebär bl. a., att om en fastighet utmätts i samma mål, de här ifrågavarande medlen icke på samma sätt som behållen avkastning av fastigheten skall tagas i beaktande när lägsta budet bestäms för fastighetens exekutiva försäljning (jfr 113 § 2 mom. UL). Har fastigheten satts under tvångsförvaltning, skall medlen icke heller jämställas med behållning av tvångsförvaltningen. De får således icke användas enligt reglerna i 172 § UL till gäldande av ränta å inteckning i fastigheten med bättre prioritet än utmätningssökandens fordran. I dessa situationer skall medlen liksom annars tillfalla utmätningssökanden i det mål vari de inbetalts. Har vanlig utmätning föregått, förfaller den, om sökanden får full gottgörelse och kostnaderna täcks genom de inbetalda medlen. Skulle så ej bli fallet eller har den ursprungliga utmätningen ägt rum även för andra fordringar än sådana som gäldenären avsett att betala med de medel han tillställt utmätningsmannen, kommer den däremot att bestå. Den gäller då till förmån för borgenär, vars fordran icke till fullo betalts.

Förslaget utgår vidare från att gäldenären, när anmaning att betala tillställts honom, ställer sig denna anmaning till efterrättelse utan att uppställa något villkor som hindrar att medlen behandlas som utmätta. Får de enligt gäldenärens direktiv användas till betalning av utmätningssökandens fordran endast under förutsättning att denne återkallar en ansökan om vräkning eller såsom full likvid för sin fordran godtager ett mindre belopp än det vartill fordringen rätteligen uppgår, skall medlen sålunda ej anses utan vidare utmätta. Till villkor som här avses är däremot ej att hänföra gäldenärens föreskrift, att belopp som tillställts utmätningsmannen skall räknas som betalning för en av flera skulder till samma borgenär eller för gäldenärens skuld till viss sökande, när flera sådana finns. I de

[5] Uppenbarligen kan det icke anses erforderligt, att utmätningsmannen lämnar gäldenären sådant bevis om utmätning som avses i 84 § UL.

fall då medlen enligt förslaget icke skall anses utan vidare utmätta får utmätningsmannen pröva, huruvida utmätning bör äga rum.

I fråga om indrivning av skatter, böter o. l. torde förslaget bli att tillämpa, när indrivningsförfarandet gått så långt att ett aktuellt utmätningsmål föreligger. Eftersom normalt någon formlig ansökan om utmätning enligt nuvarande ordning icke förekommer vid sådan indrivning, torde utmätningsmål i regel ej kunna anses föreligga förrän utmätningsmannen företagit utmätning eller åtminstone gjort ett försök härtill.

Genomförs förslaget, uppkommer frågan, från vilken tid fristen för återvinning enligt 31 § KL skall räknas i det fall att först en vanlig utmätning ägt rum och gäldenären därefter till utmätningsman inbetalt medel som skall tillkomma utmätningssökanden. Enligt beredningens mening kan dennes ställning ej försämras genom betalningen. Han bör alltså kunna åberopa tidpunkten för utmätningen, i den mån det inbetalta beloppet icke överstiger värdet av den egendom som tidigare utmätts för hans fordran. Betalningen får i dessa fall anses innebära, att den tidigare utmätta egendomen löses och helt eller delvis ersätts med kontanter. Vad åter beträffar det fallet, att det inbetalta beloppet överstiger värdet av vad som förut utmätts, bör ny utmätning anses ha ägt rum, när det överskjutande beloppet inbetaltes, och återvinningsfristen för detta belopp räknas från det att inbetalningen ägde rum.[6] Det som här sagts om återvinning har sin motsvarande tillämpning beträffande förmånsrätt enligt 17 kap. HB.

Beträffande övriga konsekvenser av förslagets genomförande må slutligen anmärkas, att utmätningsmannen, om betalningsskyldigheten är grundad på skuldebrev, får ex officio anteckna verkställd betalning på skuldebrevet, liksom när betalning eljest skett genom utmätning.[7] Vidare är det tydligt, att kostnader för förfarandet får uttagas av de inbetalade medlen. Skall medlen fördelas mellan flera, blir likaledes eljest gällande regler för utmätning att tillämpa. I nu angivna hänseenden är för närvarande oklart vad som skall anses gälla.[8]

77 §.

I 77 § 1 mom. stadgas för närvarande, att då utmätning av lös egendom är verkställd så som i 73 § samt 74, 75 eller 76 § sägs, borgenären njuter förmånsrätt i det utmätta efter vad som stadgas i 17 kap. 8 § HB, såvitt ej utmätningen går åter eller undanröjs. Prioriteten inträder alltså så snart de för utmätningens genomförande föreskrivna åtgärderna blivit vidtagna.[1]

Under 67 c § 1 mom. har föreslagits, att utmätning av innestående av-

[6] Jfr Welamson, Konkursrätt s. 242 f.
[7] Jfr Hassler s. 321 f.
[8] Jfr betr. kostnadsfrågan Trygger I s. 473.
[1] Jfr Hassler s. 234 och Olivecrona s. 126. — Ehuru lagtexten icke ger någon antydan härom, får det anses ligga i sakens natur, att förmånsrättens uppkomst icke kan bero av att egendomen blivit värderad.

löning ej skall anses fullbordad förrän utbetalaren fått underrättelse om beslutet och det belopp som skall innehållas är förfallet till betalning. Stadgandet i 77 § 1 mom. har därför kompletterats med en hänvisning till 67 c §. I samband därmed har ordalydelsen något jämkats. Bl. a. har uttrycket »verkställd» utbytts mot »fullbordad». Någon ändring i sak innebär detta icke. Beredningen har icke ansett erforderligt att vidtaga motsvarande jämkning i 17 kap. 8 § HB, där det i olika sammanhang talas om att utmätning verkställts eller skett. Med den föreslagna avfattningen av motsvarande stadganden i UL bör det ändå vara klart, att vid löneutmätning den avgörande tidpunkten för prioritetens uppkomst är den som angives i 67 c § 1 mom.

137 och 164 §§.

Enligt 137 § 1 mom. åligger det utmätningsman att, när utmätt lös egendom blivit såld, skyndsamt och, om ej annat stadgats, sist inom fjorton dagar efter försäljningen tillhandahålla borgenären betalning för hans fordran ur köpeskillingen så långt denna förslår. Om pengar influtit till utmätningsmannen annorledes än genom försäljning, skall de hållas borgenären tillhanda inom samma tid därefter. I vissa fall, när mer än en borgenär gör anspråk på del i medlen, skall fördelningssammanträde hållas. Stadgande härom finns i 141 §, såvitt rör medel som influtit efter utmätning av annan lös egendom än sjögående fartyg eller luftfartyg eller intecknade reservdelar till sådant fartyg. Sammanträdet skall enligt 164 § av utmätningsman utsättas att äga rum inom fjorton dagar eller, om sammanträdet skall kungöras i allmänna tidningarna, inom fyra veckor efter försäljningen. Inflyter medel annorledes än genom försäljning, anses sammanträdet böra hållas inom samma tid från det medlen inflöt.[1]

Bestämmelserna om redovisning inom viss tid medför olägenheter, när mindre avbetalningar inflyter eller överskott från ett visst utmätningsmål överförs till annat mål. Önskemål har framförts om att redovisningen i dylika fall skall kunna uppskjutas till dess mera influtit. Härigenom skulle arbete besparas såväl utmätningsmannen som sökanden. Olägenheterna av nuvarande ordning blir ännu mer framträdande med beredningens förslag om löneutmätning. Även om utmätningsmannen kan anpassa tiden för arbetsgivarens redovisning på lämpligt sätt, får man räkna med att mindre delposter inflyter under förfarandets gång. Det synes därför lämpligt, att bestämmelserna för utmätningsmannens redovisning modifieras. Redovisningen bör dock icke få uppskjutas alltför länge.

Beredningen föreslår, att 137 § 1 mom. ändras så att utmätningsman får låta anstå med redovisningen under högst tre månader utöver den normala tiden under förutsättning att belopp som influtit är ringa och det med skäl kan antagas att ytterligare medel skall inflyta. Om sökanden hem-

[1] Se Trygger I s. 425, Hassler s. 308 not 20.

ställer att genast få influtna medel översända, bör dock utmätningsmannen taga hänsyn därtill. Genomförs vad som nu föreslagits, bör möjlighet också öppnas att låta anstå med fördelningssammanträde som avses i 141 §. Beredningen förordar i denna del, att 164 § ändras så att sammanträde skall hållas inom två veckor efter utgången av den i 137 § angivna tiden (jfr även 88 b § 1 mom. sista punkten).

201 §.

Den som vill klaga över utmätningsmans förfarande behöver i allmänhet icke iakttaga viss tid för klagomålens framställande. I vissa fall är dock klagotiden begränsad. Bl. a. gäller enligt 201 § 1 mom. UL, att borgenär eller gäldenär, som vill klaga över utmätning, har att inkomma till överexekutor med klagoskrift inom tre veckor från den dag då han erhöll del av protokoll eller bevis om utmätningen. Borgenär, som vill föra talan mot att utmätning rättats, har enligt 2 mom. i samma paragraf en klagotid av tre veckor, räknat från det han erhöll del av protokoll eller underrättelse om åtgärden.

Bestämmelserna i 201 § lämpar sig icke för de fall då utmätning skett av avlöning, pension eller livränta i den ordning som sägs i 67 a—67 d §§ i förslaget. Utmätningen får här i allmänhet karaktär av ett fortlöpande förfarande, under vilket olika poster tages i anspråk allteftersom de förfaller till betalning. Klagomöjligheten bör därför icke avskäras på ett tidigt stadium. Beredningen har övervägt att låta tiden för klagan beräknas särskilt för varje post med utgångspunkt från utmätningens fullbordan (jfr 67 c § 1 mom.). En sådan ordning skulle dock bli komplicerad. Vid införsel är klagan ej inskränkt till viss tid (jfr 20 § i förslaget till införsellag). Förfarandet vid löneutmätning förutsätts bli i huvudsak detsamma som vid införsel, och beredningen har stannat för att även reglerna om klagan bör vara desamma. Enligt förslaget blir därför klagan över löneutmätning ej bunden till viss tid.

När avlöning tages i mät oaktat annan tillgång finns, skall utmätningsmannen enligt 67 c § 2 mom., om det är påkallat av hänsyn till borgenärens rätt, kunna taga jämväl den andra tillgången i mät och låta anstå med realisationen därav i avbidan på att avlöning innehålls till betalning av fordringen. Motsvarande gäller vid utmätning av belopp, vilka utgår såsom pension eller livränta. Olägenheter kan befaras, därest tiden för klagan över den särskilda utmätningen blir begränsad medan klagan över löneutmätningen icke är bunden till viss tid. Även för nu berörda fall bör därför klagotiden vara obegränsad.

I enlighet med det anförda har som 3 mom. i 201 § upptagits stadgande, att när utmätning skett av avlöning, pension eller livränta i den ordning som stadgas i 67 a—67 d §§ eller av annan egendom i fall som sägs i 67 c § 2 mom., klagan ej är inskränkt till viss tid. Stadgandets placering avser att utmärka, att det omfattar även fall när utmätningen rättats enligt 77 §

2 mom. Det må framhållas, att löneutmätning även skall kunna ändras enligt bestämmelserna i 12 § förslaget till införsellag och att, när ändring skett, klagotiden icke är begränsad.

Förslaget medför ingen ändring av vad som stadgas i 203 § UL om att den som är missnöjd med utmätningsmans förslag till fördelning av influtna medel har att inkomma med klagoskrift inom tre veckor från det förslaget avgavs. I de fall som här avses torde dock sådant förslag endast sällan komma i fråga.

Genomförs vad beredningen nu föreslagit, kommer givetvis bestämmelsen i 204 § 1 mom. angående påföljd av att klagotiden försitts att sakna tillämpning i här avsedda fall. Vad i 2 mom. stadgas om att utmätningsmannen skall lämna underrättelse om hur klagan må föras och äventyret därest det försummas får iakttagas i tillämpliga delar.

205 §.

I sin nuvarande lydelse upptager denna paragraf stadgande, att om den som anför klagan efter vad som sägs i 201, 202[1] eller 203 § har underlåtit att förete protokollet över den klandrade förrättningen, denna skall stå fast, om ej protokollet ändå är tillgängligt när målet företages till avgörande.[2] Om klaganden styrker att laga hinder mött för protokollets utbekommande, skall överexekutor förelägga honom viss tid att ingiva protokollet, vid äventyr att han förlorat sin talan om ej protokollet är tillgängligt då målet skall avgöras. Stadgandet lämpar sig icke för de fall då klagan förs över att avlöning, pension eller livränta tagits i mät i den ordning som sägs i 67 a—67 d §§ i förslaget. Det framstår även i övrigt som föråldrat. Någon motsvarande skyldighet att ingiva underinstansens protokoll föreligger icke vid klagan i rättegångsmål (jfr 50 kap. 5 §, 51 kap. 5 §, 52 kap. 4 §, 55 kap. 5 § samt 56 kap. 5 § RB). Ej heller är part skyldig att ingiva överexekutors protokoll eller utslag, när han i hovrätt anför besvär i utsökningsmål (jfr 217 § 2 mom. UL). Beredningen föreslår därför, att stadgandet utgår och ersätts med föreskrift, att när klagan ägt rum, överexekutor skall infordra protokoll och andra handlingar från utmätningsmannen om det är påkallat. Den föreslagna bestämmelsen gäller icke enbart de fall varom sägs i 201—203 §§ utan är avsedd att bli generellt tillämplig när klagan förs över utmätningsmans förfarande, alltså t. ex. även när klagan avser beslut om införsel eller återtagande av avbetalningsgods. Gällande lag saknar bestämmelse om vad som skall iakttagas i dessa fall.

Ikraftträdandet

Ändringarna i UL bör träda i kraft samtidigt med den nya införsellagen. Särskilda övergångsbestämmelser torde icke erfordras. Det bör ändå vara klart vad som skall gälla. Härom vill beredningen anföra följande.

[1] 202 § har upphävts fr. o. m. den 1 januari 1965 (SFS 1964:446).

[2] I fallet NJA 1911 s. 251 har stadgandet ansetts tillämpligt även när klagan över utmätning förts av tredje man.

De av beredningen förordade jämkningarna i 54 a § torde icke föranleda några övergångsproblem.[1]

Vad som föreslagits under 62 och 63 §§ om utmätningsordningen m. m. innefattar endast mindre jämkningar av nuvarande regler. De nya bestämmelserna blir utan vidare tillämpliga, när utmätning skall verkställas efter det nya lagen trätt i kraft.

Bestämmelserna i 64—67 §§ om gäldenärens beneficium m. m. skall enligt sakens natur tillämpas så snart utmätning verkställs efter ikraftträdandet men får icke någon inverkan på utmätning som skett dessförinnan.

Reglerna om löneutmätning m. m. i 67 a—67 d §§ blir likaledes tillämpliga i alla fall då utmätning skall verkställas efter ikraftträdandet. Motsvarande gäller om 67 e, 77 och 201 §§.

Den föreslagna regeln i 74 § om verkan av att gäldenären i utmätningsmål inbetalar medel till utmätningsmannen blir tillämplig i fråga om medel som kommer denne till handa efter att nya lagen trätt i kraft, även om utmätning begärts dessförinnan.

Vad som föreslagits under 137 och 164 §§ om tiden för redovisning respektive hållande av sammanträde blir tillämpligt, så snart redovisning skall ske eller sammanträde hållas efter nya lagens ikraftträdande, alltså även om medlen influtit tidigare.

Vad slutligen angår 205 § följer av gängse grundsatser i fråga om processrättsliga reglers ikraftträdande, att stadgandet blir tillämpligt även när klagan avser åtgärd som vidtagits före ikraftträdandet och oavsett när talan fullföljts. Vad äldre lag stadgar om förlust av talan, när protokoll ej är tillgängligt, skall alltså icke vidare tillämpas utan det åligger överexekutor att vid behov infordra protokollet från utmätningsmannen. Detta gäller även om överexekutor skulle ha förelagt klaganden att inkomma med protokoll och denne ej efterkommit föreläggandet. Om överexekutor redan före nya lagens ikraftträdande med stöd av äldre lag avvisat talan, torde ändring ej böra göras i anledning av klagan hos hovrätten över beslutet.

6 kap.

Ändringar i konkurslagen

Inledning

I nordiskt samarbete har påbörjats en allmän utredning om behovet av ändringar i KL. Beredningen har likväl ansett sig nu böra upptaga vissa speciella frågor som står i nära samband med förut i detta betänkande behandlade ämnen.

Förslaget berör till en början frågan, hur det skall förfaras med lön och

[1] Jfr s. 198 ovan.

annan arbetsinkomst som gäldenären förvärvar under konkursen. De nuvarande reglerna härom i 27 § KL har ansetts böra göras mera liberala. Vidare har bestämmelserna om förfarandet, när konkursboet vill göra anspråk på någon del av gäldenärens inkomst, undergått vissa ändringar.

De nya regler om gäldenärens beneficium som beredningen föreslår under 65 § UL föranleder också, att viss ändring av beneficiumreglerna i 97 § KL bör vidtagas. I samband därmed torde tillika böra göras en del ändringar i 98 § angående sättet för bestämmande av vad som skall tillkomma gäldenären och hans anhöriga.

Slutligen föreslås en ändring i 199 § KL, som innehåller stadgande om obehörighet för ämbets- eller tjänsteman som försatts i konkurs att utöva sin tjänst under viss tid efter konkursutbrottet. Enligt förslaget skall konkursen icke vidare i och för sig medföra hinder för tjänstens utövning men överordnad myndighet äga befogenhet att ingripa.

Gäldenärens arbetsförtjänst under konkursen m. m. (27 §)

I 27 § KL angives vilken egendom som hör till konkursbo. Dit räknas all egendom, som tillhörde gäldenären då beslutet om egendomsavträde meddelades eller tillfaller honom under konkursen och som är av beskaffenhet att kunna tagas i mät för gäld, samt egendom som kan återvinnas till boet. Förslaget överensstämmer i dessa delar med gällande lag.

I fråga om arbetsförtjänst innehåller paragrafen för närvarande, att av gäldenärs lön eller av vad han eljest kan genom eget arbete under konkursen förvärva ej mera må tillkomma konkursboet än som återstår sedan avdrag skett för gäldenärens, hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns skäliga underhåll. Avdrag skall också göras för all kostnad till förlag.[1] Det ankommer på förvaltaren och gäldenären att träffa överenskommelse om vad som skall avdragas. Kan ej överenskommelse träffas, skall frågan hänskjutas till rätten. Borgenär, som är missnöjd med vad förvaltaren och gäldenären överenskommit, kan också påkalla rättens prövning av frågan. Vad rätten beslutar går i verkställighet utan hinder av förd klagan. Se ang. förfarandet vidare 211 §.

Det har i rättspraxis ansetts, att arbetsgivaren är pliktig att respektera vad som blivit i laga ordning bestämt angående gäldenärens inkomst och att han alltså, sedan överenskommelse eller beslut bragts till hans kännedom, har att innehålla och till konkursboet redovisa den del av lönen som tillkommer boet.[2] Reglerna om arbetsförtjänst antages böra tillämpas även på

[1] Härmed torde böra förstås alla kostnader som är nödvändiga för intäktens förvärvande, se Landtmanson, Om concursbo s. 71.

[2] Se NJA 1939 s. 310; jfr Welamson, Konkursrätt s. 143 med not 36 och där åberopade rättsfall. — Ang. läget då varken överenskommelse träffats eller beslut meddelats om hur mycket gäldenären skall få behålla, se NJA 1937 s. 289 och Welamson, a.a. s. 141 not 27.

pension eller livränta, om rätten till förmånen icke är i sin helhet utmätningsbar.[3]

I den praktiska tillämpningen är det ovanligt, att konkursbo gör anspråk på att få uppbära någon del av gäldenärens inkomst. Även när gäldenären har jämförelsevis god arbetsförtjänst brukar han få behålla den ograverad.[4] Det synes vara en utbredd uppfattning, att gäldenären skäligen bör få behålla sin lön, om den ej är påfallande hög. Den omständigheten att skatteavdrag enligt UppbF icke ifrågakommer under konkurs har dock stundom föranlett borgenärerna att göra anspråk på belopp motsvarande det som eljest skulle ha avdragits för skatt.[5]

Beträffande utländsk rätt må nämnas följande. I *Danmark* äger konkursboet överhuvud icke rätt till vad gäldenären förvärvar genom egen verksamhet under konkursen (§ 5 i konkursloven av år 1872). Regeln avser såväl förvärv genom rent personligt arbete som inkomst av rörelse, vilken gäldenären satts i tillfälle att driva med medel utanför konkursen. Vad han förvärvar skyddas emellertid icke mot utmätning och det kan också bli fråga om ny konkurs som omfattar dessa tillgångar.[6] — Den *norska* konkurslagen av år 1863 stadgar under § 37, att vad gäldenären efter konkursutbrottet förvärvar genom arbete eller privat tjänst kan tillföras konkursboet endast om skifteretten på ansökan av »nogen vedkommende» och efter gäldenärens hörande finner att inkomsten är större än vad som krävs för gäldenärens och hans familjs »tarvelige underhold». Såvitt rör lön anses stadgandet emellertid ersatt av en bestämmelse i § 12 loven om rettergangsordningens ikrafttræden, enligt vilken gäldenären kan påfordra att av förfallen lönefordran få undantaget vad som erfordras för hans och familjens underhåll till nästa förfallodag.[7] Bestämmelsen i § 12 omfattar även fordran på pension o. l. — I *Finland* gäller enligt 45 § konkursstadgan av år 1868, att om gäldenären åtnjuter lön eller pension under konkursen, konkursboet får tillgodogöra sig den del därav som kan utmätas. Enligt 4 kap. 6 § ULF skall vid utmätning undantagas så mycket av lön eller pension som motsvarar 2/3 av vad som belöper på tiden mellan utmätningen och nästa förfallodag. Ett visst minimibelopp, bestämt genom särskild kungörelse, skall dock alltid förbehållas gäldenären. Konkursboet får alltså tillgodogöra sig högst 1/3 av utfallande lön eller pension. I praktiken är det, enligt vad beredningen inhämtat, vanligt att konkursboet överhuvud icke gör anspråk på del av gäldenärens lön eller pension eller också medger att han får be-

[3] Se Lawski, Konkurs- och ackordslagarna 13 uppl. s. 81, Welamson, a.a. s. 135 not 6, ävensom NJA 1937 s. 289.

[4] Jfr Welamson, a.a. s. 140, och Eilard, Exekutionsrättsliga uppsatser s. 57 f.

[5] Enligt vad beredningen inhämtat förekommer det också, att skatteavdrag faktiskt görs under konkurs. För gäldenären är detta till fördel, enär eljest en skatteskuld kumuleras som icke kan uttagas under konkursen utan först när denna upphört; se härom nedan.

[6] Se E. Munch-Petersen, Skifteretten 1956 s. 54.

[7] Jfr Hagerup, Konkurs og akkordsforhandling 4 uppl. 1932 s. 184, samt Brækhus, Materiell konkurs- og eksekusjonsrett 2 uppl. 1962 s. 126.

hålla större del än han strängt taget har rätt till. — Angående förhållandena i andra länder må endast erinras om att enligt tysk rätt (§ 1 Konkursordnung av år 1877) konkursmassan icke omfattar vad gäldenären förvärvat efter konkursutbrottet och att boet följaktligen ej kan göra anspråk på del i gäldenärens arbetsförtjänst under konkursen. Arbetsförtjänst och annan konkursfri förmögenhet får icke tagas i mät för konkursborgenärs fordran men väl för annan fordran, t. ex. fordran som uppkommit efter konkursutbrottet.[8]

Som framgår av den lämnade redogörelsen får gäldenären i allmänhet behålla sin lön eller annan arbetsförtjänst ograverad under konkursen. Beredningen har ansett, att lagen bör utgå från denna ordning som den normala. Gäldenären måste under alla förhållanden få behålla åtminstone så mycket som erfordras för hans och familjens underhåll. Den del av lönen som borgenärerna skulle kunna få disponera blir därför i flertalet fall så ringa att den saknar betydelse för dem. Enligt förslaget skall därför som regel gälla, att avlöning eller annan arbetsinkomst som inflyter under konkursen må behållas av gäldenären. Endast om inkomsten måste anses uppenbart överstiga vad som erfordras för gäldenärens försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom blir det fråga om att överskottet skall gå till konkursboet. Vid bedömningen skall skälig hänsyn tagas även till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utförts. Regeln har utformats i nära anslutning till stadgandet i punkt 2 av 67 b § UL, där det angives i vilken utsträckning avlöning skall kunna tagas i mät. Eftersom konkursen kan bli långvarig måste gäldenärens behov på längre sikt beaktas. Beredningen utgår från att konkursboet endast undantagsvis kommer att göra anspråk på någon del av inkomsten.

Med avlöning likställs i förslaget annan arbetsinkomst som vid utmätning är jämställd därmed, d. v. s. ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, när hans arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares (jfr 67 a § förslaget om ändring i UL). Angående den närmare innebörden härav får beredningen hänvisa till vad som anförts i motiven till 67 a § UL och 1 § införsellagen. Förslaget omfattar vidare arbetsinkomst som gäldenären under konkursen förvärvar på annat sätt, t. ex. genom drivande av rörelse i någon form.[9] En viss skillnad görs mellan avlöning o. l., å ena, samt annan arbetsinkomst, å andra sidan. Innestående avlöning o. l. får gäldenären behålla, även om inkomsten härrör från arbete som utförts före konkursutbrottet. Annan arbetsinkomst skyddas däremot, liksom enligt gällande lag, endast i den mån den förvärvats under konkursen; kundfordringar o. l. från tiden före konkursen bör sålunda ingå i konkursboet liksom andra tillgång-

[8] Se § 14 Konkursordnung samt Jaeger, Konkursordnung 8 uppl. 1958 I s. 212 ff.
[9] Ang. begränsningar i konkursgäldenärs rätt att idka näring se SOU 1962: 15 s. 53 ff.

ar i en rörelse som konkursgäldenären drivit. De svårigheter som härav kan följa för gäldenärens försörjning under den närmaste tiden efter konkursutbrottet får beaktas vid bedömandet, huruvida han är i behov av underhåll av konkursboet enligt 97 § KL. — Det har icke ansetts erforderligt att såsom i gällande lag särskilt angiva, att gäldenären skall få behålla vad som behövs till förlag. Det ligger i sakens natur, att gäldenären, vare sig han driver rörelse eller uppbär lön e. d., måste få undantaga så mycket som krävs för att han skall kunna fortsätta sitt arbete. Medlen erfordras m. a. o. för hans försörjning.

Vid bedömande huruvida någon del av inkomsten bör ingå i konkursboet skall enligt förslaget hänsyn tagas endast till vad som återstår sedan skatteavdrag skett enligt vad därom är stadgat. Såsom förut framhållits skall skatteavdrag enligt UppbF rätteligen ej ske under skattskyldigs konkurs.[10] I 10 § tredje stycket UppbF stadgas nämligen, att preliminär A-skatt icke skall utgå å ersättning som utbetalas till konkursgäldenär, och enligt 39 § 1 mom. andra stycket samma förordning ifrågakommer avdrag för kvarstående skatt endast om vederbörande har att vidkännas skatteavdrag för preliminär A-skatt. Om någon del av lönen utbetalas till konkursboet, skall detta ej heller föranleda skatteavdrag.[11] Att skatteavdrag icke verkställs under konkurs medför olägenheter för både gäldenären och det allmänna. Vad gäldenären förvärvar under konkursen utgör skattepliktig inkomst för honom, men skatten kan icke uttagas så länge konkursen pågår. Om konkursen drar ut på tiden, vilket är vanligt, hinner en betydande skatteskuld kumuleras. När konkursen upphör, skall skatten indrivas. Indrivningen kan vara mycket betungande för gäldenären och det allmänna lyckas ofta icke indriva hela sin fordran.[12]

Beredningen har i denna fråga samrått med uppbördsutredningen, som enligt meddelade direktiv har att överväga om nuvarande regler på området kan ändras. Något principellt hinder har icke ansetts möta mot att man verkställer skatteavdrag på lön eller annan inkomst som gäldenär uppbär under konkurs. Den omständigheten att någon del av lönen undantagsvis kan komma att ingå i boet hindrar icke att avdrag må ske för den skatt som belöper på inkomsten. Med hänsyn till de olägenheter som är förenade med nuvarande ordning förordar beredningen därför, att 10 § tredje stycket UppbF upphävs. Det får övervägas, vilka ytterligare ändringar som erfordras i UppbF. Helst bör avdrag få ske endast för skatt som belöper på den aktuella inkomsten eller annan inkomst som gäldenären uppbär under kon-

[10] I förordningen den 16 maj 1958 om sjömansskatt saknas bestämmelser om hur det skall förfaras i händelse av skattskyldigs konkurs. Problemet har icke heller uppmärksammats i det förslag till förordning om löneskatt som framlagts i SOU 1962:59.

[11] Se SOU 1952:1 s. 376. Det må anmärkas, att det numera antages att konkursbo överhuvud icke är skattepliktigt för inkomst.

[12] Ang. här påvisade förhållanden se direktiven för uppbördsutredningen i 1960 års riksdagsberättelse s. 162. Såsom framhållits i not 5 ovan förekommer det dock, att skatteavdrag faktiskt görs under konkurs.

kursen. Kvarstående skatt kan belöpa på inkomst som influtit före konkursen eller på konkursboets inkomst av rörelse e. d. Hur man då skall förfara, sammanhänger med spörsmålet om eventuell skattskyldighet för konkursboet, vilket också ingår i uppbördsutredningens uppdrag. Den föreslagna ändringen av 27 § KL ger utrymme för en önskvärd reform på området.

Enligt förslaget skall gäldenären kunna få behålla också vissa andra inkomster än ovan nämnts. I första hand upptages vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat dylikt. Angående vad därmed skall förstås hänvisas till motiven till 1 § i förslaget till införsellag. Dylik inkomst härrör merendels från arbete som gäldenären själv utfört före eller under konkursen. Även när så icke är fallet, fyller vederlaget i regel en försörjningsfunktion. Beredningen har ansett det rimligt att vederlaget — även om det ej härrör från arbete som gäldenären utfört under konkursen — må hänföras under gäldenärens konkursbeneficium. När konkurs ej pågår, riskerar gäldenären visserligen att vederlaget tages i mät, men möjligheterna därtill är icke så stora i praktiken, eftersom vederbörande ofta får uppbära förskott. Om vederlaget skulle tillfalla konkursboet, kunde gäldenären efter konkursutbrottet icke längre utverka förskott. Förslaget blir tillämpligt vare sig vederlaget belöper på utnyttjande som skett före konkursutbrottet eller rätt till vederlaget förvärvats under konkursen. I den mån vederlaget uppenbart överstiger vad som erfordras för gäldenärens och underhållsberättigades behov skall överskottet ingå i konkursboet.

Gäldenären skall vidare kunna få behålla vad som utgår i pension eller livränta. Uttrycket används här i samma betydelse som i 66 § 4 mom. och 67 d § UL, och beredningen får hänvisa till vad som anförts därom i det föregående. Rättighet till pension eller livränta är i regel enligt särskilda föreskrifter eller allmänna rättsgrundsatser undantagen från utmätning och pensionen eller livräntan har i allmänhet försörjningskaraktär. Vad som utgår bör då få behållas av gäldenären, om det ej undantagsvis uppenbart överstiger dennes behov. Men man får även räkna med att rättighet till pension eller livränta kan tagas i mät helt eller delvis (se 66 § 4 mom. UL i beredningens förslag och vad som anförts i motiven därtill). Det gäller här situationer, då rättigheten icke skäligen erfordras för gäldenärens och underhållsberättigades behov eller då gäldenären vid förvärv av rättigheten åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer. I den mån rättigheten som sådan må tagas i mät bör också konkursboet kunna göra anspråk därå. I förslaget stadgas därför, att om rättigheten till pension eller livränta är av beskaffenhet att kunna tagas i mät, konkursboet må förfoga däröver utan hinder av vad som sagts om gäldenärens rätt att behålla sådan inkomst. Intill dess konkursboet i hithörande fall gör anspråk på rättigheten skall tillämpas vad som enligt förslaget i allmänhet gäller om pension eller livränta.

Beträffande pension eller livränta blir det icke aktuellt att taga hänsyn till sådana omständigheter som utfört arbetes mer eller mindre krävande beskaffenhet. I fråga om vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt verk m. m. kan däremot dylik hänsyn böra tagas.

Beredningen har övervägt, om gäldenären bör få behålla även vad som utgår i form av periodisk förmån av annan art än pension eller livränta, t. ex. royalty. Rättighet till sådan förmån är emellertid — i motsats till pension eller livränta — i allmänhet utmätningsbar och bör då ej undantagas från konkursboet. En regel av antytt innehåll skulle därför få ringa praktisk betydelse. Beredningen har därför stannat för att icke här medtaga dessa förmåner. I övrigt må framhållas, att den omständigheten att förslaget icke särskilt nämner andra inkomster än förut angivits icke alltid medför att ett inflytande belopp ingår i konkursboet. Familjerättsliga underhållsbidrag torde enligt sakens natur vara skyddade, åtminstone såvitt angår vad som förfaller under konkursen. Ett annat exempel är sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring. Sådan inkomst kan det givetvis ej komma i fråga att tillgripa.

Även i fråga om förfarandet, när konkursboet vill göra anspråk på arbetsinkomst eller annan här avsedd intäkt, föreslås delvis nya regler. Den omständigheten att gäldenären i allmänhet skall få behålla inkomsten ograverad bör icke medföra, att han, när överenskommelse eller beslut icke föreligger om hur inkomsten skall fördelas, utan vidare får förbruka vad som inflyter. Det kan tänkas röra sig om stora belopp, som innestår i provisioner e. d. Det har därför stadgats, att gäldenären är pliktig att underrätta förvaltaren om sina inkomstförhållanden. Om han försummar detta och undanhåller konkursboet medel som uppenbart icke erfordras för hans och underhållsberättigades behov, kan han straffas enligt 11 kap. 1 § BrB för oredlighet mot borgenärer.

Vill förvaltaren göra anspråk på inkomsten, skall han enligt förslaget underrätta arbetsgivare eller annan som skall utgiva förmånen. Innan sådan underrättelse givits må förfallet belopp enligt förslaget utbetalas till gäldenären. Arbetsgivaren eller annan utbetalare kan icke förutsättas ha sådan inblick i gäldenärens förhållanden, att han kan bedöma om förmånen uppenbart överstiger vad som erfordras. Han bör därför kunna låta utbetalningarna fortgå i vanlig ordning intill dess förvaltaren gör anspråk på del däri. Skulle efter konkursutbrottet betalning ske redan före avtalad förfallodag, löper utbetalaren enligt förslaget en viss risk att nödgas utgiva beloppet ånyo i den mån det finnes böra tillkomma konkursboet. Sedan förvaltaren underrättat arbetsgivaren om sitt anspråk, handlar denne på egen risk, om han utbetalar lön till gäldenären i strid mot konkursförvaltarens meddelande. Vad förvaltaren uttalat är icke slutligt bindande, utan avgörandet ankommer i händelse av tvist på rätten.

Ofta torde frågan, hur mycket konkursboet skall få taga i anspråk av

inkomsten, kunna avgöras genom överenskommelse mellan förvaltaren och gäldenären. Förvaltaren bör lämpligen samråda med rättens ombudsman. Om överenskommelse ej kan träffas, bör såväl förvaltaren som gäldenären kunna draga frågan under rättens prövning. Även enskild borgenär bör kunna vända sig till rätten, om han är missnöjd med att förvaltaren icke velat framställa anspråk på inkomsten eller han menar att träffad överenskommelse är oförmånlig för boet. Dispositionen av gäldenärens inkomst berör också de underhållsberättigades intresse. Även underhållsberättigad bör kunna påkalla rättens prövning av frågan. Det föreslås därför, att tvist, i vad mån inkomsten må tillkomma konkursboet, prövas av rätten på ansökan av förvaltaren, borgenär, gäldenären eller underhållsberättigad.

Angående förfarandet hos rätten föreslås endast smärre jämkningar av de bestämmelser som nu gäller därom. Det har ansetts obehövligt, att tid och plats för rättens sammanträde kungörs i tidningar. Eftersom gäldenärens förhållanden tid efter annan kan undergå förändring skall vidare rättens beslut kunna på ansökan ändras, om senare upplysta omständigheter eller ändrade förhållanden föranleder därtill. Förfarandet i sådant fall förutsätts bli detsamma som i det ursprungliga målet. Underrättelse om tid och plats för rättens sammanträde bör enligt sakens natur lämnas — förutom gäldenären, förvaltaren och rättens ombudsman — envar som fört talan i det tidigare målet och vars intresse berörs av framställningen. Om annan är sökande till ändringen, skall även han underrättas.

Reglerna om hur det skall förfaras med arbetsinkomst m. m. under konkurs är självfallet icke avsedda att vinna tillämpning, när gäldenären är juridisk person. Då detta följer av sakens natur och även framgår av bestämmelsernas sakliga innehåll, har det ansetts obehövligt att uttryckligen stadga undantag för dessa fall.

Gäldenärens beneficium m. m. (97 och 98 §§)

Bestämmelser om vad som må undantagas för gäldenärens och hans anhörigas behov och hur frågan därom skall avgöras meddelas i 97 och 98 §§. Enligt gällande lydelse av första stycket i 97 § skall gäldenären av konkursboet njuta nödigt underhåll för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn under två månader från den dag då beslutet om egendomsavträde meddelades, om ej han själv eller hans make kan annorledes försörja familjen.[13] Om boupptecknings ed ej kan avläggas inom nämnda tid, äger gäldenären njuta underhåll till dess det skett. Vidare stadgas, att gäldenären äger från konkursboet utbekomma och behålla dels nödiga gång- och sängkläder för sig, make och oförsörjda barn eller adoptivbarn och dels

[13] Belopp som bestämts att utgå som underhåll till gäldenären anses utgöra allmän konkurskostnad, varav följer begränsningar i fråga om möjligheten att uttaga beloppet ur egendom vari särskild förmånsrätt äger rum; se Lawski, a.a. s. 181, Welamson, a.a. s. 144, och NJA 1915 s. 192. — I hovrättspraxis har ansetts, att hemskild hustru må kunna uppbära underhåll direkt av boet, se SvJT 1942 rf s. 74.

nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst 1 500 kr eller, om gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst 600 kr. Bestämmelsen härom överensstämmer med stadgandet i 65 § första punkten UL om vad som skall undantagas från utmätning.

I andra stycket av 97 § tilläggs, att vid bestämmande av vad som må bestås gäldenären hänsyn skall tagas såväl till hans behov och boets ställning som till hans omsorg att göra rätt för sig och beredvillighet att fullgöra de skyldigheter som åligger honom enligt konkurslagen.

För det fall att dödsbos egendom avträtts till konkurs upptager 97 § tredje stycket för närvarande den bestämmelsen att underhåll då skall njutas tills tre månader förflutit från dödsfallet.

Prövningen av hur mycket som skall bestås gäldenären ankommer enligt 98 § på rättens ombudsman efter förvaltarens hörande. Beslut i sådan fråga skall meddelas så snart det påkallas och sist före utgången av den tid under vilken gäldenären äger åtnjuta underhåll. Det är vidare stadgat, att gäldenären, förvaltaren och borgenär i händelse av missnöje med beslutet äger påkalla rättens prövning.[14] Klagoskrift skall ingivas till konkursdomaren inom fjorton dagar från utgången av nyssnämnda tid. Rätten skall företaga målet på sammanträde som hålls efter klagotidens utgång. Tid och plats för sammanträdet skall kungöras i tidningarna.

Även i Danmark, Finland och Norge gäller, att egendom, vilken med hänsyn till gäldenärens och hans anhörigas behov må undantagas från utmätning, icke ingår i konkursboet.[15] Enligt finsk rätt äger gäldenären njuta nödigt underhåll av konkursboet för sig, make och oförsörjda barn, om familjens utkomst ej eljest är tryggad. Underhåll utgår till dess gäldenären beedigat bouppteckningen och överlämnat boet till konkursförvaltningen; om det erfordras må dock underhåll utgå ända till inställelsedagen.[16] I Danmark har gäldenären icke någon formlig rätt till underhåll. Skifteretten kan dock under vissa förutsättningar tillerkänna honom understöd ur boet. Sådant kan utgå i pengar eller genom att gäldenären får behålla husgeråd, bostadslägenhet eller dylikt. Utan samtliga borgenärers medgivande får understöd icke lämnas för längre tid än ett år eller för tid efter konkursens avslutande.[17] Vad slutligen angår Norge är stadgat, att om gäldenären ej förmår bereda sig och familjen nödigt underhåll, skifteretten kan på begäran tillerkänna honom »passende» underhållsbidrag för tiden intill första borgenärssammanträdet. Sedan borgenärerna fått tillfälle att yttra sig i frågan, bestämmer skifteretten, huruvida bidrag skall

[14] I rättsfallet SvJT 1942 rf s. 74 ansågs även hemskild hustru kunna klaga.

[15] Se ang. *dansk* rätt § 1 konkursloven och E. Munch-Petersen, a.a. s. 52, *finsk* rätt 45 § konkursstadgan samt Granfelt, Grunddragen av Finlands konkursrätt 3 uppl. 1950 s. 75, och Grotenfelt, Kommentar till konkursstadgan 1918 s. 103, samt *norsk* rätt § 12 lov om rettergangsordningens ikrafttræden samt Hagerup, a.a. s. 175, och Brækhus, a.a. s. 38 och 124 ff.

[16] Se 42 och 43 §§ konkursstadgan; jfr Granfelt, a.a. s. 62.

[17] Se § 83 konkursloven; jfr E. Munch-Petersen, a.a. s. 62.

utgå även i fortsättningen och för vilken tid. Hänsyn skall därvid tagas såväl till boets ställning som till gäldenärens behov. Den utsträckning vari gäldenärens personliga arbete kommer att tagas i anspråk av boet skall också beaktas.[18]

I förslaget inleds 97 § med stadgande om vad som må undantagas av kläder, husgeråd, arbetsredskap och annat dylikt. Liksom enligt gällande lag blir sådan egendom skyddad i konkurs i samma omfattning som vid utmätning. Förslaget hänvisar i denna del till 65 § UL. Såsom framgår av vad som föreslagits under 2 mom. av sistnämnda paragraf skall, om gäldenären har familj, vad som må undantagas bestämmas med skälig hänsyn jämväl till vad familjen brukar eller behöver. Förslaget medför i jämförelse med gällande lag en icke obetydlig utvidgning av beneficiet. Den skyddade personkretsen blir också större. — Vid tillämpning av bestämmelserna i 65 § 1 mom. UL måste beaktas den inverkan som konkursen får på gäldenärens förhållanden. Arbetsredskap och annat som nämns under 3 bör undantagas — förutom för tillgodoseende av gäldenärens yrkesutbildning — endast i den mån föremålen erfordras för ett behov som kan anses som aktuellt. Konkursboet behöver t. ex. ej respektera ett behov som möjligen kan uppkomma efter konkursens slut. Motsvarande gäller beträffande stadgandet under 5, när där talas om undantagande av hyresrätt till lägenhet som erfordras för gäldenärens förvärvsverksamhet. Stadgandet medför givetvis icke hinder för konkursboet att disponera över lägenhet, vilken använts för rörelse som boet önskar fortsätta eller ämnar överlåta i dess helhet.

Hänvisningen till 65 § UL omfattar, såsom framgår av andra stycket av förevarande paragraf, icke stadgandet under 6 i 1 mom. om undantagande av pengar, banktillgodohavande, annan fordran och förnödenheter. I stället föreslås särskilda regler om underhåll av konkursboet, som emellertid i flera hänseenden ansluter till vad som skall iakttagas vid utmätning. Enligt förslaget skall gälla, att om annan utväg saknas till försörjning, nödigt underhåll utgår av konkursboet till gäldenären och hans familj eller annan underhållsberättigad. Personkretsen blir även här vidare än i gällande lag, där — förutom gäldenären — endast make och oförsörjda barn eller adoptivbarn nämns. Angående vilka personer som skall räknas till gäldenärens familj må hänvisas till framställningen i motiven till 65 § 2 mom. UL. Såsom »annan underhållsberättigad» kan komma i fråga bl. a. frånskild make samt utomäktenskapligt barn och dess moder. Den mot vilken gäldenären är underhållspliktig endast i mån av förmåga, såsom fader eller moder, bör icke anses som berättigad till underhåll av konkursboet. — Stadgandets avfattning avser att angiva, att underhållsberättigad må berättigas uppbära underhåll direkt från boet, utan gäldenä-

[18] Se § 36 konkursloven; jfr Hagerup, a.a. s. 168.

rens förmedling.[19] Vad som är avsett för den hemmavarande familjen bör dock normalt få uppbäras av gäldenären själv. Om pengar saknas, får underhållet, liksom enligt gällande lag, utgå av annan egendom.

Enligt gällande lag må, som tidigare framhållits, underhåll utgå under två månader från konkursutbrottet eller, om gäldenären ej kunnat avlägga bouppteckningsed inom denna tid, intill dess detta skett. Regeln om underhåll under två månader förefaller onödigt stel. Normalt bör det vara möjligt för gäldenären att bereda sig och familjen försörjning inom kortare tid. Ofta ligger det i alla parters intresse att han tills vidare anlitas av konkursboet mot ersättning.[20] Å andra sidan är regeln för sträng i sådana situationer då gäldenären av fysiska eller psykiska orsaker faktiskt är ur stånd till arbete. Önskemål har också framförts till beredningen om en förlängning av tvåmånaderstiden. I förslaget har tiden under vilken underhåll må utgå satts till en månad för normala fall. Om synnerliga skäl är därtill, skall underhåll kunna utgå under den längre tid som finnes skälig. Överensstämmelse vinns härigenom med det föreslagna stadgandet i 65 § 1 mom. 6 UL om den tid för vilken pengar o. l. skall kunna undantagas för gäldenärens behov vid utmätning. Behovet kan dock vid konkurs tillgodoses under längre tid än som rimligen kan komma i fråga vid utmätning. Den nuvarande särskilda bestämmelsen om att underhåll må utgå ända till dess bouppteckningsed avlagts härrör från en tid, då gäldenärens rörelsefrihet var i hög grad inskränkt under konkursens inledningsskede.[21] Med nuvarande regler på området kan stadgandet icke längre anses erforderligt.[22]

Förslaget saknar motsvarighet till stadgandet i andra stycket av gällande lag, att vid bestämmande av vad gäldenären må bestås hänsyn skall tagas såväl till hans behov och boets ställning som till hans omsorg att göra rätt för sig m. m. Föreskriften synes icke ha haft nämnvärd betydelse i praktiken.[23] Även utan särskilt stadgande bör viss hänsyn kunna tagas till dylika omständigheter. Beredningen har därför ansett bestämmelsen kunna utgå.

I dödsbos konkurs skall enligt tredje stycket av förevarande paragraf i förslaget förmånen att utfå erforderliga möbler, husgeråd och annat dylikt tillkomma den dödes efterlevande familj. Stadgandet ansluter sig till vad som föreslagits under 3 mom. av 65 § UL. Enligt vad där sägs skall

[19] Jfr ovan not 13.

[20] Jfr Rabenius i SvJT 1924 s. 132 och Welamson, a.a. s. 140 not 21.

[21] Enligt 1830 års konkurslag var gäldenären pliktig att hålla sig inom sitt hus intill dess första dom fallit i saken, om ej borgenärerna medgivit annat och domaren givit sitt tillstånd därtill (se 47 och 52 §§). Underhåll utgick endast så länge gäldenärens frihet var inskränkt (se 55 §). I 1862 års konkurslag var stadgat, att gäldenären icke fick begiva sig »från sitt hemvist» innan han avlagt bouppteckningsed och överlämnat boet till konkursförvaltningen samt att han ägde njuta nödigt underhåll under två månader från den dag offentlig stämning gavs eller, om han ej inom denna tid kunnat beediga bouppteckningen och överlämna boet, till dess detta skett (se §§ 19 och 30).

[22] Jfr Welamson, a.a. s. 138; se också 88 § KL.

[23] Jfr Welamson, a.a. s. 139.

vid utmätning hos dödsbo reglerna om undantagande av lösören äga motsvarande tillämpning såvitt rör dödsboet tillhörig egendom som den dödes efterlevande familj brukar eller behöver. Även i konkurs får alltså sådan egendom undantagas. I fråga om underhåll av boet hänvisar förslaget — liksom 65 § 3 mom. UL — till 18 kap. 5 § andra stycket ÄB. I detta lagrum stadgas, att efterlevande make och oförsörjda barn eller adoptivbarn städse skall njuta nödigt underhåll ur boet under tre månader från dödsfallet. Om konkurs inträffar i nära anslutning till dödsfallet, får alltså underhåll åtnjutas under längre tid än som normalt ifrågakommer i vanlig konkurs. Å andra sidan bortfaller eller inskränks rätten till underhåll, om konkursen inträffar först längre fram. Någon förlängning av tiden medges i dessa fall icke. I sak innebär förslaget i denna del icke någon ändring av vad som nu gäller.

Frånsett dödsbos konkurs får bestämmelserna i 97 § enligt sakens natur icke tillämpning när gäldenären är juridisk person. Det har icke ansetts erforderligt att särskilt framhålla detta i lagtexten (jfr 64 § 3 mom. UL i förslaget).

Under 98 § föreslås, att det skall ankomma på förvaltaren att i samråd med rättens ombudsman handlägga fråga om vad som må utgå enligt 97 §. Om tvist uppkommer, erhåller reglerna i 27 § sista stycket motsvarande tillämpning. För närvarande ankommer tillämpningen av 97 § i första hand på rättens ombudsman. Frågan vad som skall bestås gäldenären och hans anhöriga, särskilt i form av underhåll ur boet, har emellertid ett nära samband med spörsmålet om dispositionen av gäldenärens arbetsinkomst. Detta spörsmål handläggs enligt 27 § i första hand av förvaltaren. Praktiska skäl talar för att handläggningen i båda fallen bör ankomma på samma person.[24] Enligt förslaget blir det därför förvaltaren som prövar vilken egendom som skall undantagas enligt 97 § första stycket och i vad mån underhåll skall utgå. Förvaltaren skall emellertid härvid samråda med rättens ombudsman. Borgenär, gäldenären eller underhållsberättigad som är missnöjd kan vända sig till rätten. Även förvaltaren kan, om han finner det behövligt, påkalla rättens prövning av sådan tvist.

Ändring i 199 §

Paragrafen upptager i gällande lydelse stadgande, att om ämbets- eller tjänsteman blivit försatt i konkurs, det ankommer på den myndighet, under vilken gäldenären i och för tjänsten lyder, att pröva huruvida han må åter inträda i utövning av tjänsten förrän fyra månader förflutit från det beslutet om egendomsavträde meddelades.[25] Innebörden härav anses vara, att gäldenären i och med konkursutbrottet blir obehörig att utöva sin tjänst

[24] Ang. tillämpningen av gällande lag se Welamson, a.a. s. 141 not 28.
[25] Ang. tillkomsten av detta stadgande se MO 1934 s. 137 ff.

intill dess fyra månader förflutit men med rätt för vederbörande myndighet att låta honom återgå i tjänst före utgången av nämnda tid.[26] Paragrafen innehåller vidare en erinran om att det i vissa fall är särskilt stadgat att den som är i konkurstillstånd icke må utöva ämbete eller tjänst.[27] Bestämmelser av sådant innehåll finns bl. a. i 4 kap. 1 § RB beträffande domarämbete och i § 39 bankoreglementet den 15 december 1943 såvitt rör tjänster i riksbanken.[28]

Att den som försatts i konkurs icke skulle äga utöva ämbete eller tjänst var naturligt i äldre tider, då gäldenären var underkastad avsevärda inskränkningar i sin rörelsefrihet under konkursens inledningsskede[29] och det dessutom ansågs vanhedrande att nödgas avträda sina tillgångar till borgenärerna. För nutida uppfattning går stadgandet för långt. Flertalet befattningar är icke sådana att hinder bör möta att vederbörande fortsätter tjänsteutövningen under konkurs. I praxis torde också ämbets- eller tjänsteman sällan hindras att tjänstgöra under konkurs.[30]

Enligt förslaget skall konkursen icke utan vidare medföra, att ämbets- eller tjänsteman skall träda ur tjänst. Det skall i stället ankomma på den myndighet under vilken han lyder att, om det finnes påkallat, avstänga honom från utövning av tjänsten under högst fyra månader räknat från konkursutbrottet. Avstängning bör icke tillgripas annat än när särskilda skäl är därtill, såsom när gäldenären är redogörare eller eljest i tjänsten har hand om pengar och det icke lämpligen låter sig göra att förflytta honom till annan mindre utsatt post.

Med ämbets- eller tjänsteman åsyftar beredningen sådan statlig eller kommunal befattningshavare som enligt vad i 20 kap. 12 § första stycket BrB sägs är underkastad fullständigt ämbetsansvar. En ytterligare begränsning ligger i att stadgandet för sin tillämpning kräver att vederbörande administrativt lyder under viss myndighet.

Förslaget upptager vidare, liksom gällande lag, en erinran om att den som är i konkurstillstånd i vissa fall ej må utöva ämbete eller tjänst enligt vad därom är särskilt stadgat. Hithörande bestämmelser i 4 kap. 1 § RB och annorstädes berörs sålunda icke av förslaget. Ej heller får detta någon inverkan på de talrika i särskilda lagar och författningar förekommande föreskrifterna om att konkurstillstånd medför obehörighet att innehava medborgerligt förtroendeuppdrag[31] eller att utöva verksamhet vartill krävs auk-

[26] Se MO 1934 s. 137 ff, Welamson, a.a. s. 131, och Granér i FT 1955 s. 228 ff.
[27] Denna punkt har tillagts genom lag den 20 december 1946, se NJA II 1947 s. 167.
[28] Jfr § 64 reglementet den 31 juli 1958 för riksgäldskontoret.
[29] Jfr ovan not 21.
[30] Jfr Granér, a.a. s. 229.
[31] Se t. ex. § 26 riksdagsordningen (stadgandet om obehörighet för konkursgäldenär saknar motsvarighet i författningsutredningens förslag SOU 1963:16), 7, 32 och 45 §§ kommunallagen, 10, 40, 45 och 57 §§ lagen om församlingsstyrelse samt 8, 43 och 54 §§ landstingslagen. Ang. juryman se 12 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen; ang. nämndeman se 4 kap. 6 och 8 §§ RB.

torisation eller särskilt förordnande.[32] Åtminstone i viss utsträckning torde det visserligen vara möjligt att upphäva sådana stadganden. Beredningen har icke ansett sig böra ingå på denna fråga som lämpligen kan uppmärksammas när en översyn av hithörande lagar och författningar blir aktuell.

Övergångsbestämmelser

Ändringarna i KL bör träda i kraft samtidigt med den nya införsellagen och de ändringar som föreslagits i UL.

I konkurs som uppstått före nya lagens ikraftträdande bör som regel äldre lag alltjämt äga tillämpning. Såvitt rör inkomst som förfaller till betalning efter nya lagens ikraftträdande bör dock tillämpas vad den innehåller om rätt för gäldenären att behålla avlöning m. m. och om förfarandet i dylikt fall. Förslaget upptager stadgande i enlighet härmed. Har före nya lagens ikraftträdande överenskommelse träffats eller beslut meddelats hur gäldenärens inkomst skall disponeras, torde vara självfallet, att vad sålunda bestämts får — utan hinder av nämnda stadgande — tills vidare tillämpas även på senare inkomst. Överenskommelse förfaller dock, om gäldenären meddelar att han ej längre vill finna sig däri, och beslut som rätten meddelat kan på ansökan ändras enligt vad som sägs i 27 § fjärde stycket nya lagen.

7 kap.

Övriga lagförslag

Inledning

Den nya införsellagen och de ändringar som beredningen föreslår i UL påkallar följdändringar också i vissa andra lagar och författningar än KL. Dessa följdändringar, som delvis redan berörts i det föregående, behandlas närmare i detta kapitel. De omfattar ett tillägg till 20 kap. FB angående s. k. provisorisk förbindelse att utgiva underhållsbidrag, vissa ändringar av reglerna i 17 kap. HB om förmånsrättsordningen, ändringar i lagen om avflyttningsförbud för vissa underhållsskyldiga, ändring i 3 § nya bötesverkställighetslagen, vissa jämkningar i FAL och annan försäkringslagstiftning samt en ändring i 74 § barnavårdslagen. Härjämte föreslås, att en ny lag antages om införsel för utländska utskylder eller allmänna avgifter.

Beredningen har i det föregående tillika förordat vissa ändringar i och

[32] Se t. ex. ang. advokat 8 kap. 2 och 7 §§ RB, rättegångsombud 12 kap. 2 § RB, konkursförvaltare 42 § KL, notarius publicus i Stockholm 13 och 15 §§ stadgan om notarius publicus av den 18 maj 1945, mäklare §§ 2 och 21 mäklareordningen den 9 juni 1893 samt fastighetsmäklare 2 och 8 §§ kungörelsen den 30 juni 1947 om auktorisation av fastighetsmäklare.

tillägg till UppbF och eventuellt också vissa andra skatteförfattningar.[1] Beredningen förutsätter, att frågan härom uppmärksammas inom finansdepartementet.

Det må här även framhållas, att de nya regler om sättet för avräkning av influtet underhållsbidrag som upptages i 8 § tredje stycket förslaget till införsellag möjligen bör föranleda jämkning i lydelsen av 72 § första stycket barnavårdslagen. Som fråga om ändring av detta lagrum enligt vad beredningen inhämtat torde bli aktuell i annat sammanhang, har beredningen icke ansett sig böra framlägga något förslag i denna del.

Genomförandet av vad beredningen på olika punkter föreslagit kan givetvis även komma att inverka på tillämpningen av andra lagar och författningar än de här berörda. Några svårigheter torde icke behöva uppkomma härvid. I allmänhet bör det utan vidare vara klart vad som skall gälla. Såsom förut framhållits bör reglerna i GB och FB om jämkning av avtal m. m., liksom också stadgandena i lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag, kunna tillämpas analogiskt, när det föreligger allenast en ensidig utfästelse att utgiva underhållsbidrag.[2] Förslaget att införsel — och även utmätning — skall kunna erhållas på skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse om utgivande av sådant bidrag har därför icke ansetts påkalla ändring av nämnda bestämmelser. På motsvarande sätt bör vad i 35 § första stycket och 36 § tredje stycket lagen om socialhjälp är stadgat för det fall att underhållsskyldighet är fastställd genom avtal kunna tillämpas även när endast en ensidig utfästelse föreligger, och någon ändring av dessa lagrum har icke ansetts behövlig. Ej heller har beredningen funnit påkallat att jämka lydelsen av 4 § lagen den 21 september 1962 om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge i vad där talas om avtal. — I lag och författning har i olika sammanhang meddelats bestämmelser för det fallet att någon vid utmätning befunnits sakna tillgång att betala sin gäld (jfr t. ex. 8 kap. 5 § andra stycket och 13 kap. 14 § första stycket GB). Den möjlighet att erhålla utmätning i gäldenärs lön o. l. som öppnas genom förslaget bör icke inverka på tillämpningen av dessa bestämmelser. Även enligt gällande lag är det i princip möjligt att taga avlöning o. l. i mät efter hand som den förfaller, och i här berörda sammanhang är det givetvis icke meningen att hänsyn skall tagas till den mer eller mindre ovissa utsikten att utmätning framdeles skall inbringa vad som erfordras till betalning av gälden. Det må också framhållas, att av reglerna om löneutmätning torde följa att tid för sökande av återvinning i mål om betalningsföreläggande, när löneutmätning skett, skall räknas från det utmätningen är att anse som fullbordad beträffande något belopp (jfr 35 § lagsökningslagen och 67 c § 1 mom. i förslaget till ändring i UL).

[1] Se s. 111, 130, 141, 145, 272 och 292 f.
[2] Se s. 123.

Tillägg till 20 kap. föräldrabalken

När i mål om faderskap till barn utom äktenskap sannolika skäl talar för det påstådda faderskapet, kan rätten enligt 20 kap. 12 § FB ålägga mannen att utgiva skäligt bidrag till barnets och moderns underhåll för tiden intill dess lagakraftägande dom eller beslut föreligger.[1] Dylikt förordnande går genast i verkställighet och kan alltså åberopas för erhållande av utmätning. Även införsel kan, såväl enligt gällande lag som enligt förslaget till ny införsellag, erhållas på grund av förordnandet. Skiljer rätten saken från sig utan att mannen funnits underhållsskyldig, äger han enligt 13 § icke söka åter vad han utgivit av mottagaren men kan berättigas att av allmänna medel återfå guldna bidragsbelopp jämte ränta. Fråga härom prövas av länsstyrelsen.

I det övervägande flertalet fall fastställs numera faderskap till barn u. ä. genom erkännande utom rätta i den ordning som stadgas i 3 kap. 4 § FB. Bidragsskyldigheten regleras därvid i allmänhet genom avtal. De ökade möjligheterna att utesluta faderskapet genom blodundersökning har medfört, att mannen ofta icke vill lämna erkännande och åtaga sig bidragsskyldighet förrän resultatet av sådan undersökning föreligger. Det är icke ovanligt, att han i en dylik situation, för att icke barnet skall sakna nödigt underhåll, förbinder sig att tills vidare bidraga till dess uppehälle i avbidan på utlåtande rörande blodundersökning. I någon utsträckning torde det också förekomma, att mannen åtager sig att bidraga jämväl till moderns förlossningskostnader.

Bestämmelserna i 20 kap. 13 § FB är ej tillämpliga, när mannen betalat underhållsbidrag på grund av en dylik provisorisk förbindelse och det sedermera visar sig att han icke är fader till barnet. Han kan alltså icke få ersättning av allmänna medel i den ordning som där stadgas. Huruvida han kan återkräva vad han utgivit av mottagaren, beror givetvis i första hand av förbindelsens innehåll. Oftast torde det vara uttryckligen eller tyst förutsatt, att någon återkravsrätt icke skall föreligga. Det är icke uteslutet, att domstol även eljest skulle kunna finna att återbetalning icke bör äga rum.[2] I samband med antagandet av ÄB övervägdes, om 20 kap. 13 § FB borde ändras så att lagrummet blev tillämpligt även i den nu behandlade situationen, liksom också när underhållsbidrag betalats på grund av lagakraftvunnen dom eller slutligt avtal och det sedermera efter resning eller eljest visar sig att mannen icke kan vara fader till barnet. Tillräckliga skäl för en sådan utvidgning ansågs icke föreligga. Beträffande de provisoriska förbindelserna befarades, att det kunde bli svårt att skilja de fall då en provisorisk reglering åsyftats från övriga fall av frivilligt erkännande. För att undgå stötande resultat borde emellertid Kungl. Maj:t

[1] Ang. den faktiska begränsningen av moderns möjlighet att utverka interimistiskt beslut för egen del se Utsökningsrätt I s. 135.

[2] Jfr NJA II 1958 s. 202.

här liksom i övriga berörda fall kunna efter diskretionär prövning lämna ersättning för felaktigt guldna belopp.[3]

I andra hänseenden råder oklarhet om vilka rättsverkningar som följer av en provisorisk förbindelse att utgiva underhållsbidrag till barn u. ä. eller dess moder. Såsom beredningen framhållit vid behandlingen av 4 § i förslaget till ny införsellag torde utmätningsmännen i allmänhet medge införsel på sådan handling. Frågan anses dock tveksam med hänsyn till att handlingen icke innefattar ett erkännande av faderskapet, vilket ju icke heller blivit fastställt i annan ordning; det skulle därför kunna göras gällande, att fråga icke är om underhållsbidrag enligt FB. Regeringsrätten har också vid tillämpningen av 1 § i 1943 års numera upphävda bidragsförskottslag — vars lydelse nära anslöt till ordalagen i 1 § InfL före 1963 års ändring — ansett rätt till bidragsförskott enligt detta lagrum icke kunna grundas på dylik handling.[4] Av samma anledning kan tvekan uppstå, huruvida handlingen kan åberopas för erhållande av exekution enligt 54 a § UL.

Beredningen har funnit angeläget, att denna oklarhet angående förbindelsernas rättsverkan skingras. I samband därmed har det ansetts lämpligt att till förnyat övervägande upptaga frågan, om icke 20 kap. 13 § FB bör äga tillämpning även när underhållsbidrag betalats på grund av provisorisk förbindelse och det senare visar sig att mannen icke är fader till barnet.

Såväl för parterna som för det allmänna är det till fördel, att frågan om faderskapet och bidragsskyldigheten avgörs utom rätta genom frivillig överenskommelse. För den utpekade barnafadern kan det emellertid självfallet vara av betydelse att icke göra några definitiva åtaganden innan blodundersökning blivit verkställd. Om moder och barn har stort behov av underhåll, kan de väcka talan vid domstol och där utverka ett interimistiskt beslut. Visar det sig sedermera att blodundersökningen icke utesluter mannens faderskap samt att denne då erkänner faderskapet och förbinder sig att utge underhållsbidrag, kan målet nedläggas. Att väcka talan vid domstol för att uppnå ett interimistiskt beslut utgör emellertid en omgång som kan vara betungande. Det är givetvis bättre, om frågan kan ordnas på frivillighetens väg. En provisorisk förbindelse fyller dock ej behovet, om den icke ger i huvudsak samma möjlighet till exekution som ett interimistiskt beslut. Det är vidare rimligt, att mannen får i stort sett samma rätt att av allmänna medel återfå erlagda belopp i händelse av friande blodprov som om interimistiskt beslut förelegat. En sådan rätt att återfå beloppen bör öka hans beredvillighet att tills vidare bidraga till moderns och barnets underhåll.

Det anförda talar för att de provisoriska förbindelserna i princip bör likställas med interimistiska beslut. Även om tillämpningssvårigheter kanske

[3] Se NJA II 1958 s. 201 ff.
[4] Se bl. a. RÅ 1945 s. 45.

icke helt kan undgås, har beredningen därför ansett sig böra förorda en sådan lösning. Huvudregeln torde böra vara, att förbindelserna medför samma verkan som rättens beslut enligt 20 kap. 12 § FB. I fråga om verkställighet och i vissa andra hänseenden erfordras särregler. Bestämmelserna har upptagits såsom 13 a § i 20 kap. FB.

Den nya paragrafen upptager som första stycke, att vad enligt FB eller eljest enligt lag eller författning gäller för det fall, att rätten enligt 12 § meddelat förordnande om underhållsbidrag till barn u. ä. eller barnets moder, skall äga motsvarande tillämpning, när någon genom skriftlig, av två personer bevittnad handling åtagit sig att utgiva sådant underhåll för tid innan faderskapet blivit fastställt. Bestämmelser som är tillämpliga, när rätten interimistiskt förordnat om underhåll, skall alltså iakttagas jämväl när bidragsskyldigheten reglerats genom provisorisk förbindelse. Lika väl som ett interimistiskt beslut anses konstituera bidragsskyldighet enligt FB skall bidragsskyldigheten även i nu ifrågavarande fall anses vila på sådan grund. Vad angår förbindelsens form innebär förslaget samma krav som ställs i bl. a. förslagen till ny införsellag, 4 §, och till ändring i 54 a § UL. Lika litet som i dessa stadganden fordras här, att handlingen är avfattad som ett ömsesidigt avtal. Det räcker, att den blivit undertecknad av mannen och vittnen.

Såsom redan antytts erfordras i vissa hänseenden särregler. När det gäller verkställighet, kan sålunda en provisorisk förbindelse icke utan vidare jämställas med ett interimistiskt beslut. Visserligen bör handlingen kunna åberopas för erhållande av införsel och utmätning, men exekutionen bör ske enligt reglerna för verkställighet på vanlig underhållsförbindelse och icke enligt reglerna för dom eller beslut. Föreskrift härom har upptagits i andra stycket av den nya paragrafen. Vid införsel må alltså tillämpas 4 § sista stycket i den nya införsellagen, där det stadgas att domstol kan inhibera verkställighet på grund av skriftlig förbindelse. Och utmätning skall ske enligt reglerna i 54 a § UL, med de begränsningar som där uppställs i fråga om möjligheten att uttaga äldre bidragsbelopp och med rätt för domstol att besluta inhibition.

Även för återbetalning enligt 13 § av 20 kap. FB erfordras vissa särregler. Till en början torde man, för att förebygga missbruk, böra fordra att förbindelsen godkänts av barnavårdsmannen eller barnavårdsnämnden. Eftersom barnavårdsmannen i regel torde medverka vid förbindelsens upprättande behöver detta krav icke vålla några praktiska svårigheter. Talan om faderskapet förutsätts vidare i dessa fall icke ha väckts vid domstol, och man kan därför icke anknyta till den i 13 § angivna förutsättningen att rätten skilt sig från saken utan att mannen funnits vara underhållsskyldig. För lagrummets tillämplighet torde i stället böra fordras, att mannen enligt verkställd utredning icke kan vara fader till barnet. Beredningen har övervägt, om man borde gå längre och medge återbetalning med allmänna

medel i nu förevarande ordning även när utredningen endast visar att faderskapet är osannolikt. Enligt 3 kap. 2 § FB skall nämligen talan ogillas, därest det är osannolikt att barnet avlats vid det samlag som förekommit. Det är därför troligt, att mannen i den antydda situationen vägrar att lämna definitivt faderskapserkännande och att saken därmed får falla i vad rör honom. Det synes likväl betänkligt att låta mannen utan vidare återfå erlagda belopp blott därför att blodundersökningen tyder på att han sannolikt icke är fader. Uteslutet är ju icke, att faderskapstalan ändå väcks mot honom och vinner bifall. Frågan, huruvida faderskapet skall anses osannolikt i lagens mening, kan nämligen i allmänhet icke avgöras enbart med ledning av blodundersökningen utan får prövas med hänsyn till samtliga omständigheter i målet. Beredningen har för sin del stannat för att en provisorisk förbindelse i förevarande hänseende bör jämställas med ett erkännande av faderskapet. Ett sådant förblir enligt 3 kap. 4 § FB gällande, om det ej visas att mannen icke är fader till barnet. Beredningen förordar sålunda, att 13 § icke görs tillämplig i annat fall än när faderskapet enligt den verkställda utredningen är uteslutet. Beredningen förutsätter dock, att Kungl. Maj:t i särskilda fall, liksom för närvarande, kommer att lämna mannen ersättning för utgivna belopp när det erfordras för att undgå stötande resultat, såsom när det fastställts att annan man är fader till barnet eller när mot den första mannen väckt talan ogillats. — Beträffande den tid inom vilken ansökan om återbekommande av erlagda belopp skall göras hos länsstyrelsen, synes böra stadgas, att den i de situationer som avses med förslaget skall räknas från det utredningen kom mannen till handa. Har flera blodundersökningar verkställts eller eljest utredning gjorts i flera omgångar, räknas givetvis tiden från det att slutligt resultat föreligger. — Föreskrifter i nu angivna hänseenden har upptagits som tredje stycke i paragrafen.

I fråga om mannens möjlighet att återkräva utgivna bidrag av barnets moder eller annan mottagare i fall då 13 § enligt vad nu sagts icke blir tillämplig förutsätter beredningen, att rätt till återkrav åtminstone i regel icke kommer att föreligga. Det bör ankomma på barnavårdsmannen eller barnavårdsnämnden att tillse, att förbindelsen så avfattas att någon tvekan icke behöver uppkomma på denna punkt. Eftersom förbindelserna i allmänhet tecknas på särskild för ändamålet avsedd blankett, som får förutsättas komma att upptaga erforderliga bestämmelser, behöver någon praktisk svårighet att ordna frågan icke uppkomma.

De föreslagna bestämmelserna torde böra träda i kraft samtidigt med den nya införsellagen. De bör dock icke medföra, att reglerna i 20 kap. 13 § FB erhåller tillämpning på underhållsbidrag som belöper på tiden före ikraftträdandet. Den rätt att av mottagaren återkräva guldna belopp som eventuellt tillkommer mannen kan icke utan vidare rubbas, och det skulle medföra komplikationer att låta honom återfå beloppet av allmänna medel

i här avsedd ordning. För undgående av stötande resultat torde Kungl. Maj:t i särskilda fall böra lämna mannen ersättning efter diskretionär prövning. Däremot möter icke hinder mot att reglerna i 13 § genom nya lagen görs tillämpliga på bidrag som belöper på tid efter lagens ikraftträdande, även om utfästelsen att lämna bidrag gjorts dessförinnan. Vad angår verkställighet bör sådan kunna erhållas också på äldre förbindelse och för bidrag som belöper på tid före lagens ikraftträdande. Då detta får anses följa av sakens natur och eljest tillämpade rättsgrundsatser, erfordras icke något särskilt stadgande härom.

Ändring i 17 kap. handelsbalken

I 17 kap. 4, 11, 12 och 18 §§ HB meddelas bestämmelser om vad som skall gälla i prioritetshänseende, när arbetsgivare eller annan innehållit avlöning, pension eller livränta i enlighet med beslut om införsel men ej redovisat beloppet till utmätningsman. I 4 § tredje stycket stadgas, att om införsel ägt rum jämlikt 1, 19 eller 20 § InfL — d. v. s. för uttagande av underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran — och därvid innehållits avlönings-, pensions- eller livräntebelopp, som skulle utgått med förmånsrätt enligt 4 § första eller andra stycket, samma förmånsrätt gäller för fordran å det sålunda innehållna beloppet. Motsvarande reglering finns i 11 § andra stycket för det fallet att införsel för underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran skett i livränta som där sägs. Beträffande åter belopp, som innehållits på grund av införsel för utskylder eller allmänna avgifter, har kronan för sin fordran förmånsrätt enligt 12 § andra stycket, dock endast i den mån innehållandet skett före beslutet om egendomsavträde men ej tidigare än två år före konkursansökningens ingivande. I 18 § stadgas slutligen, såvitt nu är i fråga, att fordran på belopp, som innehållits på grund av införsel för böter eller viten, äger minsta rätt. Samtliga här återgivna bestämmelser tillkom år 1953.

Före 1953 antogs, att när arbetsgivare eller annan i enlighet med beslut om införsel innehållit avlöning, pension eller livränta men underlåtit att redovisa härför, gäldenärens fordran å lön e. d. övergått på införselsökanden och kunde av denne göras gällande med samma förmånsrätt som tillkom gäldenären, d. v. s. i allmänhet med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § HB.[1] Däremot hade i praxis antagits, att förmånsrätt enligt detta lagrum ej tillkom kronans fordran å belopp, som arbetsgivare i enlighet med UppbF avdragit på arbetstagares lön till gäldande av preliminär eller kvarstående skatt för denne men icke redovisat.[2] Denna fordran ansågs alltså icke ha karaktär av en övertagen lönefordran utan vara fristående. År 1953

[1] Jfr NJA 1931 s. 386 och 1949 s. 318. Dessa fall gällde införsel för skatt. Motsvarande ansågs gälla vid införsel för underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran; jfr lagrådet i prop. 7/1953 s. 38 f. Ang. införsel för böter eller viten se emellertid prop. 7/1953 s. 13 och 31.

[2] NJA 1949 s. 66 o. s. 318.

upptogs i 17 kap. 12 § bestämmelser om förmånsrätt för dylik fordran. Införandet av denna förmånsrätt ansågs då påkalla, att fordran på belopp som innehållits på grund av införsel för utskylder eller allmänna avgifter fick samma förmånsrätt.[3] Härigenom fick kronan i vissa situationer, såsom när införsel skett i annan livränta än som avses i 17 kap. 4 eller 11 §, förmånsrätt där sådan tidigare icke funnits. I flertalet fall försämrades dock kronans rätt. I samband med dessa ändringar i 17 kap. 12 § upptogs i 4, 11 och 18 §§ uttryckliga bestämmelser om vad som skulle gälla när belopp innehållits på grund av införsel för underhållsbidrag, kommuns bidragsfordran, böter eller viten. Såvitt rör belopp som innehållits till gäldande av underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran innefattade bestämmelserna endast ett lagfästande av vad som redan tidigare ansetts gälla.[4]

De nya reglerna om utmätning av avlöning, pension eller livränta föranleder spörsmål av samma art som de vilka nu behandlas i berörda bestämmelser i 17 kap. HB. Det kan även vid utmätning inträffa, att arbetsgivare eller annan utbetalare innehåller medel och sedan går i konkurs utan att ha redovisat. När i vanliga fall en prioriterad fordran tages i mät, lärer förmånsrätten utan vidare åtfölja fordringen. Detta följer av den allmänna principen att, när en prioriterad fordran överlåts eller eljest övergår till annan, den nya borgenären njuter samma förmånsrätt som den tidigare.[5] I och för sig måste det anses följdriktigt att låta samma regel gälla vid löneutmätning. Detta är emellertid oförenligt med nuvarande bestämmelser om förmånsrätt för införselmedel. En vanlig borgenär, som vunnit utmätning av gäldenärs lön, skulle i arbetsgivarens konkurs kunna bevaka fordran på innehållet lönebelopp med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 §, medan kronan, om den har fordran på belopp som arbetsgivaren innehållit av lönen på grund av införsel för skatt, icke skulle njuta bättre rätt än enligt 17 kap. 12 §. En sådan ordning kan icke vara lämplig.

Beredningen har icke ansett det möjligt att fortsätta på den väg som man beträdde genom 1953 års ändringar. De regler som då meddelades om införselmedel är alltför komplicerade och föga konsekventa. Beredningen har därför ansett det nödvändigt att upptaga jämväl reglerna i 17 kap. HB om införselmedel till förnyat bedömande. Dessa bestämmelser måste under alla förhållanden jämkas, om beredningens förslag i övrigt genomförs. Förutom att där förekommande hänvisningar till olika lagrum måste anpassas till nya införsellagen kan nämnas, att enligt beredningens förslag

[3] Jfr prop. 7/1953 s. 28.

[4] Jfr lagrådet i prop. 7/1953 s. 38 f. Frågan om förmånsrätt för fordran mot arbetsgivare, som med åsidosättande av införselbeslut utbetalat full lön till gäldenären, berördes icke i förarbetena till 1953 års lagstiftning. Ang. motsvarande problem, när skatteavdrag försummats, se prop. 7/1953 s. 13 och 29. — Eilard, Exekution i lön s. 161, antager, att förmånsrätten vid införsel endast gäller »faktiskt innehållna medel». Jfr också Ljungman, Om skattefordran och skatterestitution s. 63.

[5] Se t. ex. NJA 1915 s. 426, Almén i SvJT 1916 s. 23 ff och lagrådet i prop. 7/1953 s. 38.

införsel skall kunna erhållas även i annan periodisk förmån än pension eller livränta, och att sådan förmån möjligen kan tänkas utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 6 eller 9 §. Härtill kommer, att nuvarande regler i 17 kap. HB icke lämnar ledning för det fallet att införsel med stöd av 10 § tredje stycket nya införsellagen skett för uttagande av belopp som arbetsgivare innehållit eller bort innehålla men ej redovisat.[6]

Beredningen har ej kunnat finna någon annan rationell lösning än att de nuvarande bestämmelserna om införselmedel i 17 kap. 4, 11, 12 och 18 §§ får utgå och man överlag tillämpar den eljest gällande principen att exekution i gäldenärs fordran ej medför någon ändring i förmånsrätten. För undanröjande av varje tvivelsmål om vad som skall gälla i denna del föreslår beredningen, att i en särskild paragraf, 15 a §, upptages stadgande, att förmånsrätt varom sägs i föregående paragrafer består, oavsett om fordringen överlätes eller tages i anspråk genom utmätning eller införsel eller eljest övergår till annan. Stadgandet föranleder en följdändring i 17 kap. 11 § första stycket, till vilken beredningen återkommer.

Enligt förslaget skall sålunda den som erhållit införsel eller utmätning i gäldenärs lön, pension e. d. kunna bevaka fordran i arbetsgivarens eller annan utbetalares konkurs med samma förmånsrätt som tillkom gäldenären. Vad nu sagts gäller oavsett arten av den fordran som skolat uttagas genom utmätning eller införsel. Även belopp som innehållits till gäldande av skatter kan sålunda enligt beredningens förslag komma att utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 §. Förslaget innebär vidare bl. a. att fordran på lön, som innehållits till gäldande av böter, icke såsom för närvarande skall utgå med minsta rätt utan med den rätt som följer av lönefordringens natur. För arbetsgivarens övriga borgenärer är det ju också ovidkommande, för vilket ändamål lönefordringen tagits i anspråk. Någon särregel för detta fall har icke ansetts påkallad.

Om arbetsgivaren utbetalar lön till gäldenären i strid mot beslut av utmätningsmannen som delgivits arbetsgivaren, kvarstår hans betalningsskyldighet; hans skuld har icke ändrat karaktär därför att han erlagt en betalning som icke räknas honom till godo. Den som erhållit införsel eller utmätning bör även i sådant fall njuta förmånsrätt enligt 17 kap. 4 §.[7]

Den ekonomiska betydelsen av de föreslagna ändringarna är mycket begränsad. Det bör framhållas, att förslaget icke inverkar på frågan om förmånsrätt för kronans fordran å belopp, som arbetsgivare enligt UppbF avdragit eller bort avdraga på anställds lön till gäldande av dennes skatt. Kronan kan icke i dessa fall anses ha övertagit någon fordran på lön.[8]

[6] Jfr också den i 67 a § 3 mom. UL föreslagna hänvisningen till bl. a. nämnda lagrum.

[7] Innebörden av gällande rätt på denna punkt är oklar; jfr ovan not 4.

[8] Jfr ovan not 2 och lagrådet i prop. 7/1953 s. 36. Förmånsrätt enligt 17 kap. 12 § andra stycket HB åtnjutes, efter lagändring år 1959, även för fordran å vad som innehållits till gäldande av sjömansskatt. Sådan fordran torde ha samma karaktär som fordran å belopp som innehållits enligt UppbF.

Kronans fordran är alltså fristående och utgår i de fall som sägs i 17 kap. 12 § med förmånsrätt men lärer i övrigt vara oprioriterad.[9]

Såsom förut framhållits antages det för närvarande, att förmånsrätt — bortsett från de särskilda reglerna om införsel — i princip åtföljer fordringen även i ny innehavares hand. Man har stundom velat se ett undantag från denna regel däri att, då tredje man utan att vara förpliktad därtill självmant infriar en prioriterad fordran, förmånsrätten i regel icke övergår till honom.[10] Undantaget torde dock endast vara skenbart. Tredje mans inskridande lärer nämligen, i enlighet med den uppfattning som varit förhärskande i praxis, i allmänhet icke medföra, att fordringen övergår på honom.[11] I vissa fall anses han förvärva en självständig fordran mot gäldenären; denna fordran är då oprioriterad.[12]

Beredningen utgår från att, bl. a. när betalning erlagts av den som enligt stadgande i lag varit skyldig att inskrida, fordringen och därmed också förmånsrätten övergår till honom, om ej annat stadgats eller uppenbarligen förutsatts. I enlighet härmed får det antagas, att när jämlikt lagen den 10 juli 1899 om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats av ämbets- eller tjänstemän med flera, kronan utgivit ersättning för vad utmätningsman eller annan där avsedd befattningshavare förskingrat, målsägandens fordran övergår till kronan (jfr 4 § i lagen). För sin fordran njuter målsäganden förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § första stycket HB. Enligt ett särskilt stadgande i detta lagrum skall, när kronan söker sitt åter av förskingraren, dess fordran utgå med samma förmånsrätt. Stadgandet framstår med nutida uppfattning som obehövligt och bör få utgå, om förslaget under 15 a § genomförs.

Beredningen kommer att upptaga hela 17 kap. HB till revision. Denna uppgift är emellertid svår och tidskrävande. Tydligt är, att en strävan därvid bör vara att förenkla reglerna. Här framlagda förslag eliminerar en alltför komplicerad reglering av vissa detaljspörsmål och underlättar därigenom i sin mån det fortsatta arbetet.

Ändringarna i 17 kap. HB bör träda i kraft samtidigt med den nya införsellagen men bör ej få tillämpning i konkurs som uppstått dessförinnan.

Ändring i lagen om avflyttningsförbud

Enligt 1 § lagen den 14 juni 1917 om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket må den som är underhållsskyldig mot barn eller adoptivbarn under sexton år icke avflytta från riket, med mindre han hos överexekutor ställt av denne godkänd pant eller borgen för underhålls-

[9] Jfr prop. 7/1953 s. 13 och 29.

[10] Se Benckert—Hessler, Förmånsrättsordningen (kompendium 1964) s. 4. Jfr NJA 1940 s. 734 och 1961 s. 561.

[11] Jfr Hellner, Om obehörig vinst s. 380 ff med där återgivna rättsfall.

[12] Jfr Karlgren i SvJT 1944 s. 408 samt de i not 10 åberopade rättsfallen.

skyldighetens fullgörande till dess barnet fyllt sexton år.[1] Förutsättningen härför är att skyldighet att utgiva underhållsbidrag fastställts genom rättens eller domarens beslut eller genom skriftligt av två personer bevittnat avtal. Motsvarande gäller den som i vederbörlig ordning förpliktats att till fattigvårdsstyrelse (numera socialnämnd) eller barnavårdsnämnd utgiva bidrag till försörjning eller vård av barn eller adoptivbarn under sexton år. Vad i lagen sägs om underhållsberättigad gäller i sådant fall vederbörande nämnd. Överexekutor kan enligt 2 § befria den underhållsskyldige från att ställa säkerhet, om anledning finns till antagande att hans avflyttning icke skall lända den underhållsberättigade till men.[2] Befrielse kan också meddelas, om ömmande omständigheter förekommer.

Enligt 3 § äger utmätningsman på begäran av den underhållsberättigade, socialnämnd eller barnavårdsnämnd meddela förbud för underhållsskyldig att avflytta, om fara är för handen att han avflyttar från riket utan att ha ställt säkerhet. Förbudet skall genast underställas överexekutors prövning men går omedelbart i verkställighet, om ej överexekutor annorlunda förordnar. — I 5 § stadgas, att överexekutor skall upphäva avflyttningsförbud, därest de omständigheter som föranlett förbudet visas ej vidare vara för handen.

Avflyttningsförbud skall enligt 8 § kungöras för rikets polismyndigheter. Om den underhållsskyldige söker avflytta från riket, åligger det polismyndighet att hindra hans resa. Vidare skall kungöras, om avflyttningsförbud, som utmätningsman meddelat, ej fastställts av överexekutor, om förbud upphävts av överexekutor enligt 5 § eller om vederbörande hos överexekutor visar att han blivit befriad från förbud. Kungörandet sker genom införande i en särskild avdelning av publikationen »Polisunderrättelser».

Om underhållsskyldig avflyttat från riket utan att ha fullgjort sin skyldighet att ställa säkerhet eller kan befaras avflytta utan att fullgöra denna skyldighet, äger överexekutor enligt 9 § förplikta honom att genast nedsätta kapitalvärdet av underhållsbidrag som icke är förfallet. Om sådant mål gäller i tillämpliga delar vad som är stadgat om lagsökning. Det åligger överexekutor att ofördröjligen låta uttaga beloppet. Influtna medel skall göras räntebärande och genom överexekutors försorg tillhandahållas den berättigade i den mån bidraget förfaller. Därest underhållsskyldigheten upphör, äger den underhållspliktige återfå resterande belopp. Om underhållsskyldighet är fastställd genom interimistiskt beslut eller dom som ej vunnit laga kraft, må utmätt egendom säljas endast i den mån det erfordras för gäldande av förfallet bidrag. Blir talan om underhållsskyldigheten slutligen ogillad, skall vad som finns i behåll av egendomen återställas. Slutligen stadgas i 10 §, att utvandraragent eller annan, som med vetskap

[1] Se ang. lagens tillämpning på utlänning SvJT 1949 s. 354.
[2] Jfr SvJT 1959 rf s. 62.

om att underhållsskyldig ej fullgjort honom åliggande skyldighet att ställa säkerhet befordrar honom till främmande land, själv har att svara för hans underhållsskyldighet.

Avflyttningsförbud inskränker den underhållsskyldiges möjlighet att erhålla pass. Enligt 6 § sista stycket passkungörelsen den 31 maj 1940 får nämligen, om sökanden är underkastad sådant förbud, pass utfärdas endast om passmyndigheten finner honom kunna betros med pass. Anses pass kunna utfärdas, må det ej erhålla längre giltighetstid än sex månader och dess giltighetsområde begränsas, om det finnes erforderligt (jfr 9 § 2 mom. andra stycket utrikesförvaltningens passkungörelse den 14 juni 1940 där delvis andra regler upptagits). Vad nu sagts gäller även, när passmyndigheten har kännedom om eller skälig anledning antaga att sådana omständigheter föreligger som kan föranleda avflyttningsförbud. Om vederbörande redan har pass, skall passmyndigheten återkalla passet, om den finner att passinnehavaren icke kan betros med att innehava pass, och eljest begränsa passets giltighetstid och giltighetsområde (14 § andra stycket passkungörelsen; jfr 10 § första stycket f) utrikesförvaltningens passkungörelse).

Rörande tillämpningen av lagen om avflyttningsförbud kan lämnas följande uppgifter. Enligt den officiella statistiken utgjorde antalet mål om avflyttningsförbud hos överexekutorerna i riket år 1957 80, år 1958 58, år 1959 70 och år 1960 74. Den senast utfärdade förteckningen, dagtecknad den 3 januari 1964, över personer som är underkastade alltjämt gällande avflyttningsförbud upptager ca 450 namn. I många fall har förbudet meddelats för lång tid sedan; att förbudet är mer än 10 år gammalt är icke ovanligt. Av de personer som upptages i förteckningen angives 75 vara (eller vid tiden för förbudets meddelande ha varit) medborgare i annat land än Sverige eller också statslösa. Av den officiella statistiken framgår icke, i vilken utsträckning det förekommit att säkerhet ställts eller att tillämpning påkallats av 9 § i lagen. Beredningen har tillfrågat ett antal överexekutorer och andra berörda myndigheter. Svaren utvisar, att det är sällsynt att säkerhet ställs hos överexekutor. I viss utsträckning förekommer dock frivilliga uppgörelser mellan den underhållsskyldige samt den underhållsberättigade eller barnavårdsnämnden. Tillämpning av 9 § har under senare år påkallats endast i något enstaka undantagsfall. Det är icke möjligt att angiva, i vilken utsträckning lagen medfört att en tilltänkt avflyttning förhindrats. Inhämtade upplysningar tyder emellertid på att avflyttningsförbud ofta icke har effekt i fråga om utländska medborgare och att även svenska medborgare ibland avflyttar trots meddelat förbud häremot. Särskilt passfriheten inom Norden uppges medverka till att avflyttningsförbud mången gång blir verkningslöst.

Även i Danmark, Finland och Norge gäller regler, som syftar till att förhindra att underhållsskyldig avflyttar utan att ha ställt säkerhet för un-

derhållsskyldighetens fullgörande. De norska reglerna — numera upptagna i lov den 9 des. 1955 om innkreving av underholdsbidrag m. v. — är snarlika de svenska men säkerställer även indrivning av underhållsbidrag till make. I Finland gäller enligt 9 § lagen den 20 augusti 1948 om tryggande av underhållsbidrag åt barn i vissa fall, att länsstyrelsen under vissa förutsättningar kan förbjuda underhållsskyldig att lämna landet, om han icke ställer säkerhet för bidragets erläggande till dess barnet fyllt sexton år. I Danmark har hithörande regler nyligen ändrats. Tidigare gällde bl. a., att underhållsskyldig kunde inmanas i gäldsfängelse för en tid av högst nio månader, om anledning fanns att antaga att han ämnade lämna landet för längre eller obestämd tid utan att dessförinnan ställa säkerhet för bidragspliktens fullgörande. I den nya lagen av den 24 april 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag har denna bestämmelse utgått. Kvar står föreskrift, att underhållsskyldig, som ämnar bosätta sig i utlandet, är pliktig att innan han avreser ställa säkerhet för bidragsskyldighetens fullgörande för tid som polismästaren eller, i Köpenhamn, överpresidenten bestämmer. Försummar den underhållsskyldige detta, kan framdeles förfallande bidragsposter genast uttagas. Vidare lärer pass kunna vägras och redan utfärdat pass indragas (2 § lov 7 juni 1952 om pas til danske statsborgere m. v.). Med underhållsskyldig förstås i detta sammanhang den som är pliktig att utgiva bidrag till barn, make eller kvinna med vilken han utom äktenskap avlat barn. Skyldighet att ställa säkerhet föreligger dock icke, om vederbörande bosätter sig i Finland, Island, Norge eller Sverige och — i den omfattning justitieministern bestämmer — ej heller om han bosätter sig i annat land med vilket ingåtts avtal om bistånd vid indrivning av underhållsbidrag.

Lagen om avflyttningsförbud motiverades[3] av svårigheterna att i rättslig väg utfå underhåll av försörjningsskyldig som avflyttat från riket. På dom eller utslag som meddelats i Sverige kunde verkställighet icke erhållas i annat främmande land än Danmark, och här träffat avtal om bidragsplikt kunde överhuvud icke verkställas utom riket. Att föra talan om underhåll i annat land medförde i allmänhet stort besvär och avsevärda kostnader. Stundom mötte rättsligt hinder för bifall till sådan talan. Försörjningsskyldigs avflyttning hade därför ofta till följd, att hans närmaste kom att lida nöd och att samhället måste träda hjälpande emellan. Med hänsyn till de skärpta bestämmelser om underhållsskyldighet och dess realiserande som upptogs bl. a. i de samtidigt framlagda förslagen till lagar om barn utom äktenskap och om införsel befarades, att underhållsskyldiga skulle i ökad omfattning söka undandraga sig sina förpliktelser genom att bosätta sig utomlands. I Norge och Danmark hade antagits regler som syftade till att hindra underhållsskyldig att avflytta från landet utan att ha

[3] Se NJA II 1917 s. 547 ff.

ställt säkerhet för underhållsskyldighetens fullgörande. Starka skäl talade enligt motiven för att liknande regler borde införas även i Sverige. Å andra sidan måste beaktas, att regler som hindrade utflyttning innefattade ett väsentligt ingrepp i den enskildes frihet och rätt att välja den plats där utkomstmöjligheterna syntes honom bäst. Lagstiftaren borde därför iakttaga nödig varsamhet. All försörjningsskyldighet mellan anhöriga syntes sålunda icke böra tagas i betraktande utan endast de praktiskt viktigaste och mest behjärtansvärda fallen. — Enligt vad som vidare uttalades i motiven borde lagen endast avse situationer då avflyttning från riket var i fråga, d. v. s. då den underhållsskyldige ville avresa från riket i avsikt att bosätta sig i främmande land. Lagen borde sålunda icke få tillämpning på turister, handelsresande eller personer, som eljest i ett eller annat ärende besökte utlandet, även om deras vistelse utomlands skulle vara ganska länge. Ej heller sjömän som tog hyra till främmande land borde omfattas av lagen. Sin huvudsakliga betydelse antogs lagen komma att få i fråga om emigrationen till Amerika.

Efter lagens tillkomst har förhållandena i flera hänseenden ändrats. Någon sådan emigration som tidigare förekommer icke längre. I stället har under senare decennier skett en avsevärd invandring av utländsk arbetskraft till Sverige. Många återvänder efter något eller några år till hemlandet eller flyttar åt annat håll.

Möjligheterna att utkräva underhållsbidrag i utlandet har förbättrats. Inom Norden kan numera omedelbar verkställighet erhållas på svensk dom eller svenskt avtal, varigenom bidragsplikt fastställts (se konventionen den 23 mars 1962 mellan de nordiska länderna, vilken ersätter en äldre konvention av år 1931). Sverige har vidare biträtt en i New York den 20 juni 1956 dagtecknad konvention om indrivning av underhållsbidrag i utlandet. Enligt denna är fördragsslutande stat pliktig att genom ett förmedlande organ vidarebefordra framställning av underhållsberättigad om indrivning av underhållsbidrag från underhållsskyldig som vistas i annan sådan stat. I den andra staten har ett mottagande organ att vidtaga alla ändamålsenliga åtgärder för bidragets utfående, såsom träffande av uppgörelse, väckande och utförande av talan, om så erfordras, samt sökande av verkställighet. Konventionen, som för Sveriges del trätt i kraft under år 1958,[4] har undertecknats av ett flertal stater, bland vilka må nämnas Brasilien, Frankrike, Italien, Polen, Tjeckoslovakien, Förbundsrepubliken Tyskland och Ungern.[5] Hittills har däremot bl. a. Storbritannien, USA, Canada och Australien icke biträtt konventionen. I detta sammanhang kan också nämnas den konvention som den 15 april 1958 slutits i Haag om erkännande och verkställighet av beslut om underhållsskyldighet mot barn. Enligt denna

[4] Jfr SFS 522/1958 där även konventionstexten finns återgiven i svensk översättning. Till förmedlande och mottagande organ har för Sveriges del utsetts utrikesdepartementet.

[5] Se KK 12/1 1962 med uppgift å främmande staters anslutning till vissa av Sverige biträdda konventioner ang. inbördes rättshjälp m. m.

konvention, som ratificerats av bl. a. Belgien, Italien och Förbundsrepubliken Tyskland, skall omedelbar verkställighet kunna erhållas på dom eller beslut som i annat konventionsland meddelats om underhåll åt barn under tjuguett år. Fråga om Sveriges anslutning till konventionen är aktuell.

Vidare bör framhållas, att barn under sexton år, som icke utfår fastställt underhållsbidrag, numera har rätt till bidragsförskott av det allmänna. I princip krävs, att barnet är svensk medborgare eller medborgare i annat nordiskt land. Enligt den nya bidragsförskottslagen, som trätt i kraft den 1 juli 1964, skall förskottet i allmänhet, för år räknat, utgå med 25 % av det i 1 kap. § 6 lagen om allmän försäkring omförmälda basbeloppet, d. v. s. för närvarande med 1 250 kr.

De ändringar som sålunda inträtt i förhållandena sedan lagen om avflyttningsförbud tillkom har uppenbarligen minskat behovet av att kunna tvångsvis kvarhålla en underhållsskyldig inom landet. Avflyttningsförbud kan innebära en mycket kännbar inskränkning i den enskildes rörelsefrihet — om det låter sig praktiskt göra att upprätthålla förbudet — och man kan fråga sig, huruvida det numera finns tillräckliga skäl att bibehålla en lagstiftning därom. Frågan om lagens fortsatta bestånd kan också sägas ha aktualiserats genom att Sverige biträtt ett den 16 september 1963 dagtecknat tilläggsprotokoll, nr 4, till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.[6] Enligt tilläggsprotokollet skall envar äga frihet att lämna det land där han vistas, även om det är hans hemland. Denna rättighet kan dock underkastas de inskränkningar som är nödvändiga till skydd för bl. a. annans rätt.

Beredningen har lämnat ett antal myndigheter och organisationer tillfälle att yttra sig i frågan om möjligheten och lämpligheten att upphäva lagen om avflyttningsförbud. Svar har inkommit från socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län, överexekutorerna i Göteborg, Malmö och Borås, indrivningsverket i Stockholm, barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Borås och Västerås, socialpolitiska kommittén, Sveriges advokatsamfund, Svenska socialvårdsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet och Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister.

Det övervägande flertalet av remissinstanserna har tillstyrkt eller ej funnit anledning till erinran mot att lagen upphävs. I socialstyrelsens och flera andra myndigheters yttranden betonas, att ett avskaffande av institutet avflyttningsförbud skulle stå i samklang med att reglerna om arbetsföreläggande nyligen upphävts. Socialstyrelsen erinrar också om att en rimlig tillämpning av lagen kräver omfattande arbete av barnavårds- och socialnämnder. Barnavårdsnämnden i Västerås framhåller, att nämnden under senare år ej funnit anledning utnyttja möjligheten att begära avflyttningsförbud. I flera fall — anför nämnden vidare — har fråga om avflyttningsförbud aktualiserats genom att den underhållsskyldige erhållit anställning hos svenskt eller svensklett företag i utlandet. Härvid har emellertid från arbetsgivarens sida lämnats värdefull hjälp för genomförande av frivilliga överenskommelser om underhållsskyldighetens framtida fullgörande. Nämnden betonar också, att avflyttningsförbud i realiteten riktar sig icke blott mot den under-

[6] Se prop. 87/1964, UU 4/1964 och Rskr 137/1964.

hållsskyldige utan även mot hans eventuella familj och väsentligt försämrar deras framtida utkomstmöjligheter. Svenska socialvårdsförbundet framhåller, att en så betydande frihetsinskränkning som förbud att avflytta från det egna landet numera icke synes motiverad ur den underhållsberättigades synpunkt. I flera yttranden påpekas, att avflyttningsförbud ofta icke får avsedd effekt.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller däremot, att betydelsen av de förändringar som inträtt efter lagens antagande icke bör överdrivas. Länsstyrelsen finner sig icke övertygad om lämpligheten av att nu upphäva lagen. Någon skyldighet att vidtaga en sådan åtgärd kan enligt länsstyrelsens mening icke följa av att Sverige biträtt tilläggsprotokollet till Europarådets förenämnda konvention. En översyn av lagen synes däremot motiverad.

Sveriges advokatsamfund och Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister anser sig icke kunna tillstyrka att lagen upphävs. Advokatsamfundet anför, att den samstämmiga uppfattningen bland tillfrågade advokater varit att det visserligen sällan går så långt att avflyttningsförbud behöver begäras men att lagens existens i vissa fall utgör ett verksamt medel att få en reglering av utestående bidrag och säkerhet för utbetalning av framdeles förfallande belopp. Vidare framhålls, att de faktiskt utgående underhållsbidragen ofta är betydligt högre än bidragsförskottet. Mot ett upphävande av lagen talar enligt advokatsamfundets mening också den omständigheten att sådana länder som Storbritannien, USA, Canada och Australien icke biträtt 1956 års konvention om indrivning av underhållsbidrag. Advokatsamfundet anser, att lagen i stället bör överses och moderniseras, varvid den danska lagens regler i viss utsträckning synes kunna bli vägledande. Särskilt angeläget är, att den tid för vilken säkerhet skall ställas för underhåll till barn höjs till 18 år. — Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister framhåller bl. a., att hänsynen till den underhållsberättigade måste gå före gäldenärens intresse. Det måste också beaktas, att bidragsförskott, som ej kan återkrävas av den underhållsskyldige, slutligt stannar på det allmänna, d. v. s. skattebetalarna. Föreningen anför vidare, att möjligheten att indriva underhållsbidrag utom Norden i praktiken är förenad med åtskilliga inskränkningar och att indrivningen i allt fall är tidsödande. Först om en alla länder omfattande konvention liknande den nordiska kommer till stånd skulle behovet av en lagstiftning om avflyttningsförbud helt bortfalla.

Delade meningar har sålunda uttalats i frågan, huruvida lagen om avflyttningsförbud bör bibehållas. Beredningen, som haft ytterligare samråd i ämnet med representanter för det praktiska rättslivet, har för egen del stannat för att lagen icke nu bör upphävas. Med hänsyn till att möjligheterna att uttaga underhållsbidrag utom Norden alltjämt är begränsade kan det befaras, att ett upphävande av lagen skulle medföra ogynnsamma verkningar. De bidragsberättigade barnen kan visserligen i flertalet fall påräkna ett visst grundskydd i form av bidragsförskott, men detta utgår med belopp som ofta avsevärt understiger det fastställda underhållsbidraget. Ur den underhållsberättigades synpunkt är det rimligt, att den som är underhållsskyldig icke utan vidare får avflytta från riket, om ej betalningen eller indrivningen av underhållet blivit skäligen säkerställd. Det allmännas intresse av att utgivet bidragsförskott återgäldas bör också beaktas. I längden torde det visserligen icke vara praktiskt möjligt att kvarhålla en underhållsskyldig mot hans vilja. Avflyttningsförbudet lärer emellertid ha sin främsta betydelse däri, att det ger rådrum för förhandlingar och överens-

kommelser. Det har ju också visat sig, att blotta hotet om avflyttningsförbud är ett verksamt medel i många fall. De representanter för det praktiska rättslivet som beredningen samrått med har särskilt understrukit lagens betydelse i sådant sammanhang.

Beredningen vill erinra om att liknande regler gäller i Danmark, Finland och Norge; i Danmark har de helt nyligen moderniserats. Enligt vad beredningen inhämtat anses det i våra grannländer icke aktuellt att nu upptaga hithörande frågor till övervägande. Från norsk sida har särskilt uttalats önskemål om att den svenska lagen i ämnet måtte få bestå.

Om lagen sålunda skall bibehållas, bör den emellertid ändras åtminstone på vissa punkter. I och för sig saknas icke anledning att företaga en mera omfattande revision. En sådan bör dock lämpligen ske i nordiskt samarbete vilket tills vidare icke är aktuellt. Det är för övrigt tänkbart, att utvecklingen på det internationella området kan leda till att lagen framdeles kan undvaras. Det torde bli anledning att återkomma till dessa spörsmål längre fram, när lagen skall inarbetas i den blivande utsökningsbalken. I avbidan härpå framläggs nu endast förslag av mera begränsad räckvidd.

Enligt 1 § i gällande lydelse äger lagen tillämpning på den som är pliktig att utgiva underhållsbidrag till barn eller adoptivbarn under sexton år.[7] Åldersgränsen har i förslaget höjts till aderton år i enlighet med vad som förordats av advokatsamfundet. Det är numera vanligt, att underhållsbidrag fastställs att utgå till dess barnet uppnått nämnda ålder (jfr 20 kap. 11 § FB) och det synes rimligt, att kravet på att vederbörande ej får avflytta utan att underhållsskyldighetens fullgörande blivit skäligen säkerställt får gälla fram till nämnda åldersgräns. Här må framhållas, att de danska och norska lagarna överhuvud icke uppställer någon åldersgräns i förevarande hänseende. I Finland är gränsen, liksom f. n. hos oss, dragen vid sexton år.

Vid de överläggningar som beredningen haft har önskemål framförts om att lagen måtte få tillämpning även i fråga om underhållsskyldighet mot make eller frånskild make, åtminstone när gäldenären tillika har att utgiva underhållsbidrag till gemensamt barn. Meningarna har dock varit delade om behovet av en sådan ändring. För egen del finner beredningen visserligen, att skäl kan anföras för att lagens tillämplighetsområde vidgas på antytt sätt. Ändringen låter sig dock icke väl förena med lagens nuvarande uppbyggnad och kan även i övrigt befaras medföra komplikationer. Beredningen har därför icke ansett sig böra framlägga något förslag härom i förevarande sammanhang.

[7] Uttrycket »barn eller adoptivbarn» har antagits icke omfatta styvbarn, varom andra maken har vårdnaden, se Eilard, Exekution i lön s. 233; jfr också NJA II 1924 s. 758. Förslaget avser icke att medföra någon ändring på denna punkt. Underhållsskyldighet mot andra makens barn föreligger endast så länge äktenskapet består (7 kap. 4 § FB), och tillräckliga skäl torde saknas att göra lagen om avflyttningsförbud tillämplig i dessa fall.

I 1 § har vidtagits även andra ändringar än den nyss berörda. Bestämmelsen om hur bidragsskyldigheten skall vara fastställd har jämkats för att överensstämmelse skall vinnas med förslaget till ny införsellag. Beredningen har övervägt att slopa kravet på att bidragsskyldigheten skall vara fastställd. Envar som är underhållsskyldig mot barn eller adoptivbarn under aderton år skulle enligt denna tanke i princip vara pliktig att säkerställa underhållet före avflyttning från riket, och möjligheten för utmätningsman att meddela avflyttningsförbud skulle på motsvarande sätt utvidgas. Ändringen skulle få betydelse bl. a. om mannen i ett bestående äktenskap utan föregående varning lämnar hustru och barn för att avflytta från riket. När det gäller underhållsskyldighet mot barn utom äktenskap, borde utmätningsman kunna ingripa när sannolika skäl förebragts för att vederbörande är fader även om talan rörande faderskapet ännu ej väckts. En ändring av lagen i angiven riktning skulle dock draga med sig åtskilliga svårigheter och då något egentligt behov av ändringen såvitt beredningen erfarit ej yppats har beredningen ansett sig icke böra framlägga något förslag härom.

I första stycket av 1 § har i övrigt gjorts den jämkningen att det nuvarande stadgandet om att den underhållsskyldige före avflyttning skall ställa pant eller borgen ersatts av en mera allmänt hållen bestämmelse, enligt vilken han ej må avflytta utan att betalningen eller indrivningen av underhållsbidraget kan anses skäligen säkerställd eller undantag medgives. Ändringen sammanhänger med vad som föreslås under 2 § om att ställande av pant eller borgen skall, efter överexekutors bedömande, kunna ersättas med annan åtgärd och att hinder icke skall möta mot att vederbörande avflyttar för att bosätta sig i annat nordiskt land m. m.

Andra stycket i den nuvarande 1 § upptager stadgande om lagens tillämpning jämväl på den som i vederbörlig ordning förpliktats eller utfäst sig att utgiva bidrag till kommun för barns eller adoptivbarns försörjning eller vård enligt socialhjälps- eller barnavårdslagen. Stadgandet skall enligt förslaget utgå. Det lärer knappast tillämpas numera och kan ej längre anses erforderligt.

Under 2 § har — efter förebild av den danska lagen — såsom första stycke upptagits stadgande, att indrivningen av underhållsbidrag skall anses säkerställd, om den underhållsskyldige avflyttar för att bosätta sig i Danmark, Finland, Island eller Norge. Enligt 1962 års nordiska konvention om indrivning av underhållsbidrag kan dom, skriftlig förbindelse eller annan handling, varigenom bidrag fastställts i Sverige, verkställas även i annat nordiskt land. Det bör därför icke medföra någon olägenhet för barnet, om den underhållsskyldige bosätter sig där. För att vederbörande skall kunna sägas »avflytta för att bosätta sig» i annat land fordras, att han har för avsikt att slå sig ned där för en längre tid. I förekommande fall, såsom när fråga väckts om tillämpning av 3 eller 9 § i lagen, får vederbörande

myndighet höra den underhållsskyldige och söka bilda sig en uppfattning om syftet med hans avresa. Självfallet får man räkna med en viss risk för att den underhållsskyldige någon gång framdeles avviker och blir oåtkomlig för exekution. Det skulle därför vara önskvärt, om svenskt bidragsdokument kunde få åberopas för att erhålla avflyttningsförbud eller motsvarande åtgärd i annat nordiskt land. Frågan är icke reglerad i 1962 års konvention, och det är ovisst om avflyttningsförbud e. l. där kan erhållas på sådan handling. Det kan möjligen finnas anledning att upptaga förhandlingar om en utvidgning av konventionen på denna punkt. Beredningen har emellertid — oavsett den nu påvisade risken — ansett, att man icke bör utan starka skäl inskränka friheten att flytta inom Norden. Erfarenheten har f. ö. visat, att ett avflyttningsförbud ändock icke kan få någon större effekt inom Norden.

Såsom förut framhållits finns numera viss möjlighet att få bistånd med indrivning av underhållsbidrag även i andra länder än de nordiska. Genom New York-konventionen av den 20 juni 1956 har ett antal stater förbundit sig att medverka till indrivningen av underhållsbidrag. Tillämpningen ställer sig dock, enligt vad beredningen inhämtat, ganska olika på skilda håll. I vissa länder sker indrivningen snabbt och effektivt, i andra åter går den långsamt och medför stundom icke alls något resultat. Haagkonventionen av den 15 april 1958 kan också få betydelse i förevarande sammanhang, om Sverige skulle ansluta sig därtill. Den medger dock icke verkställighet å skriftlig förbindelse utan endast å dom eller beslut. Med hänsyn till angelägenheten av att den enskildes rörelsefrihet icke inskränks i vidare mån än som är nödvändigt synes det lämpligt, att den bestämmelse som föreslagits för det fall att underhållsskyldig flyttar till land inom Norden får gälla även vid avflyttning till annat land, där nöjaktig möjlighet står till buds att uttaga underhållsbidraget. Undantagsbestämmelsen kan icke utan vidare göras tillämplig på samtliga stater som anslutit sig till någon av förenämnda konventioner utan det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, i vilken utsträckning den bör få gälla. I förslaget har i enlighet härmed upptagits stadgande, att Konungen äger förordna att vad som sagts om avflyttning till Danmark, Finland, Island eller Norge skall gälla jämväl med avseende å avflyttning till annat land, med vilket Sverige ingått avtal om bistånd vid indrivning av underhållsbidrag. Även på denna punkt har den danska lagen tjänat som förebild.

Andra stycket av förevarande paragraf i förslaget upptager stadgande om hur underhållsskyldighetens fullgörande skall säkerställas, när första stycket icke är tillämpligt. I första hand hänvisas den underhållsskyldige liksom nu till att ställa pant eller borgen hos överexekutor. Det har icke ansetts erforderligt att angiva, hos vilken överexekutor säkerheten bör ställas. Den underhållsskyldige kan givetvis vända sig till överexekutor i den ort där han är bosatt. Skulle han vistas annorstädes, bör hinder icke anses

möta, att han vänder sig till överexekutor därstädes. Säkerheten skall avse underhållsskyldighetens fullgörande fram till dess barnet fyllt aderton år, om ej överexekutor med stöd av tredje stycket medgivit annat. I överensstämmelse med gällande lag (1 § tredje stycket) har vidare utsagts, att borgen ej må godkännas, med mindre den ingåtts såsom för egen skuld och, om borgensmännen äro flera, är solidarisk. Förutom genom pant eller borgen må betalningen av underhållsbidrag enligt förslaget säkerställas på annat sätt som överexekutor godkänner. Att pant eller borgen ställs hos överexekutor är, såsom förut framhållits, ovanligt. Däremot förekommer i viss utsträckning privata arrangemang. Saken kan t. ex. ordnas så, att vederbörandes arbetsgivare utfäster sig att sända viss del av lönen till barnets representant. Även andra liknande åtgärder kan tänkas. Ehuru man ej bör ställa kraven alltför högt, får överexekutor naturligtvis iakttaga viss varsamhet. Bl. a. måste beaktas, att s. k. lönefullmakt åtminstone enligt svensk rätt icke är bindande. Hänsyn måste också tagas till möjligheten att vederbörande byter anställning. Avgörandet måste därför i viss mån bero av vad man kan antaga om den underhållsskyldiges pålitlighet. Om han icke förmår ställa pant eller borgen, kan dock även en bräcklig säkerhet få godtagas (jfr tredje stycket).

Det nuvarande stadgandet i 2 § om rätt för överexekutor att meddela dispens från skyldigheten att ställa säkerhet har med vissa ändringar upptagits i tredje stycket av förevarande paragraf. Enligt förslaget skall överexekutor kunna lämna underhållsskyldig medgivande att avflytta, därest denne ej förmår säkerställa betalningen av underhållsbidraget och omständigheterna är ömmande. Exempel på ömmande fall är, att den underhållsskyldige har väsentligt större möjligheter att slå sig fram utomlands eller att han för hälsans skull behöver vistas i ett mildare klimat. Även det fallet, att en hitflyttad utlänning önskar återvända till sitt hemland, kan förtjäna nämnas. En avvägning mot barnets motstående intresse måste emellertid ske, icke minst i fall sådana som det sist nämnda. I den mån den underhållsskyldige kan ställa säkerhet i någon form får dispens icke beviljas. Kan han lämna säkerhet endast för begränsad tid eller för ett mindre belopp, bör det krävas, att han fullgör vad som skäligen är möjligt för honom.

I ett fjärde stycke har upptagits bestämmelse om att överexekutor skall, innan han godkänner säkerhet eller lämnar tillstånd till avflyttning, bereda barnets representant och barnavårdsnämnden tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan oskäligt uppehåll. Överexekutor skall också underrätta dem om sitt beslut. Stadgandet medför en mera vittgående kommunikations- och underrättelseskyldighet än som följer av gällande lag.

Bestämmelserna i 3 § första stycket om avflyttningsförbud som utmätningsman meddelar har endast undergått smärre jämkningar. Den nuvarande regeln om initiativrätt för fattigvårdsstyrelse (d. v. s. numera social-

nämnd) har fått utgå. Däremot skall barnavårdsnämnd fortfarande kunna påkalla avflyttningsförbud.[8]

Förslaget reglerar lika litet som gällande lag, vilken utmätningsman som är behörig att meddela avflyttningsförbud. Sökanden torde normalt böra vända sig till utmätningsmannen i den ort där den underhållsskyldige är bosatt. Men skulle den underhållsskyldige tillfälligt vistas på annan ort, bör även utmätningsmannen där kunna ingripa.[9]

Innebörden av avflyttningsförbud är, att den underhållsskyldige icke äger avresa från riket i avsikt att bosätta sig i främmande land.[10] Hinder möter däremot icke, att han lämnar riket för en turistresa e. d. Det kan stundom vara vanskligt att avgöra vad som är syftet med en resa, och det är därför förenat med svårigheter att upprätthålla förbudet, särskilt om detta riktar sig mot en utlänning som innehar giltigt hemlandspass.[11] Beredningen har övervägt, om stadgandet möjligen borde ändras så att utmätningsman i avbidan på uppgörelse skulle få förbjuda vederbörande att överhuvud lämna riket. Något större behov av en sådan skärpning av lagen har dock icke yppats, och beredningen har därför icke ansett sig böra framlägga förslag härom.

Syftet att öka möjligheten till ingripande mot den som kan antagas vilja avvika har i förslaget i någon mån tillgodosetts genom en annan bestämmelse. I första stycket av 3 § har sålunda såsom en ny punkt upptagits stadgande om att utmätningsman må belägga den underhållsskyldige tillhörig lös egendom med kvarstad i avbidan på prövning som sägs i 9 §. Av den underhållsskyldiges lösa egendom kan alltså kvarhållas så mycket som erfordras för att det kapitaliserade värdet av framtida bidragsposter skall kunna uttagas därur. Det har antagits, att överexekutor enligt vanliga regler kan bevilja kvarstad för att säkerställa verkställighet av utslag enligt 9 §.[12] Denna möjlighet lärer dock icke ha fått praktisk betydelse, och det synes mera ändamålsenligt, att den underhållsberättigade kan vända sig direkt till utmätningsman. Frågan torde i allmänhet bli aktuell i samband med att avflyttningsförbud begärs och bör enligt sakens natur få upptagas av samma utmätningsman som handlägger ansökan härom. Om behov någon gång skulle uppkomma att påkalla kvarstad på ett senare stadium eller utan att avflyttningsförbud begärts, torde ansökan böra riktas till utmät-

[8] Gällande lags bestämmelser om initiativrätt för fattigvårdsstyrelse och barnavårdsnämnd samt om nämndernas hörande i ärende om dispens har icke något omedelbart samband med stadgandet i 1 § andra stycket, som enligt förslaget skall utgå (jfr NJA II 1917 s. 553). Stadgandena får ses mot bakgrund av nämndernas allmänna uppgifter på social- och barnavårdens område. För barnavårdsnämndens del tillkommer numera även dess befattning med bidragsförskottsverksamheten.

[9] Jfr Hassler s. 47 och Eilard, Exekution i lön s. 238.

[10] Jfr NJA II 1917 s. 550 ävensom NJA 1963 s. 337, i vilket rättsfall det antagits, att avflyttningsförbud ej kan meddelas för utomlands bosatt underhållsskyldig som är på tillfälligt besök i Sverige.

[11] Ang. inskränkning i svensk medborgares möjlighet att utfå pass när avflyttningsförbud meddelats och om indragning av pass se ovan s. 312.

[12] Se NJA II 1917 s. 559.

ningsmannen där den underhållsskyldige bor eller där honom tillhörig egendom finns. Utmätningsman, som förordnat om kvarstad, skall själv sörja för att den blir verkställd; vid behov får han begära bistånd av utmätningsmannen där egendomen finns.

Rörande kvarstad som utmätningsman beviljar må i övrigt anföras följande. Något krav på att sökanden skall prestera säkerhet har icke uppställts i förslaget. Ej heller fordras, att utmätningsmannen bereder den underhållsskyldige tillfälle att yttra sig. Ett sådant krav skulle lätt medföra, att syftet med bestämmelsen förfelas. Beslut om kvarstad skall, liksom beviljat avflyttningsförbud, underställas överexekutors prövning, och på detta stadium är det sörjt för att vederbörande får yttra sig (se 4 §). I övrigt har ULs bestämmelser om kvarstad ansetts kunna få gälla i tillämpliga delar. Förslaget hänvisar till 183, 186, 188, 190 och 199 §§. I de två förstnämnda paragraferna stadgas, hur det skall förfaras när kvarstad läggs, och om försäljning av egendom som ej kan bevaras m. m. Enligt 188 § åligger det den som vunnit kvarstad att, om talan ej redan väckts, anhängiggöra sin talan inom en månad. I förevarande fall skall talan väckas hos överexekutor enligt 9 § i förslaget. Enligt 190 § skall kvarstad hävas av överexekutor, om de omständigheter som föranlett kvarstaden ej längre är för handen. Stadgandet blir tillämpligt bl. a. om den underhållsskyldige ställer pant eller borgen enligt 2 § andra stycket i förslaget. Regeln i 189 § UL om kvarstadens upphörande när säkerhet ställs får därför ej självständig betydelse, och förslaget hänvisar ej därtill. Vad slutligen angår 199 § följer av vad där sägs, att sökanden har att förskjuta kostnaden för kvarstadens genomförande, om utmätningsmannen begär det. Beredningen förutsätter, att överexekutor kan tillerkänna sökanden ersättning för utlägget, när utslag meddelas enligt 9 § i förslaget.[13]

I andra och tredje styckena av 3 § har vidtagits de jämkningar som erfordras med hänsyn till att utmätningsman skall kunna bevilja kvarstad; tredje stycket har även jämkats till överensstämmelse med 20 § i förslaget till ny införsellag. När utmätningsman beviljat kvarstad, är det självfallet endast beslutet om att kvarstad skall äga rum som skall underställas. Eventuella anmärkningar mot verkställigheten — om det t. ex. skulle påstås att kvarstad felaktigt lagts på gods som tillhör annan än den underhållsskyldige — får bringas under överexekutors prövning genom klagomål i vanlig ordning. Det har icke ansetts erforderligt utsäga, att överexekutor i underställningsmål kan meddela inhibition. Att överexekutor har sådan befogenhet ligger i sakens natur.

Även i 4 § har förslaget om att utmätningsman skall kunna bevilja kvarstad föranlett en följdändring.

Reglerna i 8 § om hur meddelat avflyttningsförbud och beslut, genom vilket sådant förbud hävts, skall bringas till polisens kännedom har an-

[13] Jfr 197 § UL och Hassler s. 459.

setts kunna förenklas. Underrättelse om avflyttningsförbud skall enligt förslaget tillställas rikspolisstyrelsen, och det får sedan ankomma på denna att svara för att meddelandet förs vidare till vederbörande lokala polismyndigheter. Rikspolisstyrelsen skall likaledes underrättas, därest överexekutor vägrat att fastställa förbud som utmätningsman meddelat eller med stöd av 5 § i lagen upphävt förbud eller när meddelat förbud efter besvär undanröjts i högre instans. Det är underförstått, att underrättelseskyldigheten åvilar den myndighet som meddelat beslutet. Om den underhållsskyldige vunnit bifall till sina besvär i hovrätt eller högsta domstolen, skall han sålunda icke såsom för närvarande själv behöva vända sig till överexekutor för att få meddelande härom framfört till polismyndigheterna. Det må i detta sammanhang framhållas, att beslut, varigenom avflyttningsförbud undanröjs, länder till efterrättelse omedelbart, om ej annorlunda förordnas (se 210 och 218 §§ UL). Underrättelse bör därför tillställas rikspolisstyrelsen genast, om det ej förordnats att beslutet skall bli verksamt först vid laga kraft. — Den nuvarande bestämmelsen om polismyndighets skyldighet att verka för avflyttningsförbudets upprätthållande har flyttats till ett andra stycke och omredigerats. Någon ändring i sak är icke åsyftad. Såsom framhållits i litteraturen kan det icke anses ingå i polisens befogenhet att beröva vederbörande friheten.[14] Däremot kan han avvisas vid gränsen och andra tjänliga åtgärder vidtagas.

Vissa ändringar föreslås också i 9 §, där det stadgas att överexekutor under vissa förutsättningar äger förplikta underhållsskyldig att deponera kapitalvärdet av framtida bidragsposter. Enligt andra stycket i paragrafen skall beträffande sådant mål i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om lagsökning. Sedan lagsökningsprocessen överflyttats till allmän underrätt lämnar bestämmelsen icke erforderlig ledning. Förslaget upptager här hänvisning till vad som enligt UL gäller om mål, vari yrkats att överexekutor skall ålägga betalningsskyldighet. Överexekutor kan sålunda med stöd av 197 § UL ålägga tappande part att ersätta motparten dennes kostnad å målet.[15] Talan mot överexekutors beslut skall föras genom besvär i hovrätt (jfr 11 kap. UL), och beträffande verkställigheten gäller enligt 51 § 4 mom. UL med där gjorda hänvisningar att, innan beslutet vunnit laga kraft, utmätning väl må ske men däremot ej försäljning av den utmätta egendomen.[16]

Frågan om verkställighet berörs också i fjärde stycket av paragrafen. Enligt vad där stadgas må, om underhållsskyldighet är fastställd genom beslut som meddelats av domaren eller under rättegång eller genom slutligt utslag

[14] Se Hassler s. 394 och Petrén, Om offentligrättslig användning av våld mot person s. 33 med not 24.

[15] Jfr Hassler s. 445 med not 19.

[16] I fråga om verkställbarheten av överexekutors beslut överensstämmer förslaget med vad som ursprungligen avsetts med nuvarande stadgande, se NJA II 1917 s. 559 och 51 § UL i dess lydelse före 1946 års ändring.

som ej vunnit laga kraft, utmätt egendom säljas endast i den mån det erfordras för gäldande av förfallet bidrag. Om talan slutligen ogillas, skall vad som finns i behåll av egendomen återställas. Stadgandet har i förslaget undergått vissa jämkningar, bl. a. för att vinna överensstämmelse med RBs terminologi.[17] Hänsyn har vidare tagits till de numera förekommande provisoriska förbindelserna att utgiva underhållsbidrag t. v. i avbidan på resultatet av blodundersökning ävensom till möjligheten att rätten annorledes än genom ogillande dom skiljer sig från målet utan att bidragsplikt fastställs.

Gällande bestämmelser i lagen om avflyttningsförbud synes för sin tillämpning förutsätta, att underhållsskyldigheten blivit fastställd av svensk domstol eller genom avtal i enlighet med svensk lag. Denna ståndpunkt är onödigt restriktiv. Bidrag, som fastställts i annat nordiskt land på sätt som där krävs för verkställighet, kan numera utan vidare uttagas här i riket genom införsel eller utmätning, förutsatt att verkställigheten icke strider mot dom eller beslut av svensk domstol (se 1 § lagen den 21 september 1962 om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge). Någon saklig anledning till att avflyttningsförbud e. d. icke skulle få användas i sådant fall torde icke finnas. Situationen är i allt väsentligt densamma som om bidraget blivit fastställt här i riket. Särskilt gäller detta, när även barnet är bosatt här. Hänsynen till barnet talar enligt beredningens mening för att avflyttningsförbud får tillämpas oavsett var barnet vistas. Att gällande nordiska konvention om indrivning av underhållsbidrag, såsom förut framhållits, icke berör frågan om tillämpning av avflyttningsförbud e. l. medför givetvis icke hinder för Sverige att vidtaga en ändring i antydd riktning. Ändringen måste anses stå i god överensstämmelse med konventionens andemening och medför fördelar för de övriga länderna. I allmänhet kan ju barnet förutsättas bo i det land där underhållsskyldigheten fastställts.

I förslaget har i enlighet med det anförda under en ny paragraf, 11 §, upptagits stadgande, att bestämmelserna i lagen skall äga motsvarande tillämpning, när någon här i riket bosatt person har i Danmark, Finland, Island eller Norge utfäst sig eller förpliktats att utgiva underhållsbidrag till barn eller adoptivbarn under aderton år och verkställighet enligt vad därom är stadgat kan äga rum här.

Skäl kan anföras för att lagen om avflyttningsförbud bör få tillämpning även när underhållsskyldigheten fastställts utom Norden. Om Sverige ansluter sig till Haagkonventionen av den 15 april 1958, blir verkställighet här möjlig på grund av dom eller beslut från annat konventionsland, och det synes rimligt, att då också reglerna om avflyttningsförbud m. m. får tillämpas. Vad angår New York-konventionen av den 20 juni 1956 kan visser-

[17] Jfr vad som i Utsökningsrätt I s. 131 f anförts om där föreslagen ändring i 1 § InfL.

ligen enligt denna omedelbar verkställighet icke erhållas här i riket på bidragsdokument från annat till konventionen anslutet land, men Sverige har utfäst sig att medverka till att bidragsskyldighet blir fastställd här och att verkställighet sedan sker. Man får räkna med möjligheten av att den underhållsskyldige hinner avflytta innan dom eller interimistiskt beslut utverkats vid svensk domstol. Det skulle därför vara av en viss betydelse om avflyttningsförbud kunde meddelas redan på grundval av det utländska bidragsdokumentet. Beredningen finner skäligt, att en möjlighet öppnas att tillämpa lagen i här avsedda fall. Att göra lagen tillämplig i förhållande till samtliga stater som anslutit sig eller kan komma att ansluta sig till någon av nyssnämnda konventioner synes dock varken behövligt eller tillrådligt. Det torde därför böra ankomma på Kungl. Maj:t att pröva, vilka länders bidragsdokument som skall kunna beaktas. Härvid bör ej vara uteslutet att medtaga även länder, som ej biträtt någon av konventionerna (jfr beträffande Schweiz lagen den 27 mars 1936 om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i detta land).

För lagens tillämpning i de fall som avses i här berörda paragraf kan krävas särskilda föreskrifter. Enligt förslaget ankommer det på Kungl. Maj:t att utfärda de särbestämmelser som erfordras.

De föreslagna ändringarna torde böra träda i kraft samtidigt med den nya införsellagen. Några särskilda övergångsbestämmelser har icke ansetts erforderliga. Beredningen utgår från att redan meddelat avflyttningsförbud får gälla enligt sitt innehåll men att den bidragsskyldige kan påkalla överexekutors omprövning av förbudet enligt 5 §, om nya lagen skulle föranleda till annat bedömande. Eftersom avflyttningsförbud icke brukat tidsbegränsas får höjningen av åldersgränsen för barnet till aderton år betydelse även för redan meddelade förbud. Detta måste beaktas på verkställighetsstadiet (jfr SFS 1960: 482). I fråga om mål som avses i 9 § följer av vedertagna rättsgrundsatser, att nya lagen får tillämpning även på mål som är anhängiga vid ikraftträdandet. Frågan om sättet för överklagande och verkställbarheten av dessförinnan meddelat beslut skall dock självfallet bedömas enligt äldre lag.

Införsel för uttagande av utländska utskylder eller allmänna avgifter

Utländska utskylder och allmänna avgifter kan i regel icke indrivas här i riket.[1] Enligt lagen den 15 juni 1935 angående uttagande i vissa fall av sådan utskyld eller avgift äger dock Kungl. Maj:t efter överenskommelse med främmande stat förordna, att det må ske. Om användande av införsel för ändamålet stadgas i lagen samma dag om införsel i avlöning, pension eller livränta för uttagande av oguldna utländska utskylder eller allmänna avgifter. Enligt denna äger Kungl. Maj:t — därest på grund av överens-

[1] Jfr NJA II 1935 s. 524 ff, upptagande motiven till de i texten omförmälda två lagarna av den 15 juni 1935.

kommelse mellan Sverige och främmande stat indrivning av oguldna utländska utskylder eller allmänna avgifter må äga rum här i riket — under förutsättning av ömsesidighet förordna, att införsel i gäldenärens avlöning, pension eller livränta må kunna meddelas för uttagande av sådana utskylder eller avgifter jämte därå belöpande ränta samt stadgad indrivningsavgift, uppbördsprovision eller likartad avgift. Bestämmelserna i InfL om införsel för oguldna utskylder eller allmänna avgifter skall härvid äga motsvarande tillämpning. Förordnande enligt lagen har meddelats beträffande bl. a. danska skatter (SFS 504/1954), finska offentliga avgifter (SFS 287/1943, ändrad genom 564/1952; jfr även SFS 12/1951) samt norska skatter (SFS 592/1950, ändrad genom 566/1952).

Genomförs beredningens förslag till ny införsellag, blir vissa följdändringar erforderliga i reglerna om införsel för utländska utskylder o. l. Enligt nya införsellagen kan införsel meddelas även i vissa andra inkomster än avlöning, pension eller livränta. Denna möjlighet bör stå öppen även i nu förevarande fall. Nya införsellagen föranleder också formella jämkningar av reglerna i 1935 års särskilda införsellag. Beredningen har med hänsyn härtill upprättat förslag till ny lag i ämnet.

Förslaget medför icke någon saklig ändring av vad som nu gäller, frånsett att utrymmet för införsel vidgas på sätt nyss antytts. Enligt förslaget skall Kungl. Maj:t under förutsättning av ömsesidighet kunna förordna, att utländska utskylder eller allmänna avgifter, som enligt överenskommelse med främmande stat må indrivas här i riket, må uttagas genom införsel samt bestämma villkoren härför. Det har ansetts obehövligt att, såsom för närvarande, särskilt nämna ränta, indrivningsavgift, uppbördsprovision eller likartad avgift. I den mån sådan utländsk avgift överhuvud får uttagas här i riket är den att anse som allmän avgift (jfr lagen den 15 juni 1935 angående uttagande i vissa fall av ogulden utländsk utskyld eller allmän avgift, där ränta m. m. icke nämns; se också 2 § c) förslaget till införsellag och vad som anförts därom på sid. 111 i det föregående).

Bestämmelserna i den föreslagna nya införsellagen förutsätts bli tillämpliga även i här avsedda fall. Denna innehåller icke någon uppräkning av de skatter och avgifter som kan uttagas genom införsel utan förutsätter i 2 § c), att lagen kompletteras med särskilda av Kungl. Maj:t med riksdagen utfärdade bestämmelser därom. Enligt nu förevarande förslag ankommer det på Kungl. Maj:t ensam att bestämma, för vilka utländska utskylder eller avgifter införsel får ske. Införsel bör i princip icke medgivas för utländska utskylder o. l. i vidare mån än införsel kan användas för uttagande av motsvarande svenska skatter eller avgifter. Skattelagstiftningen i olika länder företer emellertid stora variationer, och ett ovillkorligt krav på att utländsk utskyld eller avgift skall motsvara viss svensk sådan skulle därför medföra svårigheter. I förslaget har Kungl. Maj:ts möjlighet att förordna om till-

lämpning av införsel icke begränsats i vidare mån än som följer av det jämväl i gällande lag upptagna kravet på ömsesidighet.

I fråga om villkoren för uttagande av skatter och allmänna avgifter genom införsel har i 5 § andra stycket i förslaget till införsellag hänvisats till vad Kungl. Maj:t med riksdagen förordnar därom. Dessa bestämmelser, som förutsätts komma att röra frågan om preskription av införselmöjligheten o. d., torde icke utan vidare kunna tillämpas på utländska skatter och avgifter. Enligt förslaget kan Kungl. Maj:t meddela de föreskrifter som erfordras i den delen.

Den föreslagna lagen bör träda i kraft samtidigt med den nya införsellagen. Den ersätter 1935 års lag i samma ämne, som alltså bör upphävas. Upphävandet medför icke, att förordnanden som meddelats med stöd av den äldre lagen förfaller — ehuru skäl kan finnas att överse hithörande kungörelser. När på grund av gjorda hänvisningar 1935 års lag skolat tillämpas, bör i fortsättningen nya lagen gälla. Föreskrift härom har medtagits i förslaget.

Ändrad lydelse av 3 § i 1964 års lag om verkställighet av bötesstraff

Enligt 16 § första stycket i beredningens förslag till införsellag och vad som upptagits under punkt 6 av 67 b § UL i förslaget härom skall införsel äga företräde framför utmätning av avlöning eller annat vari införseln beviljats. Såsom framhållits i det föregående har det dock ansetts, att införsel i vissa situationer bör få vika för utmätning, nämligen när införseln avser uttagande av böter eller viten och dess fortgång skulle medföra hinder för uttagande av annan fordran. Med hänsyn till att sådana konkurrensfall torde bli sällsynta har något stadgande härom icke upptagits i införsellagen eller UL, men det har förutsatts att en bestämmelse i ämnet skall fogas till den nya bötesverkställighetslagen.[1]

Enligt nu förevarande förslag skall i överensstämmelse med det anförda i 3 § bötesverkställighetslagen upptagas stadgande, att utmätningsmannen må, när skäl är därtill, förordna att införsel för böter i avlöning eller annan förmån icke skall äga rum under tid då avlöningen eller förmånen genom utmätning tages i anspråk för annan fordran. I 27 § bötesverkställighetslagen sägs, att vad i lagen är stadgat om böter också skall gälla viten. Den föreslagna regeln får därför tillämpning även vid införsel för indrivning av viten. Angående motiven till förslaget kan i huvudsak hänvisas till den föregående framställningen.[2] Meningen är att införseln regelmässigt bör hävas eller jämkas i den mån det visar sig att dess fortgång lägger hinder i vägen för en eljest genomförbar utmätning. När utmätningen upphört, kan införseln fortsätta, om ej böterna under mellantiden bortfallit på grund av

[1] Jfr s. 181 f ovan.
[2] Se s. 181 f ovan.

preskription eller annorledes. Den omständigheten att på grund av konkurrens med annan fordran införsel ej kunnat ske får självfallet icke läggas den bötfällde till last, när fråga uppkommer huruvida böterna skall förvandlas eller om anstånd må beviljas med verkställighet av förvandlingsstraffet.[3]

Ändringar i försäkringsavtalslagen, trafikförsäkringslagen, lagen om allmän försäkring, yrkesskadeförsäkringslagen och militärersättningsförordningen

De nya regler som enligt beredningens förslag skall upptagas i UL om utmätningsskydd för bl. a. rättighet till pension eller livränta samt om hur utfallande belopp av sådan förmån må tagas i anspråk får återverkningar vid tillämpningen av vissa andra lagar och författningar som innehåller föreskrifter om dylika förmåner. Ehuru någon egentlig konflikt icke behöver uppkomma mellan de olika bestämmelserna, har det ansetts lämpligt att i förtydligande syfte göra vissa följdändringar i de hithörande stadganden som kommer till mera allmän tillämpning. Beredningen får härom anföra följande.

Försäkringsavtalslagen meddelar i 118 § bestämmelser om livränteförsäkring. Bl. a. stadgas, att reglerna i 116 § om utmätningsskydd för kapitalförsäkring skall gälla även livränteförsäkring. Enligt dessa må, när försäkring tagits å försäkringstagarens eget eller hans makes liv, rätt som på grund av avtalet tillkommer endera av dem icke tagas i mät, förutsatt att premiebetalningen bestämts på visst sätt. Utmätningsfriheten torde dock icke omfatta fordran å belopp som är förfallet.[1] Utöver vad som följer av hänvisningen till 116 § skyddas livränta i viss omfattning genom reglerna i 67 § UL, vilka äger tillämpning även när förmånen utgår på annan grund än försäkring. Rättighet till pension eller livränta, som tillkommer gäldenären såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det han fyllt 55 år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete, får sålunda icke tagas i mät. Av utfallande belopp, vare sig det innestår hos utbetalaren eller redan uppburits av gäldenären, får icke mera tagas i anspråk än som återstår sedan undantag skett för vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären och hans närmaste. Motsvarande gäller pension eller livränta vartill gäldenären eljest äger rätt, i den mån vad sålunda tillkommer honom icke överstiger 1 500 kronors årsränta. I sista stycket av 118 § FAL har en erinran gjorts om vad som sålunda följer av UL.

Enligt beredningens förslag får ULs regler om utmätningsskydd för pension eller livränta en annan utformning. Rättighet till sådan förmån skall

[3] Se 9 § andra stycket och 18 § bötesverkställighetslagen. Motsvarande gäller givetvis vid tillämpning av 17 § samma lag.

[1] Se Eklund—Hemberg, Lagen om försäkringsavtal 3 uppl. s. 211 och Hellner, Försäkringsrätt s. 534 f.

Förslag om ändring av 116 och 118 §§ FAL har framlagts av familjerättskommittén, SOU 1964: 34 och 35.

med visst undantag icke kunna tagas i mät, i den mån rättigheten skäligen erfordras för gäldenärens försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom (se 66 § 4 mom.). Beträffande pensions- eller livräntebelopp som innestår hos utbetalaren skall tillämpas i huvudsak samma regler som i fråga om avlöning (se 67 d §). Innebörden härav är i korthet, att utmätning i allmänhet icke må äga rum mot gäldenärens bestridande med mindre det är uppenbart att han underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig. Utmätning sker genom ett till utbetalaren riktat förordnande, att viss del av förmånen skall innehållas efter hand som den förfaller. Förordnandet må ej omfatta mer än vad gäldenären uppenbart kan undvara och får utan hans medgivande ej tillämpas längre än viss tid. Något särskilt skydd för redan utbetalat belopp har icke stadgats. Enligt 65 § 1 mom. 6 gäller emellertid generellt, att pengar må undantagas från utmätning i viss omfattning. I den mån i särskild lag eller författning förekommer utmätningsförbud — såsom t. ex. i 116 § FAL — skall detta enligt förslaget alltjämt lända till efterrättelse men icke utgöra hinder mot utmätning av pensions- eller livräntebelopp i nyss angiven ordning (se 66 § 7 och 8 mom.).

De ändringar som sålunda föreslagits i UL, särskilt att förbud mot utmätning icke skall utgöra hinder mot att pensions- eller livräntebelopp tages i anspråk i den ordning som angives i 67 d §, bör föranleda, att lydelsen av 118 § sista stycket FAL jämkas i anslutning därtill.

Även 123 § andra stycket FAL torde böra få ändrad lydelse. I första stycket av paragrafen stadgas, att fordran, som på grund av olycksfalls- eller sjukförsäkring innestår hos försäkringsgivaren, icke må tagas i mät för gäld. Andra stycket upptager i gällande lydelse en erinran om att UL stadgar utmätningsfrihet för livränta i vissa andra fall än då sådan följer av första stycket. Av motiven till lagrummet framgår, att vad som åsyftas är bestämmelsen i 67 § UL om visst skydd för redan utbetalat livräntebelopp.[2] Beredningens förslag till ändring i UL upptager, såsom redan framhållits, ej någon direkt motsvarighet till sistnämnda bestämmelse. Anledning att i detta sammanhang erinra om den allmänna regeln i 65 § 1 mom. 6 förekommer icke. Hänvisningen bör därför utgå. I stället torde lämpligen böra utsägas, att det i första stycket upptagna utmätningsförbudet icke utgör hinder mot att taga livräntebelopp i mät i den ordning som angives i 67 d § UL. Förslaget har utformats i enlighet härmed.

Beredningen föreslår vidare ändring i 23 § av 1929 års lag om trafikförsäkring å motorfordon. Här stadgas f. n., att fordran hos försäkringsanstalt på skadestånd i anledning av personskada ej må tagas i mät för gäld.[3] Under 66 § UL har beredningen såsom 3 mom. upptagit en bestämmelse om att skadestånd med anledning av bl. a. personskada ej må tagas i mät

[2] Se NJA II 1927 s. 542.
[3] Jfr motiven i NJA II 1929 s. 329.

för målsägandens gäld så länge skadeståndet innestår hos den som skall utgiva det. När skadeståndet bestämts till livränta, gäller vad nu sagts rätten därtill. Frågan i vad mån utfallande livräntebelopp kan tagas i mät skall däremot bedömas enligt de i 67 d § upptagna reglerna. Bestämmelsen om utmätningsfrihet är avsedd att vinna tillämpning även när skadeståndet innestår hos försäkringsanstalt. Förslaget täcker sålunda bl. a. den situation som avses i 23 § trafikförsäkringslagen. Såtillvida föreligger dock en skillnad att förslaget skyddar endast den skadelidande och icke annan som genom överlåtelse eller annorledes fått rätten till skadestånd överförd på sig, medan avfattningen av 23 § trafikförsäkringslagen ej antyder att någon motsvarande begränsning skulle vara åsyftad för där avsett fall. Om förslaget genomförs, torde anledning saknas att speciellt i sistnämnda situation hindra utmätning av skadestånd, när rätten därtill övergått på annan än den skadelidande. Stadgandet i 23 § trafikförsäkringslagen har därför ansetts böra ersättas av en hänvisning till vad som stadgas i UL angående förbud mot utmätning av skadestånd med anledning av personskada. Härigenom undanröjs också varje tvekan om att 67 d § UL blir tillämplig, när skadestånd i här avsett fall utgår i form av livränta.

Beredningen föreslår slutligen också, att genom tillägg till de i 20 kap. 6 § lagen om allmän försäkring, 50 § lagen om yrkesskadeförsäkring och 17 § militärersättningsförordningen upptagna bestämmelserna uttryckligen anges, att där stadgade förbud mot utmätning av innestående belopp icke skall utgöra hinder mot att pensions- eller livräntebelopp tages i anspråk i den ordning som stadgas i 67 d § UL i beredningens förslag.

Ändrad lydelse av 74 § barnavårdslagen

Enligt 4 § i beredningens förslag till ny införsellag skall införsel kunna erhållas för uttagande av underhållsbidrag — förutom när dom eller beslut föreligger — när bidraget fastställts genom skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse. Det fordras sålunda icke, att handlingen blivit undertecknad jämväl av den underhållsberättigade. Skriftlig, av två personer bevittnad förbindelse skall också kunna åberopas som exekutionstitel för erhållande av utmätning enligt förslaget till ändring i 54 a § UL. Vad där sägs gäller icke blott utfästelse om underhållsbidrag enligt GB eller FB utan även förbindelse att utgiva bidrag till barnavårdsnämnd såsom ersättning för barns vård enligt barnavårdslagen, d. v. s. bidrag som avses i 74 § sistnämnda lag. Sådant bidrag kan f. n. också uttagas genom införsel, och förslaget till ny InfL medför ingen ändring häri. Frågan, på vilket sätt bidraget skall vara fastställt, har emellertid icke reglerats i förslaget, som på denna punkt hänvisar till barnavårdslagen.

Enligt 74 § andra stycket barnavårdslagen kan bidragsskyldighet som här avses fastställas — förutom genom beslut av länsstyrelsen — genom skriftligt, av två personer bevittnat avtal. I praxis har dock införsel ansetts

kunna beviljas även på en till det yttre ensidig utfästelse från den ersättningsskyldiges sida.[1] Enligt beredningens mening finns det icke anledning kräva, att handlingen skall vara undertecknad av företrädare för barnavårdsnämnden. Beredningen får hänvisa till vad som anförts ovan på s. 120—123 om motsvarande spörsmål när förbindelse föreligger att utgiva underhållsbidrag. Genomförs vad beredningen föreslagit under 4 § nya InfL och 54 a § UL, bör lydelsen av 74 § andra stycket barnavårdslagen jämkas så att det klart framgår, att även en till det yttre ensidig förbindelse kan godtagas. Någon ändring i sak av vad som nu gäller torde detta icke medföra.

Lagen torde böra träda i kraft samtidigt med nya införsellagen och ändringen i 54 a § UL.

[1] Se SvJT 1943 rf s. 5.

Kort sammanfattning

Beredningens förslag gäller — förutom vissa detaljfrågor — införsel och annan exekution i lön samt gäldenärens beneficium och egendoms undantagande på annan grund från exekution. Som i motiven framhållits hör dessa ämnen nära samman. Beredningen förordar, att införsel liksom hittills skall få äga rum för indrivning av underhållsbidrag, vissa kommunala bidragsfordringar, skatter och allmänna avgifter samt böter och viten. Däremot avvisar beredningen möjligheten att därmed jämställa andra fordringar. Exekution i lön skall för de senares del få äga rum allenast under mera begränsade förutsättningar. I detta sammanhang påpekas, att det är ett önskemål att gäldenärens beneficium ökas. Utmätning av lösöre innebär värdeförstöring som bör undvikas. En del rättigheter med personlig anknytning o. l. bör av principiella skäl undantagas från exekution. Ett liberalare beneficium förutsätter, att exekution i lön i viss utsträckning står till buds även för sådana fordringar som ej enligt det nyss sagda kan bli föremål för vanlig införsel. De nuvarande reglerna om utmätning i lön är emellertid föråldrade och måste moderniseras.

I fråga om den närmare utformningen har gjorts en fullständig omarbetning av införsellagen. Enligt förslaget skall införsel kunna ske i arbetstagares avlöning och annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares. Genom införsel skall också kunna tagas i anspråk vederlag för utnyttjande av rätt till litterärt eller konstnärligt verk e. d. samt pension och livränta m. m. Införsel för underhållsbidrag o. l. förutsätter, att gäldenären visat försumlighet vid fullgörande av bidragsskyldigheten. Införsel får ej äga rum för bidragsbelopp, som förfallit till betalning mer än två år före den månad då verkställigheten skall ske. Införsel för skatter o. d. föreslås kunna ske i fall som Kungl. Maj:t med riksdagen bestämmer. — Från införsel skall undantagas vad som erfordras för gäldenärens eget underhåll och familjens behov m. m. — När två eller flera införselberättigade konkurrerar, skall fordran på underhållsbidrag erhålla företräde. Därpå följer först kommuns bidragsfordran, sedan skatter och allmänna avgifter samt sist böter och viten. Delbetalning som inflyter på viss underhållsberättigads fordran skall i första hand avräknas på belopp som stått ute längst och alltjämt är införselbart. — Om gäldenär arbetar hos make eller annan i dennes förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning, ger förslaget möjlighet att ingripa mot arbetsgivaren. Utmätningsmannen äger då i vissa fall ålägga honom att t. v. utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Frågan om införsel skall i princip

handläggas av utmätningsmannen i gäldenärens hemort. Beslut om införsel må ändras, om senare upplysta omständigheter eller ändrade förhållanden föranleder därtill. Vidare innehåller förslaget bestämmelser angående påföljder, om arbetsgivaren åsidosätter beslut om införsel.

För andra fordringar än som avses i den föreslagna införsellagen må ske utmätning i lön. Denna skall liksom införsel kunna ske genom förordnande, att avlöning skall innehållas av arbetsgivaren. Även här jämställs med avlöning annan ersättning för personlig arbetsinsats av gäldenären, om dennes arbetsförhållanden är jämförliga med en arbetstagares. Avlöning skall emellertid ej mot gäldenärens bestridande få tagas i mät hos arbetsgivaren annat än om det är uppenbart, att gäldenären underlåter att skäligen efter förmåga göra rätt för sig. Är denna förutsättning uppfylld, får utmätningen avse vad gäldenären uppenbart kan undvara utan intrång i vad som erfordras för hans försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Skälig hänsyn skall tagas till arbetets mer eller mindre krävande art och de omständigheter under vilka det utförs. Utmätning får icke utan gäldenärens medgivande tillämpas under längre tid än tre månader eller, om särskilda skäl föreligger, sex månader under ett och samma kalenderår. Utmätning av arbetstagares rätt till ackordslön, provision eller annan ersättning som innestår för längre tid än en månad får äga rum även om uppenbar försummelse ej föreligger men är i övrigt begränsad på ett likartat sätt. Förslaget upptager också bestämmelser till förebyggande av att gäldenären berövas medel som är avsedda för hans semester. Den ordning som beredningen föreslår för utmätning av avlöning skall också gälla för utmätning av belopp, vilka utgår som pension eller livränta.

Enligt beredningens förslag till ändring i de allmänna beneficiumreglerna för utmätning skall gäldenären få behålla personligt lösöre till skäligt värde och de möbler, husgeråd o. l. som han och hans familj behöver för ett anspråkslöst hem och dess skötsel. Även utrustning som erfordras för gäldenärens förvärvsverksamhet skall få undantagas. I fråga om denna har i förslaget upptagits en värdegräns, som satts vid 3 000 kr med möjlighet att i vissa fall undantaga mera, när särskilda skäl såsom sjukdom eller invaliditet talar härför. Egendom med övervägande affektionsvärde får ej tagas i mät, om det skulle vara uppenbart obilligt. Vidare föreslås, att hyresrätt till lägenhet som tjänar gäldenären till stadigvarande bostad eller behövs för hans förvärvsverksamhet ej skall få utmätas, även om den på grund av hyresvärdens samtycke eller eljest skulle få överlåtas. Pengar och förnödenheter får undantagas för högst en månads behov, men om det finns synnerliga skäl kan tiden utsträckas. Föremål som erfordras för gäldenärens personliga bruk m. m. men som likväl icke kan undantagas därför att dess värde är för högt skall kunna utmätas under förbehåll att gäldenären sedan egendomen sålts skall utfå ett skäligt belopp för att skaffa vad han behöver i stället för den sålda egendomen.

Egendom, som på grund av sin beskaffenhet, föreskrift vid gåva eller i testamente eller av annan grund ej må överlåtas, får enligt förslaget icke heller utmätas, om ej annat särskilt stadgas eller eljest undantag gäller. Från utmätning skall även undantagas vissa i förslaget särskilt angivna rättigheter o. l. En särskild skyddsregel förordas sålunda för stipendium eller liknande understöd som tillerkänts gäldenären för särskilt ändamål ävensom för offentligt insamlade medel. Förslaget innehåller också stadgande, att skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat dylikt icke får utmätas för målsägandens gäld, så länge skadeståndet innestår hos den som skall utge det. Vidare föreslås bestämmelser om utmätningsförbud för rättigheter till pension eller livränta, som skäligen erfordras för gäldenärens försörjning och fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom, ävensom för rätt till vederlag för litterärt eller konstnärligt verk innan det utnyttjats så att värdet kan bedömas. Är eljest särskilt utmätningsförbud stadgat, skall det också lända till efterrättelse.

I övrigt förordas, att den s. k. utmätningsordningen i utsökningslagen skall jämkas. Principen är att av utmätningsbara tillgångar bör i första hand tagas i anspråk egendom som kan användas till borgenärens förnöjande med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären.

I fråga om beneficium i konkurs föreslås bl. a., att gäldenären regelmässigt skall få behålla sin arbetsinkomst utan intrång av konkursboet. Införsel skall emellertid i ökad omfattning kunna fortgå under konkursen. Förslaget till ändring i konkurslagen innehåller i övrigt bl. a. att reglerna om avstängning av ämbets- eller tjänsteman som försatts i konkurs modifieras starkt.

Betänkandet innehåller vidare förslag till ändringar i och tillägg till en del andra lagar, nämligen föräldrabalken, handelsbalken, lagen om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, den nya lagen om verkställighet av bötesstraff, försäkringsavtalslagen och några andra lagar med försäkringsrättsligt innehåll samt barnavårdslagen. Slutligen föreslås en ny lag om införsel för uttagande av utländska utskylder eller allmänna avgifter. De förslag som nu nämnts innehåller ändringar av mera begränsad räckvidd.

I anslutning till de föreslagna lagändringarna har upprättats utkast till vissa administrativa författningar.

Beträffande den principiella motiveringen till beredningens förslag hänvisas till s. 48 ff, 69 ff och 217 ff och i fråga om de särskilda bestämmelsernas närmare utformning till författningstexten och detaljmotiveringen

Utkast till

Kungörelse med vissa bestämmelser om införsel i sjukpenning m. m.

Med stöd av 22 § införsellagen förordnas härigenom som följer.

1 §.

Vid meddelande av beslut om införsel i sjukpenning skall utmätningsmannen iakttaga, att det belopp som skall innehållas och det belopp som förbehålles gäldenären bestämmas per dag. Sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring, som utgives för de fyra första dagarna efter utgången av den i 3 kap. 10 § samma lag angivna karenstiden av tre dagar, bör förbehållas gäldenären utan avdrag, om ej särskilda skäl föranleda annat.

Vid tillämpning av 4 § andra och tredje styckena införsellagen skall innehållandet anses ske varje dag, för vilken sjukpenning utgår.

2 §.

Beslut om införsel i sjukpenning gäller tills vidare intill utgången av kalenderåret, om ej utmätningsmannen bestämt annorlunda, och avser sjukpenning som belöper på giltighetstiden.

3 §.

Är beslut meddelat om införsel i sjukpenning från allmän försäkringskassa och övergår gäldenären till annan sådan kassa, skall beslutet i fortsättningen iakttagas av den kassan. Det åligger den förra kassan att ofördröjligen tillställa nya kassan beslutet och underrätta den utmätningsman som handhar införseln.

Skall i stället för sjukpenning som nu sagts utgå annan ersättning enligt lagen om allmän försäkring eller ersättning enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, åligger det försäkringskassan att så snart ske kan varsko utmätningsmannen, som har att förfara enligt vad som föranledes därav.

4 §.

Vad i 5 § kungörelsen med tillämpningsbestämmelser till införsellagen stadgas om åläggande för arbetsgivaren att anmäla, när belopp ej innehållits, skall icke äga tillämpning vid införsel i sjukpenning.

5 §.

Vad i denna kungörelse sägs om sjukpenning äger motsvarande tillämpning i fråga om annan dagersättning som avses i 1 § tredje stycket införsellagen.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —.

Genom kungörelsen upphäves kungörelsen den 11 oktober 1963 (nr 517) med vissa bestämmelser om införsel i sjukpenning m. m.

Utkast till

Kungörelse med tillämpningsbestämmelser till införsellagen

Med stöd av 23 § införsellagen förordnas härigenom som följer.

Införsel för underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran

1 §.

Ansökan om införsel för underhållsbidrag eller kommuns fordran på bidrag för omhändertaget barn eller till hjälptagares försörjning göres muntligen eller skriftligen. Därvid skall dom, beslut eller annan handling, vari bidraget blivit bestämt, ingivas i huvudskrift eller avskrift som är bestyrkt på betryggande sätt. Dom skall vara försedd med lagakraftbevis. Detsamma gäller beslut, om det ej går i verkställighet utan hinder av förd klagan.

Det ankommer på sökanden att uppgiva, för vilken tid bidraget utestår oguldet. Utestå flera bidragsbelopp oguldna, skall han angiva den tid till vilken varje särskilt belopp hänför sig. Sökanden bör också lämna för honom tillgängliga uppgifter om var gäldenären är bosatt och anställd eller från vem han eljest uppbär förmån, vari införsel kan äga rum.

2 §.

Finner utmätningsmannen sig icke vara behörig att upptaga ansökningen, skall han om möjligt översända handlingarna till behörig utmätningsman jämte de upplysningar som kunna vara av betydelse för den fortsatta handläggningen. Sökanden skall underrättas härom.

3 §.

När enligt 6 § införsellagen tillfälle beredes gäldenären att yttra sig i ärendet, skall utmätningsmannen lämna honom uppgift om sökanden, om dom, beslut eller annan handling som åberopats samt om bidragets storlek, den tid för vilken det uppgivits utestå oguldet och, om flera bidrags-

belopp utestå oguldna, den tid till vilken varje särskilt belopp uppgivits hänföra sig. Gäldenären bör uppmanas att redogöra för sina inkomster och sin försörjningsbörda samt de omständigheter i övrigt som kunna vara av betydelse för frågan om införsel.

Utmätningsmannen skall även hos arbetsgivaren inhämta uppgift om gäldenärens anställnings- och avlöningsförhållanden. Genom förfrågan hos myndighet eller annorledes skall utmätningsmannen införskaffa den ytterligare utredning som erfordras i ärendet.

4 §.

När införsel beviljats, skall skriftlig underrättelse enligt 7 § sista stycket införsellagen tillställas arbetsgivaren med angivande av vad han har att iakttaga vid införseln. Avskrift av beslutet skall jämväl sändas till gäldenären och sökanden. Utmätningsmannen skall erinra om att beslutet på förekommen anledning kan ändras av honom och att tillika klagan över beslutet kan föras hos överexekutor.

Har uppgift som avses i 3 § första stycket icke tidigare tillställts gäldenären eller återgivits i beslutet, skall den lämnas honom samtidigt med avskriften av beslutet.

Förekommer anledning att skatteavdrag bör nedsättas eller skatten jämkas, skall utmätningsmannen, med angivande av skälen, sända en avskrift av införselbeslutet till vederbörande skattemyndighet.

5 §.

Utmätningsmannen bestämmer, huruvida arbetsgivaren skall tillställa honom innehållna medel genom insättning på tjänstepostgirokonto eller

— — —

Arbetsgivaren skall åläggas att redovisa en gång i månaden å dag som utmätningsmannen bestämmer, om ej särskilda skäl äro till längre tidsmellanrum, samt att, om något belopp ej innehållits, inom samma tid anmäla orsaken till utmätningsmannen ävensom att, om gäldenärens anställning upphör, göra anmälan därom till utmätningsmannen inom en vecka från det han fick kännedom om förhållandet.

6 §.

Arbetsgivaren skall vid varje avlöningstillfälle lämna gäldenären skriftlig uppgift om det belopp som innehållits av lönen.

7 §.

Om utmätningsmannen uppbär medel annorledes än över postgiro eller — — —, skall han utfärda kvitto *(indrivningskvitto)* varom är särskilt stadgat.

8 §.

När anledning förekommer att enligt 9 § införsellagen jämka underhållsbidrag som finnes för högt, skall utmätningsmannen, om det lämpligen kan ske, bereda den underhållsberättigade tillfälle att yttra sig.

9 §.

Förekommer anledning att ändra eller häva beslut om införsel enligt vad som sägs i 12 § införsellagen, skall utmätningsmannen, när det finnes erforderligt och lämpligen kan ske, bereda införselsökanden tillfälle att yttra sig. Meddelas beslut om ändring eller hävande, skall, förutom arbetsgivaren, såväl gäldenären som införselsökanden underrättas därom. Utmätningsmannen skall erinra om att det nya beslutet på förekommen anledning kan ändras av honom och att tillika klagan över beslutet kan föras hos överexekutor.

10 §.

Medel som influtit till utmätningsmannen må ej tillställas den berättigade förrän belopp som därmed skall gäldas är förfallet.

11 §.

Ärende om införsel skall handläggas skyndsamt. Utmätningsmannen skall, när uppgift saknas om var gäldenären är bosatt eller anställd eller från vem han eljest uppbär förmån vari införsel kan äga rum, självmant göra efterforskningar och vidtaga de åtgärder som i övrigt krävas för att införsel skall kunna verkställas. Utmätningsmannen äger påkalla biträde av polismyndighet för gäldenärens efterspanande.

12 §.

Utmätningsmännen skola i ärenden om införsel främja handläggningen genom inbördes samarbete. Inkommen framställning eller anmälan, som finnes böra upptagas av annan utmätningsman, skall översändas till denne.

Om utmätningsman i ärende som upptagits av honom finner att åtgärd, såsom delgivning eller införskaffande av upplysningar, erfordras inom annan utmätningsmans tjänstgöringsområde, äger han påkalla biträde av denne. Därest det, med beaktande jämväl av kostnaderna, finnes mera ändamålsenligt, må han själv vidtaga erforderliga åtgärder utom sitt tjänstgöringsområde.

Skall betalning ske från ort utom utmätningsmannens tjänstgöringsområde, må han, om det finnes ändamålsenligt, bestämma, att arbetsgivaren skall redovisa innehållna belopp till utmätningsmannen i den orten för befordran till den utmätningsman som handlägger införseln.

Är i fall som sägs i 10 § tredje stycket införsellagen den utmätningsman som handlägger införseln mot gäldenären icke behörig att uttaga be-

loppet hos arbetsgivaren genom utmätning eller införsel, skall han begära verkställighet hos behörig utmätningsman.

13 §.

Om gäldenären, sedan införsel beviljats av viss utmätningsman, bosätter sig inom annan utmätningsmans tjänstgöringsområde eller eljest ändring inträder i de omständigheter som betingat utmätningsmannens behörighet, skall ärendet överflyttas till den utmätningsman som i fortsättningen är behörig att upptaga fråga om införsel mot gäldenären. Härvid skola de handlingar och upplysningar som kunna vara av betydelse för den fortsatta handläggningen överlämnas. Den utmätningsman som överflyttar ärendet skall underrätta gäldenären och införselsökanden därom. Den utmätningsman som mottager ärendet skall underrätta arbetsgivaren och därvid angiva, hur innehållna belopp skola redovisas.

Utan hinder av vad nu sagts må den utmätningsman som upptagit ärendet fortsätta handläggningen, om indrivningen kan beräknas bliva avslutad inom kort eller eljest särskilda skäl äro mot överflyttning. Den utmätningsman till vilken ärendet eljest skolat överflyttas skall underrättas, när handläggningen fortsättes av den förra utmätningsmannen.

14 §.

Underrättelse till part eller annan i ärende om införsel lämnas skriftligen eller, om det finnes lämpligare och skriftlig form icke är särskilt föreskriven, muntligen.

Skriftlig underrättelse eller annan handling, som skall överbringas, sändes i tjänstebrev eller överlämnas på annat lämpligt sätt. När fråga är om underrättelse till arbetsgivare om beviljad införsel, skall skriftligt erkännande av mottagandet avkrävas honom antingen på det sättet att rekommenderat brev med mottagningsbevis användes eller genom att han anmodas underteckna och återställa särskild blankett till erkännande. Inkommer icke mottagningsbevis eller erkännande, skall utmätningsmannen låta delgiva arbetsgivaren underrättelsen; därvid skola 33 kap. 8—10 §§ rättegångsbalken äga motsvarande tillämpning. Om det finnes mera ändamålsenligt, må utmätningsmannen omedelbart föranstalta om sådan delgivning som sist sagts.

15 §.

Vad ovan är stadgat om arbetsgivare skall, när fråga är om införsel i annan förmån än avlöning, tillämpas på den från vilken förmånen skall utgå. Vad som föreskrivits med avseende å avlöning skall i sådant fall gälla utfallande belopp av förmånen.

Införsel för skatt, allmän avgift, böter eller vite

16 §.

Vad i 3—9 och 11—15 §§ sägs med avseende å införsel för underhållsbidrag eller kommuns bidragsfordran skall i tillämpliga delar gälla jämväl införsel för skatt, allmän avgift, böter eller vite, med följande undantag och tillägg:

1. Har gäldenären i samband med anmaning att betala underrättats om att införsel kan komma att meddelas för fordringen och uppmanats att inkomma med yttrande, erfordras icke vid tillämpning av 3 § att tillfälle ånyo beredes honom att yttra sig, med mindre det med hänsyn till den tid som förflutit eller eljest förekommer särskild anledning därtill.

2. Vid tillämpning av 5 § bestämmes tiden för redovisning till en gång varje kalenderkvartal. Vidare skall föreskrivas, att om införseln upphör, redovisning skall ske inom en månad från det arbetsgivaren eller annan som sägs i 15 § fick kännedom därom. När skäl äro därtill, må dock utmätningsmannen bestämma andra tider för redovisningen än nu sagts.

3. När ärende överflyttas till annan utmätningsman enligt vad som sägs i 13 § första stycket, skall i fråga om redovisningen av medel som inflyta till honom förfaras såsom om ärendet överlämnats genom handräckning.

Straffbestämmelser m. m.

17 §.

Underlåter arbetsgivare eller annan som sägs i 15 § att på anfordran lämna uppgift enligt 3 § eller att inom föreskriven tid göra anmälan enligt 5 § eller lämnar han oriktig uppgift eller anmälan, dömes till dagsböter.

18 §.

Om skyldighet för utmätningsman att föra dagbok eller anteckningar i ärenden om införsel är särskilt stadgat.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Vad ovan i 13 § andra stycket är stadgat om skyldighet för utmätningsman att lämna underrättelse, när han fortsätter handläggningen av ärende efter vad där sägs, skall äga motsvarande tillämpning, när i fall som avses i punkt 2 av övergångsbestämmelserna till införsellagen utmätningsman fortsätter handläggningen av ärende som upptagits av honom.

Utkast till

Kungörelse om ändring i kungörelsen den 14 december 1917 (nr 870) om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål samt angående vad vid utsökningslagens tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas

Med stöd av 2, 12 och 56 §§ utsökningslagen förordnas härigenom, att 9 a § 1 mom. kungörelsen den 14 december 1917 om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål samt angående vad vid utsökningslagens tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas[1] skall erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives och att i kungörelsen skall införas en ny paragraf, betecknad 9 d §, av nedan angiven lydelse.

9 a §.

1 mom. Har utmätning — — — egendomen är.

Fråga om — — — till förfång.

Föreligger i mål om utmätning, som inkommit till utmätningsmannen på annan ort än gäldenärens hemvist, anledning att taga avlöning, pension eller livränta i mät i den ordning som stadgas i 67 a—67 d §§ utsökningslagen, skall målet överlämnas till utmätningsmannen i hemvistet, om ej särskilda skäl äro till annat.

9 d §.

Uppkommer i mål om utmätning fråga om att taga avlöning, pension eller livränta i mät i den ordning som stadgas i 67 a—67 d §§ utsökningslagen, skall, jämte vad som sägs i 9 c § 1 mom. under 1 och 2 här ovan, iakttagas, att gäldenären bör underrättas om att fråga som nyss sagts uppkommit samt uppmanas att inom viss tid inkomma med yttrande och därvid redogöra för sina inkomster och sin försörjningsbörda samt de omständigheter i övrigt som kunna vara av betydelse.

Med avseende å utmätning av avlöning, pension eller livränta i nyss angiven ordning skola i övrigt 3 § andra stycket, 4 § första stycket, 5, 6, 9 och 11 §§, 12 § tredje och fjärde styckena samt 13—15 och 17 §§ kungörelsen den — — — med tillämpningsbestämmelser till införsellagen äga motsvarande tillämpning. När föreskrifter meddelas enligt 5 § i kungörelsen, bör dock tiden för arbetsgivares eller annan utbetalares redovisning bestämmas till en gång varje kalenderkvartal, om ej skäl äro till annat.

Bestämmelserna i 9 c § äro ej, i vidare mån än som följer av första stycket här ovan, tillämpliga med avseende å utmätning varom sägs i denna paragraf.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

[1] 9 a § införd genom SFS 512/1963.

Om den på s. 164 här ovan omförmälda utredningen ger till resultat att arbetsgivare m. fl. må redovisa också på annat sätt än genom insättning på utmätningsmans tjänstepostgirokonto, får övervägas, huruvida även 10 a § bör ändras.

Begärd och verkställd löneutmätning i enskilda mål år 1957

Län	Sammanlagda antalet inkomna mål rörande utmätning			Därav mål rörande löneutmätning[1]							
	Stadsfogde	Landsfiskal	Summa	Hos stadsfogde				Hos landsfiskal			
				Antal	Antal fall då löneutm. lyckats[2]	Ej resultat[3]	Utm. försök har ej gjorts[4]	Antal	Antal fall då löneutm. lyckats[2]	Ej resultat[3]	Utm. försök har ej gjorts[4]
Stockholms stad	11 378	—	11 378	1 208	54	1 154	1 088	—	—	—	—
Stockholms	870	5 146	6 016	88	6	82	1	154	3	151	128
Uppsala.....	852	1 041	1 893	124	3	121	120	22	—	22	5
Södermanlands..	952	1 581	2 533	123	3	120	31	39	—	39	8
Östergötlands ..	2 257	2 398	4 655	339	122	217	12	38	5	33	11
Jönköpings	803	3 052	3 855	116	1	115	115	107	1	106	49
Kronobergs	236	1 847	2 083	4	4	—	—	44	11	33	6
Kalmar.....	729	2 305	3 034	14	10	4	4	23	1	22	10
Gotlands	314	849	1 163	18	—	18	18	18	—	18	2
Blekinge	559	1 229	1 788	37	2	35	27	110	41	69	4
Kristianstads ..	276	3 081	3 357	29	1	28	18	145	41	104	22
Malmöhus.....	5 494	3 159	8 653	513	238	275	37	170	10	160	75
Hallands	659	1 043	1 702	39	3	36	—	2	—	2	—
Göteb. o. Bohus	4 715	1 869	6 584	273	15	258	241	70	—	70	48
Älvsborgs	1 187	3 325	4 512	43	4	39	—	78	9	69	10
Skaraborgs	807	2 554	3 361	28	—	28	12	73	14	59	36
Värmlands	988	2 688	3 676	68	—	68	48	57	1	56	15
Örebro	778	2 164	2 942	125	14	111	111	223	177	46	46
Västmanlands ..	1 067	1 741	2 808	128	20	108	106	73	1	72	33
Kopparbergs....	192	2 980	3 172	15	—	15	—	70	9	61	58
Gävleborgs	1 267	3 274	4 541	150	25	125	125	44	5	39	39
Västernorrlands	832	4 006	4 838	49	13	36	21	136	20	116	71
Jämtlands.....	461	2 220	2 681	14	—	14	14	68	5	63	6
Västerbottens ..	757	3 618	4 375	17	9	8	1	83	31	52	13
Norrbottens	739	5 293	6 032	61	29	32	32	167	53	114	30
Summa	39 169	62 463	101 632	3 623	576	3 047	2 182	2 014	438	1 576	725

[1] Häri ingår a) fall då borgenären begärt utmätning av gäldenärens lön och b) fall då utmätningsman i enskilt mål av eget initiativ sökt göra utmätning av gäldenärens lön. Gruppen b) är relativt obetydlig. Den omfattar för *stad* 203 fall och för *land* 245 fall, eller tillhopa 448 av 5.637 fall.

[2] Löneutmätning anses ha lyckats, då något belopp tagits i mät.

[3] I denna kolumn redovisas dels fall då utmätning försökts men ej lyckats, dels ock fall då utmätningsförsök ej gjorts.

[4] De fall som redovisas i denna kolumn ingår bland de fall som upptagits i kolumnen Ej resultat.

Översikt över reglerna i vissa främmande länder om exekution i avlöning m. m.

Förbundsrepubliken Tyskland. Enligt tysk rätt antages hinder icke möta mot utmätning av framtida fordran, därest den härrör ur ett bestående rättsförhållande som medger en bestämning av fordringen till dess art och till gäldenärens person.[1] I överensstämmelse härmed medges generellt utmätning av lön, oavsett om den redan blivit intjänad eller ej. I § 832 ZPO stadgas uttryckligen, att utmätning av lönefordran e. l. omfattar även sådana poster som förfaller först efter utmätningen. I § 833 tillägges, att utmätning av inkomst av tjänst omfattar även inkomst som gäldenären förvärvar efter förflyttning till annan anställning eller efter löneförhöjning så länge blott arbetsgivaren är densamme. Sker utmätning för gäldande av familjerättsligt underhållsbidrag eller av livränta till följd av kroppsskada, får utmätningen tillgodose även sådana poster därav som förfaller i framtiden (§ 850 d tredje stycket).

Den omständigheten att utmätning generellt medges i lön medför emellertid icke att hela lönen kan tagas i anspråk. I ZPO, §§ 850 a—850 i, uppställs detaljerade regler om hur mycket av lönen som skall förbehållas gäldenären. Med lön likställs pension och livränta m. m.

Vid uttagande av familjerättsligt underhållsbidrag (se § 850 d) får gäldenären i princip behålla endast så mycket som erfordras till hans nödiga underhåll och till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet gentemot sådana anförvanter som njuter bättre rätt än utmätningssökanden eller för att bereda lika betalning åt dem som har samma rätt som sökanden. De underhållsberättigade indelas för ändamålet i tre klasser med förmånsrätt efter varandra. Vissa avlöningsposter får dock alls icke utmätas eller får tagas i anspråk endast till viss del. Helt utmätningsfria är bl. a. dagtraktamenten, särskild ersättning för farofyllt arbete och hjälp till vidareutbildning ävensom begravningshjälp och blindtillägg. Av ersättning för övertidsarbete skall åtminstone 1/4 förbehållas gäldenären.

En mera gynnad ställning har gäldenären när fråga är om utmätning för vanlig fordran. Till en början är en rad avlöningsposter helt eller delvis skyddade (se § 850 a). Av övertidsersättning får sålunda blott hälften tagas i anspråk. Helt utmätningsfria är — förutom dagtraktamenten och övriga ovan angivna poster — bl. a. särskild semesterersättning utöver lönen samt vissa gratifikationer såsom jubileumsgåvor och (med viss begränsning) julgåvor. — Vissa livräntor och därmed jämförliga intäkter är i princip utmätningsfria (se § 850 b, som gäller även vid utmätning för underhållsbidrag). Det rör sig här bl. a. om ersättning för kroppsskada och ersättning från sjukkassa. Räcker gäldenärens övriga lösa egendom icke till för att bereda borgenären full betalning, får dock även sådan intäkt utmätas, om det efter omständigheterna ter sig skäligt. Vid skälighetsprövningen skall hänsyn tagas även till karaktären av sökandens fordran. — Av den inkomst som får tagas i anspråk skall vissa belopp undantagas för gäldenärens behov. I § 850 c stadgas sålunda, att gäldenären får behålla ett fixt belopp som

[1] Se Stein-Jonas vid § 829 I 1 a).

utgör vid månadslön 182 mark i månaden, vid veckolön 42 mark i veckan och vid daglön 7 mark om dagen. Har gäldenären försörjningsplikt, ökas det utmätningsfria beloppet. Överstiger inkomsten det fixa beloppet men uppgår den ej till mer än 800 mark i månaden (180 mark i veckan eller 30 mark om dagen) beräknas den utmätningsbara delen efter tabell. Är inkomsten högre, får gäldenären behålla 3/10 av vad som överskjuter fixa beloppet. Betalar han underhållsbidrag, får han undantaga ytterligare 2/10 för den första personen och 1/10 för varje följande person dock högst 9/10 av vad han tjänar utöver det fixa beloppet.[2] Vid tillämpningen av vad nu sagts tages endast hänsyn till nettolönen, d. v. s. lönen efter skatteavdrag (se § 850 e).

Enligt § 850 f kan rätten undantagsvis medge att gäldenären får behålla en större del av inkomsten än som följer av de ovan återgivna reglerna, därest detta ter sig nödvändigt med hänsyn till gäldenärens särskilda behov eller ovanligt stora försörjningsbörda och borgenärens anspråk på snar betalning icke väger tyngre. Enligt ett år 1959 gjort tillägg till paragrafen kan rätten också på ansökan av borgenären i viss utsträckning minska vad som skall förbehållas gäldenären enligt § 850 c. Särskilt gäller detta, när fordringen uppkommit genom en av gäldenären uppsåtligen förövad lagstridig handling.

I syfte att undgå utmätning kan gäldenären tänkas ha avtalat med arbetsgivaren att lönen eller någon del därav skall utbetalas till tredje man (t. ex. till gäldenärens hustru) eller att lön icke skall utgå eller utgå med osedvanligt lågt belopp.[3] För att förebygga ett sådant kringgående av lagen stadgar § 850 h, att även den till tredje man utgående lönen får utmätas respektive att hos arbetsgivaren skall anses för gäldenärens räkning innestå ett mot sedvanlig lön svarande belopp.

För ackumulerad inkomst ges i § 850 i en regel, som medför att gäldenären på ansökan kan få i stort sett samma förmåner som om inkomsten fördelat sig på längre tid. Hänsyn måste dock tagas till borgenärens intresse.

De nu återgivna reglerna gäller omedelbart endast för sådana fordringar som kan indrivas enligt ZPO, d. v. s. i huvudsak civilrättsliga fordringar men även böter. För indrivningen av skatter och andra offentligrättsliga fordringar gäller särskilda regler. I allmänhet hänvisar de dock till hithörande bestämmelser i ZPO.

Österrike. Lön, pension o. d. kan även här tagas i anspråk genom ett införselliknande förfarande, som står öppet för borgenärer i gemen. Bestämmelserna härom återfinns i Lohnpfändungsgesetz av den 16 februari 1955 och är snarlika de i Förbundsrepubliken Tyskland gällande. Vid uttagande av familjerättsligt underhållsbidrag får sålunda gäldenären vidkännas hårdare ingrepp än när indrivningen avser vanlig fordran. Dagtraktamenten, särskild semesterersättning, ersättning för övertidsarbete och annat dylikt skyddas helt eller delvis mot exekution. Vid utmätning för vanlig fordran får gäldenären behålla 700 schilling per månad, jämte ytterligare 50 schilling för varje av honom underhållen person. Av överskjutande belopp undantages 3/10 för gäldenärens räkning och 1/10 för varje underhållsberättigad, dock sammanlagt högst 8/10. Hänsyn tages härvid endast till nettolönen, efter skatteavdrag. På ansökan kan rätten undantagsvis medge, att

[2] Regeln om utmätningsfrihet för ersättning från sjukkassa uppges ha medfört en benägenhet till omotiverade sjukskrivningar, se Neue Juristische Wochenschrift 1954 s. 1097, 1955 s. 291, 1957 s. 1467, 1958 s. 92 samt Monatsschrift für deutsches Recht 1959 s. 172.

[3] Förfarandet uppges icke vara ovanligt, när gäldenären har anställning hos sin hustru eller ett familjebolag.

gäldenären får behålla större del av sin inkomst än som följer av det nu sagda. Däremot torde rätten icke såsom i Tyskland kunna minska gäldenärens lagbestämda beneficium. För det fall att gäldenären låter lönen uppbäras av tredje man eller arbetar utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning ges regler av samma innehåll som de tyska. Även bestämmelserna om behandlingen av ackumulerad inkomst motsvarar de tyska. — För indrivning av skatter och andra offentligrättsliga avgifter gäller särskilda regler (se bl. a. Abgabenexekutionsordnung av den 30 mars 1949), vilka emellertid ansluter sig till de i Lohnpfändungsgesetz meddelade.

Schweiz. Den schweiziska lagen om utsökning och konkurs (Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs av den 11 april 1889) stadgar i fråga om lön, pension och liknande inkomst allenast, att sådan tillgång får utmätas endast i den mån den ej enligt förrättningsmannens bedömande är att anse som oundgängligen erforderlig för gäldenären och dennes familj (se art. 93). Vissa pensioner och livräntor är helt skyddade mot utmätning (se art. 92). Något förbehåll om att löneutmätning skulle vara medgiven för endast vissa fordringar finns ej. Närmare regler har utbildats i praxis.[4] Utmätning medgives såväl av förfallen lön som av blivande arbetsförtjänst. I det senare fallet upphör dock verkan av utmätningen efter ett år. Ny utmätning kan då begäras. Likaså kan gäldenären medgiva att utmätningen består.[5] Något fixt beneficium tillämpas ej utan det belopp som förbehålls gäldenären bestäms efter prövning i varje särskilt fall. Sker utmätning till gäldande av underhållsbidrag, får gäldenären vidkännas hårdare ingrepp än eljest.

Frankrike. Avlöning och annat vederlag för utfört arbete kan tagas i anspråk för borgenärernas räkning genom ett införselliknande förfarande, saisie-arrêt des rémunération du travail. Bestämmelserna härom upptages i art. 60 a—73 b av code du travail, första boken. Härtill ansluter sig särskilda regler för statens civila och militära befattningshavare i en lag av den 24 augusti 1930, vilken dock i stora delar hänvisar till nyssnämnda föreskrifter i code du travail.

Enligt en särskild förordning av den 28 mars 1960 får följande delar av arbetsinkomsten tagas i anspråk:

1/20	av den del som ej överstiger				2 250	francs	
1/10	av den del som överstiger				2 250	men ej 4 500	francs
1/5	»	»	»	»	»	4 500 »	» 6 750 »
1/4	»	»	»	»	»	6 750 »	» 9 000 »
1/3	»	»	»	»	»	9 000 »	» 11 250 »

samt hela inkomsten i den mån den överstiger 11 250 francs, allt räknat per år.

Vid uttagande av löpande familjerättsligt underhållsbidrag är dock ingen del av inkomsten skyddad.

Förfarandet vid löneutmätning är — i jämförelse med det franska utsökningsförfarandet i övrigt — enkelt och relativt snabbt samt billigt. Utmätning måste föregås av ett förlikningsförsök. Har utmätning skett för en borgenärs fordran, kan andra borgenärer ansluta sig till förfarandet. Arbetsgivaren är icke skyldig

[4] Se Favre, Cours de droit des poursuites, Fribourg 1953, s. 168 ff.

[5] Härigenom undgår gäldenären, att det officiellt konstateras att han saknar tillgång till betalning av sin gäld. Sådant konstaterande medför i olika hänseenden menliga verkningar, se Favre, a. a. s. 111.

att redovisa innehållen lön mer än en gång i kvartalet. Utdelning till sökanden och andra borgenärer äger i allmänhet rum först när så mycket influtit att 35 % av oprioriterade fordringar kan täckas. Efter andra utdelningen görs ett förlikningsförsök. Om gäldenären förbinder sig att betala återstoden inom viss tid, kan en kvalificerad majoritet av borgenärerna besluta att förfarandet skall nedläggas.

Antagandet av de nu återgivna reglerna föregicks av livliga debatter.[6] Före 1895 saknades lagbestämmelser om löneutmätning annat än beträffande vissa statstjänstemän. I praxis följdes i stort sett reglerna för utmätning av vanlig fordran. Del av lönen ansågs dock utmätningsfri såsom erforderlig för gäldenärens uppehälle. Utmätningsfriheten bestämdes från fall till fall utan tillämpning av fasta principer, vilket medförde olägenheter. Vidare var förfarandet långsamt och dyrbart. År 1895 antogs en lag i syfte att råda bot på dessa missförhållanden. Utmätningen skulle få omfatta 1/10 av lönen. Förfarandet förenklades och förbilligades. Reformen medförde dock icke enbart goda verkningar. Regeln att 1/10 av lönen skulle få tagas i anspråk befanns osmidig. Andelen var merendels onödigt låg, när gäldenären var ogift, men ofta för hög, när utmätning skedde hos en familjeförsörjare. Det förenklade förfarandet medförde, att löneutmätning blev mycket oftare förekommande än tidigare. Det blev också vanligt, att flera borgenärer samtidigt gjorde anspråk på lönen. Arbetarna började byta arbete för att undandraga sig utmätning. Arbetsgivarna åter fann det betungande att göra löneavdrag och många tog för vana att avskeda vederbörande, om utmätning gjordes i hans lön. Slutligen visade statistiken, att det framförallt var vinhandlare och avbetalningssäljare som utnyttjade det nya institutet. Åtskilliga röster — icke minst bland arbetare och arbetsgivare — höjdes för att man skulle helt förbjuda löneutmätning. Häremot invändes, att om arbetslön icke skulle få tagas i mät, en arbetare överhuvud icke skulle kunna påräkna kredit. Reformarbetet ledde först efter första världskriget till resultat. Anhängarna av total utmätningsfrihet var dåmera i minoritet. De väsentliga höjningar som arbetslönerna undergått ansågs icke göra det möjligt att helt undantaga lönen från utmätning. Nya regler om löneutmätning antogs 1921 och 1930. Dessa medförde en ytterligare reduktion av kostnaderna. Vidare blev förfarandet mindre betungande för arbetsgivarna. Från början gällde de nya reglerna endast beträffande mindre löntagare, men denna begränsning bortföll genom lagändringar åren 1945 och 1949.

England. För uttagande av vanlig fordran får endast intjänad lön tagas i anspråk (genom »attachment» eller genom utseende av en »receiver»), icke framtida inkomster.[7] För åtskilliga kategorier av arbetstagare är även intjänad lön skyddad mot exekution.[8]

Vid indrivning av familjerättsligt underhållsbidrag får däremot enligt en år 1958 antagen lag användas ett införselliknande förfarande (»attachment of earnings order»).[9] Om en underhållspliktig häftar i skuld för minst fyra poster av underhållsbidrag som bestämts att utgå per vecka och i annat fall för minst två poster, kan domstol förordna, att arbetsgivaren skall innehålla så mycket av den underhållsskyldiges lön som erfordras för att gälda de oguldna bidragsposterna

[6] Framställningen i det följande bygger på Cuche, Précis des voies d'exécution, 6:e ed. s. 150 ff.

[7] Se Halsbury, The Laws of England, 3rd ed. vol. 16 s. 84 f och s. 108 f ävensom Wood i The modern law review, vol. 26 s. 51 ff.

[8] Attachment får, när fråga ej är om underhållsbidrag, icke användas mot statens ämbets- eller tjänstemän och ej heller mot sjömän, tjänstefolk eller arbetare. Institutet receiver får användas beträffande ämbets- och tjänstemän men torde icke tillämpas beträffande arbetare o. l.

[9] Se Maintenance Orders Act, 1958.

och bidraget i fortsättningen. Har domstolen anledning antaga att betalningsförsummelsen beror av annat än uppsåtlig vägran eller vårdslöshet från den underhållsskyldiges sida, får dock sådant förordnande icke meddelas. Ett visst minimibelopp — bestämt från fall till fall — skall förbehållas gäldenären för egen räkning.

Det må i detta sammanhang framhållas, att man i England fortfarande i viss utsträckning tillämpar institutet gäldsfängelse. Underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse domstols föreläggande att betala betraktas nämligen såsom en form av »contempt of court» och kan medföra fängelse. Frihetsberövandet varar i allmänhet högst sex veckor och avbryts, om gäldenären betalar. Dom å gäldsfängelse meddelas endast om det styrkes, att gäldenären har eller efter föreläggandet haft möjlighet att betala. I allmänhet beredes gäldenären först möjlighet att frigöra sig från skulden genom avbetalningar. Blotta hotet om gäldsfängelse synes verka som en kraftig press på gäldenären. Metoden utgör dock av allt att döma icke något osvikligt medel att framtvinga betalning.[10] Gäldsfängelse användes tidigare framförallt mot försumliga försörjare. Efter genomförandet av nyssnämnda lag av år 1958 har institutets användning mot sådana gäldenärer inskränkts. Till belysning av förhållandena må återgivas följande uppgifter ur Report of the Commissioners of Prison for the Year 1961 s. 147.

Antal i fängelse intagna gäldsfångar

År	Dömda av						Summa
	Magistrates' Court för underlåten betalning av				County Court[11]	High Court[11]	
	underhållsbidrag	kommunalskatt	statlig inkomstskatt	andra skulder			
1956	4 314	167	41	126	1 463	26	6 137
1957	4 597	185	43	79	2 137	15	7 056
1958	4 910	311	53	67	3 673	26	9 040
1959	2 358	275	44	41	4 821	28	7 567
1960	2 379	252	67	24	5 057	9	7 788
1961	2 867	306	55	32	5 677	4	8 941

USA. Frågan i vad mån arbetsförtjänst kan tagas i anspråk för borgenärernas räkning är olika reglerad i de skilda delstaterna. I vissa stater, såsom New York och Connecticut, står ett införselliknande förfarande öppet för borgenärerna i gemen. I New York får härvid högst 10 % av lönen tagas i anspråk och exekution får äga rum endast om lönen uppgår till minst 30 dollars i veckan (25 dollars i vissa delar av staten). I flertalet stater medges däremot endast exekution i intjänad (eller förfallen) lön. I regel skall därvid del av lönen undantagas för gäldenärens och hans familjs uppehälle. I Pennsylvania medgives exekution i innestående lön endast för uttagande av underhållsbidrag och fordran för kost och logi för fyra veckor. I Florida får exekution icke äga rum i en familjeförsörjares lön.

Gäldsfängelse förekommer (i begränsad utsträckning) i vissa stater men har avskaffats i andra.

[10] Ang. kritik mot institutet gäldsfängelse se Jackson, The machinery of justice in England, 3rd ed. s. 70 f.

[11] Ingen specifikation lämnas av dessa fall. Även High Court och County Court kan ingripa mot försumliga försörjare, ehuru den bidragsberättigade i regel torde vända sig till Magistrates' Court.

Översikt över beneficiumreglerna i vissa främmande länder

Förbundsrepubliken Tyskland. Den tyska civilprocessordningen av år 1877 (ZPO), under årens lopp vid upprepade tillfällen ändrad och kompletterad, innehåller utförliga och vittgående regler om utmätningsfrihet och om gäldenärsskydd överhuvud. Under det senaste världskriget och delvis redan dessförinnan gällde särskild kristidslagstiftning med än mer vittgående skyddsregler. Denna lagstiftning har numera upphävts, men en del av dess regler har överförts till ZPO.

I § 765 a upptages en allmän skyddsregel, hämtad från kristidslagstiftningen, av innebörd, att domstol på ansökan av gäldenären i särskilda undantagsfall kan helt eller delvis upphäva, förbjuda eller tills vidare inställa exekutionsåtgärd. Detta får ske endast om exekutionsåtgärden skulle drabba gäldenären så hårt, att det skulle strida mot god sed att till fullo tillgodose borgenärens intresse.

En annan skyddsbestämmelse återfinns i § 813 a, som stadgar rätt för domstol att medge uppskov med försäljning av utmätt lös egendom i längst ett år. Medgivandet skall förknippas med betalningsföreskrifter — t. ex. att gäldenären i viss ordning skall avbetala på skulden — och må förekomma endast om åtgärden ter sig lämplig med hänsyn till gäldenärens person och hans ekonomiska förhållanden samt gäldens natur. Hänsyn skall också tagas till borgenärens intresse. I växelmål får uppskov ej medgivas.

De egentliga beneficiumreglerna återfinns i § 811. Enligt denna kan följande föremål icke tagas i mät:

1. föremål för personligt bruk eller användning i hushållet, såsom klädesplagg, linne, sängar, husgeråd och köksutensilier, i den mån gäldenären behöver dem för upprätthållande av en efter hans yrkesverksamhet och gäldbelastning anpassad anspråkslös standard; vidare trädgårdspaviljonger, kolonistugor och liknande, om de i exekutionshänseende räknas till lös egendom och erfordras för att bereda gäldenären eller hans familj stadigvarande bostad;
2. erforderliga förråd av födoämnen, bränsle och belysningsmedel för fyra veckor för gäldenären, hans familj och husfolk, som hjälper honom i hushållet, eller, om sådana förråd saknas och deras anskaffande icke är säkerställt på annat sätt, erforderligt belopp i pengar för anskaffande därav;
3. smådjur till begränsat antal ävensom en mjölkko eller, efter gäldenärens val, i stället för en sådan inalles två svin, getter eller får, om dessa djur erfordras för att bereda uppehälle åt gäldenären, hans familj eller husfolk, som hjälper honom i hushållet, jordbruket eller annan hans näring; vidare foder och strö för fyra veckor eller, om sådant saknas och dess anskaffande icke är säkerställt på annat sätt, erforderligt belopp i pengar för anskaffande därav;
4. hos jordbrukare för driften erforderliga redskap och kreatur jämte erforderlig gödsel ävensom jordbruksprodukter i den mån dessa erfordras för att säkra gäldenärens, hans familjs och hans arbetstagares underhåll eller för driftens fortsättande till nästa skörd av samma eller liknande produkter;

4 a. hos jordbruksarbetare naturaprodukter, som lämnats såsom lön, i den mån gäldenären behöver dem för sitt och familjens underhåll;

5. hos personer, som vinner sin utkomst genom kroppsligt eller andligt arbete eller andra personliga prestationer, de föremål som erfordras för fortsättande av denna förvärvsverksamhet;
6. hos änkor och minderåriga barn efter de under 5. angivna personerna, när de fortsätter förvärvsverksamheten för egen räkning med hjälp av annan, de föremål som erfordras för fortsättande av denna förvärvsverksamhet;
7. tjänstedräkter och tjänsteutrustningspersedlar för gäldenärens bruk ävensom hos ämbetsmän, präster, advokater, notarier, läkare och barnmorskor de föremål som erfordras för yrkets utövande, lämplig klädedräkt härunder inbegripen;
8. hos personer, som uppbär löpande inkomster av de slag, som avses i §§ 850—850 b, ett belopp i pengar, motsvarande den icke utmätningsbara delen av inkomsten för tiden från utmätningen till nästa förfallodag;

Anm. Här åsyftade inkomster är lön, pension o. l.

9. redskap, kärl och varor, som oundgängligen erfordras för driften av ett apotek;
10. böcker, avsedda för gäldenärens och hans familjs bruk i kyrka, skola eller annan undervisningsanstalt eller vid husandakt;
11. i bruk tagna räkenskapsböcker för hushåll eller näring, familjehandlingar ävensom vigselringar, ordnar och hederstecken;
12. proteser, glasögon och andra nödiga hjälpmedel vid kroppsligt lyte, i den mån dessa föremål är avsedda för gäldenärens och hans familjs bruk;
13. föremål, avsedda för omedelbar användning vid begravning;
14. hundar, icke avsedda till försäljning och vilkas värde icke överstiger 200 mark.[1]

Anm. Det antages, att värdegränsen avser varje hund för sig.

Enligt § 811 c kan en icke utmätningsbar sak tagas i mät, om anledning förekommer att den på grund av ändrade förhållanden inom kort blir utmätningsbar. Saken skall dock tills vidare kvarlämnas i gäldenärens besittning och utmätningen skall upphävas, om ej saken blivit utmätningsbar inom ett år.

Enligt § 812 må vanliga möbler och annat vanligt husgeråd, som används i gäldenärens hushåll, icke tagas i mät, om det utan vidare är tydligt, att de vid försäljning skulle inbringa ett belopp som står i uppenbart missförhållande till föremålens värde.

Av intresse i förevarande sammanhang är vidare reglerna i §§ 811 a och 811 b, som möjliggör utmätning av eljest icke utmätningsbara föremål, om ersättningsföremål eller pengar för anskaffande av sådant tillhandahålles gäldenären. § 811 a lyder:

(1) Utmätning av föremål, som enligt § 811 1., 5. eller 6. icke är utmätningsbart, må ske, om borgenären före omhändertagandet av föremålet tillhandahåller gäldenären ett ersättningsföremål, som tillgodoser det skyddade ändamålet, eller pengar för anskaffande av sådant ersättningsföremål; förmår borgenären icke i tid anskaffa ett ersättningsföremål eller kan det förmodas att han ej förmår det, må utmätning tillåtas med föreskrift, att erforderligt belopp för anskaffande av ett ersättningsföremål skall tillhandahållas gäldenären ur vad som inflyter vid realisationen (utbytesutmätning).

(2) Exekutionsdomstolen bestämmer, på ansökan av borgenären, genom beslut, om utbytesutmätning skall tillåtas. Tillstånd till utbytesutmätning må lämnas endast om åtgärden är lämplig med hänsyn till omständigheterna, såsom när anledning förekommer att realisationen skall inbringa ett belopp som väsentligt överstiger värdet av ersättningsföremålet. Domstolen fastställer värdet av ersättningsföremål, som borgenären erbjuder, eller det belopp, som erfordras för anskaffande av sådant. Vid utbytesutmätning enligt första stycket första punkten skall det fastställda beloppet tillhandahållas borgenären ur vad som inflyter vid realisationen; det räknas som exekutionskostnad.

(3) Det penningbelopp som tillhandahållits gäldenären må ej utmätas.

[1] 100 DM f. n. = omkr. 130 sv. kr.

(4) Vid utbytesutmätning enligt första stycket andra punkten får det utmätta bortföras först sedan tillståndsbeslutet vunnit laga kraft.

Enligt § 811 b kan utmätningsman göra provisorisk utbytesutmätning, om anledning är att antaga att domstolen kommer att ge sitt tillstånd till åtgärden.

Vad angår lön, pension o. l. må här endast anmärkas, att exekution i dylik inkomst medges enligt ett införselliknande förfarande och att utförliga regler givits om vad gäldenären härvid får undantaga för sitt och familjens uppehälle. Härom hänvisas till den särskilda översikten över exekution i lön enligt vissa främmande länders rätt *(Bilaga 3)*.

För indrivningen av skatter o. l. gäller i stället för ZPO Reichsabgabenordnung av den 22 maj 1931, som emellertid i sin § 350 hänvisar till reglerna i ZPO §§ 811—812 om utmätningsfrihet.

Ett utmätningsskydd för vissa egnahemsfastigheter gäller enligt Reichsheimstättengesetz av den 10 maj 1920. Enligt denna lag kan bl. a. kommunerna och de tyska länderna upplåta fastigheter såsom egnahem med företrädesrätt för frontkämpar, krigsoffer m. fl., änkor efter sådana eller barnrika familjer. Upplåtelsen sker med begränsad äganderätt; bl. a. har upplåtaren förköpsrätt och, under vissa förutsättningar, återköpsrätt. Begränsningar gäller vidare i fråga om möjligheten att belasta sådan fastighet med gäld. Fastighet, som inregistrerats enligt lagen, kan icke utmätas för gäld, som ej på grund av inteckning eller eljest häftar därvid. Vid uttagande av skatt o. l. gäller dock vanliga regler. I vissa fall kan även andra fastigheter inregistreras enligt lagen.

Österrike. Bestämmelserna om utmätningsfrihet i Österrikes Exekutionsordnung av den 27 maj 1896 inleds med stadgande i § 250 att egendom avsedd för gudstjänstbruk samt reliker m. m. icke må utmätas. Huvudstadgandet är § 251. Det överensstämmer delvis med stadgandet i § 811 i tyska ZPO och innehåller föreskrift att följande föremål skall undantagas från exekution:

1. klädesplagg, sängar, linne, husgeråd och köksutensilier, däribland eldstäder och köksspisar, i den mån dessa föremål är oumbärliga för gäldenären och hans hemmavarande familjemedlemmar och tjänstefolk, ävensom föremål som är att anse som vanligt husgeråd och används i gäldenärens hushåll, om det är uppenbart, att de vid försäljning skulle inbringa ett belopp som står i uppenbart missförhållande till föremålens värde;
2. erforderliga födoämnen och erforderligt bränsle för 40 dagar för gäldenären och hans hemmavarande familjemedlemmar och tjänstefolk;
3. en mjölkko eller, efter gäldenärens val, två getter eller tre får jämte erforderligt foder och strö till nästa skörd i den mån dessa djur är oumbärliga för att bereda uppehälle åt gäldenären och hans hemmavarande familjemedlemmar och tjänstefolk;
4. understöd in natura, som av allmänna eller enskilda medel beviljats gäldenären i en nödsituation;
5. hos ämbetsmän, präster, lärare, advokater, notarier, läkare och konstnärer ävensom hos andra personer, som personligen utövar ett intellektuellt yrke eller förbereder sig för ett sådant, erforderliga föremål för tjänstens utövning eller för förberedelse till eller utövning av yrket samt tillbörlig klädedräkt ävensom hos personer, som tillhör krigsmakten eller gendarmeriet, alla föremål som erfordras för tjänstens utövning;
6. hos hantverkare och småföretagare, hos kropps- och fabriksarbetare samt andra personer, som bereder sig utkomst genom manuella prestationer, ävensom hos barnmorskor de föremål som erfordras för att de själva skall kunna fortsätta sin

förvärvsverksamhet, så ock för bearbetning avsett råmaterial efter gäldenärens val till ett högsta värde av 1 000 schilling;[2]

7. hos personer, vilkas penninginkomst enligt lag eller privilegium helt eller delvis är fritagen från exekution, så stor del av påträffade kontanter som motsvarar den skyddade inkomsten för tiden från utmätningen till nästa förfallodag;

8. kontanter, vilka uppenbarligen härrör av understöd, som gäldenären i en nödsituation erhållit av allmänna medel, eller av förskott, som gäldenären i en dylik situation erhållit ur offentlig kassa mot återbetalningsskyldighet;

9. redskap, fat och varuförråd, som är oumbärliga för driften av ett apotek, rätten till tvångsförvaltning av apotek dock oförkränkt;

10. böcker, avsedda för gäldenärens och hans hemmavarande familjemedlemmars bruk i kyrka eller skola;

11. gäldenärens vigselring, hans brev och andra skrifter och familjeporträtt med undantag av ramarna;

12. ordnar och hederstecken;

13. proteser, glasögon och andra nödvändiga hjälpmedel vid kroppsligt lyte, i den mån dessa föremål är avsedda för gäldenärens och hans familjs bruk;

14. läkemedel, apparater, födoämnen och andra föremål, som med allmänna eller enskilda medel tillhandahållits för bekämpande av sjukdom.

Enligt § 291 får utmätning icke ske i anspråk på laglott eller på ersättning för sveda och värk, såvitt anspråket icke godkänts genom avtal eller förlikning eller också gjorts gällande inför rätta, och ej heller i naturagottgörelse, som tillhandahålles jordbruksarbetare.

Vad angår lön eller pension medger österrikisk rätt genom Lohnpfändungsgesetz av den 16 februari 1955 exekution genom införsel för alla fordringar. Angående vad därvid skall förbehållas gäldenären, se *Bilaga 3*.

Särskilda regler gäller om utmätning i kommuners och vissa offentliga anstalters egendom. Härom stadgas i §§ 15 och 28 Exekutionsordnung. Paragraferna lyder:

§ 15. Mot kommun eller anstalt, som av förvaltningsmyndighet förklarats vara en offentlig och allmännyttig anstalt, kan exekution för uttagande av penningfordran, när fråga ej är om realisation av avtalsmässig panträtt, endast beviljas i sådan egendom som kan användas för att bereda borgenären betalning utan att intrång sker i det offentliga intresse som kommunen eller anstalten har att bevaka. Statlig förvaltningsmyndighet avgör i vad mån det senare gäller särskild egendom.

§ 28. I egendom, tillhörig anstalt, som står under statlig uppsikt och tjänar den allmänna samfärdseln, må exekutionsåtgärder, vilka är ägnade att störa upprätthållandet av den allmänna samfärdseln, vidtagas endast efter hörande av uppsiktsmyndigheten och med de inskränkningar som nämnda myndighet finner nödvändiga i den allmänna samfärdselns intresse.

Vid sidan av Exekutionsordnung och Lohnpfändungsgesetz finns åtskilliga bestämmelser om utmätningsfrihet t. ex. för sociala förmåner o. l.

För indrivning av skatter o. l. gäller Abgabenexekutionsordnung av den 30 mars 1949. Författningens regler om utmätningsfrihet i §§ 28, 29 och 63 är emellertid av huvudsakligen samma innehåll som de i Exekutionsordnung givna bestämmelserna.

Schweiz. Den schweiziska exekutionslagen (Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs) av den 11 april 1889 behandlar frågorna om utmätningsfri egendom och andra inskränkningar i utmätningsrätten i art. 92—94.

Enligt art. 92 i exekutionslagen är följande egendom helt undantagen från utmätning:

[2] 100 schilling f. n. = omkr. 20 sv. kr.

1. kläder och andra tillhörigheter som är avsedda för gäldenärens och hans familjs personliga bruk, kökskärl, möbler och andra husgeråd, allt i den mån de är oumbärliga för gäldenären och hans familj eller det på förhand kan antagas, att behållningen av en försäljning skulle bli så ringa att utmätning icke vore försvarlig;

Anm. Gäldenären anses böra få behålla minst en omgång vanliga kläder och en omgång arbetskläder liksom en rock ävensom underkläder. Bland andra personliga tillhörigheter som undantages kan nämnas vigselring och ett ur. Men ett guldur kan utmätas, om ett annat ur ställts till gäldenärens förfogande. Mattor, radioapparater, grammofoner etc. kan utmätas liksom smycken och andra lyxföremål.

2. religiösa uppbyggelseböcker och kultföremål;
3. verktyg, redskap, instrument och böcker, allt i den mån de är nödvändiga för gäldenärens och hans familjs yrkesutövning eller det utan vidare är anledning till sådant antagande som sägs i punkt 1;
4. efter gäldenärens val antingen två mjölkkor eller kvigor eller fyra getter eller får ävensom smådjur jämte foder och halm för fyra månader, allt i den mån djuren är oumbärliga för gäldenärens och hans familjs uppehälle eller för upprätthållande av hans verksamhet;
5. födoämnen och bränsle, som är nödvändiga för gäldenären och hans familj under två månader från utmätningen räknat, eller kontanter eller fordringar, som erfordras för att skaffa det felande;
6. lantvärnsmans utrustning, vapen, tjänstehäst och sold;
7. livräntor som är utmätningsfria enligt civilrättslig lagstiftning;
8. pensioner i anledning av skador under militär- eller polistjänst;
9—12. understöd, pensioner, kapitalbelopp m. m. som utbetalas av bl. a. försäkringsinrättningar eller andra anstalter eller av det allmänna eller som utgår som skadestånd för kroppsskada till den drabbade eller, i händelse av dödsfall, till hans familj. Tillgångarna i fråga kan sägas ha det gemensamt att de i sig själva är avsedda att trygga mot nöd.

Enligt art. 93 kan gäldenärens avlöning och vissa andra fordringar utmätas endast i den mån de enligt förrättningsmannens bedömande icke är oundgängligen nödvändiga för gäldenären och hans familj. Se härom *Bilaga 3.*

Bestämmelsen avser utom avlöning i vidsträckt bemärkelse även pensioner och livräntor, som icke är helt undantagna enligt art. 92, arbetslöshetsunderstöd, underhållsbidrag, ränte- och avkomsträtter i pengar m. m.

Enligt art. 94 kan skörden (hängende und stehende Früchte) icke utmätas före vissa angivna dagar under året: på ängarna ej före den 1 april, på åkrarna ej före den 1 juni och i vingårdarna ej före den 20 augusti.

Vidare stadgas, att en före eller på angiven dag verkställd överlåtelse av skörden är ogiltig i förhållande till utmätningsborgenären.

Dessutom kan utmätningsfrihet för särskilda slag av tillgångar följa av bestämmelser i annan lagstiftning — civilrättslig eller offentligrättslig. Som exempel kan nämnas, att det i schweiziska civillagen (art. 349 ff) finns bestämmelser, motsvarande de amerikanska bestämmelserna om utmätningsfrihet för egnahem (homestead exemption laws). Lägenheter eller bostadshus, som i föreskriven ordning registrerats som egnahem (Heimstätte), kan icke göras till föremål för annan utsökningsåtgärd än tvångsförvaltning (art. 354). Institutet torde emellertid i Schweiz sakna praktisk betydelse. — Vidare är att märka, att ett flertal rättigheter är fria från utmätning, därför att de enligt särskilda bestämmelser icke kan överlåtas, och att från utmätning undantages egendom som saknar realisationsvärde, t. ex. brev, betyg, handelsböcker, eller vars värde icke kan bestämmas, t. ex. rättigheter vilkas uppkomst eller varaktighet är helt osäker.

Frankrike. Det svenska utmätningsinstitutet motsvaras i fransk rätt av flera olika institut. De två viktigaste formerna för exekution i lös egendom är saisie-exécution och saisie-arrêt. Den förstnämnda kan sägas innebära utmätning av pengar eller lösöre i gäldenärens besittning och den sistnämnda utmätning av fordringar och av lösöre i tredje mans besittning. Båda instituten förekommer i specialformer. Regleringen av instituten meddelas huvudsakligen i code de procédure civile av år 1806 art. 557—672.

Bestämmelserna om utmätningsfrihet, insaisissabilité, återfinns i art. 580—582, 592 och 593.

Enligt art. 592 kan följande egendom icke utmätas:

1. föremål som enligt lag utgör tillbehör till fast egendom;
2. nödiga sängkläder för gäldenären och hans familj samt gångkläder, som de har på sig;
3. facklitteratur i gäldenärens yrke till ett värde av högst 1 500 francs,[3] efter gäldenärens val;
4. maskiner och verktyg, som används för praktisk undervisning i eller utövning av vetenskap eller konst, till ett värde av högst samma belopp, efter gäldenärens val;
5. militärers utrustning i den omfattning som påkallas av kommendering och grad;
6. hantverkares verktyg, i den mån de erfordras för hans egna göromål;
7. matvaror, nödvändiga för gäldenärens och hans familjs förbrukning under en månad; samt
8. en ko, tre får eller två getter, efter gäldenärens val, jämte halm och foder för en månad.

I art. 593 stadgas, att de i art. 592 angivna tillgångarna icke kan utmätas för någon fordran, ej ens om den tillkommer staten, men att undantag härifrån gäller om fordringen avser:

a) livsmedel o. l. som tillhandahållits gäldenären; eller
b) pengar som denne är skyldig tillverkaren eller säljaren av tillgången i fråga eller någon som lånat honom medel till att köpa, tillverka eller reparera tillgången; eller
c) arrende för jord vid vars brukande tillgången nyttjas; eller
d) lega för fabrik, kvarn, vinpress eller liknande anläggning, med vilken tillgången har samband; eller
e) hyra för gäldenärens bostad.

Beneficiet för säng- och gångkläder är emellertid alltid absolut. Detsamma torde på grund av särskilda bestämmelser gälla också om militärers utrustning. För personer, som åtnjuter vissa sociala förmåner — familje- eller barnbidrag enligt lagar av den 29 juli 1939 och den 15 april 1943 — gäller ett utvidgat absolut beneficium: möbler, linne, kläder och hushållsföremål är helt utmätningsfria. På fråga av utmätningsmannen bör gäldenären vid utmätningsförrättningen genast uppge, om han tillhör denna kategori, samt förete bevis därom.

Bestämmelserna i art. 592 och 593 har avseende på saisie-exécution. De grundläggande beneficiumreglerna rörande saisie-arrêt meddelas i art. 581 och 582.

Utmätningsfria är:

1. föremål som är utmätningsfria enligt lag (jfr bl. a. art. 592);
2. underhållsbidrag, utdömda av domstol; utmätningsfriheten gäller dock ej om borgenärens fordran avser livsmedel o. l. som tillhandahållits gäldenären (jfr ovan under art. 593);

[3] 100 francs f. n. = omkr. 105 sv. kr.

Anm. Skadestånd i anledning av olycksfall kan utmätas, i den mån det ej har karaktären av underhåll.

3. egendom som förvärvats genom testamente eller gåva under villkor att den skall vara utmätningsfri;

4. även om testamentet eller gåvan icke har förenats med sådant villkor, kapitalbelopp och periodiska utbetalningar för (inköp av) livsmedel o. l.

Den under 3. och 4. stadgade utmätningsfriheten gäller emellertid blott mot borgenärer vilkas fordringar uppkommit före förvärvet. De borgenärer vilkas fordringar uppkommit senare anses ha anledning räkna med att kunna angripa gäldenärens hela synliga förmögenhet.

Utmätningsfriheten på grund av villkor vid testamente eller gåva har i rättspraxis utvidgats till att omfatta även fast egendom.

En specialform av saisie-arrêt avser exekution i lön (saisie-arrêt des rémunérations du travail). Härom är särskilda bestämmelser meddelade, se *Bilaga 3.*

Framhållas må, att den utmätningsfria delen av lönen är skyddad även mot borgenärer som tillhandahållit livsmedel o. l. Undantag gäller endast för fordringar på familjerättsligt underhållsbidrag.

Genom en lag den 19 juli 1957 har meddelats specialbestämmelser om begränsning av utmätning i intäkter av upphovsrätt (droits de propriété litteraire ou artistique). Dessa regler har i viss mån anknutits till bestämmelserna om exekution i lön. Begränsningen avser fordringar på grund av ekonomiskt utnyttjande eller överlåtelse av upphovsrätt i den mån de har underhållskaraktär; den gäller till förmån för upphovsmannen själv, hans efterlevande make och minderåriga barn. Om fordringen för år räknat uppgår till högst det belopp där begränsningarna för utmätning i lön upphör (f. n. 11 250 francs), får den utmätningsfria delen av fordringen icke i något fall understiga fyra femtedelar. Skyddet gäller icke, när utmätning söks för familjerättsliga underhållsbidrag.

Själva upphovsrätten är skyddad mot utmätning efter i stort sett samma regler som enligt svensk rätt.

Liksom fallet är i Sverige kompletteras dessa bestämmelser av allmänna rättsgrundsatser och av föreskrifter i annan lagstiftning. Sålunda är det t. ex., liksom här, i princip ett villkor för utmätning att tillgången kan överlåtas och att den icke är av rent personlig art. Bland särskilda bestämmelser må nämnas en lag den 12 juli 1909 om utmätningsfrihet för egnahem. Den har ursprungligen tillkommit efter förebild av de amerikanska homestead exemption laws och innebär att en familjs bostadshus, eventuellt med tillhörande jordområde, eller en hantverkarfamiljs hus med butik eller verkstad jämte tillbehör på ansökan av ägaren och efter ett närmare reglerat förfarande kan registreras som utmätningsfri egendom. Värdet av det hela får icke överstiga 50 000 francs. Institutet synes emellertid vara av ringa praktisk betydelse.

I det allmännas intresse har genom särskilda lagbestämmelser stadgats utmätningsfrihet för fordringar, som entreprenörer för offentliga arbeten har mot offentliga rättssubjekt såsom stat, departement, kommun etc. Syftet är att dessa arbetens regelbundna gång icke skall avbrytas. Utmätningsfriheten är emellertid icke absolut. Den gäller icke mot arbetarna i företaget och ej heller mot dem som levererat material till arbetena i fråga. Av dessa båda kategorier äger arbetarna företräde för sina lönefordringar. Även i övrigt förekommer stadganden om utmätningsfrihet för fordringar mot staten i speciella fall. Ett syfte som därvid framträder är att förenkla den offentliga bokföringen.

Enligt code du travail, tredje boken art. 13, åtnjuter fackföreningar (syndicats professionnels) utmätningsfrihet för fast egendom och lösöre, som de behöver för sina möten, sina bibliotek och sin yrkesutbildande verksamhet.

Andra särskilda lagbestämmelser om utmätningsfrihet finns i stort antal.

England. Undantagna från utmätning är gäldenärens och hans familjs gång- och sängkläder samt verktyg och redskap, erforderliga för hans yrke, till ett värde av högst 20 pund.[4] Vid utmätning för skatt får dock i princip intet undantagas. Det är vidare icke tillåtet att utmäta militärs vapen, ammunition eller utrustning i övrigt; ej heller järnvägs rullande materiel m. m. får utmätas.

Vad gäller lön eller annan arbetsförtjänst är möjligheterna att åtkomma sådan tillgång genom exekution små. För uttagande av underhållsbidrag står numera ett införselliknande förfarande till buds; i övrigt får exekutionen icke omfatta lön, som ännu ej intjänats. Vid införsel får gäldenären behålla erforderligt belopp för sitt uppehälle. Regler om beneficium vid annan löneexekution synes icke förekomma.

USA. Reglerna om utmätningsfrihet varierar starkt i de olika delstaterna. Vissa gemensamma drag kan dock spåras. Flertalet stater har sålunda uppställt förbud mot utmätning av egnahemsfastigheter (homesteads). Framställningen återkommer i det följande till vad som gäller härom. I övrigt må framhållas följande. Skyddet är i allmänhet betydligt större för familjeförsörjare (head of a family) än för ogifta. Personer, som icke har hemvist i den stat där utmätningen skall ske eller som är i färd med att flytta därifrån, behandlas snävt. Utmätningsfrihet njutes icke i samma utsträckning mot alla krav. Mycket ofta stadgas, att gods som köpts på kredit icke får undantagas vid utmätning för köpeskillingsfordringen. Vid utmätning för skatt får i regel ingen eller blott obetydlig egendom undantagas. Detsamma gäller i åtskilliga stater vid utmätning för arbetares lönefordran. I Alabama och Pennsylvania får intet undantagas, när utmätning sker för domfäst skadeståndsfordran. Detsamma gäller i Maryland och Tennessee vid uttagande av vissa brottspåföljder. I North Dakota tillämpas i liknande fall ett lägre beneficium än eljest. I Missouri får intet undantagas vid utmätning för underhållsbidrag.

I åtskilliga stater är reglerna utformade så att de innefattar en utförlig uppräkning av olika objekt som får undantagas. Inom vissa grupper förekommer vanligen en begränsning till ett visst högsta värde. Som ett tämligen typiskt exempel må återgivas den katalog över utmätningsfria objekt (utöver egnahem), som gäller i Kansas.

En familjeförsörjare må där undantaga:

1. familjebibel, skolböcker och familjebibliotek;
2. familjeporträtt och musikinstrument som används av familjen;
3. plats eller bänk i kyrka eller annan gudstjänstlokal samt en gravplats;
4. gäldenärens och hans familjs gångkläder, sängar och sängkläder, en spis med tillbehör och köksutrustning, övriga för gäldenären och hans familj erforderliga eldstäder med tillbehör, en symaskin, spinnrockar och vävstolar, andra redskap för hemslöjd samt övriga ej särskilt nämnda möbler till ett värde av högst 500 dollars;[5]
5. 2 kor, 100 höns eller andra tamfåglar, 10 svin, ett par oxar och en häst eller mulåsna eller — i stället för ett par oxar och en häst eller mulåsna — 2 hästar eller mulåsnor, 20 får och ull från dem, obehandlad eller beredd till garn eller tyg;
6. erforderligt foder för nämnda kreatur för ett år, bärgat eller obärgat efter gäldenärens val; dessutom en vagn eller kärra, 2 plogar, en harv och andra jordbruksredskap inklusive seldon till ett värde av högst 300 dollars;

[4] 1 pund f. n. = omkr. 14:50 sv. kr.
[5] 1 dollar f. n. = omkr. 5 sv. kr.

7. spannmål, kött, grönsaker, specerier och andra förnödenheter för gäldenärens och hans familjs uppehälle under ett år jämte bränsle för deras behov under samma tid;
8. hantverkares, gruvarbetares eller annans verktyg och redskap som erfordras för hans yrke eller näring samt därutöver lager till ett värde av högst 400 dollars;
9. fackmans böcker, verktyg och kontorsmöbler.

En bil kan undantagas om den är nödvändig för gäldenärens verksamhet.

Icke-familjeförsörjare må undantaga:
a) gångkläder;
b) plats eller bänk i kyrka eller annan gudstjänstlokal samt en gravplats;
c) hantverkares, gruvarbetares eller annans verktyg och redskap som erfordras för hans yrke eller näring samt därutöver lager till ett värde av högst 500 dollars;
d) fackmans böcker, verktyg och kontorsmöbler.

Reglerna i Kansas är icke de för gäldenären mest förmånliga men dock mer liberala än i åtskilliga andra stater. Till jämförelse må nämnas, att i Alaska och Iowa foder och förråd får undantagas blott för en tid av sex månader. I New Mexico undantages foder och bränsle för 60 dagar och födoämnen till ett värde av 50 dollars. Icke-familjeförsörjare får i Iowa undantaga endast gångkläder och en väska att förvara dessa i. I Montana får en icke-familjeförsörjare, om han är under 60 år, undantaga endast gångkläder.

De under 1.—3. i katalogen angivna föremålen är utmätningsfria i de flesta av staterna. Likaså gångkläder, sängar och sängkläder samt en symaskin. Stadgande om att en bil får undantagas, om den är nödvändig för gäldenärens utkomst, förekommer flerstädes. I Minnesota får man utan värdeberäkning undantaga bl. a. en cykel och en skrivmaskin. Där får vidare tidningsutgivare undantaga maskiner m. m. till ett högsta värde av 2 400 dollars.

Andra stater saknar dylika utförliga kataloger. Gäldenären får där undantaga lösöre till visst högsta värde. Ibland nämns därjämte vissa föremål — såsom kläder och familjeporträtt — vilka utan vidare får undantagas. Högsta värdet på det lösöre som får undantagas — utöver de särskilt nämnda föremålen — utgör i Alabama och Florida 1 000 dollars, i Arkansas, New Jersey, North Carolina och South Carolina 500 dollars, i Illinois 400 dollars, i Pennsylvania 300 dollars och i West Virginia 200 dollars. I Georgia får gäldenären undantaga fast eller lös egendom till 1 600 dollars värde. I Indiana undantages fast egendom till 700 dollars värde och lösöre till ett värde av 600 dollars. Anmärkas må att Georgia och Indiana i stort sett saknar särskilda regler om egnahem, vilket torde förklara omnämnandet av fast egendom i detta sammanhang. De nyss angivna beloppen gäller för familjeförsörjare. Andra gäldenärer får i regel undantaga mindre, i South Carolina 300 dollars, i Arkansas 200 dollars och i Illinois 100 dollars.

Lagarna i North Dakota och South Dakota medger undantagande av *dels* en rad uppräknade föremål, delvis med begränsning till värdet, *dels* därutöver lös egendom till ett värde av 1 500 dollars eller, om gäldenären icke är familjeförsörjare, av 150 resp. 600 dollars.

I stor utsträckning förekommer regler om utmätningsfrihet för särskilda förmåner såsom pensioner och andra ersättningar för tjänst i armén eller marinen, ersättning för olycksfall i arbetet o. l. I Colorado och Mississippi får utmätning icke ske i ersättning som erhållits för kroppsskada.

Såsom tidigare framhållits gäller i flertalet delstater förbud mot utmätning och tvångsförsäljning av egnahem (homestead exemption laws). Lagstiftningen har i denna del sin historiska bakgrund i unionens strävanden att främja uppodlingen av de stora områdena i västern genom upplåtelser av jord på fördelaktiga vill-

kor. År 1862 bestämdes, att varje nybyggare ägde få åt sig upplåtet 160 acres (64,7 hektar) av unionens jord, vilken han efter fem års brukande kunde förvärva med full äganderätt mot en endast nominell avgift. Jorden skulle vara fredad mot utmätning för tidigare gäld. Delstaternas lagstiftning vidgade denna utmätningsfrihet. Lagstiftningen varierar starkt från stat till stat. Det finns också stater (t. ex. Connecticut, Delaware, Maryland, New Jersey och Pennsylvania) som helt saknar regler om skydd för egnahem.

Reglerna om utmätningsskydd äger, åtminstone i flertalet stater, tillämpning på vilken fastighet som helst — alltså icke blott på de ursprungligen från unionen upplåtna lotterna — under förutsättning att det rör sig om ett eget hem (homestead). Härmed förstås i regel en fastighet som tjänar ägaren (eller annan innehavare) och dennes familj till stadigvarande bostad. Fastigheten kan vara belägen i stad eller på landet. I regel kan ingen påkalla skydd för mer än *ett* eget hem. För att en fastighet skall kunna räknas som eget hem fordras i allmänhet vidare, att dess värde icke överstiger visst belopp. I New York, Ohio, Kentucky, Maine och flera andra stater går gränsen vid 1 000 dollars och i Washington vid 6 000 dollars. Alaskas och Arizonas lagstiftning medger skydd för fastigheter upp till 8 000 dollars värde. I Nevada, Wisconsin och South Dakota drages gränsen vid 10 000 dollars, i Californien vid 12 500 dollars (5 000 dollars för icke-familjeförsörjare). Ibland finns tillika en arealgräns. På landet får därvid i regel högst 160 acres undantagas. Det förekommer också, att begränsningen endast hänför sig till arealen. Så är fallet i Florida, Kansas och Minnesota. I North Dakota och Texas undantages på landet högst 160 resp. 200 acres och i stad fastigheter till ett värde av 25 000 resp. 5 000 dollars. Även andra varianter förekommer. Vid beräkningen av fastighetens värde har man, åtminstone i vissa stater (Californien och North Dakota), att göra avdrag för gäld som häftar vid fastigheten. I West Virginia bortses från värdestegring som ej härrör från förbättringsarbeten.

Om värdet överstiger den fastställda gränsen, lämnas gäldenären dock icke utan varje skydd. I Illinois, Michigan, Montana och Nebraska gäller sålunda, att man i dylikt fall först undersöker om det går att dela fastigheten. Är detta icke möjligt, får fastigheten säljas men av köpeskillingen skall ett belopp, som motsvarar det högsta tillåtna värdet av ett eget hem, utbetalas till gäldenären. Detta belopp är sedan under viss tid (½—1 år) skyddat mot utmätning i avbidan på att beloppet placeras i ett nytt eget hem. Liknande regler finns i andra stater. Det förekommer även att köpeskilling, som erhållits vid frivillig försäljning av ett eget hem, skyddas mot utmätning under viss tid. I Alabama skyddas även utfallande försäkringsbelopp.

För att reglerna om skydd för egnahem skall bli tillämpliga fordras i vissa stater (t. ex. Californien, Colorado, Idaho och Montana), att ägaren låtit inregistrera fastigheten som ett eget hem. Andra stater (såsom Illinois, Kentucky, Michigan, Nebraska och New Mexico) saknar regler om inregistrering eller (North Dakota och Utah m. fl.) medger skydd vid utmätning, oavsett om fastigheten tidigare inregistrerats som eget hem eller ej.

Skyddet mot utmätning är ingenstädes absolut. För vissa fordringar får utmätning ske. Reglerna härom varierar från stat till stat. I allmänhet kan utmätningsskydd icke åberopas mot inteckningshavare, säljare av fastigheten, som har fordran å ogulden köpeskilling, och vid skatteindrivning. Det är också vanligt, att utmätning får ske för arbetares lönefordran, särskilt om det är fråga om en byggnadsarbetare som utfört arbete på fastigheten.

Att en fastighet har karaktär av eget hem medför även vissa andra verkningar än skydd mot utmätning. I flertalet stater gäller sålunda, att ett eget hem icke kan säljas (ofta ej heller intecknas) utan äkta makes samtycke.

Förkortningar

Domstolar, andra myndigheter och organisationer

AD = arbetsdomstolen
HD = högsta domstolen
SPP = Svenska Personal-Pensionskassan
STIM = Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå

Svenska lagar, andra författningar och lagförslag

AvbL = lag 11/6 1915 om avbetalningsköp
BrB = brottsbalken
DbKInf = kungörelse 14/12 1917 ang. dagbok i mål, som avses i lagarna om införsel i avlöning, pension eller livränta och om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket, samt ang. vad vid nämnda lagars tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas
DbKU = kungörelse 14/12 1917 om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål samt ang. vad vid utsökningslagens tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas
FAL = lag 8/4 1927 om försäkringsavtal
FB = föräldrabalken
GB = giftermålsbalken
HB = handelsbalken
InfL = lag 14/6 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta
KL = konkurslagen
NJL = nyttjanderättslagen
NLB = nya lagberedningens år 1876 avgivna betänkande med förslag till utsökningslag m. m.
RB = rättegångsbalken
TK UppbF = kungörelse 16/10 1953 med vissa föreskrifter ang. tillämpningen av uppbördsförordningen 5/6 1953
UL = utsökningslagen
UP = förordningen om nya utsökningslagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall
UppbF = uppbördsförordningen 5/6 1953
Utsökningsrätt I = Utsökningsrätt I, partiella reformer, förslag av lagberedningen (SOU 1961: 53)
Utsökningsrätt II = Utsökningsrätt II, lagsökning och betalningsföreläggande, överexekutor och utmätningsmän m. m., förslag av lagberedningen (SOU 1963: 28)
ÄB = ärvdabalken

Utländska lagar och lagförslag

DRPL = danska retsplejeloven
NTL = norska loven om tvangsfullbyrdelse
ULF = finska utsökningslagen

UNTL = utkast till ny lov om tvangsfullbyrdelse, 1954 (Norge)
ZPO = Zivilprozessordnung (Tyskland)

Litteratur: tidskrifter o. l.

ABU = allmänna beredningsutskottets utlåtande
FT = Förvaltningsrättslig Tidskrift
JO = justitieombudsmannens ämbetsberättelse
LU = lagutskottets utlåtande
L¹U = första lagutskottets utlåtande
L²U = andra lagutskottets utlåtande
MO = militieombudsmannens ämbetsberättelse
NJA = Nytt juridiskt arkiv. Avd. I
NJA II = Nytt juridiskt arkiv. Avd. II
Prop. = proposition
Rskr = riksdagens skrivelse
RÅ = Regeringsrättens årsbok
SFS = Svensk författningssamling
SOU = statens offentliga utredningar
SU = statsutskottets utlåtande
SvJT = Svensk Juristtidning
TfR = Tidsskrift for Rettsvitenskap
TSA = Tidskrift för Sveriges advokatsamfund
UU = utrikesutskottet

Svensk litteratur i övrigt

Alexanderson = Lärobok i rättskunskap för blivande landsfiskaler. IV. Processrätt. Avd. 3. Utsökning av N. Alexanderson. 2 uppl. Lund 1927
Hassler = Hassler, Utsökningsrätt. 2 uppl. Lund 1960
Lundberg = Lundberg, Handledning för exekutorer och stämningsmän. 5 uppl. Karlshamn 1953
Olivecrona = Olivecrona, Utsökning. 3 uppl. Lund 1962.
Trygger I = Trygger, Kommentar till utsökningslagen. Uppsala 1897—1904
Trygger II = Trygger, Kommentar till utsökningslagen. 2 uppl. (till 90 §). Uppsala 1916

Utländsk litteratur i övrigt

Alten = Alten, Tvangsloven med kommentar. 3 utg. Oslo 1950
Gomard = Gomard, Fogedret. København 1960
Stein-Jonas = Kommentar zur Zivilprozessordnung, begründet von Gaupp, fortgeführt von Stein und Jonas. 17 Aufl. Tübingen 1951—1960
Wrede = Wrede, Finlands gällande civilprocessrätt. Bd 3. Utsökningsväsendet. 2 uppl. Tammerfors 1936

KUNGL. BIBL.
- 3 FEB 1964
BIBLIOTEKET

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1964

1. Teknikerutbildning i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Del II.
2. Nordisk etterutdannelse i by- og regionplanlegging.
3. Nordiskt institut för elementarpartikelfysik.
4. Invaliditetsvurdering, erstatningsfastsettelse, tabellsystemer m. v. i yrkesskadetrydgene i Norden.
5. Nordiska rådets öresundskonferens den 13—15 april 1964.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsinteckning. [10]
Svensk namnbok 1964. [14]
Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerström-affären. [15]
Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären. [17]
Lag om förvaltningsförfarandet. [27]
Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. [28]
Skadestånd II. [31]
Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. [32]
Familjerättskommittén. Äktenskapsrätt I. Författningstext. [34] Äktenskapsrätt II. Motiv. [35]
Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 3. Kap. 6 i förslaget till regeringsform. [38]
Rapport och arbetsmaterial från arbetsgruppen för det kommunala sambandet juni 1964. [39]
Rätten till arbetstagares uppfinningar. [49]
Utsökningsrätt III. [57]

Försvarsdepartementet

Krigsmaktens förbandssjukvård. [20]

Socialdepartementet

Socialpolitiska kommittén. 3. Bättre åldringsvård. [5] 4. Social omvårdnad av handikappade. [43]
Arbetstidsförkortningens verkningar. [9]
Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. [24]
Ökat stöd till barnfamiljer. [36]
Mentalsjukvårdslag. [40]
1962 års utredning ang. sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildningen. [45] II. Vissa grundläggande undersökningar. [46]
Centrala rehabiliteringsberedningen 1. Samordnad rehabilitering. Del I. [50] 2. Samordnad rehabilitering. Del II. [51]

Kommunikationsdepartementet

Bilskrotning. [21]
Statens byggnadsbesparingsutredning 3. Offentliga byggnader. Ekonomiskt byggande. [26]
Friluftslivet i Sverige. Del I. Utgångsläget och utvecklingstendenser. [47]
Konsumentupplysning i televisionen. [54]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1] 2. Indexlån. Del II. [2]
Alkoholreklamen. [6]
Statens skogar och skogsindustrier. [7]
Kommunal skatteutjämning. [19]
Nytt skattesystem. [25]
Koncernbidrag m. m. [29]

Ecklesiastikdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat III. Religionsfrihet [13] IV. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. [16] V. Kristendomsundervisningen. [30]
Förbud mot utförsel av kulturföremål. [22]
Skolans försörjning med lärare II. [44]
Farmaceutisk utbildning och forskning. [48]
Organisation av skolledningen i grundskolan. [53]

Jordbruksdepartementet

1960 års jordbruksutredning. 1. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8] 2. Lantbrukets strukturutveckling. [37] 3. Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens område. [55]
Älgfrågan. [11]
Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. [12]
Kronhjortsreservat m. m. [23]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumentupplysning. [4]
Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. [18]
Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stålgemenskapen. [33]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]
Bostadsstöd för pensionärer. [41]
Kommunal markpolitik. [42]
Statslån till samfundslokaler. [52]
Organisations- och samarbetsfrågor i Stockholmsområdet. [56]

P. A. NORSTEDT & SÖNER, STOCKHOLM 1964

- 3 FEB 1964